

El Colegio de la Comp^{ta} IN de Jesus de Granada P/8246

CANONICAS

APOSTOLORVM SE
PTEM EPISTOLAS
COLLA-
TIO,

Intra eruditorum sententiam facta, per S. Theos
logia Doctorem Claudium Guillaudum Bel
lijocensem, apud insignem Eduorum Ecclesiam
Præpositum, & Canonicum Ecclesiasten.

Omnia iudicio Ecclesiæ
submissa sunt.

*

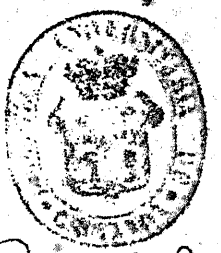
VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LUGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
M D. XLIIII.

Cum Priuilegio Regis ad Quadriennium:
cuius exemplum in calce subiunximus.

Por Comission de los
Jugadores corregidos
conforme al memo expug
rio del año de 1532 a 2
Diciembre del mismo año

Subreptus

Del aposto del Pl^{mo} de escrituras expurgatorias de
No añade nada el Expurgatorio del año de 1507.

Del Collegio de la Comp^{añ} IN de Jesus de Granada *P/8246*

CANONICAS

APOSTOLORVM SE
PTEM EPISTOLAS
COLLA-
TIO,

*Iuxta eruditorum sententiam facta, per S. Theoz
logia Doctorem Claudium Guillaudum Belz
lijocensem, apud insignem Eduorum Ecclesiam
Præpositum, & Canonicum Ecclesiasten.*

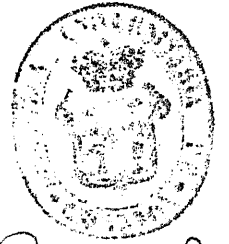
Omnia iudicio Ecclesiæ
submissa funto.

*

VIRTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
M D. XLIIII.

Cum Priuilegio Regis ad Quadriennium:
cuius exemplum in calce subiunximus.

*Por Comission de los
Jugadores corregi este
conforme al memo expurg
rio del año de 1632 a. 2
Diciembre del mismo año*

Antepony

*Del aporonto del Pl^m de escrituras expurgatorio de 1
No añade nada el Expurgatorio del año de 1607.*

REVERENDO IN

CHRISTOPATRI DOMI-

NO D. IACOBO HVRALTO, EPI-
SCOPO EDVENSIS, CLAV-
DIVS GVILLIAV-
DVS S.

ISSVS à te iam pridem in vineam Domini tuæ sollicitudini commissam, Iacobe præsulum optime, existimaui mei esse officij, ut ex illius fructu munusculum aliquod tibi pararem, quod colonum tuum agnosceres, si non ualde industriū, non ingratum tamen, quicquid panem tuum non semper otiosus manducarit. Proinde nolens liberalitate tua per ignauiam abuti, otiumque (quo, beneficio tuo tam luculento, tamque libero fruor) desidia & socordia conterere, creberrima concionandi docendique exercitatione, assiduoque propemodum legendi aut scribendi studio pro uiribus illud excolui. Nec satis uisum est studijs nostris, tam liberè, tamque ex animi nostri sententia frui, nisi & illa (si modò quis ex illis fructus sperari possit) in comunem usum atque utilitatem proferrem. Sic enim iubemur de cisterna nostra aquam bibere, ut deriuentur fontes nostri foras, & aquæ nostræ diuidantur in plateis. Emisimus itaque in lucem, quæ in Pauli epistolas scripsimus, futuræque nostræ primitias tuo dicauius nomini; magna profectò & ualde periculosa audacia, (hac præsertim ætate, quæ tam multos habeat tam emunctæ naris, tamque acris iudicij uiros) sed nisi nimis mihi blandiuntur amici, non omnino infelici. Quò fit, ut etiã fore non ingratum sperem, quod in epistolas Apostolorum Canonicas septem sum ausus. Quas & tibi etiam consecrauius; ut quemadmodum flumina eò, unde exierunt, reuertuntur, sic & beneficentiæ, liberalitatisque tuæ fructus ad te redeat, fortunarum nostrarum, studiorumque omnium autorem & parentem. A te principium, tibi desinet, tibi desudabit omnis labor noster, cui totum debemus quod sumus, & possumus. Neque tamè hic sum inscius, non defuturos, quibus fortè ridiculus uidear; qui, quæ tam multi, præsertim ex patribus, tam excellenti & ingenio & doctrina præditi, tot editis libris, tam feliciter tractarunt, ea audeam ipse longè impari & stylo & ingenio retractare. Quasi uerò nihil nisi semel bene possit dici; aut ita omnia sua dona in unius ætatis homines Deus Optimus Maximus effuderit, ut nihil futuris seruarit secu-

lis infan-

lis, infantemque deinceps omnem oporteat esse posteritatem. Ego sanè ad eò non sum aut arrogans, aut temerarius, ut præ illis aliquem esse me aut putem, aut alijs uideri uelim. Ad dominici templi constructionem aurum illi, & gemas attulerunt. Ego quoniam eò uacuis prohibeor accedere, arenam, & quod pro facultatula possum, adfero. Non sum Salomon, regia non possum in Gazophylacium mittere munera. Abundè mihi est, si cum Euangelica uidua duo tantum possim minuta adferre. Tradidit alijs quinq; talenta Dominus, alijs duo. Ego multis non gloriabor; certus tamen, neminem renatum, qui unum aliquod non acceperit. Quantulumcunque illud est, quod mihi is concredidit, quoniam defodere non licet, ecce iam in publicum profero; cuius utinam usuram aliquam magno illi foeneratori possim aliquando reddere; quæ si modica futura est, satis tamen nobis erit, non fuisse illud absconditum. Vale, Eleuthero-poli Bellijocensi, Anno à Virginis partu M. D. XLIII.

AD REVEREND. EPI-

SCOPVM HEDVORVM D. IACOBVM HVRALTUM, IOANNES MILOTIUS, CANONICUS BELNENSIS.

*Est tua, crede mihi, felix Ecclesia: quam tu
Et cura tanta, & sedulitate regis,
Ut quicquid doceat coelestem ducere uitam,
In promptu esse sibi, dicere iure queat.
Huic etenim (tua quæ est sapientia magna) dedisti
Doctorem numeris omnibus eximium.
Qui uerè, scite, & facundè, exponere nouit
Et calamo, & uerbis, omnia scripta Dei.
Per quem diuinam speciem, formamque, uidere
Quisque potest oculis, quos dedit ipsa fides.
Atqui sic illam modo cernere, ducere certè est
Vitam coelestem, syderibusque frui.
Ergo tibi multum debemus maxime præsul:
Qui tantum dederis contulerisque bonum.*

Geniti à Deo per uerbum.

Ira.

Prouerb. 17. d. Euangelium fufcipiendum.

Opera. Matth. 7. d. Rom. 2. b.

Lingua. Religio.

Pupilli. Vidua.

patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obŭbratio. Voluntariè enim genuit nos uerbo ueritatis, ut simus initiũ aliquod creaturæ eius. Scitis fratres mei dilectissimi, Sit autem omnis homo uelox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim uiri, iustitiam Dei non operatur. Propter quod abiicientes omnem immunditiam & abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum uerbum, quod potest saluare animas uestras. Estote autem factores uerbi, & non auditores tantum, fallentes uosmetipsos. Quia si quis auditor est uerbi, & non factor: hic comparabitur uiro consideranti uultum natiuitatis suæ in speculo: considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuioŭsus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Si quis autem putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum: huius uana est religio. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc est, Visitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum; & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

apud quẽ] De non est similis nostro soli, qui dũ recedit à nobis, umbras inducit, ipse autẽ Deus semp est sui similis. uicissitudinis] conuerſionis initiũ aliquod creature eius.] primitiẽ quædam suarũ creaturarum. immunditiã & abundantiam] forditiem & superſtuitatem cõparabitur] similis erit uultum natiuitatis] natiuum suum uultum Alij] in legem perfectæ libertatis.

seducens] aberrare sinit

Iacobus multinomius.

Epistola Iacobo adscripta, uerè est Iacobi.

Iacobus. Nomen autoris huius epistolæ catholicæ, ne quis alteri, quàm Iacobo, adſcribat, huic epigraphæ adponitur. Hic multinomius fuit, autore Hieronymo aduersus Heluidium: Iacobus, qui & Alphæi, & Minor, & Frater domini appellatur, cognominatus est iustus, ab utero matris suæ sanctus fuit: uinum & ſiceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonſus est, nec unctus unguẽto, nec uſus oleo. Qui hanc epistolam huic Iacobo adimunt, frigidissimis & remotissimis argumentis adnũtuntur. Nempe quod se Apostolum statim ab initio non inscripserit. Sed neq; hæc Paulus, Hebræis scribens, obseruauit: neque Ioannes, Asianos epistola uisens, id facere curauit. Putauit se abundè Apostolum, & munere apostolico ornatũ, manifestaſſe, cũ se seruum I E S V Christi fatetur. Aut se solum pronuntiauit Seruum, quo Iudæorũ supercilium suo exemplo demitteret. Secundò: Quod crucis, & resurrectionis Christi, ut quibus mysteriorum omnium nostræ religionis Christianæ summa perstringitur, non meminerit. Sed aperte uidetur satisſciſſe, cum fidem uiuam suis coloribus pinxerit. Tertio: quod Iudæos potissimum ceremonijs & legi addictos, de abrogata per Christum lege nihil monuerit. Sed prouectis, & qui iam in Euangelio multũ promouerant, non duxit necessarium, rursus (sicut nec Paulus Hebr. 6. cap.) iacere fundamenta poenitentiæ, ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoq; manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni: contentus ad pietatem & patientiam toto orbe dispersos exhortari. Præterea consensus uniuersalis ecclesiæ hanc ut Iacobi Alphæi recipit epistolam. In rebus etiã scripsit Augustinus

stinus & reliqui Patres sancti, testimonijs ex hac epistola nomine Iacobi depromptis, libenter utuntur, quibus indiuulſè adhareo, & subscribo.

Dei, & domini nostri I E S V Christi, seruus. Magnis titulis frequenter pleriq; obſtrepunt, gloria quadam uana & supercilio ducti, quasi Trismegisti uideantur, quod aulici & holosericati sint: quorum fastum reprimunt, Seruum se profitens noster Apostolus, non cuiusuis, sed Dei: quasi in hoc totus sit, ut Deo omnem impendat operam, cui sit dicatus, & ueluti Dei peculium factus. Ex re ipsa auditorum animos sibi conciliat, atq; deuincit, quum statim ab initio functionem, uocationemq; suã proponit: seruũ se esse Dei patris, & domini I E S V Christi. Aut, ut doceret, I E S V M Deum esse, sumenda est copulatiua illa in hunc sensum, Seruus I E S V Christi, qui & ipse Deus est uerus, Quod tum quidam iam essent Cherintiani, qui Christum negarent esse Deum. Ex his conijcimus, Iacobũ ea, quæ Dei, non quæ sua erant, quæſiuisse. Atq; quod egit, non sua, sed Dei missione & legatione egisse.

Titulus humilis gratus.

Seruus Dei.

Cherintianorum error. Iacobi institutum.

Duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione. Quemadmodum Petrus Iudæis dispersis, & alijs peculiaris fuit Apostolus, ita & Iacobus: his quidem præcipuè scribit: deinde uerò & alijs, ex ethnicismo ad fidem conuerſis. Duodecim tribubus: id est, omnibus Iudæis. Qui sunt in dispersione: id est, dispersis in omnibus ferè regionibus extra Iudæam. Consueuerunt Apostoli primũ Iudæis per synagogas Christum in lege & Prophetis promissum annuntiare, quo quum indignos iudicarent, ad Gentes conuerſi sunt. Dispersos uocat Iudæos, quos captiuitas Assyriaca, deinde Babylonica, motus item Asiatici, & Aegyptij: rursus intestina disſidia, & Romanorum arma, & Pharisaicus ille furor, de quo Luc. Act. s. in uarias regiones deiecit, & proſtigauit. Vbi in hunc usq; diem extorres multi agunt, regno & sacerdotio exuti: quia summum regem & pontificem I E S V M Christum, mundi saluatorem, ignominiosè supplicio trucidarunt. Scribit ergo Iacobus Iudæis ad fidem conuerſis: deinde omnibus ex æquo Christum sitientibus.

Iacobus Iudæis peculiaris apostolus. Duodecim tribus.

Iudæorum disſerſio unde.

Salutem. Omnibus, ad quos scribit Iacobus, precatur salutem & animæ & corporis. Ex animo cupit, ut omnia illis succedant feliciter, optatq; ut lætus sit semper animus, utcunque externa cadant.

Iacobi animus erga Iudæos.

Omne gaudium existimate fratres mei, &c. Suadet Apostolus patientiam. Nascente iam ecclesia, & Euangelio orbi illucescente, non pauci erant, qui honorificè Euangelium excipiebant: sed quibus durum, graue, & molestum erat, propter I E S V M Christum crucem ferre. Iste est genius carnis, ut afflictiones sibi propositas prorsus depellat, fugiatq;. Propterea querebantur, intolerabilem & molestam esse Christianam religionem, cuius professio crucem semper haberet comitem, animo consternati, languescebant, timiduli, animos despondebant. Hos consolatur, ne cõsternentur animis, & uim roburq; addit, quo à torpore conualescant. Omne gaudium existimate fratres mei: id est, pro summo gaudio ducite, quum incideritis in uarias tentationes: id est, afflictiones. Ac si diceret: Lætanter afflictiones sufferte, & nolite deficere propter mundum, qui non desinit in nos furere, meliora & suauiora sequentur. Potius debent uos exhilarare afflictiones propter Christum inflicta, quàm mœrorem incutere. Aderit Christus totius consolationis Deus, qui afflictos & pressos ad se accersit, ut conſoletur, & importabili (ut uobis uidetur) fasce grauatos leuet. Matt. 11. cap. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam uos. Tollite iugum meũ super uos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem

Caro afflictiones, fugit.

Afflictiones propter Christum pios exhilarant.

requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauē est, & onus meū leue. Hoc unum sciamus omnes: Sicut abundant afflictiones propter Christum in nobis, ita per Christum abundat & consolatio nostra. 2. Corinth. 4. Roma. 8. 2. Corinth. 1. 2. Timoth. 2. hoc multo exemplo nobis præstiterūt Apostoli, de quibus in Actis scriptum est: Ibant Apostoli gaudentes à cōspectu concilij, quoniā digni habiti sunt pro nomine IESU contumeliam pati. Afflictiones propter Christum indices sunt, quā simus ueri discipuli IESU Christi. Omnes qui piē uiuere uolunt in Christo, 2. Timoth. 3. persecutionem patientur. Et, Non est discipulus super magistrum. Matth. 10. cap. Si me persequuti sunt, & uos persequentur.

Scientes, quōd probatio fidei uestræ patientiam operatur. Perueniēta sequenti gradatione crucē laudat, & eius fructus explicat, causam adducens, cur in afflictionibus propter Christum gaudendū sit. Eleganti metaphora ab argentiarijs tracta, Christum ueluti aurificem facit, Qui carnis nostræ scoriam rubiginemq; omnem tribulationis igne excoquēs, spiritu renouatos, & purificatos cordibus, totos aureos & puros putos in regnum illud introducat: de quo scriptum est, Nihil coinquinatum introibit. Talibus metaphoris utitur Psalmographus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum: Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Neque his absimilia scribuntur Rom. 5. & 1. Petri 1. cap. Probatio fidei uestræ: Hebraismus est, id est, fides uestra, uestra professio probata & explorata tentationibus, uelut aurum igne, operatur patientiam: id est, animi tranquillitatem: seu facit, ut animus indiuisē hereat promissionibus Christi, eadēq; constantissimē gaudens & lætus expectet, tanta est fidei certitudo. Itaq; ut aurum igne purum ab impuria: quam fides ficta à uera, tentationibus dignoscitur. Est ergo uiuæ fidei fructus Patientia: quam qui æquanimēter suslinent, beatos dicimus. Post Christum, Iob patriarcha uerum se patientiæ exemplar nobis exhibet, qui diuitijs & substantia priuatus, non est tumultuatus: Sed Deo gratias agens, dixit, Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum. Ad huius loci cognitionem facit, quod diuus Cyprianus martyr sermone 3. de Patientia scripsit, cuius uerba subscribam: Patientia est, quæ nos Deo commendat, & seruat: ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frenat, mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris uiolentiam comprimit, incendium simultatis extinguit, coërcet potentiam diuitum, inopiam pauperum resouet, tuetur in uirginibus beatam integritatem, in uiduis laboriosam castitatem, in coniunctis & maritatis indiuiduam charitatem: facit humiles in prosperis, in aduersis fortes, cōtra iniurias & contumelias mites: Docet delinquentibus cito ignoscere: si ipse delinquas, diu & multum rogare: Tentationes expugnat, persecutiones tolerat, Persecutiones & martyria consummat: ipsa est, quæ fidei nostræ fundamenta firmiter ponit: ipsa est, quæ incrementa spei sublimēter prouehit, ipsa actum dirigit, ut tenere possimus uiam Christi, dum per eius tolerantiam gradimur: ipsa efficit, ut perseueremus filij Dei dum patientiam patris imitamur. hætenus Cyprianus.

Patientia autem opus perfectum habeat, &c. Vult, & ex animo obtestatur noster Apostolus, ut patientiæ comes sit Perseuerantia. Patientia (inquit) uestra habeat opus perfectum: id est, durate, & perseuerate in operibus bonis. Aut patientia uestra habeat opus perfectum. iuxta Hebraismum dictum est. Imperatiuum posuit pro Futuro: id est, perficiat, consummet & expoliat bonum opus, id est, uirtutes & stud.

Afflictionibus probatur discipuli Christi.

Crucis & eius fructus cōmendatio. Christus aurifices.

Psal. 65. b. Psal. 65. c. Probatio fidei.

Patientia fructus est fidei.

Iob 1. d.

Patientiæ cōmendatio à Cypriano.

Perseuerantia comes est patientiæ.

& studiosas uestras operationes absoluat in finem usq;: & ne, quamlibet minaci tentationum exorta nube, à patientia deficiatis: Ut sitis puri, & integri, in nullo deficientes: id est, constantes estote, nulla ex parte deficientes, nihilq; in uobis desideretur, quod ad integritatem ueri Christiani faciat. Qui toti Euangelio & puritati uitæ addicti sunt, afflictionibus sic durantur, ut nihil non agant, constantes, & imperterriti, ad quamlibet etiam dura persistant. Non secus atque qui uel orationi, uel alij rei, sic sunt intenti, ut strepitus incudis & fabricorum neq; audiant neq; animaduertant. Si legeris, Habet perfectum opus: id est, perficit huius fructus est, ut sitis perfecti, non imperfecti: integri, nō mutili, sed in Christianismo consummati, ut occurratis omnes in unitatem fidei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ephes. 4. Reijcit eos quos ex parabola Luc. 8. cap. didicimus esse, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Rogo hoc unum. Quid proderit patientia, si languescamus, & non adsit perseuerantia? Propterea sanctissimē dicebat Dominus Lucæ 21. In patientia uestra possidebitis animas uestras. Colligimus ex his hanc sententiam, similem illi Matthæi 10. & 24. Qui perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit. Querulabitur forsasse quispiam, Quis lætus & gaudens perpetuò, & quandiu hic uersatur, crucem feret? Quidam huiusmodi sunt, quorum meminit Propheta psalmo 106. Anima eorum in malis tabescebat, Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est. Ne animum despondeat qui querulatur, audiat quod eodem Psalmo subiungit Propheta, Et clamauerunt ad Dominum quum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos. In tentationibus inuocemus auxilium de sancto, confugiētes ad Dominum, dicente Domino per os Prophetæ psalmo 49. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. Ad hunc modum Iosaphat rex Iuda ab aduersarijs obsessus, dixit 2. Paralipomenon 20. In nobis non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos: Sed quum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Christus in cruce clamauit ad Patrem, se derelictum, & exauditus est pro sua reuerentia, Hebr. 5.

Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Pelagianos & huius farinae uiros primo impetu prosternit, qui putabant se sola ui humana sapientiā assequuturos. Falluntur certē: Non aliunde petēda est, quā ab eo qui dat, nempe à Deo, qui suapte natura est sapientia. Est & creata sapientia, quæ donum Dei est, id est, cognitio Dei per Christum, qua intelligimus quæ Dei sunt, & quæ ad salutem nostram faciunt. Hanc nobis explicat Paulus Ephes. 1. cap. Deus gloriæ det uobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis uestri, ut sciatis, quæ sit spes uocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius. Videtur mihi hæc sapientia esse fides uiua. Responabit forsasse aliquis dicens, Neque satis doctus sum, neque præditus sapientia, qua æquanimēter feram afflictiones. Hunc nodum soluit Iacobus: Si quis uestrum indiget sapientia: id est, si cui deest sapientia, quæ & docet, & animum excitat, ut æquo animo ferat aduersitates, is postulet à Deo, qui in Euangelio dixit, Petite, & accipietis: Querite, & inuenietis: Pulsate, & aperietur uobis. Atque ut ad petendum nos alliciat Iacobus, liberalitatem & benignitatem Dei erga precantes explicat, dicens: Qui dat omnibus affluenter: id est, copiosē & liberaliter, citra fraudem & personarum respectum.

Pij afflictionibus duratur in religione perseuerantes.

Perfectū opus habere. Perseuerantiæ fructus.

Credentes ad tempus.

Cruz quomodo gaudēt ferenda.

Afflicti Dominum inuocent.

Pelagianorum error.

Sapientia duplex. Sapientia creata.

Matth. 7. b.

Dei benignitas & liberalitas.

Deus non est
difficilis & in-
exorabilis.

Impropetare.

Oratio sine fi-
de est mortua.

Fiducia.
Oratio in fide
Deo accepta.

Orationis ui-
ua efficacia.

Orandum iux-
ta Dei nō no-
stram uolunta-
tem.

Animi incon-
stantis descri-
ptio.

Fiducia pro an-
chora in affli-
ctionibus ha-
benda.

Oratio ineffi-
cax.

Neque hunc putauerimus difficilem, inexorabilem, non pronum ad miserendum. Sed ad hunc unum in necessitate accurramus: est enim omnipotens, omniscius, fons bonorum omnium inexhaustus, & indeficiens, omnibus expositus, ultrò sua bona omnibus offerens, copiose & abundanter diuitias suas largiens. Et non improperat: id est, non exprobrat quicquam, seu non malignè dat, ut faciunt quidam sordidi, & illiberales, qui exprobratione beneficium uitiant, & ex illorum beneficio maleficium fit. Et dabitur ei: subaudi, postulanti à Deo: qui ut liberalis est, ita hilarem datorem diligit. 2. Corinthior. 9. Ingratum reuera est beneficium, quod diu inter manus dantis hæsit: Bis dat, qui cito dat. Orauit Salomon pro sapientia, Sapientia 9. cap. quam etiam accepit, 3. Regū 3. & 2. Paralipomenon 1. Quia Psalmo 144. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate.

Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Ut non uiuunt, quibus nulla est uitæ ratio insita: ita nec oratio uiuit, si abfuerit fides, id est, fiducia, quæ se misericordiae Dei, & eius promissis committit, credens Deum ueracem, fidellem in omnibus uerbis, & sanctum in omnibus operibus suis. Hic accessus, hæc animi uoluntatisq; in Deū sic apprehensum attentio, uocatur Fiducia. In promissa Dei totus animus innititur, nihil hæsitat, qui se totum Deo committit. Quare si uolumus gratissimas & acceptissimas Deo fieri orationes nostras, in fide, seu fiducia fiant. Accedentem enim ad Deum, Hebræor. 11. oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator est. Hanc uim & energiam orationis multis aperuit Christus Matthæi 21. Amen dico uobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de faculnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tollere, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcunq; petieritis, in oratione credentes, accipietis. Fidelis ergo non iuxta suam, sed Dei uoluntatem petit, nihil hæsitans, cui quæ utilia sunt nouit Dominus dare. Quod pulcherrimo exemplo ostendit Christus Lucæ 11. de patre, qui puero piscem postulanti, serpentem non porrigit.

Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à uento mouetur, & circumfertur. Peruenusta similitudine à fluctibus marinis petita, incōstantem animum explicat. Quemadmodum qui in mari à tempestatibus circumaguntur, certo loco consistere non possunt: sed quoquouersum & uenti & fluctus rapiunt, illi huc nutantes & incerti feruntur. Ita homo infirmus fide, et cuius animus nō est totus in promissa Dei, sed affectibus uarijs, & perturbationibus animi abreptus, huc atque illi huc circumagitur, nulloq; certo ac stabili loco stare potest, adeò incōstans est. Solida ergo petra I E S V Christo nitentes, sic fixi & immobiles stabimus, ut nulla tempestas nos mouere, nedum deicere possit. Eritq; nobis fiducia pro anchora, qua mens in Deum figitur. Obserua, cum ait, Qui à uento mouetur, & circumfertur, exaggerat incōstantiam, illiusq; euidentiam amplificat. Mare per se fluit & refluit, à uentis & procellis agitatum & turbatum insanit, furias, & tonitrua parit. Venti, animorum sunt affectus, & uaria obiecta, quæ animum ipsum nunc metu, nunc spe, mox dolore conturbant. Non absimili metaphora usus est Paulus ad Ephesios 4. Ut iam non simus (ait) paruuli fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ in nequitia hominum.

Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid à domino. Oratio nostra fiduciam in Deum habeat, si quicquam impetrare à Deo uolumus. Quod si quis orauerit cum diffidentia, & se totum Deo non committit, Deum irridet, & ignominia afficit.

Vir

Vir duplex animo, inconstans est in omnibus uis suis. Generali sententia causam superiorum adducit, propter quam nihil postulandum sit à Deo, nisi adsit fiducia. Vir duplex animo: id est, uir incerti propositi, & uacillantis animi, qui facile aduersis terretur, & prosperis irretitur: Aut cuius cogitationes uariae sunt, aliud ore, aliud corde premit, atq; Nescio an me Deus exaudiat, an non: Incōstans est in omnibus uis suis: id est, iuxta rerum uarietatem animū mutat, non potest subsistere, habere certam fidem, tantum abest impetret apud Deum, ut in omnibus factis & operibus suis impingat, nihil non malè & infeliciter agat. Adsit ergo rebus nostris agendis constantia, in quolibet negotio maxime laudabilis. Quæ si à nobis absit: iam non uiri, sed molles, & effeminati dicemur. In aduersis ne animos despondeamus: in prosperis autem ne superbiamus, neq; patiamur nos ad omnem auram tam facile circumagi. Sed immotis oculis, animoq; imperterrito & infracto, I E S V Christo intenti adhareamus: intelligentes nihil præclarum fieri posse unquam sine constantia. Exemplorum satis habemus, tum in sacris de Noë, Abrahamo, Isaaco, Moysè, Dauide, & Apostolis ipsis: tum in profanis historijs, Socrate, Fabio, Camillo, & alijs.

Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua. Nemo non nouit pauperiem, contemptum, diuitiarum direptionem, exilium, & bonorum proscriptionem esse incendia & fomenta impatientiæ: Quæ singulari antithesi cum distributione soluit & extinguit Apostolus per Epanodum, hoc est, decoram repetitionem, & regressum ad præcipuam propositionem, Pij scilicet gaudendum esse in afflictione. Autem: si frater, id est Christianus, est supple humilis, id est pauper, tenuis fortuna, inglorius, & coram mundo despectus: gloriatur, id est gaudeat, in exultatione sua, id est, in pressuris, opprobrijs, & contumelijs à mundo obiectis. Hæc sunt piorum exultatio, & quibus in cælum euehuntur. Contemni enim à mundo, est à Deo cuchi, & exaltari. Non ergo is qui à mundo pressuras habet, doleat: quin potius gaudeat in contumelijs, & huiusmodi, quibus exultabit, & exaltabitur. Gaudeat, inquam, quod sequatur magistrum & patrem nostrum I E S V M Christum, qui & ipse pro nobis contumelijs & opprobrijs affectus est. Propter quod & Deus (ait Paulus ad Philippenses 3.) exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.

Diues autem in humilitate sua. Quia diuitiæ frequenter solent suos à recta uia deflectere, imò in exitium demergere, hortatur noster Apostolus diuites, ne animos diuitijs adglutinent: sed utramuis paginam fortuna uoluerit, æquo & hilari animo ferant. Autem, Si quis frater Christianus est diues, id est opibus abundat, & propter hoc à mundo habetur in pretio, nihil hinc gloriatur, effertur: ue: quin potius maneat in humilitate sua, id est, in sua humiliatione & abiectione, nihil fidens diuitijs. Quid enim prodest rebus incertis & mox perituris fidere? Hieremia 9. cap. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diuitijs suis: sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire & nosse me: quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiam in terra. Sed si propter Christum, diues mundo odiosus fuerit, non doleat: quin potius gloriatur, id est, gaudeat. In humilitate sua, id est, propter humiliationem sui: seu propter ereptas opes, & diuitias, quæ multorum peccatorum solent esse occasio & causa. Constant sit, nihilq; commoueatur in hac bonorum direptione:

b 2 sed

Vir duplex animo.

Constantiam in rebus agendis habenda.

Impatientiæ incendia. Epanodus.

Afflictiones sunt piorum exultationes.

Diuitiarum genus.

Pauperes spiri-
tu Christo si-
miles.
Christi meri-
tum.

sed gratuletur sibi, quod post Christum ferat crucem, & illi aliquo modo sit factus si-
milis. Nam qui ditissimus erat, pro nobis pauper factus est: & qui Dominus omnium
erat, infirmus, & omnium seruus pro nobis factus est. Per hanc autem humiliationem
primus in aeterna gloria est assequutus.

Vita humana
est uelut flos.

Quoniam licet flos foeni transibit, &c. Ne quis ob direptas opes do-
leat, & animum despondeat (ut solent miseri) eleganti collatione a floribus petita,
ostendit quam uanae, imò nihil sint diuitiae, ne his adhaereamus. Sed omnino animos
ab his auertetes erecto animo caelestia spectemus, & aeterna. Scriptura humana uitae
fragilitate describens, flori illam comparat, quod mox euanesceat, perit, Iob 17. Homo
natus de maliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egre-
ditur & conteritur, & fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.
Causam ergo adducit, cur non sit diuitijs fidendum, comparationem proponens, ean-
dem explicat. Diues non fidat diuitijs, quoniam sicut flos foeni transibit: id est, diui-
tiae similes sunt floribus, quibus ut nihil pulchrius in orbe est, ita nihil instabilius, &
diuturnum minus. Exortus est sol cum ardore, id est, aestu, & arescit foenum, id est,
exaruit foenum, seu herba, & flos eius decidit, id est, flaccescit. Et decor uultus, id est,
aspectus eius, deperijt: id est, non delectat uidere flaccidum florem, qui heri iocundus
aspectu erat. Ita & diues marcescet, & arescet, & peribit in itineribus suis: id est, in
studio & acquisitione diuitiarum suarum. Aut marcescet in abundantia sua. Nam
quod diuitijs & rebus externis (quibus mundo placeat) magis est addictus, eò magis
animus flaccescit, putrescit & corrumpitur. Mox huic exoritur Sol cum calore: id
est, tentatio, & Dei iudicium, tum herbae quae radicem non habent, pereunt: ita &
huius conscientia nullam charitatis radicem habens, peribit: ueluti de semine in pe-
triosa delapso praedixit Christus, Matthaei 13. Exaruit foenum, id est, gloria carnis,

Carnis gloria
foenum.

mundus, & caro, quae non potest ferre iudicium Spiritus sancti. Non ergo gloriatur
diues in diuitijs suis, sed seruiat alijs: alioqui & ipse peribit in uijs suis, quia iter do-
mini rectum negligit. Nouit Dominus uiam iustorum, Psalmo 1. & iter impiorum peri-
bit. Quoniam, Psalmo 36. tanquam foenum uelociter arescent, & quemadmodum ole-
ra herbarum cito decident. Hic locus desumptus est ex Prophetis, maxime ex Isaiae
cap. 40. Omnis caro foenum, & omnis gloria quasi flos agri. Exiccatum est foenum,
& cecidit flos: quia spiritus Domini sufflauit in eo. Verè foenum est populus, exicca-
tum est foenum, & cecidit flos, uerbum autem Domini manet in aeternum.

Beatitas nō ex
metallo consti-
tuitur.

Beatus uir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus
fuerit, accipiet coronam uitae, quam repromisit Deus diligentibus se. Quoniam neque ex diuitijs, neque ex metallo constatur uera beatitudo: sed
si quis in more metallo per ignem tribulationis fuerit eliquatus, expurgatus, & ex-
coctus, solidus in fide uiua fuerit inuentus, is uerè beatus erit. Perseuerat in admonen-
do, ut constantes simus in afflictionibus & pressuris propter Christum, duabus me-
taphoris petitis: altera a metallis, quae igne cliquantur, & expurgantur: altera ab
athletis aut cursoribus, quibus pro pugna aut cursu proponitur corona. Nemo enim
coronatur, nisi qui legitime certauerit. 2. ad Timot. 2. cap. & 2. ad Timot. Bonum
certamen certauit, cursum consummauit, fidem seruauit: in reliquo reposita est mihi co-
rona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui est iustus iudex: non solum
mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius. Qui suffert tentationem id est, qui propter
Deum & iustitiam patienter tolerat afflictiones, est uir beatus, hoc est, spe uiuit beatus,
eius

eius conuersatio in caelis est. Signum & arrabonem beneuolentiae fauorisque diuini ad
beatitudinem a Deo habet. Tentatio haec, siue afflictio indicat Deum non abesse: imò
amorem Dei erga eum, qui tentatur, exprimit. Iob 5. Beatus homo qui corripitur a Do-
mino. Hebraeorum 13. ex Prouerb. 3. capite, Quem diligit Dominus, castigat: flagellat
autem omnem filium, quem recipit. Praemium nunc proponit amplissimum, dicens,
Quoniam quum probatus fuerit, scilicet per tentationes & afflictiones, (Fides enim
uiua piorum afflictionibus probatur & exploratur, uelut aurum igne) accipiet, sup-
ple post decursum alacriter arumose huius uitae stadium, Coronam uitae, id est, re-
tributionem regni caelestis, illa corona seu retributio erit uita aeterna. Quam uitam
aeternam repromisit, non otiosis, non solum fidem seu notitiam de Deo & Euangelio ha-
bentibus, sed diligetibus se, hoc est, insignitis charitate & fide uiua, sine qua nihil ac-
ceptum Deo credimus, autore Paulo, 1. Corinth. 13. Huc pertinet, quod Apocal. 2. scri-
bitur: Haec dicit Primus & Nouissimus, qui fuit mortuus & uiuit: Scio tribulationem
tuam, & paupertatem tuam, sed diues es, & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudaeos
esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanae. Nihil horum timeas, quae passurus es.
Ecce missurus est Diabolus aliquos ex uobis in carcerem, ut tentemini, & habebitis tri-
bulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitae.

Quare in aduersis & pressuris nō frangamur, animos non despondeamus, pusilla-
nines non efficiamur: sed memores simus, ait Iudith 8. cap. quia tentati sunt patres
nostri, ut probarentur, si uerè colerent Deum suum. Memores esse debemus, quomodo
pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus
effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per mul-
tas tribulationes transierunt fideles.

Nemo quum tentatur dicat, quoniam a Deo tentatur. Certissi-
mum est, epistolam hanc scriptam esse aduersus eos, qui fidem uerbis professi, eandem
uita & factis negabant. Quorum errorem nunc refellit Apostolus: qui ut interim a ma-
lis & peccatis suis excusarentur, totam suorum scelerum culpam Deo, ut auctori ad-
scribebant, dicentes, Deus sic uoluit: quis potest ipsi resistere? At uehementer er-
rant. Nam etsi Deus omnia in omnibus operetur: non est tamen culpa peccati in eum
reijcienda, sed in nos ipsos, & malos ipsos affectus, malamque uoluntatem nostram, qua
desyderijs & concupiscentijs adheremus. Deus malum prohibet, quomodo ergo nos ad
malum tentaret? Est reuera omnium rerum principium Deus. Ipse quidem est causa
mali, sed causa (ut cum doctoribus loquar) sine qua non. Permittit malum, non autem
immittit peccatum: hoc est, non est autor peccati, seu culpa & deformitatis, quae est
quaedam priuatio nō habens (ut familiaribus Theologicae scholae utar uerbis) causam
efficientem, sed deficientem: uoluntatem scilicet creatam, ut defectiuam. Quare obser-
uandum uenit duplex esse genus tentationis, commune tum pijs, tum impijs, diuersa ta-
men ratione. Alterum quum morbis, fame, bonorum proscriptione, & id genus aduersis
hominibus explorat Deus, nō ut sciat, qui omniscius est, sed ut intelligere & scire faci-
at: hoc est, ut piorum fides & uirtus enicet, atque spectatior fiat, non solum alijs, sed
etiam sibi ipsis, & ut cognoscant homines, Deum non in hoc immittere afflictiones, ut
perdat, & in impatientiam conijciat: sed ut pro sua bonitate materiam segetemque pie-
tatis suppeditet: hoc est, occasionem praebet, auctum faciendi praclaris illis uirtu-
tibus fortitudini, constantiae, patientiae, fidei, & spei. Praeclara enim haec uirtutes sese
exercent maxime in tentationibus & afflictionibus. Haec tentatio non fit ad malum,
b. 3. sed ad

Fides piorum
tentationibus ue-
lut aurum igne
probatum.

Scopus episto-
lae Iacobi Apo-
stoli.

Culpa nostra
non est in Deo
reijcienda.

Deus rerum o-
mnium princi-
pium.
Causa sine qua
non.

Tentationis
genus duplex.
Deus tentat ut
sciat, hoc est sci-
re faciat.
Afflictiones a
Deo nō ut per-
dat, sed feruet
& fanet.

sed ad piorum probationem, & cognitionem. de qua, id est, de afflictionibus, quibus Deus tentat, id est, explorat fidem nostram, probatq; , haecenus loquutus est Apostolus. Nunc de altero genere tentationis mentionem facit, quum Satanae suggestionibus, & carnis affectibus tentantur homines, tentationibusq; non raro succumbunt, Vbi alij ad mortem eternam sic cadunt, ut nunquam resurgant: Alij post lapsum Dei beneficio resurgunt, & humiliores, cautioreq; redduntur. Hac tentatione nunquam tentat Dominus. Nemo ergo qui tentatur, id est, quum ad peccatum sollicitatur, dicat, hoc est, suae culpae excusationem non querat, quoniam a Deo tentatur, excusabit ad hunc modum culpam: Fateor, lapsus sum, fidem & CHRISTVM in aduersis negavi, terrena magis quam coelestia sum sectatus: sed haec culpa non mea sed Dei est. Quare me tentauit? Aut si omnino me tentare uoluit, cur non dedit mihi uires & facultatem aduersa uincendi? Adeo malunt carnales Deum arguere iniustitiae, quam morbum suum agnoscere, salutaris medelae remedia per Christum consequi. Sed hinc facessat caro, & spiritales spiritalia amplexemur. Agnoscamus nos peccatores, & peccati autores: non autem Deum dicamus ad malum nos excitare: sed hunc adremus, & a malo liberatorem fide uiua amplexemur.

Carnalium excusationes.

Deus intentator malorum.

Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. A natura Dei argumentatur aduersus huiusmodi blasphemos nebulones, qui culpam suam in Deum reijciunt. Deus intentator malorum est: Quasi dicat, Deus suapte natura bonus est, & malorum inexpertus, ergo malus esse non potest. Fit igitur, ut neminem tentet, id est, neminem ad malum sollicitet.

Vnusquisque uero tentatur, a concupiscentia sua abstractus, & illectus. Cum a Deo non sit culpa, Cui ergo imputauimus peccatum nostrum? aiunt carnales. Respondet Apostolus: Vnusquisque dum tentatur, id est, ad malum & peccatum sollicitatur, abstractus & illectus est, id est, inescatur a sua, id est, propria concupiscentia, id est, ex seminario illo peccati, siue a procliuitate illa ad peccandum nobis insita, & agnata ex primorum parentum uitio.

Obserua, cum dicit, a sua, id est, a propria. Est peccatum proprie nostrum, quod suggestionem diaboli enatum est. Nunc uero eadem illa fouetur augetq; in dies apud homines corruptos. Huc pertinet quod Christus de Satana loquutus, ait Ioann. 8. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius: id est, mendacij pater. Reijce ergo culpam in teipsum, qui adhaeres suggestioni, & tentatori te ad malum inuizanti. Deus fons est & origo bonorum omnium. Ab illo malum scaturire non potest. In quem si fide uiua prospexeris, omnem tuam culpam absumes, te tui peccati autorem cognosces, & Deum ut patrem misericordiae adorabis, qui te a ceno peccati & morte in puritatem & uitam euocauit.

Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum uero cum consummatum fuerit, generat mortem. Perueniunt est metaphora a conceptione, partu, & effectibus hominis tracta. Vbi concupiscentia coepit, nititurq; facere malum diutule in corde conceptum, producit tandem ac emittit foetum, ueluti mulier foeta gignit: qui quidem foetus a concupiscentia ortum accipiens, consensu libero perficitur, & opere tandem sese prodit. Itaque operatio illa interna, siue peccatum illud per consensum in concupiscentiam & suggestionem, effundit se tandem in opus ipsum, & opere complet homo, quod animo prius conceperat mali. Deinde quum concupiscentia conceperit, id est, consensum ad

Concupiscentia parit peccatum.

sum ad se traxerit & perduxerit, parit peccatum, id est, reum agit. Nam consentiente uoluntate ipsi illicito & prohibito, peccatum est. Peccatum uero quum consummatum fuerit, id est, plene deliberatum, & ex integro ipsi concupiscentiae consenserit ipsa uoluntas, siue in actum externum exierit, siue non, generat mortem, hoc est mortale est. Ezechiel. 18. Anima quae peccauerit, ipsa morietur. Matthaei 5. ca. dicebat Christus: Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Primo itaque concupiscentia oritur titillans ad malum, huic statim quaedam delectatio adnectitur, qua ad malum inescatur homo. Tandem concupiscentiae & delectationi consensus ille uoluntatis deliberatus (ut ita dicam) adheret, & mortale est peccatum, deducens ad poenam & damnationem eternam.

Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi. Itaque o fratres mei dilectissimi, nolite errare, nolite in eum errorem incidere, quem nebulones illi sibi persuaferunt, qui dum se a peccato excusant, omnem culpam in Deum reijciunt. Errant pessime, Cum ex nobis & concupiscentijs nostris oriatur malum, & non a Deo, qui suapte natura bonus est.

Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est. Perornata antithesi docet, quam uehementer errant, qui culpam suam in Deum, ut illius autorem, reijciunt. Priorem partem antithesis paulo ante posuit, qua docuit, malum omne a nobis esse. Nunc uero altera antitheseos parte docet, Deum omnium bonorum fontem esse, ab eoq; nil nisi bonum: Atque si quid boni in nobis est, non a nobis (qui in peccatis concepti, nati simus filij irae) sed a Deo esse, necesse est agnoscamus. Omne datum: id est, donatio, siue omne quod acceperimus, boni rationem habens, & omne quod ad perfectionem euehit: Desursum est, id est, e supernis, & a Deo est: Descendens a patre luminum, id est, ab eo, qui lux est, & tenebrae esse non potest. Omne ergo quod acceperimus, siue exterum, siue internum bonum, uelut sunt uita, sapientia, fortitudo, forma, eruditio, sanitas, prophetia, diuitiae, remissio peccatorum, adoptio in filios Dei, & quod malis resistere possumus. Omnis inquam perfecta & sancta donatio est a Deo, liberalitas est uerius, quam merces: dona sunt uerius, quam praemia. Quicquid ergo boni & salutis in nobis est, id totum diuinae bonitati acceptum seremus, si sapiamus, & Deo grati esse uolumus. Videtur haec oratio, Omne datum optimum, &c. enallagen, id est, immutationem, & Hebraismum sapere. Omne datum desursum est, descendens a patre luminum: pro hac oratione, Quicquid a Deo est, aut desursum, seu de supernis uenit, bonum sit necesse est, tam abest, ut quidquam mali a Deo sit. Nihil ergo mali Deo adscribendum est. Huc pertinet, quod scribitur Ioan. 3. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de caelo. Et quod ait Paulus, Quid habes, quod non accepisti?

Culpa in Deo reijcienda non est.

Deus omnium bonorum fons.

Enallage.

Descendens a patre luminum. Patrem luminum iuxta dialecton Hebraei can dixit, pro autore lucis, aut pro summa luce, quod omnes illuminat, siue quo uniuersi sumus in tenebris, & densissimo errore. Ab illo, quicquid lucis est in caelo & in terra, profluit. Est ergo pater luminum Deus, Pater, Filius & Spiritus sanctus: non tria lumina, sed unum lumen. Ipse Pater lumen ingentum, Verbum lumen unigenitum, & Spiritus sanctus a Patre & Filio est procedens: lumen illuminans corda nostra ad amandum IESVM Christum, cuius gratia & beneficio redempti, & illuminati sumus.

Pater luminum.

Apud

Deus immutabilis. Apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Aliam rationem à natura Dei petitam adducit. Deus sui similis est, æternus & immutabilis est, non conuertitur aut mutatur ueluti quidam Vertumnus, aut Protheus: ut qui fuerit pater luminum, mox fiat pater tenebrarum: qualiter Sol aut luna obumbrantur, & suam habent uicissitudinem, iam lucida & clara, mox nubila & caliginosa. In Deum uero æternum & purissimum Solem, nihil obumbrationis cadit, semper lucidus, semper manet idem, semper purissima lux: non transmutatur, nec aliam subinde induit personam: sicut de se in Propheta testatur Malach. 3. Ego Dominus, & non mutator. Et Psal. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Obserua clausulam iuxta dialecton Hebraicam, nec uicissitudinis, seu successione & conuersionis obumbratio, pro, obumbratione suas habente uices. Quasi dicat, Apud Deum nulla est transmutatio, aut conuersio, qualis est in umbra, & re umbratili, aut deumbrata: ubi fallacia quædam rei simulachra adumbrantur, non res solidæ exprimentur. Quid umbra inanius, fugacius, inconstantius? In rebus creatis mutabilitas uaria, umbrae, tenebrae, & crebra uicissitudo. At Deum nullæ tenebrae intercipiunt, lucem habitat inaccesibilem. Numeri 23. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur.

Deus genuit nos. Voluntariè enim genuit nos uerbo ueritatis, ut simus initium aliquod creaturæ eius. Hac propositione, qua propinat nobis gustum diuinæ bonitatis Apostolus, euerit errorem eorum, qui Deum culpa & mali autorem faciebant. Omnium rerum opifex uoluntariè, id est, iuxta suam destinatam uoluntatem, & consilium suum æternum, genuit, id est, creauit nos, uerbo ueritatis, id est, uerbo suo, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Aut, Cum genuisset nos Adam morti, serpentis enim persuasione & fallacijs occæcatus uitam amisit, & nos tenebris obnoxios genuit. Sed Deus nostræ calamitatis misertus, non coactè, sed uoluntariè, id est, sua sponte, propensione sui animi, iuxta suam uoluntatem, non autem nostrum meritum nos genuit, imò regenuit uerbo ueritatis, id est, per filium suum uerbum æternum, per quod omnia creata sunt. Aut uerbo ueritatis, id est, Euangelio, per quod credentes in filium Dei nascimur, sumusque filij Dei. Ad hunc modum, 1. Corinth. quarto dicebat Paulus, Per Euangelium ego uos genui. Et ad Galatas 4. Filij mei, quos iterum parturio. Per uerbum ergo Domini regeneramur, qui male eramus geniti ex carne & sanguine. Rogabis, Ad quid sumus progeniti? Respondet Apostolus, Ut simus initium aliquod creaturæ eius. Quasi dicat, Optimus opifex & pater, qui neminem tentat, neminem ad peccatum soliciat, omnibus ne impingant luccm præbet, ægris medetur, læsas conscientias sanat, à morte æterna eripit, nos per predicatorem, & fidem Euangelij, regenuit, non tantum ut essemus creatura eius, sed ut essemus initium aliquod, id est, primitiæ creaturæ eius, seu, ut essemus omnium creaturarum præstantissima. Quasi intelligat Apostolus, nos esse ceteris rebus creatis præstantiores, Quod olim singularum rerum primitiæ offerrentur, hoc est, præcipua quæque. Aut, ut essemus primitiæ creaturarum, filij Dei, primogeniti electissimi, optimi de frugibus, sanctificati Domino. Omnia enim primogenita secundum legem Exodi 13. Numeri 3. Domini sunt. Ut essemus, inquam, quiddam optimum inter ipsius Domini creaturas, & tales

Fideles omnes in Christo oblati, ut Israëlitz in Leui. tales, qui offeramur Deo. Omnes enim sumus oblato Deo in Christo IESU, sicut Israëlitz in Leui, tanquam aliquid optimum in Christo facti sumus primogeniti, filij Dei, hæredes Dei, cohæredes IESU Christi. Ad hæc facit quod Ieremias 3. cap. de Israël dicebat: Sanctus Israël domino, primitiæ frugum eius. Magna laus Christianorum. Ad hunc modum non audent Angeli se nobis conferre: quia uident Christum per humanam naturam nobis similem factum. Unde nobis seruiunt, Psal. 99. & Hebr. 1. cap. Colligamus ex his, homines suo malo, non autem à Deo malos esse, atque de sancta Dei prouidentia reuerenter loquendum. Obiter dixerim, Euangelium sermonem ueracem, seu ueritatis dictum, non tam quod nihil mendacij in se habeat, sed & quod ueraces faciat. Ioan. 8. Si uos manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei eritis: & cognoscetis ueritatem, & ueritas libera uos. Secundo, Verbum ueritatis dictum esse iuxta Hebraismum, pro uerbo ueraci: imò pro ipsa ueritate: ut Christus ad patrem inquit Ioan. 17. Sermo tuus ueritas est. Et de se, Ego sum ueritas & uita. Rursus alibi dicitur, Verbum uita, pro uerbo uitali, & uiuifico. Est enim Christus filius Dei, uerbum ueritatis, & uita: id est, ueritas, & uita.

Ira fomes impatientiæ. Scitis, fratres mei dilectissimi, sit autem omnis, &c. Postquam docuit quantis beneficijs nos sua bonitate cumularit Deus, hortatur, monetque caueamus à linguæ petulantia & ira fomite impatientiæ: quæ incautum hominem à sublimæ charitatis gradu deiciunt & deturbant. Non est quod uos doceam, fratres mei dilectissimi, hoc scitis, estis in lege docti, nihil horum uos latet, sed uehemens amor meus, & seruens charitas in uos, me huc impellit, ut uos adhorter & admoneam. In primis, Omnis homo sit uelox: id est, impiger & diligens ad audiendum, id est, ad discendum. Prius se uerum discipulum, quam magistrum agnouerit. Tardus, id est, lentus & cunctans ad loquendum, id est, docendum. Ac si dicat, Cum quis dicturus est, sit circumspectus, ne lingua mentem præcurrat, & uerius conuincari quam dicere uideatur. Nō abs re à Philosophis dictum est, Naturam homini duas aures tribuisse, & unum os, ut multa audiat, pauca uero loquatur. hæc linguæ petulantia ortum habet ex ignorantia rerum diuinarum. Oportet reuera de religione & Dei operibus, prius probè didicisse, quam de illis disserere, & docere. Nullus ergo docendi prouinciam arripiat, non uocatus, non missus. Sit item tardus: id est, lentus, atque tam tardus, ut nunquam ad iram (quæ rationem præoccupat) perueniat. Aut tardus ad iram, hoc est, sit patiens & longanimis, ut non quaslibet ob causas (ait Beda) serenitatem nostri uultus in austeritatem uertamus, sed certa existente ratione. Irascimini enim (ait propheta) & nolite peccare. Causam subiungit: Nam ira uiri, quæ est appetitus uindictæ rationem occæcans, iustitiam Dei non operatur: hoc est, nihil pietatis in homine irato percipi potest: imò hominem ira sibi ipsi eripit, quæ uerè nuncupatur uis & fomes impatientiæ. At ubi letus, patiens, & longanimis est homo, toto uirtutum choro ornatur. Si Christiani sumus, non commoto efferuescimus animo, non indignamur fratribus: sed condonamus, relinquentes disceptationem, atque iracundiam. Roma. 12. Non uosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ: scriptum est enim, Mihi uindictam, & ego retribuam, dicit dominus. Vbi ergo iracundia, ibi non est iustitia Dei. Hæc nos docent diligere inimicos, non uindicare de male merentibus, bene precari malè precantibus. Obserua, iustitiâ Dei dicit, quæ Deo iudicante substitit: quæ Deo probatur ac grata est.

Iustitia Dei. Propter quod abiicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in mansuetudine, &c. Eleganti metaphora ab agricolatione petita, hortatur ad munditiam tum mentis, tum corporis. Quemadmodum agricola semine suum

Agricolę in repurgando agro diligentia.

terra mandaturus, in primis curat agrum lapidibus, carduis, sentibus & ceteris id genus repurgari, ut quod seminatur felicius crescat, & uberius maturescat. Ita cum geniti sumus non ex corruptibili semine, sed uerbo ueritatis, necesse est huic semini, naturęq; diuine respondeamus. Propter quod abiectes, ac si dicat, Agite, deponamus a nobis omnem immunditiam, hoc est, omnem infidelitatem, & abundantiam malitię: id est, uanas, & inanes cogitationes, superfluos & impios de rebus diuinis sermones, omnem deniq; tum mentis tum corporis scorię, ut mens nostra illius diuini, & celestis seminis: id est, uerbi Euęgelici, sit capax. Quod si in uiscera & sulcos animi semel iactum & insitum fuerit, non solum fructum uberrimum & optimum reddet, sed etiam animas uestras consolari, firmare, & ab omni tempestate irę, & cupiditatum turbine seruare, & tãdem beate poterit. Suscipite: id est, recipite: uerbum, supple, Dei: Insitum: id est, per regenerationem illam celestem recipiamus uim insitam pectoribus nostris. Euęgelium enim uirtus Dei est, in salutem omni credenti. Recipiamus inquam, in mansuetudine: id est, cum omni mansuetudine, & pace, citra ullam disceptationem, aut cõtentionem, & iram, audiamus uerbum Dei, modeste & prudenter sentientes de operibus Dei, & de his sancte loquentes, iuste quoque uiuentes in hoc seculo. Quod uerbum in animis nostris insitum potest saluare animas nostras: id est, faciet ne perperam de rebus sacris sentiamus, ne impudicę loquamur, nobisq; plus æquo placeamus philantia ducti: Sed ut pie uiuamus, & tandem æternum beatitate fruamur per Christum nostrę salutis autorem.

Semen Euęgelicum.

Verbum insitum.

Status epistolę Catholicę Iacobı.

Estote autem factores uerbi, & non auditores tantum. Totius epistolę statum paucis perstringit. Ut regnum Dei non in sermone, sed in uirtute consistit, ait Paulus 1. Corinth. 4. Ita Christiana religio non uerborum garritu, sed charitate, & mandatorum Dei obseruatione consistit. Estote factores uerbi: id est, quod ex doctrina ueritatis didicistis, opere pietatis complete. Necesse est discipulum CHRISTI, præceptoris sui doctrinam excipere, & ad præscriptum Dei mores formare, totamq; uitam instituere. Nam qui Euęgelium memoria tenent, de CHRISTO egregie disse-runt, cantillant suauissimę, alios erudite docet, sed uim & spiritum ipsius Euęgelij nunquam delibarunt, nihilq; præstant Euęgelio dignum, solo uerbo, non uerbi factis ornantur, hypocritę, & pseudochristiani sunt.

Sacrę literę attentę legatur.

Christiãne religionis scopus.

Fallentes uosmetipsos. Alludit ad supputatores, & calculis ratiocinantes. Quemadmodum, qui calculos, & negotiorum rationes inconsideratę, negligenter, & precipitanter in suis supputationibus ductant, falluntur: ita qui leuiter & non attentę, sed incogitanter sacrę literę legit, uel obiter audit, non attendens sensum & scopum lectionis, & ob id putans se summam religionis Christianę assequutum, fallitur. Scopus Christianę religionis est, quę ex doctrina ueritatis didicimus, opere compleamus. Qui ergo summam pietatis uerbis & non factis collocant, falsa supputatione sese, non Deum fallunt. Totus hic locus uidetur respicere in illud CHRISTI, Luc. II. Beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Item Matth. 7. Omnis ergo qui audit uerba hæc, & facit ea, assimilabitur uiro sapienti, qui edificauit domum suam super petram. Rursus Roma. 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Non sunt uerbi effectores, nisi fideles, qui credunt in IESVM Christum legis perfectorem. Incredulus nunquam complet legem, etiam quando multis operibus simularit legem. Fucus est, peccatum est, hypocrisis est, quicquid ex fide non est.

Sacrę lectio speculo comparata.

Quia si quis auditor est uerbi, & non factor, &c. Peruenusta similitudine lectionem sacrę speculo comparat, explicans quã uanum sit, legisse, uel audiuisse

uisse sacrę lectionem, et nihil cogitasse de instituendis corrigendis uel moribus, ad illius lectionis præscriptum. Obseruabis iuxta dialecton Hebręicam dicit, Vultum natiuitatis: id est, faciem naturalem, natiuam, & germanam, ac minime fucatam. Quemadmodum homo in speculo cõtemplatur faciem suam, si quis habet labes, nauos, rugas, & sordes, denique quid faciei desit, an lota siue impura sit, conspicit. Considerauit enim se, & abiijt: id est, qui cum accessit ut uideret, quã forma esset, nec interina cogitauit, de mutandis formę uitijs, ille idem & non alius abiijt, & statim oblitus est, qualis fuerit: hoc est, ne meminit quidem qualem se conspexerit. Ita qui se auditorem uerbi Dei solum accommodarit, nihil fructus consequetur: Idem, & non alius, nisi fortassis deterior, redibit, Lex Dei, & sacrę lectio, est speculum, in quo cognoscimus peccatũ nostrum, lapsus nostros, infirmitatem nostram & morbum, ac quid dominus requirat a nobis, quid facere, quid fugere debeamus, quę sit uoluntas Dei, quis illius erga nos amor. Cum legem audimus in literã tantum (quę occidit) non intẽdamus, sed introspicimus penitius, & in legis medullam penetremus, ubi uera anima sagina, & fructus suauissimus reperitur. Litera aurę ferit, sed spiritus cordibus insidet, & uitam immutat ac renouat. Quare si quę in uita audientium, legentium uel maculę sunt, labes, & scelera, statim relucet in sacro speculo, repercutiuntq; in facie contuentium. Hic nisi cogitauerit de repurgandis conscientię maculis, inutilis lector, auditor uel fuit: imò statim atque in auribus uerbum sonuit, præterijt, & oblitus non modò peccatorum, sed & omnium, quę audierat, ut cœpit, perditissimę uiuit. Hęc omnia a similitudine, & speculi ratione sumpta sunt. Minus nobis nota sunt facies nostrę, quã alienę, quòd nostras in speculo tantum, alienas autem uerę, & non per repercussas imagines uidemus: Minusq; hærent, quę in speculo, quã quę uerę intuemur. Ista est causa, propter quam nobis placentes aliorum notas & uitia uideamus, nostrã uerò uel negligamus, uel dissimulemus. Nunquam aut rarò in nos ipsos demittentamus. Nunquam, qui sumus, qualesq; esse debeamus, in mentem uenit: sed qui sint alij, aut quales esse debeant, curamus. Si auditores & factores uerbi fuerimus, quales sumus sentiemus, morbos curabimus, & uitam nostram ad diuini uerbi, & sacrę lectionis præscriptum instituemus.

Vultus natiuitatis.

Lex Dei est speculum.

Litera aurę ferit, spiritus autē cordibus insidet.

Cur potius aliorum notas, quã nostras reprehedimus.

Qui autem perspexerit in lege perfectę libertatis, &c. Hęc sententia cum præcedente antithesim habet, quã apertius ostendit, quã inutile fuerit audire uerbum Dei sine fructu. Legem perfectę libertatis Euęgelium & ueritatis doctrinam uocat. Quam hic dicit Legem, prius speculum nuncupauit: non iuxta uim legis, sed auditorum uarietatem, & imperfectiõnem. Nam uanę accedenti, legenti, & audiēti, scriptura superficies quędam est & speculum: Legenti autem ex animo, & Deum quęrenti scriptura & uerbum est lex perfectionis & libertatis. Euęgelium enim aduehit secum spiritum libertatis, quo liberamur à iugo seruitutis, & peccati. Qui ergo nudam legis literam legunt, uel corticem tantum lingunt, nihil libertatis consequuntur, solum perterrentur, & facitẽ pereunt. Litera enim occidit, ob id legem & Euęgelium auersantur. Sed qui ex animo, & purgata mente penitius inspicit, & in autorem legis fertur, amorem Dei erga se cognoscit, & expendit, in eum totus tendit, & spiritum libertatis recipit: quo fretus omnem terrorem excutit, & cum fiducia clamat, Abba pater. Huius conscientia libera fit & tranquilla: is uerẽ liber est: quoniam filius Dei, qui est ueritas, & lex spiritus uitę, per CHRISTVM Iesum in quem credit, liberum eum reddidit. Rogabis: A quo? A Peccato. Roma. 8. Nihil ergo nunc damnationis est ijs, qui sunt in CHRISTO IESU, qui non secundũ carnem ambulat. Rursus ab igno-

Lex perfectę libertatis. Scriptura incogitanter legentis est superficies, sed cogitantę legenti est lex perfectę libertatis. Euęgelium comitẽ habet spiritum.

Lex spiritus uitę liberat nos a peccato.

rantia & tenebris: CHRISTVS enim, Ioan. 12. Lux est mundi. A' Metu cordis: qui enim fudit in CHRISTVM, mortis uictorem habet: quantum conspirauerit mundus contra eum, is non concidet, intelligēs se Deo curae esse, & uitam suam in manu Dei esse, ē qua maligni opera non eripietur. Nihil ergo fidenti in CHRISTVM uerendum, timēdum uel seruilis isto timore, cum CHRISTVM habeat, qui pro nobis mortuus est, ut ab omni iniquitate nos liberaret. Qui ergo perspexerit: id est, ex animo uel audierit, uel legerit in lege perfecta libertatis: id est, in Euangelio, & doctrina ueritatis, tanquam ad absolutam uitae regulam, & omnium functionum suarum directorium. Nec incipit supplere, solum pio zelo, sed etiā permanserit in ea, hoc est, toto studio & cura diligenti perseuerauerit in obseruatione eorum, quae in lege sancta praescribuntur: cum non sit auditor obliuiosus, sed effector operis: id est, quae audiuit in animum recondit et opere complet, hic beatus in facto suo erit, non quod audierit, sed quod auditum praestiterit: id est, uerē & ex animo crediderit, fidemque factis expresserit. Non huc tendunt uerba nostri Apostoli, quod doceat nos iustificari (hoc est, remitti nobis peccata nostra, & quod ex impijs pij efficiamur) nostris meritis, & operibus (hoc enim gratia IESU CHRISTI habemus: Nam non ex operibus, ait Paulus ad Titum, quae fecimus nos, sed secundum suam magnam misericordiam saluos nos fecit.) Sed quod intelligamus, quam inanis est, & uana opinio eorum, qui iactant fidem sine operibus.

Scopus Iacobi.

Linguae petulantia. Cor sedes affectuum.

Religiosus.

Religio multiplex.

Si quis autem putat se religiosum esse, &c. Exemplo aperit, qui habet uanam fidem. Atque quod familiare est Hebraeis una & altera specie peccati, ut puta petulantia linguae, quae ex uago & instabili corde nascitur, omnia alia comprehendit uitia. In lingua enim & corde (quod est affectuum sedes) inherere solent peccata & omnia, & maxima. Qui petulantem habent linguam, & eandem non fruant, statim de Deo irreuerenter loquuntur, de fide, religione, & ceteris ad pietatem facientibus. Satis est his, si dicat se credere, utcumque interim impure uiuant. Hypocrite sunt, uagum & instabile cor habentes, Deum & timorē eius expectantes, seu magna & ardua de Deo & eius religione iactantes, sese totos interim affectibus suis & concupiscentijs tradunt.

Si quis putat se esse religiosum: id est, timentem Deum, cultorem Dei, fidelem, Christianum: Non refranans linguam suam: id est, non sibi temperat à conuicijs, obreccationibus, & turpiloquijs: Sed seducens cor suum: id est, aberrare finens, ut etiam in quaeuis uitia prorumpat: huius uana est religio: id est, cultus huius est ingratus, & non acceptus coram Deo, qui mauult misericordiam, quam sacrificium, & reconciliationem, quam oblationem, Osee 6. Matth. 5. Psal. 33. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Hic locus auersatur indoctos, qui neglecto uerbo Dei, dum sua sequuntur somnia, non docent, cum docere nituntur, sed seducunt, & suis imposturis auditores fallunt. De his mentionem facit Hieremias cap. 23. Non mittebam eos, & ipsi currebant.

Religio munda, & immaculata apud Deum, &c. Est quaedam religio hypocritica, quae solo uerborum sonitu constat, nihil charitatis in se habens. Est & alia munda: id est, pura, & immaculata religio, grata & accepta apud Deum, & pro id est, patrem, qua filij se Deo patri adprobare student. Atque ut paulo ante sub uno uicio cetera omnia comprehendit, ita hic sub una specie bonorum operum reliqua charitatis opera complectitur. Vera religio Deo acceptissima maxime consistit in misericordia siue charitate: in innocentia, siue custodia pure uitae. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem: id est, gratissimus Deo cultus, & qui locum habet apud Deum, est

est uisitare pupillos: id est, orphanos, & uiduas in tribulatione eorum. Per Pupillos & Viduas intelligit omnes auxilio, et consilio destitutos, quibus nostra opera prodesse possumus. Et immaculatum se custodire ab hoc seculo, id est, abnegare sese, & omnibus, quae hic mundus habet, renuntiare, & accepta in humeros cruce, Christum sequi. Per Seculū intelligit Mundum, seu omnia, quae sunt in mundo, ut sunt concupiscentia carnis & oculorum, &c. i. Ioan. 2. De his egregie disputauit Beatus Augustinus libro ad Bonifacium contra duas Pelagianorum epistolas, 3. cap. 5. Sancti fideles in Mundo sunt, sed de Mundo non sunt, Ioan. 17. & 17. Utunturque hoc Mundo tanquam non utentes. 1. Corinth. 7. Id est, non haerent rebus huius Mundi, non fidunt terrenis, caducis, & momentaneis, ne inquinentur ceu reliquus Mundus, qui totus est in malo constitutus. 1. Ioan. 5. Vnde idē, Ne diligamus Mundum, neque ea, quae in Mundo sunt. 1. Ioan. 2. Sed exeamus ad Christum extra castra, opprobrium eius portantes. Hebraeorum 13.

Pupilli. Viduae.

Seculū.

Sancti in mundo, non sunt de mundo.

CONCILIATIO.

IN SPECIEM pugnare uidentur hi loci Genes. 22. cap. Tentauit Deus Abraham: Et hic, Deus neminem tentat.

RESPONDEO, Duas in Scripturis reperiri tentationes: Alterā quae est probatio, alterā quae ad malum sollicitat. Iuxta eam, quae probat, tentauit Deus Abraham: id est, Deus experimentum sumere uoluit de fide Abraham: non quod ignoraret, sed quod omnibus hominibus documentum praebere uoluit, quam fuerit Abraham Deo obsequentissimus. Ad hunc modum dicebat Moyses, Deut. 13. Tentat nos dominus Deus uester: id est, probat. Non autem ad malum impellit, & sollicitat. Idque est, quod noster Apostolus dicit, Deus neminem tentat: hoc est, quemadmodum Deus neque in mala labitur, neque propellitur, ita neminem in malum propellit, sed magis ut probet, & seruet: Sicut mortificat, non ut pereamus, sed ut uiuificemur. Diabolus autem tentat, id est, ad malum impellit, & sollicitat, ut decipiat, & perdat.

Tentatio duplex.

Deus mortificat ut uiuificet.

QUID HIC uult nos uarijs agitato tentationibus gaudere Iacobus, cum Christus absolutum patientiae exemplar, in afflictionibus tristis fuerit, atque in cruce clamauerit, Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me? Nihil hic gaudij uidetur esse. **RESPONDEO,** Gloriantur, & gaudent sancti iuxta rationem in afflictionibus, quas sensus & caro fugiunt. Vide primam Conciliationem, quam in 7. cap. ad Roma. scripsimus.

DICTIO.

IACOBVS, tetrasyllabum penultimam producit. Claudianus, Quid laceras uersus Dux Iacobe meos? Hic fuit Hierosolymitarum Episcopus. Dicitur Iacobus Alphaei, subaudi filius, ait Augustinus libro primo loquutionis de Genesi, Frater domini ex cognatione Mariae matris Domini nuncupatus. Legito praefationem Hieronymi in hanc epistolam.

Iacobus Alphaei, & frater domini.

GRAECI in capite epistolarum χαίρειν, id est, gaudere, collocant: qua dictione optant ut animus letitia fruatur, utcumque externa infeliciter cadant. Latini salutare aut salutem interpretantur.

χαίρειν.

LEX generali uocabulo (cum hic dicitur, si permanserit in lege) uidetur accipi pro omni scilicet doctrina, per quam Deus hominem docet. Thora Lex enim Hebraeis à docendo, dirigendo, & instruendo nomen habet.

Lex.

VISITANDI uerbum, iuxta Hebraeorum morem, in bonam partem accipitur, nempe pro Consulere, Iuuare, Afferere. Quia uisitauit, & fecit redemptionē plebis suae. Aliquando in malā sumitur partem, significatque Punire, Castigare, Vindicare. Exod. 32.

Visitare.

Visitatio im-
piorum.

Ego autem in die ultionis uisitato & hoc peccatum. Vnde uisitatio impiorum, in sacris dicitur eorum iudicium.

Inserere.

INSITVM ab infero, in seui, in situm, quod de arbore dicitur, quando scilicet

Inoculatio.

scisso trunco, surculus secundae arboris inseritur in sterili: siue quum oculus unius arboris alteri adhibetur, quod quidam inoculationem uocant: uel quando seminatur, uel quando plantatur. Per metaphoram, uerbum Dei, quod est surculus secundae arboris, inseritur in corde nostro, quod reuera suapte natura sterile est.

Cor nostrum sterile.

Retinere.

REFRAENARE coercere est, atq; cohibere, & quasi retrahere, coepescere.

Respectus personarum non habendus. CAP. II.

Leuit. 19. c
Deut. 1. c. 16. d
Proverb. 24. c
Eccl. 41. a

FRatres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri IESU Christi gloriae.

Etenim si introierit in conuentum uestrum uir aureum annulum habens, in ueste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum, qui indutus est ueste praecleara, & dixeritis ei, Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis, Tu sta illhic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne iudicatis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationu iniquarum? Audite fratres mei dilectissimi: Nonne Deus elegit pauperes in hoc Mundo, diuites in fide, & haeredes regni, quod repromisit Deus diligētibus se? Vos autem ex honorastis pauperem. Nonne diuites per potētiam opprimunt uos, & ipsi trahunt uos ad iudicia: Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod inuocatum est super uos? Si tamen legē perficitis regalem secundum scripturas, Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis. Si autem personam accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores. Quicumq; autem totam legem seruauerit, offendat autem in uno: factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non moechaberis, dixit &, Non occides. Quod si non moechaberis, occides autem: factus es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Iudiciū enim sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Superexultat autem misericordia iudiciū. Quid proderit fratres mei, si fidē dicat quis se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant uictu quotidiano, dicat autem aliquis ex uobis, illis, Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quae necessaria sunt corpori: quid proderit?

Pauperes.

Diuites.

Leuit. 19. d
Math. 23. d
Marc. 12. c
Roma. 13. c
Galat. 5. c

Lex tota implenda.

Misericordia.

Fides sine operibus non est fides.

1. Ioan. 3. c

Cum sitis Christiani, ne habeatis personarum delectum. Glorie] uel gloriosi.

Sub scabello] uel, iuxta scabello. Nonne iudicatis] uel nonne iudicari estis in &c. aut nonne delectum personarum habetis.

Exhonorastis] contemptui habuistis. Et ipsi] & pronam. Iudicia] tribunalia.

Blasphemant bonum nomen] male loquuntur de bono nomine, seu de religione Christiana.

Redarguti] & redarguimini.

Incipientes iudicari] iudicandi.

Superexultat autem misericordia iudiciū] Id est, gloriae misericordia aduersus iudiciū.

Calefacimini] calefacite.

In semetipsa] per se & sola.

Otiosa] inefficax.

Suppleta] impleta.

proderit: Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis, quod unus est Deus. Bene facis. & daemones credunt & contremiscunt. Vis autē scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est? Abraham pater noster non ne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura dicēs, Credidit Abraham Deo, et reputatū est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tantum? Similiter & Rahab meretrix, non ne ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios, & alia uia efficiens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est.

Daemones credunt Deum.

Daemones credunt Deum.

Abraham opera per fidem. Genes. 12. b.

Genes. 15. b
Roma. 4. a
Galat. 3. a

Rahab opera per fidem. Iosue 2. a

Fratres mei, nolite in personarum acceptione, &c. videtur haec clausula dici per antithesim cum sine precedentis capitis. Nam quum dixisset, ueram religionem consistere in misericordia & custodia innocentiae: Nunc ostendit, non esse ueram religionem, si personam accipimus, si speretis pauperibus, potentes Mundi in pretio habeamus. Vanitatem sui & nostri seculi redarguit Apostolus. Non pauci erant (quales & hodie sunt multi) qui fidem iactabant, & de Christi doctrina magnifica dicebant, nullam interim proximorum ratione habentes, imo neglecta charitate, & sperata in pauperes beneficentia, diuites, & Mundi potentes (a quibus uel lucelli, uel gloriae aliquid expectare licebat) magnificabant, & magnipendebant. Aduersus hos hypocritas, imo ueros palpones, differit noster Apostolus. Fratres mei. Nolite habere fidem Domini nostri IESU Christi: id est, non putetis uos habere fidem domini: id est, ueram religionem, & pietatem Christianam in personarum acceptione: hoc est, Nolite attendere & respicere personarum titulos & qualitates, nihil ad id, quod exercere debetis, spectantes: hoc est, Nolite respicere iuxta uestram existimationem carnalem, qua potius corporis, quam animi, doctes intumescitis. Si Canonatum, Curionatum, aut Praefecturam aliquam in Christi Ecclesia collaturus es, confer: non quia frater, aut consanguineus, aut diues, stemmatisq; clarus est: Sed quia studiosus, pius, & multis animi dotibus ornatus. Non quod uelim fratri, aut consanguinei titulum, modo adsint uirtutes, impedimento esse, ne fratri conferas: adiutabunt potius circumstantiae illae, quae obsint. At si diuites in pretio habes, neglectis his, quibus res angusta domi est, quos tantopere Christus commendauit: personam accipis, & fidem Domini non habes. Fides enim, uera religio est: Religio docet charitatem & misericordiam: Ergo si fidem domini IESU habetis (qui doctrina & exemplo uitae, misericordiam commendauit) non oportet uitam istam agatis, qua fidem commendantes, charitatem & munificentiam in pauperes interim negligitis. Dictū est, Domini nostri IESU Christi gloriae, iuxta Hebraismū: id est, IESU Christi gloriosi. Vt Hebr. 1. Splendor gloriae: id est, splendor gloriae, seu splendor gloriosus. Est certe IESUS Christus dominus & rex gloriae, potens & gloriosus.

Personarum acceptione fugienda.

Christus gloriosus.

Locus publicae functionis.

Candidis uestiri regale erat. Annulus insignie uirtutis. Honorum partitio iuxta merita.

Pauperes in mundo, sunt diuites.

Afflictiones communes sunt Christo & pauperibus.

Etenim si introierit in conuentum uestrum uir aureum an-
 nullum habens, &c. Elegans paradigma, quo exponit & explicat, quid sit illa
 personarum acceptio, quam damnat. Primo loco receptionem personarum ponit. Secundo
 illam duriter profligat. Si quispiam introierit in conuentum uestrum, id est, in con-
 gregationem. Videtur Apostolus intelligere locum ubi publica exercentur officia, &
 Christiana quidem, ut publica Euangelij annuntiatio, aut quum pro tribunali sedent iu-
 dices, & huiusmodi, ubi publicae sunt functiones. Habens aureum annulum: hoc est, au-
 reo insignitus annulo, aut torque. In ueste candida: id est, splendida: hoc est, holoseri-
 catus est. Olim magnificum erat ac regale candidis amicti. Ingenui homines, & qui
 multis animi dotibus praestantes erant, annulis, ueluti uirtutum, & rerum praeclare ge-
 starum insignibus, ornabantur. Vnde merita & honores in Republica iuxta solidam uir-
 tutem & res bene gestas decernebantur, non autem secundum diuitias, fortunam, aut splen-
 dorem. Quod si hodie obseruatum uideremus, multo melius tum publicis tum priuatis
 rebus consultum foret. Introierit autem & pauper in sordido habitu, id est, non purpu-
 ra, sed uili ueste tectus: & intendatis in eum, qui indutus est ueste praeclara: id est, cum
 geniculatione purpurato & holosericato assurgatis, dicentes, Tu sede hic bene: id est,
 honoratiorem locum ipsi immerito deferatis: Pauperi autem, ueluti contempto, dicatis,
 Tu sta hic, aut sede sub scabello pedum meorum. Nec ob aliud, huic nihil honoris defer-
 tis, nisi quod pauper est, & tenui ueste tectus. Haec indicant receptionis personarum mo-
 dum & rationem. Audiamus nunc quam dure hos Palpones arguit Apostolus. Non ne,
 supple, dum haec facitis, iudicatis apud nosmetipsos: id est, apud uos uicti estis, & facti
 estis iudices cogitationum iniquarum: id est, an non statim animus uester & conscientia
 uestra uos condemnat, & reclamatione hoc factum uestrum, qui adulamini auro, purpura, di-
 uitibus & holosericatis, non tribuentes honorem debitum uirtuti, & studiofis uiris, qui
 fide, sinceritate, molestia, & ceteris animi dotibus commendantur? Iudicatis solum se-
 cundum uestes, non autem uirtutes. Quid, rogo uos, uestes ad iustitiam faciendam, Rem-
 publicam regendam, & ad alia uirtutum munia exercenda faciunt? Nihil certe. Absit
 ergo apud fideles uiros, siue in priuatis, siue in publicis negotijs, personarum acceptio.

Non ne Deus elegit pauperes in hoc Mundo, &c. Personarum ac-
 ceptionem dissuadere prosequitur, argumento a persona pauperis & diuitis sumpto. Au-
 dite fratres mei dilectissimi: Non ne Deus elegit pauperes: id est, non ne Deus amat
 pauperes: aut, non ne pauperes Deo grati sunt? Certam notam addit, qua facilius agno-
 scamus de quibus loquitur pauperibus. Pauperes in Mundo, id est, pauperes spiritu, seu
 spirituales & humiles, quorum tenuis est fortuna, & quibus res angusta domi est, qui prae
 Christo Mundum, & omnia Mundi contemnunt, quibus crucifixus est Mundus, & ipsi
 Mundo. Sed hi pauperes, sunt diuites, non auro, aut argento, sed in fide, supple uiua, qua
 iustificati sunt, & filij Dei uocati: filij sunt Dei, ergo haeredes regni, quod regnum Deus
 promisit, non otiosis, sed diligentibus se: id est, ijs, a quibus fuerit dilectus: hoc est, cre-
 dentibus in Deum, in nouitate uitae ambulantibus, & perseuerantibus. Vide quam nihil
 sit Deo acceptum, nisi adsit dilectio & charitas. His opponit Iacobus quod sequitur,
 Vos autem exhonorastis pauperem: id est, contemptui habuistis, & ignominia affecistis
 pauperem, quem Deus amat, uetuitque in lege, ne respectum & acceptionem persona-
 rum haberemus, Leuit. 19. Nec consideres personam pauperis, nec honores uultum po-
 tentis. Hos dum contemnit, & Deum contemnit. Nam amicorum communia sunt om-
 nia. Deus & pauperes amici sunt: ergo necesse est iniurias communes esse. Saulo per-
 sequenti

sequenti Ecclesiam, dixit Christus, se a Saulo persecutum. Rursus Matih. 23. Amen dico uobis, quando fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Non ne diuites per potentiam opprimunt uos: &c. Dixerat pau-
 peres spiritu diuites esse in Christo. Nunc alios quosdam Mundi diuites cum certis no-
 tis, quibus cognosci poterunt, describit. Hi opprimunt uos per potentiam: id est, in
 uos tyrannidem exercent. Opprimunt uos rapinis, usuris, militibus: & trahunt uos ad
 iudicia: hoc est, propter religionem uos accusant, aut propter debita ad tribunalia uos
 pertrahunt, abutunturque suo magistratu & potestate in uestrum malum.

Non ne ipsi blasphemant bonum nomen, &c. Non ne ipsi tyranni di-
 uites blasphemant: id est, criminantur & calumniantur uos: & repugnantes Euan-
 gelicae ueritati abominantur, & blasphemant bonum nomen: id est, religionem Christi-
 anam: Quod inuocatum est super uos: id est, de quo nomine, siue de qua religione Chri-
 stiana uos appellationem traxistis, & nomen adepti estis, ut dicamini Christiani. Haec
 loquutio, Inuocatum est nomen tuum super nos, pro, Nomine tuo uocabimur, aut simi-
 li, frequens est in sacris iuxta idiotismum uulgarem Hebraeorum. Quemadmodum Ge-
 nesis 48. Iacob benedicens filiis Ioseph, inquit, Inuocetur super uos nomen meum: id
 est, nomine meo uocentur, ut dicantur filij Israel, filij Abrahæ, filij Isaac. Item Isaiæ 4.
 Apprehendent septem mulieres uirum unum in die illa, dicentes, Panem nostrum com-
 edemus, uestimentis nostris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum super
 nos: hoc est, sit nobis a te appellatio, ut uxores tue dicamur, & tu maritus noster.
 Ieremiae 15. Inuocatum est nomen tuum super me domine Deus exercituum. hoc est,
 sum & uocor propheta Domini. 2. Reg. 6. Reduxit Dauid arcam, super quam inuoca-
 tum est nomen Domini: id est, quae uocata est nomine Domini. Sic Ieremi. 34. Domus, in
 qua inuocatum est nomen meum super eam: id est, quae dedicata est nomini Domini. Cre-
 berrime sunt istiusmodi loquutiones in Prophetis. Ita noster Apostolus dicit, Inuoca-
 tum est bonum nomen super uos: id est, Christiani a Christo, quem inuocatis, dicimini.

Si tamen legem perficitis regalem, &c. Occupatio est. Institutum suum
 quod non sit personarum acceptio, clarius explicat, argumento ab autoritate & gra-
 uitate precepti diuini, sumpto. Dicent aliqui, Quum adeo demittas diuites, non lice-
 bit nobis impendere illis honorem. Huic obiecto peruenusta antithesi satisfacit noster
 Apostolus. Si perficitis (ait) legem regalem, seu regiam: id est, praecceptum de charitate,
 secundum scripturas, id est, iuxta legem & Prophetas, aut, sicut Lex dicit, Diliges pro-
 ximum tuum sicut teipsum: bene facitis. Ac si diceret, Si etiam diuites honoratis, san-
 cte facitis, modo id fiat iuxta regulam charitatis. Si autem accipitis personam: id est,
 respectum habetis ad ea quae non ueniunt attendenda, cum deferendus est honos, ut
 quia diues est, holosericatus, aut huiusmodi, hunc reueremini, peccatum operamini: id
 est, peccatis. Nam redarguti: id est, accusati estis a lege prohibente Leuit. 19. & Deut.
 1. acceptionem personarum. Et a lege iubente, Diliges proximum tuum sicut teipsum.
 Haec particula sicut, proportionem denotat. Diliges proximum tuum in officio, in digni-
 tate, in privilegio suo, sicut teipsum in gradu, dignitate & privilegio. Redarguti a le-
 ge estis, ueluti transgressores legis, quae erit uester iudex, & condemnabit uos. Ioan. 5.
 Nolite putare quia ego accusaturus sum uos apud patrem: Est qui accusat uos, Moy-
 ses, in quo uos speratis. Non ergo prohibet deferendum esse honorem parentibus, maio-
 ribus, prudentibus, in potentia & dignitate constitutis, modo non externa, sed Deum
 & dona eius in ipsis considerauerimus, propter quae honorem deferimus. Rogabis,

Diuites mudi.

Inuocare no-
me super nos,
est uocari, &
nominari.

Honor quibus
deferendus.

Sicut particu-
la, proportio-
nes signat.
Diligere sicut
teipsum quali-
ter intelligitur
Lex iudex est.

d Quid

Lex regia. Quid uocat legem regalem seu regiam? Respondeo, Præceptum Charitatis. Charitas enim ueluti corona, adeoq; omnium uirtutum regina est, omnium mandatorum est summa. Imò Paulus Roma. 13. Omnia præcepta in Charitate summam comprehendit, & in uno omnia compleri ait. Christus mandatum de dilectione maximum & summum pronuntiat, utpote in quo & leges & Propheta omnes pendeant. Atque ut rex regnum suum comprehendit, ita & uirtutum uniuersitatem charitas complectitur, auget, perficit & consummat. Rursus si quaeris, Quid est, regiam illam legem perficere? Respondeo, Est ex fide per Charitatem operante, eam adimplere. hoc est, Deum & proximum diligere. At cum fides non tam externa curet, quin potius legem uiuam penitus, & usque ad spiritum legis penetret, Deum ut scopum in omnibus attendens: hoc habet, ut hac legem illam regiam impleamus. Sed si externa respexerimus per Charitatem non operantes, personam accipimus, & reos nos facit lex regia, ueluti transgressores poena dignos. A quibusdam uocatur lex regia lex Euangelica, quia à rege regum, & domino dominantium data sit.

Charitas omnia complectitur. Pericere legem quid est.

Charitas caput legum. Offendens in uno, fit omni reus.

Transgressiones altæ alijs grauioribus. Comparatio & æquiparatio pensanda in transgressioe legis.

Charitas, operationum lux & uita est.

Quicumque autem totam legem seruauerit, offendat autem in uno, &c. Locum hunc esse difficilem & obscurum, qui multos torfit, ex multorum commentarijs didici. Sed ex contextu magis ac magis, Deo adiutore clarescet. Præoccupat Apostolus. Dicebant quidam Iacobi auditores, Cum honoratiorem locum diuitibus præstitimus, non ob id legem sumus transgressi: quia ista facientes pauperi nihil detraximus, nihil illi incommodauimus, quod honoratiore loco diuitum sedere fecerimus. Ad hæc Iacobus, Imò transgressores legis facti estis. Nam qui offendit in uno, factus est omnium reus. Sed cum ob diuitias honoraueritis diuitem contempto paupere, personam accepistis: facti estis ergo omnium rei. A connexis & natura legis argumentatur Apostolus. Quemadmodum in præcepto Charitatis, si seruetur, omnia mandata seruantur: sic in eodem, si uiolatur, omnia refiguntur. Omnes leges sunt ueluti unum corpus, cuius caput est Charitas. Huius corporis membram quisquis uel minimum læserit, totum corpus læsisse iure adusabitur. Non dicit Apostolus, qui offendit in uno, omnia peccata fecit quæ in lege prohibentur: Sed ait, Factus est omnium reus: id est, transgressor non minus factus est, quam si ex uniuersitate illa peccatorum aliud quodpiam peccasset. Non quod omnes transgressiones legum similes sint. Sunt proculdubio aliæ alijs grauioribus, ut diuersæ scelerum poenæ constitutæ docent. Sed hic obseruanda est comparatio, non autem æquiparatio, ut ad hunc sensum dicamus, Qui in uno offendit, factus est omnium reus: id est, legislatorem æque offendit. Subducamus exemplum, quo intelligamus comparationem siue æquiparationem. Qui mœchatur, transgressor est legis diuinæ: quemadmodum is qui manu trucidat, & aduersus reliquum legis præter mœchiam commisit: Licet posterioris culpa sit grauior quam prioris, neuter tamen à peccato immunis est: Vterque transgressor legis est. Et id est, quod dicit in textu, Qui dixit: id est, qui præcepit, Non mœchaberis, is dixit, Non occides. Hoc est, si occideris, & non fueris mœchatus, transgressor legis es. Si fueris mœchatus, & non occideris, similiter transgressor diceris. Quare non est necesse, dicamus, quod qui manu trucidauit dicatur omnium reus, hoc est mœchus, falsus testis, sicarius, & huiusmodi, sed uocatur transgressor: dicitur offendisse legislatorem, sicut qui in totam legem peccauit, licet posterioris culpa grauior sit, eodem nomine & titulo nuncupabitur: hoc est, transgressor uocabitur. At quoniam Bonum est ex integra causa, ait Dionysius, malum uero ex defectu unius: necesse est rebus nostris agendis adsit Charitas omnium operationum uita:

uita: quæ si absuerit, nihil conspicuum fieri potest. Quicumque seruauerit totam legem, (seruabit autem si charitas adfuerit,) offendat autem in uno, hoc est, transgrediat unum mandatum, reliqua uero in speciem & secundum apparentiam seruauerit, factus est omnium reus: hoc est, transgressor legis est, & condemnabitur: neque ceterorum obseruatio ualida est, quia non adest Charitas, nullumq; ut oportet, seruat mandatum. Rationem subiungit. Qui dixit, &c. Idem legislator est qui præcepit, Non occides, et Non mœchaberis. Quare si mœchaberis, & non occideris, transgressor es. Similiter si occideris, & non mœchaberis, transgressor diceris. Hunc locum multis aperit Beatus Augustinus ad D. Hierony. epistola 29.

Sic loquimini & sic facite, sicut per legem libertatis, &c. Animos nostros ad Charitatis opera excitat, & ad illius seruens studium hortatur, argumento à dignitate legis sumpto. Sic loquimini, & sic facite: id est, ita uerba uestra & opera componatis, sicut, id est, ueluti, incipientes iudicari, dictum est pro iudicandi, hoc est, ueluti iudicandi per legem libertatis, id est, per legem regiam, per legem Charitatis, & Euangelicam. Hoc uidetur dicere Apostolus, Ipsa lex gratiæ iudicabit uos, si iuxta suum præscriptum non ambulaueritis. Moyses, inquit Christus Ioan. 5. uos accusat, non ego. Alludit hic locus ad id quod dicebat Christus Matth. 23. E iurui, & non dedistis mihi manducare, &c. Hæc enim sunt merita legis libertatis Euangelicæ, secundum quæ iudicandi sumus. Diuine ergo gratiæ iustis operibus respondentes, simus inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit nobis. Rogabis, Quid uocat Legem libertatis? Lex libertatis est lex Christi, Lex noua, lex gratiæ, & amoris, quæ maximè uehementerq; commendat misericordiam. Matth. 9. Euntes (ait Dominus) discite quid est misericordiæ uolo, & non sacrificium. Atque ut lex Mosaica, lex seruitutis nuncupatur: ita lex Christi, lex libertatis. Roma. 8. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. & 2. Corinth. 3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. In hanc ergo libertatis legem introspicimus, non in cortice hæreamus, ut id quod in lege est potissimum adprehendamus, nempe Charitatem, quam ubi consequuti fuerimus, & omnium uirtutum cumulum consequemur. Hæc lex gratiæ, quod ceteris est perfectior, tanto ardentiores ad illius obseruationem esse debent qui illam profitentur. Hebræo. 2. cap. Abundantius oportet nos obseruare ea quæ audiimus, ne forte perefluamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem: quomodo effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? Propterea à Christo dictum est, Cui plus datum est, plus requiretur ab eo. Hic locus per Enallagen, hoc est, immutationem intelligi potest, Vt ueluti per legem libertatis iudicandi, in hunc sensum dicatur, Per legem liberi iudicandi: id est, Sic loquimini, & sic facite: hoc est, omnem uestram uitam sic componite, ut cum tempus iudicij appeterit & aduenerit, lex nihil iuris in uos habeat, sed à lege sitis liberi. quod fiet, si iuxta Charitatis præscriptum uitam hanc transegeritis.

Iudicium enim sine misericordiâ illi qui non facit misericordiam. Hortatur ad mutuam beneficentiam, & deterret ab inhumanitate, argumento à poenis sumpto. Sacra est sententia. Non accepturus est misericordiam, qui non præstat misericordiam. Alludit ad id quod Christus Matth. 18. post narratam de seruo nequam parabolam, ait, Sic & pater meus cælestis faciet uobis, si non remiseritis unicuique fratri suo de cordibus uestris. Rursus Lucæ 6. cap. Remittite, & remittetur uobis.

Lex libertatis.

Merita legis Euangelicæ iuxta quæ iudicabimur. Lex libertatis.

Lex seruitutis.

Iudicandi per legem libertatis.

Immisericors misericordiam non meretur.

Misericordia.
Eleemosyna.

Qua enim mensura mensi fueritis, eadem remetietur et uobis. Ergo qui non facit misericordiam, id est, qui est immisericors, erit illi iudicium, id est, damnatio sine misericordia, hoc est, sine ulla spe uenia. Misericordiam intelligit eleemosynam, hoc est, animi uirtutem, qua alienis malis indolescimus, dum famem et miseriam, qua proximus torquetur, in uisceribus nostris sentimus. Nonnunquam etiam accipitur pro beneficio, quod ex hac commiseratione pauperibus exhibetur, quo necessitati alicuius subuenitur. Qui ergo uult Deum sibi misericordem, praebeat se erga proximum uel peccantem uel egentem, misericordem: ne si immisericors fuerit, puniatur grauius et acrius, quod maius à Deo sensit beneficium.

Misericordia
iustitiae prae-
stat.

Iustitia iuxta
morem huma-
num.

Misericordia
pro misericor-
de.

Auxels.
Iudicium.

Superexultat autem misericordia iudicium. Videtur haec sententia per comparationem ab Apostolo dicta. Misericordia, id est, uirtus animi, qua indolescimus alienis malis, et miseriam proximi leuamus, superexultat, id est, superat iudicium, id est, iustitiam. Misericordia et Charitas iustitiae praestat. Paradigma. Sint duo: Alter iustus iustitia iuxta morem humanum dicta: qui neminem ledat, fontes et maleficos uiuere non sinat, sed miseria et calamitate proximi nihil aut parum moueatur, ut uel consilio uel auxilio adsit. Alter uero aliqua carnis infirmitate superatus, in peccatum aliquod cadat, sit tamen misericors et proximum iuuare paratus: is reuera priori praefendus est. Potest hic locus per enallagen, id est, immutationem explicari, ut intelligamus Apostolum misericordiam dixisse, et misericordem intellexisse, rem pro persona. Creberrimum est per auxesim, id est, augmentum, studiosum hominem et pacificum, ipsam uirtutem et pacem appellemus: ita hominem apprimè misericordem, uocemus dicamusque misericordiam. Deinde iudicium hoc loco, pro ipsa sententia, ipsi reo pronuntiatà à iudice, dicitur. Sensus ergo erit, Misericordia, id est, misericors, superexultat iudicium, id est, eritque confidenti animo in iudicio. Quid enim metueret peccata, cum dominus promiserit misericordiam misericordi, Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hanc sententiam, Superexultat autem, et c. per antithesim Apostolus proxima iudicium enim sine misericordia, et c. opposuit. Elegans et peruenusta est haec antithesis, Immisericors non consequitur misericordiam, et Misericors consequitur misericordiam. Huc pertinet quod dicitur prima Ioannis quarto, In hoc perfecta est Charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Vbi ergo beneuolentia, charitas, et misericordia superexultant et triumphant, illhic iudicium, ira et condemnatio non habent uires, sed torpent, confunduntur, et uicta iacent.

Vera et sola fi-
des est, qua ui-
uam dicimus.

Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat, &c. Confutat, et prorsus euertit errorem eorum, qui inani tantum fidei uocabulo gloriantur, libertatem Christianam, corticem et uelamentum suorum scelerum facientes, dum sibi et Mundo, non autem Christo (quem solo uerbo iactant) uiuunt. Porci sunt et sues: qui postquam loti fuerunt, redeunt in cœni uolutabrum, pedibus conculcantes sanguinem IESU Christi, et rursus ipsum in semetipsis crucifigentes. Vana et inutilis est haec fides, imò et ea quam historicam et Aristotelicam dicunt. Sola uera est fides, quam uiuam dicimus, et quae ut ignis calorem, charitatem habet annexam. Haec fides ex Deo est, per spiritum sanctum in corde credentium excitata. Haec uiua est, uitam habet, hac iustificamur et pro iustis apud Deum habemur: illa uero mortua est, utpote quae uitam, id est, charitatem non habet. Iste est scopus nostri Apostoli, ista est eius mens in Deum ardentissima, non esse uiuam fidem, imò indignam nomi-

ne fi

ne fidei, nisi adsit charitas. Neque eò tendit, quò doceat nos nostris operibus remissionem peccatorum assequutos seu iustificatos esse, sed uanos et prorsus steriles esse, qui solo nomine fidei gloriantur, nihil interim, quod ad charitatis partes et functionem attinet, operantes. Quò uehementius urgeat, oratione interrogatoria utitur. Quid proderit, quae utilitas fuerit, si quis dicat se habere fidem, opera autem non habeat? hoc est, si quis simulator, et sterilis fidei iactator fuerit: nunquid poterit fides, supple illa sterilis, et fidei nomine indigna saluare illum? quasi dicat, Non: imò magis fustuario dignum ostendet. Quoniam Luc. 12. Seruus sciens uoluntatem domini sui, et non faciens, plagis uapulabit multis. Subiungit huius negotij euidentem parabolam Iacobus, qua aperit, quam ridiculi et steriles sint, qui solo fidei uocabulo gloriantur, non minus quam hi qui aliquos fame laborantes solo uerbo pascunt, dicentes, Vade, calesce, ede, bibe: interim nihil ministrant, quo fames proximi leuetur. Si autem frater aut soror nudi sint, et indigeant uictu quotidiano: aliquis autem ex uobis dicat, supple blandis uerbis, illis pauperibus, Ite in pace, abite cum pace: dominus provideat uobis uictum et amictum: calefacimini, id est, calefacite et saturamini: non dederitis autem eis, quae necessaria sunt corpori: id est, dum haec effunditis uerba, nihil eorum quae uitae sustentandae necessaria sunt, dederitis: Quid proderit? Quae utilitas erit? Nulla certè. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa: hoc est inane fidei uocabulum, inefficax est. Atque ut cadauer aut simulacrum, speciem quidem hominis, non autem uim et opera hominis habet, ita et fides sine charitate et operibus. Illhic non est fides, ubi non sunt opera beneficentiae: si non suppeditauerimus necessaria egentibus, ipsum opus declarat infidelitatem nostram. Vana uerba nihil proderunt pauperi: non enim famelicum satiabunt stomachum, nudum corpus non amicient. Vnde Ecclesiastes, Non dicas amico tuo, uade et reuertere, et cras dabo tibi, cum statim possis dare. Prouerb. 2. et 3. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit et non exaudietur. Huc pertinet quod scribitur 1. Ioan. 3. Si quis habuerit substantiam huius mundi, et uiderit fratrem suum egere, et clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere et ueritate.

Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, &c. Non docet fidem separandam ab operibus, aut quòd quis sic dicere debeat, quasi fidem operibus spoliaret. Sed peruenusta proso-

Fides sine ope-
ribus mortua
est.

Proso-
popoeia.

Fidei
genius.

Ego opera beneficentiae, quae uidetis, habeo. Sed uos ostendite mihi fidem sine operibus: hoc quum non possitis, conuincam uos non habere, utcunque eam iactetis. Non

d 3 pot

potestis certè. *Quantum ad me attinet, ego ex operibus meis explicare uobis poterò fidem meam. Bona opera sunt fructus & signa fidei, ceu hædera suspensa uinariae tabernæ, aut uini uendibilis signum. Deus nouit cor, & oculi ipsius fidem respiciunt. Ieremia 5. Homo uerò quia intus & in cute non agnoscit hominem, per opera certior fit aliena fidei. 2. Petri 1. Satagite ut per bona opera certam uestram uocationem & electionem faciatis. Rogabis, Cum hæc, quam iactant fidem, non sit fides, quare Apostolus uocat illam fidem, dicēs, Fides sine operibus mortua est: Respondeo, Appellat fidem per nūme sim, hoc est, per imitacionem aliorum sic loquentium: non hanc simpliciter dicit fidem, sed fidem mortuam.*

Mimesis.

Tu credis quòd unus est Deus. Bene facis: & dæmones credūt, & contremiscunt. Adduco (ait ille uiua fide præditus magister) uobis exemplum, quo conuincamini, fidem quam iactatis, hypocriticam, & non ueram fidem esse. Vos creditis quòd unus est Deus, hoc est, cognitionem Dei habetis: hoc bonum est: sed quàm hoc non sufficiat, manifestum est. Nam & dæmones credunt, id est, Dei cognitionem habent, inò & contremiscunt, id est, timorem Dei habent, non filialem, sed seruilem: non enim Deum ut patrem amant, neq; eo fidunt. Rogo uos an illa dæmonibus cognitio sit uera fides? Non certè. Ergo nec uestra, quam plenis buccis, et titulo tenui, iactatis. Obserua, Viua fides, & salutaris, duo in se complectitur, Cognitionem Dei, & Fiduciam, aut Amorem in Deum cognitum. Amorem præcedit cognitio, propterea dictus est intellectus, lucerna uoluntatis: Spiritus ipse intellectum illuminat & uoluntatem excitat, inflammatq; ad opera.

Dæmones credunt.

Fides uiua.

Voluntatis lucerna est intellectus. Spiritus intellectum illuminat & uoluntatem excitat.

Inanis homo. Hypocritarum & dolij uacui symbolum.

Fides otiosa.

Abrahâ pater credentium.

Bonitas operis externi est ab interno.

Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est? Abraham pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, &c. Exemplis scripturæ præceptor ille uiua fide præditus constringit hypocritas, explicans & asserens ueram fidem, falsam uerò cõfutus, hypocritam, & solo fidei uocabulo iactabundum, inanem hominem uocat, tracta metaphora à uinario uase uacuo, quod quò minus plenum est, hoc dum uoluitur & quassatur magis crepitat, & sonum edit eminentiorem: ita & hypocrite quò bonis operibus magis sunt uacui, eò inaniore & uerbosiores sunt. Tantum abest alijs proficiant, ut ne sibi quidem sint frugi. At fide uiua præditi, solidi sunt & constantes, proximos beneficentia & consilio iuuant. Ô homo inanis, id est, fide uiua carens, uis scire quòd fides sine operibus est otiosa, id est, inefficax? Ego duplici paradigmate te edocebo. Priore ex Genes. 22. cap. de Abrahamo, posteriore de Rahab. Animos piorum exemplo Abrahæ patris credentium excitat: ut, quum natura ita comparatum sit, ut filij parentes referant: discant omnes à patriarcha & credentium patre, ueram fidem, & ueros sese filios Dei hac uiua fide profiteantur. Hoc exemplum adduxit Paulus Rom. 4. aduersus fiduciam operum. Noster Apostolus adducit ad commendationem operum pietatis & charitatis. Vide quæ in 4. cap. Pauli ad Rom. scripsimus in Conciliatione huius loci ad illum, Nonne Abraham pater iustificatus est ex operibus, id est, iustior factus, iuxta dictum Ioan. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Aut nonne opera Abrahæ patris nostri indicant ipsum iustificatum esse, hoc est, pro iusto habitum esse apud Deum, offerens Isaac filium suum super altare? Hæc oblatio filij, fructus & opus erat fidei Abrahæ in promissa & mandata Dei. Hæc fides non erat hypocritica, non ficta, uana & inanis, solo uocabulo fidei contenta. Eius energia, uis, & efficacia est in opere manifesta. Hoc opere & hac oblatione intellexit noster Apostolus fidem factis efficacem, Totâ bonitas aut malitia operis externi est ab opere interna

interno. Quo fit ut solum opus internum plerunq; tantum fiat, atque si uim suam in externum opus exeruerit. Quod in oblatione Abrahæ conspicuum est. Angelus enim Abrahæ libranti manum in puerum, acclamat, Ne mittas manum tuam in puerum: quia iam cognoui quòd tu timeas Deum, quia non pepercisti filio tuo unico propter me. Cognoscere potes ex his opus Abrahæ, signum & argumentum esse uiuæ & ueræ fidei. Pater erat Abraham, filius unicus Isaac, infocundus, & senio confectus pater, spes prolis nulla, heres unicus, uxor sterilis: insurgunt sanguis & caro, & ne mactetur puer reclamant uiscera: & tamen prætulit Abraham mandatis Dei obsequi, quàm affectui paterno indulgere. Ô quanta, & quàm efficax fides, quàm magno aduersariorum exercitui, nempe nature, affectui paterno, orbitati, spei senectutis refocillandæ & sustentandæ, multisq; huiusmodi restitit! Ex his colligimus Abrahamum ex animo dilexisse Deum super omnia quæ condita sunt. Vides quòd fides cooperabatur operibus illius: id est, uides per opera Abrahæ quàm efficax fuerit fides eius, & Abrahamum non solo fidei uocabulo gloriatum. Et ex his operibus fides consummata est: id est, fides uiua Abrahæ exeruit uim suam in opera, id est, otiosa non fuit, sed quod credidit, opere compleuit. Opus ipsum ostendit fidem Abrahæ non fuisse hypocriticam & simulatam, sed ueram, utpote quæ absoluta, perfecta, & consummata fuerit, seu (ut ita dicam) in finem uenerit. Ista docent nos opus externum non iustificare nos, sed ueræ fidei uim & energiam indicare. Ex operibus fides consummata est: id est, ornatur, exprimitur, perficitur, & uera esse omnibus declaratur. Et suppleta est, id est, impleta & probata est scriptura, dicens, Credidit Abraham: qui contra spem, in spem credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Hoc mysterium multis aperit Paulus Rom. 4. Et amicus Dei appellatus est, non in Genesi, sed Iudith 8. cap. Abraham per multas tribulationes probatus, amicus Dei factus est. Huc pertinet quod scribitur Io. 15. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis: id est, si credideritis in me, & uerbo meo. Luc. 8. cap. Mater mea & fratres mei hi sunt, qui uerbum Dei audiunt, & faciunt. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: id est, manifestum est uobis, hominem beneficentia, pietate, & operibus charitatis, iustum probari. Et non ex fide tantum, hoc est, ex sola Dei cognitione non iustificatur homo, sed ex cognitione & amore in Deum, hoc est, ex uiua fide, ut præmonuimus. Ex his colligimus, quemadmodum Deo præcipienti Abrahæ immolationem filij, obediuit, & commendatus est, ita & nei is etiam oscitantibus præcipitur, & præcipientem spiritum audimus, Estote misericordes, Diliges proximum tuum, & huiusmodi in sacris scripta legimus. Quò fit ut si misericordiam & beneficentiam in pauperes non impenderit, ab exemplo, & fructu Abrahæ alieni erimus. Obserua, Cum dicitur, Abraham filium Isaac obtulit, loquitio est, ait D. Leo, Dimidium facti qui bene coepit habet. & Qui in opere coepit non cessat, facere aut perficere censetur. Nam quod ad uoluntatem Abrahæ attinebat, obtulit filium suum, nisi intercepisset factum eius Angelus è cælo. Consequens est, ut qui ex animo student & assentiunt uoluntati diuinæ, dicuntur facere aut perficere uoluntatem Dei.

Opus internum aliquando tantum fit sine externo, atque cum externo.

Pagna Abrahæ immolantis filium.

Fides operibus consummata. Scriptura suppleta. 2. 23.

Abraham amicus Dei uocatus.

Iustificatio nostra.

Quod coeptum est fieri, pro absoluto habetur.

Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata, &c. Posteriore exemplo ex Iosue cap. 2. petito pergit idem explicare, & persuadere Apostolus, fidem scilicet nudam esse inuile: fidem uerò factis comprobata, summis laudibus uehendam. Similiter & Rahab meretrix, nonne iustificata est ex operibus: id est, nonne opera eius, quibus benignissimè excepit nuntios Israëlitos, & alia uia eiecit, indicant quàm fidem in Deum uerum habuerit, qua iustificata est? Hoc opus multas habet partes. Primò opus eius in Israëlitas, ostendit hanc ex animo agnouisse Deum uerum, &

Rahab meretrix. Opera Rahab ostendit ipsius fidem & uirtutem.

ob

ob se id israelitis & religioni ipsorum iungit : atque secundum hanc fidem suam operatur. Nam cum capitis sui, suorumque bonorum periculo nuntios israelitarum hospitio suscipit, defendit, docet uia pericula euadendi, cum illis paciscitur, se illis non defuturam pollicetur : hæc si rescuisset rex Ierichuntinus pacta inter exploratores, & ipsam Rahab, actum erat de uita eius. Sed omnibus his contemptis Rahab fidem sequitur, & bene operatur. Hæc opera indicant Rahab timuisse Deum, & uitam contempsisse propria, ut proximorum tueretur : se in periculum dedisse, ut proximos seruaret. Ista sunt ne uiuæ fidei & animi in Deum fidentis argumentum, parentes, patriam, uitam denique propriam contemnere, ut Deum lucrifaciat? Ex his, & Paulo ad Hebr. 11. Intelligimus fidem eorum commendandam esse, qui in religione sancta celebres fuerunt, atque hanc commendationem ex factis egregijs & insignibus nobilitasse. His appendit Iacobus elegantem sententiam pulcherrima similitudine ornatam, Sicut corpus sine spiritu mortuum est : id est, quemadmodum destitutum uita nullum uitæ officium exercet, non mouetur, nemini utile est : ita fides sine operibus mortua est : id est, si non exierit in opera : & uires exerit, inutilis & uana est, non mouetur, nihil pietatis habet, nullam in proximum exercet beneficentiam. *Obserua, Non intelligas necessarium esse fidem uiuam semper uires suas exercere, quasi uerò nunquam intermitti possit opus : sed loco & tempore depromit in opera, siue exteriora, ut beneficentiam in proximum, regimen rei familiaris, aut publicæ, & huiusmodi : siue interiora solum, ut desideria, mentis in Deum eleuationem, gaudium, pacem, & alia id genus, quæ spiritus ipse suggerit.*

Fides loco, & tempore exerit opera externa.

CONCILIATIO.

IACOBVS uetans personarum acceptionem, aduersari uidetur Paulo Roman. 13. præcipienti honorem exhibendum esse magistratibus, & ijs quibus debemus. Respondeo, Aliud est exhibere honorem, aliud adulari. Iacobus non uetat quin deferamus honorem parentibus, maioribus, & his, qui in dignitate constituti sunt, in quibus Dei dona relucere agnoscimus, propter quæ honos exhibendus est : sed prohibet adulari, & personam accipere : hoc est, ne oculos nostros & animum in externum hominis habitum defigamus, eumque ex hoc solo externo, uel æstimemus, uel contemnamus.

Stoicorum sententia.

CVM omnis doctrina Christiana doceat peccata alia alijs grauiora : quid hic Iacobus asserit, Qui offendit in uno factus est omnium reus? Respondeo, Non dicit Apostolus eum, qui irascitur, peragi reum, seu accusatum esse mœchia & omnium aliorum scelerum, iuxta Stoicorum sententiam, qui in suis disputationibus, admirabilia quedam & contra omnium opinionem placita ponunt, de connexionione uirtutum, & paritate uitiorum : ut est uidere apud Ciceronem in Paradoxis, quum inquit, Vna uirtus est consentiens cum omni ratione, & perpetua constantia. Paria item esse uitia. Sed docet Apostolus, ut præmonuimus, & si mandata omnia ex animo & fide compleuerit, peccauerit autem in uno, factus est omnium reus : nihil ad salutem proderunt obseruationes mandatorum præterita, mortua sunt opera, quia abest uita, id est, spiritus & charitas. Si tamen resipuerit, proderunt resurgenti. Aut factus est omnium reus : id est, non minus peccauit, quam si omnium transgressor fuisset. Non quòd grauius non peccaret si trium aut quatuor mandatorum transgressor esset, quam si unius : sed transgressor dicitur transgrediens unum mandatum, sicut dicitur transgressor, uiginti mandatorum contemptor. Propterea adnotauimus in hoc loquendi genere obseruandam esse comparationem, non equiparationem.

Resipienti re deit & profunt peccato perdita bona.

DICTIO.

DICTIO.

MISERICORDIA dicta à Græcis Eleemosyna, est omnis illa beneficentia, qua extra publicam collationem proximorum necessitati succurritur. Sic enim Paulus Hebraica phrasi utitur. Qui miseretur in hilaritate. Quibus uerbis misericordiam, ac omnino effusam quandam bonitatem, studiumque bene mercedi significat. Item beneficium Dei in nos dicitur misericordiam.

MOECHOR, id est, adulteror, a quo mœcha & mœchia, adulterium.

Mœchor.

Lingua coercenda.

CAP. III.

plures] multi

offendit,] labitur, circumducere] moderari
Si autem] ecce cum magnæ] eum tantæ minentur,] agatur, uehantur,

ubi] quocumque

exultat,] iactat
quantus] quantum
tulus, exiguus
uniuersitas]
mūdus, cumulus

rotam natiuitatis] id est totum corpus, quod est uehiculū animæ.
cæterorum] cæterorum (marinarum ferarum) à natura humana :] ab ingenio humano : inquitum] in coercibile
Ex ipso ore] ex eodem emanat] scatebra emitit

disciplinatus] scientia præditus

zelus] uel emulatio

Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudiciū sumitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir, potens etiam fræno circumducere totum corpus. Si autem equis fræna in ora mittimus : ad consentiendum nobis, omne corpus illorum circumferimus. Et ecce naues cum magnæ sint, & à uentis ualidis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo ubi impetus dirigentis uoluerit. Ita & lingua modicū quidem membrum est, & magna exultat. Ecce quātus ignis quā magnā syluam incendit? Et lingua, ignis est, uniuersitas iniquitatis. Lingua cōstituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehēna. Omnis enim natura bestiarum & uolucrum, & serpentum & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana : linguā autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena ueneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & patrem : & in ipsa maledicimus homines, qui ad imaginem & similitudinē Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nūquid fons de eodē foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Nūquid potest fratres mei, ficus uuas facere : aut uitis ficus? Sic neque falsa, dulcem potest facere aquam. Quis sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona cōuersatione operationē suam in mansuetudine sapientiæ. Quòd si zelum amarum habetis, & cōtentiones sint in cordibus uestris : nolite gloriari & mendaces esse aduersus ueritatem. non est enim ista sapientiā desursum descendens à Patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio : ibi incōstantia, & omne opus prauum. Quæ autem desursum est sapientiā, pri-

Matth. 23. 2

Linguae uitiū describitur.

Emulationes & cōtentiones uitandæ.

mum quidem pudica est; deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione, fructus autem iustitiae, in pace seminatur, facientibus pacem.

Docedi munus no ambienda, sed uocatione obeundum.

Non est literis interendus sensus, sed ab ipis petendus.

Ecclesiastes certus sit de uerbo quod docet.

Plures magistros fieri quid est.

Non doctrina, sed doctrinarum multitudo phibetur.

Qui sincere no docent grauius puniuntur.

Imbecillitas humana. Omnes ad peccandum procliu.

Doctores lapsus turpissimus.

Doctores uitiu facile in alios manant.

suadibilis, iusta stabilis, iudicans sine nichil discernens & nihil simulant.

Nolite plures magistri fieri, &c. videns Iacobus Apostolus in iudaeis freres omnes uelle docere magis, quam quae docerent efficere, & ad magistratum docendi quae munus adspirare, & neminem uelle se auditore prestare, hoc uitiu arguit in eis, deterrrens ipsos iudicio Dei. Quales hodie (pro dolor) multi sunt, qui solu suas opiniones, quas hauserunt de scriptura, docent, incerti de uerbo Dei, uolentes sensum literis infirre, & no ex scripturis sensum petere. Vnde tot sectae repullulant, & haereses pudenda, ad suas sequuntur cogitationes. i. ad Timoth. i. Quidam aberrantes conuersi sunt ad uaniloquiū, uolentes esse legis doctores, no intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant. Debet reuera doctor & concionator certus esse, quod uerbu Dei & syncerū Euāgelii doceat, non autē sua somnia, & ea quae tum Euāgelio, tum doctrinae catholicae aduersantur. i. Petri 4. Si quis loquitur, tanquam sermones Dei: si quis ministrat, tanquam ex uirtute quam administrat Deus. Hoc sanctissime faciet, & uere concionabitur, si sanctae matri Ecclesiae catholicae (quae spiritū Dei certō habet) adhaeserit. Ne quis ergo temerē sibi doctoris officium accipiat, sed potius uocationē expectet. Hebr. 5. cap. Nec quisquā sumit sibi honorē, sed qui uocatur a Deo, quemadmodum & Aaron. Nunc idem admonet noster Apostolus, dicens, Nolite plures fieri magistri, ne scilicet quisque presumat docere: ne dum male docet, seductus alios quoque seducat, & in maius iudicium incidat. August. lib. i. Retractionū, in prologo, ait, Magistros autē tunc plures fieri existimo, cum diuersa atque inter se aduersa sentiunt. Cum uero id ipsum dicunt, et uerū dicunt, ab unius ueri magistri magisterio no recedat. Offendunt autē, no cum illius multa dicunt, sed quū addunt sua. Sic quippe incidit ex multiloquo in falsiloquiū. Hec ille. Plures, id est, promiscue, et citra delectū ac uocationē, nolite docedi munus obire. Dicamus ergo Apostolū no doctrinā, sed doctrinarū multitudinē, & docedi ambitionē prohibere. Huc pertinet quae dicebat magister noster Christus Matt. 23. Nolite uocari rabbi: vnus enim est magister uester: nec uocemini magistri, quia magister uester vnus est Christus.

Scientes quoniam, &c. A docedi Ambitione deterret, argumēto ab incōmodo & poena sumpto. Qui gregis dominici curā suscipiunt, onus lōge difficilius, & fortassis periculosius, quam cōiiciāt, accipiunt, nepe quod hoc Ecclesiastae & concionatoris nomine, regretur sanguis ouium de māibus eorū, nisi sanctē et diligēter docuerint. Sciētes quod maius iudicium sumitis, id est, grauius puniemini, si aliter quam oportet docueritis.

In multis, &c. Aperit quam periculosam cōditionē subeāt, qui munus docendi obeūt, argumēto ab infirmitate & imbecillitate humana sumpto. Qua fit, ut dictū sit ab Apostolo, In multis enim offendimus omnes: id est, procliu sumus omnes ad peccandum. Nemo non errat, peccat, labitur, & offendit. Omnis homo mēdax. Septies in die cadit iustus. Prouerb. 24. Non est homo iustus in terra qui faciat bonū, & non peccet. Cum ergo in ceteris lapsus sit turpis: in doctore, qui ceterorum lux esse debet, turpissimus erit. Et quod est editiore loco & gradu cōstitutus, eō grauior & periculosior est eius lapsus. Nam doctorū uita est omnibus conspicua. Quo fit ut eorū uitiu facile in alios manēt, magistrorū autoritate commendata. Facile plebs ait, doctor noster hoc agit: licet ergo nobis quibus agendi rectam uiam aperit. Doctorem suorum facinorum uelamen habent. Mobile mutatur semper cum principe uulgus.

Si quis

Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir, potēs etiam freno circunducere, &c. Exemplo linguae ad institutū suum aptissimo probat Apostolus quam multis offendimus omnes. Argumētaturque a minore ad maius. Si quis non offendit, id est, non peccat uerbo: hoc est, si quis potest coercere linguam, hic est, hoc est, uideri potest uir perfectus, potens etiam circunducere freno totum corpus, id est, qui possit & reliqua sua membra moderari, & res suas omnes sanctē componere. Ab opposito, non mirerimur si in multis offendimus omnes. Quia si lingua nostra minimo corporis offendimus, quantum igitur omnibus membris peccabimus? Quare cum tanta sit ad peccandum procliuitas, atque turpissimum sit doctiori labi, non est ambiendum aut affectandum docendi munus.

Linguam cohercens est periculosus.

Si autem equis, &c. Totius huius loci scopus est, linguā cohercendā esse. Magna est linguae uis & energia, quam aptissimis similitudinibus declarat. Harū similitudinū sensus planus est, & cuius facile obuius. Explicabimus tamen aliqua ad institutū Apostoli pertinētia. Quod frenū equo, & temo, siue gubernaculū, nauis est, hoc homini lingua. Equi frenis gubernatur, nauis remis et gubernaculis regitur iuxta sefforis et nauae arbitriū. Atque ut haec pusilla instrumēta magnā molē circūagunt: ita lingua pusillū membrū, ingentia proicit siue bona, siue mala. Lingua magna exultat, id est, iactat, et res maximas adornat, aut magnificē se iactat. Pusilla quidē lingua est, sed turgida & iactabunda, late miscens exitiū, & ingentes excitans tumultus, totos populos & regna inter se cōmiscēs, nisi cohibeatur freno rationis, et dirigatur remone charitatis. A uentis ualidis minētur, dixit, id est, agitetur siue uehantur. Tertia cōparatio. Ecce quantus ignis, &c. Ut ignis paruus magnā syluā incendit: ita lingua magna excitat incommoda. Lingua ignis est, neque ab similibus specie et colore ignis, neque aliter uolubilis ac rotatilis quam est flamma, id est, & ignis dicitur, quo scilicet nos atque alios incendimus, sed uicinus, ad iracundiā prouocamus, atque perdimus. Lingua est uniuersitas, id est, summa cōgregatio, & cōgeries, iniquitatis, id est, uitiu cōmuniū. Ut sauiū illud syluae incendiū ex una natū est scintilla, ita pusillū quidē membrū lingua est, sed ex ipsa est summa humani generis perniciēs. Lingua cōstituitur in membris nostris, id est, in corpore nostro: quae si uirulenta est, maculat, id est, corrumpit totū corpus, hoc est, totum hominem, seu omnē nostrae uitae rationem, seu totam actionē & uitā hominis. Et lingua inflāmata, id est, afflata a gehenna, hoc est, ex igne gehēnae seu ex impio spiritu inflāmata, id est, comburit et consumit rotam natiuitatis nostrae, id est, totā uitae nostrae reuolutionē, etiā a cunabulis ad extremū usque. Rotā natiuitatis iuxta Hebraismū dicit, id est, totam uitam nostram, principii, medium & finem. Atque ut rota incensa comburitur circūquaque: sic uita nostra circūquaque consumitur a lingua uirulenta & impia. Rogabis, Vnde linguae tanta malitia & iniquitatis energia? Respondet Apostolus, Non a Deo autore & conditore linguae, qui linguam dentibus circūdedit, pro uallo, & labia admouit, ut circūspectē, consideratē & attentē loqueretur. Sed hanc accepit malitia uim ab impio spiritu inflāmate animum ad malitiam paratum: cuius lues per linguam, tanquam per organum, in maiorem prorumpit malitiam. Si ergo equis frēna, & nauis temonem & clauū adhibemus, ut sefforis & nauae arbitrio regantur: erit diligentius lingua cohercenda fidei & charitatis perfectae repagulis.

Lingua cohercenda. Linguae uis & energia.

Lingua igni non ab similibus.

Rotā natiuitatis.

Omnis enim natura bestiarum & uolucrum, &c. Peruenusta collatione declarat quam difficile sit linguam cohercere. Sunt inter bruta, ferocissima: sed nullum tam ferrox quod non circurctur, et mansuescat ab homine, cui dominū atque potēs

Linguae cohercens est periculosus.

testis tradita est a Deo, Genes. 1. cap. Dominamini piscibus maris & uolucris cæli & uniuersis animantibus quæ mouentur super terram. Mansuescunt tigrides, autore Plinio lib. 8. cap. 17. Aquilæ & uolucres. Et cetorum, id est, piscium marinorum. Nam mansuescunt & beluæ marinæ, ut delphines autore Plinio. A natura humana, id est, ab homine. Nullus autem potest domare, id est, coërcere, & obedientem reddere, linguam iniquam, quæ est malum inquietum, id est, incoërcibile, incohibibile. Atq; est plena ueneno mortifero, id est, letali. Ex his colligimus Apostolū docere linguam duplici malo laborare, feritate incoërcibili, & ueneno letali, id est, detractione, contumelijs, seminario discordiarum. Ieremias 9. Sagitta uulnerans lingua corum.

Lingua duplici malo laborat.

Malitia est in animo. Lingua index est animi.

Linguae usus datus in edificationem.

Sarcasmus.

In ipsa benedicimus Deum & patrem; & in ipsa maledicimus homines, &c. Exegetis expositioq; est illius quod dixit, linguā esse malū incoërcibile, & letale uenenum: sed speciatim explicat, quod in genere ostendit. Obserua, Quia lingua proximior nobis, & magis cognita est, quam animus, ideo illi tribuimus malitiam, cum reuera malitia sit in animo: sed mali animi organum & index est. Vnde cum uidemus linguam petulantem, & animum petulantem dicimus. Non sit hic mentio ab Apostolo de his, qui nomen Domini blasphemant, quos notū est impios esse: sed de his, qui quū se Christianos iactabant, conuicijs interim & iniurijs proximos proscindebant. Videtur iste esse Apostoli sensus: Cum Deus creaturas suas bonas, & in finem bonum crearet, ut illis uamur: quid decet Christianum uirum lingua abuti, quæ organum spiritus esse debet, datq; sit ad Dei laudem, & proximi edificationem? Peruertit ergo Dei ordinem, quum ex ore eius promanat laus Dei, & proximi iniuria. Sunt igitur abijciendi, qui se iactant Christianos benedicentes Deum, dum interim famam hominis (qui est imago Dei) proscindunt. Ex ipso, id est, eodem ore procedit benedictio & maledictio, id est, bonū & malum. Hos auersatur Dominus per Prophetam Psal. 49. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uerò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si uidebas fratrem tuū loquebaris, &c. Huiusmodi sunt, quorū sermo est spelæo seu spelunca cordis sarcasmi, id est, iocum cum amaritudine habet. Non sunt ergo mala immiscenda bonis. Non potest ex eodem animo malum & bonum emanare. Aut bonum erit, aut malum, dicebat ille, Qui non est mecum, aduersum me est: & qui non colligit mecum, dispergit. Bonum est ex integra causa, malum uerò ex defectu unius. Vides ne lingue uenenum, quo qui proximi famam lædit seipsum occidit, teste Ioanne in priore canonica, Qui odit proximum, homicida est?

Lingua coërcenda.

Non oportet fratres mei hæc ita fieri, &c. Vim & malum lingue declarauit: Nunc cōcludit coërcendam esse, dicens, Non oportet hæc ita fieri inter Christianos, ut quis uno ore benedicat & maledicat. Ostenditq; hoc pugnare cum rei natura, adducēs duas parabolas. Nunquid, quasi dicat, non, fons emanat, id est, suffundit de eodem foramine aquam dulcem & amarā? Nunquid potest ficus facere, id est, producere uuas, & uitis ficus? Hoc reuera prodigiosum esset. Simile uidetur, Quod falsus fons suffundere non potest aquā dulcem. An non etiā cum natura pugnat eundem hominem ex eodem corde per eandem linguā, iniuriam & laudē, pietatem & impietate, mortem & uitā, ueritatem & mendaciū depromere? Sumo ergo studio coërcenda est lingua. His parabolis non ab similia sunt, quæ Christus Matth. 12. dicebat, Aut facite arborem bonā, & fructū eius bonū: aut facite arborem malam, & fructū eius malum.

siquid

siquidem ex fructu arbor cognoscitur. Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, quum sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Rursus Luc. 6. & Matth. 7. Nunquid colligunt de spinis uuas, & de tribulis ficus?

Quis sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ, &c. Superius arguerat quosdam indoctē doctos, qui munus docendi & prædicandi ambitione, neq; doctori, neq; Christianæ professioni respondentēs. Quis sapiens & disciplinatus, id est, scientia præditus inter uos? Ac si diceret, Cum tanta sit uobis docendi libido & ambitio, si quis est inter uos, qui uidetur sibi sapiens & scientia præditus, unde sufficientem & idoneum se putauerit, ad munus docendi obeundum: is ostendat, id est, proferat operationem suam, id est, opera sua ex bona conuersatione: id est, ostendat conuersationem suam sanctam & bonam esse, operibus spiritualibus, in mansuetudine sapientiæ, id est, cum mansuetæ sapientiæ, id est, cū lenitate & comitate uerborum ac morum, non autem austeritate & ferocia. Hæc mansuetudo omnibus hominibus pulchra & conueniens est: in doctore autem pulcherrima, & aptissima, qua ut persuadeat, pellicit. Hæc potissimum opus est, ubi afflictæ & desperabundæ sunt conscientiæ, ubi infirmitas peccati, ignorantia ac simplicitas. Qui ergo in puritate uitæ, in moribus purgatis & sapientia non rixosa, sed mansueta uiuit & uersatur: is reuera docendi prouinciam accipere potest, si mittatur. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus uestris, hoc est, si morosi atque inuidi estis propter sapientiam & eruditionem uestram, factō ostenditis uos neq; Christianos, neque diuina præditos esse sapientia, quæ contentiosa non est. Sapientia cœlestis, quæ est cognitio Dei, & uiua fides non pro suis opinionibus contendit, ueluti uos, sed pro gloria Dei. Nolite gloriari, quasi perfecti. Nolite mendaces esse aduersus ueritatem, quasi uobis uideamini consummati Christiani & doctores. Veritas enim Euangelica, quæ uobis aduersatur, damnabit uos impietatis & mendacijs. Docet enim neminē sapientem, qui non se agnouerit, & iuxta Charitatis præscriptum instituerit, ut se totū Deo & proximo dedat. Ut autem ostendat hos uanam habere sapientiam, & mendaces, ait, Non est enim ista, id est, uana sapientia, quam iactant, deorsum descendens a patre luminum: id est, non est cœlestis & spiritalis. Hanc pater cœlestis (a quo omne bonum) non insufflat, ab eo originem non ducit. Sed est terrena, id est, non sincere repurgata, sed animalis, id est, naturalis, quam homo excogitat, quæ affectibus corrupta ex carne & sanguine nascitur. Sed diabolica seu demoniaca, id est, quæ a demone suggeritur, & ortum habet. Vnde Paulus 1. Timoth. 4. uocat doctrinas demoniorum. Hæc eadem explicat per subiunctam sententiā: Vbi enim zelus, id est, emulatio, inuidia, & contentio, id est, rixæ, & sectæ, ibi est inconstantia, id est, tumultus & seditio, imò omne opus prauum: id est, quicquid operantur huiusmodi emuli & contentiosi, malum est, cum a radice mala, eorum prodeant opera. Est ergo uobis certissimum argumentum quòd non estis sapientes, cum sitis contentiosi & emuli.

Disciplinatus,

Mansueta sapientia.

Sapientia cœlestis.

Animalis sapientia.

Quæ autem desursum est, &c. Hæc est altera pars antithesis, ostēdens sapientiam cœlestem & eius partes. Quæ autem desursum est sapientia, id est, sapientia cœlestis & spiritalis, Primum quidem est pudica, id est, casta, & nullis prauis affectibus inquinata. Deinde pacifica, id est, nō suscitans rixas & seditiones. Modesta, id est,

Sapientia cœlestis. Pudica. Pacifica.

Suadibilis. Plena misericordia. Plena fructibus bonis.

non morosa, humana. Suadibilis, id est, tractabilis, et cui facile persuadatur. Plena misericordia, quae miseris et afflictis indolefcit, clemens et misericors, nihil non faciens ut lapsi et errantes respiscant. Plena fructibus bonis: id est, semper de omnibus bene meretur, desperabundos in spem reducens, lapsos releuas, errabundos ad uiam ueritatis reducens, indoctos doctos, ociosos excitans et extimulans. Iudicās sine simulatione, nihil simulat, est absque susco et hypocrisi aut fraude, atque ne tantillum quidem a ueritate abduci potest.

Seminandū est semper in Dei Ecclesia. Sarores oportet esse pacificos.

Fructus autem, &c. Concludit Apostolus eleganti sententia. Scio (ait Iacobus) semper in Ecclesia serendum esse, ut colligatur metis, et fructus ex semine. Quo fit, ut opus sit seminatoribus, ut iustitia promoueat in Dei Ecclesia. Non est opus emulis et contentiosis magistris ueluti satoribus, sed pacificis, et qui paci studeant. Fructus iustitiae, supple Euangelicae seminatur in pace, id est, campo et agro pacifico, hoc est, in corde pacis et ueritatis amatore, a facientibus pacem, id est, a preceptoribus (qui sunt ueluti satores et seminatores in Ecclesia Dei) facientibus, id est, seminantibus pacem, id est, ueritatem Euangelicam, tum uerbo, tum opere. Ut lis ex lite, ita iustitia Euangelica ex pace. Si pacifici seminauerimus, iustitiam metemus. Omne enim quod hic agimus, semen est futurae retributionis. Ipsa autem retributio, fructus est operum praesentium, autore Paulo ad Galat. 6. Quae enim seminauerit homo, haec et metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam aeternam.

Operationum nostrarum fructus.

CONCILIATIO.

Christus positus in ruinam & resurrectionem multorum. Christus fidelibus est resurrectio, incredulis autem lapis offensionis. Christi doctrina.

QVID HIC Iacobus sapientiam caelestem, id est, doctrinam Dei uocat pacificam, qui totus mundus ad praedicationem Euangelij tumultuetur bellis, rixis plenus, ut nunc uidemus? RESPONDEO, Christus iuxta Simconis responsum, positus est in ruinam et resurrectionem multorum in Israel. Fidelibus est resurrectio et uita: incredulis uero lapis offensionis et petra scadali. Pij doctrina Christi affert gratiam et pacem, remissionem peccatorum, et conscientiae securitatem: Impij autem et obstinatis est occacatio, mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in captionem, et in scadalu. Dedit enim illis Deus spiritum copunctionis, oculos ut non uideant, aures ut non audiant usque in hodiernum diem, Isaias 6. Ro. 11. Regnum Christi semper paci studet: Regnum uero Satanae semper interturbat regnum Christi, iniurijs, seditionibus, conuicijs, tumultibus. Christus semper colligit et aedificat: Satan assidue dispergit et destruit. Christus pacem affert, non pacem externam, imo gladium aduersus mundum. Pacem autem internam et quietam conscientiam largitur. Est enim pacis Deus et non dissensionis: Satan semper bella parat. Quare pij perpetuum est bellum cum regno tenebrarum: et quotquot seditiosi sunt, ad regnum Satanae pertinent.

Seditiosi ad regnum Satanae pertinent.

DICTIO.

Vniuersitas iniquitatis.

VNIVERSITAS iniquitatis, Graecis est κοσμος, id est, Mundus. Est autem aliquando mundus cumulus rerum simul repositarum, unde mundum muliebrem dicimus, cultum et ornatum.

Ceti. Marinae beluae mansuescunt.

CETORVM legunt, non caterorum. Nam Graecis est ιαλιων, id est, marinorum. Mansuescunt enim et marinae beluae, ut delphinus.

Emano.

EMANO penultima producta, quod est per partes minutissimas stillo.

Disciplinatus.

DISCIPLINATUS, scientia praeditus dicitur, quem neotericis scientificum dicunt.

Animalis.

ANIMALIS hic dicitur ab anima ψυχη, sic enim aliquando uocat affectum humanum, ut opponamus spiritui. Animalis dicitur affectibus et corruptioi obnoxius. Spiritus uero, qui sub imperium spiritus coecephit, ab affectibus impuris et corporis repurgatus.

SVAD

SVADIBILIS pro tractabili et morigera ponitur, et cui facile persuadeatur. ZELVS more scripturae non significat iram, qualis est inter inimicos, sed ea quae ex ardenti amore proficiscitur, ueluti cum patres ob aliquam offensam liberis successent, non quod eis male uelint, sed eo ipso ostendunt se erga eos amantiore esse animo. Interdum zelus significat inuidiam, aliquando furorem. Zelum excitare apud Isaiam 41. cap. est inuidiam sumere. Hoc loco accipitur pro emulatione et inuidia.

Suadibilis. Zelus.

Zelum excitare.

Affectibus non indulgendum. CAP. IIII.

Concupiscen.] uoluptatibus, libidinibus, cum id sequimur quod animo collibuit. Occiditis & inuidens.

Vnde bella et lites in uobis: Nonne ex concupiscen] tijs uestris quae militat in membris uestris? Concupiscitis: et non habetis. Occiditis et zelatis: et non potestis adipisci, litigatis, et belligeratis. non habetis, propterea quod non postulatis. Petitis et non accipitis, eo quod male petatis: ut in concupiscen] tijs uestris insumatis. Adulteri, nescitis quod amicitia huius mundi, inimica est Dei: Quicumque ergo uoluerit amicus esse seculi huius: inimicus Dei constituitur. An putatis quod inaniter scriptura dicat, Ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in uobis? Maiorem autem dat gratiam. Propter quod dicit, Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Subditi ergo estote Deo: resistite autem diabolo et fugiet a uobis. Appropiate Deo: et appropinquabit uobis. Emundate manus, peccatores: et purificate corda, duplices animo. Miseri estote, et lugete, et plorate. Ritus uester in luctum conuertatur, et gaudium in moerorem. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit uos. Nolite detrahare alterutrum fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legem, et iudicat legem. Si autem iudicas legem: non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator et iudex qui potest perdere et liberare. Tu autem quis es qui iudicas proximum tuum? Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum faciemus (qui ignoratis quid erit in crastino. Quae est enim uita uestra? Vapor est, ad modicum patrens, et deinceps exterminabitur) pro eo ut dicatis, Si Dominus uoluerit, et si uixerimus, faciemus hoc aut illud. Nunc autem exultatis in superbis uestris. Omnis exultatio talis, maligna est. Scienti igitur bonum facere, et non facienti: peccatum est illi.

Bella. Concupiscen] tia.

Oratio.

Amicitia Mundi.

Genes. 6. 2. 3. d

habitat] uel habitauit. domicilium elegit.

Prouerb. 3. d 2. Pet. 5. b Subditi Deo. Ephes. 4. f

Peccatores.

Miseri estote] affligimini. nox Graeca a tolerantia dicitur. Alterutrum] uobis inuicem

1. Petri 5. b Detrahitio.

ibimus] eam sic uertenda sunt uerba sequentia per futurum imperatum. quid erit in crastino.] quae sit crastinae diei fortuna. exterminabitur] euanescente. Ut dicatis.] quod dicere debueritis.

Rom. 14. a

Vita uestra uapor.

Vnde bella et lites, &c. Dixeram (ait Iacobus) iustitiam et pacem decere Christianos. Sed inter uos neque iustitiae neque paci est locus. Vestrum studium in hoc totum

tum est, ut auaritiæ detis operam, & concupiscatis. Quo fit ut à uobis omnia prodeant mala, tanquam à radice auaritiæ in uobis dominante. Vnde bella & lites, id est, sectæ & cõtionones in uobis, id est, inter uos: Non à Deo, qui malorum & scelerum autor non est, sed pacis, ne quis fortè tam impudenti animo sit, qui reiiciat culpam suam in Deum, ueluti in autorem sui criminis. Quem errorem abundè confutauimus supra, primo cap. Non ne ex cõcupiscentijs uestris? Quasi dicat, Necessè est dicatis, dissidiorum uestrorum, uestrarumq; contentionum seminaria esse uestras cupiditates. Quæ concupiscentiæ militant, id est, uigent, seu pugnant contra spiritum, regnantes in membris uestris, id est, in uobis ipsis. Hoc dictum est iuxta morem Hebraicum, sicut Paulus ait Rom. 7. Inuenio legem in membris meis, id est, in meipso.

Cõtionionum seminaria sunt cupiditates. Membra pro homine.

Concupiscentiæ primas habet in contentiosis.

Doctrinæ falsæ origo.

Cupiditatum exercitus.

Viri boni est prospicere sibi & familie. Malis autibus non est utendū.

Bonis abutuntur qui sui obliuiscuntur.

Effectus cognoscitur animus.

Fidelis omnia Dei inuoluntati committit.

Concupiscitis, & non habetis. occiditis, & zelatis, &c. Vitiõrum exercitum expendit, ostendens cõcupiscentiæ in cõtentiosis dominari. Concupiscitis, alius enim concupiscit gloriã, alius lucro inhiat, hic studet regno, ille uoluptatem uenatur: Vultis sapientiores esse alijs: Impense studetis commodis uestris, aliorum rebus uel neglectis uel etiam afflictis. Et non habetis, id est, neq; assequimini quod tam uehementer appetitis, neq; sapietes estis, sed insipientes. Omnis enim falsa doctrina ex concupiscentiâ suboriri solet. Qui concupiscunt, nunquã recta monenti, aut simplici uerbo Dei cedere uolunt. Occiditis, & zelatis, id est, Cum tam uehementer appetita non estis assequuti, discruciamini, incensi auaritiæ flammis, in cædes prorumpitis, & inuidetis alijs prudentioribus uobis. Et dum uobis placetis, uestrisq; admiratores estis, odio habetis reliquos. Quò fit ut cum non possitis adipisci, quia non imitamini charitatem (quæ 1. Corinth. 13. cap. non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non iritatur, nõ cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem ueritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet) Litigatis, & belligeratis: id est, pugnatu contra alios, alijs non uultis cedere, protruditis competitorum, inuidetis assequuto, decertatis cum eo qui uidetur assequuturus. Tumultuatur ille cupiditatu exercitus in pectore: sed foris, lingua, manus, brachia, pedes, caput, ungues, & reliqua corporis membra cum proximo pugnant. Non habetis, propterea quod non postulatis, ut oportet supplere, & docui superius primo capite. Videmini superbi & Dei contemptores, putantes uos uestro Marte, litigio & tumultuatione assequuturos quod à Deo petendum est.

Petit, & non, &c. Occupatio est. Dicent fortasse, Lucro inhiamus, Et q; res cõcupiscimus, hoc facimus, nobis & nostræ familie prospicietes. An non uiri boni est, prospicere uxori & liberis? Respõdet, Est utiq;. Sed uiri Christiani est malis artibus non uti, sed Deo fidere (quæ precibus cõtinuis sollicitare debet) & rationibus honestis sibi & suæ familie prospicere. Petit, sed non hoc quod oportet, neq; quomodo oportet: ut in concupiscentijs uestris insumatis: id est, ut in usum impium impèdatis, expleaturq; uoluptas uestra. Paup enim opes petit: has assequutus dū est, sui oblitus magnificas cedes extruit, uoluptati indulget, luxu diffluit, fastu turget. Alius doctrinã postulat, qua potitus superbit, nemini cedit, cõtentiõsus fit. Rebus externis, & effectis ipsis, quo quis sit animo cognoscitur. Nolite ergo mirari, si nõ assequamini petita. Nõ enim postulatis ex fide secundū uerbu Dei, sed ad explendā uoluptatem, & affectu carnalis ingurgitatione, ut opinionones, sectas, & concupiscentiæ uestras confirmetis, nihil pro gloria Dei, aut ueritate Euangelij facietes. Christianus animus nihil iuxta suū affectu rogat, sed omnia Dei uoluntati & beneuolentiæ committit, dicens, Fiat uoluntas tua: gloriam

gloriam tribuens Deo, & seipsum abnegans, is iurè orat secundum uerbum Domini, & exauditur. Ista est fiducia nostra, quam habemus apud Deum, 1. Ioan. 5. Quia quodcumq; petierimus secundum uoluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus, scimus quod habemus petitiones, quas postulauimus ab eo. Benignissimus pater non tribuit nobis, quæ iuxta affectus petimus, sed quæ uel ipsum dare, uel nos accipere, decet. Petamus ergo in fide, iuxta Dei uoluntatem, non autem secundum nostros affectus, ne noxia pro salubribus petamus, sed in fide, ut quæ nobis usui & necessaria sunt certò consequamur.

Fiducia ad Deum. Deus petentibus dat, quæ danda cognoscit.

Adulteri, nescitis quod amicitia huius Mundi, inimica est Dei, &c. Allegoricè loquitur Apostolus explicans charitatem Dei erga ipsos concupiscentes, quos sibi fide uina desponsat. Atq; ut Paulus auaros idololatrias uocat, ita Iacobus deditos pecuniæ & auaritiæ, adulteros. Ut enim uxor alieno uiro iuncta, adultera est: ita & anima Mundo (qui nihil cum Deo commune habet) adherens, adulteratur. O adulteri, id est, O qui à Christo duce & Imperatore uestro ad castra Mundi, & carnis defecistis, an nescitis quod amicitia huius Mundi, inimica est Dei? Hic locus non ab similibus est ei Roma. 8. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, uita & pax. quoniam sapientia carnis inimica est Deo: Legi enim Dei non est subiecta, nec enims potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Conclusionem subiungit, Ergo qui uoluerit esse amicus seculi huius, constituitur inimicus Dei: qui non magis fert Christianum inire amicitiam cum Mundo, quam uir uxorem suam cum adultero hoste iungi. Iuxta morem Hebraicum uocat adulterium magnam perfidiam, & turpem à Deo defectionem. Adhereamus ergo fide uina Christo, & eius sponsæ Ecclesiæ, ne adulteros nos deprehendat, id est, ingratos & perfidos, adulterinos, & ueluti reprobatum numisma, in ignem conijciendos.

Anima mundo iuncta, est adultera. Adulteri.

Adulterinum.

An putatis, quod inaniter Scriptura dicat, Ad inuidiam concupiscit spiritus, qui habitat in uobis? Docui uos, quam turpe sit, & damnatione dignum, si mens fidelis & sponsa Christi cum iniquo mammona, & Mundo rem habuerit. Quod manifestum est ex omnibus Scripturis, Deum zelotypum explicantibus, quas hic una sententia comprehendo, An putatis, quod Scriptura dicat inaniter? Ac si dicat, Si uerum est, ut falsum esse nequit, id, quod prodidit Scriptura, nempe quod spiritus, supple sanctus, quo signati estis in die redemptionis, Et qui habitat, pro habitauit, in uobis, concupiscit ad inuidiam, id est, aduersus odium cõcupiscit, inuidet uos alteri, ut puta mammonæ iungi. Ex 20. capit. Exodi desumptus uidetur hic locus, significans Deum zelotem & zelotypum, ut respõdeat metaphora superiori de adulterio. Deus inuidet Mundo lucranti, & in sui amorem animas fideles pellicenti. In bonam partem sumit hoc loco Iacobus inuidiam pro zelotypia, secundum quam Scriptura Deum uocat zelotem, non solum ut insinuet flagrantissimam Dei in nos amicitiam, ne pereamus: sed etiam ut exprimat uindictam & ultionem diuinam, quæ ex hoc zelo sequetur. Necessarium ergo est omnino sponsum Christum præ omnibus diligamus: & omnia ei aduersa contemnamus. Intelligamus adhuc Spiritum sanctum in nobis habitantem exigere à nobis charitatem & misericordiam, non odium, rixas, aut contentiones, perpetuamq; esse spiritui cum carne pugnam. Roma. 7. Galat. 5.

Deus zelotes.

Zelotypia.

Maiores autem dat gratiam. Occupatio est. Dicetis fortasse, Rem à nobis omnium difficilimam exigis. Respondet Apostolus, Hanc quam à uobis requiro operam, nemo suis uiribus prestare potest. Sed certò scio, Deum non suis futurū. Propterea

Deus suis præstito esse solet.

f hoc

hoc unum uos rogo, ut Deo exinimum impendatis amorem, Qui dat maiorem gratiam, id est, uberrimam. Iuxta uires uestras fieri non potest, eam operam præstetis: sed in hoc ipsum largitur Deus uires, ut facile possitis. Hoc adiutore neque Mundus, neque affectus eius, demoliri quicquam possunt, imò ne in conspectum quidem prodire, tantum abest auer- tant ab amore. Hanc sententiam, Maiorem autem dat gratiam: appendit proxime, qua dixit, Spiritus ad inuidiam concupiscit. Non ab similem addit in Exodo, cap. 20. Faciens misericordiam in millia ijs, qui diligunt me: quæ appenditur huic, Ego sum Deus zelotes. Dicit Apostolus, Nolite animos despõdere, cum auditis tantum exercitum aduersus uos. Spiritus sanctus, qui in uobis habitat, uires suppeditabit. Resistendo uincetis, ubi spiritus adfuerit. 1. Ioan. 5. Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides nostra. Et 1. Corinth. 15. Deo gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum nostrum IESVM Christum. In Christo est noster triumphus, non in solis nostris uiribus. Quare non adulteremur, sed semper Christo indiuisè adhaereamus: qui uires suppeditabit aduersus omnes Mundi machinas, & insidias.

Propter quod dicit, Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Argumento ab autoritate Sapientis, Prouerb. 3. quam iuxta sensum refert Apostolus, adulteros, seu legis diuinæ contemptores perterret, & mansuetos con- solatur. Propter quod, Quasi dicat, ut intelligatis, quanto zelo Deus suis prouideat, & aduersarios à sua cathedra pestilentiae deturbet, Scriptura supple dixit, Deus resistit su- perbis: id est, superbos imbelles reddit, abijcit, humiliat. Aut, ut Prouerb. 3. dicitur, Deus deludet illusores. humilibus autem, id est, mansuetis & spiritalibus dat gratiam.

Deus superbis resistit.

Subditi ergo estote Deo: resistite autem diabolo: & fugiet à uobis. Cum Deum tam propensum ad nos amandum agnoscamus, ut zelotypus à Scri- pturis dicatur, qui non fert animam fidelem neque mammonæ, neque Mundo siue iungi, siue seruire: huic indiuisè adhaere, atque ut sponsa uiro obtemperat, ita & uos Deo obtemperate, & morigeros uos per omnia exhibete. Scio diabolus nihil non facturum, ut uos ab hoc amore retrahat, & fœdere, atque amicitia uos sibi coniungat: sed adhaerentes Christo, resistite fide, & fiducia in Christum, diabolo. Qui ubi pimum senserit uos adhaerere Christo, & eius sodalitiū abominari, statim uos metuet, & uelut trans- fuga à uobis fugiet.

Deus zeloty- pus.

Appropiate Deo: & appropinquabit uobis. Dixerat, Humilibus au- tem dat gratiam. Quò quis se humiliorem, & magis se abnegat, eò Deum proximorem habet. Quare appropriate, id est, humilitate, uestri abnegatione, & uiua fide accedite ad Deum: & Deus non solum appropinquabit nobis, sed in uobis habitabit. Quò enim ma- gis Mundum & concupiscentias fugimus, hòc propius accedimus ad Deum.

Appropiare Deo.

Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo. Cum Deum uobiscum non habeatis, non est mihi alia nomenclatura, qua uos nuncupem, quam peccatores, & duplices animo, quales estis, & uos uestris operibus manifestatis. Mutate mores, mutabo & nomen, alijsq; titulis uos ornabo. Cum mihi res uobiscum sit, necesse est uos nuncupem: neque mihi nomen commodius est, quam ut uos peccatores uocem. Allusit hoc loco Iacobus ad id quod Isaia 1. cap. scriptum est, Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim uestræ sanguine plenæ sunt. Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum uestrarum ab oculis meis. Quie- scite agere peruerse, discite bene facere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam. O peccatores, emundate manus, id est, cessate à malis operi- bus

bus & peccato: desinite uitam polluere uitijs, bene agite, & multa bona opera facite. Per manus intelligit symbolum omnium nostrarum actionum. Lauare ergo siue mun- dare manus, est ab omni genere mali abstinere: Et si quæ sunt malæ operationes, fide ui- ua lauandæ sunt. Paulus 1. ad Timoth. 2. cap. iubet in oratione puras manus leuare, id est, mentem puram nullo scelere inquinatam esse. Ad hæc facit quod sequitur, Et purificate corda uestra, duplices animo. O duplices animo, id est, inconstantes, hypocrite, & qui utroque genu claudicatis: Vultus enim seruire duobus dominis, Deo scilicet & mammo- næ, quod Dominus auersatur dicēs, Nemo potest duobus dominis seruire. Purificate cor- da uestra, id est, uestris affectus. Hypocrite sunt, qui manus suas aut faciem solum lauant, non autem corda purificant. Propterea uos adhortor, & manus & corda mundare, ut magno Dei beneficio donati, sitis ipsius Christi, cuius sanguine lauabimini, si sincera fi- de ad eum accesseritis.

Manus lauare.

Duplices ani- mo.

Hypocrite.

Miseri estote, & lugete, & plorate. Risus uester in luctum con- uertatur, & gaudium in mœrorem. Peccatores, & animo duplices ad pœ- nitentiam hortatur, ut nunc lugeant, & tripudia cum Mundi gaudijs relinquāt, ne eter- num lugeant & affligantur: alludens ad id quod Dominus dicebat Luc. 6. Væ uobis di- uitibus, qui habetis consolationem uestram. Væ uobis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ uobis, qui ridetis, nunc: quia lugebitis, & flebitis. Ita & noster Apostolus ait, Mi- seri estote, id est, affligamini, & pœnitentiam agite. Et lugete, & plorate, hoc est, luctum celebrate propter commissa peccata, quibus uitam perdidistis. Risus uester in luctum con- uertatur, et gaudium in mœrorem, ne rebus præsentibus capti, eterna anuitatis. Multos enim rerum prosperitas fallit & seducit: atque qui præsentibus lætisq; rebus hærent, amarum finem cõsequuntur. Nolum existimes, Apostolum Dei damnare honesta & mo- derata gaudia. Sed non uult Christianum profusum & petulantem esse in risu, & gau- dio. Hoc loco Apostolus non loquitur de miseria culpæ, sed quæ pœna & afflictio est: quam qui uolens suffert in carnis castigationem, bene operatur, cum Paulo dicente, Ca- stigo corpus meum, et in seruitutem redigo. Huc pertinet, quod sacer ille Bernardus de Christo dicebat, Misericordiæ Domini multæ, sed & miseriæ Domini multæ. Ergo cum dicit Apostolus, Miseri estote: id est, corporales afflictiones & tribulationes pro glo- ria Christi libenter tolerate.

Gaudendum et ludendum tem- porale. Exhortatio ad pœnitentiam.

Miseria du- plex. Miseria pro- pœna.

Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit uos. Sermonem suum ad omnes dirigit. Humiliamini, id est, abnegate uosmetipsos, in conspectu Domini, omnem honorem Deo tribuite, nihil uobis adscribentes, sed omnia in Dei laudem refe- rentes. Et exaltabit uos. Iste est fructus uestræ humilitatis. Matth. 23. Qui se exaltaue- rit, humiliabitur: Et qui se humiliauerit, exaltabitur.

Humilitatis fructus. Detractio ue- nenum concor- dia. Detractio.

Nolite detrudere alterutrum fratres mei, &c. Inuicit in detractionem præsentissimum uenenum concordie. Superbia liuorem parit, Liuor detractionem, quæ est læsio famæ proximi absentis, ex liuore & uindicta. Prima fronte præceptum profert Apostolus, Nolite detrudere alterutrum fratres mei. Prouerb. 4. Remoue à te os pra- uum, & detrahentia labia sint procul à te. Prouerb. 24. Cum obtrectatoribus ne com- miscearis. Psal. 100. Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequer. Causam ap- pendit, cur proximo non liceat detrudere. Qui detrahit fratri, siue qui iudicat fratrem suum, supple, temerè, & ex inuidia, qua fratris absentis famæ lædit, detrahit legi, id est, peccat in legem, quæ prohibet ne detrahamus: Et iudicat legem, quam non approbat, sed damnat & uilipendit: cui tamen uelit, nolit, subditus est. Bis ergo peccat, qui fratri

Detrahens fra- tri bis peccat.

f 2 detrabit

dehabet: semel in proximum, quem ledit: Deinde in legem, quae hoc uetat. Dataque est lex ut eam seruemus, non ut eam iudicemus. Huc pertinet, quod dicebat Christus, Noli te iudicare, et non iudicabimini: nolite condemnare, et non condemnabimini.

Si autem iudicas legem; non es factor legis, sed iudex, &c. Vult Apostolus committamus Deo functionem iudicandi de proximo. Legi obediamus negligens prauis affectibus, et dominationem non ambiamus. Si iudicas, id est, damnas, et uilipendis legem, non es factor legis, id est, non obseruas legem: sed iudex es, id est, iudicem te facis illius, cui te subditum reddas necesse est. Arrogas tibi iudicis functionem, quae ad Deum (qui legis Dominus est) attinet. Ipse enim est legislator et iudex, qui potest perdere et liberare, id est, qui uitae et necis solus potestatem habet. Prohibet ne quilibet e plebe iudicet, cum solius Dei sit iudicium, et eorum quibus id mandat. Ut intelligas Iacobum, non interdiceret iudicio magistratibus, et his qui iudicis officio funguntur, sed uetat temerarium illud iudicium, quod ex inuidia et malo affectu proficiscitur.

Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum? Temerarium iudicium reprehendit, et ab eo auertit. Si te ipsum agnoueris, nihil reuera auctoritatis, aut supercilij arrogabis, quo de fratre tuo iudices. Roma. 14. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Suo domino stat, aut cadit. Et paulo post, Tu autem quid iudicas fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus: sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, uel scandalum, haec tenus Paulus. Ex his colligamus uere Christianos proximorum errata non iudicare, sed ferre et emendare iuxta charitatis regulam, et praescriptum.

Eccenunc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem, &c. Fastuosa, pomposa, et praesumptuosa diuitum negotiatorumque; (quales etiam haec aetas fert) uerba reprimit. Idque facit per elegantem Mimesim, siue alienorum morum imitationem, dum eorum stultos, et uanos aduersus diuinam prouidentiam sermones refert. Non prohibet hoc loco Iacobus negotiari, neque de negotiationibus iustis et necessarijs hic agit. Sed ut Christus Luc. 12. reuocat ab anxio diuitiarum studio, argumento a breuitate uitae sumpto: ita noster Apostolus hos abducit a uanitate illa, qua toti addicti sunt rebus terrenis. Vnde in illis nullus Dei timor: quo sublato, omne malum progerminat. Quid enim isti non audent lucri auiditate occaecati? Putant omnia sibi licere, dummodo signum crucis negotiationi praeposuerint, aut in rationarijs nomine I E S V, praescripserint, aut in trigesimo numero, honorificam Dei mentionem faciant, dicentes, Deus habeat partem, aut huiusmodi: interim proximum foenore premunt, numero fraudant, adultera pecunia decipiunt, iurant, deierant, peierant. Hi solis uerbis Christiani uideri uolunt, magnifica de Deo quandoque pronuntiantes, intus autem subdoli, et hypocrite sunt, nihil aliud cogitantes, quam de lucra di rationibus, negotiationibus, emporijs, mercibus, et diuitijs, quibus coaceruadis per fas et nefas grassantur. Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem. Verbi gratia, dicitis, Ibimus Eduam, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum faciemus, postea in domum reuertemur. Ista sunt uerba uestra fastuosa, et auaritia plena. Primo toti, lucro inhiatis, nulli addictos uos manifestatis, quam mammonae. Secundo, quod solius prouidentiae diuinae est, et ad solum Deum spectat, uobis uendicatis: Nempe, cum nemo ne unum quidem diem sibi polliceri possit, uos pollicemini uobis totos annos, temerarij estis praesumptores, caute uobis ne cum illo praesumptore Luc. 12. dicente, Anima mea, habes multa bona

Iudicium de proximo est Deo committendum.

Iudicium solius Dei est, & quibus id demandat.

Iudicium temerarium fugiendum.

Mimesis.

bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare: terribili responso feriati: Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te. Quae autem paraesti, cuius erunt? Sic est, qui sibi thesaurizat, et non est in Deum diues. Sed hos sermones et animos uestros inconditos sale condiat, et omnia uoluntati diuinae committatis. Pro eo ut dicatis, quasi dicat, illis uerbis absit fistus, et addite haec cum humilitate loquentes, Si Dominus uoluerit. Si ita uisum gratumque fuerit Domino. Si uixerimus, et uitam Dominus dederit, hoc faciemus. Ad hunc modum loquebatur Paulus ad Philip. 2. Confido autem in Domino, quoniam et ipse ueniam ad uos cito. Ab hac uanitate illos reuocat, argumento ab incertitudine et breuitate uitae humanae sumpto, quam per parenthesim huic orationi assertae, explicat: Quae est enim uita uestra? Quasi dicat, Cur tam solliciti estis de hac uita corporali, et ijs, quae ad ipsam faciunt? Huic uni prospicitis, huic uni noctes et dies inquieti laboratis, et molimini. Nimirum uapor est ad modicum, id est, ad breue tempus apparens, et deinceps exterminabitur, id est, mox euanescet. Quid igitur de uita uestra promittere possumus, quae in uniuersum nihil ualet? quae fugit uelut umbra, et durat breuissimis quibusdam momentis, ut est in Proverbio, Homo bulla est. Sophocles eandem sententiam his uerbis expressit, Homo spiritus est, et umbra tantum. Sed et Pindarus aliquid uanius de hominis uita inuenit et protulit, nimirum: Umbrae somnium.

Nunc autem exultatis in superbijjs uestris, &c. Sententia est generalis aduersus omnem uanam gloriationem. Quae sancta sunt (ait) negligitis, exultatis in superbijjs uestris: id est, in diuitijs et negotiationibus uestris uanis gloriati. Velim uos ab huiusmodi exultatione, et gloria alienos esse. Quia omnis talis exultatio, id est, gloriatio, est maligna, et quae uobis durum paritura est exitium, et poenam non interituram.

SCIENTI igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi. Haec sententia negotio, et Apostoli instituto maxime est conueniens. Scopus Apostoli est, ueros, et non hypocritas habeat Christianos. Cum hi, aduersus quos scribit, magnifica de Christianismo iactent, et sese Christianos plenis buccis dicant, factis exprimant, quod dicunt et intelligunt. Quod si secus faciunt, impij, et hypocrite sunt, non autem Christiani: de quibus maiores poenas Deus sumet. Scienti, id est, qui talentum hoc habet a Domino, quod sciat legem ueritatis, et Euangelicam, quid est bonum facere, peccatum est illi non facienti bonum, quod ex lege didicit faciendum. Ex his colligamus, grauius peccare, qui quod agendum est, ex sacra lectione didicerunt, et non faciunt, cum operandum est, potius sequentes corruptissimos suos affectus, quam qui nondum didicerunt, et sequuntur suos affectus. Haec sententia uidetur alludere Apostolus ei, quam Christus Luc. 12. dicebat, Seruus qui cognouit uoluntatem domini sui, et non se praeparauit, et non fecit secundum uoluntatem eius: uapulabit multis. Qui autem non cognouit, et fecit digna plagis: uapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum queretur ab eo: et cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Scientes ergo bonum, reddamus talentum nobis creditum cum foenore, non abscondamus in terra, ne sit otiosum, quoniam peccatum est illi, dicit Apostolus. Quae uerba emphasim habent, quasi dicat, Hic peccato tenetur, seu huic peccatum suum imputabitur pro scelere maximo, et ob id maximum quoque de ipso sumetur supplicium. Sunt enim huiusmodi deplorati homines, qui uident, quid sit liquidum in causa, quid sit aequum et iustum, ipsi tamen contrarium faciunt.

Vita hominis bulla et uapor.

Sophocles. Pindarus. Gloriandum non est in rebus uanis.

Sciens grauius peccat.

Deplorati homines.

Mansueti uero non repugnat moderata ira.

SVPERIORE capite docuit mansuetudine utendum esse: in hoc uero, durum et asperum praeceptorem se prabet, dicens, Adulteri, nescitis quod amicitia huius mundi, inimica est Dei? Respondeo, Vt cumq; Apostoli aspera sit oratio, est tamen in animo eius mansuetudo. Quis Christo mansuetior, qui mansuetudinis est exemplum? tamen ille contra Phariseos et hypocritas, seuera utitur oratione, dices, Generatio praua et adultera. Item: Vae uobis Scribae et Pharisei. Sic Moyses mansuetissimus uir, duriter increpat Iudeos. Ad hunc etiam modum Ioannes Baptista fecit. Similiter et Stephanus: Qui interim charitate et mansuetudine non uacant, dum uulnus duriter attrahant, et curare conantur.

Petens accipit.

APOSTOLVS dicens, Petitis et non accipitis: aduersatur dicto Christi Matth. 7. Omnis qui petit, accipit. Respondeo, Apostolus hoc loco contra quosdam murmuratores sermonem dirigit, causam subiungens, cur repulsam patientur, eo quod male petatis, ut in concupiscentijs uestris insumatis. Ac si diceret, Deus non exaudit clamores uestros: quia non oratis ex fide, sed contra uoluntatem Dei, in uestram uoluptatem. Impiorum preces non merentur dici preces, sed clamores, aduersus quos clamat Propheta Psal. 108. Et oratio eius fiat in peccatum. Orandus est Deus cum fiducia, et secundum uoluntatem eius, et exaudiet. Dicebat Christus Marc. 11. Propterea dico uobis: Omnia quaecumq; orantes petitis, credite quia accipietis, et euenient uobis.

Impiorum preces clamores dicuntur.

DICTIO.

Adulteratum. Adulteri pro idololatria.

ADULTERATVM Latini dicunt uitiatum, et corruptum. Scriptura iuxta morem Hebraicum adulterij, et fornicationis nomine idololatriam, et cultum idolorum significat, Ezech. 13. et 16. Isa. 57. Unde qui deficiunt a Deo ad castra demonum, adulteri uocantur et scortatores.

Humiliare.

EST SCRIPTURAE usus ut Humiliare uocet Abijcere, deprimere, et in nihilum redigere. Quo modo et mulieris humiliatio ad libellum repudij pertinet. Deuter. 21. cap. Quare et Christiani in plerisque Scripturae locis pauperes, afflicti, humiliati uocantur.

Manus pro quolibet negotio.

MANVS iuxta morem Hebraicum et Scripturae, pro qualibet functione, et negotio quibus utimur, uidelicet ad sustentandam uitam nostram, accipitur. Vt Isaie 1. cap. Manus uestrae sanguine plenae sunt: id est, uestra omnia negotia et uestra functiones, et cum quibuscumq; rem et negotium habetis, hos defraudatis.

Detrahere.

DETRAHERE est Obrectare et obloqui: hinc detractio, absentis fama. Isid.

Diuites oppressores exitium, pauperes felicitas manet.

CAP. V.

Diuites.

Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs uestris, quae aduenient uobis. Diuitiae uestrae putrefactae sunt: et uestimenta uestra a tineis comesta sunt. Aurum, et argentum uestrum aeruginauit: et aerugo eorum in testimonium uobis erit, et maleducabit carnes uestras sicut ignis. Thesaurizastis uobis iram in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quae fraudata est a uobis, clamat et cl

Prædicatores uerbi non uerit.

A tineis comesta] facta sunt tinea neosa uel tineis obnoxia in miserijs] uel ob miserias uestras. Aeruginauit] aerugine uitiatum est. Fraudata] fraudata non est redacta.

Eorum] qui messuerunt. Epulati estis] in delicijs uixistis. In luxurijs] lasciuistis. In die occisionis] uel in die mactationis, hoc est in die festo in quo solent mactari uictimae in epulum. Addixistis] uel condemnastis. Temporaneum] et serotinum] pluuia repestiuam] (matutinam) et serotinam] (ueperinam). In alterutrum] alius in alium. Iudicemini] uel demnemini. Beatificamus] beatos ducimus. Sub iudicio] in simulatione. Tristatur] affligitur. q. d. in rebus afflictis ope[m] petite, in prosperis gratias agite Deo. Alleluabit] erit. Alterutrum] alius alij. Saluemini] salui sitis. Similis nobis] passibilis] similiter affectus] uel similibus affectibus obnoxius] ut nos.

& clamor eorum, in aures Domini Sabaoth introiuit. Epulati estis super terram: et in luxurijs enutristis corda uestra. In die occisionis addixistis et occidistis iustum, et non restitit uobis. Patientes igitur estote fratres, usque ad aduentum Domini. Ecce, agricola expectat pretiosum fructum terrae: patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum. Patientes igitur estote et uos, et confirmate corda uestra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum: ut non iudicemini. Ecce, iudex ante ianuam assidet. Exemplum accipite fratres exitus mali laboris et patientiae, Prophetas: qui loquuti sunt in nomine Domini. Ecce, beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, et finem Domini uidistis, quod misericors Dominus est, et miserator. Ante omnia autem fratres mei, Nolite iurare neque per caelum, neque per terram, neque per aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo uester, Est, est, Non, non: ut non sub iudicio decidatis. Tristatur autem aliquis uestrum? oret. Aequo animo: et psallat. Infirmatur quis in uobis? In- ducat presbyteros ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei saluabit infirmum, et alleluabit eum Dominus: et si in peccatis sit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata uestra: et orate pro inuicem ut saluemini. Multum enim ualet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat similis nobis passibilis: et oratione orauit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres, et menses sex. Et rursum orauit: et caelum dedit pluuiam, et terra dedit fructum suum. Fratres mei, si quis ex uobis errauerit a ueritate, et conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerterit peccatorem ab errore uiae suae, saluabit animam eius a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

Expectemus aduentum Christi. Patientia.

Iurare.

Matth. 5. f

Infirmus.

Oratio.

Oicum. Confessio.

Oratio. Elias.

3. Reg. 17. a. b. Luc. 4. d

Peccator redure in uiam. Matth. 18. b

Agite nunc diuites, plorate, &c. Prophetico sermone insectatur acerbissime eos, qui neglecta religione Christiana, toti lucro et quaestui inhiant, nihil non facientes pro congerendis et coaceruandis diuitijs. Minatur illis iudicium Dei, ipsamque damnationem sempiternam. Primo loco arguit eorum temeritatem, qua se putant secure delictijs, et uoluptatibus incumbere posse. Agite nunc diuites, Quasi dicat, Expergiscimini o diuites uestris immergi diuitijs et uoluptatibus, securi ludos et choreas exercetes. Exitium horrendum paulo attentius considerate, in quod praecipites ruetis, si scholam istam non reliq

Anari temeritas.

reliqueritis, & corruptos mores non exueritis. Porro his relictis potius plorate, ululantes in miseris uestris, quae adueniet uobis: hoc est, plangite, & grauissimo fletu compungamini propter imminens iudicium Dei. Superueniet enim ira Dei super uos, tam foedis uoluptatibus propter diuitias uestras immersos, & iudicabit uos Dominus.

Philargyria. **Pleonexia.** Diuitiae uestrae putrefactae sunt, &c. Cum nulla sit nocentior pestis, quam philargyria, id est, auaritia, & Pleonexia, id est, plus habendi, acquirendiq; cupiditas immodica, quibus diuites laborant, & impietatem crudelitatemq; in pauperes exercent, in haec uitia maxime inuehitur. O quales glorias uestras! In diuitijs & purpura gloria bati

Diuitiae. **Anoua.** mini: Diuitiae uestrae, id est, abundantia illa, cuiusmodi sunt frumentum, uinum & annona, quae in horreum & penum congesistis, gloriantes & exultantes in illis, ubi nunc sunt? Illis subueniendum erat pauperibus: uiuandi erant inopes, & ab inopia leuandi. En putrefactae & corruptae sunt. Maluistis reposita putrefieri, quam seruire necessitati agentium. Et uestimenta uestra, id est, panni, lanae, & superfluae uestes, etiam holosericate, comesta sunt a tineis, id est, pascunt tineas, roduntur a blattis & uermibus: quibus potius algentes & nudos pauperes uestire, & induere debebatis, quam recodita tineis, & blattis perdere. Reuera deplorati homines estis, cum non contenti sitis perpetuo condendis, defodiendi & coaceruandi studio: sed neque acquisitis utimini, neque in usum alijs conceditis. Atq; quod abominabile est, mauultis uestra situ & squallore perire, quam pauperibus & indigentibus largiri. Vnde quod Prouerbio celebratum est, in uos appositissime quadrat, Auaro tam deest quod habet, quam quod non habet.

Cicero. Aurum & argentum uestrum aëruginauit, &c. Exaggeratio est tam ardentis auaritia: argumento a damno diuitiarum, & cruciatu animi seu conscientiae diuitis auari, sumpto. Aurum & argentum, quibus abundastis, & non uiuistis pauperes, aëruginauit, id est, scoria & aërugine uitiatum est, potius quam quod egentibus dederitis.

Aeruginare. Exaggerat nunc Iacobus uitium tam auidae auaritiae, quam tineas & aëruginem contra eos ad testificandum, & torturam exercendam adducit. Aerugo eorum, quibus abundastis, & indigentibus non subuenistis, erit uobis in testimonium: id est, erit testis contra uos, quam immisericordes & aridi fueritis in pauperes. Et manducabit carnes uestras.

Auari aculeo **semper pinguetur.** Qui diuitijs dediti sunt, aculeos in conscientia habent: mille curis & anxietatibus, die ac nocte punguntur, macerantur, enecantur. Eleganter his subiungit similitudinem, Sicut ignis. Aerugo illa, hoc est, cura in ipsa conscientia, sunt uelut ignis & flamma edax, quae consumet uos: conscientia remordens occidet uos. Putauerim auaros bis miseros esse, quorum animi flammis perpetuis aestuant, & ardent. Quid enim hic aliud a diuitijs consequuntur auari, praeter anxietates, & conscientiarum remorsus? harum calamitatum nullus aliquando finis: Nempe post miseram hanc, & infelicem uitam, perpetuos sentient ignes.

Auari his miserii. Theaurizastis uobis iram in nouissimis diebus. Videtur Apostolus & ironicè, & per antiphrasim loqui. Morti & sepulchro proximi congesistis uobis pecuniarum accruos, magnam in scrinium repositis pecuniam, adeo ut supersint uobis tum auri, argenti, frumenti, & bonorum omnium ingentes acerui. Sed quales aceruos? Certè carbonēs ardentēs super capita uestra congesistis, & iram Dei recondidistis in uos ipsos, ad perpetuos cruciatus tolerandos. Roma. 2. Secundum autē diuitiam tuam, & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. Huc pertinet, quod scribitur Iudith 16. Dominus omnipotens uindicabit in eis: in die iudicij uisitabit illos. Dabit ignem, & uermes, & carnes

Auari thesaurizant sibi carbonēs flammēos.

carnes eorum ut urantur & sentiant in sempiternum.

Ecce merces operariorum, &c. Inuehitur in auaros, & in eos qui debitam mercedem, aut fraudant siue non iuste numerant, aut negant, aut differunt. Locus hic desumptus ex Deuter. 24. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenae qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante Solis occasum: quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum. Cum dicit hoc, peccatum detentae mercedis debite clamare ad Dominum, ostendit id esse numerandum inter grauissima illa peccata, quae semper in conspectu Dei sunt, & uindictam flagitant. Licet omnium peccatorum ultor sit Deus, & ob id in conspectu dicantur esse, quia nihil inultum remanebit: sunt tamen iuxta doctorum sententiam quatuor peccata clamantia in coelum pro uindicta, quae hoc disicho comprehenduntur, Clamitat in coelum, uox sanguinis, & Sodomorum, Vox oppressorum, merces detenta laborum. Facilis est contextus, Auaros, & mercedis fraudatores perterret, Cum dicit Dominum Sabaoth, id est, exercituum, exauditurum fraudatos pauperes sua mercede: ne putarent pauperes messorum (quibus debetur merces) auxilio & adiutore destitutos. Adiutorem habent Deum cum suo exercitu omnium Angelorum, quibus ut Dominus praestit. In Scripturis non raro Deus appellatur, Dominus Sabaoth, id est, exercituum: quia forti brachio suo confregit regnum Satanae, potensq; nos tueri in omnibus aduersitatibus, & contere aduersarias potestates. Oportet ergo nos esse Dei milites, & perpetuo uiuere in castris eius per charitatem. Est certè (ait Iob 7.) cap. uita hominis super terram militia. Et clamor eorum, subaudi qui messuerunt, quibus merces debetur, & differtur aut negatur, introiuit in aures Domini.

Mercedis fraudatores.

Merces reddenda ante solis occasum.

Merces detenta clamat ad Dominum. Peccata in conspectu Dei. Peccata in caelum clamantia pro uindicta.

Deus cur dicitur Dominus Sabaoth.

Epulati estis super terram: & in luxurijs enutristis corda uestra. Luxum & intemperantiam diuitum reprehendit. Non solum mercedem debitam cum iniuria proximi detinetis, sed etiam quae male acquisiuitis in nefandos usus collocatis, carnis desideria facientes, Nam epulati estis super terram: id est, nihil eorum quae faciunt ad cupidiam & tactuum delectationem obmittitis. Et enutristis corda uestra in luxurijs: id est, quicquid ad lasciuiam facit, domi habetis. Quid rogo, uos domi non auditur, non petulans & dissolutum, non hodie solum, sed & quotidie? Ioci, sales, risus, gaudia, & dissolutissimae cantiones, eriguntur uobis palatia, sed rapina & ruina pauperum. Lautè & uolupè uiuistis: At sudor & labor alienus uos alit. Epulastis mini: at inedia perit pauper, cuius fames uos saginat: ad focum otiosi calefcitis uana iactantes: at pauperes algent, & mercenarij querulantur. Atque, ut paucis absoluam, plus uestro luxui, pedibus conculcatis, prodigitis, decoquitis, & perditis cuticulam uestram curantes, quam ad iustam necessitatem utantur alij. Non desunt qui huic clausule appendunt sequentem orationem, Vt in die occisionis: ac si diceret Apostolus, Delicati estis uelut in die mactationis seu uictimae. alludens ad morem illum gentilitium, qui sit, quando saginata animalia mactantur, tum epulantur & conuiuia agunt homines. Videtur in hunc sensum dicere Apostolus, Vt animalia saginantur ad mactationem, seu ubi primum saginata sunt, protinus rapiuntur in lamienam, & mactantur: ita uos saginastis uestra ipsorum corpora ad mortem, in lamienam illam infernalem mactandi & perpetuo torquendi. Huc pertinet quod hystoria Euangelica Lucae 16. de purpurato diuite epulone habet: Qui, non quia diuitijs abundauit, condemnatus est, sed quia in his totus erat, & adhaesit spreto Domino Deo, & negle-

Cutem curare non licet. Lasciuorum merces.

Gula mater libidinis.

sto paupere Lazaro. Quare Spiritus sanctus per Prophetam Psal. 61. Hortatur, Diuitiæ si affluant uobis, nolite cor apponere. Obseruandum interim, Iacobum post epulas appendisse, Et in luxurijs enutristis corda uestra. Solet enim gula & ciborum ingurgitatio luxuriam & carnis libidinem producere, autore Hieronymo, Venter astuans uino (ait) citò spumat in libidinem. Vide quæ in hunc locum Iudæ Apostoli, Hi sunt in epulis suis conuiuantes, &c. scripsimus.

Longanimitas Dei maiorem obstinatis adducet poenam.

Dies occisionis.

In die occisionis addixistis, & occidistis iustum, & non restitit uobis. Sunt qui locum hunc interpretantur de CHRISTO, quem patres horum epulorum, in quos inuehitur Apostolus, occiderunt. Ut tantum scelus illis obijciens, & in memoriam reducens IESU CHRISTI (qui uelut ouis non resistens ad mactationem ductus est) mortem, ad poenitentiam reducantur: aut si qui adhuc Iudaismum profiterentur, ad fidem Dominicam, & religionem Christianam conuerterentur. Pia & sancta est horum interpretatio. Tyrannidem & horum uolentiam in pauperes taxat, nomine iusti intelligens pauperes iustos, & afflictos. Addixistis in die occisionis: id est, condemnastis & occidistis iustum, ac si diceret, Contempsistis pauperes, quibus non succurristis, atque ita negando necessaria, interemistis, quod inedia contabuerint. Aut condemnastis & occidistis iustum IESUM in suis membris, dum ferentes sententiam condemnastis pauperes, uel quòd uestris corruptis moribus contrarij essent: Vel quòd corripissent impietatem in uobis, loquentes de uestra insolentia, libidine & tyrannide: Vel quòd pro libitu, uobis obsequi noluerunt. Et non restitit uobis. Iustus Dominus non restitit uobis iniquitatem in pios agentibus, sed maior uos manet poena, expectatio eius erit in maiorem aduersus uos ultionem, qui longanimitate & patientia eius abutimini. Porro cum pij à uobis afflicti, & in crucem tracti neminem haberent qui causam ipsorum ageret, neque ulla esset resistendi facultas, facile à uobis iuxta uestros carnis affectus subuersi sunt. Non resistenter uobis, sequenti pastorem suum IESUM CHRISTUM, quem cum uos in die occisionis, id est, In die Parasceues ad uictimam duceretis, aut parentes uestri ducerent, liberè & uoluntariè iuit ad mortem: non aperuit os suum: non quæsiuit ultionem. Christianorum enim non est iudicio contendere, ulcisci, aut conuicia regerere, sed ferre patienter iniuriam. Siue de CHRISTO, siue de membris eius, siue de utrisque locum hunc satis obscurum, intellexeris, nihil moror.

Patientes igitur estote fratres, usque ad aduentum Domini. Afflictis patientiam suadet, dicens, Qui à diuitibus premuntur, cum tolerantia durent usque ad aduentum Domini: id est, sese totos Domino dedant, & sua omnia committant, quoad Dominus uenerit afflictos liberaturus, & impios puniturus. At quoniam carni molestum erit, quòd ultionem differat Dominus, adhortandi sunt afflicti ad tolerantiam, ne pressuris, & molestia uincantur. Quod facit Paulus ad Hebræos 10. ex Propheta Abakuc 2. cap. Patientia uobis necessaria, est ut uoluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc enim modicum aliquantulumque, qui uenturus est ueniet, & non tardabit.

Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & serotinum. Parabolam ab agricultura peticam adducens, exhortationem nectit à fructu, & præmijs. Vt cun- que

non om

non omnia succedant pro animi uoto & sententia, dum affligimur, confirmemus, & non despondeamus animos. Imitemini agricolam, qui equo animo dum seminat, fert labores, sustinens expectat fructum, qui proueniet tempore suo. Nihil aliud addit, curam committit Deo, ut prospiciat sibi de feracitate agri, & det pluias opportunas, quas non accipit agricola quando uult, sed quum Deo libitum est. Vnde necesse est illum patienter expectare. Ita nobis quoque serena est patienter iniuria, ut aliquando accipiamus coronam uitæ. Scriptura de duplici pluuia frequenter mentionem facit, matutina scilicet & serotina. Matutinā Hieronymus ubique serè temporaneam transtulit, quæ non admodum grata uelut serotina, sed ut plurimum tristis: qua lex significatur, quæ terret conscientias nostras, peccatum ostendit, & iram operatur, ait Paulus. Serotina per noctem humectans mirè utilis est, Euangelium adumbrans, quod afflictæ corda sustollit, conscientiam consolatur, & aridam terram rigat: hoc est, omnigenam consolationem affert. Aut pij temporaneam recipiunt pluiam, quando post obitum coronantur in caelis: & serotinam consequentur in corporum glorificatione, post generalem omnium resurrectionem. Deuteron. 11. capite. Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio uobis, ut diligatis dominum Deum uestrum, & seruiatis ei in toto corde uestro, & in tota anima uestra: dabit pluiam terræ uestræ temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum & uinum & oleum scænumque ex agris ad pascenda iumenta: ut & ipsi comedatis & saturemini.

Patientes igitur estote & uos, & confirmate corda uestra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. Quasi dicat, Quare, ut agricola expectans expectat fructum agri sui, ita & uos expectate fructum uitæ æternæ. Estote patientes, & patientia ipsa confirmate corda uestra, interim meditantes de beatitudine æterna, de diuina iustitia, de æterno supplicio reproborum, stabilientes animi fiduciam in CHRISTUM. Quoniam aduentus Domini appropinquauit: id est, Dominus in propinquo est. Apocalyp. 2. Ego sto ad ostium foris, & pulso impios ulturus, uos uerò liberaturus, & immortalitate donaturus. Aduentum Domini dicit non solum diem illam generalissimam, sed etiam quamlibet diem uisitationis, qua suos de afflictionibus erepturus est, & impios puniturus.

Nolite ingemiscere fratres in alterutrum. Perseuerat hortari ad patientiam, deterrens illos metu iudicij imminentis. Nolite ingemiscere: id est, nolite querulari, plus æquo exaggerantes mala quæ uobis accidunt, nullum seruantes modum. Neque ingemiscatis in alterutrum: id est, nullo ducamini liuore in fratrem, si frater paucioribus malis affligatur quam uos. ut non iudicemini, id est, condemnemini, & iudicium Domini in uos prouocetis: ecce assistit & adest ante ianuam, seu pro foribus, iudex ille magnus, qui perditurus est impios ueritatis hostes, quiq; daturus est uniuscuiusq; operi condignam mercedem: his quidem qui affligunt uos, afflictionem: Vobis autem afflictis, relaxationem. 2. ad Thessal. 1. cap.

Exemplum accipite fratres, exitus mali, &c. Exemplo hortatur ad patientiam. hac enim itur ad cælum. Ita oportuit filium hominis pati, & intrare in gloriam suam. Luc. 24. Hoc iter sancti prophætæ & electi tenuerunt, autore Paulo ad Hebræos 11. cap. Fratres, nolite animos despõdere dum afflictamini: sed accipite Prophetas in exemplum exitus, id est, mortis, quam pro ueritate patienter tulerunt. Mali, id est,

Agricolæ spes, & in duris expectatio.

Pluuia matutina & serotina.

Legis functio.

Euangelij functio.

Patientia confirmandus animus.

Aduentus Domini.

Deus afflictis adest ultor impietatem.

Patientia itur ad cælum.

Exitus. Malum pro poena.

Patentia.

poene, quam equanimiter tolerarunt. Laboris, id est, feruentis exercitij, pro nominis & honoris Diuini defensione. Et patientiæ, per quam in aduersis forti & æquo animo durarunt. Hi omnes genitui ad duos referuntur Afflictionis & Longanimitatis. Qui licet negotium Domini (à quo missi erant) agerent, tamen Mundo exosi persecutionem & afflictionem passi sunt. Quid ergo miramur, si nos peccatores afflictamur? Vos igitur ne deficiatis obsecro, sanctam fidem, & pium opus sanctorum imitati. Isti patientes sustinuerunt, ita & uos sustinete.

Ecce, beatificamus eos qui sustinuerunt. Pergit hortari ad tolerantiam, Ab autoritate CHRISTI & premio. Ex patientia & æquanimi tolerantia consequimini præmium magnum, nempe nomen beati. Hoc CHRISTVS beatitatis autor pronuntiauit Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Ecce beatificamus, id est, beatos dicimus eos qui sustinuerunt. Ergo si æquanimiter & patienter sustinetis, beati estis.

Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini uidistis, quod misericors Dominus est & miserator. Aliud exemplum patientiæ decantatissima beati Iob adducit, quo non solum hortatur nos ut tolerantiam & afflictiones ipsius Iob spectemus, sed etiam finem Domini: hoc est, quid Dominus ipsi Iob certanti responderit, qui per afflictiones ad summam gloriam euaserit, restitutusque est sibi ipsi, & in omni substantia factus est septuplo locupletior quam prius fuerat. Audistis sufferentiam, id est, patientiam ipsius Iob. Et uidistis in historia finem Domini, id est, quid dominus fecerit, quomodo ei Dominus restituerit duplicia, & benedixerit nouissimis magisq; principio. Subiungit rationem quandam à natura & bonitate Dei sumptam, qui non sinit suos tentari supra id quod possunt. Quod & in Iob apertissimum est. Solet quidem Deus ad tempus deserere, sed in fine iuxta promissionem suam uelut misericors pater adest. Psal. 85. Tu Domine Deus, miserator & misericors, patiens & multa misericordiæ & uerax. Misericors est Dominus, id est, bonus, benignus, beneuolus, & propensus ad beneficentiam præstandam, quam cum largitur, miserator dici solet.

Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Cum Dominus dixerit Matth. 5. Reddes Domino iuramenta tua, præceperitq; non semel iuramentum præstare, Exodi 22. Si quis commendauerit proximo suo bouem, &c. sequitur, Iusiurandum erit in medio quod non extenderit manum ad rem proximi sui: suscipietq; Dominus iuramentum, & ille reddere cogetur. Ecce Dominus iubet, & suscipit iuramentum. Non est ergo iuramentum ex se malum, ut asserunt Anabaptistæ, qui nulla ex causa iuramentum probant. Atque ut hanc impiam sententiam suam confirment, aliam impietatem adijciunt, dicentes non esse ipsorum, ut quicquam iurent se facturos, uel non facturos, eò quod nihil sit in ipsorum potestate, sed omnia in manu Dei. Hac impietate damnant omnia piorum uota, & sanctas promissiones, adeoque & ipsam matrimonij colligationem. Iacobus Apostolus uetans omnino deierationem, uult abstinere à iuramento, nisi fidei necessitas, aut salus proximi extorqueat iusiurandum, aut magistratus exigat: tunc ueritatis confirmandæ gratia iurare licet. Si nanque ea esset, quæ debebat, inter homines mutua dilectio, ut quisq; alteri ac sibi ipsi fideret, nulla prorsus causa esset, quicquam iuramenti, simplici affirmationi uel negationi adijcere. Cum dicit, neq; per cælum neq; per terram, &c. taxat errorem Pharisæorum

Patentia Iob decantatissima.

Iob sua patientia septuplo locupletior factus.

Misericors Miserator Dominus.

Iuramentum à Domino receptum.

Iuramentum ex se non est malum Anabaptistarum error.

Iurare licet. Iuramenti liciti circumstantiæ.

Pharisæorum error de iuramento.

pharisæorum, qui dicebant non magnopere referre si quis iuraret per cælum, aut aliam creaturam, & falleret. Prohibet ergo Iacobus ex doctrina Christi, Matthæi 5. ne iurare assuescamus, & nomen domini in uanum assumamus. Per creaturas ut creaturæ sunt, iurare non licet: sed ea ratione qua diuina ueritas aut potestas relucet in eis, licitum est.

Sit autem sermo uester, Est est, Non non, &c. Sermo uester nihil simulationis aut dissimulationis habeat, sed sit purus & simplex, nihil mendacij in Dei ignominiam, & proximi detrimentum habens. Loquamini reuerenter, religiose, & constanter. Simplex affirmatio siue negatio ad faciendam fidem quacunque in re, cui que satisficit. Quod affirmatis, uerè affirmate, & quod negatis, uerè negate. Ut non sub iudicio decidatis, ut non condemnemini. Quoniã quod amplius est, à malo est. Si sanguinè, crucem, redemptionem addideritis, & multas alias blasphemias (quas neque hic calamus scribere, neque hæc charta capere potest) deierantes & blasphemantes expresseritis, rursum crucifigitis IESVM Christum, & iudicium seu condemnationem incurritis. Sermo uester sit Est: id est, uestrum Est, siue uestra affirmatio sit Est. Et Non, id est, uestrum Non, seu uestra negatio, sit Non.

Tristatur autem aliquis uestrum? oret, æquo animo? & psallat. Docet quid faciendum in prospera aduersaue fortuna, dicens, Si aliquis uestrum tristatur, id est, angustias & afflictiones sustinens, tristitia afficiatur, dicatq; Quid in his afflictionibus faciam? Respondeo, (ait Apostolus) Caueat ille blasphemare, murmurare, animum despondere: sed oret, id est, inuocet dominum, ad Deum confugiat cum fiducia, quæ est portus & anchora ab ipso Mundo agitata. Qui nunquam suos deserit. In defessis precibus huius gratiam petat in fide, & dabit auxilium tempore opportuno. Exemplum erit ipse Christus, qui tristis in horto orauit patrem, iussitq; ut tristes Apostoli orarent, ne intrarent in tentationem. Aequo animo? id est, si quis prosperiore utitur fortuna, & cui omnia pro animi sententia succedant, psallat, & gratias agat Deo, pro consolatione, & beneficijs receptis. Nihil enim aliud est psalmus quam laus, & præconium Dei.

Infirmatur quis in uobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, & orēt super eum, ungentes eum oleo in nomine domini. Infirmis & aegrotantibus mederi uolens Apostolus, medelam explicat. Dixerat, afflictos & contristatos debere preces ad Deum fundere. Infirmo autem & aegrotato medetur, dicens, Si quis in uobis infirmatur, &c. Declarat Iacobus his uerbis, aegrotorum unctionem, quæ est sacramentum, cum ad ægritudinem animi, tum corporis ægrotationem leuandam ualere. Vnde constat non esse humanum inuentum, sed à IESU Christo esse institutum, sicut & reliqua sacramenta. Legimus apud Marcum, 6. capi. Christum accersisse duodecim Apostolos ad se, eoslemq; binos misisse, certa quadam legationis forma præscripta, & potestate (qua uterentur) data & concessa. Statim sequitur in textu Marci, Et exeuntes prædicabant, ut poenitentiam agerent, & demonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos aegros, & sanabantur. Hæc unctio non præsumptione Apostolorum, sed Christi autoritate, mandato & institutione fiebat. Absit ut Apostoli in tanta legatione hæc conijcerent, qui solum data & concessa à Christo potestate utebantur, scientes quia non est discipulus supra magistrum. Pesimè ergo errant, qui dicunt Apostolos in hac unctione, ciuile quoddam officium exercuisse. Non fecit Christus discipulos chirurgos, sed Apostolos, hoc est, Legatos, & Euangelij nuntios, qui

Iurare non assuescamus. Iurare per creaturam.

Quid agam in prospera aduersaue fortuna.

Oratio afflictis anchora.

Psalmus est laus Dei.

Infirmorum medela.

Sacramenti unctionis uirtus.

Apostoli ungebant aegros & sanabantur.

Error eorum qui Apostolos dixerunt chirurgos.

ungerent aegrotos oleo, non quidem medicinali, aut chirurgico, sed sacramentali & mystico. Si enim medicinale & chirurgicum esset, non foret opus oratione, neque ungerentur infirmi in nomine Domini. At cum sacramentale sit officium, oratur pro infirmo, & nome domini inuocatur. Quare sacri doctores sacris inuitentes constantiter asserunt Ecclesiam ueritatis columnam & firmamentum ex hoc loco Marci 6. tanquam ex ipsius Christi institutione hanc sacram unctionem ut uerum sacramentum, accepisse. Quod postea diuus Iacobus Apostolus, iuxta modum & formam administrationis eiusdem clarius expressit. Et quod a Christo acceperat, didiceratque, populo tradidit, ad hunc modum: Infirmatur quis in uobis, &c. *Quae uerba apertissime indicant hanc unctionem, sacramentum esse, quae neque signo careat uisibili, neque promissione & collatione inuisibilis gratiae. Hanc eandem esse unctionem cum ea, de qua meminit Marcus 6. capi. affirmant tum Graeci, tum Latini patres. Dionysius Areopagita capi. 7. de Ecclesiastica Hierarchia, de hac unctione amplè meminit. Chrysostomus libro 3. de Sacerdotio, huius sacramenti & ministri eius mentionem facit, de sacerdotibus loquens. Neque enim solum (ait) cum nos regenerant, sed postmodum etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur (inquit) inter uos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei, saluum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & si in peccatis erit, remittentur ei. Haec ille. Ad haec facit abbreviator Chrysostomi Theophylactus autor Graecus in 6. capi. Marci dicens, Quod unxerant Apostoli, solus Marcus narrat: quod & frater domini Iacobus in catholica epistola dicit: Infirmatur (inquit) quis inter uos? aduocet seniores Ecclesiae, & orent super illum, ungentes eum oleo, &c. Postea subiungit Theophylactus, Est igitur oleum, signi mysterium declarans, & ad labores utile, & lucis fomentum, & hilaritatis efficiendum, significatque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam a labore liberamur, & lucem & gaudium hilaritatemque spirituales accipimus. Haec ille. Latine Ecclesiae producentur testes maxime idonei, Innocentius huius nominis primus, in concilio Africano (cui Augustinus affuit) de hoc sacramento unctionis honorificam fecit mentionem. Augustinus de rectitudine catholicae conseruationis, ait, Qui aegrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, unde corpus suum ungetur, &c. Quare haec nostri Apostoli uerba apertissime docent unctionem hanc & ritum ab Ecclesia obseruatum esse sacramentum non humanitus inuentum, sed ex institutione CHRISTI, & traditione apostolica, ueluti haereditaria successione obseruatum, in haec usque tempora. Id quod uniuersalis Ecclesiae tam ueteris quam nostrae (quae eadem est) Graecae pariter & Latinae consensus, & ipse sacramenti usus quam maxime comprobant. Si ueterum monimenta consulamus, apertissimum fiet, hoc sacramentum primo uocatum esse sacramentum unctionis infirmorum. Quod nomen satis accommodum est uerbis nostri Apostoli. Lapsu temporis cepit dici, Sacramentum extremae unctionis. Non quod hic ritus Ecclesiae fiat, ut haec unctio omnino extrema sit. Nam & reiteratur, sicubi morbus depulsus, subinde redierit. Neque hac ratione aegrotus confertur hoc sacramentum, ut statim eo percepto aegrotus animam efflet, & moriatur: sed potius, ut non solum mente, sed & corpore (si ita Deo uisum erit) conualescat. Ista indicant orationes illae omnis pietatis plenissimae, quibus parochus utitur in huius extremae unctionis administratione. Dicitur*

Vnctiois aegrotorum energia.

Dionysius.

Chrysostomus.

Theophylactus.

Oleo signi mysterium.

Innocentius primus. Augustinus.

Nomina sacramenti unctionis infirmorum.

potest extrema, quod ultima sit è quatuor illis in Ecclesia celebratis. Primo ungemur cathecumeni, deinde baptizati statim ungemur. Tertio ungemur quando confirmamur, demum infirmi extremam accipimus unctionem. Mallem uocare hoc sacramentum, unctionem aegrotantium. Non enim est sacramentum morientium, sed aegrotantium, non sepulturae, sed salutis recipiendae gratia concessum. Vnde in primitiua Ecclesia multi cum ungerentur sanabantur. Et hodie plures pristinam incolumitatem recipere, si eius sacramenti rationem perfectam tenerent, atque tam salutare mysterium fide acciperent.

Inducat presbyteros Ecclesiae. Primo uerbo insinuat affectum aegroti qualis esse debet. Aeger inducat, non accersat magos, & incantationibus utentes, aut exercentes praestigia, sed ex fiducia in Christum curet ministerium tanti sacramenti ad se accedere: ut accedente ministro, & exercente legationem suam, consequatur aeger finem & fructum, quem ex sacra unctione intendit recipere, fidens, & recognoscens apud se, per fidelem illam, & piam Ecclesiae precationem a presbyteris factam, quae in hoc sacramento adhiberi solet, se conualiturum, si ita Deo uisum fuerit, & hac fiducia certus sit se uires recepturum, ut fidem augeat aduersus terribilia & trepidationes instantis mortis, seque facilius & melius in Domino obdormiturum. Declarat ministrum huius sacramenti dicens, Presbyteros Ecclesiae, hoc est, sacerdos impositione manuum presbyterij insignitos. Plures, inquam, accersat, ut multorum oratione abundantius adiuuetur. Quod si plures non adsint, adsit parochus, aut eius uicariam uicem gerens, comitatus tamen, si fieri potest, uiris religione & pietate candidatis. Quem ritum credo Iacobum non reprobasse: quum & si plures adsint presbyteri, ab uno fit unctio, ceteris cum eo orantibus. Hic parochus huius sacramenti minister, non suam, sed Apostoli Christi ac Ecclesiae personam (ut & in ceteris sacramentis) gerit ac representat. Nam ut Christus est qui baptizat, qui corpus suum inpartit, qui absoluit, ita Christus est qui intrinsecus ungit, sacerdote ministro externam unctionem adhibente. Et, ut paucis absoluam, Christus est Samaritanus ille Euangelicus, qui homini a latronibus dispoliato, & grauissimis plagis afflicto, appropians, ceteris praetereuntibus solus misericordia mouetur, & totus saluti hominis uulnerati intentus, sacramentorum suorum alligamenta adhibet, quem & alligatum, iumentoque suo impositum, in stabulum Ecclesiae ducit. Sacerdos autem, siue parochus, stabularij uicem gerit, cui praecipitur ut curam aegroti agat, sed pharmacia a Christo uero illo Samaritano, hoc est, hominum seruatore, & eiusdem praescriptis: Qui solus sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Psal. 146.

Et orent super eum. Precationes illae, quae singulis unctionibus fiunt, pietatis plenissimae sunt. Administrationis huius sacramenti forma secundum Gregorium haec est, Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per uisum, in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Et sic de reliquis unctionibus. Ambrosij autem ritus & forma administrationis huius sacramenti haec est: Vngue oculos tuos, uel aures, &c. Oleo consecrato, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: Amen. Licet non eadem sint uerba Ambrosij & Gregorij, in eundem tamen sensum tendunt. Ad huius sacramenti integritatem necessum est, oratur pro infirmo, infirmus ungetur a presbytero, non quouis oleo, sed oleo oliuarum sanctificato. Oratione orent presbyteri, ut

Vnctio in ecclesia.

Vnctio aegrotantium.

Minister sacramenti unctionis. Vnctio recipientis, qualis debet esse affectus.

Christus Samaritanus.

Vnctio aegrotorum ad sint praes. Sacramenti unctionis forma.

Sacramenti unctionis integritas.

quicquid

FICTIO.

Iurare. **Deicere.** **Peierare.** **LATINI** tres uoces habent, *Iurare, Deicere, & Peierare.* Prima significat sacramento rogare. Secunda, temere, ad quamuis rem siue uerè, siue falsò adiurare. Tertia significat falsò iurare. Vult Christus Matthæi 5. non uerare quo minus iuremus, sed ne unquam deicemus.

Miseria. **Tinea.** **MISERIA,** idem quod miseritudo, id est, infelicitas, ærumna.
TINEA, uermiculus uestes aut libros corrodens.

EPISTOLÆ IACOBI,
FINIS.

B. P E T R I

EPISTOLA

PRIMA.

ARGUMENTVM EIVSDEM.

Hortatoria simul & expositoria est hæc epistola. hortatur ad uitam nouam, & constantem in eius perseverantia patientiam. Explicat uim ueritatemq; fidei Christianæ, & charitatis officia cum dignitate patientiæ.

Obscura est hæc Epistola, tum propter reconditas sententias, tum propter confusum & perturbatum sermonis ordinem: quem Deo adiuuante, si non nostra, saltem eruditissimorum opera perfacile explicabimus. Multam quoq; præ se fert auctoritatem & maiestatem apostolicam, atq; ideo uerè digna Apostolorum principe, paucis quidem contenta uerbis, sed sententijs & reconditissimis grauida mysterijs.

LOCI INSIGNES HUIVS EPIST.

- 1 Nihil certius prædicatione fidei Christianæ. I.
- 2 Quid, uel qualis uera castitas. I. II.
- 3 Patientia uiuæ fidei fructus. I. II.
- 4 Puritas uitæ & Charitatis officia. I. II.
- 5 Quid renascentia. Et quòd prima natiuitas sit impotentia carnis. II.
- 6 Quid debeamus Magistratibus, & Legibus. II. III.
- 7 Quid deceat seruos. II.
- 8 Sui officij unumquenq; admonet. II. III. IIII.
- 9 Semper crucem Mundus odit & persequitur, illiusq; sectatores pro infanis habet.
- 10 Semper sequitur sua pœnâ nocentes.

B. P E T R I E P I S T O L A P R I M A.

Salus animarum à nemine negligenda. CAP. I.

PETRVS Apostolus IESV Christi, electis aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asia, & Bithyniæ, secundū præscientiā Dei patris, in sanctificationē spiritus, in obedientiam & asperionē sanguinis IESV Christi: gratia uobis & pax multiplicetur. Benedictus Deus, & pater domini nostri IESV Christi, qui secundū misericordiam suam magnā regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionem IESV Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilē, & incontaminatam, & immarcescibilem conseruatā in cœlis in uobis, qui in uirtute Dei custodimini per fidem in salutē, paratam reuelari in tempore nouissimō, in quo exultabitis, modicum nunc si oportet cōtristari in uarijs tentationibus: ut probatio uestre fidei multo pretiosior auro (quod per ignē probatur) inueniatur in laudē & gloriā & honorē in reuelatione IESV Christi: quem cum nō uideritis, diligitis, in quē nunc quoq; non uidentes creditis: credentes autē exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finē fidei uestre, salutē animarum uestRARUM. De qua salute exquisierunt atq; scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in uobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod uel quale tempus significaret in eis spiritus Christi, prænuntiās eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias: quibus reuelatū est quod nō sibi met ipsis, nobis autē ministrabāt ea q̄ nūc nuntiata sunt uobis per eos qui euāgelizauerunt uobis, Spiritu sancto missō de cœlo, in quē desiderant angeli prospicere. Propter quod succincti lumbos mentis uestre, sobrii, perfecte sperate in eā quæ offertur uobis gratiā in reuelatione IESV Christi, quasi filij obedientiæ, nō cōfigurati prioribus ignorantie uestre desiderijs: sed secundū eū qui uocauit uos: sanctum, ut & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam

1. Corinth. 1. a
Ephes. 1. a
Misericordia.
Regeneratio.
Spes.
Vita æterna.

Fides.

Afflictiones.

Lætitia ex fide
Fides.
Salus.

Prophetæ.

Spiritus sanctus.

Lumbi mētis.
Spes in Christo.

dispersionis Pontii. sparsim incolētib; Pontum, &c. præscientiam] prædicationem (præordinatiōnē) æterno Dei decreto. in sanctificatiōnē] per sanctificatiōnē ut sanctificetur spiritus, ut obedienter fidei & aspergantur sanguine. &c. in spem] ut speremus uitam incōraminatā] incontaminabilem. in uobis, Jerga uos. (p uobis) reuelari] ut pateat quē cum] quū non uideritis credentes iam exultatis] cōsequuntur. in quē] uel iuxta, id est, ea quæ de Christo sunt] prænuntiata p prophetas, ac deinde prædicata per Apostolos. offeri uobis] uel deferunt ad uos in reuelatione Iesu] dū uobis pateat Iesus Christus cōfigurati] accommodates uos ignorantie uestre] id est, q̄b agebamini dū adhuc ignoratis Christi. secundū eū qui uocauit uos, sanctum] id est,

quem admodum is qui uocauit nos sanctus est.

paternæ traditionis: quæ ex patre accepta tū traditione: præcogniti] q̄ præordinatus fuerat

castificantes] purificatis] obediendo ueritati p spiritum simplici,] non simulato, Attentius:] uehementer:

gloria ei] gloria hominis

quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Et si patre inuocatis eum, qui sine acceptatione personarum iudicat secundum uniuscuiusq; opus: in timore, incolatus uestri tempore cōuersamini. Scientes quod non corruptibilibus auro uel argento redempti estis de uana uestra cōuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati, præcogniti quidem ante Mundi constitutionem, manifestati autem nouissimis temporibus propter uos, qui per ipsum fideles estis in Deo qui suscitauit eum a mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides uestra, & spes esset in Deo. Animas uestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore simplici, ex corde inuicem diligite attentius: renati nō ex semine corruptibili, sed incorruptibili per uerbum Dei uiui & permanentis in æternum. Quia omnis caro ut fœnū: & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exaruit fœnum: & flos eius decidit. Verbum autem Domini manet in æternum. Hoc est autem uerbum quod euangelizatum est in uobis.

Sancti.
Leui. 11. g. 19.
2. 10. b
Deuter. 20. b
Roma. 2. b
Gala. 1. b

Redempti sanguine Christi.

1. Corinth. 6. d
& 7. d
Hebr. 9. d
1. Ioan. 1. d
Fides.
Spes.

Renasci.

Caro.
Isaie 40. b
Ecclef. 14. c
Iacobi 1. b
Verbum Dei.

Petrus. Hæc epigraphæ nomen autoris epistolæ proditur, Nomen, in quâ, quod Christianus à Christo accepit, lo. 1. Intuitus autem eum IESVS, dixit, Tu es Simō filius Ionæ: tu uocaberis Cephæ, quod interpretatur, Petrus. Solent enim IESVS, qui renascuntur in Christo, nomen imponere initiationis Christianæ arbitri seu patrum.

Apostolus Iesu Christi. Apostolus dicitur non qui uis nuntius, sed legatus, & ueluti orator, qui cōceptis uerbis nō sua, sed ipsissima mittētis uerba refert. Unde eleganter Tertullianus, in libro de proscriptiōibus hæreticorū, ait, Nobis uerò nihil ex nostro arbitrio indulgere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus autores: qui nec ipsi quicquā ex suo arbitrio quod inducerent, elegerunt, sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assignauerunt. Cum addit, IESVS Christi, uehementer amplificat autoritatē & dignitatē Apostolici muneris: ac si diceret, Sum Legatus IESVS Christi, nihil aliud quàm salutis uestre negotium ex mandatis IESVS Christi, hæc epistola scripturus. Quis non ex animo uelit & studiosè quidem audire legatum IESVS Christi?

Electis aduenis dispersionis. Aperit quibus scripta dicata: uel hæc epistola. Electis, id est, Christo dicatis. aduenis dispersionis, id est, aduenis dispersis, siue sparsim incolētib;.

Qui dicēdi modus frequēs est in Sacris, iuxta dialecton Hebraicā. Iudeis (quorū doctor Petrus, sicut Gentium Paulus. Ad Gal. 2. Qui operatus est Petro in Apostolatū circūcisionis, operatus est & mihi inter gentes.) scribit hanc epistolam. Id argumēto est, quod meminit dispersionis. Nam Iudeos uariæ bellorū agitationis olim sub Assyriorū, Babyloniorum, Persarū, & Macedonum regibus ortæ, alios aliō dispulerunt, ut ueterum monumenta abundè prodiderunt. Bæda hos electos

Petrus Cephæ.
Baptizato nomē imponitur.
Apostolus.
Tertullianus.
Apostoli nihil ex suo elegerunt.
Apostolica autoritas.
Legatus Christi.

Electi.

Petrus Iudæorum doctor.

Iudæorum dispersio unde.

Profelyti. aduenas dicit profelytos, qui de gentibus nati, in Deum credere, & circuncisione accepta, Iudaico more, iuxta Dei legem, uitam ducere maluerunt. De quorum numero fuerunt permulti, qui in die Pentecostes uiso miraculo, & audita Apostolorum predicatione Christo crediderunt, dicente Scriptura Acto. 2. quod Iudaei & profelyti aderat. Electos ergo aduenas dispersos uocat, qui primo a Gentilismo ad Iudaismum, & post auditam Christi aut Apostolorum predicationem, a Iudaismo ad Christianismum defecerunt. Et ij sparsim regiones uarias incolabant.

Parergon. Secundum praescientiam Dei patris, Huic inscriptioni haec ueluti praeprop, id est, praeter propositum adposita sunt, sed quae lepida & saluberrima sint, utpote quibus maxima Christiana religionis mysteria contineantur. Referenda autem sunt haec ad id quod praesedit, Electis: ut intelligamus electos esse aduenas a Deo, non iuxta illorum merita, sed secundum praescientiam seu praedestinationem, qua Deus sua uoluntate, hoc est, suo beneplacito ordinauit illos ad uitam aeternam: ut omnia diuinae bonitati, & nihil nostro merito tribuat. Quasi dicat, Non temere aut fortuito & merito uestro electi estis, sed destinato decreto & consilio Dei estis ad hanc gloriam acciti.

Media ad gloriam. In sanctificationem spiritus. Adducit media quibus ad eam gloriam euehantur, ad quam praedestinati & acciti sunt, iuxta beneplacitum Dei. Hos delegit in sanctificationem spiritus, id est, hos beatitudine donat per sanctificationem spiritus, seu dono spiritus sancti sanctificantur, ut non putent id sua naturali habitudine sibi contigisse. Spiritum adducens, omnia carnis opera excludit. Non desunt qui interpretantur, In sanctificationem spiritus, id est, ut sanctificetur anima, quae est spiritus. Mihi prior sensus magis arridet. Porro, Sanctificationem spiritus opponit operibus legis Mosaicae, a quorum fiducia uult eos abducere.

Obedire Christo est a spiritu Asperio sanguinis Iesu Christi. In obedientiam & asperionem sanguinis Iesu Christi, Hanc obedientiam Augustinus ipsam Fide in IESVM Christum intelligit. Similiter & Origenes. Eligimur a Deo secundum eius beneplacitum, ut sanctificatione & dono spiritus obediamus, & aspergamur sanguine IESV Christi, hoc est, ut obediamus Christo, & eius promissioni firmiter adhaereamus. Alludit hoc loco Apostolus ad legalia ueteris legis Exo. 24. Moyses sumptum sanguinem respergit in populum, & ait: Hic est sanguis foederis quod pepigit Dominus uobiscum super cunctis sermonibus his. Salus uestra, ait Apostolus, non uobis contigit asperione sanguinis uituli, sed IESV Christi. Haec diffusius tractantur Hebr. co. cap. 9. Operatur in nobis ille Spiritus sanctus.

Sanctificatio spiritus. Siue haec est sanctificatio spiritus, ut obediamus Euangelio, & credamus Christo, cuius sanguine aspergamur & uita donamur aeterna. Iste loquendi modus, Asperio sanguinis IESV Christi: est alius ab ijs, quibus Paulus & alij frequenter utuntur, tamen in idem redeunt. Credentes in Christum iustificamur, fide uia iustificamur, asperione sanguinis IESV Christi iustificamur. Fides enim uia uim & efficaciam habet asperionis sanguinis IESV Christi in nostram redemptionem. Quare obedire Christo, Subditum se Christo reddere, & Sanguine IESV Christi aspergi, idem sunt.

Fides & asperio sanguinis Christi, idem. Quod intelligens Dauid dixit, Asperges me Domine hyssopo, & mundabor. Psal. 50.

Gratia est Dei fauor. Gratia uobis & pax multiplicetur. Gratia, id est, fauor Dei & eius praesentia omnibus rebus uestris adsit. Succedant uobis omnia feliciter, & in uobis reliceant Dona domini Dei, & multiplicentur quoad uixeritis. Praeter hanc gratiam precatur illis pacem, ad leuandam animi molestiam, siquam habent. Velim intelligatis quae praceptor noster IESVS Christus uobis praedixit, Ioan. 16. Haec loquutus sum uobis.

Pax.

bis, ut in me pacem habeatis. In Mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego uici Mundum. Mundus solas pressuras & afflictiones infligit Euangelium amplexatibus. Ab hoc deficere ad Christum oportet, ut pacem in eo habeamus. hoc est, pacatam, securam & tranquillam conscientiam habeamus, intelligentes per ipsum Christum omnia nobis condonata esse peccata. Huius ergo inscriptionis summa haec est: Petrus Apostolus IESVS Christi, gratiam & pacem precatur omnibus Poticis & Asianis Christo dicatis.

Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi. Dicitur de grauissimis nostrae redemptionis mysterijs, a gratulatione & Diuinae beneficentiae laudibus percomode exorditur. Ac si diceret, Laus Deo, gratias agamus Deo qui nos per Christum redemit, & uita donauit aeterna. Exponit quis est ille Deus, dicens, Et pater domini nostri IESVS Christi: Est Deus IESVS Christi, secundum assumptum hominem. Est pater IESVS Christi, secundum diuinitatem, quia illum genuit. Dicebat enim ille in Ioanne, Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, Deum meum & Deum uestrum. Deus nomen est naturae: Pater autem, nomen personae.

Qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos. Causas adducit propter quas Sacrificium laudis Deo exhibeamus. Nam sua immensa & natia bonitate, non nostris meritis operibus ue ductus, nos a morte reuocauit. Eleganti epitheto Magna, dixit, hoc est, multam, diuitem, abundantem & copiosam. Deus suapte natura bonus, beneficus, & omnium est conseruator. Has diuitias tum maxime Mundo manifestauit, cum IESVM Christum filium suum unigenitum, in Mundum misit. Nam in Christo, (in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei,) se nobis omnibus & beneficium & munificum & auxiliarem praestitit, praestaturque in dies magis ac magis.

Regenerauit nos in spem uitam. Primo loco nos nostrae infirmitatis, miserie & calamitatis comonet, ut abudantes Dei diuitias melius agnoscamus. Cum dicit, Regenerauit nos: quasi dicat, Ex Adamo nati eramus, sed in peccato, et filij irae. Opus erat igitur in Deo nos renasci. Hoc autem fit fide in IESVM Christum. Non solum nobis Deus uitam restituit, & peccatum ademit, sed & in nobis sementem posuit, quae nescio quid magnam certum expectat ac spirat. nempe regenuit nos in spem uitam. Quamdiu hic uitam agimus, post fidem in Christo susceptam, necesse est, mutuam exercemus beneficentiam, ne otiamur. alioqui satius esset statim renatos in caelum adsumi, ubi primum baptismo abluti sumus. Dum ista agimus, hoc est, mutuo amamus & auxiliamur, ducimur spe: spe, inquam, non uana, sed uiua, qua cum Deo, uita nostra, uersamur. Iuxta dialecton Hebraicam, spem uiuam dicit, pro spe uitae. Nondum apparuit quid erimus: sed cum apparuerit IESVS Christus, uita nostra, similes ei erimus. Cum praesens haec uita, qua comedimus, bibimus, & res corporales operamur, non conueniat cum ea, quam nobis suo sanguine IESVS Christus parauit: necesse est primo haec omnia exuere morte ipsa, & interim spe uiua, seu spe uitae aeternae duci, hoc est, spes ipsa uitae aeternae nos foueat, & nihil non, quamlibet durum, Euangelij gratia subeamus.

Per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Occupatio est. Rogabit aliq, Quis modus? Quae ratio est, qua regeneramur in spem uiuam? Per resurrectionem (ait) IESVS Christi. Totum Euangelij negotium: Totum IESVS Christi mysterium resurrectionis comprehendit. Resurrectionis comones, simul et mortis meminit. Quae admodum acceptas ab Adamo infirmities Christus suscepta pro nobis uoluntarie morte reliquit, peccato & Mundo mortuus, & per gloriam patris resurrexit: ita si peccato, Mundo, & ueteri Adae morimur, hoc est ueterem Adamum exuimus, et eius opera abijcimus, conuincamur

Mundus pios semper auerfatur.

Omnia per Christum condonata.

Deus Iesu Christi.

Deus nomen naturae.

Magna misericordia.

Diuitiae Dei per Christum mundo manifestatae.

Geniti ex Adamo peccatores.

Renati ex Deo.

Spes uiua in nobis ueluti seminis.

Spes uiua prope nitata.

Resurrectio totum Euangelij negotium comprehendit.

Christo conuincamur

mur Christo, & conresuscitatur. hoc est, remittitur nobis peccata, & uita donatur. Ista quin fide intelligamus, agnoscamusq; omnibus per Christum renatis uitam aeternam, & resurrectionem illam beatam & perfectam promissam esse, si in Dei mandatis perseuerauerint, consurgit in nobis, dono & Dei gratia, uirtus quaedam, qua in re (quae fide ostenditur) tendimus. Et haec est spes illa uiua. Hac speramus nos uictores aduersus rectores Mundi, tenebrarum principes, omnesq; huius seculi impostorū uersutias, dum innitimus IESV Christo, quem cognoscimus uictorem resurrexisse, & triumphatorem aduersus peccatum, mortem & infernum. Non quod hostiliter semper in nos non seuiant, in pristinam seruitutem retrudere adnitentes, sed IESV Christi morte & resurrectione eneruatis eorum uiribus, nil plus illis in nos licet, quam ipsi permittimus. certo scientes per uiuificam resurrectionem IESV Christi, & gloriosam eius ascensionem, pacem nobis paratam esse. Volo enim ut ubi sum ego, illhic sit et minister meus: Dicebat Veritas. Non solum ergo nos uiuificauit Dominus, sed & dedit ut expectemus uitam aeternam, post mutuam hoc loco exercitam beneficentiam.

In hereditatem incorruptibilem. Eleganti collatione uiuam illam spem, seu uitam illam speratam, quam nunc hereditatem uocat, cunctis in orbe quamlibet pretiosis rebus praefert. Nam nihil hic Mundus habet, qualequale fuerit, quod incorruptibile sit, sed omnia & uanitati & corruptioni subiecta: immortalitatem et incorruptibilitatem habet spes illa uiua, & hereditas bene & feliciter sperantibus parata. Sunt ergo haec diuitiae per Christum nobis parte quam maximam: & omnibus illis (quae tam multa fallaciter fallax Mundus pollicetur praemijs) longè antefrendae. His uerbis beatus Petrus ferit Iudaeos, qui per suum Messiam expectabant regnum temporale & corruptioni subiectum. Non genuit uos in regnum temporale, sed genuit uos caelesti regeneratione, in hereditatem incorruptibilem: hoc est, ut caelesti gloria (quae uera est hereditas) fruamini. Incorruptibilis est uita caelestis, quae nec senio, nec morbo, nec morte, nec aliqua mœstitia tangitur.

Incontaminatam. Quam nullus macula & tæbe infectus aut coinquinatus ingreditur. Nam Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis stabit in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, &c.

Immarcescibilem. Peruenusta est metaphora à floribus tracta, qui ab humore & trunco aut radice auulsi statim marcescunt. At hereditas caelestis marcescere nequit. nullum illhic otium, nulla desidia, nullum senium, nullum illhic situs & squallor, unde res mundiales marcescunt, sed læta sunt omnia, nihil illhic desideratur quod ad beatitudinem spectet. Omnia perfecta sunt.

Conseruatam in caelis in uobis. Quam hic dicit hereditatem conseruatam, Paulus ad Colos. 3. absconditam uocat, quam & alij explicat uerbis, ad Philip. 3. Nostra autem conuersatio in caelis est, unde etiā Saluatorē expectamus Dominū nostrum IESVM Christū, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, cōfiguratū corpori claritatis suae. Suauissima cōsolatione timidulorū & mœstorū animos solatur, argumēto sumpto à loco inexpugnabili: simul indicans nostrae salutis tū certitudinē, tū excellentiā. Existimatis fortasse hanc hereditatē humano quodā & magno exercitu expugnari posse. Fallimini certē. Nā neq; interuerti, neq; praecripi aut expugnari potest. Tantum abest ab hominibus expugnari possit, ut nullo sensu, nulla ui humana attingi possit: Nempe caelestis est. Nō est quod metuamus aut uereamur. Est cōseruata in caelis in uobis, id est, erga uos, & in cōmodū ac utilitatē uestram. Tametsi aliquot dies hic multo lab ore,

Quid spes uiua.

Spe ducti, aduersus tenebras uictores sumus.

Mundi uires per Christum encruatae.

Hereditas incorruptibilis.

Mundus fallax. Iudaeorum spes uana.

Caelestis uita incorruptibilis. Incontaminata.

Immarcescibilis.

Hereditas cōseruata & abscondita eadē.

Salutis certitudo.

labore, uarijs afflictionibus transigamus, & hanc hereditatem non habeamus, non propterea fit ut illam amittamus. Conseruatum est. Conseruatur in caelis, quam è uiuis excedentes repositam apud IESVM Christum reperiemus.

Qui in uirtute Dei custodimini per fidem in salutem. Hortatur ad perseuerantiam, & afflictionum tolerantiam. In caelis dicit aliquis, conseruata est nobis pax & uita: Interim uerò quid agendum, quum undique sint insidiae? nullus pacis locus, nihil pace dignum expectandum, instat undeunde pugna: quid solatij esse potest, dum haec patimur? Virtute Dei (inquit) custodimini ad salutem. Istud est propugnaculum inexpugnabile in animis nostris fides illa uiua, uirtutem Dei habens, qua custodimur, ne offendamus, ne ruamus, ne eueramur, sed confirmamur, consolamur, & militiam aduersus insidias & tyrannidem Diaboli feliciter inimus, imò uictores euadimus in salutem. Id est, absoluta militia hac, hoc est, postquam mundo hoc excefferimus, hereditatē illam, & coronam immarcescibilem, tanquam uictores à principe uictoriae IESV Christo consequemur. Huc pertinet, quod 1. Ioan. 5. scribitur, Haec est uictoria, quae uincit mundum, fides nostra. Apocal. 3. Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego uici, & sedi cum patre meo in throno eius. Paulus hanc custodiam explicat, dicens, Iustus ex fide uiuit. Sine hac impossibile est placere Deo. At qui uos custodit, custodit uos ad coronam. Quia (ad Philip. 1.) qui cepit bonū in uobis, perficiet illud usq; in diem Christi. Hic locus mirum in modum deprimit uires humanas, docetq; quam nihil sit nostris uiribus fidendum, dicens, Virtute Dei custodimini. quasi dicat, Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat, qui custodit eam. Nemo re uera solius suae libertatis facultate custodiri potest in his, quae bona sunt, sed modis omnibus illius quærēdum est auxilium, ut perficiamur, à quo initium bonae actionis accepimus.

Paratam reuelari in tempore nouissimo. Afflictorum & pro Euangelio laborantium animos consolatur, argumento à fine & premio, sumpto. Vestris laboribus addetur tandem corona longè maior & pretiosior, quam animo positis comprehendere. Non est locus nunc premio. Hoc nunc uos latet. Istud est tempus mutuae beneficentiae, premio suum est praescriptum tempus, quod non est anteuertendum. Nunc nobis sit satis, quod tuto asseruata est nobis corona, quam ne daemones quidem intercipere possunt, si in fide stabiles, pietatis officia exercere perseuerauerimus. Haec omnia nobis nuda & aperta erunt nouissima hora: id est, posteaquam hinc soluerimus in caelum. Nouissimum tempus dicitur, cum è uiuis excedimus. Similiter & cum finis erit rerum omnium, & resurgent omnes ad iudicium, tunc pij cum Christo aeternum uiuent: impij uerò morte peribunt perpetua.

In quo exultabitis. Qui nunc fletis Mundo gaudente, uos in tempore nouissimo, multo eritis perfusi gaudio. Est enim iam uobis salus, pax & corona immarcescibilis parata. Haec omnia uos manent. Haec omnia, nihil praeter gaudium, & summam habent laetitiam. Non desunt, qui legunt uerbum Imperatiui modi, Exultate. Qui nunc aduersa & afflictiones patimini, audientes fide uobis paratam esse coronam, exultate. In Christo enim uiuimus, in quo, & per quem Reges sumus, & domini supra peccatum, mortem, carnem & infernum: per quem denique conculcamus pedibus illum Draconem & Basiliscum, qui est rex peccati, & mortis. Quomodo? in fide. hoc est, quod prius dixit, per fidem in salutem. Nondum enim reuelatum est bonum nostrum, quod per patientiam interim expectamus, & tamen illud certò iam tenemus per fidem in IESVM Christum.

Modicum nunc si oportet contristari in uarijs tentationibus.

i Hortatur

Dum expectatur hereditas, custodimur uirtute Dei. Fides uiua custos nostra.

Vires humanae nihil, nisi adsit uirtus Dei.

Premio nō est hic locus.

Tempus nouissimum.

Per Christum, carnem & eius tyrannos uincimus.

Premium nostrum per fidem certū tenemus.

Afflictionū suavis consolatio.

Afflictio diuturna non est.

Vita brevis est

Afflictiones sunt experientia patientiæ & fidei.

Fortitudo Euagelica à Deo.

Reuelatio Iesu Christi.

Hortatur ad patientiam, declarans quosdam multum errare, qui afflictiones seu crucem inter summa infortunia ducunt. Nunc ad breue afflictū estis. Si necesse fuerit pro Euangelij defensione afflictari, breuis est hæc molestia. Afflictiones, quantumuis graues sint & atroces, finem suum habent, & tempus huius uitæ temporariæ breuissimum est. Non est ergo diuturna afflictio, si proposuerimus profundi temporis uastitatem, & uniuersum comprehenderimus. Deinde si etatem hanc humanam comparauerimus æternitati, deprehendemus statim hanc uitam, quam tantopere protèdere desideramus, breuem & exiguam esse. Interim dum tam breui uiuitur, apprehendamus, quot lachrymas, quot morbos, quot sollicitudines, quam uaria tempora, quot algores, quot frigora, quanta rerum fuerit sterilitas, quot pestilentia & fames, denique quam subita sit mors. Adijce omnia in gyrum uerti, & quod hodie absolutum putabas, cras inchoandum. Hæc certè omnia tibi argumento sunt, quo facile deprehendas in longissima uita minimum esse quod uiuitur. Videtur iste esse sensus Apostoli: Si res ipsa & negotium exigit, ut tolerandæ sint afflictiones, patiamur. Breui terminabuntur. Fidelis Deus, qui non sinit uos tentari supra id quod potestis.

Vt probatio uestræ fidei multò pretiosior auro, quod per ignem probatur. Eleganti collatione simul & allusione afflictiones, experientia patientiæ & fidei uocat. Quemadmodum inter mineralia aurum primas habet, & igne probatur, fitq; purius & nitidius: ita fides uiua, inter ea, quæ sunt ad salutem, præcipua est. Atque qui fide in salutem ductatur, uarijs periculis & afflictionibus agitur, animi dotes, & puriores, & synceriores reddit. Probatur ergo fides, et fidelis homo aduersitatibus: quæ ueram & uiuam fidem longè diuersam esse à fucata & ficta ostendunt, non secus atque ignis purum aurum ab impuro distinguit, ut qui probati sunt, manifesti fiant, & alijs sint exemplum patientiæ in acquisitionem animarum, & gloriam Dei, uim ac fortitudinem Euangelicam concedentis, quæ equo animo nihil non toleratur pro Euangelio. Vt probatio fidei uestræ, id est, uestra fides, aut patientia uestra probetur afflictionibus: id est, inueniatur pura & sincera, nitidiorq; fiat & apparatior usque in diem iudicij: & fiat, ut nullis aduersitatibus seducamini, sed constantes appareatis, & sitis adherentes per fidem ipsi Christo fideli, qui non sinit uos tentari supra id quod potestatis, sed dabit cum tentatione prouentum. Sentietisq; in uobis, quam bellè hoc loco alludatur ad ea, quæ uarijs in locis scripta sunt. Sapient. 3. Tanquam aurum in fornace probauit electos dominus. Et multa huiusmodi sunt eodem cap. Item Psal. 65. Quoniam probasti nos Deus, igne nox examinasti, sicut examinatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti homines super capita nostra. Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Rursus Zachariæ 3. Educam tertiam partem per ignem, & uram eos, sicut uritur argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum.

In laudem & gloriam & honorē, in reuelatione IESU Christi. Hortatur ad perseuerantiam, argumento ab utili sumpto. Quemadmodum periti agricolæ serentibus, & ex animo laborantibus solent tum fructum, tum fructuum colligendorum tempus prædicere: ita & hoc loco Apostolus congerie quadam uerborum, animos laborantium & afflictorum attentos & beneuolos reddente, explicat non solum fructus, & retributionem, quam accepturi sunt, qui piè in Christo uiuunt, sed etiam tempus ipsos fructus colligendi: non hoc tempore, & in hoc mundo, sed in reuelatione IESU Christi: id est, cum ueniet filius Dei in maiestate sua, iudicaturus uiuos & mortuos. In laudem tunc erit afflictorum & piorum patientia. Illos enim IESUS Christus laudabit

bit cunctis spectantibus. Venite, inquit, benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esurui, & dedisti mihi manducare, sitiui, &c. In honorem tunc illis erit, quando impijs cadentibus in ignem perpetuum, afflicti illi ibunt in uitam æternam. Huc pertinet, quod ille dicebat, Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus, qui in cælis est. In gloriam, 1. Corinth. 4. Dominus manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à domino. & 2. ad Timoth. 2. Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo IESU cum gloria cælesti.

Quem cum non uideritis, diligitis, &c. Hæc de ui & energia fidei tanquam parasceuen, ad certitudinem fidei demonstradam, interferit. Solis præsentibus, hoc est, sensilibus, & quorum periculum fecit oblectariur caro. Sed fides est sperandarū substantia rerum, argumentum non apparentium. Hoc est, Fides est circa ea, quæ nobis non apparent, æterna & inuisibilia sunt, sensibus non subiecta. Fides ergo nihil cum animali & carnali habet commune. Quem supple Christum, cum non uideritis his oculis corporeis in hoc mundo uersantem, diligitis. Non est amor sine rei amatæ cognitione, cognoscitis itaque fide. Est fidei suus oculus, sua auris, sed spiritalis, non carnalis. In quem scilicet Christum, tametsi his uestris oculis illum non uideatis, creditis: id est, multa fiducia in eum ducimini. Agnosce ex his, lector optime, quam coniuncta est fides charitati. His addit fructum fidei & fiducie in Christum. Credentes autem exultatis letitia inenarrabili, quasi diceret, Pacem & gaudium in cordibus cum tranquillitate conscientie suauissima, longè suauius experimini & sentitis, quam uerbis exprimere possitis. Gaudium hoc inenarrabile est, non uulgare aut tritum, sed ineffabile & glorificatum. Id est, conuenit iam magna ex parte cum illo futuro æterno. Aut glorificatum, id est, purum, & non turbatum. Solent enim uarijs infortunijs, & afflictionibus gaudia mundi disturbari, cum sint leuia, & caduca. Gaudium uero fidei tantum abest infortunijs, & afflictionibus disturbetur, ut perficiatur & nitescat magis ac magis cum superingruunt infortuniorum procellæ. Contemnunt pijs omnes robore fidei, & patientiæ muniti, omnem mundi & mundialium tyrannidem. Audiamus Paulum dicentem ad Roma. 8. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum? &c. Et subiungit, Certus sum enim, quia neque mors, neq; uita, neque Angeli, neque principatus, neque uirtutes, neq; instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo IESU domino nostro. Hæc indicant fidei certitudinem & stabilitatem. Ista sunt, quæ producunt fructum suauissimum. Reportantes, ait, finem fidei uestræ, salutem animarum uestrarum: hoc est, fide, dilectione, & exultatione in Christo IESU, consequemini gloriam illam in Christo æternam, quæ est salus uestra. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in gloriam Dei. Non solum ergo certa est fides, sed & certum est præmium huic respondens. Primò fide uiua muniti afflictiones in probationem & meritum libenter feremus, certi nos non passuros cōfusionem in repromissione. Huc pertinet, quod Paulus 2. ad Timoth. 1. ait, Positus sum ego prædicator & Apostolus, & magister gentium. Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illū diem. Non minore fiducia et certitudine ductus ait idem 2. ad Timoth. 4. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauī. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, non solum autē mihi, sed & his, qui diligunt aduentū eius.

Fides.

Amor non est sine cognitione.

Pijs non timent mundi tyrannidem.

Fidei præmiū certum.

Hoc amplius declarat Petrus sequentibus, dicens, Prophetas prius passiones & afflictiones Christi prædixisse, postea gloriam eius nuntiasse.

De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetae, &c.

Christiana religio certissima.

Per fidem ad salutem peruenit. Salutis reuelatio.

Certissimam uerissimamque esse religionem Christianam docet, argumento à temporis articulo, & testibus antiquis sumpto. Non casu aut fortuna, sed diuino consilio factum est, ut pia & studiosa diligentia exquisierint, & à Spiritu sancto didicerint, & audita prænuntiauerint per fidem in Christum, & Euāgelicam gratiam, ad salutem, & beatas illas sedes perueniendum esse. Primi seculi hominibus reuelata est salus, his uerbis, Gen. 3. Inimicitias ponam inter te & mulierem, semen tuum, & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Hæc indicant pollicitationem, semen scilicet mulieris calcaturum caput serpentis, seu peccatum ipsum. Abraham autem & eius posteritas paucis comprehendit, unde penderet salus, Genes. 22. Benedicentur in semine tuo omnes gentes. Quid hæc aliud indicant, quam quod dici solet in summa: Deus sua misericordia filium suum unigenitum in mortem pro nobis dedit, ut morte eius seruariemur: & ab eo docti, in nouitate uitæ ambulemus? Prophetauerunt non pro sua uoluntate, sed ex Spiritu sancto præmoniti uaticinati sunt totam hanc Euāgelij gratiā. In uobis, id est, in uos, seu uestra causa datam & partam per IESVM Christum, qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hanc salutem uocat gratiam. Gratis enim uobis contingit hæc salus, per redemptionem Christi. Non abs re dictum est à Ioanne cap. 1. Lex per Moysen, Gratia & ueritas per IESVM Christum.

Salutis nostre tempus prænuntiatur.

Scrutantes in quod uel quale tempus, &c. A temporis circumspecta pergit nostre fidei certitudinem commendare. Non solum prænuntiauerunt Messiam futurum, & gratiam in nos conferendam, sed etiam à Spiritu Christi, qui & Spiritus sanctus est, moti sunt, & ab eo docti didicerunt & certum tempus, & modum aduentus IESV Christi, per quem gratia ista nobis contigit. His uidetur Petrus significare locum, qui est apud Danielem, capi. 9. ubi per mysticas hebdomadas indicat tempus, quo occidendus esset Christus. Hoc præmonuit Aggeus 2. Adhuc unum modicum, & ego mouebo cælum & terrā, & ueniet desideratus cunctis gentibus. Malach. 3. Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit uiam ante faciem meam, & statim ueniet ad templum sanctum suum Dominator, quem uos uultis. Abacuc 2. Apparebit in sinem, & non mentietur, si moram fecerit, expecta eum. Quale tempus futurum erat, hoc est, conditiones temporis, ut puta, pacis, aut sceptri, prædixerunt. Isaia 2. & Michæ 4. Conflabunt gladios suos in uomeres. Non leuabit gens contra gentem gladium. Ieremæ 23. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israël habitabit confidenter. Aut quale tempus futurum erat, ex regie dignitatis Iuda, & sceptri translatione præmonuerunt. Genes. 49. Non auferetur (ait Iacob) sceptrum de Iuda, donec ueniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.

Prænuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones, & posteriores glorias. Ista est grauis sententia, non parum solatij afflictis, & pro Euāgelij defensione tormēta & poenas patientibus, afferens. Quasi dicat, Durate in aduersis, ut respondeatis patri uestro IESV Christo, qui uobis absolutissimum patientiæ exemplar proponitur: ut intelligatis, hunc non intrasse in suam gloriam, nisi post multam patientiam & afflictionum tolerantiam. Non ne oportuit Christum pati (dicebat ille) & ita intrare in gloriam suam? Ista per Prophetas prænuntiauit Spiritus sanctus, primo loco afferens passiones, secundo glorias. Hæc passiones & afflictiones, multo antè quàm ueniret Christus

Christus, prædixerunt Isa. 53. & Dauid Psal. 21. His pressuris & afflictionibus patienter toleratis, reportauit magnam gloriam. Ad Philip. 2. Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus IESVS Christus in gloriam est Dei patris. Non solum prænuntiauit afflictiones, quas tolerauit pro nobis Christus, sed etiam quas pij & fideles pro Euāgelio, & fide patienter tolerant, propter quas Christus in suis membris pati dicitur, & suas esse dicit. Saulo enim Ecclesiam persequente, se persequutum & afflictum Christus clamauit, Saule Saule, quid me persequeris? Ego sum IESVS Christus, quæ tu persequeris. Audi Paulum, Col. 1. Nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Multa de his scripsimus in capite 10. ad Hebræos, in conciliatione. Suauissima est afflictorum consolatio, cum audiunt Christum, eorum afflictiones, suas dicere, communesque esse cum pressuris & afflictionibus, quas nostra causa tulit. Glorias dixit Apostolus, non gloriam. Nam resurgens gloriosus apparuit, non amplius mortalis: gloriosus cælos ascendit: gloriosus in conspectu hominum, cum uenerit in maiestate sua, & astiterimus omnes ante tribunal eius. Quemadmodum ad hanc gloriam, antè quàm crucem pateretur, non peruenit: Sic neque speranda est nobis gloria, nisi & crucem eius ex animo portauerimus. Sciētes cum Paulo 2. ad Timoth. 2. quod si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus: si negauerimus, & ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet: negare seipsum non potest.

Quibus reuelatum est, quod non sibi metipsis, nobis autem ministrabant, &c. Eleganti occupatione consuauit eos, qui existimarunt Prophetas, & eorum scripta solum ueteri populo data esse, ad se uerò nihil pertinere. Quorum obiectionem sic diluit, Quibus reuelatum est. Eò Prophetas reuelata sunt nostre salutis mysteria, quò non solum ipsi prophetis, aut ijs, quos habuerunt coetaneos, illucescant, sed etiam in nostram utilitatem & salutem, scriptis mandauerunt, ut ab eisdem tanquā præceptoribus & doctoribus erudiremur. In hanc sententiā est ipse Paulus, Rom. 15. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Et causam agens coram Agrippa Act. 16. Testificans minori, atque maiori, nihil extrà dicens, quàm ea, quæ Prophetæ loquuti sunt futura esse, & Moyses. Est ex his manifestum, Prophetas literis mandasse, quæ nobis annuntiata sunt per Apostolos, & uiros Spiritu sancto afflatos. Nuntiata sunt (ait) tum per me Petrum, tum per alios Apostolos omnia, quæ ab eis prænuntiata sunt, in Christo impleta esse. Hæc annuntiatio, non ab alio autore facta est, quàm à Spiritu sancto cœlitus delapso, in die Pentecostes.

In quem desiderant Angeli prospicere. Excellentiam religionis Christianæ collatione tacita commendat. Tanta est mysteriorum nostre salutis magnitudo, tam abundans & copiosa gratia, per Apostolos nuntiata, ductore Spiritu sancto, quo in die Pentecostes repleti sunt, ut Angeli ipsi, hoc nuntio & Euāgelio tam iucundo, eiusque contemplatione non queat satis expleri. Non est ergo, quod mireris, si Prophetæ magno desiderio uident tam felicia tempora, atque tam abundantes diuitias, ad nos nunc adlatas. Non abs re dicebat ille, In quo, & per quem omnia. & Luca 10. Beati oculi, qui uident, quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quod multi Prophetæ, & Reges uoluerunt

Christus priorum afflictiones, suas esse dicit.

Prophetæ & patrum & nostrorum præceptores sunt.

luerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt: & audire, quæ auditis, & non audierunt. Rursus Ioan. 8. Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem uestrum: & uidit, & gauisus est. Huc pertinet, quod iustus ille Simeon dicebat, Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, Quod paraſti ante faciem omnium populorum. Cum dicitur, In quem desiderat, & c. Beatus Irenæus libro contra hæreses 4. cap. 77. sentit de promissis Prophetarum, quæ Christus adueniens representauit. In quem, pro, in quæ, positum est, cõsentiente lectiõne Græca: in quæ mysteria uerbi incarnati, & felicitatis perpetuæ, uobis annũtiata, Angeli prospicere desiderat. Non quod tam lato nõ fruuntur spectaculo, sed quod illius perpetui spectaculi nulla unquam eos teneat tædiosa satietas. Quod si placet hunc locum, nõ de iam exhibitis mysterijs, sed de futuris, atq; olim complendis, intelligas, ut puta resurrectionis & iudicij, ad ea certè pijs uotis suspirant, atque implenda desiderat. Ex his obseruandum est, Petrum Apostolum nos hortari ad cõtemplandam Euangelij ueritatem: cuius si tanto desiderio ducti sunt tum Propheta, tum Angeli: quanto magis desiderare debemus, ut suauissimo eius fructu, hoc est, beatitate tandem fruamur. Summa erit lætitia, quam tametsi neq; oculus uidit, neq; auris audiuit, certi tamen esse debemus, nos consequuturos illam, si in fide & pietate Christiana perseuerauerimus.

Propter quod succincti lumbos mentis uestræ. Cum nobis factæ sint promissiones, nihilq; afflictiones morari debeamus, exemplo Christi, qui per crucem in gloriam suam intrauit: eleganti oratione, & occulto spiritu afflatu præguante animos addit, hortaturq; in uitæ puritate & religione Christiana firmi persistamus. Primo uerbo aperit, quàm expediti esse debeamus à laciniõsa et carnali uitâ, ut de positis omnibus ueritatis impedimentis, nihil cursui nostro ad Christum obsit. Sed pura cognitione & animo integro & sincero ueritatè reuerenter excipiamus, eandemq; ambabus (ut dici solet) amplexemur manibus. Lumbos mentis dicit, non corporis, intellectum & uoluntatem significans: quos uult succinctos esse, hoc est, ueritate & charitate ornatos. Perueniſta est hæc metaphora, quæ à corpore ad animum transit. Ut uirgo, lumbos habet castos & succinctos, uirum uerò concupiscens aut eidem adhærens corrupta est: ita uitam habens fidem, lumbos habet castos, hoc est, purè uiuit. Si uerò sese erroribus immiscuerit, corrumpitur, & adulteratur. Huc pertinet, quod Christus dicebat, Lucæ 12. Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. Hoc est, omni tempore instructi estote & parati, ut serui expectantes dominum suum, cui etiam nocte aduenienti, obuiam procedant. Item Paulus ad Ephes. 5. State succincti lumbos uestros in ueritate. Hoc est, rectam uitam à uobis ipsis exigite, nulla hypocrisi aut simulatione succatam, sed sinceram & re ipsa bonam. Et 4. Regum 4. Eliseus Propheta iubet seruum suum lumbos præcingere, & accipere baculum: hoc est, apparare sese, & accingere itineri. Quare hæc dicendi forma, Succingere lumbos, docet & innuit, ut, qui in aliquo statu est positus, in quo habet quod effectum reddendũ est, seu, ut uulgo dici solet, rationem habet reddere eorum, quæ in suo statu egit, semet apparet, & ita instituat, ut uideatur rem seriam agere, & negotium ipso facto capeſſere.

Sobrietas. Sobrietas, opus est, & fructus uiuæ fidei. Proinde illius perquam opportunè meminit Apostolus. Sobrietatem autè eam uoco, non tantum, quæ gulæ frenum imponit, sed quæ & somnolentiã inertiamq; arcet, & orationi intentos reddit. Quid enim profuerit gulam uicisse, si inerti otio patiaris fidem torpescere? quæ si nihil agit, iam fides non est, neque enim uiuit, sed planè mortua est. Et tametsi quis iustificatus sit, sentit tamen carnem fere semper insipientem & rebellem, quæ sobrietate domatur, estq; carni uoluntati

Angeli in mysteria Christi prospicere desiderant.

Lumbi mētis.

Lumbos succingere.

Sobrietas fructus fidei. Sobrietas.

ueluti frenum. Errant igitur ij, qui sibi satisfecisse putant, dum iactant se fidem habere, interim suis cupiditatibus indulgentes. Hos arguit Petrus, dicens debere esse sobrios, nec illorum fidem, eam esse, quam prædicat & commendat, sed eam uiuam, quæ operibus sese exercit & fructificat. Obserua, quæ admodum uigilia crassos corporis humores absunt, & macerat corpulentum: ita uigilia Christiana, hoc est, uiua fides excoquit & absunt impudicos affectus, humane sapientiæ crapulam tollit, pauorem, inconstantiam, & impatientiam aufert, Mundi gaudia contemnit, & uni Deo sese totam & uouet & dedit.

Perfectè sperate in eam, quæ offertur uobis, gratiam in reuelatione IESV Christi. Hortatur ad perfectam in Christo fiduciam, ut fidamus Euangelio, quod nobis aperit, & manifestat gratiam, & misericordiam Dei in nos. Hoc est, quod nobis datus & manifestatus est filius Dei. Hæc superioribus coniunguntur: quasi diceret, Cum res ita se habeat, ut uideatis, quam utilitatem consequamini ex patientia, certaq; sit spes, cuius gratia patimini, persistite in ueritate uitæ, excusso uetere homine, sobrij & uigiles, in reuelatione IESV Christi: id est, dum uobis pateſcit & manifestus est IESVS Christus. Summa horũ est, Toto corde amplexemini IESVM Christum, qui uobis prædicatus est per Euangelium. Videtur mihi hæc sententia uim habere, ut intelligamus hanc perfectam spem & fiduciam, quam præcipit, & ad quam hortatur Petrus, nunc præcipue præstandam esse in lege Euangelica, quæ plus aliquid exigit supra Moysi, naturæq; legem. Amplexanda est spes, fiducia, & uitæ puritas. Et hoc cum sit manifestatus IESVS Christus, imò seipsum nobis offerat. Quasi dicat, non est fugienda magnæ huius gratiæ occasio, quam si contempserimus, timendum ne in præceps ruamus. Huc pertinet quod Paulus dicebat Hebr. 2. Quomodo effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? Miram gratiam & liberalitatem habet uerbum, offertur. Tãtum abest multo labore & longa peregrinatione gratiam Dei perquiratis, ut seipsam uobis offerat, domi, ruri, ubi uobis desideraueritis ue. Superest tantum, ut recipiatis. Hæc ueræ sunt Dei diuitiæ, ut non quærentibus, ulro misericordiam præſtet. Dicente Isaiã, Palam factus sum non quærentibus me. Et cap. 32. Quia quibus non est narratum de eo, uiderunt, & qui non audierunt, contemplati. Gratia ergo Dei uobis oblata est in reuelatione, id est, per reuelationem IESV Christi. Aut gratia Dei uobis oblata est, dum manifestatus est uobis IESVS Christus. Ut hunc cognoscamus redemptorem & reconciliatorem nostrum, per quem solum ad Deum habemus accessum. Sequitur ex his, uanam esse Turcarum & Iudæorum fidem, imò & omnem religionem, quæ Christum non habet duccem.

Quasi filij obedientiæ. Natura comparatum est, ut filij parentes referant. Vos (ait Apostolus) per fidem uiuam facti estis filij IESV Christi, qui factus est obediens patri usque ad mortem: referatis ergo parentem uestrum. Atq; cum natura constitutum sit, ut parentibus obediamus, necesse est, ut filij simus obedientiæ: id est, filij obediens. Si obedientiam abiecerimus, effrænes nos & indomitos præstabimus, non humanos & dociles, indigniq; erimus uocatione sancta, qua aduocamur ad gratiam, non alij, quam obediens. Acceperunt enim Apostoli suam functionem, hoc est, Apostolatuum suum ad obedientiam, quam præstant auditores uerbi Dei. id est, ut credant. Obedire enim credere est. Obedientiam docens prohibet uerborum contentiones & quæſtiunculas, quæ ab obedientia distrahunt, ut suo Apostolatu fungens, ad fidei obedientiam auditores adducat. Quasi, hoc loco positum est pro, ut. aut. Tanquam. Nam, quasi, tribuimus ijs, quæ quum uideantur, non sunt. Adhæc, filij obedientiæ, dixit iuxta dialecton Hebraicam, pro filiis

Fides operibus ornata.

Christiana uigilia.

Euangelium est clauis gratiæ & misericordiæ Dei.

Euangelium plus aliquid exigit supra Moysen.

Gratia Dei seipsam offert.

Omnis uana est religio, quæ Christum duccem non habet.

Obedientia.

Apostolica functio ad obedientiam.

Obedire est credere. Quasi pro ut.

filijs obedientibus.

Non configurati prioribus ignorantia uestrae desiderijs. Hortatur ad uitae puritatem, argumento a damno, & periculo sumpto. Nolite uos accommodare pristinis concupiscentijs & corruptissimis illius ueteris hominis moribus, quibus uobis imminabat mors & carcer perpetuus. Nouam induistis uitam, non aliam, quam caelestem, ante quam adeptam, crapula & carnis desiderijs, ambitioni, & rebus, quas ne nominare quidem licet, indulgebatis. Ista erant uiae tenebrarum, & ignorantiae. Nesciebatis Christum: ergo aberat lux, & uera cognitio. Ignorabatis quae uobis per Christum donata erant, donabunturque in posterum. Conuersabamini tanquam caeci, ignorantes quae uia tenenda esset. Stultis enim illudere solet peccatum, Prouerb. 14. At nunc recogitantes, quae euasistis pericula, ne unguem quidem transuersum a recta uia seducamini. Huc pertinet, quod dicebat Paulus Rom. 12. Obsecro itaque uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium uestrum: & nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in nouitate sensus uestri, ut probetis, quae sit uoluntas Dei bona, & beneplacens & perfecta.

Sed secundum eum, qui uocauit, uos sanctum, &c. Exemplo patris nostri caelestis inuitat nos Apostolus Petrus ad uitae integritatem. Sed secundum eum sanctum, id est, quemadmodum is, qui uocauit uos ad hanc nouam uitam, & uiae sinceritatem, sanctus est: ita & sancti estote in omni uestra conuersatione. Atque id confirmat Apostolus auctoritate Leuit. 11. 19. & 20. Sancti eritis, hoc est, sancti reddamini, quia & ego sanctus sum, ait Dominus. Illuc legitur, Nolite contaminare animas uestras, nec tangatis quicquam eorum, ne inmundi sitis. Ego sum enim dominus Deus uester. Sancti estote, quia ego sanctus sum. Deus suapte natura sanctus & purus est: nos uero ipsius gratia & dono. Non ut otiemur, & torpescamus, sed ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, in sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Conformemur ergo Deo nostro per uiuam fidem & uiae sinceritatem: ne, si in pristinam corruptionem redierimus, non intelligentes quo, quantoque in honore Deus nos constituerit, comparemur iumentis insipientibus, & similes illis efficiamur.

Et si patrem inuocatis, &c. Amplificatio est eorum, quae superioribus explanauit. Hortatur ad pietatem & uiae sinceritatem, argumento a natura uiuae fidei, & cognitionis diuinae sumpto. Fide uiua facti estis filij Dei. Est ergo Deus uobis pater, uobis parata est corona gloriae immarcescibilis: haeredes Dei estis, cohaeredes IESU Christi. Quid uobis faciendum superest, nisi ut in eum speretis, atque dum hac uiua spe duratis, patrem Deum agnoscat, inuocetisque, qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscuiusque opus? Hoc est, qui malum punit citra ullius personae qualitatem & respectum. Et hac inuocatione impetrabit, ut in timore, incolatus uestri tempore conuersamini. Hoc est, in timore filiali, quandiu est caelesti patria exules, hic in terra peregrinamini. Aut dici potest in hunc modum: Cum hunc patrem Deum habeatis, qui non iudicat secundum titulos (hoc est, quia hic rex, uel papa) uel doctorum & personarum qualitates, sed secundum uniuscuiusque opus: quandiu hic uitam uiuimus & conuersamur, hunc ut patrem reueramur, imò teneamus, non timore illo seruili, hoc est, solum propter poenas, & ultionem uitandam, sed propter eius bonitatem hunc amemus, & reuerenter nos erga illum geramus. Quae reuerentia, est timor ille, quo timere patrem debemus. Oritur enim ex seruire charitatis in Deum. Spernamus ergo uoluptates Mundi: agnoscamus huius uiae nostrae miseram conuersationem, breuem incolatum, locum non permanentem,

Tenebrarum aia.

Sancti.

Fidei uiuae genus.

Timor seruilis

manentem, ut ambiamus caelestia aeternum duratura.

Scientes quod non corruptilibus auro, &c. Perseuerat hortari ad sanctimoniam & religionem Christianam, argumento a pretio inestimabili nostrae redemptionis sumpto. Scientes. Perseuerate in fide & mutua dilectione, considerantes uos redemptos esse pretio, quod nulla ratione humana comprehendi potest. Qui prius Mundi ciues eratis sub potestate & iugo Satanæ, nunc facti estis ciues sanctorum, & domestici Dei, & liberati non modo a Satana, sed etiam a uana uestra conuersatione paterna traditionis. Vanam uocat parentum traditionem, quia qui gentiles erant, a parentibus idololatram edocti erant: qui uero Iudæi, didicerant multa uana & superstitiosa, quibus irritum faciebant mandatum Dei. Vnde Christus hos arguit, Matth. 15. Quare & uos transgredimini mandatum Dei propter traditionem uestram? Paulus ad Galat. 1. fatetur se persecutum fuisse Ecclesiam Dei, quum tamen ingens sibi uideretur esse æmulator paternarum traditionum. Vana est omnis traditio, qualisqualis fuerit, quae Christi doctrinae aduersatur. Vbi enim Christus abest, uanitas est. Aut uanam uocat traditionem paternam, conuersationem iuxta legem Mosaicam, quae uana erat & inuálida ad uitae aeternae consequutionem. Opera legalia ex se non iustificabant. Umbra solium erant & figurae, non remittentes peccata. Ab huiusmodi liberati sunt Iudæi, nihil amplius legi Mosaicæ debentes. cui ita Christus satisfecit, ut amplius queri non possit Lex, quid enim habet cur ex postulet, cum nihil illi debeatur, sed ad plenum sit illi satisfactum?

Sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati. Collatione simul & amplificatione pretij nostrae redemptionis amplius declarat. Auro argento ue conflatur thesaurus, sed corruptibilis, caducus, nihil ex se potens inuare, uitam non habes, tantum abest ut uitam det. Christus uero thesaurus est inestimabilis, incorruptibilis, potens suapte natura inuare, uidentem & uitam praestans, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi. Nihil opulentius pretiosius ue redemptione, qua redemit nos. Redemit, inquam, nos, abunde effuso toto sanguine, cuius minima pars effusa, sufficientissime potuisset omnia omnium peccata expiare. Sed quando ita placitum est Deo nostro ex feruentissima erga nos charitate tanti nostram salutem emere, totius scilicet sanguinis filij sui effusione, simul & hoc nobis gratis elargiri, quid superest aliud, quam ut maximas illi gratias agamus, & tantam comendemus beneficentiam, ne ingrati uideamur? Quasi agni, hoc est, uelut aut tanquam agni. Ipse enim tanquam agnus ad occisionem sine murmure, sine balatu, pro nostra reparatione uolens ductus est. Huic loco alludit beatus Ioannes Baptista, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata Mundi. & Esaiæ 53. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. Ieremiæ 11. Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad uictimam. Immaculati: est certe conceptus de Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine, macula caret. Incontaminati, ab omni immunditia & inquinamento est illibatus. Vnde solus esse potuit hostia pura & sancta pro peccatis nostris, pro quibus uere satisfecit, eademque tulit. Isaiæ 53. Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Cum agni meminit, alludit ad Leuitica & sacerdotalia sacrificia, in quibus frequens agnus typicus immolabatur, ad expiationem peccati per fidem in uerum agnum, hoc est, IESUM Christum uerum Messiam, qui uenturus erat.

Præcogniti quidem ante Mundi constitutionem. Ad Christi amorem & salutem magno honore excipiendam auditores extimulat, argumento ab anti-quitate, proprio commodo, & utili sumpto. Nolite in hanc duci sententiam, qua uobis persuasum

Redemptionis pretium inestimabile.

Vana traditio.

Opera legalia non iustificabant.

Lexi Christi satisfactum.

Thesauri Christi & terrestres.

Sanguinis Christi effusio omnium peccatorum satisfactio.

Christus immaculatus. Incontaminatus

Christus solus hostia pro peccato. Agnus typicus

k persuasum

persuasum sit, ea, quae uobis sum loquutus de pretio redemptionis nostrae, hoc est, de agno immaculato IESV Christo, uero Messia, qui nos effusione sui sanguinis redemit, esse noua, aut arte humana inuenta: certe ante Mundi constitutionem praordinata erant: e consilio aeterni patris projecta sunt. Praecogniti ante Mundi constitutionem, id est, Deus ab aeterno praordinauit filium suum tradere sacrificandum pro nostri peccati expiatione. Ephe. 1. Elegit nos Deus in Christo ante Mundi constitutionem, ut essent sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Quo fit ut in Apocal. Ioannes Christum uocauerit agnum ab origine Mundi occisum, id est, eum qui ut hostia esset pro peccatis, praordinatus est, & hac hostia mundarentur omnes ab origine mundi electi. Si ergo haec salus praecognita est & praordinata iuxta beneplacitum Domini Dei, ut essetis sancti: non ergo uobis contingit haec salus ex nostris meritis, sed mera & pura Dei gratia, Cui omnia debemus, nos nostraque. Hunc locum, Praecogniti, & c. usque, Animas uestras, & c. Apostolus ueluti perergon apposuit. Occasione enim accepta solent frequenter Apostoli excurrere in mysterium Christi. Atque quemadmodum pictores praeter institutum aliquando flosculos suo operi inserunt: ita & Apostoli mysteria Christi, ornatus gratia, praeter institutum afferunt. Simile adnotatum est in exordio huius epistole.

Agnus ante Mundi constitutionem praecognitus.

Salus nobis ex Dei gratia contigit.

Parergon. Apostoli in mysteria Christi excurrere solent.

Christus cur tam sero in Mundum uenit.

Tempora nouissima. Consilia aeterna per Christum manifestata.

Christus ut homo suscitatus. Trinitatis opera indiuisa.

Manifestati autem nouissimis temporibus propter uos, & c. Tactam obiectionem diluit eorum qui fortassis dicerent, Cum ab aeterno Christus prauius sit hostia & expiatio peccati, quare tam sero in Mundum uenit? Respondet, Quando ita placitum est illi, ut hac ultima aetate uenerit, quid contra dici potest? Manifestatus est, id est, uenit in Mundum, & homo factus est nouissimis temporibus, id est, hac ultima aetate. Aut nouissima dicuntur ab Apostolo tempora, quod postrema sunt respectu uisionum & prophetiarum, quae per Christum implenda erant. In Christo consilia illa aeterna, & praemonitiones Prophetarum manifestata sunt, & per Apostolos post acceptum eum, qui caelitus missus est, Spiritum sanctum, in uirtute & miraculis nuntiata sunt, ad hoc ut cognoscamus Deum, & eo cognito amplexeremur eius in nos beneficentiam. Et hoc est quod ait, Qui per ipsam fideles estis in Deo, id est, per Christum creditis in Deum: per Christum fideles & Christiani designamini. Non alio consilio manifestatus est nobis IESVS Christus, quam ut per eum salui fieremus, ut in eo ueritatem, bonitatem, & iustitiam Dei contemplaremur, & eandem amplexantes ex animo ipsi fidamus. Hoc si fecerimus, agnoscemus nos per Christum esse filios Dei, familiares & domesticos Dei factos, pericula a quibus erepti sumus, & ut paucis absoluiam, longe plura nos esse assequutos beneficia, quam dici potest.

Qui suscitauit eum a mortuis, & c. Tota illa sancta & benedicta Trinitas suscitauit Christum, ut hominem, a mortuis. Sunt enim opera Trinitatis externa, indiuisa. Quae enim Pater agit, eadem & Filius & Spiritus sanctus, & contra. Resurrexit Christus IESVS, homo gloriosus. Hoc est, diuinitas non resurrexit, sed IESVS Christus iuxta humanitatem excitatus est a mortuis per gloriam Patris. ipse enim Filius, secundum Diuinitatem excitauit seipsum, ut homo est. Dicebat enim Ioan. 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Et sequitur, ille autem dicebat de templo corporis sui. Qui, supple, Deus suscitauit eum Christum iuxta humanitatem a mortuis. Et dedit ei gloriam, Quia surrexit immortalis, dans corpori perpetuam glorificationem, & iudicariam potestatem: (Data est mihi) dicebat ille Matth. ultimo (omnis potestas in caelo & in terra) non solum corporis gloriam, sed etiam nominis. Dedit enim illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flexatur,

statum, caelestium, terrestrium & infernorum. Atque in inuocatione nominis eius fierent stupenda illa opera, quae toto Bibliorum textu facile cognosci possunt. Imo & quotidie non solum facta audimus, sed & experimur. Hanc gloriam dedit, ut fides uestra & spes esset in Deo, non in puro homine. Hoc est, credamus in Deum, & speremus in Deum. Quia Christus, Deus & homo est, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae eius in hoc tempore. Dedit ergo gloriam Christo, ut nos agnoscentes eum resurrexisset, caelos ascendisset, & ad dexteram Patris sedere, mississetque Spiritum suum in discipulos, quo edocerentur omnia quae illis dixerat, fidem habeamus in eum, quia Deus est & mediator noster. Ipse enim propitiatio nostra, pax nostra, factus nobis frater qui Dominus est, ut spem habeamus in eum. Certo intelligentes, quod qui credunt in eum, salui fiunt. Dicitur ad hunc modum ut fides & spes nostra esset, id est, tota nostra conuersatio esset in Deo: id est, omnem nostrum laborem, & operam omnem impenderemus illi, sine quo non esset retributio: sine quo frustraneus & inutilis esset noster labor. Ista sunt quae ad bene sancteque uiuendum mouent animos. Haec si considerauerimus, uitam uiuemus Christi praecipis respondentem. His cognoscimus nobis aditum patere ad Deum, si contingat (quod per Dei gratiam absit) peccare: ut non despondeamus animos, quaequale fuerit peccatum: sed speremus petentes ueniam. Si uarijs afflictionum procellis agitati fuerimus, Pater noster aduocatus & consolator est: qui abundanter & copiose gratiam sui Spiritus immittet, qua facile omni angustia leuari possimus.

Inuocato nomine Iesu fiunt miracula.

Christus spes & gloria nostra. Rom. 3. d

Summa Euangelij.

Animas uestras castificantes in obedientia charitatis. Per species & gradus ueram sanctimoniam & sanctificationem describit. Castificantes, id est, sanctas reddentes animas uestras. Castificatio anima nihil aliud est, quam sanctificatio. Rogabis, unde sanctimoniam & castificationem consequar? Viam indicat. In obedientia charitatis, id est, per obedientiam charitatis, seu obediendo charitati, seu Spiritui sancto, qui est charitas, & autor sanctificationis. Ab hoc enim effectu sanctificationis scriptura uocat illum Spiritum sanctum. Castificatio haec, fructus est uiae fidei, quae castum reddit corpus. Domat enim & reprimat insultus illos carnis, ne praeualeant: quibus sedatis, caste uiuitur. obeditur enim spiritui, & spiritalis est uita. Animas dicit, non corpora, ut doceat non solum studendum esse ne carnali lasciuia corpus maculetur, sed etiam anima ipsa uarijs concupiscentijs, ut simus & corpore & anima casti. Castificata enim anima, & corpus castificatur. Obseruandum quod ait, Per obedientiam charitatis, aut, ut alij legunt, ueritatis. Scio ieiunia, uigilias, abstinentiam & inediae frequentem multum habere uirum extinguendi concupiscentiarum, & carnalium desideriorum ardorem. Sed praecipuum existimauerim, cum beato Petro, obedientiam charitatis & ueritatis. Haec obedientia, castificatio est, & cingulum lumborum & renium. Nam ueritati & Euangelio ex animo obediens, antidotum habet aduersus omnes carnis illecebras, quae in corde & anima locum habere non possunt, quandiu illa obedientia & amor Dei in nobis dominatur. Non ergo satis esse putauerimus aut legisse aut audisse uerbum Dei: necesse est ut obediamus, & ex animo amplexeremur: quod fructum dabit centesimum tempore suo.

Castificatio animae. Methodus sanctificationis. Obedientia Charitatis.

Concupiscentiarum antidotum.

Lumborum cingulum castitatis.

Lesio sine dei amore inutilis.

In fraternitatis amore. Sanctificat Spiritus sanctus cum obediunt ueritati & Euangelio. Haec castificatio per obedientiam, trahit post se fraternum amorem. Castificamus animas nostras obediendo ueritati, non ut otiosi uiuamus, sed proximo & fratri prodesse possimus. Hanc dilectionem fraternam multis argumentis commendat beatus

Amor fraternus.

Ioannes tribus suis epistolis.

Fraterni amoris partes.

Vera amicitia.

Cor simplex.

Seges sementis naturam refert.

Iustificatio & renascencia.

Fides uiua est forma Christiani animi.

Verbū est uterus coelestis.

Baptismus.

Verbum Dei uiui.

Simplici ex corde diligite attentius. Partes & naturā ueri amoris perueniuntē describit exprimitq;. Illa obedientia, de qua sumus loquuti, trahit post se dilectionem, non quamuis dilectionem, sed eam quae ex animo est, animo, inquam, non frigidō, aut tepido, sed puro corde, quo attentius, hoc est impensē, uehementer, & non simulatē fratrem & proximum diligamus. Vera amicitia fucum nescit, adulationem non didicit. Ex his colligimus uiuam fidem, fructus producere, sanctimoniam, siue sanctificationem, pietatem, mutuam dilectionem, & morum integritatem. Cor simplex dicit, hoc est, humile, non fucatum, sed paratū omnia in gratiam proximi profundere. Nescit charitas, quae diffusa est in cordibus fidelium, cor duplex, cor simulatum. Estote simplices sicut columbae: dicebat ille.

Renati non ex femine corruptibili, sed incorruptibili. Eleganti metaphora seminis inuitat & mouet animos ad puritatem uitae & sanctimoniam, argumento à nouitate uitae, & natura renascentium, sumpto. Natura comparatum est, ut fruges sementis naturam referant, Et filij parentum mores expriment. Nati eramus ex Adamo, hoc est, ex femine corruptibili. Veterem hunc hominem eximus, renatiq; sumus, non ex illo corruptibili femine parentum, sed spiritali & incorruptibili, nempe per uerbum Dei uiuentis. Audito enim uerbo, opera Spiritus sancti imprimitur uerbum in corde, & cōsurgit odium ueteris hominis, & amor IESV CHRISTI: fitq; renascamur uerbo uim spiritalem, hoc est, uim quandam uiuacem habente, qua morimur carni & ueteri homini, uiuentes Deo. Est ergo forma Christiani animi, fides uiua, & fiducia cordis, quae apprehendit CHRISTVM saluatorem & redemptorem, & huic soli adheret. Cor nostrum hac forma seu fiducia informatum & animatum habet ueram formam Christiani hominis, qui renascitur ex femine incorruptibili, hoc est, ex Spiritu. Quandoquidem Verbum ex ore Apostoli procedens attingit cor audientis, ubi adest Spiritus imprimens cordi uerbum ut illi assentiatur. Tunc assentiendo uiua illa fide & fiducia, qua unicum IESVM CHRISTVM apprehendēs esse qui iustificat & facit satis pro omnibus peccatis, eundem amplectatur, & iustificatur. Ex his uides quomodo fides uiua efficit nos filios Dei, natos ex Verbo: quod uideatur esse uterus quidam coelestis, in quo concipimur, gestamur, nascimur, lactemur, manducamus, educamur, protegimur. Allusit hoc loco Apostolus ad ea quae docuit CHRISTVS, Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. In sacramento Baptismi recipitur semen illud spiritale, & renascencia spiritalis. Est certē Baptismus sacramentorum ianua, omnibus ad salutem necessarius. Baptismus enim uim crucis & resurrectionis IESV CHRISTI habet, per quem qui non expectat salutem, atque in eum non credit, iam iudicatus est. Huc accedit quod Ioannes capite 1. dicit, His qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

Per uerbum Dei uiui & permanentis in aeternum. Excellentiam illius spiritalis seminis quo renascimur, uno & altero uerbo exprimit. Pauca & succincta admodum sunt uerba, sed mysteria ardua & sensus profundi, imō magna ex parte imperscrutabiles, ac magnam spem & suauissimam consolationem pijs conscientijs afferunt. Ostensurus illius renascenciae spiritalis Semen incorruptibile, dicit id factum per uerbum Dei uiui, hoc est, per rem significatam uocali praedicatione, quae

quia annuntiabatur IESVS Christus, Messias, filius Dei, Deus & homo crucifixus, mortuus, & qui resurrexit, &c. Hoc est, renascimur per ipsum Verbum, seu filium Dei uiui, qui dat uerbo & praedicationi uim efficacem, agentem in cordibus fidelium audientium uerbum. Et hac uirtute significatur frequenter uerbum Dei: Hoc est, nascimur ex Deo, ut filij Dei, & non Adae simus. Hoc modo nihil corruptionis est. Ex uirtute enim & Spiritu congruente ei qui renascitur, dicitur semen incorruptum. Vnde 1. Ioan. 3. Omnis qui nascitur ex Deo peccatum non facit, quoniam semen eius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Propter hoc semen receptum uocantur filij regni, Matth. 13. semen bonum. Ergo natiuitas Christiana incorruptibili semine consistit, uerbo Dei uiui & permanentis. Per uerbum ergo, id est, per Christum filium Dei uerbum patris, interius baptizatur Christianus. Fides uiua habetur: donum Dei est, & non ex operibus nostris, ut ne quis gloriatur. imō ipse Christus baptismum instituit, eiq; uim regenerandi dedit. Verbum Dei uiui, cum dicit, mysterium & emphasis multam comprehendit, hoc uerbum, Deus est, uita est, uiuit, datq; uim uiuificandi fidei, uerbo & sacramento. Hunc titulum didicerat noster Apostolus à Spiritu sancto. Roganti enim Christo, quem se esse dicerent discipuli, Respondens Petrus dixit, Tu es Christus filius Dei uiui. Dixit Christus, Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in caelis est. Aut uerbum Dei uiui, iuxta dialecton Hebraicam, id est, uerbum Deus uiuens. Verbum est Deus uiuens & permanens in aeternum. Non desunt qui interpretantur, per uerbum Dei uiui, formam uerborum sacramenti Baptismi, operantium ex uirtute Dei, dispositionem regenerationis spiritalis. Accedente enim uerbo ad elementum fit Sacramentum. Ephes. 2. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquae in uerbo uitae. Addit elegans epitheton huius uerbi, permanentis, adducens aliam seminis spiritalis excellentiam. Corporeale semen corruptibile est, & mutatur. At uerbum Dei, seu semen hoc spiritale, mutari nequit: aeternum manet, non mutatur. Imō mutat & transformat meipsum in se. Et quod malum erat in me, delet. Huius seminis natura mirabilis est, & quam noster intellectus comprehendere nequit.

Quia omnis caro ut foenum, &c. Grauisimam simul & elegantissimam ex 40. Isai. capi. auctoritatem adducit, qua nos à terrenis distrahit ut coelestia contempleremur, eademq; semine incorruptibili consequamur. Argumento à collatione foeni ad carnem. Semen corruptibile dicit, impotētiam carnis, totam deniq; generis humani corruptionem: quā quot calamitates, quot miseriae, & omnium uitiorum genera comitentur, nouerunt omnes ad unum. Nihil praeter corruptionem & mortem habet caro. Omnia eius caduca & floccida sunt. Quemadmodum foenum, ut ut excellenter floruit, statim arescit, & perit decor eius: ita quicquid siue etate, siue pulchritudine, diuitijs & huiusmodi in homine floreat, statim senescit, cadit, perit. Hac sententia Isaias Iudeos in Babylone captiuos consolabatur: comparans Babylonem, regnum, purpuram, & felicitatem saeculo florenti, cuius flos statim decidit. Ut intelligerent consilium Domini, qui libertatem & reditum in Ierusalem promiserat, aeternum & immutabile esse. Babylone uerò, ut florem, casuram. Elegans est miseriae & calamitatis humanae speculum, flos foeni. Obseruandum est, Cum renascencia indigeamus, carnem nihil prodesse. Haec enim abneganda est, ut renascamur. Nomine carnis intelligo omnem eius gloriam, opes uidelicet, uoluptates, prudentiam, & quicquid in rebus mortalium est excellens.

Verbum autem Domini manet in aeternum. Caro transit: caro cum

Natiuitas Christiana.

Verbum Dei uiui.

Matth. 16. e

Verbū Dei permanentis, nō mutatur, sed transformatur nos.

Semen corruptibile.

Caro.

Sua impuritate corrumpit, corrumpiturq; Verbum autem, id est, IESVS Christus, manet in aeternum. Est enim filius Dei, coeternus patri. Verbum, id est, que hoc toto capite, de fide, patientia, & sanctimonia differuimus & annuntiauimus, sunt iuxta uerbum Dei, illa manebunt in aeternum. Nam Matth. 24. dicebat Verbum, Caelum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. hoc est, tam immutabile est consilium diuinum, & uerbum Dei, ut citius pereant coeli & terra, quam euertatur uerbum Dei. Aut uerbum, id est, efficacia uerbi in uobis manet in aeternum: non cadit, non euanescit, ut caro & flos sceni.

Hoc est autem uerbum quod euangelizatum est in uobis. Conclusio est. De multis differuimus in hoc capite, de fide, patientia, renascentia & sanctimonia. Horum omnium summa est Verbu: id est, Christus, qui euangelizatus est uobis, est summa totius Euangelij, in uestra salutem annuntiati. Nempe quod Deus sua immensa bonitate & liberalitate ductus, ante mundu conditu destinauit filiu suum, hostia pro peccatis totius Mundi. Et hanc gratiam Prophetis reuelauit, significans quando haec essent futura: quando uenturus Christus: quid passurus: quomodo glorificandus. His impletis docet quomodo nos sanguine suo Christus lauerit, dederitq; Spiritum, ut ad haec mysteria amplexanda incitet: nempe ut renascamur spiritales: ut fide & spe in aduersis duremus: Euangelio obediamus: mutuo amemus: & tandem aeternum uiuamus cum Verbo, per quod, ut simus filij, renascimur. Iste modus loquendi, Verbum quod euangelizatum est, & speculatus est Hebraeis, ut familiarius inserant personam, quo uidelicet & maior fides dictis haberetur, & pseudoprophetarum fastus minus cresceret.

CONCILIATIO.

QVID hic Apostolus dicit, In quem desiderat angeli uidere: Cum Christus dicat Matth. 18. Angeli eoru semper uidet faciem patris mei qui est in caelis? Respondeo, Desideriu hoc nihil fastidij in angelis generat. Hic locus Apostoli quandam collationem habet, sed ad maximam Euangelij, hoc est, negotij Christi commendationem facit. Tanta sunt IESV Christi annuntiati mysteria, & ineffabili consilio gesta, ut non miru si Prophetæ desiderabat uidere, cum etiã ipsis angelis sit admodu iucundum gratumq; spectaculum, cuius contemplatione non queunt expleri. Aut dicatur cu Beda, Spiritales deliciae, cum non habentur in fastidio sunt: cum uero habentur, in desiderio sunt: tantoq; a comedente amplius esuriuntur, quãto ab esuriente amplius comeduntur. Augẽ enim spirituales deliciae desideriu in mente dum satiant: quia quanto magis eorum sapor percipitur, eò amplius cognoscitur quod amplius ametur. Graecis est, In qua: non, In quem. In qua mysteria Christi, angeli desiderant uidere. Vide adnotata in hunc locum.

QVID hic Apostolus dicit? Et si patrem inuocatis eum qui sine discrimine personarum iudicat secundu inuiscuiusq; opus. Cum dicatur Ioan. 5. Neq; enim pater iudicat quẽquã, sed omne iudiciu dedit filio. Respondeo Didymus, Quonia & filius eadẽ diuinitate est: iudicãte filio, pater est qui iudicat. Eadẽ est patris & filij essentia & potestas. Ergo patre iudicãte, iudicat & filius et Spiritus sanctus, & cõtra. Sũt enim opera Trinitatis externa (ut prænotaui) indiuisa: id est, nihil opatur Pater, qn filius et Spiritus sanctus operẽtur. Similiter & filius nihil agit, qd non opetur Spiritus sanctus & pater.

DICTIO.

PONTVS, prouincia est Asiae minoris, nobilis crudelitate Medea dicta à Põtico mari, qd Asia Europãq; disternat. eius ciuitates insignes sũt Calcedo, Nicomedia et Nicaea. Ex Põte fuit Aqla ueteris testamẽti trãslator et interpres, & Martio heresiarcha.

GALAT

Verbum euangelizatum.

Angeli desiderium.

Pontus.

GALATIA, quæ & Gallogrecia, prouincia Asiae minoris. Incolæ huius Galatiae dicti, qui à Gallis bellicosissimis descenderunt. Galatia.

CAPPADOCIA, regio in capite Syriae, id est, ad Septentrionem: hæc, autore Solino, utraq; Armeniam leuo latere tangit, dextro multis Asiae populis circumfusa. Cappadocia.

ASIA duplex, maior & minor, absque orientali parte, qua ad Cappadociam Syriamq; progreditur. undique circumdata est mari, multas habens prouincias, Phrygiam, Pamphyliam, Lycæoniam, Ciliciam, Galatiam, aliasq; nonnullas. Asia.

BITHYNIA, regio minoris Asiae aduersa Thraciæ & proxima Troadi.

OBEDIRE DEO, est credere Euangelio. Vnde obedientia in Scripturis p Fide accipitur. 1. Rex. 15. Obedientia melior est, quam uictima. Filij obedientiæ dicuntur fideles.

ASPERGERE sanguinem IESV Christi, est prædicare IESVM Christum, pro redemptione Mundi sanguinem suum fuisse, quo pacatus est pater. Qui obedit Euangelio, aspergitur sanguine Christi. Alia forma loquendi utitur Paulus, Credere in IESVM Christum, aut, Habere fidem in Christum.

NOVISSIMUM tempus. Vltima ætas est à Christo, usq; ad consummationem seculi. Ioannes hoc tempus dicit nouissimam horam. Paulus, fines seculorum, nouissimos dies, reuelationem Domini. Alij alijs nominibus utuntur.

LUMBOS præcingere, succingere, seu accingere, est mortificare uoluptates, eorum Deo offerre. Lumbi, carnis libidinem exprimunt aliquando. Affectus enim is in lumbis situs est. Vnde cum Hebraei lumbos aut femora dicunt, ad pronuasi seminis generationem, & testamentum alludunt. Lumbis aliquando significamus animi fortitudinem. Cinctura lumborum, castitas est.

PRAEVENIARE, est prætestificari.

PERFECTE sperare, significat perseuerare in spe, ad finem usque.

INCOLATVS, tempus huius nostræ uitæ significat. Incolæ & peregrini, sunt credentes in hoc Mundo, non ciues, expectantes ingressum in eam ciuitatem, in qua aeternum permanaturi sunt. Credentibus & pijs parum conuenit cum Mundo. Atque ea ratio facit, ut ex Apostoli sententia ad Hebr. 13. ciues se non uelint haberi, sed incolas, id est, hospites & breui hic moraturos. Tropo scripturæ, incolatus Dei significat præsentem Dei fauorem ac gratiam.

Innocentiam puerorum docet. CAP. II.

DEponentes igitur omnem malitiam, & omnẽ dolorem, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabile & sine dolo lac concupiscite: ut in eo crescatis in salutem, si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus. Ad quem accedentes, lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum: & ipsi tanquam lapides uiui superædificamini, domus Spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per IESVM Christum. Propter quod continet Scriptura, Ecce pono in Sion lapidem

In eo] per illud Dulcis] benignus.

Superædif. do. spiri.] ad offerendum.

Domus spiritualis,

Roma. 6. a
Ephes. 4. a
Colos. 3. b
Hebraeor. 11. 2
Infantes.
Lac.
Lapis uiuus.

Nouissimum tempus.

Lumbos præcingere.

Cinctura lumborum.
Præueniari.
Perfected sperare.

Dei incolatus.

Isai. 28. d
Roma. 9. g.

Pfal. 117. d
Matth. 22. d
Act. 4. b
Isai. 8. c
Sacerdotiū regale.
Exodi. 19. a
Osee. 1. d
Roma. 9. e

Carnalia desideria.
Galat. 5. c
Roma. 13. d

Reges & principes.
Roma. 13. a

Libertas.
Roma. 13. c

Serui.
Ephes. 6. a
Coloss. 3. d
Titum. 2. c
2. Corin. 7. c
Pati iniuste.

Christus exemplum nostrum.
Isai. 53. c

1 Joan. 3. a

Isai. 53. b

Vivere iustitiam.

lapidem summum angularem, probatum, electum, pretiosum. Et qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus. non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendunt uerbo, nec credunt in quo & positi sunt. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut uirtutes annuntietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus Dei: nunc autem populus Dei. qui non consequuti misericordiam: nunc autem misericordiam consequuti. Charissimi, obsecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere uos a carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam, conuersationem uestram inter gentes habentes bonam: ut in eo quod detrectant de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos considerantes, glorificent Deum in die uisitationis. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter dominum: siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum. quia sic est uoluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi uelamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dycolis. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati, suffertis? Sed si benefacientes, patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim uocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum ut sequamini uestigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. tradebat autem iudicanti se iniuste. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iustitiæ uiuamus. cuius liuore facti estis. Eratis enim sicut oues errantes: sed con-

Summū angularem in summo ponendum angulo. Confundetur] pudebit. Honor] pretiosus est. Et petra scandali, his in quem impingitur, & petra ad quam offendant hi.

Bonam] honestam.

Quasi uelamē] uelut prætectū.

Modestis] humanis. Dycolis] prauis, asperis. Si propter] quia cognouit Deū, uel quia scit id esse Deo acceptum. Gratia] laus, & infra. Patienter] sustinetis] affligamini, & suffertis.

Iudicanti se iniuste.] Vindictam ei qui iniuste iudicat. Liuore] iuibece.

uerfi

episcopum] eum
ratozem

uerfi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum uestrarum.

Pastor, Christus.

Deponentes igitur omnem malitiam. Post manifestationem secundæ natiuitatis ex semine incorruptibili, morum paræneses, & institutionem in sanctimonia & innocentia uite addit, ut cognito renascentiæ beneficio, sese operibus & mutua beneficentia exerceant, referentes suæ renascentiæ indolem. Quandoquidē ita natura constitutus est, ut filij parentes referant. Primo loco infert, quod ex radice & semine, natura sequitur. Ex semine spiritali, corruptibile et huiusmodi carnale nasci nequit. Sed filij estis Christi, ex semine incorruptibili renati. Ergo nihil commune habetis cum carne. erit igitur de posita omnis malitia. Omnem malitiam dicēs, quicquid ex carne est comprehendit. ne quid forte, cum species malitiæ enumerauit, omittat. Malitia ad animum degenerem & corruptum refertur: in quo nihil nisi laedendi compertias libidinem. Cicero, & alij philosophi, malitiam uocant uitiositatem.

Ex spiritu nihil carnis.

Malitia.

Uitiositas.

Et omnem dolum. Nihil est quod magis ueritati aduersetur, quam dolum. Psal. 5. Virum sanguinū & dolosum abominabitur Dominus. Dolum dicimus omnem calliditatem, fallaciam, & machinationem ad circumueniendum. Ergo mendacium, & omnis generis artes hypocritas, doli nomine intelligit Apostolus. Huiusmodi odit Sapiens, Prouerbio. 14. Vir uersutus odiosus est. Aduersatur enim ueritati, iustitiæ, & ueræ prudentiæ.

Dolum.

Hypocritæ.

Et simulationes. Hypocritam fugiendam omnino, docet. Panem una manu ostentant hypocritæ, alia uerò lapidem occultant. Simulatores uocat Sapiens, Pro- uerb. 12. callidos, qui premunt iniuriam & iram in animo, foris omnem amicitie speciem ostentantes. Aduersus huiusmodi, frequens inuehit Christus in Euangelio.

Simulatores.

Et inuidias. Animi grauissimus morbus est inuidia, qua quis de bono & felici rerum proximi successu tristatur. Ut Cain in Abel, ægrè ferebat acceptum Deo sacrificium: & de eius malo & ruina lætatur. Hi nunquam bene habent. Nihil infelicitus homini contingere potest inuidia. Vnde, Inuidia Siculi non inuenere tyranni tormentum maius. Inuidiæ elegantem descriptionem inuenies 2. Metamorph. apud Ouidium. Hæc habet filias aliquot, sed præcipuas, Cadem, ex uindicta & affectu malo, & Contentiones. Educatur Ambitione. Famulas habet Contumeliam, Detractionem, & malorum inuentricem.

Inuidia morbus animi grauissimus. Cain inuidia.

Inuidiæ nutritæ famulæ & comites.

Et omnes detractiones. Omnem linguæ petulantiam adimit uiro Christiano. Detrahunt, qui laudem alicuius imminuunt. Sunt qui in aurem detrahunt, quos Paulus Rom. 1. uocat susurrone. qui in aurem obstrepunt, & occulta maledicentia, aut dissensionem moluntur, aut odium alicuius rei inducere uolunt. Hoc genus hominum turpissimum est, quod omnibus seculis, apud omnes probos malè audiit. Sunt & alij detractores, paulò liberiores ad malè de proximo loquendum, sed illis nihilo meliores. Nam etsi impudica lingua, cademq; audaciore, quam par fuerit, omnia dicant, attamen semper bonorum & proborum hominum detrahunt. Hos uocat Paulus obtrectatores. Beatus Clemens nostri Apostoli Petri amanuensis, refert hunc nostrum Apostolum recensuisse detractionem inter homicidij species. Adò excæcata corruptaq; est ueneno diaboli natura, ut si etiam filij seculi & Mundi, norini uirum probum, multisq; animi dotibus insignitum, tamen si uel nauum unum, aut minimam in eo depræhenderint maculam, in hanc solam intuentes, obliuiscuntur

Detrahere. Susurrone.

Detractores.

Obtrectatores. Clemens Petri amanuensis. Detractio species homicidij.

l omnium

omnium eorum, quæ in illo sunt egregia. Sunt & tam malo ingenio plerique detractores, inhumani certè & illusores, qui eos quibus malè uolunt, non appellant proprio nomine sed ignominiosa quadam periphrasi eos describunt. Vt ille apud Terentium, Linis oculis, adunco naso, sparso ore, &c. Vt paucis dicam, in hoc positus est Mundus, ut & uiris probis, & Christianis detrahat, & perperam semper agat, moliaturq; semper aliquid mali, aduersus eos, qui uitam Christo respondentem synccrè & purè uiuunt.

Terentius.

Animi humilitas. Paruuli sensu. Puellorum genius.

Sicut modò geniti infantes. Elegans est metaphora, qua à rebus corporeis, ad animum & res spirituales transit. Videtur hoc idem esse, quod Paulus 1. ad Corinth. 14. docet. Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote. Hoc est, quemadmodum, qui teneris adhuc annis nutriuntur puelli, non ambiunt, nulli nocent, iniuriam facillè remittunt, facillè placentur: ita & hos mores, oportet uos, qui in Christo renati estis, imbuisse, si parentem Christum uelitis referre. Huc pertinet quod IESVS Christus, Matthæi 18. dicebat discipulis rogantibus, Quis putas maior est in regno cælorum? Amen dico uobis, Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Hoc exemplo docet Christus humilitatem animi. Quòd si rogaueris, qua in re uoluerit suos pueris esse similes? ipse sese explicuit, addens, Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum. Quasi diccret, Sublimitas in regno cælorum, hoc est, inter uerè filios Dei, nulla re alia parari potest, quam sui maxima abnegatione & demissione. Vnde apud Marcum capi. 9. dicit, Si quis uult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister. Hortatur ergo hoc loco Apostolus ut nos ipsos infra omnes demittamus.

Isaie locus explicitus.

Lactis inest nutritici genius.

Rationabile.

Infantia Christi. Lacte nutriti.

Rationabile & sine dolo, lac concupiscite. Hæc est peruenusta allegoria, qua alludit ad genium & naturam lactis & lactentium. Videturq; desumpta esse ex Isaie 66. capite. Lætamini cum Ierusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam, ut sugatis, & repleamini ab ubere consolationis eius, ut mulgeatis, & delicijs affluatis ab omni gloria eius. Consolatur Propheta Ecclesiam Iudæorum, pollicens breui restitutionem in Ierusalem. At dum consolatur, meminit mammarum & succi lactis, uerbo Sugatis, quibus subindicat dona Spiritus sancti, cœlestem nimirum & spirituales sapientiam, cum genio & natura uerbi Dei seu Euangelij. Quemadmodum lacte, cui inest quidam nutritici genius, & natura, transfunditur in lactentis educationem, nescio quæ uis & genius nutritici similis. Fit enim natura, ut lacte caprino educati, more caprarum alta conscendant & saliant. Lacte uerò suillo, sese in terram, & inter sordes demittant. Ita cum recens renati sitis ex semine incorruptibili, effectiq; sitis filij Dei, concupiscite, id est, appetite lac, non corporeum aut humanum, sed rationabile, id est, spiritale, & sine dolo, id est, fraudis & doli expers, hoc est, spiritalem doctrinam. Et quemadmodum qui lacte materno & humano educantur, sugentes mammas lac attrahunt, simul & nutritici genium & naturam: ita & sugentes uerbum Dei, attrahatis, & accipiatis spiritum & genium ipsius uerbi, ut spiritu uiuentes, Mundo moriamini & peccato, sitisq; sinceri & integri coram patre uestro cœlesti. Si quidem infantia Christi est, alienum esse ab omni uersutia studioq; nocendi. Qui lacte alitur, is est cui adhuc traduntur prima Christianismi rudimenta, quia inexpertus & inexercitatus est. Periculumq; foret si abscondi-

turæ

tum Euangelij negotium, & ardua Christi philosophia coram imbecillis tractaretur. Huc pertinent quæ Paulus 1. Corinth. 3. & Hebræ. 5. dixit, lactis & solidi cibi mentionem faciens.

Vt in eo crescatis in salutem. Fructum adducit, propter quem id spirituale lac appetendum est illis, ut crescatis & proficiatis, ducti spe salutis. Quoniam inter spirituales, gradus ætatum, sunt profectus uirtutum. Vt crescunt adulescentiq; pueri, qui non lacte, sed solido cibo uescuntur, hoc est, lacte in solidum cibum commutato, tandem in uirum crescunt infantes, & fiunt uiri: ita nolim uos semper pueros & infantes esse, sed profectu & gradu uirtutum adulescere & grandescere, donec ueniatis (ait Paulus Ephe. 4.) in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Hoc est, tantum in Christianismo profeceritis, donec plenè, intelligatis abstrusiora & spiritualia Scripturarum mysteria, iustamque diuinarum rerum cognitionem habeatis.

Spiritualibus gradus ætatum sunt profectus uirtutum.

Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus. Particula, Si, affirmantis est. Videtur currentibus calcar addere. Crescite, grandescite in hac doctrina spiritali. Quia gustastis cognouistisq; quam suauis mellitusq; sit Dominus, ad plenum haurite. Ea enim est uis & suauitas Euangelij, ut qui negotium eius semel cognouerunt, magis ac magis ardeant amore & studio rerum diuinarum. Non est quod mireris si Turca aut Iudæus Euangelio aduersatur. Nam qui nō gustauerūt nectar Scripturarum, ab illis amarum iudicatur. Tibi uerò gustanti, & animo reuoluenti beneficia Christi erga te, & promissiones eius in salutem nostram, quid suauius contingere potest? Agnoscas fide, te à Satana liberatum, filium Dei effectum, heredem tanti regni cœlestis, ex inope in ditissimum uirum euasisse, iam spe tua te assequutum locum in cœlis, & id genus multa. Quis non his epulis delectabitur? Quis nolit his delicijs & mensæ huic cœlesti accumbere? Quis non his maximis delectabitur diuitijs? cum re etiam corruptibili, ut puta centum solatis, si quis donetur, gestit & delectatur plurimum. At qui ex animo uerbum non recipiunt, his nulla est spiritalis delectatio. adeo uerum est quod in suo cantico ait beatissima uirgo, Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Alludit hoc loco Petrus ad id quod scribitur Psal. 33. Gustate & uidete, quoniam suauis est Dominus: Beatus uir qui sperat in eo. Ex his obseruandum puto, quam uana & inutilis est prædicatio, coram his qui uerbum Dei non gustant. Quare non abs re dicit Apostolus, Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus. id est, humanus, minimeq; austerus aut durus. Psal. 36. Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum.

Si, particula affirmatiua.

Euangelij suauitas & inefficatio.

Scriptura quibus suauissima esse solet.

Fides.

Epulæ spirituales.

Verbum Dei gustandum.

Ad quem accedentes lapidem uiuum. Amplificatio est eorum quæ superioribus tractauit, Ex semine spiritali renatos deccre puritatè uitæ & castificatione. Sed aliã adducit allegoriã, ab edificio terrestri ad cœlestem transiens. Docuit, ex Deo natos, debere augmentum facere in eruditione & doctrina spiritali. At ne uagi & errabundi uideamur, uult edificemus lapides pretiosos, construamusq; domum supra lapidè firmum, & stabile. Allegorice, per lapidè, tum Prophetã, tum ipse Petrus & reliqui Apostoli intellexerunt Christum, propter soliditatè ac ueritatè fidemq; infallibile. At ne quis nesciret Christum intelligi, qui uiuens est, imò ipsa uita, tropum explicans addidit, uiuum. Aliã metaphora inserit, a gressu pedum, ad spiritalem accessum transiens. Accedentes, Non gressu pedum, sed fide & animo ad Deum accedendum est. Eadè metaphora usus est Paulus ad Heb. 11. Accedentè ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirētibus

Lapis, Christus.

Lapis uiuus.

se, remunerator sit. Psal. 33. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies uestre non confundentur. ad Hebræ. 4. Adecamus cum fiducia, ad thronum gratia eius, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Accedunt autem, qui credunt, & totos sese Deo uouent & dedunt.

Accedere ad Deum.

Ab hominibus quidem reprobatum. De hoc lapide quedam inserit, que postea fustus declarabit. Hoc loco alludit ad Psal. 117. Lapidem quem reprobaue runt edificantes, hic factus est in caput anguli. Hoc idem noster Apostolus nuntiabat Acto. 4. Hic est lapis, qui reprobatus est a uobis edificantibus: qui factus est in caput anguli. Hic reprobatus est a Iudæis dicentibus, Dæmonium habet. & Insanit. Homo uorax. Potator uini. In Beelzebub principe demoniorum eijcit dæmonia. Reprobatus est ab eis, qui eum crucifixerunt, & palam cum iniquis reputarunt.

Electus Christi.

Honorificætia Christi.

A Deo autem electum & honorificatum. Eleganti antonomasia. Christum uocat electum. Electorum enim est caput: imò quotquot electi sunt, ab æterno electi sunt in eo. Isa. 42. Ecce seruus meus, suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus profert. Honorificatum dicit, multo honore affectum a patre. Hic est filius meus dilectus, in quo benè mihi complacui. Imò Paulus uolens huius IESV Christi honorem & magnificentiam indicare, ad Hebræ. 2. ex Psal. 8. ait, Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quòd omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei. Honorificatus est, quia sedet ad dexteram Dei patris. Huius excellentiam pluribus uerbis ostendit Ephe. 1. & Coloss. 1. & Hebræ. 1. & 2.

Lapides uiui.

Fundamentum solidum Christi. Lapis.

Summangularis lapis. Angulus.

Lapides uiui portati.

Exegesis.

Et ipsi tanquam lapides uiui superædificamini. Lapidem eramus sicci, carnales & corporei. Sed qui potens est ex lapidibus istis suscitare filios ipsi Abrahæ, donauit nos fide. Fides enim donum Dei est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ephe. 2. Hac fide uiua accedimus ad lapidem uiuum, cuius uim & uirtutem attrahimus, & efficitur dicimurq; lapides uiui. Et superædificamur super hunc lapidem uiuum, uerū & solidum fundamentum. Nam Paulus 1. Corin. 3. ait, Vnusquisq; autem uideat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus IESVS. Dissoluta sunt omnia nostra opera. Sed super hunc lapidem, qui angulus est, ædificamus. Hoc angulari coniunguntur opera nostra: facitq; ut qui disuncti, & a Deo separati eramus, coniungamur, Ipse enim continet, unit, necit, & cõiungit omnia. Propterea uocatur Summangularis, qui in summo angulo omnia necit, & quæ diuisa & separata erant cõiungit, & utraq; facit unū. Angulus diuersa necit, quæ sine angulo compacta coniunctaq; non essent. Paulus 1. Corin. 3. gloriatur se fundamentū Corinthiys posuisse, hoc est IESVM Christum Corinthiys persuasisse. Secundū gratiā Dei, ait, quæ data est mihi, ut sapiens Architectus fundamentū posui. Beda in hunc locum ait, Tanquam lapides uiui ad spirituale ædificiū aptantur, qui per discretionem eruditi doctoris, amputatis actibus & cogitationibus superfluis, uelut ictu quadrantur securis. Et sicut ordines lapidum in pariete portantur alijs ab alijs: ita portantur fideles quiq; a præcedentibus in Ecclesia iustis. Portant & ipsi sequentes iustos, per doctrinam & tolerantiam, usq; ad ultimum iustum. Qui enim omne ædificiū portat, & ipse a nemine portatur, Dominus est Christus. unde & lapis pretiosus a Propheta uocatur in fundamento fundatus. Hæc ille.

Domus spiritualis. Exegesis est. seipsum exponit, ut intelligant de quo ædificio

facio loquatur. Nolim uobis persuasum me intelligere de ædificio aliquo marmoreo, & structura aliqua lignea, aut lapidea. Ego intelligo uos esse illud ædificium, uerum Dei templū. Simile est huic, quod Paulus 1. Corin. 3. dicit, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Et paulo post ait, Nescitis quia templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Si quis autem templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis uos. Fidentes & credentes in Christū, mutuanq; beneuolentiam exercentes, lapides uiui sumus, super fundamentū IESVM Christum: & ædificatio sumus illa spiritualis, quam IESVS Christus inhabitat, cum in eum fidem, spem, & charitatem omnem reponimus. 1. Corin. 6. An nescitis, quoniam membra uestra, templum est spiritus sancti, qui in uobis est, quem habetis a Deo, & non estis uestri? Et 2. Corin. 6. Vos enim estis templum Dei uiui, sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Quæ admodum sparsim multæ & singulares sunt Ecclesiæ, quæ tamen sunt, uereq; dicuntur uniuersalis Ecclesiæ: ita multi sumus diuersæ domus spirituales, propter fiduciam in IESVM Christum, qui omnes sunt una domus spiritualis, una familia, & fratres omnes in una domo spirituali: unicum patrem habentes, per quem geniti sumus: & ex Deo nati, filij Dei nuncupamur. Ad Hebræ. 3. Paulus huius domus excellentiam explicat. Et Moyses quidem (ait ille) fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant: Christus uerò tanquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam Dei usq; ad finem, firmam retineamus. Huc etiam pertinet quod Paulus hortatur Timotheum quomodo debeat uersari in domo Dei, quæ est Ecclesiæ Dei uiui. 1. ad Timoth. 3. Corda ergo nostra fide uiua ornata, templum & domus Dei sunt.

Domus spiritualis, fideles.

Fidelis, est templum Dei.

Fidelis, sit lapis uiuus, & ædificatio spiritualis.

Domus Dei.

Sacerdotium sanctum. Amplificat huius domus magnificentiam, explicans quos habet ministros, quas diuitias, quæ dona, cuius gratia grata sunt omnia in illa domo spirituali. Sacerdotes & Leuitas, qui bestias offerebant, habebat Moyse domus. Hæc nostra domus suos habet ministros & sacerdotes, uos ipsos. Qui fiduciam habetis, & Euangelium reeepistis, non solum estis ædificatio & domus Dei, sed & sacerdotes sancti. Sancti estis, quia membra illius estis, & ille sanctus est. Vocatur sacerdotium sanctum, sanctio illa & administratio sacrorum in domo spirituali, hoc est, in templo spiritus sancti, quod sumus ipsi. Quia omnes summi sacerdotis membra sumus, cunctiq; oleo lætitiæ signamur.

Sacerdotium sanctum.

Offerentes spirituales hostias. In hoc positi sunt spirituales Sacerdotes a spiritu sancto uncti, ut suas hostias, hoc est, preces, orationes, postulationes, obsecrationes, gratiarum actiones, eleemosynas, & huiusmodi charitatis opera, offerat Deo, in conscientia pura: mortificati quidem carne, uiuificati autem spiritu. Ut enim Deus spiritus est, non corpus: ita spiritualibus hostijs delectatur. Antiquatus est Moyse ritus, & brutorum oblatio.

Sacerdotiū hostiarum.

Acceptabiles Deo. Hæc hostiæ nō offeruntur mortuæ, sed uiuæ, in quibus re- lucet is, qui sine medio proximus est Deo, qui nō potest nō gratus esse Deo, qui semp a Deo patre, pro sua reuerētia, est exauditus. Obseruabis hoc loco Petrū hæcenus suum esse metaphora, ad ædificiū spirituale explicandū. Vultq; insinuare quæ admodū qui in Christo fidunt, sunt ædificatio & domus spiritualis: ita ædificantur & fiunt Sacerdotes: quorū sanctio erit offerre hostias orationū sanctarumq; meditationū, & spiritualiū instructionū. Quæ sanctio cōmunis est omnibus pijs & Christianis, ut offerat

Hostiæ uiuæ.

Sacerdotalis sanctio duplex.

unusquisque seipsum Deo in hostiam suauitatis. At alia est particularis functio, de qua hic non fit mentio, qua consecratur offerturque in sacrosancta Missa, Eucharistia sacra, uerum IESU Christi corpus. Hæc particularis est functio, non omnibus communis sed ipsius solis, qui uulgo sacerdotes et Presbyteri ab Episcopo ad hoc munus obeundum, ordinati dicuntur. Quorum partes sunt, alios in doctrina et uerbo Dei sincere instruere, ut firmi sint in fide, spe, et charitate Dei et proximi: et sacramenta administrare, iuxta ritum ab Apostolis ad hæc usque tempora deriuatum, et laudabiliter ab Ecclesia obseruatum.

Per Iesum Christum. Hanc coronidè ad omnia, quæ præcesserunt, referendâ esse puto. Vbi abest Christus, ibi mors. Omnia ergo quæ uiuunt, per Christum uiuunt. Dicebat ille, Ioan. 15. Manete in me, et ego in uobis. Sicut palme non potest ferre fructum a semet ipso, nisi manserit in uita: sic nec uos, nisi in me manseritis. Ego sum uitis, uos palmites, qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Gratia ergo IESU Christi, lapides facti sumus uiui, hoc est, Christiani et fideles, Dei structura et ædificatio super fundamentum Christum, domus et templum Dei, sacerdotes offerentes nos hostiam uiuentem Deo, et mutuam exercetes beneficentiam. Omnia ergo in Christo et per Christum consequuntur electi omnes, qui membra sunt Christi electi, et summi sacerdotis, qui in nostram gratiam seipsum Deo patri obtulit, hostiam uiuam, pro nobis Patrem orauit, uoluntatem Dei patris annuntiavit, mortuus est iustus pro iniustis, resurrexit gloriosus, et ad Patrem ascendit, misitque Spiritum suum in corda filiorum, a quo edocerentur, quæ sunt huius ædificij spiritualis, in spem uiuam, salutem animarum nostrarum. Et si quod est aliud Euangelij negotium, ipse absoluit. Quare sanctum et laudabile est, quod Ecclesia suas orationes hac coronidè absoluit, Per dominum nostrum IESUM Christum. Insinuans quod nos, nostraque omnia Christo domino debeamus.

Propter quod continet Scriptura, Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, probatum, electum, pretiosum. Adducit Isaiam et Scripturas ad declarationem et confirmationem eorum, quæ de lapide Christo, et ædificatione super Christum dixit. Declarans hunc esse lapidem positum credentibus in salutem: impijs uero, in offensionem. Inuehit Isaias aduersus calumniatores et mendaces, qui in mendacio spem suam ponebant, nihil sperantes de Messia. Propter hoc (ait Isaias) audite uerbum Domini uiri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Ierusalem. dicitis enim, Percussimus fœdus cum morte: et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transferit, non ueniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus. Hactenus Propheta. Ex quibus agnoscis quosdam fuisse, qui non ex Messia, sed mendacio pollicebantur sibi salutem. Vehementer tamen errant et falluntur. Nam per illum solum Messiam nobis contingit salus. Atque ut huius rei soliditatem et firmitatem ostendat, mentionem facit illius excellentis lapidis: cui qui inniuntur, non cadunt, sed saluantur. Accirco ait Propheta, Hæc dicit dominus Deus, Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. Qui crediderit, non festinet. Hæc ille. Propter quod, et c. Græcis est, Quapropter et continet in Scriptura, ut sit sensus, Quapropter ille lapis eximius continet (neutraliter accepto uerbo,) id est, excellit in Scriptura. Huius excellentiam explicaturus adducit testimonium Isaiæ 28. Non desunt qui interpretantur, propter quod, id est, quapropter, spiritus (supple) in Scriptura continet. Hoc est, spiritus propheticus habet et declarat. Ecce, quasi diceret, non est aliud spectandum, pono in Sion, in domo spiritali, lapidem, qui propter soliditatem et immobilitatem allegorice Christum significat

Mors ubi abest Christus. Per solum Christum uita.

Electi per Christum omnia consequuntur. Christus hostia Euangelij summa.

Christus lapis.

Per solum Christum salus.

Lapis solidus est Christus.

Continet, uerbum neutrum.

Si qu.

ficat, summum, excellentissimum, et cuius soliditas et firmitas reliquis, si quæ sint, maior est. Angularem. Quemadmodum quæ disiuncta erant, angulo coniunguntur: ita Iudæi et Gentes disiuncti coniunguntur per Christum: et medius paries illos diuidens, id est, Lex antiquata est, ut in unum coalescant Gentes et Iudæi. Vnde Paulus ait, Christus est pax nostra, qui fecit utraq; unum, ut duos condant in semetipso. Ad hunc modum prædixit Zacharias de Christo, cap. 6. Ecce uir, Oriens nomen eius, et ædificabit templum Domino, et consilium pacis erit inter duos illos. Probatum, id est, approbatum, demonstratum, et declaratum uirtute et miraculis. Electum. Cantic. 5. Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus. Pretiosum. hic est thesaurus bonitatis diuinae. In eo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae diuinae. Hic est pretium Mundi. Quid illo pretiosius esse potest?

Et qui crediderit in eum, non confundetur. Paulus autem diximus, Qui credunt in lapidem uiuum, fiunt lapides uiui, et fide coaptantur super fundamentum et lapidem angularem. Hi non confundentur, non erit spes uana, longè maiora bona hos manent, quam dici possit. Non confundentur, id est, non frustrabitur, sed hoc assequetur quod expectat. Est enim usitata phrasis Hebræis, confundi pro frustrari. ut si dicam, Nuntius missus ad petendum pecuniam confunditur, id est, frustratur. Huc pertinet quod dicebat Propheta Psal. 33. Accedite ad eum et illuminamini, et facies uestræ non confundentur. Item 1. Ioan. 2. Et nunc filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in aduentu eius. Locus iste adductus est Isa. 28. Petrus bona fide sententiam expressit, non recensuit uerba. In Isaiâ legitur, Qui crediderit, non festinet. Qui inniuntur huic lapidi, non cadunt, non pudent, seu confunduntur. Id uerbo festinandi, per metalepsim, id est, transumptionem significauit. Qui enim festinant, plerumque impingunt et cadunt. Ex quo licet Isaias dixerit, Non festinet: Petrus uero, Non confundetur: nihil tamen pugnantia est. Studeat Petrus sensum potius reddere, quam uerba numerare.

Vobis igitur honor credentibus. Epexegetis est, dicta enim prius ex Isaiâ testimonio adducta declarat. Hic lapis qui a Iudæis reiectus et reprobatus est, honor est, id est, est pretiosus et honorificus, id est, magno æstimatus uobis, qui in illum creditis: fide enim cognoscitis quam magna bona huic lapidi uiuo innitentes consequuti estis. Hunc nouerat sibi pretiosum noster Apostolus. Dicebat enim IESUS ad duodecim, Ioan. 6. Nunquid et uos uultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes, et nos credimus et cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Ex his colligamus, pios et credentes cognoscere et gustare, quam bonus, firmus, et suauis sit ille lapis uiuus, qui tametsi reprobatus sit ab incredulis, propter abiectiorem et crucem, non tamen pij offenduntur in eò, sed cõ magis tantum amplexantur crucis et abiectiõnis beneficium.

Non credentibus autem, lapis quem reprobauerunt ædificantes. Locum hunc beatus Petrus adducit, partim ex Isaiâ 8. cap. partim ex Psal. 117. Isaias audiens populum Iudæi in incursione Syrorum desolatam, hunc cõsolatur, declarans solum Deum timendum esse, qui credentibus in se firmus est lapis, et fortissimum propugnaculum: pij, qui sese ad eum recipiunt: illis uero qui non credunt, sed diffidunt, ruina et offensus est. Conterit enim capita incredulorum, quorum iudex et ultor est, Piorum uero Patrum. Locus Psal. 117. (cuius uerba sunt, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.) habet in

Angularis lapis. Iudæi et gentes per Christum iuncti.

Probatum. Electus. Pretiosus.

Confundit.

Festinare. Metalepsis.

Epexegetis. Honor et pretio.

Pij cruce Christi non offenduntur.

Lapis offensus et petra scandali. Isaiâ locus interpretatus. Psal. 117. declaratus locus.

bet in se opprobria & crucem Christi, similiter & gloria, cum elegati similitudine. Nam quemadmodum architecti lapidem aliquem insignem reijciunt, ne locum edificio faciendo habeat, qui tamen uel inuitis uel nescijs architectis tandem in summum elatus sit summangularis, complens & absoluens edificium: ita & IESVS Christus filius Dei Messias, a Legis doctoribus, Scribis & Phariseis, qui populi Dei uidebantur esse ductores & praefecti, reprobatus est tanquam impostor, seditiosus, & edificio Dei non aptus. Primum e Synagoga eiectus, deinde uero in crucem adactus, tandem inuitis Synagoga praefectis & hostibus suis, tertia die a mortuis resurrexit, caelosq; conscendit, factusq; iam summangularis lapis edificij. Ipse enim caput est Ecclesia, & totius edificij spiritualis summangularis & absoluens edificium, qui diuersos populos, Iudeos scilicet & Gentes coniunxit, fecitq; unum, antiquam legem Moysi, qua diuidebantur. Qui pijs, & credentibus in eum, est salus: impijs uero est offendiculum & ruina. Non quod illis det, infligat ue ruinam & offensionem: sed ipsi increduli sua malitia & propria nequitia offenduntur. Non dat illis Deus occasionem ruinae, sed illi sua malitia, causam sui praecipitij accipiunt. Hanc offensionem uocant nostri Theologi scandalum Phariseorum. Huc pertinent uerba illius insignis uiri Simeonis, Luc. 2. ad Mariam matrem huius uiui lapidis, IESVS Christi, Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israél, & in signum, cui contradicetur. Elegans est antithesis. hic textus ex membris oppositis conflatur, multum lucis afferens instituto Apostoli, uolentis manifestare huius lapidis uiui excellentiam, iuxta Prophetarum uaticinia. Lapis ille, uiuus supple, est uobis credentibus honor, id est, honorificus, & in honore habitus. Non credentibus autem, id est, impijs, & incredulis, quales sunt Iudaei, hic lapis, quem ipsi edificantes, dum suam legem secundum carnem stabiliunt, & propriam statuere uellent, reprobauerunt, nolentes super ipsum edificare, imò ne edificio quidem adponere, id est, cui credere noluerunt, imò reprobauerunt: Hic, inquam, lapis factus est Scribis, Phariseis & huiusmodi inuitis, in caput anguli, id est, in principium & fundamentum angulare, coniungens quae disiuncta erant. Super quod edificatur credentes, lapides uiui, ut sint domus spiritualis. His qui offendunt uerbo, id est, qui audito uerbo Euangily impingunt, & seipos sua malitia, & occasione accepta, non autem a Verbo data, ledunt, est lapis offensionis, & petra scandalii: id est, offenduntur, & scandalizantur sua, & non Verbi malitia. Non secus ac nauis, dum impingit in caudem, illiditur, resiliens in perditionis barathrum. Sic & illi offendentes Verbo, illiduntur, resiliens sua incredulitate in aeterna damnationis abyssum. Horum caecitatem Christus, Matthaei 21. relinquendam esse docet, atque lapidem hunc contriturum huiusmodi incredulos. Nec credunt in quo positi sunt. In hoc positi sunt, hoc est, tantis beneficijs dotati sunt, ut credentes uitam habeant: ut puta, Legem & Scripturas de Messia Christo IESVS loquentes acceperunt, & intelligere neglexerunt, non credentes eum Messiam, quem tamen fides & ueritas utriusque testamenti Christum esse testatur: imò nomine eius tot promissiones patribus eorum factae sunt: Et (ut est in Actis 3. cap.) quorum haeredes sunt, tantum abest ut suscipiant. Audiant suum Isaiam 42. cap. illorum caecitatem & occaecatum animum praedicentem. Quis caecus, nisi seruus meus? & quis surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? Si Legem consulissent, non impegissent, non fracti essent. Ista erat IESVS CHRISTI exhortatio ad Iudaeos, Ioannis 5. Scrutamini

Christus lapis reprobatus.

Scandalii passuum.

Phariseorum scandalum.

Antithesis.

Gratia, in qua positi crant Iudaei.

Christus Messias.

Iudaeorum caecitas.

Scriptura

scripturas: quia uos putatis in ipsis uitam aeternam habere. Et illae sunt, quae testimonium perhibent de me: & non uultis venire ad me, ut uitam habeatis. Et paulo post, diuini increpans, obiicit illis: Nolite putare quia ego accusaturus sum uos apud Patrem, est qui accusat uos, Moyses; in quo uos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis: quomodo uerbis meis crederetis? Quod si excusandi uenirent, non dixisset Messias, Ioan. 13. Si non uenisset, & loquutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. Huc pertinent, quae Paulus praedicabat, 1. Corinth. 1. Nos autem (inquit) praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autem uocatis Iudaeis, atque Graecis Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam. Haec locutio, Petra scandalii, huic respondet, Saxum in quod impingitur, & lapis ad quem offendunt increduli.

Moyse scriptura de Christo.

Petra scandalii.

Vos autem genus electum. Titulos & ornamenta piorum adducens ex Scripturis per Apostrophem elegantissimam ad omnes Christianos, siue ex Gentilismo, siue Iudaismo ad fidem conuersos, sermonem dirigit, confirmatq; superiora, de sacerdotio Christianorum pronuntiata, praecipue tacitam obiectionem Iudaeorum, Christianam pietatem proscindentium, & Christum reprobantium, qui ausu temerario audent affirmare nos Christianos esse profanos, se uero populum electum. O Christiani (ait) uos estis genus electum. Falluntur Iudaei, & toto caelo errant, dicentes se electos, uos uero profanos esse. Vos estis lapides selecti, & per fidem uiui super illum uiuum, estis, inquam, edificium & domus spiritualis. Qui creditis Christo, electi estis, & loco Iudaeorum suffecti. Hic locus desumptus est ex Deuter. 7. & 26. cap. Te elegit dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Huius electionis conditionem addit, Deuter. 26. Si pactis steterit, & mandatis obedierit, peculiaris & electus populus erit. Sin minus, illos repudiaturus est, & alios substituet. Cum ergo Iudaei (ait Petrus) non crediderint in id, in quo positi erant, hoc est, non seruauerunt pactum electionis, iuxta quod Dominus elegerat, & acceperat illos in peculium: manifestum est Iudaeos posthac non esse electos, & peculium Domini. Siquidem his solis debetur, qui audiverunt & seruauerunt pactum, hoc est, credunt, & Dei uoluntati obediunt. Id quod fecere gentes, & quotquot estis, qui in Christum creditis. Ergo Iudaei reprobati sunt: uos uero estis genus electum, & peculiaris populus Domini. Haec pacta, quae Moyses populo praenuntiauit, impleta dicit tempore legis gratiae, ab eis, qui edificant, & lapides uiuos aptant super lapidem uiuum, licet ab obstinatis reprobatum, factum tamen in caput anguli, ut omnes in eum credentes fulciantur a fundamento, non autem fundamentum ab edificio. Quotquot credunt in IESVM Christum, sunt genus electum, non carnali propagatione, sed per baptismi regenerationem. Tantum est huius electionis beneficium, tanta gratia, qua communionem sanctorum in uno Christo consequuti estis, ut iure optimo uobis congratulans dicere auisim cum Dauide, Psal. 147. Non fecit taliter omni nationi.

Apostrophe.

Christiani non profani, sed electi.

Fideles loco Iudaeorum suffecti. Electi. Electionis conditio.

Peculium Domini.

Pacta a Moyse praedicata, in lege gratiae completa.

Credentes in Iesum sunt electi.

Regale sacerdotium. Adducit aliud credentium ornamentum, & laudis, & gloriae titulum. Paulo ante dixerat, credentibus sacerdotium sanctum concessum esse. Nunc addit & regale esse, non temporale, caducum, aut morte hac temporaria extinguibile: sed regale ab eo, qui rex & Sacerdos aeternus est. Obiter dictum uelim, non hic agi de Sacerdotio illo priuato, quod Christus nouissima coena & die paschae instituit: sed de uniuersali

Regale sacerdotium.

Sacerdotium duplex priuatum & uniuersale.

m

uniuersali

Credentes in Christum sacerdotes sunt. Sacerdotium Iudaicum. Christus rex & sacerdos.

uniuersali illo Sacerdotio, quo omnes credentes in Christum dicuntur Sacerdotes, seu Christiani. Sacerdotium Iudaicum, Leuiticum erat, & non regale, quia non de Iuda; particulare erat ad unam tantum tribum pertinens. At Christus rex & Sacerdos est in aeternum unctus, prae omnibus participibus eius, hoc est, prae omnibus regentis in ipso, uictor, cuius regnum uniuersale est, & aeternum. Ad quem omnes accedentes fide uiua inunguntur reges, & Sacerdotes oleo Spiritus sancti, fiuntque reges spirituales in Christo: hoc est, participatione Christi regis, quem fide uiua induunt relicto homine uetere, & accepta noua uita. At quemadmodum regis est, fontes & peccatores extinguere, à tyrannide populum liberare, & pacificum in Republica conuictum curare: ita & qui in Christum credit, regiam exercet dignitatem, dominatur Mundo, & uelut seruum emptitium demittit, peccatum occidit, moritur enim peccato, & uiuit Deo. Diabolum & tyrannidem eius repellit, & in abyssum relegat. nihil non potest in eo, cui ut propugnaculo inexpugnabili, hoc est, Christo regi, & uictori adheret. Sed his placet adscribere auream Diui Chrysostomi sententiam, ueluti eorum omnium, quae diximus interpretatricem. Pius (ait) & Christianus uerè regnat, & est rex uerius, quam qui diademate est ornatus. Hoc uideamus. Rex multos habet exercitus, Christianus microcosmum seu paruum Mundum & longe copiosorem numerum cogitationum habet: atque in hoc cogitationum exercitu, non solum uideas multitudinem, sed etiam duces & Imperatores, & hastatos, & sagittarios, & fundibularios. Quae res alia facit regem? Vestes? Certe Christianus melioribus indutus est, potioremq; gestat stolam, quam neque iuuea exedit, neque tempus absunuit. Adhuc uariam gestat coronam, tum eam, quae est gloriae, tum eam, quae est miserationum Dei. Ait enim, Benedic anima mea Domino, qui te coronat in misericordia & miserationibus. De gloriae corona dicit, Gloria & honore coronasti eum Domine. Rex imperat satellitibus, omnibus dominatur, & obediunt omnes, eiq; inseruiunt. Ego unum Patriarcham Abraham omnibus, quos uoles adducere, opponam regibus. Qui cum iuberetur interficere filium, cogita, quam multae cogitationes tunc insurrexerunt in illum, & tamen subegit omnes. Omnes illum metuebant magis, quam regem metuunt satellites, omnesque solo oculorum fidei intuitu compercutit. Nulla illarum ausa est insurgere, sed omnes demiserunt uultum. Haec ille. Hos uero non solum reges dicit Apostolus, sed & Sacerdotes, hoc est, fide in Christum ornatos, ut microcosmum seu paruum Mundum, hoc est, seipsos in Christo regentes, hostias immaculae conuersationis, tanquam ueri sacrificii, semper Deo offerre meminerint, uitamque castam & puram Christo regi, & Sacerdoti respondentem uiuant reges, & Sacerdotes, seu Christiani. Quod Exodi 19. dicitur, Vos eritis mihi in regnum sacerdotale: noster Apostolus sensum referens dicit, Regale sacerdotium: id est, praecipuum, nobile, selectum, & spirituale. Est ergo Christianus, templum, Sacerdos, hostia Dei. At quoniam eius functio, & sacerdotium uersatur in his, quae sunt ad regnum Dei, ideo uocatur regalis Sacerdos, exercens opera spiritalia, ad cultum & honorem Dei, cuius gratia unctus est Sacerdos, hoc est, Christianus factus est. Huc pertinet, quod in Apocal. 1. cap. scribitur, Christus fecit nos regnum & sacerdotes Deo, & patri suo.

Regalis sacerdos.

Sancti.

Gens sancta. Qui Christum induit & Christianus est, mundus est, & separatus à profanis. Qui Christo addicti sunt, seipsos omnino abnegauerunt, renuntiantes Mundo, ut Deo seruiat: electi & separati sunt ab ijs, qui nihil commune cum Christo habent. Et hos uocat Sanctos. Similiter & noster Apostolus, Sanctis ubique dispersis salutem & pacem precatur. Hic locus desumptus est ex Deute. 7. cap. Quia populus sanctus es domino

domino Deo tuo. Huius sanctitatis manifestationem praemittit Propheta. Aras eorum (ait) subuertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite. quia populus sanctus es domino Deo tuo. Aras aduersarij subuertimus & demolimur, cum sincera & uiua fide Christum amplexamur. Quae fides uim & uirtutem habet à sanguine Christi, ut lauemur purgemurque ab omni errore in intellectu, & omni peccato in uoluntate. Impuri eramus & immundi: Sanguine Christi, facti sumus mundi & sancti. Huius mundificationis & sanctificationis signum est Baptismus exteriorque perfusio aquae. Populus acquisitionis. Confolatur & maxime attentos reddit fideles, argumento ab utili & maximo Dei beneficio, sumpto. Videtur ad hunc modum dicere, Serui eratis emptiti, à maligna potestate detenti, quae neque Deus est, neque rex, neque dominus, sed tyrannus, sed daemon, sed plagiarius, infelix, miser, imò ipsa miseria, tormentum, inquietudo, & (ut paucis dicam) omnium malorum lerna. At Deus magnam suam misericordiam, hoc est, suum filium misit, qui uolens ab inimicis occisus est, sed uictor resurrexit, uincens malignum illum, & liberans nos ab illius uinculis. Magno nos emit & acquisiuit, nempe suo sanguine, sua morte. Qui serui eramus, nunc reges facti: qui profani, nunc gens sancta: qui fide fragi & infideles, nunc sacerdotes & fideles: qui perdit, nunc acquisiti: qui dispersi, nunc in unum conuenientes: qui mortui, nunc uiui: qui ruina, nunc edificati super fundamentum solidum: qui reprobati, nunc probati & electi. Quare Paulus Hebr. 10. hoc dictum Prophetae explicans, Iustus autem meus ex fide uiuit. quod si subtraxerit se, non placebit anima mea: sic hortabatur, Nos autem non sumus subtractionis filij, in perditionem, sed fidei, in acquisitionem animae. Quo autem pretio facta est acquisitio, idem docet Act. 20. Attendite uobis & uniuerso gregi, in quo uos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Liberatio de seruitute Aegyptiaca olim in sanguine agni, typus erat acquisitionis illius, in sanguine ueri agni, hoc est, IESV Christi ueri Messiae. Qui nos acquisiuit & liberauit à seruitute tyrannica peccati, mortis, & diaboli: is nos adoptauit in populum Dei peculiarem, proprium & acquisitum.

Aras inimicæ subuertere.

Baptismus.

Maligna potestas.

Misericordia magna.

Fideles empti & acquisiti.

Pretij redemptionis fidelium.

Vt uirtutes annuntietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum. Causam adducit, propter quam nos tantis cumularit beneficijs & laudum titulis dominus Deus. Perseueras in metaphora acquisitionis alludit ad nonnum interpretationes. Aegyptus interpretatur, tenebrae & caligo. Vocati sunt, qui uocationis gratia sancti sunt. Quemadmodum Israël ex Aegypto uocatus, è tenebris & seruitute in libertatem est ascitus: ita qui Christum profitentur, è tenebris errorum & peccatorum in libertatem Christianam, & admirabile lumen fidei uocantur. Fide enim mirabilia IESV Christi mysteria uident, quae impudicis & infidelibus non communicantur. Hic locus desumptus est ex Isa. cap. 43. ubi ad hunc modum legimus, Populum istum formaui mihi, laudem meam narrabit. Videtur dicere, Non frustra electi reges & sacerdotes, Christiani, estis: eò ornati estis tanto munere ut fructificetis. Fructificabitis autem, si annuntiaueritis uirtutes & magnam Dei misericordiam, quam in Christo IESV manifestauit. Hic locus maxime conuenit ei, qui Ephes. 4. scribitur, ubi Paulus enarrans honorificam illam & plusquam regiam potestatem, quam Christus in caelum ascendens, suae Ecclesiae reliquit. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios uero Euangelistas, alios autem pastores, & doctores. Causam horum adducens idem Paulus ait, Ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in edificationem corporis Christi: ita & hic noster Apostolus enarrat causam, propter quam accepimus

Sacerdotis regalis seu Christiani functio. Annuntiare.

regale sacerdotium. Non ut desideratis, sed ut annuntietis, id est, celebretis. Annuntiandi enim uerbo et Prophetae et Apostoli utuntur, pro laudandi et gratias agendi affectu. Laudate ergo, et celebrate Deum, qui uos in lucem e tenebris peccatorum asciuit. Impletumque est oraculum illud Isaia 9. Populus, qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Hæc lux Christus est, sine quo inaccessible erat lux paterna: sed magna misericordia, fit per Christum ad Patrem accessio. Mediator enim Dei, et hominum homo IESVS Christus, hoc rogauit Patrem, Ioan. 17. Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum, et illic sint mecum, ut uideant claritatem meam.

Populus & non populus.

Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei. Clarissimam de uocatione Gentium sententiam adducit ex Osea 1. capite desumptam. Cuius sensus est, Qui quondam non populus, hoc est, populus abiectissimus, infidelis, et pro nihilo habitus, is nunc solum est populus, sed et populus Dei. Qui eratis non populus, id est, impij, et infideles, Dei misericordia estis populus Dei, gens sancta et electa. Hunc locum Paulus ad Ephes. 2. eleganter explanat, adducens diuitias, quibus facti sunt populus Dei.

Populus Dei est electorū Ecclesia. Electi etiam ex gentibus. Infideles non sine Dei misericordia uiuunt.

Qui non consecuti misericordiam, nunc autem consecuti misericordiam. Eadem est cum priore sententia. Posteaquam ex superioribus ostendit, quod populus Dei, est Ecclesia electorum, pergit ostendere electos etiam assumi ex Gentibus. Idque probat testimonio Scripturæ, ex Osea 2. cap. ut ostendat Euangelium pertinere etiam ad Gentes. Cum misericordiam sint consequuta, hoc est, gratiam, qua designati sunt fideles. Non sine Dei misericordia uiuunt etiam infideles: Misericordia enim Dei (ait Propheta) quod non sumus consumpti: sed illam non sunt consequuti misericordiam, qua in peculiū Christi dicantur ascti, hoc est, in Christo electi fideles.

Christianorum diuitia.

Charissimi obsecro uos, tanquam aduenas et peregrinos. Docuit Christianos omnes et uere fideles, templum Dei esse, lapides uiuos, super lapidem illum angularem fundatos, gentem sanctam, et regale sacerdotium dici. quos re uera decet uitam uiuere religiosam, puram, et Christo respondentem: ne impuri et profani aliquando, ut Iudæi, abijciantur, in quorum locum substituti sunt. Suauis et blando sermone hos obsecrans, et charissimos uocans compellat, hortaturque, ut sui, suæque renascentiæ et fortis non obliuiscantur: sed frequenter meminerint, nempe non ex Mundo, sed Deo (qui coelos, patriam electis paratam, habitat) regeneratos esse, suamque patriam locumque permanentem in terris non habere: sed uelut aduenas et peregrinos futuram permanentem, eandemque eternam et perennem inquirere. Hebr. 13. Alleuemus ergo animos, ut meditemur cogitemusque dies ac noctes caelestia ipsa, gloriabūdi in spe futuræ patriæ, sciētes

Piorū patria.

piorum patriam, coelum esse: impiorum uero, Mundum ipsum. Atque dum hic exules peregrinamur, et aduenæ uiuimus, si quid sinistrum acciderit, si spoliatos bonæ fortunæ nos Mundus insidiator reddiderit: aut si abundauerimus, et feliciter in rebus omnibus nobis successerit, meminerimus semper nos peregrinos esse, æqui bonique consulentes quicquid acciderit. Si spoliauerit Mundus, gaudeamus (sua enim repetijt) et uacui Mundo, liberius Deo uiuemus. Si diuites fuerimus, non delictemur, sed in pios usus nostrā omnīa erogantes, toti diuitijs et Mundo simus mortui, ne insidiosæ Mundi diuitiæ ac delictiæ, à uia ad caelestem patriam tendentes nos ipsos auocent. Si aduersitates obuiarint, ingrediamur campum patientiæ, cum beato Iob. Si caro suis satellitijs stipata, à uia nos deflectere conata fuerit, abstinentiæ, sobrietatis, et castitatis sententiam tencamus. Si hæc resum

Remediū utriusque fortunæ.

resum et errorum tenebræ accesserint, fide uiua Christum, lucem, amplexemur, tendentes ad patriam caelestem. Atque, ut peregrini ab hospitibus nihil præter uictum accipiunt, superflua relinquentes, quò alacriores peregrinationem suam absoluant: ita et qui ad sedes illas beatas properant, solum quæ sunt uictui et usui necessaria sumāt. Obediētes Paulo dicenti 1. Timoth. 6. Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. Elegans est metaphora, quæ competat in credentes, Aduenæ, et peregrinæ. Nam cum omnia committant Deo, animæ salutem, alimoniam, et ea, quibus indigent, nihil est cur tristentur, si nihil cum Mundo commune habent. Videntur enim sibi esse ciues sanctorum et domestici Dei, ait Paulus Ephes. 2. De hoc tropo habes Genes. 47. 1. Paralelipom. 29. Psal. 118. et 38.

Peregrinorum mos.

Credentes sunt hic aduenæ et peregrini.

Abstinere uos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam. Tametsi ex Deo nati, mundi et puri sitis, adhuc tamen in carne, hoc est, in corpore a massa uiuatis: in qua latet aduersarius, insidias undique parans. Cauete (ait) ne carni cōsenseritis, ne inducias cum illa paciscamini. Deceptrix est, in præceptis uos dabit post multas delicias. Per desideria carnalia intelligit totam peccatorum congeriem, quæ ex fomite peccati, et carne suboriri solet. Aduersus quam, dum hic uiuimus, præliandum est. Est enim uilitia, uita hominis super terram, Iob 7. Vnde Deus noster non abs re uocatus est Deus Sabaoth, id est, Deus exercituum, qui nostræ militiæ præest, et eius gratia milites scuto fidei, galea salutis, gladio uerbi, lorica iustitiæ, et spe uictoriæ armati, strenuè dimicamus. Causam addit cur reluctandum sit carni, et eius concupiscentijs. Militant enim aduersus animam. Elegans est metaphora, qua à militia sanguinea et corporali, ad spiritalem transit Apostolus. Qua metaphora non raro utitur et Paulus Roma. 7. 8. Galat. 5. Ephes. 6. Animam hoc loco uocat Petrus animum et mentem religiosam, à Deo illuminatam. Quam oppugnant affectus carnales. A quibus non solum cauendum est, sed etiam à carnis effectibus: cuiusmodi sunt oscula, amplexus, cachinni, impuri sermones, fuci uoluptatis, et id genus ille cōtamenta permulta.

Nati ex Deo adhuc religas ueteris Adæ habent in carne. Carnalia desideria.

Deus Sabaoth.

Animæ pro animo religioso.

Carnis effectus.

Conuersationem uestram inter gentes habentes bonam. Hortatur ad puritatem uitæ, argumento ab honesto, et utili sumpto. Honestum est, et maxime Christiano homini cōueniens, modestiam et sanctimoniam exercere, etiam inter eos, qui scelestissimam uiuunt uitam: imò charitas eò nos impellit, ut exemplo uitæ integræ et studiose, ad pietatis et religionis officia alliciantur ij, quibus cum uersamur. Gentes uocat infideles, idololatrias et impuros homines. Qui, quoniam solent sanctos perturbare, et eisdem aduersari, honestum est et cum eis conuersari sine offensione. Pulchrum est conuersationem habere, quæ religioni et Christianæ doctrinæ respondeat.

Modestia & sanctimonia.

Gentes sunt infideles.

Ut in eo quod detrectant de uobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos considerantes, glorificent Deum in die uisitationis. Utilitatem et fructum adducit ex honesta et sancta conuersatione coram gentibus. Nempe glorificatur Deus, et uel inuiti ad agnitionem ueritatis adducuntur. Matth. 5. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, et glorificent patrem uestrum, qui in cœlis est. Ut in eo quod detrectant de uobis, id est, male loquuntur de uobis, siue detrahunt uobis. Considerantes uos ex bonis operibus, id est, agnoscetes ex uestra cōuersatione, et sancta stabilique in religione Christiana, perseuerantia, glorificent Deum in die uisitationis, id est, agnoscāt ueritatē, et eandem amplexentur, laudantes Deum, quando sua misericordia illos afflabit, et attrahet ad meliora. Non uerbis contendamus aduersus impios, sed uita sancta et conuersatione

Cōuersationis honestæ fructus.

Uisitationis dicitur.

Christiano digna, reluctandum est, unde uelint nolint commendabunt Christianismum, & ueritatem agnoscent: acquiescentq; Spiritui pulsanti ad ostium conscientiae illorum, ut obediant ueritati & Euangelio. Eritq; tandem illis dies uisitationis, in quo illos ex alto uisitat Oriens ille, per uiscera suae misericordiae, non autem nostris, illorum ueritate meritis. Dies uisitationis hoc loco, in bonam partem sumitur. Semper Christiana religio, otores & aduersarios habuit: qui cum uera crimina non possent intentare Christianis, obijciebant falsa. Incessabantur ut instructuosi in negotijs, & qui nihil conferrent in Fiscum templorum. Nam apud Gentiles erant sacerdotes, qui pro aedium tutela pecuniam a plebe extorquebant, quam ipsi priuatim insumerent. Vocabant ipsos fideles, Asinarios: falso obijcientes, quod caput asini colerent. Appellabantur insuper, Desperati, & perditii, quod tam fortiter pro Christo morerentur. Sarmetitij & Semisij, quia ad stipitem dimidij asinis reuincti, sarmentorum ambitu exurerentur. At id fuit Christianis semper solatio. Sciunt enim se peregrinos in terris agere: inter extraneos facile inimicos inuenire. Caterum genus, sedem, spem, gratiam, dignitatem in caelis habere. De his multa scribit Tertullianus in Apologetico aduersus Gentes. Eusebius in historia, & pleriq; alij antiquitatis studiosissimi.

Subiecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum. Iactis fidei fundamentis, eiusq; certitudine manifestata, in qua per patientiam ad finem usque perseuerandum est: Sui officij unumquenque admonere pergit, speciales morum paraneses adducens. Primo loco docet obediendum esse Principibus, seu ijs, qui nobis praesunt, non alienis, sed proprijs. Non enim opus est ciuem Heduensem obedire magistratui Bizuntinensi. Praecipit, ut quibus nos uoluit subiectos esse Dominus, ijs obediamus. Sublimes potestates, & Magistratus ordinauit Dominus, ijs ergo necesse est iuxta Dei ordinationem obsequamur. Cum dicit, Omni humanae creaturae: intelligit summos magistratus. Quod statim per species magistratuum declarat, dicens, Siue regi, &c. Confutat beatus Petrus hac praeeptione errorem quorundam, qui existimabant se a quauis politica potestate liberatos, ubi primum baptismo abluti erant, & facti Christiani. Putantes regnum Christi non bene extolli, nisi aboleantur omnes terrenae potestates, & quod uis humanae seruitutis iugum excutiat. Hoc potissimum errore ductabantur Iudaei, qui quod filij Abrahamae essent, dicebant se liberos, & nullius imperio se subijci debere. Responderunt enim domino IESU, Ioan. 8. Semen Abrahamae sumus, & nemini seruimus unquam. Quomodo tu dicis, Liberi eritis? Causam subiungit, propter quam parendum est magistratibus. Propter Deum (inquit). Non tantum hoc nomine obediendum est, quo supplicium uitemus, quod sumit de inobedientibus magistratus, sed quod ipse Dominus hanc obedientiam praecipit: dicente Paulo Roma. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Ordinauit ergo Dominus, ut obediamus magistratibus. Non abs re putauerim dictum, Omni humanae creaturae, hoc est, omni magistratui, siue regi, siue optimatibus parendum est, ne quis tumultuetur, nemini, nisi regi obediendum. Proinde nihil refert rex an dux, comes an consul sit, qui praest, & publicam tranquillitatem defendit. Literarum monumentis proditum est, tria esse magistratus genera, quibus & tria opponuntur uitia. Primum aiunt, Monarchiam esse, hoc est, unius principatum, quam nos regnum uocare possumus: uidelicet, quod unus rerum summæ praefectus, ad iustitiam & aequitatis normam omnia moderatur. Hic si aequitatem negligit, omniaq; gerit pro animi sui libidine, iam non rex, sed tyrannus est. Et hoc uitium, Tyrannus uocatur. Meminisse debent principes, quod ipsi principem habeant, Deum, cui nisi obediant, uindice

Christiane religionis otores.

Coniugia aduersus Christianos.

Asinarij, Desperati & perditii, Sarmetitij, Semisij.

Principibus parendum.

Magistratus sunt a Deo. Humana creatura.

Iudaeorum quorundam error.

Tria magistratus genera. Monarchia. Regnum.

Tyrannus. Tyrannus.

uindicem aliquando sentiant. Nemo enim se ideo credat magistratui & legibus non subijci, quod alijs praefectus sit, & leges condit: imò hoc magis obstrictus est, quisquis alijs imperat. Querit Plutarchus, Quis imperabit Principi? Respondet, Lex omnium regina. Non ista quidem Lex foris in libris, aut ligneis scripta tabulis, sed uiua illi insita ratio semper conuiuens ac familiaris principi, nec unquam animum suo ductu, sua moderatione destituens. Unde Persarum rex, unum habebat cubicularium, cui hoc negotij mandatū erat, ut diluculo ingressus illi diceret, Surge rex, atque ea cura negotia, quae te curare uoluit Mesoromasdes. Est certe princeps minister Dei ad curam ac salutem hominum, uti bona, quae illi largitur, partim distribuat, partim seruet. Huc pertinent, quae III. Reg. III. scribuntur de rege Salomone. Secundum genus est Aristocratia, hoc est, Optimatum potentatus, ubi delecti & omnium prudentissimi ac sanctissimi uiri, certo numero constituti, populo praesunt. Hi si neglecta Republica degenerent, & proprijs commodis studeant, magistratum quoque malis artibus ambiant, Oligarchia, dicuntur. Oligarchia autem Aristocratiæ opponitur, utpote quae nil aliud sit, quam status Reipublicae a paucis administrata. Ολιγαρχία, paucorum statu gaudens, qui dignitatem partim in censu & facultatibus ponit, partim in generis nobilitate. Aristocratia ex tyrannide per occasionem nata est: nempe dum uiderent homines, non satis tutum esse rerum summam uni committere uiro, pluribus permittendum existimarent. At cum illi etiam in Oligarchas degenerarent, placuit tandem summam rerum, Reipublicae deferre. Est tertium genus, Democratia, quam populi regimen, aut Rempublicam possumus appellare, ubi scilicet imperium apud uniuersum populum est. Hic enim omnes honores, & functiones, per suffragia conferebat quibus uidebatur. Hoc plerumque abit in Sistremma, hoc est, Seditionem & conspirationem, dum nemo patitur se cogi in ordinem, sed unusquisq; publicam potestatem sibi totam uendicat, eò quod populi pars sit. Noster Apostolus praecipit, ut pareamus magistratibus, siue rex sit, siue optimates, siue Reipublicae sint.

Siue regi quasi precellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis. A genere ad species magistratuum descendit, ut apertius ostendat cuius magistratui obediendum esse. Regi quasi praecellenti, uirtutibus & studio Reipublicae conseruandae. Oportet enim regem & principem uirum esse bonum, iustum, sanctum, non pecuniae & sanguinis auidum, sed liberalem, iniuriarum immemorem, & tranquillitatis amatorem. Exod. 18. Numeri 27. Deuter. 1. 16. 17. 2. Paralip. 39. & plerisque in Psalmis. Quod si alius sit, est (ait Propheta, Prouerb. 28.) loco rugientis leonis, & ursi esurientis. Qui tamen tyrannidis suae poenas dabit nullo unquam tempore finiedas. Neque solum parendum est regi, sed etiam ijs, quos mittit. id est, praesidibus, & qui agunt in Prouincijs, nomine regis, aut principis illas administrantes. Quod si princeps impium aliquid praeciperit, parendum non est. Et cum non pares huic talia iubenti, Dei ordinationi non resistis. Nam Act. 5. Principi sacerdotum dicenti, Praecipiendo praecipimus uobis ne doceretis in nomine isto: Respondens Petrus & Apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Quid si plus exegerit, quam possis tuo censu, iusseritq; te in carcerem detrudi, quoad ad illius arbitrium persolueris? Hoc iure, quia ita illi placitum est, exemplo Christi Matth. 17. ne scandalizes, solue, & potius ab amicis erogabis mutuò pecuniam, quam si non repereris, erogabis annonam: quae si non abundauerit nec fecerit satis, patienter tolera carceres potius, quam alicui sis offendiculo. Dicebat enim Dominus, Ego autem dico uobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi & alteram. Et ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tuni-

Principi lex imperat. Lex duplex.

Mesoromasdes

Aristocratia.

Oligarchia.

Oligarchicus.

Democratia.

Sistremma.

Regis functio.

Praesidibus, & a regemissis parendum.

Principū ius.

cam

cam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Dominus tibi aderit, qui nouit qui sunt sui. 2. Timoth. 2.

Magistratus gladius habet.

Ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum. Causam aliam adducit cur obediendum sit magistratibus. Quia missi sunt ad puniendos malefactores & bonos conseruandos, ut suppliciorum metu coercentur scelerati: praemijs uero & laude, ad uitae puritatem & perseverantiam in charitate probi incitentur. Cum dicit, tanquam ab eo, id est, per eum. Quod relatiuum referre potest siue regem, siue Deum. Putarem referendum esse ad Deum. Non est enim potestas nisi a Deo, Roma. 13. Dominus enim hoc praecipit, Psal. 81. Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Laudem pro defensione & commendatione dicit. quod ex Platone quidam adnotauit leges non solum minari poenam male agentibus, uerum etiam probos & bonos praemijs inuitare ad officia. Quanta gratia hodie bene meritis fiat, uiderint homines, qui re uera praemijs inuitandi. Regiae enim est prudentiae & beneficentiae, ut eos summa rerum praeficiat, & primis dignetur honoribus, quos uidet uirtute, atque eruditione ceteris antecellere, ut magnis illis inuitet praemijs ad munus integre obeundum. Erga illos modis omnibus sese beneficium praestet, ut mereatur decoro illo nomine honorari, quo Euangelium magistratus ornat. Luc. 22. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habet super eos benefici uocantur. Vocantur, id est, sunt, ad morem Hebraicum.

Regis prudentia & beneficentia.

Vocari p esse.

Quia sic est uoluntas Dei. Tollit quaestiones disputantium & rogantium, Quomodo ceperunt magistratus? Quare cum homines sint, tantam habent potestatem? Respondet, Nihil rogaueris, quando rebus his omnibus intercedit Dei uoluntas. Vult nos subditos esse magistratibus. Est ergo parendum. Nisi paruerimus, non modo magistratus offendimus, sed & ipsum Deum, qui uult mandatque illis obediamus.

Magistratus a Deo.

Vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiā. Huc nos pellit charitas, ut proximis morbo laborantibus, si fieri potest, succurramus. Ethnici partim amentia, partim ignorantia, & maledicentia laborant. Vult Petrus illis medeamur. Medebimur autem, & morbo huic occurremus, quando uiderint nos morigeros, & magistratibus obediētes. Hi si uiderent uos obediētiā Principi debitam exuisse, probabiliter damnarent doctrinam Christianam, quasi omni ex parte a quo & iusto repugnantem. Cum aliās mysteriorum Euangelij ignaros sinistrius de religione Christiana iudicare uideamus. Cauendum igitur ne nostra inobediētia occasionem illis demus detrahendi de nostra religione. Haec eadem est sententia, cum illa Pauli, 1. ad Timoth. 6. Quicumque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Ad Titum 2. In omnibus te ipsum praebere exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate: ut is, qui ex aduerso est, uereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Ad Philip. 2. Sitis sine querela, simplices filij Dei, in medio nationis prauae, atque peruersae: inter quos lucetis, sicut luminaria Mundi, uerbum uitae continentis.

Ethnicorum amentia.

Baptizati serui non eximuntur a seruitute.

Quasi liberi, &c. Abusum, quem multi praetendebant praetextu libertatis Christianae, tollit. Qui serui erant, Baptismo se liberatos a seruitute dicebant, ad hunc modum ratiocinantes: Si dominus impius est, indignum plane cui seruiat sanguine Christi redemptus. Si uero pius est Dominus, iam maxime iniquum est, ut pro seruo illum habeat, quem in fide agnoscit fratrem. Non ijs ab similia dicunt, qui potestatibus subijci nolebant. Impium est, uirum pium & fidelem, impio & infideli seruire, qui uero pio tanquam ethnicus,

ethnicus & publicanus esse debet. Si pius est, fratres sumus sanguine Christi facti filij Dei, ergo aequales, & non subditi maioribus & superioribus, cum nulli esse debeant propter fraternitatis aequalitatem. Respondet Petrus, Non est quod quisquam uestrum se titulo libertatis Christianae magistratus obedientia subducat. Vere liberi eritis credentes in IESUM Christum, non a seruitute aut obedientia, quam superioribus & magistratibus debetis. Hoc habet charitas, Nemini quicquam debeat, nisi ut inuicem diligatis. Si quid debetis, id ex animo persoluedum est. Debetis dominis operas uestras, has soluite. Superioribus iuxta Dei uoluntatem, obediētiā debetis, hanc etiam exhibete. Baptismo & fide liberi estis: liberi, inquam, a peccatis, ne illa uobis donentur: A lege Moisaica, id est, umbra & maledictione legis. Cauendum ergo ne libertas Christiana sit nobis uelamen & inanis excusatio malitiae, quasi liberi, hoc est, omni libertate, siue spiritali, siue corporali donati, hoc ne in animos nostros inducamus. Libertas Christiana spiritalis est. Seruiendum est dominis. Obediendum est magistratibus, citra tamen contumeliam Christianismi. Sed sicut serui Dei, sumus liberati a seruitute Daemonis, Mundi & carnis, ut Deo seruiamus, qui praecipit magistratibus obediamus, & quae sunt Caesaris, Caesari reddamus, & quae Dei, Deo. Matth. 22.

Debitū ex animo persoluedum. Libertas Christiana.

Omnes honorate. Quid magistratibus debeamus docuit: Nunc scopum functionum Christianarum breui sententia comprehendit, & ad particularia officia descendit. Ad seruandam mutuam beneuolentiam ualde necessarium est, ut honorem quisque fratribus deserat. Nullum enim est ad alienandos animos efficacius uenenum, quam ubi quis contemni se putat. Huc spectat, quod Paulus pronuntiat, Roma. 12. Dilectio sine simulatione, odientes malum sequitur, Honore inuicem praueuientes. Reuerenter exhibeamus nos ipsos fratribus. Reuerentia enim uirtus est. Cum hac pugnant, inuidia, liuor, obrectatio, emulatio. Haec sunt uitia, quae uitae pacificae, & tranquillitati Christianae maxime nocent. Agnosce ergo quam necesse sit proximos reuereri & honorare. Honorare proximum, seu proximo honorem tribuere, est proximi dona agnoscere, & dotem, illum magnificare, iuuare, non premere: illi concedere, & de illo honorifice semper & loqui & sentire. Ista uere exercent, qui se ipsos abnegant. Hac enim abnegatione, se ipsos, & proximos uere agnoscunt. Non desunt qui per honorem, omne officij genus intelligant, quibus non repugno, cum praeter reuerentiam, honor subuentioem, & quae uictui necessaria sunt, significet: ut est in eo loco Pauli, 1. Timoth. 5. Presbyteri duplici honore digni, &c. Magis tamen mihi arridet prior interpretatio. Omnes ergo honorate, hoc est, quibuslibet deserite honorem, etiam Ethnicis dignitate praeditis, etsi uobis praesint. Idque faciamus obseruantes in unoquoque statu rationem Diuinae bonitatis & ordinationis.

Honor fratribus deserendus. Contemptus uenenum pacis & amicitiae.

Honorare proximum quid est.

Honor pro omni genere officij.

Fraternitatem diligite. Confirmat Petrus quod praecipit de obedientia magistratui deserenda: in quo facta est magna pars charitatis. Quam diligendus sit frater, ab omnibus praedicatum est. Iste est genius, ista est natura charitatis, ut fratrem diligamus. Qui enim uera charitate praeditus erit, nunquam ei in mentem ueniet fratres laedere. Quod aliud tota lex uocat, quam ne proximo aliquam noxam inferamus? Audi Paulum Roma. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit. Item nemini quicquam debeat, nisi ut inuicem diligatis.

Fraternitas.

Deum timere, sancta & pretiosa est res, imò fortissimum propugnaculum aduersus omnia Mundi machinamenta in Christiano homine, timor Dei: qui, quoquo abiuerimus, nos semper sequatur necesse est, si bene & prudenter nobis consultum esse

Timor Dei.

Seruilis timor

Deus se magis patre q̄ Domini dicit uoluit. Similitudo est filiorum ad Patres.

Timor Cain & Iudæ, seu seruilis nihil amoris habet. Timoris Dei genius.

Regi debitus honor.

Seruitus nō ad uersatur Christianismo.

Seruitus origo.

Seruitus ante uini usum non erat.

Mancipia.

uelimus. Hic timor est, quod præcipue metuimus Deum offendere: quia in eo nulla ratio mali: quia maximè bonus. non solum autem propter pœnam, aut cruciatus uitandos hunc metuamus, hoc ipsum est seruorum, non filiorum. Nam uult Deus ut timeatur ab hominibus, non quasi Dominus, sed timeatur ac diligatur ut pater, qui adoptionis spiritum nobis donauit. Si enim ab initio creati hominis causam considerauerimus, intelligemus, quia Deus magis se patrem uoluit hominum, quam dominum dici. Nam non solum hoc dixit, Faciamus hominem: sed, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Similitudo autem seu similitudo esse solet filiorum ad parentes, non autem seruorum ad dominos. Hic timor, filialis dicitur. neque solus est in homine, habet enim sibi annexam dilectionem. Solus uero timor in homine seruilis est, & eiusdem desperationis. Vocatur que timor Cain, Iudæ, aut Saulis. Quem qui uolet uincere, uincat eum fide in uerbum gratiæ. Timendum ergo tremendum que semper nobis est, ne à reuera uia deslectamus: hoc est, animos nostros Dei promissis indiuisè obfirmemus, illisq; ueluti certissimè innitiamur anchoræ, Fide uia mutuam exercentes charitatem. In primo mandato dicitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Hic dicitur, Deum time. Hic reuera timor, dilectio & amor est. In initium enim sapientiæ, timor Domini, ait Sapiens. Amans timet, timens amat. Eadem ergo erit sententia, Diliges Dominum Deum tuum, &c. Deum timete.

Regem honorificate. In genere, regem honorandum docuerat. Nunc in specie aperit regi debitum honorem impendendum propter Deum. Quod fiet, si regiam potestatem & eius monarchiam à Deo datam ueneremur. Potentiam à Deo habet Rex, qua prouidere debet sub Deo, hoc est, defendere subditos, iustitiam administrare, clementer corrigere, fontes & sceleratos punire, innocentes conseruare. Atq; quod magis hæc potentia in eo relucet, eò est honoratior. De regia & monarchia paulò ante diximus.

Serui subditi estote in omni timore dominis. Obseruandum est, quòd licet homini Christiano uti opibus, seruitio, idq; genus alijs possessionibus, inter quas enumerantur serui, ut Gene. 12. dum scribuntur bona Abraham, dicitur, Fueruntq; ei oves & boues, & asini, & serui, famulæ, & camelus. Imò & seruus Abraham diuitias domini sui enumerans, Deus (inquit) benedixit dominum meum ualde, & magnificatus est, deditq; illi oves & boues, argentum & aurum, seruos & ancillas. Seruus ergo non aduersatur Christianismo. Seruus opponitur libero siue ingenuo. Cæpit esse seruitus in Cam filio Noe, ante cuius peccatum non erat. Est ergo enata seruitus à peccato, & facta est pœna impudentiæ. Merito seruiunt, quibus est seruire ingenium, & in quo omnes affectus mali dominantur. Peccato ipsius Cam filij Noe occasionem subministravit patris ebrietas. Vnde Ambrosius ait, Manebat ante quam uinum inueniretur, omnibus inconcussa libertas, nec hodie seruitus esset, si ebrietas non fuisset. Quidam nascuntur serui, cum ex uernis siue ancillis nascuntur. Alij uero sunt serui, iure gentium, hoc est, ex captiuitate: uel iure ciuili, cum homo liber maior uiginti annis ad pretium participandum sese uenundari passus est. Serui autem (inquit iureconsultus Pomponius) ex eo appellati sunt, quòd captiuos uendi imperatores iuberent, ac per hoc seruare nec occidere. qui & mancipia dicuntur, eo quòd ab hostibus manu caperentur. Hactenus de origine, genere, & conditione seruorum. De quibus hic loquitur seruis Apostolus mancipia erant, non famuli siue ministri, quales hodie sunt. Erant serui facti Christiani, qui putabant iniuam, ut quos Christus redemisset, eos seruitute sibi deuinctos haberent Domini profani, uel fidelis fidelem retineret sub iugo: cum in Christo non sit liber, uel seruus

uus, masculus uel foemina. Vnde aut fugitiui aut male fidei serui, nomen Christi blasphemabant. Fuerunt huius opinionis olim Iudas Galilæus, Saducus, & Spartacus, & pleriq; alij, illorum discipuli ad hæc usq; tempora, qui libertatem Christianorū non intellexerunt. Non uult tamen noster Apostolus, sicut neque Paulus 1. Corint. 7. ita te addictum seruituti, ut credas te peccare, si citra fraudem, & cum pace domini libertatem assequi possis. Cur enim non liceat meliorem conditionem amplecti in re qualibet, præcipue cum hic nihil neque in Deum ipsum, neque in proximum peccetur? Hortatur ergo & admonet noster Apostolus seruos, sui officij, & in misera conditione consolatur, seruorem & æstum impatientiæ eorum restringens. Serui, ubiubi fueritis, nolo existimetis seruitutem hanc corporalem, qua dominis subiecti estis, repugnare libertati Christianæ, quæ à peccatis uos liberat. Sed subditi estote, hoc est, obedite dominis uestris. Cum addit, In timore: seruorum supercilium, fastum & contemptum retundit. Nihil enim est quod hæc magis reprimat, quam timor. In timore, cum omni reuerentia, & amore propter Deum, cuius gratia domini sunt. Hunc locū declarat & amplificat Paulus ad Ephes. 6. Serui (inquit) obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi, facientes uoluntatem Dei ex animo: cum bona uoluntate seruientes, sicut domino, & non hominibus. Scientes, quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

Non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Occupatio est. Tacite obiectioni satisfacit, præueniens, ne tumultuosuli & impatientes responsent, dicentes, Parati sumus obedire dominis nostris, sed excarnificant nos ipsos, & miserè tractant. nempe uirgis, baculo, & huiusmodi nos uelut bestias & bruta ad operas deducunt, tenuissimum uictum suppeditant, nihil uero uestimentorum largiuntur, nihil humanitatis erga nos exercent, omnia pro sua libidine agunt. Respondet Petrus, Obediendum est non solum bonis & modestis, id est, æquis, iustis & humanis, sed etiam dyscolis, hoc est, prauis, asperis & difficilibus: nisi quid præcipiant pugnant cum uoluntate Dei. Quod semper exceptum esse debet, per generalem hanc regulam, Oportet Deo magis obedire, quam hominibus.

Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Iste est modus loquendi insolitus, propter quem obscura est hæc sententia, qua adducit rationem, propter quam obediendum est dominis, siue humanis siue asperis. Hæc est gratia, dictum est pro eo quod est, hæc est laus & gloria, siue, illud demum meretur laudem & gratiam, si quis patiens iniuste, tolerans æquanimiter iniuriam iniuste illatam, sustinet tristitias, id est, molestias. Propter Dei conscientiam, dictum est pro eo quod est, propter iustam causam Dei: ut puta pro Euangelij & fidei defensione pati. Conscientiam Dei, dicit, cum quis bene sibi conscius est coram Deo, de sua innocentia. Iste est huius clausule sensus: Illud gratum est Deo, & laudabile, si quis iustus patiens est in afflictione, quam pro re iusta, & de qua probè conscius est coram Deo, patitur.

Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati sufferitis? Hæc sententia ab opposito præcedentem declarat. Quæ enim gratia, id est, quæ laus, quæ gloria est, si peccantes & colaphizati, id est, si propter uestra maleficia patimini, id est, uapulatis & torquemini, merito pœnas luitis. Sed si benefacientes, hoc est, si propter benefacta, & propter iustitiã & æquitatis defensionem affligimini & pœnas luitis, eadēq;

Iudæ Galilæi error.

Timoris uirtus.

Dyscolis.

Gratia pro laude & gloria.

Conscientia Dei pro iusta causa.

patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum, id est, illud meretur laudem & gloriam & apud Deum, & apud homines. Hos enim dicit Beatus, dominus, Matth. 5. Beati, inquit, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Colligamus ex his, qui propter sua malefacta poenas luunt, eandemq; patienter tolerant, agentes gratias Deo, poenitentes sui sceleris, & uitæ sceleræ, commendandi sunt, in tanto patientiæ bono. At nõ dicendi sunt martyres, sed exempla quedam & imagines, ut alijs sint in exemplum, qui illorum miseria & calamitate perterriti oderint peccatum & amplexentur uitæ puritatem. Martyres autem in causa uera pro fidei defensione afflicti & cæsi, testimonium perhibent ueritati. De ijs multa scripsit beatus Augustinus aduersus Donatianos Petilium & Gaudentium.

Christiana professio crucis habet comitem.

In hoc enim uocati estis. Ad patientiam hortatur, argumento ab exemplo Christi & professione Christiana, sumpto. In hoc uocati estis, id est, ad crucem baiulandam & pressuras ferendas, destinata est à suscepto baptismo uestra professio. Nõ estis asciti ad pompas, ad purpuram, uoluptates, diademata, honores. Ista non promittit religio Christiana in hoc Mundo, hoc tantum pollicetur, quod Paulus dicit 2. ad Timoth. 3. Omnes qui piè uolunt uiuere in Christo, persecutionem patientur. Ad seruos hunc dirigit sermonem, ut patienter ferant dominos suos: ita tamen ut & nobis competat, dicente Christo Ioannis 15. Si me persequuti sunt, & uos persequentur: quia nõ est seruus maior domino suo. Dominus & magister pressuras & afflictiones in hoc Mundo est passus: non est ergo quod causemur, ne hic crucem, contemptum, & facultatum direptionem patiamur. Omnia enim huiusmodi sunt Mundo exposita.

Fideles decet esse patientes.

Afflictiones in dices disciplinæ Christianæ.

Quia & CHRISTVS passus est pro nobis. Exemplum Christi proponit, non solum seruis, sed etiam toti Ecclesiæ & familie Christi, quò alacriores simus in tolerandis afflictionibus, nobisq; , quandiu hic agimus, nil aliud quam pressuras polliceamur, quas cum habuerimus, intelligamus nos non esse nostra expectatione frustratos, imò eandem patienter amplexantes, ut indices ueræ disciplinæ Christianæ excipiamus. Nam Christus, eisi innocentissimus fuit, ab ijs tamen poenis non fuit immunis: non suo, sed nostro tantum demerito. Mortem nostram gratia tulit, ut salutem in eo cõsequeremur, ne perderemur, sed per ipsum amissam patriam recuperaremur. Dicebat ille Ioannis 10. Animam meam pono pro ouibus meis. Hoc & ab Isaia capite 53. dictum est, Propter scelus populi mei (loquitur Deus) percussit eum. De se ipso, in Ieremia capite 11. ait, Ego autem sicut agnus innocens & ductus ad uictimam nesciebam. Cum enim nesciret peccatum, pro nobis peccatum factus est. Et sicut agnus, cum ducitur ad uictimam, non repugnat, sic uolens passus est, ut destrueret eum, qui mortis habebat imperium, humilians se usque ad mortem: mortem autem crucis. Hic agnus non solum sanguine suo nos redemit, sed & lanis operuit (ait Hieronymus) ut argentes infidelitate, sua ueste calefaceret, & audiremus Paulum dicentem Galat. 3. capite: Quotquot in CHRISTO baptizati estis, CHRISTVM induistis. & Romano. 13. Induimini IESVM CHRISTVM. Hac sententia Petrus miram habet gratiam, qua seruorum conditionem extollit, & maxime commendat. Cum dicit, Seruos etiam sine culpa, à dominis impuris, improbis, & durissimis afflictos, imitatores esse dominicæ passionis.

Christus agnus nos redemit & lanis cooperuit.

Vobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius.

Christus patientis exemplar.

Occupatio est, qua satisfacit tacite obiectioni. Ne putaueritis CHRISTVM afflictiones solum nostræ redemptionis causa tolerasse, id etiam factum est, ut nobis absol

absolutum patientiæ exemplar fieret. Ipse enim in hoc positus est, ut esset lux Mundi. Luce regimur & ductamur. Erit ergo nobis ut præuius, & ob oculos positus, ut eius sequentes uestigia, & patientiam habentes, in aduersis leti & gaudentes duremus. Facit ad hæc, quod ille Matthæi 10. dicebat, Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Item, Qui non baiulat crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Huc pertinet quod dicitur Ioannis 2. Qui dicit se in CHRISTO manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.

Qui peccatum non fecit. Tacita antiithesi hortatur ad ea quæ decet nos facere, ut Christi imitatores simus, atque distinctis articulis membris uel IESVM Christi puritatem, animumq; eius ad tolerandas pro nobis afflictiones docet. Is peccatum non fecit: qui totus purus esset, imò etiam ipsa puritas, à quo, qui puri sunt, puritatem & innocentiam accipiunt. Opponamus per elegantem antiithesim, membrum, Nos uerò impuri & peccatores, carne & peccato cõsuti. Tamen ipse afflictiones nõ propter se, sed propter nos, cum adhuc inimici eius essemus, sustinuit. Non est ergo mirandum si persecutiones patimur: cum ipse, qui peccatum non fecit afflictus est. Hic locus desumptus est ex Isaie cap. 53. Vide quæ scripsimus in eum locum, Et peccatum in eo non est. 1. 10. 3. Cum Deus & homo esset, non poterat in eo esse peccatum. Fuitq; eius humanitas statim ab initio celestibus omnibus donis & gratijs cumulatisima.

Christus peccatum non fecit.

Homines carne & peccato cõsuti.

Nec inuentus est dolus in ore eius. Ad patientiam hortari perscuerans Phariseorum propulsat temeritatem, qui obseruabant quomodo IESVM in sermone caperet. Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20. Qui suapte natura ueritas est, dolo sus esse nequit. Natura ipsa Christus ueritas est. Est igitur in quo nulla doli ratio inueniri potest. Nos uerò dolis, mendacio & hypocrisis facti sumus, & tanquam pannus menstruatæ opera nostra. Non est igitur, cur responsare & conqueri debeamus, si afflictamur, & persecutiones patimur. Cum is, in quo dolus neque est, neque esse potest, nostri gratia languores, dolores & opprobria portauit: & expertus est omnia, secundum similitudinem nostram, præter peccatum.

Phariseorum temeritas.

Qui cum malediceretur, non maledicebat. Istud est absolutissimum patientiæ exemplar. Cum primores Iudeorũ Scribæ & Pharisei conuiciarentur, multaq; opprobria & conuicia in Christum conijcerent, haberetq; Dominus grauissima scelera & maledicta, quæ in aduersarios clamorosos Iudeos eiaculari uerè potuisset, tantum abest responsarit, & maledicta in illorum capita reiecerit, ut pro illis Patrem rogauerit, dicens, Pater, ignosce illis. Atque cæcitatibus illorum misertus adiecit, Quia nesciunt quid faciunt. Quod Luc. 6. docuerat, Diligite inimicos uestros, benefacite ijs qui uos oderunt. Benedicite maledicentibus uobis, & orate pro calumniantibus uos. Hoc exemplo & re ipsa efficacissimè exhibuit. Ad hæc facit, quod Paulus Roma. 12. docet. Benedicite persequentibus uos, benedicite & nolite maledicere. Qui cum malediceretur, id est, maledictis incessetur, non maledicebat, id est, maledicta non reiciebat, seu maledicta non retaliabat.

Patientiæ exemplar Christus.

Cum pateretur, non comminabatur. Cum poenis affligeretur, uarijsq; tormentis cruciaretur, non comminabatur uindictam & ultionem. Qui diuina sua uirtute & potentia poterat cœlitus fulmine iaculato, aut terra debiscente, aduersarios omnes perdere, & in profundũ abyssi demittere & submergere, ul istorum minatus est: ut doceamur, si indigna patimur, qui homunciones & nihili sumus, ne superbe respon-

Christi patientia.

semus, ultionem & uindictam minitemur, & eandem modis omnibus queritemus, sed Deo patri uindictam relinquamus.

Tradebat autem iudicanti se iniuste. Tanta fuit IESU Christi patientia, ut cum indigna pateretur, & ad mortem ductaretur, nulla ueretur comminatione. Tradebat se iudicanti iniuste, hoc est, pernitebat ut Pilatus terrenus iudex ipsum iniuste condemnaret, hoc uolens fecit, uoluntarie crucem subiuit. Dicebat enim Ioannis 10. Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam. Graecis est *παρρησια* ἢ τῆς *χριστοῦ* *δυστος*, Tradebat autem ei, qui iuste iudicat. Dicit Apostolus, Cum Christus pateretur non minabatur ultionem, sed uindictam faciendam relinquebat Patri & Deo, qui iudicat omnia iuste. Ait enim Deutero. 32. Mihi uindictam, & ego retribuam. Sciebat patrem esse iustum iudicem, qui ut nemini facit, irrogat ue iniuriam: ita nullam illatam, permittit impunitam. Obseruemus diligenter ex his, & perdiscamus omnem uindictam tradere Deo, iusto, uero, & aequo ultori. Vindicandi cupiditatem abijcimus, si arrogantiam extinguiamus. Arrogantia enim ad uindicandum incitat, dum se quisque meliorem putat, quam ut alteri cedere debeat. Si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habeamus. Quod si per impiorum artes & tyrannidem non licet, uindictam committamus iusto iudici: interim rogantes Deum, ut pacifice omnia componat.

Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, Quae hic scribit Apostolus, magna ex parte mutuauit & transcripsit ex Isaiae testimonio, cap. 53. Credendum est, & fide tenendum, IESUM Christum de Spiritu sancto conceptum, & ex intacta immaculataq; uirgine natum, eò huc uenisse, ut se sanctum holocaustum in cruce Deo patri offerret, pro toto genere humano. Succumbemus enim turpiter, & iam peccatis onusti, nihil quam aeternum supplicium expectabamus. Sed ille sua misericordia, pro nobis seipsum offerens, factus est peccatum, id est, hostia pro peccato. Et id est, quod dicit, ipsum tulisse peccata nostra in corpore suo, super lignum. hoc est, in cruce, cum pendere moribundus pro nobis, & loco nostro, qui indigni eramus, ipse purus & innocens seipsum obtulit Deo Patri: quae hostia satisfactum est pro nobis. Et tulit peccata nostra, id est, expiauit, hostia sui corporis, peccata quae nos aeternae morti addixerant. Aut, ut glossa habet, tulit poenam pro peccatis debitam.

Ut peccatis mortui, iustitiae uiuamus. Quando in carne & mortali hac uita duramus, ex uitata carne propensi sumus ad peccandum. Insurgunt uitia & concupiscentiae, sed non sunt perficienda, id est, his non est complacendum. Quod ut huic morbo medeamur, moriendum est ipsi peccato. Hoc est quod Paulus ad Galat. 5. ait, Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Quod fit, dum ueterem hominem abnegamus, & Christo adheremus, ut in nouam uitam resuscitemur: & Deum colamus, non mortuis operibus, sed fidei uiae fructibus. Carni autem ad hunc modum facile resistemus clauis, id est, Dei timore & amore cruci eam affigentes, cum affectibus & desiderijs. Id est, ita Christo adheremus, & de eo semper rogitemus, ut quanquam caro sit uiua, & adhuc moueat se, tamen non possit perficere quod uelit, cum manibus ac pedibus ligatis, cruci sit affixa, & inuita spiritui subiecta. Fideles ergo hic uiuunt, & moriuntur peccato. Hoc est, crucifigunt carnem. Et licet sentiant carnem tumultuantem, non tamen illi consentiunt. Quare hoc modo, dum moriuntur ipsi peccato, uiuunt iustitiae, id est, iustificant

Vindicta Deo commissa.

Iniuria tadem non manet inuita.

Mori ipsi peccato.

Clauis ad referendam concupiscentiam.

ficantur, & Deo uiuunt a qua iustificatiõe, tanquam a radice, exeunt bona opera, & fructus ipsi, dum ambulant spiritu, ieiunijs, orationibus, elemosynis, & huiusmodi pijs operibus intenti, non modo carnis petulantiam, sed omne quod spiritui aduersatur, reprimunt.

Cuius liuore sanati estis. Non desunt qui legant Cuius liuore sanati sumus. Locus est ab Isaia cap. 53. desumptus. Liuor, est uestigium plagae in cute, uel tumor ex plaga concretus. In Psalmo, uocauit interpret cicatricem. Putruerunt & corruptae sunt cicatrices meae. Nomine liuoris intellexit Propheta uniuersitatem plagarum in corpore Christi. Ut quemadmodum eius mors fuit uita nostra, ita & liuor eius, siue uniuersitas plagarum eius fuit sanitas nostra. Nam mihi debebatur mors. Hanc mea causa subiuit Christus: ergo mors illius, mea uita est. Similiter debebantur mihi plagae, quas passus est, imò & omnis dolor, quem tolerauit. Ergo dolores & liuor illius sunt mea sanitas & emundatio a peccato, cui poena debebatur. Psal. 102. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu uitam tuam.

Erratis enim sicut oves errantes. Elegans est allegoria, qua nos confert ouibus balantibus & sine pastore errantibus. His explicat miseriam nostram, simul & immensam Dei beneuolentiam & gratiam erga nos, cum pastorem nostrum adducit Christum. Errantes oves dicit, quae a uia aberrarunt. Omnes (ait Isa. 53.) nos quasi oves errauimus. Et Psal. 118. Erraui sicut ouis quae perijt. Quae in Euangelij parabola Matth. 18. boni pastoris atq; solliciti humeris reportata est. Quae sint oves istae errabundae, declarat Isaias eodem, & sequenti textu. Vnusquisq; a uia sua declinauit. Eandem sententiam pluribus uerbis explicat Paulus Ro. 3. ex Psalmis, Non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, &c.

Sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum uestrarum. Magnitudinem diuinae gratiae erga nos adducit, non recedens ab allegoria, cum dicit pastorem episcopum. Est episcopi, non solum pascere, sed etiam de rebus necessarijs prospicere, ut docetur Ioan. 10. Luc. 15. & Ezech. 34. Ante fidem susceptam, seu antequam Christum recepissemus, eramus uelut oves balantes, & sine pastore, imò praedae expositi eramus. Sed posteaquam Christum cognouimus, & eidem fide uiua adhaesimus, nihil est quod uereamur. Nempe suppeditabit ille diligenter quae usui erunt, tum animae, tum corpori. Pastor est uigilantissimus, non oberrunt lupi. Dicit enim ille Ioan. 10. Oves meae uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam aeternam do eis, & non peribunt in aeternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Et episcopum, id est, Superintendentem, & necessarijs omnibus prospicientem. Psal. 33. Oculi enim domini super iustos, & aures eius ad preces eorum, ut ex omnibus tribulationibus eorum liberet eos. Venerabilis Beda legit, pastorem & uisitorem animarum uestrarum. Quia uisitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis sedent. Visitat quotidie ipsam, quam in nobis infudit, lucem, ne deficiat seruando, imò ut crescat iuuando. Huc pertinet quod Paulus ait Hebrae. 7. Hic autem eò quod mancat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper uiuens, ad interpellandum pro nobis.

CONCILIATIO.

PUGNANTIAM in se habere uidetur hic locus, Qui aliquando non populus, nunc

Opera bona.

Liuor.

Cicatrix.

Liuor Christi sanitas nostra.

Christi mors est mea uita.

Errantes oves.

Episcopus est pastor.

Episcopus.

Populus Dei. nunc autem populus Dei: cum populus Dei sint electi omnes, quos ante Mundi constitutionem elegit Deus. Respondeo, Creatione & providentia omnes, siue pii, siue impii sunt populus Dei. Sed soli pii & electi fideles, sunt populus Dei, iuxta electionem & predestinationem, qui licet modico tempore, perperam & male diuersentur, ueluti oues errantes, non tamen percunt de manu & misericordia Domini. Et uelut oues errantes, in caulas reducuntur: ita & ij poenitentia & Dei gratia, in domicilium redeunt. Cum sint ij, quos in peculium habet Dominus I E S V S Christus, & acquisiuit suo sanguine, ut sint genus electum, gens sancta, populus acquisitionis, regale sacerdotium, ut paulo ante dictum est. Dicebat enim Dauid, Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Paulus & Paulo similes, cum persequerentur Ecclesiam Dei, erant populus Dei, iuxta electionem & predestinationem, sed non secundum presentem iustitiam: ob blasphemiam: & tam execrabile facinus commissum in Deum & Ecclesiam eius. Quoquo uertant electi, semper sunt populus Dei, qui nusquam omnino deserentur. Nam Ioan. 10. Non peribunt in eternum, & non rapiet eas quisquam de manu domini Dei. Nihil ergo pugnantie est in eo loco, Qui nunc populus Dei, semper populus Dei fuit, secundum predestinationem: sed secundum presentem iustitiam, aliquando dicebatur non populus Dei. Vide adnotatum in Scholio.

Honor homini debemus. L O C V S hic, Serui subditi estote in omni timore dominis. pugnare uidetur cum eo Prouerb. 29. Qui timet hominē, cito corruct. Et Prouerb. 7. Fili, honora Deum, & ualebis: prater eum uero ne timueris alienum. Respondeo, Quicquid honoris hominibus debemus, id exhibendum est, quod in eis fulgor aliquis diuinus reluceat: ut puta, Magistratus dominatio, uirtus eximia, aut aliquid huiusmodi. Omnia enim in gloriam Dei facienda, hortatur Paulus. Quare non corruct, qui hominem propter Deum reuererit. Obediendum est dominis & magistratibus, quos reuereri & timere debemus, quando ita placitum est Deo, & ab eo ordinatum & constitutum.

DICTION.

Peregrinum. Indigena. H E B R A E I Peregrinum uocant, qui est ex obscura progenie, & non constat ex qua familia prodierit. Contra est Indigena, qui est clarus ex sua prosapia, cuius antecessores longo tempore urbem aliquam incoluerunt. Aliquando Peregrinum ponunt pro iniustitio, admirando & stupendo, quod inauditum est.

Dyscolus. D Y S C O L V S, latine difficilis dicitur, unde dyscolia, difficultas.

Liuor. L I V O R, est uestigiū plagæ in cute. Hebraeis significat tumore ex plaga concretū.

Mariti & uxoris officia. CAP. III.

Vxores. S imiliter & mulieres subditæ sint uiris suis, ut & si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo, lucrifiant considerantes in timore castam conuersationem uestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumentum uestimentorum cultus: sed qui absconditus est, cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo, ornabant

Mulieres] uxorē & infra. Et si] etiam. In timore] quā inuenerint cū reuerentia castam, &c. Nō sit, &c.] sit ornatus nō exterius qui sit est in scriptura (sine contextu) capillorum, aut appositione auri, aut amictu uestiū, aut palliorum, sed qui, &c. In incorrupti-

Mariti. bant se, subiectæ proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abrahamæ, dominum eum uocans: cuius estis filiæ, bene facientes, & non pertinentes ullam perturbationem. Viri similiter, cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori uasculo muliebri impartientes honorem, tanquam & cohæredibus gratiæ uitæ: ut non impediatur orationes uestræ. In fine autem: omnes unanimes patientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles. non reddentes malum pro malo: nec maledictum pro maledicto: sed econtrario, benedicentes, quia in hoc uocati estis ut benedictionem hæreditate possideatis. Qui enim uult uitam diligere, & dies uidere bonos: coercet linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum, inquirat pacem & sequatur eam: quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. uultus autem Domini super facientes mala. Et quis est, qui uobis noceat, si boni, æmulatores fueritis? Sed & siquid patimini propter iustitiam: beati, Timorem autem eorum ne timueritis, & non conuertimini: dominum autem Christum sanctificate in cordibus uestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem de ea, quæ in uobis est, spe. Sed cum modestiæ & timore, conscientiam habentes bonam: ut in eo quod detrahunt uobis, confundantur qui calumniantur uestram bonam in Christo conuersatione. Melius est enim ut beneficientes (si uoluntas Dei uelit) pati, quam malefacientes, quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis: ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, uiuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erant spiritibus, ueniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & uos nunc similis formæ saluos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientia bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem I E S V Christi, qui est in dextera Dei, degluties mortem, ut uitæ eterne hæredes efficeremur: protectus in cœlū, subiectis sibi angelis & potestatibus & uirtutibus.

itate] habeat ornatum incorruptibilitatem, ne per spiritum placidum ac quietum, qui spiritus est in conspectu Dei magnifica ac sumptuosa res. pertinentes uel iam] perterritę ullo pauore In fine] in summa compatites,] uel similiter affecti, quasi dicat, mutuo affectu tangamur, modesti,] affabiles, humani,

uultus] respectus boni,] genitius est. satisfactionem omni poscenti, &c.] respondēt dī cuiuslibet peccati ut loquamini de ea.

modestia & timore,] mansuetudine & reuerentia, confundantur] pudeant. calumniantur] conuiciantur, incessunt, persequuntur. mortificatos] mortificatō quædem carne, uiuificatos] uiuificatus expectabant] Dei patientiam] expectabantur Dei lenitas Quod & uos, &c.] uel figurē nūc respondens baptisimus nos quoque saluos reddat: quo nō carnis sordes abijciuntur, sed quo sit ut bona conscientia bene respondeat apud Deum.

Sara, Genes. 18. b
Mariti. 1. Corinth. 7. a
Prouerb. 7. c. & 2. d. Roma. 12. d. 1. Thessa. 5. d
Psal. 33. c. Lingua.
Matth. 5. a Timor.
Sanctificare Christum.
Pati propter Christum. supra 2. c
Hebr. 9. d Roma. 4. b
Arca Noe. Genes. 6. Matth. 24. d Luc. 17. f
o Simi

Vxoris factio

Similiter & mulieres subditæ sint uiris suis. Optime uxoris partes describit. Viris suis uxores necesse est ut obediant: uiris, inquam, etiam Ethnicis: si (ut Paulus ait) consenserit uir infidelis habitare cum illa. In re familiari & domestica primas habeat uir, qui caput est mulieris. In enim ab exordio Mundi constitutum est, Genesis 3. Sub uiri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Quando coniugium Christianum recte institutum est, reliqua Reipublicæ officia melius & rectius habent. Nam si recte instituantur soboles per omnes uirtutum gradus, melius promouebunt ex sancto illo coniugio procreati. Est reuera reipublicæ seges ipsa soboles, quam si grando aut tonitru corruperit, messis nulla erit spes reliqua. Ut ergo sanctum sit coniugium, Petrus præscribit uxori sua officia. Primò ut maritum sanctè reueretur, huius imperium agnoscat, hunc sincere & uerè amet. Obseruabis quòd Petrus, Suis, significanter dicit, id est, proprijs uiris: ut commendet fidem matrimonij, excludens perfidiam & scortationis uanitatem. Samaritana mulier, Ioan. 4. quinque uiros habuit, sed non suos, id est, proprios. Hæc uxorum subiectio siue obedientia, intelligatur semper citra Creatoris contumeliam, iuxta dictum Apostoli in Actis, Oportet obedire Deo magis quàm hominibus. Hac sententia Petrus ferit eos, qui dicebant coniugium dissolutum esse, si una partium ad Christum accedebat, altera manente in infidelitate. Si pars infidelis consentit habitare cum fidei, maneat fidelis, & obediat. In hanc sententiam subscribit Paulus, 1. Corinth. 7.

Vir caput mulieris.

Soboles est rei pub. seges.

Samaritana mulier.

Matrimonium non dissoluitur religione impari.

Diuortium ob contempnam religionem.

Mulieres non doceant.

Morum probitas plus ualeat quàm docta disputatio.

Ut & si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore, &c. Causam subiungit cur diuersa & impar religio non dissoluat connubium, sed maneat subdita uxor uiro suo, in his quæ nihil prorsus aduersantur religioni Christianæ: quia si infidelis uxori fidei tam molestus esset sua perfidia, qua aut uxori uera religio relinquenda esset, aut relinquendus maritus, nullaquæ esset spes, ut ille dogma Christianum recipiat, tunc Paulus 1. Corinth. 7. ait, Quòd si infidelis discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater, aut soror in huiusmodi. In pace autem uocauit nos Deus. Id est, cum omnia Dei præcepta huc tendant, ut cum omnibus hominibus, quantum fieri potest, pacem habeamus: ego Paulus in matrimonij uinculo doceo pacem sectandam. Cum ergo concordia consistere non possit, nisi per abnegatam religionem, & ueram pacem Dei interruptam, agè, ad ueram pacem & tranquillitatem aspirare licet, per diuortium. Satius enim est discessisse à marito, quàm defecisse à Deo: siquidem nulla tua culpa à te discedit, suo malo discedat. A fine & fructu argumentatur noster Apostolus: ut si qui non credunt uerbo, id est, si qui uiri sunt infideles, lucrifiant, ad Christum adducantur, & pro lucro habeantur mulierum conuersatione, sine uerbo. id est, non quòd uelim mulieres docere & interpretari literas sacras, sed uiros sua modestia, fide, uerecundia & sancta conuersatione in consensum religionis pertrahant. Considerantes in timore, id est, dum considerant cum reuerentia & pro amore sanctam conuersationem uestram. id est, integritatem uitæ uestræ oriri & nasci ex fide & Christiana religione, moueantur ad hanc uestram professionem Christianam, & uitæ integritatem amplexandam, quam uident & agnoscunt in uobis tot tantisque uirtutum ornamentis splendescere. Solet probitas & morum integritas in aduersarios non omnino perditos & desperatos ualidiores stimulos iaculati, atque plus roboris habere, quàm docta

docta disputatio.

Quarum non sit extrinsecus capillatura, &c. Hortatur noster Apostolus ad integritatis, pudicitie, & modestie studium, reprimens luxum muliebrem, quem sibi uelut congenitum habet supersticiosulum illud genus muliebre. Non præcipit ut sordido amictu uestita prodeat Mulier. Est certè modus in rebus. Sed habitum gerat, qui nulli sit offendiculo, & uitæ sanctæ respondeat. Hoc fiet si audiat Tertulliano scribenti de cultu sceminarum libellum, cuius conclusio hæc est, Prodite uos iam (inquit) medicamentis & ornamentis extractæ Apostolorum, sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos uerecundia, & spiritus taciturnitate: inferentes in aures sermonem Dei, annectentes ceruicibus iugum Christi. Caput maritis subijcite, & satis ornate eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plus quàm in auro placebunt. Vestite uos serico probitatis, bysino sanctiatis, purpura pudicitie. Taliter pigmentatæ Deum habebitis amatorem. Prohibet ergo Apostolus ne calamistratæ prodeant mulieres, quæ dum ad speculum se comunt annus est, ut auro intertexto, & pendulis ab auribus colloue margaritis, & holoserica purpurea uerue ueste formam suam nescio quo lenocinio commendent, & medietate corporis cerussa nuntio ue deliniti, uirorum oculos ad libidinem sollicitent. Hoc genus fuci & calamistri si arguit in muliere, quandò magis in uiro, qui nihil magis in delicijs habet, quàm calamistro operam nauare, ut comptus & pigmentatus prodeat ad suam libidinem. Horum consortium abominabile, ad multam & innominatam molliem alliciens, abijciendum est. In quod inuehit Ouidius,

Sint procul à uobis iuuenes ut scemina compti:

Fine coli modico forma uirilis amat.

Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Externum cultum, pretiosas & exquisitas uestes, quas ætates uariæ mutant, & iuxta mores uarios, diuersissimas habent, damnans, interni hominis cultum & ornatum commendat. Vocat hominem cordis absconditum, animum & mentem hominis piam. Vult sceminam esse animo & mente incorrupta, ut nihil agat iuxta muliebrem mollem uerue affectum, intemperantiam, rixas, iracundiam, ambitionem, arrogantiam, procacitatem, in primis autem loquacitatem fugiat. Sed ambulet in incorruptibilitate spiritus quieti & modesti, id est, sit tacita, mitis, mansueta & tractabilis. qui spiritus quietus & modestia ornatus in muliere est locuples in conspectu Dei, id est, magnificus, splendidus, & summè placens Domino Deo. Sunt enim ueræ diuitiæ uirtutes animi, quas neque ærugo, neque tineæ, neque fures demoliantur. Quemadmodum enim apud profanos homines, quæ pluris emptæ, & maiore sumptu comparatæ sunt ornamenta, meliora & speciosiora creduntur: ita pluris fiunt in conspectu Dei dotes animi ex maiore & seruentiore fide procedentes: non autem illa corporis ornamenta, quæ re uera ad desideria carnis facienda, seruiunt. Elegans est periphrasis, cum ait, Absconditus homo cordis in incorruptibili, id est, animus ipse immortalis. Cum dicit Cordis, non intelligit membrum illud internum, quod primum est uiuens & ultimum moriens: sed uoluntatem ipsam, quæ nostrarum operationum est principium, in incorruptibili est, quia immortalis est. Hic homo internus est, qui renouatur de die in diem, autore Pau-

Muliebris luxus reprehenditur.

Mulierum ornatus quales esse debent.

Vir calamistratus fugiendus.

Vestimentorum uarietate damnat. Cultus internus curandus. Homo cordis.

Diuitiæ ueræ.

Fidei seruos. Dotes animi quæ meliores: Homo absconditus.

Cor primū uiuens.

lo, 2. Corinth. 4. Licet is (inquit) qui foris est noster homo corruptatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Hunc ornatum internum, etiam apud Pythagoram sola lege naturæ ductum, fuisse commendatum legimus, nec immerito, cum uera mulierum ornamenta, pudicitiam, non uestes esse oporteat. His consonum est Propertianum illud, *Ampla satis forma, pudicitia*. Legito cap. 3. Isaïæ, de his ornamentis, *qualia futura sunt*.

Lex naturæ.
Mulierum uera ornamenta.

Mulierum sanctæ in exemplum propositæ.

Sara pbe mulieris exemplar.

Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se, subiectæ proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abrahamæ, dominum eum uocans. Quò lucidius euidentiùsq; negotium aperiat, exemplum sanctarum mulierum proponit. Sanctæ mulieres in sacris literis commendatæ, uiris proprijs subditæ erant, quæ seipsas uarijs uirtutum & studiosarum operationum coloribus ornauerunt. Luxum illum & externum nimium corporis cultum negligentes. Hoc idem ergo à uobis faciendum est, si fideles & coram Deo formosæ esse desideratis. Celebratissimi nominis multæ fuerunt, è quarum numero unam protrahit, Saram scilicet, quam, ut Abrahamum patrem omnium credentium proposuerunt, ita & Petrus matrem proponit omnium fidelium foeminarum. Quemadmodum qui credunt in filium Dei, filij sunt Abrahamæ, qui exemplar est piæ & uerè credentium: ita & quæ subditæ sunt uiris suis uxores, filie sunt Saræ, quæ exemplar est omnium fidelium uxorum. Sara enim fuit Abrahamæ subdita, & hunc dominum uocauit. Hæc est reuerentia. Iste est uerus timor castus, quo uiros suos amare debent uxores. Cum dominum uocat, magno honore & maxima obedientia uirum suum reueretur. Iste fuit Saræ ornatus internus, cum externa contumæctus modestia. Et sicuti uiro non placuit uxor (hoc enim non postulabat uir sanctus) cum eo ornatu, qui foris apparet, cincinnis & crispatura capillorum: ita nec illa uiri animum uoluit stulto illo metu sibi demereri, quo quàm plurimæ ab alieno toro metuentes, sese in gratiam (ut uidentur) maritorum curiosius conuunt & componunt, quò sic scilicet uxoria illi contenti & uelut illecti forma, alienæ carnis desideria non sequantur. Sed is contra ornatus tantum illi sanctissimæ mulieri curæ fuit, quo homo internus, homo genitura Dei innouatus, magnificus & conspicuus est coram Deo, cui omnia patent, qui interna iuxta atque externa omnia cognoscit. Typus fidelium foeminarum est Sara. Si quæ dici uolunt filie eius, hanc imitentur necesse est.

Sara typus fidelium foeminarum.

Beneficientes, & non pertimentes ullam perturbationem. Hortatur foeminas ad uitæ puritatem & opera pietatis. In quorum exercitio, nullo abducantur timore aut tremore fidelibus foeminis indigno. Non induant foemineum illum pauorem, quo solent de nihili rebus exanimari. Hunc enim foras mittere solet & debet perfecta charitas, quoniam non ad Deum, sed ad pœnam potius spectat. tamen si hoc genus muliebri & foemineum superstitiosulum est, re inani frequenter expauescens & deceptum: sed debet hic pauor abesse omnino à sanctis mulieribus, quæ deposito illo, totas sese Deo committant ac dedant. Obseruabis hunc accusatiuum, Perturbationem, non esse transitium, sed reciprocum, iuxta proprietatem Atticorum qui sic loquuntur: gaudere gaudium, furere furorem, timere timorem, ita hoc loco pertimere perturbationem. quod fit cum quis in rebus nihili ubi nihil periculi est, exanimatur, timens sibi, cum tamen nihil timendum sit. Concludamus ex hoc cõtextu, Quemadmodum qui facit opus Abrahamæ habens eius fidem, fit filius eius: ita fideles foeminae

Pertimere perturbationem.

foeminae ornatum & uirtutem Saræ imitantes, filie sunt Saræ. Hoc facientes, sequemur spiritu spiritum ipsum, omnes per Isaïam capite 31. exhortantem, *Attendite ad Abraham patrem uestrum, & Saram quæ peperit uos*.

Sara filia.

Viri similiter cohabitantes secundum scientiam. Maritorum officia præscribit, reprimens quorundam supercilium, imperium, & tyrannidem, qui claudunt, Vir est caput mulieris: habemus ergo uitæ & necis potestatem, omni imperio imperitare possumus uxoribus nostris in quauis re, etiam iuxta nostram libidinem: ab illis parendum est nobis. Sed uiris huiusmodi frenum imponit Apostolus, dicens, *Viri, cohabitare uxoribus cum scientia. Vera & solida scientia est, quæ malos & tyrannicos affectus reprimat. Nihil uerius est quàm Virum caput esse mulieris. Sed caput has habet partes, sine quibus indignum est titulo capitis. Imò tali uiro dicendum est id, quod uulpes illa (ut est in fabulis) inuento capiti dixit, O quale sine cerebro caput. Caput conuiuuit cæteris membris, consulit, et est uitæ dux. Ita & maritus sit uxori incundus conuictor, consultor, & uitæ dux commodus. Sint ergo uiri non ut pecora, ignorantes, sed uelut cognoscentes & scientes, hoc sodalitiu a Deo institutum esse, atq; mysterium & symbolum Christi & Ecclesiæ continere. Hoc si perspexerint, sancta, & non lasciuia erit conuersatio.*

Vir est caput mulieris.

Sciëntia uera & solida. Capitis partes & functio.

Matrimonij commendatio.

Quasi infirmiori uasculo muliebri impartientes honorem. *Cauete ò uiri, ne uxores habeatis ut ancillas, ut concubinas. Nolite has despicere, sed illis aliquid honoris deferatis. Has enim Dominus dedit uobis in adiutorium. Huius beneficii memineritis. Robur et affectuum moderatio est uirorum: imbecillitas autem & infirmitas mulieribus est congenita. Ob id constantius & æquius seratis, si quid ab illis per imbecillitatem factum est. Frequenter enim usu uenit, ut quæ tenerrima & fragilissima sunt in re familiari uasa, utilia magis & necessaria sint. Vocat mulierem infirmum uasculum ob imbecillitatem sexus. Non desunt qui honoris uocabulo intelligant quicquid usui esse debet, iuxta statum & proprias facultates à uiro ministrandum esse uxori. Magis autem mihi arripet prior interpretatio.*

Uxores uiri trahant non ut ancillas.

Mulier uasculum infirmum.

Tanquam & cohæredibus gratiæ uitæ. *Secundò arguit à dignatione Dei, qui mulierem æquauit uiro in promissis Euangelicis. Sunt enim cohæredes gratiæ Diuinæ, uitæ æternæ participes factæ, & iuxta hominem interdum æquales, propterea familiaris & benignius tractandæ sunt, & non ob sexum contemnendæ. Ad hunc modum qui sanctè et iucundè conuiuuit maritus, honorem defert infirmiori uasculo muliebri, id est, suæ uxori, ut Christus Ecclesiæ suæ sponsæ. Quemadmodum enim Ecclesia filios spirituales suo sponso Christo parit: sic & uxor, quæ in hoc posita est ut filios afferat, uiro suo liberos parit, sanctamq; prolem in Christo nutrit, gubernat, atq; in re familiari & domestica instruit, quò parentibus sint obsequentissimi, & posteris, si superuixerint, uices rependant.*

Uxores cohæredes sunt uitæ æternæ.

Ecclesiæ et uxoris symbolum. Uxoris functio.

Ut non impediuntur orationes uestræ. *Tertium hoc argumentum est ab utili. Si secundum scientiam uxoribus uiri cohabitauerint, non mediocrem fructum & utilitatem consequentur. nempe non interrumpentur orationes & preces eorum. Vbi enim contentiones et iurgia sunt, preces nequeunt esse puræ. Cum beneficii uitæ æternæ participes & cohæredes sunt, necesse est ut etiam commune habeant studium cum uiris, ad hanc uitam æternam. Hoc est, adniti debent, ut studeant, et uiris fiant sociæ. Hoc est, communia habeant bona tum temporalia tum spiritualia: & fiant sociæ precationum, ieiuniorum, uigiliarum, elemosinarum, & huiusmodi. Impediuntur*

Matrimonialis cõuictus pacificus.

Orationis impedimentum.

orationes peccato. Qui sanctam exercet in matrimonio conuersationem, semper bene facere & recte operari dicitur. Ac semper orat qui bene facit, & recte operatur. Ergo secundum scientiam uxori cohabitans, fructum habet continuatae & non interruptae orationis, quam commendat Christus, Luca 18. Oportet semper orare & non deficere.

In fine autem, omnes unanimes. Vulgatissima translatio legit in fide. Apud multa tamen Latinorum exemplaria legi, In fine. Graecis est, ἰν τῷ τέλος, id est, in summa uere. In unum colligit generalia omnium officia, quae singulis ordinibus, ac si singularia & propria praescriberentur, faciunt satis. Quid deceat magistratus, dominos, seruos, uxores, maritos facere, docui. In immensum auctum faceret haec epistola, exantlatosque labores deposceret, si singulis ordinibus propria officia describeret. Apostolus, qui ueluti tam longae narrationis pertasus, ut paucis & in compendium absoluat, ait, In fine, hoc est, in summa uero, seu postremo. Ista est generalis omnium officiorum institutio prima ab omnibus & singulis obseruanda, Omnes sint unanimes. In fide & pacifico conuictu concordetis estote, & non sint (ait Paulus 1. ad Corinth. 1.) in uobis schismata. sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Diuersa sunt opera, diuersi operarij, una tamen sententia. Diuersae manus, & membra diuersa, unus tamen animus & unus consensus.

Institutio omnium officiorum. Unanimitas in quouis conuictu.

Compatientes. Si unanimes sumus, ueluti unum corpus sumus: in quo membris illud familiare & congenitum est ut uno membro male habente, reliqua etiam in doloris sensu comunicent. Ita & uos, compatientes estote, id est, mutuo tangamini affectu. Sunt enim quos aliena ne tantillum quidem moucant. Audiamus Paulum ad Hebraeos. 13. huius loci interpretem. Nementote (inquit) uinctorum, tanquam simul uincti: & laborantium, tanquam & ipsi in corpore morantes. Iob 30. Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

Compati.

Fraternitas in nor amicitia.

Fraternitatis amatores. Mutuam charitatem, & eam quidem Christianam dilectione docet, de qua Christus in Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vult Apostolus, quemadmodum fratres maiore uinculo amicitiae coniunguntur, quam qui amici dicuntur: ita & proximos nostros ut fratres ducamus.

Misericors. Viscera.

Misericordes. Ad benefaciendum ex animo. Imò ex ipsis uisceribus (quae Hebraei miserationes uocant) propensi simus. Quemadmodum parentu uiscera non possunt non miseratione & pietate moueri, uiso filio necessitate patiente: ita & erga proximum morbo siue spiritali, siue corporeo, aut necessitate quauis alia laborantem, uiscera nostra moueantur, huic propensi simus ex animo, & pro affectu suppetias ferre. Praemium maximum hos manet, iuxta uerbum Christi, Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Non est ergo lapsu proximi gaudendum. Lapsus, releuetur tua opera, si fieri potest.

Modestus.

Morosuli.

Modesti. Modestum dicimus, qui se alijs accommodat, quantum cum Deo licet, in omnibus rebus. Seu cuius consuetudo & modus uiuendi facilis commodusque est omnibus. Modesti, id est, affabiles. Sunt enim morosuli quidam, & tam difficiles, quibus cum nulla ratione possumus benignè & affabiliter agere. Huc pertinet quod Paulus ad Philipp. 4. ait, Modestia uestra nota sit omnibus hominibus.

Humilis. Arrogantia.

Humiles. Vos ipsos abnegate, nulla ducamini arrogantia, quae nulli cedere uult, & nullo contenta modo ambit, nunquam quiescit sed emula. Dicebat praceptor noster Christi

Christus in Euangelio, Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.

Non reddentes malum pro malo, &c. Haec est uerae charitatis functio. Non retaliemus malum malo, conuictum conuicio. Nam si cum scelestissimis hominibus conuicio decertaueris, tu tantisper illorum compar efficeris, dum paria & consimilia reddere conaris. Qui conuiciatur tibi, improbus iure censetur, si conuicijs retaliaueris, eodem iure malus & improbus iudicaris. Audiamus ad haec exhortatione IESU Christi, Matth. 5. Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico uobis non resistere malo. hoc est, iniuria, seu conuicio non est conuictum repellendum. Paulo post ait, Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, Diligite inimicos uestros: benefacite his, qui oderunt uos, & orate pro persequentibus et calumniantibus uos, ut sitis filij Patris uestri, qui in caelis est. Huc pertinet quod dicebat Salomon, Prouerb. 24. Ne dicas, quomodo fecit mihi, sic faciam ei. Ad Roma. 12. Noli a malo uinci, sed uince in bono malo. Quemadmodum ignis igni non solet extinguisset, sed aqua: ita nec malum malo, sed bono & patientia.

Charitatis functio.

Quia in hoc uocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. Redit iterum ad patientiam cum magna afflictorum consolatione. Quoad uersamur, nunquam absolutam illam benedictionem, quae nos manet, assequemur. Imò in hoc positi sumus, at uarijs lacepsit iniurijs, & miserijs afflicti, patientia durasque euasuros, tandemque benedictione illa iure hereditario, non sine ingenti gaudio fruturos in Christo, per quem omnia sunt nobis acquisita.

Qui enim uult uitam diligere, & dies uidere bonos: coerceat linguam, &c. Autoritate Davidis confirmat quae dixit de ea uita, quam assequuntur sunt beatam, dum hic spiritalem uiuunt non reddentes malum pro malo. Vult uitam qui regnum mortis & peccati oderunt, diligentes ea quae sunt spiritus, ut in ipsis sit nouus ille homo ex iustitia & ueritate. Rursus, qui uult uidere dies bonos, id est, liberari a conscientia peccati, habeat gaudium in spiritu sancto, & pacem illam quae exuperat omnem sensum, quemadmodum scribitur Prouerb. 15. Secura mens, quasi iuge conuiuium. Volentibus hanc uitam assequi, (id est, uere liberari a regno mortis & peccati,) imò & gaudentibus in Domino, admonitiones & leges iustitiae praescribit. Coerceant (inquit) linguam suam a malo, id est, maledictione, detractio- ne, iniustitiae approbatione. Et cobibeant labia ne loquantur dolum, id est, mendacium, malam doctrinam, hypocrisim. Declinent, hoc est, diuertant a malo opere, quod uetus homo requirit, & faciant bonum, quod nouus homo ille internus postulat. Intimo cordis desiderio requirant pacem, hoc est, animi tranquillitatem, & assequuntur magis ac magis sequantur: quoniam in hac uita non potest esse perfecta & absoluta. Ut illud semper maneant, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. &c. Potest & in hunc sensum dici, Qui enim uult uitam diligere, &c. id est, qui delectatur, & gaudio gestit in spiritali uita, uultque non gustare mortem, secundum illud Ioannis 8. Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in aeternum. Sed uult dies uidere bonos, ea dexteritate, qua omnia succedant feliciter, & sanctè sibi prospiciat: coerceat linguam suam, &c.

Velle uitam.

Linguam co- cere a malo.

Quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Argumento a dignatione Dei hos exuscitat ad fructus fidei exercendos. Quia iustus, hoc est,

Iustus nihil de- est.

hoc est, timentibus & requirentibus Deum, nihil deerit, ne secundum corpus quidem. Iuxta illud, Querite primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia adjicietur vobis. In quos iugiter defigit oculos paterna illa Dei benignitas, ne quis noceat in re salutari, ut semper audiat praestoq; sit omnibus innocantibus eum. Tribulari quidem finit, & spiritu conteri, sed in salutem. quandoquidem hac via itur ad gloriam. Eleganti allegoria fauorem Dei erga iustos explicat, cum dicit, Oculi Domini super iustos, & c. sumpta a more magnatum, qui cum alicui arrident & fauorem praestant, nutu quodam oculorum benigne aspiciunt: aut si loquuntur, aures praebent. Si vero abominentur, surdis auribus & coniuuentibus oculis eos auersantur.

Oculi Dei super iustos.

Vultus autem Domini super facientes mala. Perterret qui vitam uiuunt impuram, eosdemq; hortatur ut ab impuritate ad uitae sanctimoniam sese conferant. Argumento a Dei ultione sumpto. Deus iratus praesentissimus ultor est ijs, qui faciunt mala. Qui ergo cupit Deum sibi propitium, illiusq; iram & ultionem effugere, sit beneficus, neminem laedat, malum malo non repellat: sed patiens & modestus, paci tantum & concordiae studeat. Deus fauore benignissimo respicit bonos, malos autem iratis & uindicibus intuetur oculis. Vultus in Scripturis frequenter pro indignatione accipitur. Ideoq; dicit Apostolus, vultum Domini super facientes mala.

Beneficus.

Dei fauor. Vultus pro indignatione.

Et quis est qui vobis noceat, si boni aemulatores fueritis? Posteaquam innocentiam & uitae puritatem, quam omnes induere debent, docuit: ostendit quod si in hac uitae integritate pergant, hoc est, mala malis non retaliant, sed summa cum modestia ambulantes, absolutissimum patientiae exemplar IESVM Christum sibi proponant et imitentur, quis illos affliget? quis illis nocebit? Nemo certe. Non angeli, quibus cum inita est per Christum amicitia. Non daemones. Nam Christum & fidem habent, quibus aduersus Satanam & eius affclas uictores fiunt. Quod si malos habent homines, tyrannos, & antichristos, afflictionem quidem temporalem patiuntur, sed leti sunt expectantes aeternam uitam cum summo gaudio. Si boni, id est, rei bonae fueritis aemulatores. Genitiuus est Boni.

Timentibus Dei nihil nocebit.

Sed & siquid patimini propter iustitiam, beati. Magna afflictorum consolatio. Argumento a premio & causa sumpto. Causam dicit iustitiam et ueritatis defensionem. Praemium explicat, dices hos uere beatos dici. Beatos quidem spe, quandiu hic uiuunt, qua non confundentur, cum pulsauerit Dominus. Sed et siquid patimini propter iustitiam: id est, siqui sunt tanta cecitate ducti, qua etiam benemeritos & sanctissime uiuentes persequantur, memineritis sermonis Domini, Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Item, Beati estis cum male dixerint uobis homines, et persequuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos mentientes, propter me. Gaudete in illa hora, & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in caelis.

Beati in spe.

Patientes propter iustitiam.

Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. Verbo Christi pro ueritatis defensione oppressos consolatur, ne tyrannorum minis territi animos despondeant, aut quouis modo nutent. Minacia & iulminea uerba intonant huiusmodi tyranni, nihil modestiae habent, sed ueluti Cyclopes e fornace amarulentiae & truculentiae prodeunt unoculi, uirgis, equuleo, tormentis in narrabilibus muniti, nihil aliud quam minas & afflictiones intentant. Sed timorem, id est, terrorem eorum ne timueritis. Imo ne turbemini quidem labascentes aut nutantes.

Tyranni & eorum uerba minacia.

Timorem timere.

Audite

Audite praecceptorem Christum, Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

Dominum autem Christum sanctificate in cordibus uestris. Tyranni non sint uobis pauori & terrori. Est enim dominus Deus uobis pauor & terror: iuxta Isaie dictum cap. 8. unde hic locus Petri desumptus est. Omnia (inquit) quae loquitur populus iste, coniuratio est: & timorem eius ne timeatis, neque paucaatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor uester, & ipse terror uester, & erit uobis in sanctificationem. Quomodo magnificatur & glorificatur Dominus, non quod magnitudo eius & gloria auctum & acceptionem maiorem faciat: sed hunc magnum & gloriosum ex animo pronuntiamus, agnoscentes & laudantes eius magnificentiam & gloriam. Ita dum sanctificamus Dominum, huic non accrescit sanctitatis titulus. Quare in cordibus & animis nostris hoc facere, id est, sanctificare iubemur. Si enim sanctitatis eius perfectionem habuerimus, hoc est, si uiuam fidem & fiduciam in ipsum induerimus, non tantum ore sanctificabimus, sed & in cordibus nostris hunc adorabimus. In quibus, ut in templo sancto suo, habitat, dum ista & uolumus & meditatur. Dicit potest & in hunc sensum, Quicquid uobis acciderit, aut intulerint tyranni, nolite respondere & perturbati esse: sed sanctificate Dominum. id est, glorificate, gratias agentes illi, tanquam boni consulentes, quod patimini. Hunc sanctum esse sentite & magnifice honorate, qui est omnium bonorum fons & scaturigo.

Deus pauor & terror noster.

Deum magnificare & glorificare.

Sanctitatem habere.

Parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem de ea, quae in uobis est, spe. Quomodo nemo se Academicum, Peripateticum aut Stoicum profitetur, nisi disciplinam istius, illiusue professionis teneat: ita Christiano nomine indigni sunt, qui suae professionis Christianae fidei & Spei in Christum, & unicum Messiam mediatorem ignari sunt. Quare nolite fidei hostes exacerbare: sed si defensionem est locus, rogaueritq; uos aliquis de uestra professione, Respondete quae e Symbolo fide tenetis. Nolite humanis rationibus & disciplinis agere. Fide respicite. Hanc pro clypeo habetote. Idq; uult Petrus faciatis, ob iustas causas. Non enim sanctum canibus dandum est, nec contentione uerborumq; pugna cum aduersarijs pugnandum est. Sed si qua est spes unde religionis uestra studium magis putetis promouendum, aut asserenda fuerit gloria Christi (quam nulla ratione obscurare negare ue debemus) tunc reddenda erit ratio, ut non blasphemetur nomen professionis nostrae. Alias tacendum est ob iustas causas. Non enim Dominus, Prophetae, Apostoli ue semper aduersarijs responderunt. Nam iudicium & delectus in responsione requiritur. Sola Christi gloria & proximi utilitas in hoc negotio curanda est. Parati estote ad satisfactionem. hoc est, siue excusationis siue defensionis gratia prompti estote ad respondendum quibuslibet desiderantibus cognoscere, qua fiducia ducamini, dum contemnitis hunc Mundum, & afflictiones aequanimiter toleratis.

Christiani.

Fides pro clypeo habenda. Fidei reddenda ratio ob iustas causas.

Responsio delectum habear.

Sed cum modestia, & timore. Cum respondere licebit, nolo (ait Petrus) uos indignabundos & contumeliosos esse, ueluti insensos & furibundos, sed cum modestia & suauitate quadam manifestantes uestram professionem. Nolo praeterea uos armis, & uerborum tumore niti, sed omnia esse iuxta praecceptoris nostri naturam & ingenium, mitia & suauia.

Responsio sit modesta.

Conscientiam habentes bonam, &c. Qui uolunt, quod maxime necessarium iudicant, animis hominum imprimere, semel & iterum repetunt, ut firmiter teneantur.

p ciusq;

Conscientia bona.

Calumniari.

ciusq; hereant, quæ docentur. Repetit Petrus, quæ superius secundo capite obseruanda mandauit. In primis curandum est habere conscientiam bonam, hoc est, animum sibi bene conscium, fiducia plenum, & totum à Christo pendentem. Qui hanc habet conscientiam, alacriter ferre potest omnia. Vt confundantur: id est, pudefiant in eo, quod detrahunt de uobis tanquam scelerosis & malefactoribus. Hi sunt, qui calumniantur, hoc est, mendacijs & subdola ratione uos uexant, & falsa crimina intendunt, uidentes uestram bonam conuersationem in Christo, quam negare nequeunt. Confundantur, inquam, non secus, atque Pharisæi Christum interrogantes & eius opera reprobare uolentes mendacijs & imposturis. Ad hæc faciunt, quæ scribit Paulus ad Titum 2. Verbum sanum sit, & irreprehensibile, ut is, qui ex aduerso est, uereatur, nihil mali habens loqui de uobis. Aut, Date operam bonis operibus ex bona conscientia coram Deo, ut qui calumniantur uestram conuersationem in Christo: hoc est, qui uos ridet, dum ea quæ sunt spei uestre explicatis, falsaq; crimina uobis asseribunt, dum uenerit magnus ille retributionis dies, confundantur & pudefiant, uidentes uos à Christo coronatos, & gloria ornatos, seipso uerò reprobos, & confusione dignos.

Melius est enim ut beneficientes (si uoluntas Dei uelit) pati, quàm malefacientes. In causa bona & iusta, imò & propter Deum afflictiones patienter tolerare satius est, quàm in negotio iniusto, siue pro aliquo facinore. Beati enim (dicebat ille Matth. 5.) qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum. Qui malefaciunt, præter id quod turpitudinis suæ perpetuam habent comitem poenitentiam, & conscientia suæ flagello semper torquentur, uoluptatis suæ nullum referunt emolumentum. Pluris faciendi sunt, & commendatione maiore digni, sancti, Iob plagis & Tobias cæcitate percussi, ut patientia probarentur, quàm Elimas magus & Ioram, qui sceleratæ suæ uitæ poenas dederunt tam horrendas. Obseruandum dicit, Si uoluntas Dei uelit. in idem redit, quod alibi dicit, Si necesse fuerit. Ne imitemur Donatistas (aduersus quos elegantissime scripsit Augustinus) qui Scripturæ auctoritatem, quæ ad bonum patientiæ faceret, ad manum habentes, statim seipso præcipites dabant in mare, aut interimebant, aut plagas sibi inferebant. Ista non est Dei uoluntas, hoc non est necessarium ut fiat. Non uult Deus nos ipsos interimamus, uarias poenas & tormenta subeamus, eademq; ultro nobis & sine causa accersamus. Hoc postulat Deus ut fidem & mutuam amplectamur charitatē, ambulemus in luce & uitæ puritate. Quod dum hic peregrinamur, si infortunia aduersitates ue contigerint, patienter feramus. Dedit opera non illa queramus, sed nobis ab alijs inflicta æquo animo patiamur. Dicamus ergo, Si uoluntas Dei uelit. hoc est, quando ita placitum est Deo, aut Deo permittente & uolente fit nobis iniuria, accedit infortunium, aut alia huiusmodi, æquanimiter feramus.

Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis. Argumento ab exemplo sumpto hortatur ad patientiam. Videtur mihi Petrus duo asserre Christi beneficia. Exemplum uitæ in Christo, & redemptionem. Sed per occasionem digressionem quadam redemptionem adducit. Quod ad exemplum attinet, dictum est superius, secundo capite, Quia & Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius. Ipse iustus, purus, & innocens patientissimam uixit uitam, afflictiones nostra gratia lubens tulit: Nos uerò impuri & iniusti, quantò magis afflictiones æquo animo tolerare debemus? exemplo Christi admonemur nil aliud, dum hic uersamur, quàm afflictiones assiduas nobis proponi: atque in his exerciti,

Conscientia flagellum.

Act. 13, b
4. reg. 9. c. d. e. f
Voluntas Dei pro re necessaria.
Donatistarum infamia.

Christi beneficia exemplum uitæ & redemptionis.

citi, ad queuis mala faciem obfirmare. Quantum attinet ad redemptionem, ostendit Christum omnium seculorum & ætatum esse salutem. Primo loco dicit, Christum semel pro peccatis nostris mortuus est. Qui locus duo insinuat, Christum semel passum, & Christum pro peccatis nostris passum seu mortuum. Ex Paulo, Hebr. 9. docemur, Sine sanguinis effusione & hostia munda & sancta non fieri remissionem. Sed Christus, uera, pura, & innocens hostia, semel oblatus est ad exhaurienda peccata. Semel, inquam, ait Paulus inibi, in consummationem seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Ergo omnium seculorum peccata, Christus sola & uera hostia expurgat. Cum dicitur, iustus pro iniustis, ostenditur per solum Christum redemptionem factam. Nam omnes peccauerunt, & indigent gloria Dei. Sunt ergo omnes homines iniusti. Nullus ergo seipsum redimere, iustificare ue potuit. Sed Christus purus & innocens, solus inuentus est. Solus ergo iniustos iustificare potuit. Audi Iob dicentem, Quis potest facere mundum, de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es Domine? Receperant omnes homines à Deo. reducendi erant fugitui & perditii in domum & sedes paratas: ut docent Parabolæ, Luca 15.

Vt nos offerret Deo, &c. Adducit fructum passionis & rationem redemptionis. Passus est, ut fugituios nos in uiam reductos sacrosancti sui corporis hostia reconciliaret & offerret Deo. Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, in uerbo uitæ: ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiã, non habentem maculam aut rugam. Sed rogabis, Quos conciliabit Deo, an omnes? Respondet, Non omnes, sed mortificatos carne, uiuificatos spiritu. Hi sunt, de quibus Paulus ad Galat. 5. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs. Mortificati sunt carne: hoc est, moriuntur ipsi peccato, & carni ad peccatum sollicitati: ut quemadmodum Christus pro me (cui mors debebatur) mortuus, exiit omnem infirmitatem ab Adamo habitã & receptam, & resurrexit gloriosus: ita necesse est, ut cum illo moriar, si resurgere uolo à sordibus & meis & ipsius Adami. Hoc autem fiet, si quod uim & energiam mortis eius habet, in me accepero, hoc est, fidem uiuam, & fiduciam in eum. Hac enim habita, exuo ueterem hominem: hoc est, morior ipsi carni & peccato, & sum uiuificatus spiritu, hoc est, uiuo Christo, cuius gratia conuiuificatus sum illi. Mors eius in me, hoc est, uis & energia mortis eius in me, hoc est, fides uiua, & fiducia in eum est mors ueteris Adæ & peccati. Creans enim in Christum conuicifigor Christo per fidem. Hæc crucifixio & mors, quam morior peccato, diabolo, & eius asseclis, est mihi resurrectio & uita. Dicit Caro, Tu peccasti. meus es propter peccatū. Peccaui certè: non despero: quoniam uideo & speo in eum, qui factus est, mea causa, peccatum. Is qui sic peccatum, id est, pro peccato hostia, factus est, damnat te, caro: & quicquid à me peccatum est. Vbi primum ieci meum peccatum super humerum eius (ipse enim omnium peccata portat) statim damnauit, ac deuorauit, seu perire fecit peccatum meum, ita ut nullibi pareat. Iacio autem peccatum meum super humerum eius, quando fide uiua morior peccato, hoc est, exuo ueterem hominem, stans, & firmiter adherens misericordiæ promissis eius, qui pro me satisfecit. Tunc Christus damnat mortem meam, peccatū meum, infernum meum, dans mihi uitam. Ita ut cum Paulo dicam Galat. 2. uiuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Peccatum damnat, mortem mortificat: quia ad præsentiam ipsius illa non possunt non euanescere. Est enim Christus pax: ergo fugiat inquietudo conscientia, cedat terror legis. Est consolatio: ergo procul abeat mæror animi. Est iustitia: ergo pereat peccatum.

Christi omni peccatorū purgatio.

Redemptio per solū Christum.

Crucis Christi fructus.

Conciliati per Christum.

Mortificati carne.

Fidei uiuæ energia.

Caro accusatrix.

Iacere peccatū super humerū Christi.

Christo presentem; euanescentem carnis tyrannum. Christi proprietates.

Opera.
Crux Christi
fraxu carnis.

Est uita, ergo claudatur infernus, & mors euanescat. **Quandiu hic uiuimus, sollicitabimur à carne uitiata ad peccandum, ad iram, inuidiam, impatientiam, libidinem, & similes motus: sed illi non complaceamus. Quod fiet non solum ieiunijs, meditationibus sanctis, ac alijs exercitijs pietatis, carnem reprimentibus, sed etiam si spiritu Christum ipsum amplexati fuerimus, illius crucem, ueluti fraxum, carni recalcitranti obiectantes. Cum hoc loco princeps Apostolorum sermonem faciat de Christo, non de nobis, uideaturque afferre modum rationemque redemptionis nostrae, multi magno & excellenti ingenio uiri legunt, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, uiuificatus autem spiritu. Quem locum adducens beatus Hieronymus in 54. Isaiæ, similiter & Augustinus epistola 99. ad Euodium. & Sermonem de uerbis Apostoli 14. de Christo loquens, inquit, Mortificatus carne, uiuificatus autem spiritu. His arridet Græca lectio θανάτωσιν, id est, mortificatus, ἠωοῦσιν, id est, uiuificatus. Venerabilis Beda in hunc locum tandem subscribit ad hunc modum, Alia translatio hunc locum ita habet, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos adducat ad Deum, mortificatus corpore, sed uiuus factus in spiritu. Hanc sententiam ad hunc modum explicabimus, Ipse Christus mortificatus carne, id est, mortuus iuxta corporis imbecillitatem, sed uiuificatus spiritu, id est, resurrexit uirtute Spiritus sancti, imò etiam sua uirtute, quia eadem est potentia & uirtus eius cum uirtute Spiritus sancti. In hunc enim sensum Athanasius hanc sententiam aduersus Arrianos adducit, ostendens æqualem uim ac potentiam trium personarum, Patris, Filij, & Spiritus sancti. Videtur hoc loco princeps Apostolorum præsumptionem quorundam arguere, quasi uerò diceret, Scio impios & infideles nobis obijcere mortem IESU Christi, quem uerum Deum adoramus. Sed uelim intelligant mortuum quidem esse secundum humanitatem & carnem: ita enim placitum uisumque est Deo, ut filij immaculata hostia expurgaret peccata fidelium. Vnde illum oportebat corpus mortale suscipere, ut haberet quod pro nobis offerret: Sed hæc mors, uita est fidelium. Nam hac morte reparauit uitam ipsis fidelibus. Dicant quatum uolent mortuum fuisse carne, hoc est, iuxta carnis imbecillitatem: est tamen uiuificatus spiritu, resurrexit, & spiritu uiuificus est, atque secundum spiritum declaratus esse uita mortalium. quod uidelicet uiuificus sit omnibus credentibus, hoc est, omnibus qui in eum credunt dat uitam, & per eum æternum uiuunt. Dicam ergo cum Hieronymo & Augustino, Mortificatus carne, id est, mortuus iuxta carnem assumptam, uiuificatus autem spiritu, id est, eadē caro, qua sola fuerat mortificatus, uiuificante spiritu, resurrexit. Ad hunc modum pij expectant suorum corporum transitum in uitam spiritalem, post generalem resurrectionem: post quam corpora operationes illas naturales non exercebunt, hoc est, non ducentur suo sensu, neque bibent, neque comedent, neque nubent, neque generabunt: sed erunt sicut Angeli Dei.**

Christus mortificatus carne.
Christus uiuificatus spiritu.

Resurgentium status.

Christus uisit inferos triduo suæ mortis.

In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus prædicauit, qui increduli fuerant aliquando. Locus hic difficilis & obscurus est, multosque hætenus torsit. Sed si diligenter consideretur, fiatque punctum post dictionem Aliquando ita ut sequens textus sit noua sententia per comparisonem diluuij cum Baptismate, ex contextu orationis & collatione cum sententia sequentis capituli, Propter hoc enim & mortuus, &c. magis ac magis clarescet. Hic locus ostendit Christum statim à morte dignatum fuisse per se uisere & consolari sua prædicatione pios, qui in custodia & sinu Abrahamæ tenebantur, donec ipse resurgens & primogenitus ex mortuis, uiam in cælum aperiret, & ad Patrem rediens, suos secum in gloriam Patris induceret. Quemadmodum

dum Paulus antè quàm edicat ascensum Christi supra omnes cælos, manifestat descensum eius in inferiores partes terræ, dicens Ephef. 4. Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos: ut impleret omnia, descendit in inferiores partes terræ, id est, non solum seipsum exinanuit formam serui accipiens, sed etiam descendit suæ mortis tempore ad eum locum, in quo patres pij custodiebantur in aduentum eius gloriosum: iuxta uaticinium Zachariæ 9. Tu quoque in sanguine testamenti eduxisti uinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. Ut impleret omnia suis donis, aut ut satisfaccret omnium prophetarum oraculis. Ita & post declaratam Christi passionem, Petrus antè quàm dicat illum ascendisse ad dextram Patris, ubi est mortem deglutiens, manifestat descensum eius ad inferos, seu locum piorum & in sinu Abrahamæ existentium. Atque quos Zachariæ in lacu existentes dicit, hos noster Apostolus, in carcere siue custodia esse nuncupat. In quo, supple, spiritu, Christus ueniens prædicauit. Prædicare, est Euangelium annuntiare. Prædicauit ergo, quod sequenti capite dicitur, Et mortuis euangelizatum est. Prædicauit Euangelium, remque omnium lætissimam his spiritibus, supple pijs, qui erant in carcere, id est, custodia & sinu Abrahamæ. Qui fuerant increduli, id est, inobedientes aliquando, quasi dicat, fuerunt quidem increduli. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Rom. 3. Et Iac. 3. In multis offendimus omnes. Sed non permanserunt increduli. Prædicauit, inquam, illis redemptionem completam, & peccata abolita esse liberatione sui corporis. O rem lætam ipsis spiritibus prædicatam & euangelizatam! O ingentem Christi benignitatem, qui statim ut abolitum est peccatum, eiusque chirographum deletum est, uoluit omnes sui Spiritus consortes certissimo gaudio perfundere. Hunc locum, in quem secedebant pij, donec impleretur redemptio, uocant patres Limbum, quem Tertullianus lib. 4. aduersus Martionem putauit fuisse paulò editiorem ipsis inferis. Qua parte situs est locus piorum, quem Limbum dicunt, siue impiorum, quem infernum nuncupant, nolim aliter inquirere. Satis est mihi & omni animæ fidei, id nouisse, quod omnes ab exordio Mundi animæ sanctorum sunt beneficio Christi à peccatis expurgata. Teneamusque firmissimè (ut uerbis Augustini utar) quod fides habet fundatissima auctoritate: Quia Christus mortuus est secundum Scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas, et quod apud inferos fuit, solutus eorum doloribus, quibus eum erat impossibile teneri.

Prædicare.

Abrahamæ sinus.

Limbus.

Quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, &c. Docet nos eadem uirtute, qua & præcedentium seculorum patres, saluari. Atque quàm Christus omnium seculorum sit salus & saluator unicus, eleganti collatione Arca Noë ad baptismum ostendit. Quemadmodum olim dum fabricaretur Arca Noë, qui prædicationi eius (quam hic dicit, apparatus Arca) obediuerunt, saluati sunt in Arca: ita credentes in Baptismo saluantur. Cum fabricaretur, id est, cum appareretur Arca, quando expectabant Dei patientiam, id est, longanimitatē Dei, nolentes prædicatione Noë, quæ declarabatur apparatu Arca, ad poenitentiam redire. Quasi diceret, Deus longanimis diu distulmarat illius seculi impietatem, si fortè conuerterentur ad ipsum: sed dum multis annis pertinaciter in impietate procaci pergerent, diluuiio impoentes iuste extinxit. Quod nunc simile formæ, id est, cui nunc simile est, siue cui mysterio Arca similis formæ est, id est, respondens Baptisma facit nos saluos. Ac si dicat, Ita & Deus longanimis Euangelium auersantes expectat, nisi fide & Baptismate saluentur. Quod ergo de Arca propositum est, typus est Baptismi nostri. Arca ex uarijs lignis leuigatis constructa: Ecclesia ex uarijs populis, iudæis scilicet & Gentibus cōgregata. Arca ferebatur aquis

Fide eadē, qua & patres, saluamur.
Baptismi & Arca Noë solum.
Noë prædicatione.
Dei patientia.

ad portum : feruntur et fideles Baptismo, ad salutem. Seruati sunt temporaliter super aquam, qui in Arca erant: seruantur spiritaliter in Ecclesia, qui aquis Baptismi feruntur. Omnes extra Arcam demersit aqua: omnes extra Ecclesiam, etsi baptizati sint, submergentur, et peribunt. Aqua in altum Arcam eleuauit : eleuat et baptismus in caelum. Pauca, id est, octo anime, utpote Noe, trium filiorum, et quatuor uxorum, saluae factae sunt : ita et multi ad Baptismum uocati sunt, sed pauci electi.

Baptismata multa. Non carnis depositio sordium, &c. Varia apud ueteres erant baptismata, quibus abluantur sordes externae humani corporis, quae à Iudaeis maxima obseruabantur diligentia. Sed de his non loquitur Apostolus, perseuerans in allegoria. Quem admodum patres fide in Messiam futurum seruabantur, et salutem consequuntur : ita et baptismus nos abluimus à peccato, et iustificati seruamur, et salutem consequimur. Ablutio illa externa aquae baptismalis, signum est ablutionis internae, et gratiae collatae per fidem in Christum, qui dedit baptismum uim uiuificantem et uirtutem expultricem quidem peccati, et uitae collatricem. Propterea subiungit, Non carnis depositio sordium, id est, Non intelligo et non loquor de eo baptismum, cuius effectus est, ablutio sordium externarum in corpore, sed de eo baptismum, cuius effectus est, conscientiae bonae interrogatio in Deum, id est, est bona conscientia, bene respondens apud Deum. hoc est, facit Baptismus ut pacata ac tuta sit conscientia coram Deo. Nam ubi conscientia bona, nisi ubi fides non ficta: dicente Paulo : Finis praeccepti est charitas de corde puro, conscientia bona, et fide non ficta. Addit Apostolus, Per resurrectionem IESU Christi. Rogabis, Quare non dicit Per mortem Christi: cum ipse Baptismus uim mortis simul et resurrectionis Christi habeat, Roma. 6. Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem : ut quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris: ita et nos in nouitate uitae ambulemus. Respondeo, Cum resurrectionem adducit, meminit et mortis. Atque ipsi Petro, et alijs Apostolis resurrectio significat uiuificantem uim ac uirtutem IESU Christi cum toto redemptionis negotio. Significat ergo Petrus, quod baptizatus hunc consequitur effectum, Non ablutionem sordium externarum, sed conscientiam bonam bene respondentem apud Deum, hoc est, conscientiam conciliatam Deo. Et hoc per resurrectionem IESU Christi, hoc est, per uiuam fidem mortis et resurrectionis Christi, seu per fidem totius negotij redemptionis nostrae, nobis per unicum Christum seruatores exhibita. Ista est uirtus, quam habet Baptismus, de quo hic mentionem facit Apostolorum princeps. Quia Christus amplius non moritur, mors illi ultra non donabitur, reliquit et efficaciam suae crucis ac resurrectionis ipsi Baptismo: ut quicumque baptizatur, à sordibus anime, hoc est, à peccatis sit ablutus : et à morte spiritali ad uitam resurgat spiritalem, ambulans in nouitate uitae. Quod si contingat post Baptismum mortalis lapsus, misericors Dominus fidem uiuam reliquit, ut ea à sordibus lauemur, et uita donemur, pacatam conscientiam coram eo deferentes, Roma. 5. Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum, per dominum nostrum IESUM Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. Baptismus ergo nos saluat, quod innitatur toti mysterio redemptionis nostrae. hoc est, quod includat in se uim illam uiuificantem à Deo concessam.

Christus in dextera Dei patris. Qui est in dextera Dei. Non dicit, Qui iussus est sedere, aut esse in dextera. sed, Est in dextera patris, id est, qui aequalis est Deo patri : ut ostendat IESU Christi diuinitatem. Si tamen naturam humanam consideraueris: ipse est in dextera Patris, id est, in potioribus bonis Dei patris, quibus copiosissime fruuntur, supra omnes Angelos, et omnem

omnem creaturam. Ista sunt, quae Paulus ad Philip. 2. expendit. Propter quod exaltauit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine IESU omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum : et omnis lingua confiteatur, quia dominus IESUS Christus in gloriam est Dei patris. Si hanc Christi gloriam considerauerimus, excitabit fidem nostram et animos nostros ad amandum IESUM salutem nostram. Tanti beneficij nobis exhibitum memoria : qua recolimus omnem creaturam huic subiectam, ut obediant, siue principatus, siue potestates, siue superi, siue inferi, et uel inuiti seruiant creaturae iuxta beneplacitum Domini : scandalum tandem crucis extenuat, et potentiam uiuificantem extollit, ut maiore fiducia ad eum accedamus.

Deglutiens mortem. Elegans est metaphora. Quemadmodum agimus nostro corpore, ut quod absumptum est nunquam appareat : ita Christus suo corpore egit quando est mortuus, ut absumpta mors fuerit, et nunquam illi apparuerit postea, qui per gloriam patris resurrexit. Completaque est propheta à Paulo 1. Corinth. 15. ex Osea 13. allegata, Absorpta est mors in uictoria. Osea 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Proponitur ergo nobis IESUS Christus tanquam uictor mortis, et deglutiens mortem. hoc est, faciens, quod qui in eum credunt, non moriantur in aeternum. Haec mirum in modum consolantur conscientias, pacatasque reddunt aduersus peccatum, mortem et carnem. Nam cum remorsum conscientiae propter peccatum sentio : statim recurro ad Christum mihi propositum, quem audio factum esse peccatum, hoc est, hostiam pro peccato, ut iustitia Dei fiat per illum. Huic fido, et ad eum totus ardens amore recurro. Statim uideo, quod ipse mea causa factus peccatum, damnat ac deuorat peccatum meum. hoc est, hostia sui corporis pro illo satisfecit, ut propter hanc offensam nihil queratur. Atque tanta sum libertate donatus, ut peccatum illud, cuius seruus eram, nullibi apparere audeat. Imò absumptum est, et perijt. Similiter mortem in carne mea inuenio, quae me affligit et occidit. Sed habeo contrariam mortem, quae est mors mortis meae, ea crucifigit, deglutit ac deuorat ipsam. Ista est uis et uirtus IESU Christi, quam caro ignorat, et philosophia humana capere non potest. hanc fide consequimur.

Ut uitae aeternae haeredes efficeremur. Faciunt quae superius adduxit Apostolus, ut ex Deo nascamur, et filij eius simus. Sed qui filius est, illum et heredem esse oportet. Vbi primum quis ex Deo nascitur, meretur esse haeres, non merito nascens, sed merito eius, cuius gratia fit filius. Merito Christi donamur gratia, et efficitur filij Dei. Sed eadem gratia, hanc habemus natiuitatem : ergo et eadem gratia hanc hereditatem. Quemadmodum in politia et oeconomia nascendo efficitur haeredes : ita et in politia Dei, fides uiua parit nos, et efficit filios Dei, natos ex uerbo, quod est uterus diuinus, in quo concipimur, gestamur, nascimur, educamur, &c. Hac natiuitate, qua efficitur, et formamur noua creatura per fidem uiuam, dicimur et sumus Christiani, filij, et haeredes Dei per Christum. Cum ergo tanti patris simus filij, liberi sumus à morte, peccato, carne, Mundo, diabolo et inferno, quorum Christus uictor fuit. Et habemus iustitiam et uitam aeternam per ipsum. In quem semper intuentes, nihil nos separabit ab eius amore : sed semper cum eo manebimus. Longè uerò felicius post exutam hanc mortalem carnem. Haec non intelligit caro. Magna pijs uiris consolatio, cum audiunt se haeredes, non regis alicuius potētissimi, non Caesaris, non Mundi, sed Dei omnipotentis, creatoris omnium. Hanc hereditatem si quis comprehendat, se nimirum heredem Dei, se filium Dei esse : is re uera, quicquid potentiae et opum, quicquid magnificentiae habeat

Mundus,

Deglutiens mortem.

Christus uictor mortis.

Christi uirtus.

Conscientiae remorsus quomodo abijciendi?

Nati ex Deo cuius gratia merentur esse haeredes.

Verbum Dei est uterus.

Mundi deliciae
pijs sunt ster-
cora.

Mundus, duxerit esse sordes & stercorea comparatione hereditatis suae caelestis.
Profectus in caelum, subiectis sibi Angelis & potestatibus & uirtutibus. Nemini dubium puto, filium Dei, Patri & Spiritui sancto aequalem, supra omnes Angelos, & omnem creaturam esse. At quia fortassis de humanitatis eius exaltatione supra Angelos, quidam responsarunt & subdubitarunt, necessarium existimauit Apostolus scribere Christum, etiam secundum humanitatem exaltatum esse supra omnes Angelos, quales quales fuerint. Quod manifestauit quoque Paulus multis argumentis, 1. & 2. cap. ad Hebr. iuxta Psal. 8. Gloria & honore coronasti eum Domine, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Ad Ephes. 1. Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in caelestibus, supra omnem principatum & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Ipse ergo Christus, dominus est Angelorum, & uniuersae creaturae. Nolim ex his Apostoli Petri uerbis, cum ait, Subiectis sibi Angelis: intelligas quicquam dissidij inter Deum & Angelos esse subortum, cuius gratia Christo sunt subiecti. Sed hoc loquendi modo manifestatur gloria IESU Christi, qui supra omnes caelos eleuatus regnum accepit aeternum. In quo omnibus imperat, & Angelis utitur, ut creaturis. quare maior est Angelis.

Christus supra
omnem creatu-
ram.

Christus Ange-
lis maior.

Deum non cogit,
ut inuicti
peccemus.
Non peccamus
inuiti.

CONCILIATIO.

CV M manifestum sit haereticis, Arrium, Sabellium, & alios non parum nocu-
menti attulisse uiris pijs ac fidelibus: quomodo Petrus tam constanter asserit, Et quis est,
qui uobis noceat, si boni aemulatores fueritis? quasi dicat, Nullus. Respondeo, Quemad-
modum diabolus tentans inclinatus & propensum reddit animum ad peccandum, non ta-
men compellit, cogit ue ut qui tentatur inuitus peccet, sed peccat tentatus, quia liberè
tentari consentit: ita & haereticus potuerunt inducere fideles ad consentiendum erro-
ri, consilio, fauore, minis, & alijs huiusmodi. Sed si ueri fuerint aemulatores, non consen-
serunt. Hoc reuera omnibus persuasum esse uelim, quod praclare ait Chrysostomus, Ne-
minem laedi, nisi a seipso.

DICTIO.

Capillatura.

CAPILLATURAM dicit pro crispatura & contextu capillorum.

Locuples.

LOCUPLES, penultima correpta, locupletis, penultima longa, qui diues est lo-
cis & possessionibus multis.

Oculus Domi-
ni.
Vultus Domi-
ni.

OCVLI Domini, & uultus eius, allegoria ex hominibus sumpta, praesertim ma-
gnatibus, quorum est potissimum oculorum nutu agere. quos enim fauore dignantur, cle-
menter apertis oculis intuentur: quos uero abominantur, clausis oculis & pressis palpe-
bris, aut truculenter in altum porrectis auersantur. Ita oculi Domini super pios clemen-
ter aperti: super impios aut clausi, aut surrecti dicuntur.

Baptismus uar-
ijs modis acci-
piuntur.

BAPTISMA & Baptismus dicitur, significat tinctionem. Ut autem dicitur
signum Christianorum & sacramentum, est tinctio in aqua, qua in gregem Christi
& ordinem innouandorum spiritu recipiuntur, qui tinguntur seu baptizantur. 1. Ioh. 3.
Nisi quis renatus fuerit, ex aqua, & Spiritu sancto. Interdum Baptismus dicitur Crux,
sive Calix Dominae passionis & mortis eiusdem. Marc. 10. Potestis baptismo, quo ego
baptizor, baptizari? id est, supplicium mortis sufferre? Dicitur & Baptisma, lotio for-
dium externarum, ut hoc cap. dicit Apostolus. Est & baptismus sanguinis, de quo multa
differit Cyprianus, libro de exhortatione martyrij ad Fortunatum. Est baptismus flami-
nis, est & Baptismus fluminis seu aquae. Sed de his uide in 4. Sententiarum multa.

DEGL

DEGLUTIRE, est deglubere & deuorare. Quod enim deglutimus, ait Be-
da, agimus, ut uirtute nostri corporis absumptum nunquam pareat. Et deglutiuit mor-
tem dominus, quam resurgens a mortuis ita funditus consumpsit, ut nihil contra se ul-
tra per attactum alicuius corruptionis ualeret, ac manente specie ueri corporis, abesset
prorsus labes omnis prae fragilitatis.

Deglutire.

Armamini] ar-
memini, & in-
duite uos simi-
li proposito ani-
mi.

Sufficit] Sat-
enim est nobis,
quod antea uir-
tute tempore uo-
luntate gētium
parauerimus,
quam uersare-
mur i lasciujs.
Admiratur] ue-
lut peregrini
res alienae regi-
onis. Vel ab-
surdum illis ui-
deretur quod non
accuratis una cum
ipsis in eadem
luxu effuso
nem, qui de uo-
bis male loquitur,
&c.

Prudentes] so-
brijs, temperati
Continuam] ue-
hementer.

Operit] Ope-
riet, qui enim
charitate pre-
ditus est, a mul-
tis peccatis ab-
stinet quae alij
parare solent.
Itaque] subaudi,
loquatur.

Nolite peregr-
inari] ne commo-
ueamini perfur-
de ut re noua
& insolita ne ad-
miremini, &c.

In seruire] id est
per igne explo-
ramini, quae res
ad experimen-
tum uestri sit.

Exprob.] pro-
bris afficiuntur
quod Christi sitis.
Quod est hono-
ris, &c.] gloria
& spiritus Dei
uobis requirit.
uel refocillatur
super uos.
Maledictus] ma-
ledictus, facinoro-

Carnis mortificatio, & mutua dilectio
habenda.

CAP. IIII.

CHRISTO igitur passo in carne, & uos eadem
cogitatione armamini. quia qui passus est in car-
ne, desijt a peccatis: ut iam non desiderijs hominum,
sed uoluntate Dei quod reliquum est in carne uiuat tem-
poris. Sufficit enim praeteritum tempus ad uoluntatem
gentium consummandam, his qui ambulauerunt in lu-
xurijs, desiderijs, uolentijs, comestationibus, potatio-
nibus, ebrietatibus, & illicitis idolorum cultibus. in
quo admirantur non concurrentibus uobis in eandem
luxuriae confusionem, blasphemantes, qui reddent ra-
tionem ei, qui paratus est iudicare uiuos & mortuos.
Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est: ut
iudicetur quidem secundum homines in carne, uiuant
autem secundum Deum in spiritu. Omnium autem fi-
nis appropinquauit. Estote itaque prudentes: & uigila-
te in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in uo-
bismetipsis charitatem continuam habentes: quia cha-
ritas operit multitudinem peccatorum. Hospitalis in-
uicem. Sine murmuratione. Vnusquisque sicut accepit
gratiam, in alterutrum illam administrantes: sicut boni
dispensatores multiformis gratiae Dei. Siquis loquitur:
tanquam sermones Dei. Si quis ministrat: tanquam ex
uirtute, quam administrat Deus. Ut in omnibus hono-
rificetur Deus per IESUM Christum: cui est glo-
ria & imperium in secula seculorum. Amen. Charissimi
mi, nolite peregrinari in seruire qui ad tentationem
uobis fit, quasi noui aliquid uobis contingat: sed com-
municantes Christi passionibus, gaudete, ut & in reue-
latione gloriae eius gaudeatis exultantes. Si exprobra-
mini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est
honoris, gloriae, & uirtutis Dei, & qui est eius spiritus:
super uos requiescit. Nemo autem uestrum patiatut
homicida, aut fur, aut maledictus, aut alienorum appe-
titor. Si autem ut Christianus: non erubescat, glorifica-

Cessandum a
peccatis.

Ephes. 4. e

Vigilia.
Oratio.
Charitas.
Prouerb. 10. b

Hospitalitas.
Roma, 12. c
Hebr. 13. a
Philipp. 2. b

Afflictiones
propter Chri-
stum.

cet autem Deum in isto nomine. quoniam tempus est ut incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis: quis finis eorum qui non credunt Dei Euangelio? Et si iustus quidem uix saluabitur: impius & peccator ubi parebunt? Itaque & hi qui patiuntur secundum uoluntatem Dei: fideli creatori commendent animas suas in benefactis.

Prouerb. 11. d

Vita hominis super terram milita est. Christi omnia arma aduersus hostes habet.

Christo igitur passo in carne, & uos eadem cogitatione armamini. Agnoscens princeps Apostolorum uitam hominis super terram esse militiam, aludat ad ducem exercitus & arma militaria. Ducem quidem proponit Christum, in quo, cum sint omnia ad militiam scientia (In eo enim sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei) hortatur nos ad arma patientiae & tolerantiae, ut quibus aduersarios deuicit Christus, paribus ad hanc pugnam armis accingamur. Neque solum nos inuitat exemplo Christi ad patientiam, sed etiam ad uitae integritatem & puritatem: ad quam quae sequuntur pertinent. Cum Christus (ait) passus sit in carne, non solum quum mortuus est pro nobis, sed etiam toto uitae suae tempore, afflictiones & passiones nostra gratia in suo corpore portauit: Vos qui nihili estis, armemini eadem cogitatione: hoc est, induite eandem cogitationem, & sentite in uobis, quod in Christo IESU: ueluti armantes uos. Haec Christi afflictiones si fuerimus meditati, arma erunt ad propulsandas & extinguendas concupiscentias. Hac meditatione carnem nostram cum uitijs & concupiscentijs crucifigemus, ut Christo uiuamus.

fus, affectorum curiosus explorator. In isto nomine uel in parte hac. Fidei reator, ut fidei conditori, uel possessori. Benefactis] benefaciendo.

Quia qui passus est in carne, desijt à peccatis. Meditationes dominicae passionis, simul & afflictiones mortificant carnem, ita ut iam carni non uiuamus, sed moriamur. A fructu & efficacia armorum Christi, ad patientiam hortari perseuerat. Quia qui passus est in carne, id est, qui mortificatus est carne, seu est mortuus carni, desijt à peccatis, id est, uiuificatus est spiritu, seu iustificatus est, ambulans in nouitate uitae. Aut, Qui mortificatus est in carne, id est, qui afflictiones patienter in carne tolerat, hunc consequitur patientiae fructum, cessat à peccato, & sanctè uiuit. Referrì possit haec clausula ad Christum, in hunc sensum, Qui passus est in carne, hoc est, qui pro nobis mortuus est, desijt à peccatis, id est, desinere ac cessare fecit peccatum: ut quod reliquum est uitae, Deo, & non desiderijs carnis uiuamus. Accommodatior mihi uidetur ad sensum Petri prior interpretatio. ad quam pertinet quod dicit Paulus, 1. ad Corinth. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum alijs praedicauerim, ipse reprobus efficiar.

Carnis mortificatio fit crucis meditatio.

Desinere à peccatis.

Ut iam non desiderijs hominum, sed uoluntate Dei, quod reliquum est in carne uiuat temporis. Elegans est antithesis, qua desiderijs hominum, uoluntatem Dei opponit, ut opposita membra, modis uiuendi contrarijs opponantur. Cum uiuitur carni, desideria eius fiunt, & non Dei uoluntas. Sed qui moritur carni, desideria eius non facit, & Dei uoluntati per omnia obtemperat. Qui ergo afflictiones patienter tolerat in carne, desijt à peccato: ut iam quod reliquum est uitae, uiuat iuxta Dei, non autem carnis, uoluntatem. Quod si rogaueris, quae est Dei uoluntas? Respondet Paulus 1. ad Thessa. 4. Haec est enim uoluntas Dei, sanctificatio uestra: ut abstineatis uos à fornicatione: ut sciat unusquisque uestrum, uas suum possidere in sanctificatione & honore.

Carni uiuere. Carni mori.

Voluntas Dei erga nos.

Suffic

Sufficit enim praeteritum tempus ad uoluntatem gentium consummandam. Ad uitae puritatem, & Christianam pietatem hortatur, argumento ab antecedentis uitae impuritate sumpto. Quam dixerat prius concupiscentiam, nunc eandem uocat uoluntatem Gentium seu Ethnicam. Viuendum est Christianè & purè. Sufficit enim praeteritum tempus ad uoluntatem gentium, hoc est, Satis est haecenus impie & scelerosissime uixisse. ac si diceret, Hora est iam à peccato resurgere: Et hoc cum iam sit uobis nota uia salutis, cognoscatisq; per unicum Christum, peccatum esse expiatum. Aut dici potest in hunc sensum, Satis superq; satis est omni flagitiorum genere se conquinasse, antequam innotesceret Christi beneficium. Sed cum audiamus agnoscamusq; patrem caelestem omnes thesauros gratiae nobis in Christo dedisse: iam non Ethnici & gentiliter, hoc est, impurè & secundum pristinam malam uitam, sed purè & secundum uoluntatem Dei uiuamus.

Voluntas gentium.

His qui ambulauerunt in luxurijs. Genus duntaxat dixerat, cum dixit, Ad uoluntatem gentium consummandam. Nunc illius species & membra adducit, quibus apertius intelligitur carnalis illa uoluntas uoluntati diuinae opposita. Nominè luxuria intelligit omnem luxum & scelestam consuetudinem ad carnis opera.

Luxuria.

Desiderijs, id est, lasciujs, infrenatis & innominatis.

Desideria.

Vinolentijs, comestationibus, potationibus, ebrietatibus.

Desideria.

Vini & crapulae studium prohibet, à quo carnis desideria, petulantia & lasciuia infinitè pullulant. Secundo arguit inexhaustam illam frequenti mensarum apparatu ingluuiem factam. Tertio uetat illam uini inexplebilem ingurgitationem, eorum maxime, qui & ad numerum atque ad aequales potus & bibunt, & alios prouocant, totam noctem uacuandis cyathis producentes.

Vini & crapulae fordes.

Vinolentiae. Comestationes. Potationes.

Et illicitis idolorum cultibus. Nefarius & scelestissimus est idolorum cultus, quem eleganter depingit Sapiens Sapien. 14. Aut enim filios suos (ait) sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniae plenas uigilias habentes, neque uitam, neque nuptias mundas iam custodiunt, sed & alius alium per inuidiam occidit, aut adulterans contristat: & omnia commissa sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptione & infidelitas, turbatio & periurium, tumultus bonorum, Dei immemoratio, animarum inquinatio, natiuitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiae & impudicitiae. Infandorum enim idolorum cultura omnis mali causa est, & initium, & finis. Vocat Petrus Idolum, quicquid Deo prætuleris uel aequaueris, uel in quo spem collocaueris. Vnius Dei summum cultum habeamus necesse est.

Idolorum cultus nefarius.

Idolum.

In quo admirantur non concurrētibus uobis in eandem luxuriae confusionem, blasphemantes. Ea est carnis ingenta malitia, ut semper oderit quae faciunt ad uitam spiritalem. In quo, id est, propter quod, aut quia mortui estis carni, & uitam non ducatis in luxurijs & concupiscentijs, quam olim uixistis, iuxta concupiscentiam Ethnicam, & cum his qui in suis permanserunt desiderijs, admirationi estis ijs, quibuscum gentiliter uiuebatis. Nunc autem cum uident uos suis moribus ex diametro aduersantes, & uitam uestram nullo modo suae respondentem, uos arbitrantur stultos & deliros: dicentes, Quam insaniunt isti, qui malunt afflictiones pati, quam in delicijs uiuere! Qui solebant scortari, alea ludere, comestari, compotare, & hilarem ducere uitam: nunc ieiunijs, abstinentia, fletu, lachrymis, planctu, & huiusmodi seipos macerant, excarnificant. O ridiculos uiros! o meram amentiam! Neque his contenti atrociora iaculantur conuicia. Stupefcunt blasphemantes in uos ipsos, quod non

Carnis malitia.

conuiuatis in eadem colluuiione ac redundantia lasciuie & desideriorum carnis, quæ pro sui animi libidine exercent occæcati : non considerantes quàm tutò peregrinamini ad eam uitam, quam æternum uiuetis.

Qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare uiuos et mortuos. Afflictos & piè uiuentes consolatur, argumento à præmio & poena sumpto. Nolo conuicia conuicijs rependatis, ait Apostolus. Hoc docui non faciendum, & à Domino prohibitum. Harum blasphemiarum ultorem Deum habebunt, ad cuius tribunal sisti omnes oportet, ut unusquisque recipiat secundum sua opera. Christus, cuius gratia uos persecutiones patimini, iudex is est futurus. Acto. 10. Ipse est qui constitutus est à Deo iudex uiuorum & mortuorum. Nam pater omnè iudicium dedit filio. Huc pertinet quod scribitur Ecclesiastici ultimo, Cuncta quæ sunt adducet Deus in iudiciũ, pro omni errato, siue bonum siue malum sit. Cùm dicit, uiuos & mortuos : intelligit fideles & infideles, electos, & reprobos: ut ne quis putauerit se posse iudicium illud euadere. Impij æternis mancipabuntur supplicijs. Vos uerò cum reliquis pijs, si in fide & religione Christiana ad finem usque perseueraueritis, non modò corpora uestra, quæ nunc ab aduersarijs affliguntur, resurgent gloriosa, sed & uitam illam beatam consequemini per Christum, cui omnis honor & gloria.

Propter hoc enim, & mortuis euangelizatum, &c. Duos Fidei articulos hic contextus comprehendere uidetur. Priorem, quòd Christus ad inferos descendit. Alterum, quòd omnes in carne resurgent iudicandi. Propter hoc enim, id est, quia iudicaturus est Christus uiuos & mortuos, euangelizatum est mortuis. Id est, Christus nuntiatus est uniuersorum iudex, ijs qui è uiuis excefferunt in sinum Abrahamæ, quos resurgens eduxit de carcere. Hæc autem annuntiatio Christi à mortuis resurgentis, deuicta morte & triumphata, duo indixit. Prius ut iudicentur quidem secundum homines in carne. Quia è carcere per Christum non exierunt in cælum cum corpore, expectanda est generalis illa carnis resurrectio, illis nuntiata. Aut ut iudicentur secundum homines in carne prædicauit, quòd licet secundum homines carne iudicari deberent & condemnari, propter peccata & incredulitatem ipsius carnis (quæ nunquam credit) uiuenturos tamen ait cum ipso in Deo per spiritum, nuntians ipsa carnis peccata abolita & damnata esse in carne ipsius Christi, id est, suo beneficio & sui corporis litatione. Secundum, ut dum expectatur illud generale iudicium, quando generalis erit carnis resurrectio, interim uiuant secundum Deum in spiritu, hoc est, animæ sint beate cum Christo. Colligamus ex his, tanto studio promulgatum fuisse Euangelium, ut hoc neq; defunctos neque uiuentes, neque angelos ipsos latuerit, cum & superis & inferis nuntiatum sit. Hanc loci huius explanationem, saluo meliore iudicio scripserim, quæ conuenit cum his quæ paulò antè cap. 3. annotauimus. Subscribam tamen illius magni doctoris Beati Augustini interpretationem, ex 99. episto. Propterea (ait) in hac uita & mortuis euangelizatum est, id est, infidelibus & iniquis, ut cum crediderint, iudicentur quidem secundum homines in carne, hoc est, in diuersis tribulationibus, & in ipsa morte carnis: uiuant autem secundum Deum spiritu: quia & in ipso fuerant mortificati, cum morte infidelitatis & impietatis detinerentur. Hæc ille.

Omnium autem finis appropinquauit. Occupatio est. Dicent, qui desiderijs carnis studet, Omnia Petrus remittit ad iudiciũ & diem illum extremum. Terminus ille remotissimus est: interim uiuamus uoluptuosè, & pro nostræ carnis libidine uitam ducamus. At Petrus hos deterret à nefarijs illis præsumptionibus & desiderijs, argumento à breui

Conuicijs conuicia nō refellenda.

Viui & mortui.

Christus mortuis euangelizatus.

Caro nūquam credit. Peccata abolita in carne Christi.

Augustinus.

à breuitate uitæ, & iudicio instante, sumpto. Certi estote. Quemadmodum omnium rerum est uicissitudo, ita & omnium rerum instat finis. Nihil est quod longo tempore durare possit inter hæc mortalia. Propterea legimus apud Plutarchum, Cùm exiguum uitæ tempus datum sit hominibus, somnus uelut fenerator dimidium eius aufert. Tum hæc uita nihil aliud est quàm cursus ad mortem: at ea, quibus nituntur Christiani, immortalia sunt.

Estote itaque prudentes, & uigilate in orationibus. Alludit Apostolus ad ea quæ Christus Matthæi 24. & Luc. 21. dicebat, Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis. Sunt & alia ab eodem illic tam clarè promuntiata, ut huius loci esse possint uice commentarij. Quidam adnotant Græcis esse, Estote sobrij, siue uigilate. Nam uῆπος Græcis utrunque significat. Peculiare est Apostolis, hæc tria coniungere, sobrietatem, uigilantiam, & orationem: ut sobrietas opponatur luxui & crapulæ: uigilia, somnolentiæ & inertia. Eò tendit sobrietas, ut promptiores ac magis idonei sinus ad fundendas preces, tum pro nobis, tum pro proximis. Sobrietas, uigilia, & orationes nostræ, sunt arma nostra spiritalia aduersus inimicos & aduersarios carnales. Nos terpres legit Prudentem. Et apud Paulum, ad Tit. 1. Prudentem siue modestum, ubi Græci dicunt, σώφρων, quæ uox significat sobrium, & sanæ mentis. Ex mente Apostoli & interpretatione necesse est intelligamus, eum, qui in omnibus actionibus suis, & in omni conuersatione sua, prudenter, temperatè ac modestè sese gerit. Estote ergo prudentes, id est, sobrij & modesti in omni re per uos agenda. Hæc sobrietas ieiunium adducit, si necesse fuerit. Quod non solum fit, ut dometur caro, sed etiam ut intentius precationi incumbatur. Vnde semper ferè hæc duo iunguntur, ieiunium & oratio. Qui sobrius non est, prudens & uigilans in rebus agendis esse non potest, sibi & alijs prospicere nequit, siue in rebus pietatis erga Deum, siue in alijs rebus, quæ ad politiam aut rem etiam familiarem & domesticam pertinent.

Ante omnia autem, mutuam in uobismetipsis charitatem continuam habentes. Actionum omnium spiritalium formam adducit, Charitatem scilicet, sine qua nihil est quod ad uitam & spiritum faciat. Non quæuis charitatè commendat, sed cōtinuam, id est, feruentem, uehementè & ardentè, quam semper proximo debemus, tametsi illa hodie exhibuerimus. Autore Paulo, Roma. 16. Nihil quicquid debeatis, nisi ut inuicè diligatis. Est certè quædam simulata charitas, quæ pestilentiorè crediderim manifesta inuidia. Ergo uosmetipsos mutuo amate, mutuam exercentes sine simulatione beneficentiam. Hanc charitatem Paulus ad Coloß. 3. uocat uinculum pacis.

Quia charitas operit multitudinem peccatorum. Dixerat prius Deum ultorem, uenturumq; ad iudicium. Nolite his uerbis terreri. Exercente feruentem charitatem: quia si mutuam exercueritis beneficentiam & uite puritatem, charitas ita operiet peccata, ut nullibi apparitura sint: etiam cū standum erit coram illo iudice magno, qui iudicaturus est uiuos & mortuos. Quando mutuam seruatis charitatem, citra negotium & difficultatem euaditis omnem scelerum congeriè. Dilectio enim (ait Paulus) malum non operatur. Imò tantum abest operetur malum, ut omnium malorum sit propulsatrix, & uirtutum omnium sit origo, operumq; Deo placentium forma & uita. Imò ab hac charitate spiritalia dicuntur opera mercede & retributione digna.

Hospitales inuicem sine murmuratione. Philoxeniam, hoc est, amicitie affectum erga peregrinos commēdat, quæ charitati coniungit: quòd in hospitalitate

Finis rerū oīm. Vite tēpus exiguū.

Sobrietas. Vigilia. Oratio.

Arma spiritalia.

Prudentes. Ieiunium.

Sobrietas comes uigiliæ.

Charitas oīm actionum spiritalium forma.

Vinculū pacis.

Charitas operit peccata.

Charitatis uis & genius.

Philoxenia.

Hospitalitas.

hæc, omnia alia Christianorum officia & pietatis seu misericordie comprehendat. Vult hanc exerceamus sine murmuratione, hoc est, non inuiti, sed ex animo lato, prompto, & hilari. Hilarem enim datorem diligit Deus. 2. Cor. 9. Hoc hospitalitatis munus non impletur solum ex communicatione tecti, cibi, potus, & aliorum quæ ad corporis refocillationem faciunt, sed etiam mutua consolatione & uerbo spiritali, ut intelligatur hæc beneficentia & hospitalitas in Christi commendationem fieri, de qua Matth. 25. multa leguntur. Huc pertinet quod Paulus scribit Hebræ. 13. Caritas fraternitatis apud uos maneat, & hospitalitatem nolite obliuisci. Quod si cui desit facultas ad exercendam hospitalitatem, tamen si sincere diligat, non deerit uoluntas.

Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, &c. Ad officia & functiones charitatis hortatus, nunc quorundam supercilium reprimit, qui fastu quodam & arrogantia, cum aliorum contemptu, quæ ueræ sunt Dei, sibi ascribunt. Vnde necesse est dissidia suboriri in Ecclesia Dei. Suam enim quisque opinionem probat, alterius reprehendit. Fiunt Sectæ. Nam non uno ducuntur spiritu, atque ita secta semper parit sectas, & alia aliam damnat. Cessante unitate, secundum Mathematicos, progreditur numerus usque in infinitum: Sic lesa & ablata unitate spiritus, neque in doctrina, neque in moribus possibile est manere concordia, sed subinde noui utrinque nascuntur errores usque in infinitum. At ne in hoc dissidium incidamus, Petrus generale regulam tradit, quæ unusquisque suam functionem digne administrare possit. Nemo sibi quicquam boni arrogauerit, quasi ex se habuerit, non à Deo receperit. Sed unusquisque sicut accepit gratiam, quasi dicat, accepit, non ergo à se habet, sed à Deo. Hanc gratiam acceptam in alterutrum administrantes. Hoc in uobis administrate, seu alius in alium administrat. Non existimemus nos horum donorum dominos, sed ministros ac dispensatores, non otiosos, sed in gloriam Dei & utilitatem proximi. Multiformis est hæc Dei gratia. Hoc est, uaria sunt dona, non æqualia. Propterea cogitet quisque apud se ad quæ uenia dominus illum uocauerit, & quibus donatus est donis, ut illis operam nauet in Dei gloriam. Omnia enim dispensat dominus sapiens secundum beneplacitum suum. Ne quis sibi displiceat, si minus alio uideatur assequutus. Neque sibi plus tribuat, si cæteris præcellat. Omnia sunt Dei, qui hæc largitur, ut eum agnoscamus, & ipsi utamur donis ad suæ Ecclesie edificationem. Quare si tibi magistratus, aut magna eruditio, & eiusmodi contigerit, caue abusuaris ad fastum, commodum proprium seu quæstum, arrogantiam aut inanem gloriam. Sed considera donum hoc acceptum à Deo, ad eius gloriam, & proximi commodum ac utilitatem. Plura de ijs habentur Roma. 12. 1. Cor. 12. & Ephef. 4.

Si quis loquitur, tanquam sermones Dei. Christus mittens Petrum & alios in Mundum uniuersum, Matth. ult. dixit, Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docetes eos seruari omnia quæcunque mandaui uobis. Ab hoc præcepto Domini ne recedant, qui donum lingue habent. Doctores maxime hortatur Petrus, quos uult nihil docere, quod non sit iuxta ipsius Spiritus doctrinam, hoc est, non suos, sed Domini loquantur sermones, existimentque se non alios esse quam organa diuine uocis. Nihil enim in Ecclesia Dei aliud tradendum est, tractandum uel, quam purum Dei uerbum. Non ergo solo illo titulo theologico gloriantur, sed quod donatum sit, sincere ac pure tractare uerbum Dei. In cuius signum donata est illa laurea theologica, quæ nulli fastum & supercilium, sed potius humilitatem ad Dei gloriam, pro accepto dono pariat: ut auditores sentiant sermones huius, esse sermones iuxta uerbum Dei, agnoscantque hunc Ecclesiasten, uerum esse diuinæ uocis organum.

Si quis

Si quis ministrat, tanquam ex uirtute, quam administrat Deus. Magistratus omnes alloquitur, ut intelligant se non sua uirtute & autoritate, sed Dei robore suam functionem exercere. Hoc est, cognoscant suum magistratum, non penes hominem, sed penes Deum esse. Meminerint ergo magistratus, se non dominos, sed Dei ministros: non suo robore & potentia nitantur. Hoc si faciunt, tyrannidem, non ueram functionem exercent. Imperandum est, pro tribunali sedendum est: sed secundum Dei uoluntatem, non secundum affectus humanos: secundum uim & uirtutem à Deo acceptam, non secundum uim humanam & sensualem seu animalem. Concludamus ex hac Petri doctrina, Omnium functiones & officia sint in Dei gloriam, & proximi edificationem. Cognoscanturque dona esse, quorum nos ministros fecit Dominus, qui administrat, id est, supereditat, siue subministrat hanc uim & uirtutem functionis exercendæ.

Ut in omnibus honorificetur Deus per IESVM Christum: cui est gloria & imperium, in secula seculorum. Amen. Hæc est causa, propter quam: siue iste est scopus, quod tendunt omnes functiones nostræ, ut glorificetur Deus per Christum. Cum nullus sit nobis accessus ad Deum, nisi per IESVM Christum: neque operibus nostris Deum glorificare possumus, nisi uirtute Christi imitantur, propter quem lucem habeant & splendorem coram Deo, iuxta uerbum Domini, Matth. 3. Sic luceat lux uestra coram hominibus: ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est. Consectaneum est, ut Deo per Christum omnis gloria debeatur semper.

Charissimi, nolite peregrinari in feruore, &c. Vox, Charissimi, specimen est lenitatis Apostolicæ, & admodum blanda colloquutionis formula, paternum spirans amorem, argumento à rei antiquitate sumpto, ad patientiam hortatur. Venerabilis Beda post beatum Cyprianum, lib. 4. Epist. 6. legit, mirari, licet quidam codices habeant, peregrinari. Nolite nouum putare quod apud maiores exploratissimum fuit, si in hac uita exustione ac feruorem patimini. expositi namque estis tentationibus, ueluti aurum igni, ut multis tribulationibus & patientia probati, coronam & præmium reportetis maximam. Aut, Nolite peregrinari, pro, Nolite peregrinum & alienum à fidelibus membris Christi putare, si tentationibus & tribulationibus uarijs affliguntur pijs, hoc recens & nouum non est. Quonia à sanguine Abel iusti, usque ad sanguinem Zachariæ filij Barachie, quem occiderunt inter templum & altare, imò usque ad nouissimum iustum, semper impij pijs & fidelibus aduersantur. Nolite ergo mirari & commoueri, quasi re noua & insolita, tanquam animo excidatis, ac animos despondeatis in feruore: id est, exustione, quæ ad tentationem fit. Id est, dum uos quasi per ignem & afflictiones probamini, quasi noui uobis aliquid contingat. hoc est, ne putetis antea à maioribus inauditam esse hanc tentationem & examinationem per ignem. Tropus est scripturæ, cum uocat afflictiones feruorem, & ueluti feruorem fornacem, quemadmodum primo capite, Modicum nunc si oportet contritari in uarijs tentationibus: ut probatio uestræ fidei multo prætiosior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laude. Vult fidem nostram, tanquam aurum per fornacem seu tribulationes probari. Hoc idem explicat psal. 16. & 26. Ista nihil aliud quam uehementem dilectionem insinuant. Eò data sunt afflictiones, ut à carne auersi gustemus quæ sunt domini Dei, sentiamusque uirtutem eius fide firma & charitate non ficta.

Sed communicantes Christi passionibus, gaudete, ut &c. Hunc locum apertissime explicat beatus Paulus 2. ad Timoth. 2. Fidelis sermo. Nam si comortui sumus: & conuiuemus, si sustinebimus: & conregnabimus, si negauerimus: & ille negabit

Magistratus à Deo sunt.

Functionem omnium scopus.

Feruor pro afflictione.

Afflictionum scopus.

Hilariter dandum. Hospitalitatem implere.

Dissidia. Sectarum.

Unitas principum numeri.

Bona omnia à Deo.

Doctrina omnis fit à spiritu.

Verbum Dei purum.

nos. Si non credimus: ille fidelis permanet, negare se ipsum non potest. Sed communicātes, id est, Sed quatenus communicatis Christi passionibus, communicate uos, o filij, paternis conditionibus. Tantum abest ut dolendum metuendum ue sit cum afflicti sumus, ut potius si fide sapimus, gaudendum sit nobis, quod Christi patris nostri afflictionum consortes et participes simus. Vnde certissimo id erit nobis argumēto, quod breui hac peregrinatione absoluta, sedes illas beatas adeamus, ubi aeternum cum Christo duce nostro, in reuelata et manifestata gloria uiuamus gaudentes et exultantes ad saturitatem. Ut fiat quod a Dauidē magnopere desiderabatur, Satiabor, cum apparuerit gloria tua.

Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Occupatio est. Dicent aliqui. Durissimum est, cum nos etiā in propatulo opprobrijs afficiunt. Nos sustuario dignos dicunt, perpetua commaculamur ignominia, etiā apud posteros. Est sane (ait) magni et excelsi animi ferre cōiucia, ut propheta hortatur, psal. 41. Euerūt mihi lachrymę meę, panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie, Vbi est Deus tuus. Et psal. 54. Si inimicus meus male dixisset mihi, sustinuissem utiq; Et psal. 38. Opprobrium insipienti dedisti me. Hanc uim, hunc animum daturus est is, cuius gratia patimini. Sed tanta est remuneratio his uestris afflictionibus pro re iusta: his opprobrijs et cōtumelijs pro nomine Christi uobis illatis, tantus respondet fructus, ut nihil metuendum sit uobis. Hoc nomine Christi beati eritis. Nunc beati in spe, et tandem his miserijs absoluti reuelata facie, beati eritis, uidentes eum, pro cuius nomine in afflictionibus patienter durastis. Quod significantius expressit Christus, Luc. 6. Beati eritis cum uos oderint homines, et cum separauerint uos, et exprobrauerint, et eiecerint nomen uestrum tanquam malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die et exultate, ecce enim merces uestra multa est in celo.

Quoniam quod est honoris, glorię et uirtutis Dei, &c. causam adducit, propter quam non est quod metuendum sit nobis, quod iniuria, opprobrijs et ignominia afficiamur. quasi uero hęc ignominia nobis adhæreat, eternumq; nobiscum maneat. De his nolite (ait Apostolus) solliciti esse. Quia, quod est honoris, glorię, et uirtutis Dei, id est, quod est meritum honoris et glorię per Christum. Aut, honor, gloria, et uirtus Dei, imò et qui est eius ipse spiritus, id est, ipse spiritus sanctus, qui spiritus Dei dicitur, est super uos communicantes afflictionibus Christi. Vult dicere Apostolus, quod pro iusta et pia causa, seu pro nomine Christi persecutiones patimini, non est uobis ignominia. Imò id cedit uobis in gloriam, Deo uero in laudem. Spiritus enim gloriosus super uos requiescit, qui infundit uobis gratiam patientię, et in tribulationibus uos consolatur. Post hęc uerba, Gręci addunt illa, Secundum illos quidem blasphematur, secundum uos autem glorificatur. quę uerba non reperiuntur in Latinis exemplaribus. Allegantur tamen a Beato Cypriano epistola sexta, lib. 4. Cuius uerba si adscripsero, ad huius totius loci explanationem, non in gratam rem me lectori spero facturum. Charissimi, nolite mirari ardorem accidentem uobis, qui ad tentationem uestram fit, nec excidatis, tanquam nouum uobis contingat, sed quoties communicatis Christi passionibus, per omnia gaudete, ut et in reuelatione facta claritatis eius gaudentes exultetis. Si impropertur uobis in nomine, beati estis, quia maiestatis et uirtutis Domini nomen in uobis requiescit. Quod quidem secundum illos blasphematur, secundum nos autem honoratur. Hactenus ille. Duo illa uerba, blasphematur, et honoratur, referuntur ad spiritum, siue gloriam Dei, quę impiorum et persequentium tyrannorum iudicio dehonestabatur in supplicio et afflictione profitentium: sed piorum opinione et sententia, gloria Dei reddebatur illustrior. Totus hic locus piorum conscientias, et eos, qui

Comicia ferre est magni animi.

Beati in afflictionibus durantes.

Pati propter Christum non est ignominiosum

Patientię gratia a Deo.

qui pro re pia afflicti sunt, consolatur. Docuerunt enim nos Apostoli (ait Cyprianus) ea quę de præceptis dominicis et cęlestibus mandatis ipsi quoq; didicerunt, domino scilicet ipso corroborante nos et dicente, Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut sorores, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, et non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem uenturo uitam æternam. Gaudere nos et exultare uoluit in persecutionibus Dominus, quia quādo persecutiones fiunt, tunc dantur coronę fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cęli. Non est recusanda hęc militia, cum in ipsa militia primus ambulauerit Dominus, humilitatis et tolerantię et passionis magister: ut quod fieri docuit, prior faceret: et quod pati hortatur, prior pro nobis ipse pateretur. Ergo licet ipsa religio, et nos ipsi maledictis afficiamur, tamen exultemus, habentes in nobis spiritum ueritatis. Et de nostra religione nobis bene conscij, nihil morabimur contumelias et opprobria, quę facillē intelligemus nihil posse, tum pietati, tum uiris ipsis pijs officere. Suis malefactis non solum peccant in nos ipsos, sed et ipsum Deum, qui suo tempore commeritas pœnas illis infliget.

Nemo autem uestrum patiat ut homicida, aut fur, &c. Occupatio est. Nolim putetis omnē afflictionem mereri laudem, nec quęuis cruciatum facere martyrem. Sed qui pro religionis defensione, qui pro iusta et pia causa affligitur, immeretur laudem. Qui uero ob malefacta patitur et cruciatur, cōmeritas pendunt pœnas, nihil glorię illhic legitur: non tamen illis in cęlum negatur aditus, si patienter ferant pœnas quas cōmeruerunt, et uiua in Christum fide et uiuis excesserint. Cum dicit alienorum: inspectorem intelligit curiosum eorum, quę nihil ad se pertinent. quales sunt seditiosi, malarum artium inuētores, et omnis generis facinorosi.

Si autem ut Christianus; nō erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine. Si pro re iusta, pia, et bona causa, hoc est, pro Euāgelij defensione affligimur, nō erubescamus. hoc est, nō nos pudeat supplicij, nō pro re ignominiosa ducamus supplicij, sed potius laudemus Deū, qui p has tēporarias afflictiones, ad æternas illas sedes beatas ducit. Non quod gloriandū sit in tormentis, hoc est, propter afflictiones, sed ex eo gloriandū, quod ob Christū patimur. Glorificet, id est, laudet Deum in isto nomine, id est, quia patitur ut Christianus, seu pro defensione nominis Christiani.

Quoniam tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. Grauis est hęc sententia, profundissimis abundans sensibus, excitans animos, tum piorū afflictorū ad patientiā et cōsolationem, tum impiorum ad conuersionē, argumēto a Dei iudicio et prophetia per elegantē collationē sumpto. Alludit noster Apostolus ad illud Ezechiel. cap. 9. Transite per ciuitatē sequentes eū, et percutite, nō parcat oculus uester, neq; misereamini. Omnē autē super quē uideritis Thau, ne occidatis, et a sanctuario meo incipite. Itē Ierem. 25. Hęc dicit Dominus exercitū, Qui a ecce in ciuitate, in qua inuocati est nomē meū, ego incipio affligere: et uos quasi innocētes et immunes eritis: nō eritis immunes. Gladiū enim ego uoco super omnes habitatores terrę: dicit Dominus exercitū. Tempus est, quod antiquis simile est. Ut quemadmodū dominus Deus populum suū sanctū olim primō afflixit, et a populo Ierosolymitano seu a ciuitate sua sancta inccepit: deinde reliquas gētes funditus euertit et excidit. Ita et hoc est tēpus, in quo incipit iudicium, id est, afflictio a domo Dei, id est, primō Ecclesia Dei affligitur, de inde impij puniuntur. Vocat hoc loco iudiciū, afflictiones, quod a Deo sint, quibus non semper propter propria afflicti et patientis peccata, ut satis apertum est ex

Christus prior fecit quod faciendū docuit.

Afflictio p pia causa laudabilis.

Afflictio ob malefacta non meretur laudē. Laqueo suspensus iperet. Inspector alienorum.

Pati pro re iusta.

Gloriandum ob Christū patimur. Glorificare.

Iudicium a domo Dei incipiens.

Afflictio primo a populo Dei. Iudiciū seu afflictio. Incipiens a domo Dei. Innocentes ob aliorū peccata affliguntur.

Domus Dei. his quae tolerauit iustus Iob. Quid autem intelligat Apostolus per domum Dei, sequentia indicant, cum dicit, nos, seu fideles primum afflictos, quibus incredulos opponit.

Si autem primum a nobis, &c. Eleganti comparatione probat durissimam aduersus impios animaduersionem. Nam si pij per famem, carceres, opprobria, exilia, bonorum proscriptiones, incendia affliguntur, excarnificantur, tametsi sint amici Dei: qualem & quantum expendent poenam inimici Dei, qui semper Euangelium blasphemis incessunt? Quid futurum putamus impijs ipsis, qui solum uoluptatibus operam dederunt?

Et si iustus quidem uix saluabitur, &c. Locus est ex Prouerbis, 11. cap. iuxta sensum ab Apostolo citatus. Si iustus in terra recipit: quanto magis impius et peccator? Huius loci prima pars indicat difficultatem & huius uitae captiuinculas aduersus iustum, & eum qui spiritu ambulare nititur. Agitur enim de iusto secundum opera. Si iustus uix saluabitur, id est, si iustus uix a tribulationibus saluatur et liberatur: difficilis enim est perseuerantia in Dei amore & gratia, ob tantas mundi tribulationes et angustias, per quas oportet nos intrare in regnum Dei: id est, si tanta difficultate ac tanta exercitatio est malis & periculis ipse iustus, ut uix ab illis saluus fiat, Impius & peccator ubi parebit? quasi dicat, Quid, rogo te, is qui omnium scelerum immunditia foetet, post hanc uitam sperare potest? Aut dicatur iuxta Bedae sententiam, Si tanta est uitae mortalis fragilitas, ut ne iusti, quidem, qui in caelo coronandi sunt, hanc sine tribulatione propter innumeram uitae naturae labem transeant: quanto magis ij, qui coelestis sunt gratiae extorres, certum suae perpetuae donationis exitum expectant? Intelligatur haec sententia Petri de exceptione a tribulationibus, In hoc mundo uix iusti & fideles immunes fiunt.

Quaerit Didymus, utrum aliud sit peccator, & aliud impius. Respondet, Potest impius esse, qui omnino extra dominum est: peccator autem, quem Deus continet: sed ille contemnit eum, dum transgreditur leges eius. Si uero aliquando in textu, idem peccator & impius inueniatur, differentiam tamen habebit in intellectu. Possibile est autem eum qui peccat, mox & impium esse, quando per contemptum impie agit in Deum. Haec ille.

Itaque & hi qui patiuntur secundum uoluntatem Dei, &c. Conclusionem adducens de bono patientia, sanctissime consulit afflictis & patientibus. Qui patiuntur secundum uoluntatem Dei, id est, quia Deus uult, hoc est, patiuntur propter fidem, propter uirtutem & ueritatem uitae, commendant, id est, committant animas suas, hoc est, se ipsos in beneficentia, in beneficentia, in bonitate, et huiusmodi. Commendat, inquam, animas, uelut iure depositi, ipsi Deo fideli creatori. Ad quem spectat fideliter seruire, quod fide uita apud eum deponitur. Nihil ergo proprijs nostris uiribus fidendum, tanquam de nobis, aliquid praesumamus, sed Deo soli omnia nostra committamus. Quia fidelis est, qui non relinquit in se sperantes, sed uires suggerit ad uincendum, et ad beneficentiam exercendam, qui misericorditer praemium repedit, & coronam sempiternam sic confidentibus & beneficentibus reponet. Infalibilis est Deus, fidelis est, stans pactis & promissis. Deutero. 7. Deus fidelis & fortis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se.

FICTIO.

Vinolentia. TRIBVS his dictionibus, Vinolentia, Comestatio et Copotatio, tria insignia uitiae intelligit Apostolus. Prima significat morbum quenam & animam deditum uino, nugis & petulantiae, quae committatur uini studio. Secunda significat uinolentiam & comestationem quidem, sed multum quidem leuitatis habentem. Comus enim nocturnarum saltationum habebatur Deus, cuius mysta probe poti & coronati noctu cum facibus & instrumentis musicis ad amicam fores prodibat saluati. Tertia, inexhausta illa nota ingluuii eorum, quae ad nunc

rum

rum bibunt. Faedum illud omnibus quidem seculis, & apud omnes, uitium habitum est. HOMICIDAE nomine ueniunt inuidi, auari, immisericordes, et qui se saluis, omnia humana pessum iri uelint. Atque quemadmodum scriptura inopiam fidei scortationem uocat: ita penuriam charitatis dicit homicidium. Christus quoque Ioan. 8. diabolum homicidam ab initio uocat. Et 1. Ioan. 3. Qui odit fratrem suum, homicida est.

Hilarius dicit Impium eum, qui de Deo male sentit. Basilius magnus in Psal. 110. cat impietatem, peccatum in Deum, & infidelitatem. Hoc est, peruersam opinionem de Deo, diuinisque uerbis & operibus.

Seniores] Presbyteros confessor] comunicator] confors, participes] qui in uobis est.] uel, quantum in uobis est.] prouidentes] cura illius agens in cleris.] uel, aduersus cleros. Cleros uocat gregem, quae cuius forte contingit gubernandus. id est, christianos. oes enim] sic ut omnes alij alij inuicem subijcia mini: humilitate animi uobis alligata habere in tempore uisitatio.] cum erit opportunum: fortes] firmi, uel solidi fidei: scientes eandem] eandem afflictionem fraternitatem uestrae, quae in mundo est, confirmari. Vel, scientes fratres uestros Christianos, qui in mundo sunt, eandem patientiam perficiet.] inflauret uos, fulciet, roborer, stabiliat, obsecrans] adhortans coelestia:] uestra coelestis electionis:] charitatis qui eius in, &c.] uobis Christianis.

Seniores iunioribus doctrinam, iuniores senioribus reuerentiam debent. CAP. V.

Seniores ergo qui in uobis sunt obsecro, confessor & testis Christi passionum, qui & eius quae in futuro reuelanda est, gloriae communicator: pacite, qui in uobis est, gregem Dei, prouidentes non coacti, sed spontaneae secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed uoluntarie: neque ut dominantes in cleris, sed facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam. Similiter adulescentes subditi estote senioribus. omnes enim inuicem humilitate insinuate. quia Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis: omnem sollicitudinem uestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de uobis. Sobrii estote, & uigilate: quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quaerens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quae in Mundo est, uestrae fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiae, qui uocauit nos in aeternam suam gloriam in Christo IESU, modicum passus ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria, & imperium in secula seculorum. Amen. Per Sylluanum fidelem fratrem uobis ut arbitror, breuiter scripsi: obsecras & contestans hanc esse ueram gratiam Dei, in qua & statis, Salutatur uos Ecclesia, quae est in Babylone, coelestis: & Marcus filius meus, Salutatur inuicem in osculo sancto. Gratia uobis omnibus qui estis in CHRISTO IESU. Amen.

Seniores ergo qui in uobis sunt obsecro. Quoniam episcoporum, & eorum

Episcopi doctrina uim habet ad regimem gregis.

eorum

rum

corum, qui in ecclesijs p̄sunt, doctrina & eruditio multā uim & efficacīā habet ad regendū componēdum ue Dei populum. Princeps Apostolorū sermonē dirigē ad se-
Episcopus. niore, hoc est, episcopos: quos ut erudiat, diligentissimā dat operā. Episcopi nomē ab inspiciendo uel cōsiderando & recognoscēdo deductum est: & eum significat, qui curam agit, & prospicit de rebus necessarijs: quem Latine dicere possis inspectore, siue obseruatore, qualem describit Paulus in epistolis ad Timoth. & Titū. Nā in uisita uerbum Græcum (ut Budæus ait) est considero, & egrotum uiso, inspicio & uisito. Vnde episcopi dicti, quorum est inspectio in p̄sidijs Christi, & summa cura. Hi dicuntur & pastores per allusionem. Ezechiel. 34. & doctores, a docendo: & Euangelistæ a predicando Euangelio. Presbyteri uerō, primates, legati ac seniores dicuntur: quod nomen inde tractum uidetur, quod senioribus olim, ut pote prudentioribus, committeretur magistratus cura & administratio plebis. Plebi ergo cōsulendum est uerbo ueritatis, ut paulō p̄st declarabitur a Petro: Qui episcopos (a se uel alijs Apostolis per manuum impositionem consecratos, atq; in tam honorificum ordinem assumptos) obsecrat, humilitatis gratia, quibus iure optimo p̄cipere poterat.

Pastores episcopi. Doctores. Presbyteri.

Petrus, quibus iubere potest, obsecrat.

Confessor Petrus.

Afflictionum Christi testis Petrus. Gloria reuelanda.

Transfigurationis Christi testis Petrus. Petrus confessor gloria reuelanda.

Afflictorū libera confessio.

Episcoporum functio.

Pascere. Grex Dei.

Confessor & testis Christi passionum, &c. se ipsum, nomenq; suum a grauius efficacissimiq; circumstantijs exprimit, in exemplum & amicitia & patientia: ut ipsum imitantes, cōtemptis huius Mundi afflictionibus temporarijs, per patientiam & mutuam beneuolentiam, immarcescibilem coronam consequantur. Atq; ut tenacius hærere recipiat, eius institutio, se confessorie, id est, cōepiscopū, atq; in pœnis & afflictionibus communicantem dicit. Nam non solum se cōpresbyterum humilitatis & mutua amicitia gratia appellat: sed etiam se testem passionum, opprobriorum, afflictionum & mortis Christi, quibus interfuit. Atq; ut pleniorē fidem sibi astruat, communicatorem p̄terea se fuisse dicit, & consortem gloria reuelanda, id est, que reuelabitur, tum quādo quis iustus animā efflabit, tum in reuelatione illa generali, quando apparebit I E S V S Christus iudicās uiuos & mortuos. Huius gloria cōmunicator fuit, quando in monte Thabor interfuit transfigurationi I E S V Christi, quem post resurrectionem sēpius uisum, uidit etiam in cœlum ascendentē. Aut cōsors fuit gloria reuelanda: quia ordinatus est Apostolus ad reuelandā gloria illā cœlestem per I E S V M Christum & Euangelium, electis cōmunicandum & dandū. Magis nūhi aridet prior interpretatio. Dicit potest testis passionū Christi: quia ipse propter nomē Christi carceres tum Herodis, tum Neronis ac aliorū, uincula, uerbera, & crucem tandem est expertus (Christus enim priorum afflictiones, suas esse dicit.) Quo exemplo hortatur afflicto ad patientiā, & equanimiter ferēdas afflictiones, propter uirtutē & iustitiā: p̄cipue ne quid metu pœnarum dissimulent, sed liberē Christum profiteantur, Euangelium doceant, & ueritati, si sic res postulet, commoriantur.

Pascite, qui in uobis est, gregē Dei. Instituit hortaturq; Petrus episcopos ad suscepti muneris strenuā functionē, ad sanā doctrinā & uitæ puritatē: ut unusquisq; apud illos inueniat, quod ad institutionē religionis Christianæ pertinet. Quod & Malach. cap. 2. grauius uerbis aperuit. Lex ueritatis (inquit) sui in ore Ieui, et iniquitas nō est inuēta in labijs eius. In pace et in aequitate ambulauit mecū, & multos auertit ab iniquitate. Labia enim sacerdotis custodiūt sciētiā, & legē requirēt ex ore eius: quia angelus Domini exercitūū est. Generalē ergo episcoporū functionē, qui bene p̄sint, et suo faciāt satis officio, describit Petrus, dicens, Pascite, id est, docete & reficite uerbo uitæ, aut, Pascite, id est, pastoraliter regite, ait Hilarius, gregem Dei, populum

pulum Christi, qui in uobis est, id est, qui uobis commissus est pascendus & erudiendus. Sunt qui legunt, quantum in uobis est, id est, quantum ad uos attinet, seu quod uestrum est partium & uestræ uirtutis, hoc facite. ut insinuet quod inuitus nemo hoc cibo spiritali & hac salute pascatur. Verbum pascere, siue pastoris, per allegoriam tum in prophetis, Ieremi. 23. Ezechiel. 34. tum in Euangelio, Ioan. 10. Ego sum pastor bonus. ad Christum, ac prophetas & doctores relatum est. Et ad Petrū Dominus Ioannis 21. Petre, pascue oues meas. Quemadmodum pastor nomen officij, ita & episcopus. Atq; ut pastor obambulat, uigilat, omnē habet sollicitudinem, ne quid ouibus desit, ita & episcopus. Quemadmodum nō quilibet probantur pabula, non riuus quilibet, sed pro ratione ouium, pabulum & uictum parat, morbidas curat, separat, reficit, omnesq; summa diligentia pascit, ducit, & reducit: ita et episcopus animarum pastor nullum aliud paret ouibus Dei pabulum, quā Diuini uerbi cibum, aqua sapientiæ potet, morbidis omni cura medeatur, sanas et firmas conseruet, omnem diligentiam, operam nauet & adhibeat, ne quis de grege suo, pro quo Christus mortuus est, tantiq; eū redemit, pereat. Obseruabis dici gregem Dei, id est, Christi. Ut non sunt oues pastoris, sed domini: ita non sunt animæ episcopi, sed Christi. Vocatus est enim episcopus ut pastor ad seruandas oues, & reddendam de eis rationem, si quam sua forte negligentia sinat perire. Huc pertinet parabola Luc. 16. de oue perita. Viderint ergo quam rationē redditori sunt de ouibus suis, qui purpure, aulicis, bello, & rebus alijs nihil ad Ecclesiam Christi facientibus, operam nauant: interim miseris oues, tantum abest uerbo ueritatis reficiant, ut ne noscant quidem, plerunq; etiam deglubant, magnamq; sese existiment p̄stare gratiam, si lana contenti, totum non deuorent miserandum pecus. Audiant obsecro Petrū, Pascite, non opprimite, non expilate, non excarnificate: sed sancte gregem, non uestrum, sed I E S V Christi. Agnoscite uos, non dominos, sed ministros: ut superciliū demittatis, & uestro sanctissimē fungamini officio. Dicebat Christus Luca 22. Nā quis maior est, qui recūbit an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ergo maior est Ecclesia que recumbit, & cui ministrat episcopi. Ista agnoscat, & rectē pascet.

Prouidentes non coactē, sed spontaneē secundum Deum. Curā episcopalem, boniq; pastoris partes amplificatione explicat. Multa enim et gradia in se continet hæc sententiā, Pascite, qui in uobis est, gregē Dei: quæ iuxta tropū explicanda ueniūt. Prouidentes, hoc est, episcopantes, intendentes, seu episcopos agētes, qui curam gerunt, ac prospiciunt rebus necessarijs. Cōditiones addit, sine quibus functio episcopalis languet & uanescit. Non coactē, hoc est, superintendant, & de rebus necessarijs prospiciant promptē, libenter & propensis animis. Secundum Deum, id est, in gloriam Christi suum ministeriū exercentes. Magna pestis est in hac functione, sordidā & negligentia. Ad quam requiritur uigilia, alacritas, & indefessa diligentia.

Neq; turpis lucri gratia, sed uoluntariē. Omnē malorū radicem, auaritiā, maxime ab episcopo alienā esse uult. Nihil est quod magis episcopalem functionem impediāt, & episcopi nomen dehonestet, quā munerū corruptela. 1. ad Timot. 6. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationē & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, que mergunt homines in interitum & perditionē. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Non solum Paulus in hos auaritiæ studētes inuehit: sed etiā propheta, Ieremias, non uno loco. Ezechiel 13. cap. Michæas 3. cap. & Isaias 46. cap. Imō & Christus Ioā. 10. istos mercenariorū nomine notat. Lucripetæ & que-

Nemo inuitus salutem conficitur. Pastoris nomen.

Episcopi & pastoris symbolum.

Grex Christi est, Episcopo commissus.

Ecclesia maior est seruo seruorum Dei.

Prouidere. Episcopum agere. Cōditiones ad curā episcopalem necessariæ. Episcopi uigilia.

Episcopus liberalis.

Auaritia malorum radix.

Mercenarij.

Lucrū ex re honesta non damnatur. 1. Corinth. 9. c.

Auaritia comites. Episcopus avaritia induit latronis & tyranni nomen.

Episcopi studii & functio.

Clerus.

Ambitio & avaritia praesentissima uenena.

Timonis dictum.

Episcopus sit omnis modestie exemplar. Doctorū opera ceteris placeant.

Hieronymus.

Viri optimi. Ecclesijs praeficiant. Ecclesijs non committant uenena.

stuarij dicuntur huiusmodi homines, quos damnat omnis religio. Testes sunt ex ueteribus pseudopropheta miserē extincti, lepra quoque percussus: ut Glez. 4. reg. 5. & maledictio Simonis magi, Act. 8. Item Christus dominus, emētes & uēdentes magna cū indi gnatiōe eiecit ē tēplo. Obseruabis iterim nō dānari lucrū ex re honesta. Nā Dominus in Euāgelio ordinauit, teste Paulo, ut qui Euāgelium annūtiat, de Euāgelio quoque uiuat. Sed uolūtariē, id est, prōptē, liberaliter, & alacriter functionē suā exerceant. Ad hāc faciūt uerba Pauli ualedicētis, Act. 20. Ephesijs. Quapropter (ait) contestor uos hodierna die, quod mūdus sum a sanguine omnium. Nō enī subterfugi, quod minus annūtiarē omne cōsiliū Dei uobis. Et paulo post ait: Argentū et aurū aut uestiē nullius cōcupiui.

Neque ut dominantes in clericis. Cum avaritia succrescere solet ambitio, tyrannis, & dominandi libido. quae si episcopi occupauerit animum, iam non episcopus aut pastor, sed fur, latro, lupus, & praedo statim euadit. Luc. 22. dicebat Dominus, Reges gentium dominantur eorum: & qui potestate habent super eos, benefici uocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in uobis, fiat sicut iunior: & qui praecessor est, sicut ministrator. Obseruent episcopi uerbum istud, Vos autē non sic. Quasi dicat, Instituti estis, non ut dominemini, & prouincijs praesideatis tanquam armorū duces, & cuiusdam exercitus bellici directores, ad uallos, muros, fossas & propugnacula parāda: Non ut in telonio tanquam trapezita & nummularia sedeatis, aut publico arario praefecti sitis, postposita & neglecta functione uestra. Haec militaria sunt atque ethnica, non episcopalia, seruumque & sanguinariū Martem sequentibus, non immaculatam agnū quotidie offerentibus tractanda. Pallas (ut est in prouerbij) quas cōdidit arces, ipsa colat. Voluit uos I E S V S Christus esse Apostolos, non reges, sed doctores & pastores. Hoc fiet si abfuerit aulica ambitio, pompa, alea, sed horum, imō et equestris militarisque disciplinae absolutissimae loco sese exerceant uersenturque in oratione Biblica & praedicatione uerbi Dei: ut derelicta uisitent, dispersa colligant, & infirma sanent. Clerus dixit & delectum Dei populum, qui Deo ueluti forte obuēnit. alludens ad diuisionem terrae sanctae. Sortem enim misit Iosue coram Deo in diuidenda terra Israelitis, Iosue 18. καπός, fors est Graecis, & significatur hoc uerbo possessio, uel quicquid fortuna attulerit. Cleros hoc loco uocat Apostolus, gregem qui episcopo cōtingit gubernandus. Sunt ergo duo haec uitia, avaritia & ambitio, maximopere fugienda, a profanis etiam scriptoribus in omni magistratu reprehensa. Satis enim uos communis sensus docet quā sint noxia, & quā perniciofa moliantur rebus publicis & priuatis, profanis & sacris. In hanc sententiam citatur nobile Timonis dictum, quo duo pronuntiauit esse malorum principia, avaritiam & ambitionem.

Sed forma facti gregis ex animo. Exemplar pietatis & omnis modestiae debet esse episcopus. Scipsum exhibeat talem, studio bonorum operum, ut omnes habeant quod in ipso laudent & imitentur. Hoc enim conari omnes debemus, maximē autē Euāgelij doctores, ut exēpla nostra praeruleant alijs, & uitent alios ad pietatē, ad bonos mores, & ad studia honesta. Et hac uita integritate reddat cōmēdatiorē doctrinā Euāgelij domini nostri I E S V Christi. Nihil enim prodest aliquē (ut ait Hieronymus) exercitātū esse in dicendo, & ad loquendum triuisse linguam, nisi plus exemplo docuerit, quā uerbo. Vult ergo, & praecipit Petrus, ut optimi uiri praeficiantur Ecclesijs, qui sint doctores & gubernatores earum. Vidit enim nihil tam noxiū esse rebus Christianis, quā si homines mali, corrupti moribus, & uitij seruientes regnēt per ecclesias. Quid enim doceant, aut qua fronte alium corripiant errantē & delinquentem, qui to

qui toti peccatis seruiunt? Dicetur illis, Medice, cura te ipsum. Et, Turpe est doctori, quē culpa redarguit ipsum. Aut quod Sapiens dicebat, Odi ego homines ignauos opera, & dignos sententia. At nihil aequē necessariū, quā ut boni praesideant in Ecclesia. Malim ego episcopi loco seruire Ecclesiae hominem mediocriter eruditū & probum, quā doctissimum, totiusque Scripturae callentissimum, sed sceleratum, plus impiū uita dedocentem, quā uerbis docentem nihil quamlibet nisi purē Euangelicū sonantibus. Et ethnici prudenter definiunt suum Oratorem, dicentes esse uirum bonum, dicendi que peritum. Vult itaque Petrus, ut episcopus sese typum, id est, formā & exemplar praebet ad doctrinam & uitae integritatē. Ex animo, id est, promptē & liberali animo. Huc pertinet quod Paulus ad Titum 2. scribit, In omnibus te ipsum praebere exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, uerbum sanum, irreprehensibile: ut is qui ex aduerso est, uereatur, nihil habens malum dicere de nobis.

Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam. Elegans est allegoria, ab athletic & militibus & more coronandi, ducta: qua episcopos & ministros in uinea Domini laborantes confirmat & cōsolatur. Athleticis et militibus proponitur corona peritura, praemij loco. Sanctis autem bona cum fide in uinea Domini laborantibus, & certamen Domini decertantibus, corona immarcescibilis proponitur uita aeterna. Hilari ergo & leto animo episcopus, cognito tanto praemio, omnem nauare debet operam, ut iuxta suam uocationem, functionem suam exerceant. Quemadmodum pastores non sunt ouium Domini, sed conductitij, mercedē a Domino gregis accipientes: ita & episcopi mercedem accipiant a domino gregis, si bene functionem suam exercuerint. Sed quā mercedem? non corruptibilem, sed coronā gloriae immarcescibilem. Metaphora sumpta est a floribus modico tempore flaccidis & marcescentibus, quibus coronabantur Athletae. Immarcescibilem dicit incorruptibilem, quae putredini & corruptioni non subiacet. Huc pertinet quod scribit Paulus 1. ad Corinth. 9. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinēt: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Princeps pastorum, id est, I E S V S Christus, cuius sunt oues, quas redemit proprio sanguine, commisit illas episcopis & pastoribus. Ergo Dominus est episcoporum pastorem, dabit & retribuet coronam, cum apparuerit, siue cum quilibet iustus ē uiuis excedit, siue in die, cum standum erit ante tribunal eius, qui in maiestate sua existens iudicaturus est uiuos & mortuos.

Similiter adulescentes, subditi estote senioribus. Ne tumultuarentur & respōsarent iuuenes, siue diaconi, siue subdiaconi aduersus presbyteros, & eos qui pastores designati sunt, si quid praeciperent: formam uitae & institutum illis praescribit, paucis quidem uerbis absolutum, sed multo sensu plenum. Ab adulescentibus, siue diaconis, siue subdiaconis, subiectionē & obedientiam presbyteris & episcopis exhibendam imperans, illorum nomine omnem functionem ad iuniores pertinentem comprehendit, ac si singulis ordinibus propria officia describeret. Si debitam subiectionē adulescentes reddiderint, respōdebunt suae functioni. Non desunt, qui hunc locum non solum ad episcopos, sed etiam ad eos, qui iam prouecta sunt aetate, trāsferunt. Senilis aetas, praesertim alijs, bono & honesto uita exemplo lucere debet, & illo prodesse ad edificationem aliorum. Debent enim senes iuuentutis curam agere. bonis moribus illā insituere, uigiles & attentis pro omnibus esse, cum sint ueluti patres, multaque rerum experientia prudentiores grauioreque. Quo fit ut sanctissime docuerit Petrus, adulescen

Ecclesia optimos habeat fides.

Orator.

Athletarum mos.

Pastores sunt ouium conductitij. Merces episcopi bene praesidentium. Immarcescibilis.

Pastorum princeps Christus.

Christi apparitio.

Subditorum functiones.

Senioribus honor.

Senū functio.

lescentes debere subijci senioribus. Non ab re scriptum est Leuit. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Ecclesiastici 6. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientia illorum ex corde coniungere. Si rogaueris Demeam Terentianum cur precipuum debeamus honorem senioribus: Respondebit, Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad uitam fuit, quin res, atq; usus semper aliquid apportet noui, aliquid moneat: ut illa quae credas scire, nescias: & quae tibi putaris prima, in experiundo repudies.

Humilitas. Omnes enim inuicem humilitatem insinuate. Omnes ad pacis & concordiae studium hortatur, adducens illam animi modestiam, qua quis nihil altum de se sapit, sed humile & sui abiectione: sine qua caeterae uirtutes languent, aut certe steriles uidentur. Dicit Apostolus, Omnes insinuate inuicem humilitatem. Id est quod **Honore inuicē praeueniendū.** Paulus hortatur, Praeuenite inuicem honore. Nemo de praecellentia sua dignitatis ceteret, sed humilitate praecellat, qua quemlibet se praestantiorē putet. Hoc enim habet uera charitas, ut non quaeratur quae sua sunt, nullo ducatur fastu, nihil ambiat, nihil contentiosè agat, sed proximi studeat cōmodo & utilitati. Nam dum quisq; sibi nimum placet, dum omnium aspernatur consilia, & philautia ducitur, sua impudens alijs obtrudere uult, rumpitur concordia. At dum singuli praeferrimus aliorum cōsilia nostris, neq; prudentiaē nostrae nimum innituntur, sed bona & sana fide de rebus sanctis iudicamus, dum quisq; aliena suis commodis antepōnit, non potest non esse concordia. Quod si obieceris, iuniores subditos esse senioribus: ob id seniores iure optimo posse hanc subiectionem ab adolescētibus exposcere. Iure praeferrēdi sunt seniores & presbyteri. Qui dum se tanta dignitatis pastoralis agnoscunt & praedicant ministros, iunioribus humilitatem insinuant. Quod si supercilio dominationis ductarentur, iam indigni essent eo nomine, quo sollicitudo atq; humilitas significatur, non fastus aut dominatio. Nihil ergo pugnantiae habet haec sententia cum priore. Huc pertinent quae Dominus Luc. 14. dicebat, quomodo primi accubitus eligendū essent: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco. &c.

Superbis Deo resistit. Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiā. Causam adducit propter quam uult humilitatem retineamus in animo, ueluti nodis quibusdā illigatam, ne eam amittamus. Quia Deus superbis resistit, hoc est, supercilium & cristas superbiorum dominus Deus conuellit: ut uidere licet ex Cantico intemeratae Virginis, Deposuit potētes de sede. Sequitur, Et exaltauit humiles. Quod noster Apostolus interpretatur dicens, Humilibus autem dat gratiam: hoc est, impartit suas dotes his qui seipsos abnegant, de se nihil praesumentes, sed omnia in gloriam Christi referentes. Ad haec legito Proverb. 6. Isaia 14. Ecclesiastici 10. Esther 5. 6. 7. Item Lucae 14.

Humiliationi studendum. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei. Cum ita Deo uisum placitumq; sit, ut omnes alij subijciamini, hoc ex animo facite, nihil causantes aut responsantes: Cur me isti ignobili subijciam aut subdam? Tace, & prompto ac hilari animo humilitate praenias, huic te in timore Dei submittas. Velis nolis hoc facias necesse est: quia manus Dei potens est: hoc est, Dei uirtus est, cui resisti non potest, qui te & abijciat & humiliabit. Hoc igitur facito, & humilieris uoluntariē. Nam qui se humiliat, is se sub potenti manu Dei humiliat.

Humilitatis fructus. Visitationis dies. Ut uos exaltet in tempore uisitationis. Fructum & praemium humilitatis adducit. Humilianini, & humilitati inuulsē adhaere, praec oculis Deū semper habētes, qui exaltabit uos, id est, retribuet uobis coronā illā caelestem in die uisitationis.

nis, siue particularis exitus uestri ex hoc mundo, siue in extremo iudicio. Ut exaltemur, necesse est humiliemur. Aut si non humiliemur, non exaltabimur, sed abijciemur, & in abyssum demergemur, in modum illius Pharisei, qui seipsum exalabat & magnificabat, dicens, Non sum sicut caeteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, & uelut hic publicanus. Propterea sibi placens Phariseus abiectus est. Publicanus uero nihil de se tale cogitans, imò ne oculos quidem in caelum ausus leuare, seipsum humiliat, & pectus suum percutiens, dicebat, Deus, propitius esto mihi peccatori. Iustificatus in domum suam abiit. hoc est, a Deo exaltatus est cum Christo, uero absolutoq; humilitatis exēplari. Nam qui sese humiliat, & omnium se fecerit ministrum, exaltat illum cum IESU Christo Deus, felici donans immortalitate. Dicit potest in hunc sensum, Non est quod timeatis (si humiliemini) oppressionem: quoniam ille, cuius nomine humiliamini, uos extollet in tempore uisitationis. Id est, cum fuerit opportunum. Nam cum de Deo fit sermo, & uerbo uisitationis. Id est, cum fuerit opportunum. Nam cum de Deo fit sermo, & uerbo uisitationis, utimur, transumitur uisitare, pro, in memoria habere, ut Genes. 21. uisitauit Deus Saram. id est, illius recordatus est, praestabitq; quod pollicitus erat, fecundam eam reddendo. Item in Euangelio, uisitauit & fecit redemptionem plebis suae. Nouit ille quando, & quid quoque agendum sit tempore. Magis mihi aridet prior interpretatio. Quidam legunt sine hac dictione uisitationis, quae redundat iuxta Graecos codices. tantum legunt in tempore: atque interpretantur, in tempore, cum opportunum fuerit.

Omni tempore. Omnem sollicitudinem uestram proijcientes in eum, &c. Cum Deum habemus patrem, ametq; nos ut filios, illi cura est de nobis. Si quid ergo est, quod sollicitudine, cura, & anxietate nos affligat, omnem nostram cogitationē, & animum nostrum in eum patrem nostrum proijciamus, eaq; fiducia in eum intendamus, qua omnia nostra negotia, omnes nostras operas illi & committamus, & commedemus. Simusq; certi, atq; ita inuulsē credamus ueracem eum esse & fidelem in promissis, qui neque falli, neq; fallere, imò neque negare seipsum potest. Deum habere curam de nobis, est Deum nunquam desere suis. Tanta est Dei dignatio & bonitas erga suos, ut qui in eum confidunt, semper praesto habeant illum quouis tempore, qui quod necesse fuerit suppeditabit: Hic locus uidetur sumptus esse ex Psa. 54. Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet, non dabit in aeternum fluctuationem iusto. Iacta in dominum, id est, Domino, committe onus tuum, tuum negotium. Et ipse te enutriet. id est, omnia dabit quorum indiges, & uitam tuam seruabit, & secundum corpus & secundum animam. Non dabit in aeternum fluctuationem iusto. id est, in omni tentatione, in omni onere tuo, quodcumq; te prescribit, tenebit te ne cadas. Credenti ergo & fidenti in Deum non est aeterna fluctuatio. hoc est, non est lapsus. Credentem enim in se Deus a lapsu & fluctuatione aeterna seruat. Huc facit quod dicebat Isaia 51. Dominus: Ego ego ipse consolabor uos. Quis tu ut timeas ab homine mortali, & a filio hominis? Et Paulus ad Philip. 4. Dominus propè est, nihil solliciti sitis. Haec eadem multis aperuit IESUS Christus, Matth. 6. Nolite (inquit) solliciti esse, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Scit enim pater uester caelestis, quia his omnibus indigetis. Querite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia adijciuntur uobis. Nolim haec intelligi quasi suadeam otium, uelinq; non laborandum. Vult Deus laboremus, & labore nostro panem nostrum comparemus. Genes. 1. In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Et Paulus Ephe. 4. ait, Qui surabatur, iam nō furetur, magis autem labore operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Sollicitos nos esse addecet, ut Deo seruiamus, & puram uitam uiuamus, commendantes omnes nostras operas Deo: quem ut

Sollicitudo fia diffidentia.

prae oculis habeamus necesse est. Sed immoderatam illam curam de rebus terrenis, & his quae nos a Deo auertunt, abijciamus: quoniam huiusmodi cura & sollicitudo a diffidentia & incredulitate procedit. Cum enim ad hunc modum solliciti sumus, iam cogitamus nobis Deum desere: plus rebus acquisitis, & quibus inhiamus, confidentes, quam ipsi Deo patri nostro, qui apud Lucam 12. cap. dicit, Quia non in abundantia cuiusquam uita eius est ex his, quae possidet, quasi diceret, Non oportet sollicitudinem tam arduam, & anxiam ponere in rebus terrenis, sed in me, qui sum uita. Quod & insinuat statim subiuncta similitudine tanquam respondens illi (qui multis congregatis, dicebat: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare) Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quae autem parasti, cuius erunt? Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Ditescamus in Deo, operantes mutua dilectione bona opera, in laudem & gloriam IESU Christi: cui est honor, & gloria.

Ditescedum in Deo.

Exhortatio ad arma sumenda aduersus hostes

Vigilandu est.

Sobrii estote, & uigilate. Quemadmodum dux exercitus instructa acie suorum militum animos oratione ad alacritatem & uigilantiam (quae multum uirtutis ad comparandam uictoriam habent) modis omnibus excitat, & ad animi magnitudinem ac pugnam uiriliter capeendam exhortatur, argumento inde sumpto, quod congregiendum, consuetudinemq; sit cum exercitatisimis hostibus & aduersarijs: ita & princeps Apostolorum omnium animos praeparat & excitat ad sobrietatem, temperantiam, integritatem & uigilantiam (quae non parum adiumenti dant ad uitae puritatem, & Christianam religionem) capeendam, argumento sumpto, quod nobis est negotium cum aduersarijs maxime hostilibus ac inimicissimis. hoc est, aduersus potestates & principatus Mundi huius, & aduersus spirituales astutias. Quia quotidie in multis periculis constituti uiuimus, necesse est semper in stationibus perdurantes, sobrietatem & modestiam cum diligenti uigilia obseruamus. Nam quae his uirtutibus aduersantur uitia, intemperantia scilicet & socordia, faciunt ut rebus gerendis minime apti simus, siue in rebus pietatis erga Deum, siue in alijs, quae pertinent tum ad res politicas & publicas, tum priuatas, familiares & domesticas.

Diaboli et leonis collatio.

Tyranni leonibus similes.

Diaboli circuitus et decipulq.

Quia aduersarius uester diabolus, &c. Ferociam & tyrannidem aduersarij nobis explicat, ut paratior ad resistendum reddat. Idq; facit eleganti collatione, qua confert diabolus aduersarium nostrum leoni, non pacato aut placide oberranti, sed rugienti & famelico. Quo fit, ut quaerat semper, quem deuoret. Sapiens, Pro= uerbior. 28. Leonibus comparat tyrannos, dicens, Leo rugiens & ursus esuriens princeps impius super populum pauperem. Item Paulus de Nerone mentionem faciens, 2. ad Timoth. 4. Liberatus sum de ore (inquit) leonis. Circumit diabolus quaerens, quem deuoret, id est, perdat. Circumit, ut Beda refert ex Cypriano, ille nos singulos, & tanquam hostis clausos obsidens, muros explorat & tentat an sit pars aliqua membrorum minus stabilis & minus fida: cuius aditu ad intima penetretur. Offert oculis formas illices & faciles uoluptates, ut uisu destruat castitatem. Aures per canora musica tentat, uti ui soni dulcioris auditum soluat, & molliat Christianum uigorem. Linguam conuicio prouocat. Manum iniurijs lacerantibus ad petulantiam caedis instigat. Ut fraudatorem faciat, lucra opponit iniusta. Ut animam capiat, ingerit perniciofa compendia. Honores terrenos promittit, ut caelos adimat. In pace subdolosus est, in persecutione uiolentus. Hac tenus ille.

Verbū Dei ueluti classico.

Cui resistite fortes in fide. Cum Christiani facti simus, & e potestate ac imperio diaboli erepti, necesse est, ut uerbo Dei, ueluti classico milites, semper excitemur ne sup

ne supine oscitantes in socordiam prolabamur. Neque satis est, quod uerbum & uiuendi ratione cognoscamus, sed iungi cura pariter & diligentia ad id opus est, quomodo utraq; seruemus: ne diabolus doctrinam auferat, aut peruertat & uitiet: aut nos a religionis nostrae puritate deturbet: tum per linguas maleficas & praua exempla hominum, per nostrae quoque carnis illectamenta. Quippe non minor est uirtus (ut morum ille censor dicebat) quam quaerere parata tueri. Certè non minore requirit laborem & diligentiam, acquisitas semel opes tueri, quam principio parare. Sicuti boni patrisfamilias officium est, non tantum rationem opum lucrandarum tenere, sed etiam nosse comparatas conseruare. Idcirco princeps Apostolorum hortatur, ut aduersario resistamus, atq; modum & uires resistendi tam infesto callidoq; hosti aperit. Immanis illa bestia suam uim & robur erga solum diffidentes & incredulos habet & exerit: quae erga fideles fideq; uiua armatos imbellis est. Fortes uult nos esse Apostolus, hoc est, firmos ac propositi sancti tenaces in eo quod accepimus: atque studeamus omnes nostro officio strenue fungi: simus solido & infracto animo: habeamus fortitudinem, quae non tantum aduersus totius Mundi potestatem ac uires ualeat, sed omni diaboli quoque potentia sit fortior. Illa fortitudo Christus est: in quem credentes, seu fidem illam uiuam habentes, aduersus omnes diaboli & asseclorum eius machinas facile resistemus ac uincemus. Si ergo malus ille & ferocius leo accesserit, uolueritq; conscientiam tuam oppugnare, quod non bene uixeris, non omni tempore, ut debueras, omnibus satisfacere, sicq; illius iam esse uidearis, propter peccata: Statim aduersum hunc fide in Christum firma audacter resiste, atque responde: Ille sanctus & purus, qui se pro me impuro in mortem tradidit, quiq; mihi cum sua sanctitate & iustitia a patre condonatus est, me absoluit ab omnibus delictis. Illum, o Diabole, non potes in ius trahere, aut ullius criminis reum facere. In hunc ego confido, huic adhaereo, in illi mea omnis spes, omnes meae cogitationes, meus amor, hunc unum deniq; tuis accusationibus oppono, qui mea est omnisufficiencia, iustitia & satisfactio. Interim, quantum ad me attinet, non inuitus, quod potero faciam, & quantum hominibus sum obnoxius rependam: Scio cui credidi, & certus sum, quia ille, cui adhaereo, non me patietur esse desertum: cuius potentia etiam contra omnes inferorum portas ualeat. Ista sunt arma aduersus diabolum. Apostolus, qui talibus prelijs saepe interfuit, saepe cum diabolo manus conseruit, expertusq; didicit: nullum aliud telum, nulla alia arma in tali luctu sufficere pronuntiat. De his plura scribit Paulus ad Ephes. 6. Et 1. Ioan. 5. Haec est uictoria, quae uincit mundum, fides nostra.

Acquista bona multis uigijs seruanda.

Diabolus solū aduersus diffidentes uim exerit & praeualet firmi fide.

Tela quibus referenda diaboli iacula.

Arma aduersus diabolum.

Fideles tentari non est nouū.

Tentatorū & pro Christo auctorum consolatio.

Scientes eandem passionem ei, quae, &c. Consolatur & excitat his uerbis tentatos. Nolite putare (inquit) hoc nouum esse, quod diabolus uos tentat. hoc commune est omnibus, maxime ijs, qui pie uolunt uiuere in Christo. Scientes eandem passionem, hoc est, Nolite insolitum existimare, sed scitote eandem tentationem fieri ei frater= nitati, quae in Mundo est, hoc est, Satanam omnibus fratribus uestris esse infestum, nihilq; aliud moliri, quam ut gregi Christi noceat. Sed frustra conatur, si fide solidi fueritis. Puderet uos solos (credo) praee omnibus sustinere non posse. Infracto animo & fide uiua stete, uicistis.

Deus autem omnis gratiae, qui uocauit nos, &c. Suam epistolam claudens urgentissimam consolationem simul & magna nostrae religionis Christianae, sacramenta adducit, quibus tentatos, & quotquot pie in Christo uiuunt, consolatur. Deus qui suis fidelibus semper paratus est auxiliari, si quid uestra impotentia & negligentia defuerit in eo, quod per uos sanctissime ceptū est, ipse perficiet. Si quid nutare inceperit,

rit, ipse confirmabit & fulciet. Si quid ruinam minatur & infirmatur, ipse solidabit & stabiliet: ne Dei ædificium sanctum, ut in petram firmissimā fundatum, labatur & ruat. Deinde quedam nostræ religionis sacramenta perstringit, quæ multam vim & efficaciam excitandi animos ad pietatem afferunt. Deus omnis gratiæ, id est, Deus solus est omnium bonorum autor. Is solus unus est, qui omnem gratiam largitur. Sequitur, Qui uocauit nos in æternam suam gloriam in Christo IESU, id est, per meritum & redemptionem passionis IESU Christi, hac conditione, ut Christo commoriamur, & in nouitate uitæ ambulemus, largitur nobis uitam æternam, hoc est, coronat nos cum Christo, cuius gratia uocat nos, & extra quem perimus. Addit consolationem, ut patienter, atque constanter in afflictionibus duremus, dicens, Modicum passos, seu parumper afflictos. Ostendens piorum afflictiones temporarias esse, & finem breui habituras.

Deus omnium bonorum autor.

Vocari in Christo.

Piorum afflictiones temporarias.

Ipsi gloria & imperium in secula seculorum Amen. Hac coronide, principio & medio epistolæ respondente, quam omnes Christo debent laudem & gloriam, explicat Apostolus.

Per Sylluanum, &c. Quæ paucis dicit se scripsisse Asianis, non puto fuisse quandam tertiam epistolam, sed hanc priorem, quam ipsis perferendam Sylluano tradidit. Videtur hic textus insinuare Sylluanum amanuensem Petri fuisse, qui iussu Petri illam scripserit, eandemq; Asianis tulerit, quorum fuit studiosissimus.

Sylluanus Petri amanuensis.

Obsecrans & contestans hanc esse ueram, &c. Paucis uerbis totum suum institutum perstringit. Indicat enim cur, quid, & de quibus rebus scripserit. Tametsi non me lateat, uos ista didicisse, tamen sanctum & bonum existimaui illa scriptis mādare, ut ostenderem me scriptis confirmare, quæ uerbis pronuntiaui. Obsecrans ut ea obseruetis, & contestans, id est, testimonium perhibens hanc gratiam Dei, in qua nunc statis, esse ueram Dei gratiam, id est, ueram fidem & Christianam religionem.

Causa propter quam scripsit Petrus epistolam priorem.

Salutat uos Ecclesia, quæ est in Babylone, &c. Inter Doctores controuertitur, de qua Babylone intellexerit Apostolus. Est enim Babylone in Chaldaea. Est & alia Babylone Aegyptiaca, dicta Chayrus, à Cambyse rege Persarum condita, ut ait Iosephus, quam Strabo uidetur Arabiæ ascribere. Alij, ut Hieronymus, allegoricè Babylonem Romam dicunt, quod Roma in omnibus Babyloni responderit. Salutat uos Ecclesia illa coelecta, id est, simul electa & consors electionis uestræ.

Babylon. Chayrus.

Et Marcus filius meus. Quemadmodum Paulo Timotheus filius erat spiritalis, ita & Marcus Petro. Hunc Marcum dicunt fuisse illum Euangelistam, quem Hieronymus refert discipulum & interpretem Petri fuisse.

Marcus Euangelista.

Salutate in uicem in osculo sancto. In genere omnia complectitur, & à signo ad rem signatam transit. Osculum autem apud Hebræos, charitatis & cōcordiæ signum erat. Emphasim habet, cum dicit, sancto. Siquidem charitas sine fūco esse debet. Obseruabis, Osculum frequens erat beneuolentiæ symbolum apud Iudæos, ut ex scripturis liquet. Apud Romanos minus fortè usitatum, non tamen insolens erat, nisi quod mulieres osculari non licebat, præterquam solis cognatis. Mos apud ueteres cōualuit, ut Christiani ante sanctissimæ Cœnæ communicationem se mutuo oscularentur: ad testandam eo signo amicitiam: deinde eleemosynas conferrent: ut id, quod representauerant osculo, re quoq; & effectu comprobarent. Hoc indicat Chrysostomus in homilijs. Vnde commendatus est in Ecclesia ritus ille osculandæ patenæ, & cōferendæ oblationis in sacrosancta Missa obseruatus, quem sanctè a claudabiliter post manuum impositionem presbyterij Episcopus exercere solet. iubet ergo Apostolus, Salutemini in uicem in osculo

Osculum charitatis signum.

Osculum mulieribus apud Romanos olim interdicitum.

in osculo sancto, hoc est, non ficto & simulato, quale fuit Ioab ad occidendum Amasam, 2. Regum 10. aut Iudæ proditoris ad tradendum Christum, aut eorum, de quibus ait Dauid Psal. 27. Qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum. Sed sanctum sit, hoc est, spirituale, nihil carnale habens.

Gratia uobis omnibus, &c. Omnibus gratiam, id est, Dei fauorem & pacatam conscientiam per IESUM Christum precatur. Hoc istud est singulare donum, quo insigniuntur uerè fideles, æternæq; salutis cōsortes fiunt. Quā donet ipse IESUS Christus, qui est pax & iustitia nostra, in secula seculorum. Amen, Ita sit & fiat.

DICTIO.

BABYLOREM Assyriorum urbem ad ripas Euphratis sitam esse ferunt. Ea uox Hebræis confusionem significat. Quare allegoria Scripturæ indicat colluuiem hominum perditissimorum, & qualem Philippus ille Macedo instituit Ponropolis, in quam perfidos omnes, periuros, & quicquid est scæcis huiuscemodi relegauit. A Plinio & Pomponio Mela, maxima urbs uocatur, & Chaldaicarum gentium caput. Nam ita obtinuit principatum, ut propter eam reliqua pars Asiæ & Mesopotamiæ, Babylonia sit dicta.

Babylon.

Ponropolis.

GRÆCIS κληρὸς, Clerus, est fors: significaturq; hoc uerbo possessio, uel quicquid fortuna attulerit. Vide supra.

Clerus.

DIABOLVS, Hebræicè pollet Satan. significat autem utrunque, aduersarium & calumniatorem.

Diabolus.

EPISTOLAE PETRI PRIMAE,
FINIS.

B. P E T R I
E P I S T O L A
S E C V N D A.

ARGVMENTVM EIVSDEM.

*Exhortatoria est hæc epistola, singulis propemodum
uerbis maxima adducens mysteria. Dum Spiritu
admonitus diem suæ mortis instare cognosceret, pas-
terno quodam ductus amore, munus saluberrimæ
eruditionis, ipsis Asianis, adeoq; toti Ecclesiæ, re-
linquere uoluit. Hanc itaq; mittens epistolam docet
religionem, quam acceperant, sanctam & uerã esse.
Deinde hortatur, ut puritati uitæ & innocentiæ stu-
deant: in quo ut firmiter persistent, & pseudoprophe-
tas uenturos facilius uident, testimonia ueræ religio-
nis adducit, quibus illorū uersutias & exitium præ-
nuntians, omnes illius magnæ diei, certissimæ quis-
dem, sed nemini tamen cognita, admonet.*

Dies iudicij
incognita.

Variabunt contendentq; quantum uolent hominum quorundam ingenia, hanc episto-
lam Petro non adscribentium. Ego uero beati Petri Apostoli, sicut & priorem, esse cre-
do: tum quod grauisissimi nostræ religionis professores, Origenes, Hieronymus, Chryso-
stomus, Ambrosius, Didymus, imò & ipse Eusebius, illius, ut Canonice & Apostolicæ,
autoritate usi sunt: tum etiam quod Spiritum ipsius Petri nullibi sibi dissimilem, quin &
ipsius Christi, ubiq; spiret ac exerat. Præterea ipse epistolæ titulus, mentio deniq; trans-
figurationis Christi in monte indicant, hanc Petri, & non alterius, esse. Quibus omni-
bus, & generalis cōsensus Ecclesiæ, & Senatus ille theologicus Parisiensis subscribunt.
Quibuscum nos hanc Petri, sicuti & priorem, esse credimus, atq; suscipimus.

LOCI INSIGNES.

- 1 Vitæ puritas sola in qua persistendum. I. II.
- 2 Pseudoprophetarū uersutię, sectatores, artes nefandę, & exitus. II. III.
- 3 De impijs postremi seculi moribus. II. III.
- 4 De cōtemptoribus diuini iudicij, aduersus quos dies iudicij. II. III.
- 5 Certissimus iudicij magni dies, nemini tamen cognitus. III.
- 6 Bona & sancta opera sunt electionis indicia, I. II.

B. P E T R I
E P I S T O L A
S E C V N D A.

Semper ad meliora eniten-
dum. CAP. I.

Simeon.
Coæquale] uel
æquæ prætio-
sam.
In iustitia] per
iustitiam, qua
iustificamur à
Deo.
Christi] subau-
di, dico.
Adimpleatur]
multiplicet per
agnitionem.
Quomodo] sic
ut eius diuina
uirtus omnia no-
bis largita est,
quæ ad uitã &
pietatem perti-
nent.
Fugietes] stre-
fugeritis à cor-
ruptione, quæ
est in Mundo
per concupiscen-
tiam.
Vos autē, &c.]
Sed & in hoc
ipsum omni ad-
hibito studio.
Abstinentiam]
uel tēperantia.
Superent] exu-
berent:
Obluionem,
&c.] obliuise-
re à ueterib; pec-
catis suis fuisse
purgatum.
Satagite] ope-
ram date,
Certam uestrā]
firmā uestrā. id
est, ut per bona
& reã opera.
alij sibi perua-
deant uos esse
electos ad uitã.
Nō peccabitis]
non labemini.
Incipiam] non
negligam.
Suscitare, &c.]
excitare uos p
cōmonitionē:
quæ scã, q; bre

I M O N Petrus seruus & Apostolus
I E S V Christi: ijs qui coæqualem
nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia
Dei nostri & saluatoris I E S V Chri-
sti, Gratia uobis & pax adimpleatur
in cognitione Dei, & Christi I E S V
domini nostri: quomodo omnia no-
bis diuinæ uirtutis suæ, quæ ad uitam & pietatem, do-
nata sunt, per cognitionem eius, qui uocauit nos pro-
pria gloria & uirtute, per quæ maxima & pretiosa no-
bis promissa donauit: ut per hoc efficiamini diuinæ
confortes nature, fugietes eius, quæ in Mundo est, con-
cupiscentiæ corruptionem. Vos autem curam omnem
subinferentes, ministrare in fide uestra uirtutem, in uir-
tute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in
abstinentia autem patientiam, in patientia autem pie-
tatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore
autem fraternitatis charitatem. Hæc enim si uobiscum
ad sint, & superet: non uacuos, nec sine fructu uos con-
stituent in domini nostri I E S V Christi cognitione.
Cui enim non prestò sunt hæc: cæcus est, & manu ten-
tans, obliuionem accipiens purgationis ueterum suo-
rum delictorum. Quapropter fratres magis satagite, ut
per bona opera certam uestram uocationem & electio-
nem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis ali-
quando. Sic enim abundanter ministrabitur uobis in-
troitus in æternum regnum Domini & saluatoris no-
stri I E S V Christi. Propter quod incipiam uos sem-
per commonere de his: & quidem scientes, & confir-
matis uos in præsentis ueritate. Iustum autem arbitror
quandiu sum in hoc tabernaculo, suscitare uos in com-
monitione: certus quod uelox est depositio taberna-
culi mei, secundum quod & Dominus noster I E S V S
Christus significauit mihi. Dabo autē operam, & fre-
quenter

Fides.
Virtus.
Scientia.
Abstinentia.
Patientia.
Pietas.
Charitas.
Opera, indicia
electionis.

Tabernaculū,

Ioan. 1. f.

quenter habere uos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. Non enim doctas fabulas secuti, non tam fecimus uobis domini nostri IESU Christi uirtutem & presentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam, uoce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi concipiacui, ipsum audite. Et hanc uocem nos audiuimus de caelo illatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernae lucenti in loco caliginoso, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris: hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae, propria interpretatione non fit. Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

Matth. 17. a

Lucerna. Prophetæ.

2. Timoth. 3. d

Scribentium ritus.

Seruitus multiplex.

Apostoli nomen unde.

Missi.

Coequalis fides. Ab euangelio nemo arceret.

ni depositurus sim tabernaculum meum. Doctas] arie cō postas. Presentiā] aduentum: Accipēs, &c.] accepit em, uel acceperat.

Firmiore] comparatiuum propositi uo more Græcorum.

Prophetia scripturae] prophetica scriptura, Aliquando] olim. Inspirati] impulsu.

Simon Petrus seruus & Apostolus IESU Christi. Laudabili consuetudine obseruatum est in Ecclesia, ut epistolis præfigatur epigrapha, quæ scribentis nomen & officium præmonstret: ut certo sciatur cuius autoritate scripta sit & recipienda. De nomine Petri superiore epistola abunde diximus. Non hic loquitur Petrus de seruitute illa seruili, qua dominis subiiciuntur aliqui. Neque de seruitute illa solum, qua corde & spiritu adoratur Deus: sed de officio quo quis se Dei ministrum pronuntiat, ac legatum ad uerbum Dei, & regnum Christi annuntians. Significans quod credita sibi & delegata à Deo perferat ad alios, ac ministret Ecclesijs in dispensatione Euangelij IESU Christi. Quinetiam serui uocabulum ipse Petrus exposuit, per hoc, quod continuo adiecit, Apostolus IESU Christi, quasi dicat, Ita ago seruum Dei, ut ministerio meo apud omnes prædicationem Euangelij IESU Christi manifestem, aperiamque meo officio, quo cultu uult honorari ab omnibus nobis, nimirum fide in IESU CHRISTUM. hoc est, qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit. A mittendo factum est Apostoli nomen. Quare nemo feliciter docet in Ecclesia, nisi qui uocatus & missus sit, atque ad docendum legatus: uel immediate à Deo patre & Christo IESU, ut Petrus, Paulus, & alij: uel mediata per Ecclesiam & Episcopos, qui pietate præditi & autoritate pollebant in Ecclesia.

His qui coequali nobiscum sortiti sunt fidem. Bene precatur Petrus, & hanc scribit epistolam omnibus Christianis, præcipue Asijs, quibus & priorem destinauit, ut ex tertio capite infra cognoscitur. His qui sortiti sunt, consequuti sunt, non casu, aut fortuna, sed Dei electione & gratia fidem Euangelicam & gentibus, & Iudæis communem. Coequali, id est, parem, & eiusdem pretij, siue æque pretiosam, nobiscum Apostolis. Non intelligamus ex his, omnibus per fidem equalia obtigisse dona, sed à fide & Euangelio neminem arceri. Fidem non esse Iudæis peculiarem & propriam, sed æquam esse dignitate & sanctitate omnibus, siue Iudæis, siue gentibus. Hac

coequalit

coequalitate aufertur personarum acceptio, & Iudæorum distinctio à gentibus. Nam Roma. 10. refertur, Dicit enim Scriptura, Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci. Nam idem Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen Domini saluus erit. Audiamus Paulum non dixisse, Omnis enim Iudæus: sed, omnis quicumque, siue Iudæus, siue gentilis, &c.

In iustitia Dei nostri & saluatoris Iesu Christi. Electi æqualem sortiti sunt fidem, in iustitia Dei. Hoc est, quod dicit Paulus 2. ad Corinth. 5. ut efficeremur iustitia Dei in ipso. hoc est, ut essemus iustificati à Deo per Christum. Ipse enim, 1. Corinth. 1. factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio. Addit Petrus, Dei nostri: ut immensitatem gratiæ Dei erga nos ostendat: ne quis supercilium & cristas erigat, adscribens suis meritis & operibus iustificationem, quæ soli IESU CHRISTO debetur, & à quo gratis illam habemus. Aut dicit, Sortiti sunt coequali fidem in iustitia Dei: id est, fides illa innititur ueritati & promissis Dei. Dei nostri, &, pro, id est, saluatoris IESU CHRISTI. Est certe IESUS CHRISTUS Deus noster & saluator noster. Aut diuim accipi potest, iustitia, est Dei nostri, Patris: & est saluatoris IESU CHRISTI. Nam à Patre & filio & Spiritu sancto est nobis iustitia & iustificatio per Christum, cui est gloria.

Electi sunt iustitia dei & sanctificatio.

Iustificatio nostri Christo debita.

Gratia uobis & pax adimpleatur, &c. Auditorum animos à donis & uirtutum accessione & augmento, precatoria oratione attentissimos reddit, non secus atque qui paupertate pressos excitat, dum enumeratam pecuniam eandemque copiosissimam, & abundantem annonam ab eisdem excipendam, liberali animo gratis offert. Gratia, id est, iustificatio, remissio peccatorum, pacataque conscientia, imò & fauor ille Dei adimpleatur, id est, augeatur in uobis. Et pax, id est, felix rerum uestrarum successus uobis semper accrescat. Aut gratia, id est, reconciliatio & donum Spiritus sancti augeatur uobis. Deinde optat illis pacem, id est, cetera bona, quibus opus est, accessionem faciant in uobis. In cognitione, id est, per agnitionem Dei patris. Et Christi IESU domini nostri, donec compleatur in cognitione illa Dei beatifica & æterna, nunc in fide & spe uiua, tunc autem in fruitione. Quia Ioã. 17. dicebat ille, Hæc est uita æterna ut cognoscât te, solū Deū uerum, & quæ misisti IESU CHRISTU. Hic fidei, charitatis & uirtutum fit augmentum, dum de Deo meditamur, & in eius cognitione & Euangelio uersamur. Quæ adimplebuntur, id est, consummabuntur in cognitione Dei & Christi, id est, quando uidebimus eum sicuti est, & cū eo uiuemus æternum. Hæc cognitio, de qua hic mentionem facit Apostolus, non est cognitio, qua cognoscimus Deū rerum omnium creatorem & gubernatorem, Christum de Virgine natū. Hoc ethnici & dæmones recognoscunt: sed, qua non solum cognosco Christum liberatorem & redemptorem meū, mea causa mortem oppetiisse, & à mortuis resurrexisse, omnibus in se credentibus salutem promississe: sed etiam ego illuc & in illas promissiones per uoluntatem tendo. hoc est, Christum amo, & in eū fido credoque, huc amplexatus ut misericordem, & in promissis fidelem. Huiusmodi cognitio à Prophetis uocatur facies Domini: quia hac cognitione uidemus faciē Domini, hoc est, Deum cognoscimus nobis propitium.

Gratia.

Pax.

Cognitio Dei in nobis crescat donec in cœlis illo fruamur.

Cognitio Dei uiua.

Quomodo omnia nobis diuinæ uirtutis sue, &c. Pendent hæc à superioribus. Sic adimpleatur gratia Dei, quomodo omnia diuinæ uirtutis donata sunt. Id est, quomodo diuina uirtus donauit nobis omnia, quæ sunt ad uitam & pietatem. Id est, quæ ad uitæ innocentiam & religionem Christianam faciunt. His confirmat fideles, eosdemque hortatur ad puritatem uitæ, paucis summam totius negotij Euangelici perstrin-

t gens.

Quomodo particula admirantis. Vt, particula admiratiua.

Christianus fidei de salute. Euangelium explicat quod facit fatis ad salutem.

Vita ex Dei uirtute. Pietas.

Fides ad Deum. Virtus & gloria Dei est uirtus.

Cognitio Dei uia fides.

Christi aduentus ditissimus.

Dona nobis collata Christi aduentu.

gens. Omnia nobis in Christo IESVS dedit pater. Dicitio, Quomodo, non pro, quem admodum, accipienda uidetur. non enim hic habet ad quod respondeat. Sed admiratiue accipi potest, sicut particula, Vt, cui hoc loco respondet Græca δς, id est, Vt, admiratiua est. Hoc norunt grammatici. Licebit ergo interpretari ad hunc modum, Quomodo, uel, ut omnia nobis, &c. ac si diceret, O quam abunde diuina uirtus donauit & largita est nobis omnia, quæ sunt ad uitam, & pietatem! Ne quis philosopharetur & luderet in dictione, Omnia, uoluit Petrus interpretari ad maiorem tanti beneficii admirationem. Largita est nobis diuina uirtus omnia. omnia, inquam, quæ ad uitam & pietatem pertinent. De reliquis enim, quæ nihil ad uitam & pietatem faciunt, non est sollicitus & anxius Christianus. Ad hunc modum Ioannes Apostolus scripsit cap. 20. Multa fecit IESVS (ait ille) in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt ut credatis, quia IESVS est Christus filius Dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Id est, ea quæ continet lectio Euangelica explicat quæ ad cognitionem Christi & uitam consequendam faciunt satis. Ad uitam dicit, qua Deo uiuimus in cognitione & amore Dei, cum spe salutis & immortalitatis. Et ad pietatem: quæ autore Paulo, ad omnia utilis est: quæ seruus Dei se in his quæ sunt religionis Christianæ, dum hic uiuit, exercet: expectans beatam illam spem, quando sibi obtingent illa, quæ IESVS Christus suis præparauit apud Patrem in regno suo.

Per cognitionem eius, qui uocauit nos propria gloria & uirtute. Occupatio est. Rogabis fortasse, Quæ in re, aut quando hæc nobis donata sunt? Respondet Apostolus, Per cognitionem, id est, per fidem illam sanctam agnouimus eum IESVS M Christum. Qui uocauit nos propria uirtute & gloria. Quando in Mundum uenit nos uocauit, nos recuperauit, & è tenebris ad lucem asciuit propria uirtute & gloria. Quia ipse filius Dei, qui uirtus & gloria est, factus homo cum pura esset hostia, nos uitij obstrictos sua uirtute & iustitia cohonestauit. Et cum effemus abiecti & inglorij, nobis suam gloriam contulit: ut peccatis mundati, iustitiæ uiueremus. Dicamus ergo, Per cognitionem eius, hoc est, uiuam fidem in IESVS M Christum, ad hæc uirtutem & gloriam uenimus. qui hæc omnia reuelans donauit nobis, & tanta uocatione nos dignatus est, ut redemptionem nostram, non per legatum aut Angelum fecerit: sed ipsemet in propria uirtute & gloria seu maiestate & diuinitate uenit, & saluos nos fecit. Cui soli Deo nos nostramq; debemus omnia. ab eo toti pendemus. Sine quo nihil sumus. Huc pertinet quod dicit Zacharias ille Euangelicus, Lucæ 1. Benedictus dominus Deus Israël, quia uisitauit & fecit redemptionem plebis suæ.

Per quæ maxima & pretiosa nobis promissa donauit. Amplificatio ne eleganti ad clariorē superiorū cognitionem utitur. Per quæ, hoc est, per ea quæ spectant ad uitam & pietatem. Aut per quæ, uirtutem & gloriam. Quia textus habent Per quæ, subaudi Christum. Alij, Per quam, subaudi agnitionem IESVS Christi. Cum orbi donatus est IESVS Christus, & apparuit, tunc Deus donauit, id est, exhibuit nobis promissa olim per Prophetas prænuntiata & adumbrata, maxima & pretiosa, hoc est, excellentissima dona, & quæ æstimari satis nequeunt. Rogabis fortasse, Quæ sunt illa tam pretiosa quæ nobis obtigerunt per reuelationem & uiuam agnitionem IESVS Christi? Respondet Petrus:

Vt per hoc efficiamini diuine consortes naturæ, ut per hoc, id est, per donum istud maximū & pretiosum, hoc est, per Christum thesaurum incomparabilem, cuius gratia & dona Spiritus sancti abunde largita sunt nobis, nempe remissio peccatorum, liberatio à diaboli potestate, à timore mortis & inferni: per hoc, inquam, efficiemur con-

fortes

fortes diuine naturæ. Hoc est, in Christo haberemus immortalitatem & uitam æternam. Est enim Deus suapte natura incorruptibilis, immortalis, & æternus, qui eadem gloria donat cum Christo omnes qui in ipsum credunt, perseverantes in fide & uitæ puritate. Ista sunt promissa à Christo. Volo Pater ut ubi ego sum, illhic sit & minister meus. Per hæc præsentia dona efficiemur in futura uita naturæ diuine consortes: nempe, uidentes Deum sicuti est, non nostra natura, sed supernaturali consortio diuine naturæ, quod superinduemus dono & gratia Christi: quo idonei reddemur ad tantam gloriam uidentam & contemplandam. Dum uerò hanc expectamus gloriam & consortium gloriose illius similitudinis, per uiuam fidem in Christum efficiemur consortes diuine naturæ. Quia filij Dei sumus, heredes Dei, coheredes autem IESVS Christi. Hæc apertissima sunt ex 1. Ioan. 3. Charissimi, nunc filij Dei sumus: et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam quum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Rursus 1. Ioan. 1. Quod uidimus & audiimus, annuntiamus uobis: ut & uos societatem habeatis nobiscum, & societatis nostræ sit cum patre & cum filio eius IESVS Christo. De his donis pretiosis multa scribit Paulus ad Ephes. 1. & 2. Item ad Coloss. 1. & plerisque alijs locis.

Fugientes eius, quæ in Mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Ad puritatem uitæ hortatur, docens nos non futuros diuine naturæ consortes sine nostra cooperatione. Neesse est bene operemur & ambulemus in uitæ puritate ante acquisitam immarcescibilem coronam. Quia dixerat nos ad eum gradum per Christum euectos esse, ut aliquando consortes simus diuine naturæ, æquum & iustum est, ut incorruptionem & immortalitatem cœlestem expectantes, à corruptione ista terrena abstinamus. Quare nostrarum Apostolus ait, Efficiemini consortes diuine naturæ, fugientes, id est, si fugeritis corruptionem. Si rogaueris, Quæ, à qua fugiendum est? Respondet Petrus, À corruptione concupiscentiæ eius, quæ est in Mundo, id est, à corruptione quæ in Mundo est, & quæ in concupiscentia est. Hoc est, ab affectu carnali, & habendi, ambiendi uel cupiditate: quæ hominem occæcant & in abyssum demergunt. Mundialem ergo concupiscentiam dicit uitandam: Quia est alia concupiscentia spiritalis & studiosa, dicente Dauide Psal. 83. Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Sapientiæ 6. Concupiscentia sapientiæ deducet ad regnum perpetuum. Hæc concupiscentia incorruptionem parit, & fœdus cum Deo inicit.

Vos autem curam omnem subinferetes, &c. singulari & festiua gradatione (quæ fit cum ex prima sententia oritur secunda, & ex secunda tertia, atque ita deinceps) utitur, quæ præcipuas uirtutes ueluti in sertum odoriferum cōcinnauit, hortaturq; ad studium puræ uitæ & innocentie, damnans eos qui fidem & religionem Christianam uerbo commendant, factis autem & operibus Ethnicam & Sardanapalicam uiuunt. Pulcherrimæ sunt arbores, sed steriles. Vos autem, quasi dicat, Cum per gratiam Christi mortui sitis ipsi peccato, neesse est non otiemini, sed reliquum uitæ tempus Christo & eius iustitiæ in uitæ puritate uiuatis. Vos autem curam omnem subinferentes, id est, toto studio incumbite, eiusq; rei gratia date operam. Ministrare, id est, ut ministris uirtutem in fide. Ac si diceret, Deus semel uobis innocentiam & puram uitam dedit, non satis est illam tueri & defendere, sed admitamini & satagite ut ministris uirtutem in fide, id est, ut beneficiis locupletemini. facite fructus dignos penitentiae. Lucæ 3. Et ne cœperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Sed Abrahæ fidem & opera ipsius habete, ne fides sit otiosa: sed comitetur illam uirtus, hoc est, probitas ipsa, ne

quid

Confortes diuine naturæ fieri. Christi promissa.

Diuitiæ per Christum.

Opera necessaria ad coronam.

Corruptio mundi fugienda. Affectus carnis.

Concupiscentia duplex.

Gradatio.

Puritatis uitæ commendatio.

Opera habenda.

Virtus. quid dicatur agatur'ue, nisi quod honestum, purum, ac sanctum sit. Virtus hic non potentiam aut miraculum sonat, sed bonitatem & probitatem moru, qua fidem comitatur.

In uirtute autem scientiam. Annexa & commista esse solet morum probitas & uirtus ipsi scientia, non humana, sed ipsi cognitioni, quam uerbum Dei & Spiritus eius praestant. Scientia ergo excipiat ipsam uirtutem, ut & sequamur qua recta sunt, & perspicimus, quid, quo loco, apud quos, quatenus, & qua ratione agamus.

Abstinencia. Temperantia. In scientia autem abstinentiam. Quoniam scientia iudicamus quid optimum, Abstinentia, id est, temperantia comitetur ipsam scientiam: ut ab illicitis & fallacibus carnis illecebris, infracto & inuicto animo temperemus & abstinemus. Abstinentiam siue temperantiam posuit pro singularum reru temperatione, hoc est, sciamus temperare & abstinere ab his que loco & tempore inutilia & mala cognouerimus.

Patientia. In abstinentia autem patientiam. Temperantia, bonorum est operatrix, que dum operamur, non potest non aduersari malignus ille Mundus, tam malus est eius genus. Propterea abstinentia siue temperantia coniungit patientiam: ut dum temperamus & abstinentiam exercemus benefacientes, mala & afflictiones fortiter ac patienter toleremus. Nam quos Mundi deliciae & cupedia non emolliunt, hos aliquoties frangit impatientia malorum. Ad hanc hortatur Paulus Hebr. 10. Patientia uobis necessaria est, ut uoluntatem Dei facientes reportetis promissionem. Hae est uirtus uere Christiana, qua propter Deum fortiter aduersa toleramus, imo & in aduersis patienter duramus, expectantes promissa Dei.

Pietas. In patientia autem pietatem. Dum expectamus beatam illam spem, Pietas patientiam excipiat, ac apud illam diuersetur. Hoc est, in hac expectatione pietatem (qua est integer, purus & inuiolatus Dei cultus) exerceamus, siue quicquid agimus, aut patimur, ad Dei gloriam referamus.

Amor fraternus. Fratres dicuntur Christiani. In pietate autem amore fraternitatis. Hanc pietatem & Dei cultu comitetur amor fraternus: ut quemadmodu Deum amamus propter ipsum, ita illius gratia diligamus omnes qui Christum profitentur. Quia statim addet charitatem, quasi quid generalius hoc amore fraterno: uidetur hic amor fraternus ad mutuam amorem Christianorum inter se referendus: quando quidem Christianos Apostoli uocant fratres.

Charitas. Dilectio comes spiritus. Fides & spes sine charitate, nihil. Charitas est uita omnium charismatum. In amore autem fraternitatis charitatem. Hae charitas siue dilectio latius fraterno amore sese diffundit: nimirum ad Deum super omnia, deinde in Deo & propter Deum, ad omnes, tum fideles, tum infideles, notos & ignotos, amicos & inimicos. Hae est illa dilectio siue Charitas, que est consummatio bonarum operationum. Hae comes est ipsius Spiritus: que si abest, nullus amor fraternus: euanescit pietas: non est patientiae locus: sordescit temperantia: obscuratur scientia, & uirtus omnis flaccescit.

Quid? imo fides & spes sine charitate nihil sunt, sed utraq; mortua. Nam omnium charismatum uita est charitas. Fraternum ergo amorem augeat cumuletq; ipsa charitas & dilectio, que bene mereri studeat de omnibus, non solum de pijs & Christianis, uerum etiam de impijs & infidelibus. Paucis perstrinxit Apostolus que sunt uere religionis Christianae, ostendens opera & fructus uiuae fidei. Sunt autem huiusmodi, fides, morum probitas, scientia, temperantia, patientia, pietas seu cultus diuinus, amor fraternus, & dilectio erga omnes.

Hae enim si uobiscu adsint & superent, &c. Enumeratis Euangelicae fidei fructibus, hortatur ut in illis proficiamus, augeamus, incrementu & accessione faciamus usq; ad plenam mensuram etatis plenitudinis Christi, siue adulti Christi, id est, usque

usque ad perfectam & consummatam tum cognitionem tum dilectionem IESV Christi. Si haec, id est, si enumeratae illae uirtutes adsint uobiscum, id est, animis uestris adhaerint, & superent, id est, maxime abundet & exuperet, ac in dies incrementis assurgant, constituent uos non uacuos, nec sine fructu, hoc est, multu fructum & bonorum operum non solum augmentu, sed etiam mercede consequemini in cognitione domini nostri IESV Christi, hoc est, non solum in fide & eius meditatione, sed etiam cum ab omnibus in die illo cognoscetur, uobis quidem in uitam aeternam, impijs uero in supplicium commertum.

Cui enim non praesto sunt haec, caecus est, &c. Antithesim subiungit Petrus, ut melius qua de partibus uiuae fidei & religionis Christianae adduxit persuadeat. Fidem, uirtutem, temperantiam, & quas recensui uerae religionis partes, ad manum & in promptu habetote, imo non secus atque nomen uestrum & digitos tenete. Quoniam is, cui haec non sunt praesto, id est, qui haec ignorat, non est lusciosus, quoniam adhuc aliquid magnum uideret, & huic ductu manuum adhuc non esset opus: sed caecus est, & ubique impingit, & manu tentans, id est, palpans, nesciens quod uadat. Quia in uoluptatibus & tenebris perpetuus iacet, nihil lucis in eo est. Is suapte natura caecus est, oblata est illi scientia & lux, hanc non praesto habet, sed contemnit, accipiens obliuionem, id est, oblitus purgationis ueterum suorum delictorum, hoc est, sui Baptismi & gratiae receptae beneficio Christi, qua renouatus erat. Videtur Petrus alluisse ad id quod Deutero. 28. scribitur, Quod si audire nolueris (ait) uocem domini Dei tui, ut custodias & facias omnia mandata eius. Sequitur paulo post, Percutiat te Dominus amentia & caecitate ac furore mentis, & palpes in meridie, sicut palpare solet caecus in tenebris, & non dirigas uias tuas. Huc pertinet quod scribit Iaias 59. Palpauimus sicut caeci parietem, & quasi absque oculis atrectauimus: impigimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis, quasi mortui.

Quapropter fratres, magis satagite ut per bona opera, &c. Ex superioribus infert sententia, qua hortatur, ut puritati uita toto studio incumbamus, quorundam blasphemiam refelles, qui dicunt, Si sum electus, non est iam opus ut religioni studeam, siquidem sola uocatio citra opus meum me saluat. Si uero reprobus sum, nihil mihi proderunt iustitia opera. O caecitatem & insaniam magnam! Nolite cogitare hoc malum. Cauete sitis in hoc errore pertinaces. Sed magis, id est, potius (est enim corrigentis particula) potius quam haec uobis desint, satagite, id est, date operam & admitamini, ut faciatis certam, id est, confirmetis per bona opera, id est, per pietatem, misericordiam, & alia uiuae fidei charitatisq; opera, electionem & uocationem, qua electi & uocati estis a Deo secundum suum beneplacitum, ut essetis sancti. Elegit uos ut essetis sancti. quod, ut facilius pertingere liceat, ueluti scalam nobis praestruxit, erexitq; baptismum, fidem, charitatem, & eius opera: quibus certam, id est, firmam facies tuam uocationem. Non quod illa sit infirma apud Deum, cum inuiolabilis sit: sed sanctis moribus perficitur. Electionem & uocationem nostram sequitur uita puritas & sanctimonia. Videtur quidam ordo esse, ut abunde ex Paulo ad Roma. 6. docuimus. Electi, trahuntur ad Deum, & uocantur Spiritu & praedicatione Euangelica: Vocati, fide uiua iustificantur: iustificati, fructificant, & in puritate uita ambulantes conformes fiunt imagini filij Dei. Faciamus ergo uocationem nostram firmam, id est, moribus & operibus sanctis ac puris perficiamus, siue exerceamus nos in praecipis diuinis, qua ordinata sunt tanquam media ad finem illum nostrae electionis & uocationis. Sunt ergo opera sancta, signa certa electionis & uocationis diuinae.

Blasphemos arguit Petrus. Sed magis, est corrigentis particula. Vocatio operibus confirmada. Scala electiois. Puritas uita electionis filia. Electorum ordo.

Opera sunt media ad finem electionis. Operibus electionem nostram firmamus.

t 3 Oper

Operemur bonum, in finem usque non deficientes, spe certa ducti ad coronam immarcescibilem, promissam ab eo qui infallibilis est, qui promissis stat, & seipsum negare non potest. Caue altum sapias, sed time, & operare in uinea Domini: necesse est operaris, & fructus fidei & charitatis ostendas. Quia, ut sanctissime docuit bonus ille & pius doctor Augustinus, Qui fecit te sine te, non saluabit te sine te. Paratus est dominus Deus teipsum semper iuuare. Audi in Apocal. 3. cap. dicentem, Ego sto ad ostium foris, & pulso. Semper pulsat: huic reuera fores. Pande huic uoluntatem tuam, animum tuum. Fidelis est, amicis non est defuturus. Huc pertinent quae scripsimus in secunda conciliatio-
ne in 4. cap. 2. ad Timotheum.

Christus pulsat
fores, id est, ani-
mum nostrum.

Nasci ex Deo.

Haec enim facientes non peccabitis aliquando. Qui pietatis & sancti-
moniae opera exercet, ex Deo hoc habet, & ex Deo est natus: ut pote qui per Christum sit filius Dei. Sed, ut docet Ioannes 3. cap. 1. epistole, Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Ergo qui facit charitatis opera, neque peccat, neque aliquando peccabit. Nam ex radice illa sancta, quae est charitas, ex qua sunt bona illa opera, nunquam effluet peccatum. Si haec feceritis, neque a uia ueritatis aberrabitis, neque exciditis unquam.

Auxilium diu-
inum omnibus
praesto.

Sic enim abundanter ministrabitur uobis introitus, &c. Excitat
animos ad exercitium pietatis & bonarum actionum. Non est timendum ne in uia haec sancta uobis quicquam desit. Nam si hanc uiam ueritatis tenueritis, in ea quae ambulaueritis, ministrabitur uobis abundanter, id est, per illa uobis a Deo donata abunde suppeditabitur introitus, id est, ingressus, & quicquid necessarium fuerit in aeternum regnum domini & saluatoris nostri IESU Christi, id est, ad consequutionem gloriae coelestis, ad quam per CHRISTVM asciti estis. Dicamus cum Petro, Qui pietatis opera ex animo exercet, ductus fiducia in CHRISTVM, & in finem perseverauerit, hic uere saluus erit, huic est aditus non sine triumpho in beatas illas sedes. Letus ipsi Mundo moritur, uiuens Deo. Hunc exuens Mundum, magnifico & illustri triumpho caelos per CHRISTVM ingreditur.

Operas ex cha-
ritate salu' fiet.
Triumphus per-
seuerantium in
fide uiua.

Praeceptorum
optimorum.

Propter quod incipiam uos semper commonere de his. Quem-
admodum optimi praecipitantes discipulis, quorum studiosissimi sunt, ne animo excidant quae pia & sancta ab eis didicerunt, ut non solum his, sed & posteris omnibus proficere possint docendo, literas & uirtutum monumenta a se scripta, ueluti animorum componendorum specula, tradere solent: ita & noster Apostolus ipsis Asianis, quin potius toti Ecclesiae Christianae destinare, & ceu testamento delegare uoluit hanc epistolam, qua animum diuinum, purum, syncerum & integrum non modo perspiciant, sed etiam ipso mortuo habeant quod doctrinae olim ab ipso traditae admoneat. Hortari ad puritatem uitae perseverat. Propter quod, ac si dicat, ut connectatur oratio superiori. Quia certissimum est quod doctrina, quam tradidimus uobis, ea est unica & absoluta ad salutem aeternam, Incipiam (Graecis est, non negligam, non omittam, siue non possum non) uos hortari ut in hac religione Christiana ambuletis, & perseveretis usque in finem. Quia uerbum, Incipiam, in nostris exemplaribus habetur, placuit adnotare, uerbum incipere, usurpatum, pro eo quod est continuare, & ab instituto non cessare. Eccl. 18. Cum consummauerit homo, tunc incipiet. Hic Petrus de Christi immensa pietate, illi hinc sapiens de misericordia eius mentionem facit. Exemplo Petri admonentur animarum pastores nunquam desistant adhortari & inuitare fratres ad pietatis officia, et si in pietatis summa & doctrina sancta nihil aut parum illis deesse uideatur.

Incipere pro-
continuatione.

Iustura

Iustum autem arbitror quoadiu sum in hoc tabernaculo, suscitare
uos in comonitione. Occupatio est. Obijceret fortasse Asiani, Videris o Petre, de
nostra fide & religione dubitare. Praeoccupat ergo Petrus, Non ignoro uos in religione
Christiana plurimum promouisse, & longa assuefactione ac exercitio pietatis confirmatos esse.
Nihilominus, iste est meus amor, meus charitatis seruator in uos, hoc ab Apostolo uestro,
dum in hoc tabernaculo est, id est, dum uiuit & superstes est, patiamini, qui non inutile iudi-
cat uobis eandem doctrinam repetere, & ueluti currentibus calcaria addere. Hoc sti-
mulo Romanos instigabat Paulus, 7. cap. Scientibus legem loquor. Rursus 1. Ioan. 2.
Non scripsi uobis quasi ignorantibus ueritatem, sed quasi scientibus eam.

Petri animus
erga Asianos.

Certus quod uelox est depositio tabernaculi mei, &c. In alias ho-
ras aliud ue tempus haec adhortatoria ad pietatem non sunt differenda: quia instat dies mor-
tis meae. Breui sum moriturus. Hoc scio: quia qui futura praescit, fallere fallique non po-
test, breui hinc emigrandum esse significauit. Unde monumentum aliquod piuum apud uos
deponere uolui: ut siue uiuam, siue moriar, apud uos semper loqui de hac religione Chri-
stiana uidear. Vocat corpus suum, tabernaculum. Metaphora sumpta ab ipsis tentorijs,
quae ut homini oberranti & nunquam fixam mansionem habenti contingunt: ita homini
corpus ipsum. Simili metaphora Paulus est usus 2. Corint. 5. Nam & qui sumus in hoc
tabernaculo, ingemiscimus grauati. Huius tabernaculi depositionem pluribus manifesta-
uit Dominus apud Ioan. 21. capi. dicens Petro, Pasce oues meas. Amen amen dico tibi,
cum esses iunior cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: cum autem senueris, extendes
manus tuas, & alius te cinget, & ducet quod tu non uis. Hoc autem dixit (ait Euangeli-
sta) significans qua morte clarificaturus esset Deum.

Mors ipsi Pe-
tro praenuntiata
a Christo.

Tabernaculum
pro corpore.

Dabo autem operam, &c. Sollicitudinem diligentissimam erga suos ostendit
hic bonus pastor, indefessam certe & nunquam intermorituram. Nam dabo (ait) ope-
ram & frequenter habere uos. quasi dicat, quandiu uiuam, perpetuo sollicitus ero, tum
praedicatione, tum epistolis, ut siue praesens siue absens fuero, semper uobis adesse uidear.
Imo efficiam contendam quae, ut horum etiam, quae ad salutem uobis annuntiaui, men-
tionem faciatis post obitum meum, id est, exitum ab hoc tabernaculo. Id est, ut me mor-
tuo habeatis unde meminisse possitis me uobis fuisse praecipitorem. Nam quum post mor-
tem me loquentem audire uobis non detur amplius, uolentibus uobis nostras Epistolas
post meum obitum, cum nostri, tum nostrae doctrinae meminisse licebit.

Petrus mortuo
adhuc in episto-
lis loquitur.

Non enim doctas fabulas secuti, &c. Ut indiuulsa haereat, & in ea per-
maneant doctrina, quam unicam & absolutam esse ad salutem docuit, autoritate ipsius reli-
gionis Christianae, argumento a ueritate & certitudine sumpto confirmat. Apostoli & lega-
ti Dei omnipotentis sumus, in totum orbem missi ad annuntiamam IESU Christi saluatoris
uirtute. id est, uim miraculorum, & praesentiam. id est, aduentum eius in carnem & Mundum,
ipsum esse fidelium uitam, salutem, hostiam, iustitiam & redemptionem. Quod uidimus testamur uo-
bis & annuntiamus. non autem fabulas doctas arte confectas, quales sunt muliercularum nae-
niae poetarum fragmenta, & philosophorum uanae disputatioes, specie quidem ueri habentes, sed
uauitate hominum & mendacis inuolutae. Nos uero nihil tale docuimus, tanquam ex tri-
pode, aut uano aliquo & suspitioso oraculo deproptu, sed ex confessa ueritatis consensu.

Apostolorum
functio.

Fabulae doctae.

Sed speculatores facti illius magnitudinis, &c. Vrgentissimas certitu-
dinis & ueritatis Euangelicae notas adducit, quibus Ioanes Apostolus non dissimili fiducia
prioris epistolae orditur. Quod audiuiimus (ait) quod uidimus oculis nostris, quod per spe-
ximus, & manus nostrae contrectauerunt de uerbo uita annuntiamus uobis. Quae comperta
habui

Euangelij cer-
tutudo.

Transfiguratio
nis Christi tes-
tes.

Mysteria Chri-
sti omnia conti-
net transfigura-
tio.

Transfigura-
tio Christi.

Lex & prophe-
tae in Christo
conueniunt.

Gloria magni-
fica.

Christus filius
Dei dilectus.

Christus solus
doctor & redē-
ptor.

habuimus (ait Petrus) quae uisum. Nam speculatores ego, Ioannes & Iacobus facti sumus magnitudinis, id est, maiestatis & excellentiae illius, scilicet IESU Christi, quando transfiguratus est in mote, nobis spectantibus cum Moysse & Helia. Haec, inquam, magna salutis omnium mysteria uobis annuntiamus, non in sublimitate sermonis, neque fabulosis inuentis & humanis argutijs, sed in simplicitate & ueritate aperta auditoribus proposuimus. Ista ut intelligamus adducit Apostolus quae Matth. 17. & Luc. 9. scripserunt. Quod in ea historia de transfiguratione omnia Christi mysteria sint comprehensa. Haec ex Euangelio paucis aperiamus. Tres selegit Dominus testes & speculatores huius transfigurationis, Petrum, Ioannem, & Iacobum, quos ad puellam suscitandam, Matth. 9. introduxerat, ut ostenderet delectum se habere inter eos qui ueritate edocendi sunt, & gradus ordinemque certum in ea reuelanda obseruare. Manifestaturus ergo tribus suis discipulis quod Messias esset in mundum missus redemptor & doctor, cui testimonium perhibent & consentiunt Lex & Prophetas, in cuius manu est salus, uita, & immortalitas, Ascendit in montem excelsum, Luc. 9. ut oraret. Ipsa motis altitudine docens se nihil abiecit aut terrestre, sed omni ex parte arduum ac caeleste traditurum. Deinde inter orandum, transfiguratus est, id est, eadem corporis manente substantia, aliam figuram eandemque illustriorem & lucidiorem induit, seu (ut ait Thomas in 17. cap. Matth. figuram) mutauit ante discipulos. Resplenduit enim facies eius (indicans futuram gloriam) in more solis, & uestimenta alba apparuerunt sicut nix. His iam praegustabant immortalitatem & futuram gloriam Apostoli. Apparuerunt Moyses & Helias (qui omnium praecipui atque ardentissimi cultus Dei adsertores fuerunt) Christo colloquentes de excessu eius, quem completurus erat Ierosolymis: (Nam quaecumque passus est Christus, Prophetas & Lex praedixerat: ostendentesque ipsum esse omnium expectatissimum & absolutissimum gloriae Dei uindictae atque reparatorum. Ex quibus apertissimum est, Legem & Prophetas in Christo conuenire & consentire, Christoque testimonium ferre, quod ipse sit uita creditum. Verum Petrus & qui cum ipso erant, orante Domino, more suo dormiebant grauati somno. Experrecti autem uiderunt maiestatem eius, & duos uiros qui stabant cum illo. Et factum est cum discerent ab illo ait Petrus, Praeceptor, bonum est nos hic esse. Faciamus tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum & Heliae unum, nescientes quid diceret. Erat enim ferè exanimatus, adeo spectaculi maiestate raptus, ut eius loci cupierit perpetuus fieri inhabitator, oblitus omnium quae antea uiderat. Mox autem adhuc eo loquente nubes lucida (quae, ut est in sacris, suo creatori officium suum frequenter praestat) obstravit illos. Et audita est uox e nube quae dicebat, Hic est filius, &c. Haec sunt quae docet Apostolus. Accipiens, pro accepit a patre filius ut homo, honorem & gloriam in tanta affulgentia & gloria irradiatione, quando facies eius resplenduit, & uestimenta albicarunt. Voce delapsa huiusmodi a magnifica gloria. Vox illa, Hic est filius, &c. e nube illa lucida audita est, nempe a magnifica gloria, id est, a magnifico Deo, qui magna & mirabilia facit. Huiusmodi, quae ad hunc modum dicebat, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui, id est, Christus Dominus est uerus Messias, naturalis filius Dei, Deo patri aequalis, & ab eodem summe dilectus. In quo, (ad Coloss. 1.) complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quae in terris, siue quae in caelis sunt. Ipsum audite, ac si diceret, Hic solum & unicum uobis doctorem & redemptorem habetote. Ergo in hoc uno omnia habet pater & fideles. Et hanc uocem, hoc est, hoc testimonium de Christo uero Messia nos audiuius allatam de caelo, hoc est, a Deo caelitus emissam. Non absentes, sed praesentes eramus cum ipso IESU Christo, cum Pater illi tam excellens praestaret testimonium. Huc pertinet quod Deutero. 18. Scribitur, Prophetam suscitabit Domi-

Dominus de gente uestra: ipsum sicut me audite, quasi dicat, Nullius scripturam aut eruditionem excipite, nisi cum Christo consenserit, cetera autem explodite & abijcite.

Et habemus firmiorem propheticum sermonem, &c. Quia multi erant qui nondum historiae Euangelicae crederent et Apostolorum praedicationi: Petrus huiusmodi incredulos uolens pellicere, & ad ueritatis lumen adducere, pronuntiat se nihil praedicasse de Messia & Euangelio, quod antea per prophetas non fuerit praenuntiatum. Habemus sermonem propheticum firmiorem. Hoc quod praedicauimus de Christi diuinitate, hoc & prophetae praenuntiauerunt. Psal. 2. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Item, Ex utero ante Luciferum genui te. & rursus, Eructauit cor meum uerbum bonum. Firmiorem sermonem dicit, propter quosdam infirmos, qui ex Iudaismo ad fidem conuersi maxime intenti erant prophetijs & eorum dictis. Non autem quod Petrus anteferet testimonia Prophetarum, testimonio Dei caelitus allato, cum uere cognosceret illa esse instinctu Dei & dono Dei a Prophetis pronuntiatum. Ut autem hos infirmos in fide susciperet Petrus, illorum studium approbans dicit, Cui subaudi, sermoni prophetico, tanquam lucernae lucet in caliginoso loco, id est, ut illa posita in obscuro loco uiam aperit transeuntibus ne impingant, & tenebrae euadant: ita Scriptura, attendenti & fidei mente lecta lectoribus ne usquam offendant quod a ueritate abducat, uiam ueritatis aperit, & estenticois haereticorum diuerticulis auertit. Attendentes, id est, dum attendenti estis illi sermoni prophetico, bene facitis, recte uobis est consultum, & sanctum opus operamini. Donec dies, id est, Euangelica cognitio illucescat per quaedam incrementa. Et lucifer, ipse Christus exoritur, ubi in fide promoueritis, in cordibus uestris. Aliter dici potest, quia hic locus allegorij plenus est. Mundus iste respectu futuri, tenebri cosus & obscurus est carcer, in quo Scripturae diuinae, ceu lucernae quaedam sunt, fideles ad ea quae Dei sunt et Christi illuminantes, donec alterius mundi dies illis elucescat, & lucifer alterius mundi solis aeterni praenuntius, oriatur in animabus nostris, quae alterius seculi limen ingressae ad diem aeternitatis properant. Aut quia lex umbra erat et tenebrae, in qua prophetia, ueluti lucerna lucens erat. Cui attendentes beneficiae bant, donec extra tenebras positus illuxit dies & lucifer IESUS CHRISTUS exortus est, ad quem lucerna illa siue propheticus sermo dixerit. Dicit potest, firmiorem, hoc loco, dixit pro firmum, iuxta morem Graecorum, qui comparatiuum propositiuo frequenter usurpant.

Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturae, propria interpretatione non fit. Quorundam supercilium deprimit, maxime Iudaeorum, et quorundam sciolorum, qui quod multa lectioe & eruditione polleant, iuxta suas interpretatiões, et ut illis uisum fuerit prophetias interpretari uolunt. Hoc absit. Frustra enim esset donum prophetiae a Spiritu sancto, qui prout inspirauerit pronuntianda est prophetiae interpretatio. Vir doctus, quae in lumine intellectus agentis apparet, iuxta propria interpretatione & docet et scribit. Propheta autem ea quae sub lumine diuinae reuelationis apparent, non secundum proprium iudicij interpretationem & dicit & scribit.

Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia, &c. Causam adducit propter quam prophetiae iuxta humanum iudicium non ueniunt interpretadae. Prophetiae futurae eaque singularia respiciunt, quae humano iudicio non subsunt. Solutus enim Dei est nosse futura. Prophetas qui uaticinati sunt, non e suo sensu & arbitrio prophetias prodiderunt. Siue, non est allata prophetia uoluntate humana, id est, ab ipsius hominis arbitrio, iudicio, et sensu. Sed sancti homines, id est, Prophetas, locuti sunt, id est, pphetiauerunt, inspirati, id est, afflati, illuminati, edocti & acti, seu impulsu a Spiritu sancto.

Petri sermo a
prophetis prae-
nuntiatum.

Lucerna lucet
tis & scriptu-
rae collatio, &
symbolum.

Christus luci-
fer.

Lex prophetia
ut lucernam ha-
bebat,
Propheticus
sermo.
Comparatiuus
propositiuo.

Prophetiae in-
terpretatio a
spiritu.

Iudicio huma-
no non sunt com-
mittendae pro-
phetiae.

Prophetarum tractandarum modus.

Hoc uerbo inspirati, cōdemnat falsos prophetas, qui non sunt inspirati a Spiritu Dei, sed a spiritibus demoniacis & melancholicis. Colligamus ex his scripta prophetia, aut ex instinctu & inspiratione Spiritus, aut alia clariore scriptura sancta interpretandā esse. Secundo, tametsi Prophetæ, homines fuerint: eorū tamen scriptura diuina sunt, et diuinitus inspirate. Tertio, aberrant plurimum, qui dixerunt Prophetas in morē fistularum uaticinia pronuntiasse, quæ resonant: at sonum, quæ ministrant, nō intelligunt: Prophetia a Spiritu sancto est, intellectui Prophetæ comunicata, qua Vidēs appellatur. Quæ ratione scriptum est, Verbū quod uidit Isaias, aut alius aliquis propheta (ait Beda,) nisi quia in occulto uisionum cœlestium, lucidissimo mentis intuitu cognoscebant arcana, quæ foras suis auditoribus palam uerbis qualibuscunq; efferrent.

Prophetia est a Spiritu. Propheta uidentis dicitur.

Simon. Tabernaculū,

SIMON, ōnis, penultima producta in obliquis, interpretatur signum. TABERNACULUM non est diminutiuum, sed per se primogenium uocabulum, significatq; tectum castrense. Basilius magnus adnotauit terrenam hanc habitationem quā ceu hospites in procinctu colimus, tabernaculi nomine siue tentoriū significari. Corpus ipsum & uas fragile uniuscuiusq; animæ fidelis tabernaculum & tugurium appellat Apostolus, ut pastores habitare solent.

Manutentans.

MANUTENTANS, Græcis est ὑποστήλων. certum est dictionem esse compositam. Videtur autem deducta metaphora a muribus, qui parietem aut tabulam, aut siquid aliud obuium fuerit, sequi solent, donec cauum nacti fuerint. Adiecit autem hoc Apostolus, ut profundam cæcitatem exprimeret. Nam lusciosi magna corpora uident, ut ductu manuum non sit opus.

Fabulæ doctæ. Sophismata.

DOCTÆ fabulæ uocantur hoc loco arte consistæ, quæ sophismata alio uocabulo nominantur.

Lucifer.

LUCIFER, Stella Veneris cūm antegraditur solem, cūm subsequitur, Hesperus uocatur.

Lucerna.

LUCERNA, uerbum Dei dicitur, quod qui hoc uerbū sequitur, in errorē impingere non possit. Psal. 118. Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Lucernam incendere, est idem quod annuntiare, siue prædicare: Nam ideo lucerna accenditur. hoc est, ut luceat omnibus qui sunt in domo. hoc est, in Ecclesia Dei.

Lucernā incendere.

Deus scelera ut olim, sic in posterum punit.

CAP. II.

De scelis & pseudopphetis.

Verunt uerō & pseudopphetæ in populo, sicut & in uobis erunt magistri mendaces, qui introducent scētas perditionis, & eum qui emit eos, Dominū negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos uia ueritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis uerbis de uobis negotiabitur. quibus iudiciū iam olim non cessat: & perditio eorū nō dormitat. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudiciū referuari.

Angeli, diaboli.

Iob 4. d

Et

magistri mendaces, falsi doctores qui clā inducent emit] mercatus est luxurias,] uel exitia, perditiones. negotiabitur.] uos cauponabuntur, & uobis ad quæstū abutentur. cessat] tardate rudentibus] cætenis caliginis referuari.] id est, sed in tartarū detictos tradidit uiuiculis

castigis, id est ipsius tartari. in iudiciū ser uandos uinxit catenis ipsius tartari. originali] anti quo a nefandorum, &c. Iab ijs qui p libidinofam cōuersationem nefarij erant Nouit Dominus] hyperbaton. q. d. Si de angelis peccantibus nō pepercit, probos autē liberauit, no uir igit probos liberare, & de impijs supplicium sumere. magis] maxie. qui post] uel qui ob pollutū desiderium. dominationē] autoritatē, uel legitima prædicatione potestate. sibi placentes:] præfracti, id est, sui sensus & capitis: scētas non met. &c. Iuel q gētia præcellētes nō uerentur cōuicij incescere. Vbi] quum irrationāb.] muta animāta natura in captiōne uel capturam naturaliter] natura in his que ignorant] id est, ob ea que ignorant, male loquētes. corruptione] perditione. Ipsos homines uocat inquinamenta & maculas. delictis affluētes, &c.] qui cō uiuantes in erroribus suis, insultant uobis, adulterij, & in cessa. &c.] Iosephi & impudentes qui a peccando cessare nesciant subjugale &c.] subaudienda est coniunctio rationalis, Nam. Nam in desiderijs carnis] id est, per concupiscentiam carnis, uoluptatibus eos qui uerē auferunt, quicq; in errore conuersantur, in cognitione] per agnitionem

Et originali Mundo non pepercit, sed octauum Noe iustitiæ præconem custodiuit, diluuiū Mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerfione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt ponens: & iustum Lot oppressum a nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. aspectu enim & auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos uerō in diē iudicij referuare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces, sibi placentes: scētas non metuunt introducere, blasphemantes: Vbi angeli fortitudine & uirtute cūm sint maiores, non portant aduersum se execrabile iudiciū. Hi uerō uelut irrationabilia pecora, naturaliter in captiōnem & in perniciem, in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ, uoluptatem existimantes diē delicias, coinquinaciones & maculæ: delictis affluētes, in conuicijs suis luxuriantes uobiscum, oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti, pellicientes animas instabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij: derelinquentes rectam uiam errauerunt, secuti uiam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amauit, corruptionem uerō habuit suæ uersanæ. subiugale mutum animal, in hominis uoce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbidibus exagitata: quibus caligo tenebrarum referuatur. Superba enim uanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ, eos qui paululum effugiunt, qui in errore conuersantur: libertatem illis promittentes, cūm ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est: huius & seruus est. Si enim refugientes coinquinaciones Mundi in cognitione domini nostri & saluatoris IESU CHRISTI, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus

Noe. Genes. 7. a Sodom Genes. 19. a

Lot.

Numeri 12. d. Balaam.

Iuda 1. d

Libertas. Seruus.

Joan. 8. d Rom. 6. c Hebr. 6. a Marth. 22. d

ribus. Melius enim erat illis non cognoscere uiam iustitiæ, quam post agnitionem, retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim eis illud ueri Prouerbij, Canis reuersus ad suum uomitum; & Sus lota in uolutabro luti.

cognoscere
cognouisse

in uolutabro
ad uolutabrum
cœni, tubaudi
reuerfa,

Prouerb. 26. b

Fuerunt uerò & pseudoprophetae in populo, &c. Argumento d' contrario perseverat hortari ad constantiam & in aduersis patientiam, prænuntians futuris præceptores mēdacijs plenos, quos certissimis notis & uiuacissimis ipsorum coloribus pingit. Si historias & Prophetas sanctos consulueris, facile intelliges sanctissimo Dei populo pseudopphetas nunquam defuisse. In agro enim dominico infelix hoc lolium, dolis Satanae, semper succreuit. Intestinum est istud aduersarij odium & inuidia. Vnde nō cessabit hic cancer, hæc pestis, hoc est, falsi doctores in ecclesia Christi. Quare non est quod miretur, si hunc Apostolum ardentissimis uerbis nos obtestari uideris, ut in sana doctrina & religione Christiana constantes perseveremus. Præsentit enim falsos doctores & hæreticos noxios futuros, qui omnem mouebunt lapidem, ut uel electos Dei si fieri potest subuertant. Non minore diligentia Paulus Timotheum, imò & quemlibet episcopum hortatur, ut in tradita doctrina perseveret. Et causam adducens 2. ad Timot. 4. ait, Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, & c. Rursus ad Rom. 16. Rogo autem uos fratres, ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam uos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.

Pseudoprophe
tae nunquã
populo Dei defue
runt;

Qui introducent sectas perditionis. Occupatio est. Ne fortassis obijceret uiri pij. Parati sumus cōstanter pergere in doctrina a te tradita, quã ut purã & sinceram amplectamur. Sed quæ non parum nos anxios faciant præmones de falsis inter nos doctoribus futuris. Qui fieri potest hos agnoscamus, agnitos uitemus? Præoccupat Apostolus, nomina pseudopphetarum & falsorum doctorum tacens. Videtur illos digito ostendere, ad eò illos suis notis & coloribus depingit. Non secus atq; si quis ita te præmoneat, Rogo te frater, si obuius uenerit uir qui sit naso adunco, oculis toruis, uultu furioso, barba prolixa & subrufa, ueste breui & rubra, caligis uarij coloris, pileo nigro tectus, cui plumæ uariæ hærent, hunc fugito, caue ne cum illo quicquam negotij tibi sit. Ita & ad hunc modum noster Apostolus dicit. Hæc est prima nota qua hos deprehendetis: Introducent, id est, clam & non palam inducent, quia immiscebunt sanam doctrinã, ut inducant sectas perditionis. id est, hæreses perniciosas. Nam dogmata aliena a ueritate canonica subinfrent: ergo perniciosas, & quæ perdunt animas.

Notæ quibus
pseudoprophe
tae cognoscun
tur.

Valentini ui
tus.

Hæc nota sunt ex primæ Ecclesiæ tempore. Nam uenit Valentinus, qui se Dei & IESV Christi gloriam quærere simulabat, interim suum uirus effundens aduersus incarnationem IESV Christi. Quo ueneno intoxicati non pauci, ab Ecclesia catholica recesserunt seipsi & diuisi, sectam facientes uanam, erroneam et perniciosam. Arius. Huic successit Arius presbyter, qui multa de religione Christiana sanctissimè disputa uit. Sed his immiscere uoluit nefandum illud uenenum de inæqualitate Patris, Filij, & Spiritus sancti. Vnde totum Orientem ferè labefactauit. Adducere & alios nostro seculo natos, nisi planè intelligerem hos suorum hæresiarcharum errores solum recensuisse, & novos suo malo & peruerso ingenio inuenisse: sed pro dolor suo malo.

Et eum qui emittit eos Dominum negant. Secundam notam prioris explanatri

planatricem adducit, qua ostendit in quibus sectæ illæ sunt perniciosissimæ & deploratissimæ. His sectis dominum IESVM Christum abnegant. Ex parte quidem Christum confitentur, ex parte negant. Atq; ut suis sectis diuisi sunt, ita & Christum diuidunt. Nam Arius Christum in diuinitate minorem Patre affirmauit. Photinus dicit: Christus homo est, Deus non est. Manichæus ait: Christus Deus tantum est. Pelagius docet: Christus redemptor paruulorum in Baptismo non est, quia sine iniquitatibus concepti, & sine delictis a matre sua educti. Hodie uerò alius Christum ad inferos descendisse negat. Alij in sacrosancta Eucharistia sub specie panis & uini inficiantur. Alij sacramenta, quibus uim & uirtutis sue crucis dedit IESVS Christus, non recipiunt. Et pleraq; id genus dogmata, quæ Christus per suam sponsam Ecclesiam execrat & damnat. Exaggerandi uim habet clausula illa, Qui emittit eos, quasi diceret, Beneficium redemptionis in Christum credentes consequuti sunt: Sed dum redemptionis gloriam alijs tribuunt, & non uni Christo, ut Pelagius & eius asseclæ, re uera negant Christum: qui omnes redemit, non corruptibilibus auro & argento, sed pretioso sanguine suo. O summam ingratitude! cecitatem miseram! quia illam, non qualem ueritas ostendit, sed qualem ipsum sibi fingunt, prædicant.

Christum diui
dunt hæretici.
Arius,
Photinus,
Manichæus,
Pelagius.

Superinducentes sibi celerem perditionem. His Antichristi præambulationibus & impostoribus perniciosissimis Apostolus breui minatur exitium. Superinducentes. Id est, Hi tenebriones adducunt sibi ipsis celerem perditionem, id est, interitum. Hoc est, breui se suo gladio interiment: & quam perforauerunt nauem, in ea peribunt. Nam miserè & insperato hæreticorum monstra interiere. Arius cacando interijt, & expirauit. De plerisque alijs consulto historias.

Pelagianorum
& hæreticorū
insania.

Hæreticorum
exitium.

Et multi sequentur eorum luxurias. Quia hæretici Mundo adulantur, carni & concupiscentijs applaudunt, multos habent sectatores. Hoc docent historie quam multos semper habuerunt uesaniae suæ fautores hæretici, Valentinus, Arius & alij. Hoc idè uidemus nostro seculo apud Sacramentarios. Quod si quis rogauerit causam: Respondet Christus Ioã. 15. Si mundus (ait) uos odit, scitote quia me priorè uobis odio habuit. Si de Mundo fuissetis, Mūdus quod suū erat diligeret: quia uerò de Mundo nō estis, sed ego elegi uos de Mūdo, propterea odit uos Mūdus. Obserua horū hæreticorū doctrinã, non uocauit fidē aut uitæ institutū, sed luxurias, aut, ut Græcis legitur, exitia siue perditiones. Nam istorum dogmata sequi, est, sese in perditionem & interitum demergere. Non est quod quis hodie miretur, si uideat Ecclesiam Dei afflictam, & multos Euangelio repugnare. Nam hoc prædixerūt Propheta & Apostoli.

Sacramentarij.

Hæreticorū lu
xuria.

Per quos uia ueritatis blasphemabitur. Aliud signum, quo agnoscuntur impostores & pseudapostoli est: ipsi uiam ueritatis blasphemant. Vna & sola est ueritatis uia doctrina IESV Christi. Horum malitia & dolis blasphematur uera Christi religio, id est, male audit. Hæc est blasphemia de qua Paulus ad Rom. 2. Nomen Dei per uos blasphematur inter gentes.

Veritatis uia
unica est.

Et in auaritia fictis uerbis de uobis negotiabitur. Aliã notã affert Apostolus, qua deprehenduntur lucifuge & tenebriones illi. Solius questus & lucri gratia ducuntur. Omnia siue sacra siue profana huiusmodi questuarij sua auaritia corrumpunt. Hi negotiabitur de uobis, id est, uos cauponabitur, hoc est, uos lucri causa, quasi ad cauponē uenditabit, uobisq; ad questum abutentur. Fictis, id est, fictitijs uerbis, arte & dolo cōfutis. In auaritia, hoc est, neglecta ueritate, quædam cœta dogmata comminiscuntur. Hoc solo studio ducti, quo iucrum & questum a uobis r. ferant.

Hæretici auari.

Quibus iudiciū iam olim nō cessat, &c. Exitū & iustā poenā heretico-
rum multis argumētis aperit. Horū impostorū fucata et fictitia est felicitas. Nemo sibi
persuadeat istos longo tēpore in hac inani gloria permāuros. Nolite credere hos cō-
meritas poenas nō daturos, futurosq; perpetuō impunes, quod hos uideatis in hoc Mū-
do dīte scere, quiescere, felicitē illis omnia succedere, dominari iuxta suā uoluntatē, et
quia ita illis uisum placitūq; est, suauiter uiuere, multa illis obtingūt bona tēporaria:
sed re uera saginātur his ad mactationē et interitū. Quibus, subaudi, impostoribus, iu-
diciū, id est, poena cōmerita & mors aeterna iā olim, subaudi, paratū. Nā dictum est d.
Domino, Ite maledicti in ignē aeternū, qui paratus est diabolo et angelis eius. Nō ces-
sat, id est, nō tardat. Et pāitio, id est, exitū & interitus eorū nō dormitat, id est, appa-
ratū est, et nō impeditur ad modū dormituriētū, q; somno impediūtur. Aut nō cessat,
quia iam cōpēt in hoc Mundo. Est enim uesania illorum, illis poena & afflictio, quam
aeternum manet supplicium, & (ut Bedæ uerbis utar) nullo fine cessabit. Hęc si semel
& iterum singulis diebus legerēt purpura & mollibus uestiti, non audiremus tam fre-
quentes in Christum blasphemias: non ornarēt multi execrabilibus blasphemijs suum
sermonem, suos titulos, rursum IESVM Christum in semetipsis crucifigentes. Faxit
Deus, qui ex impio facit piū, in meliorem uitam tam corruptos mores mutant.

Hereticorū iu-
diciū iam olim
paratum.

Si enim Deus angelis, &c. Ostēdit ipostores nō euasuros poenas cōmeritas,
argumēto p collationē d maiore ad minus sumpto. Hic locus desumptus uidetur ex 4.
cap. 1ob, Nūquid homo Dei cōparatione, ait, iustificabitur, aut factore suo purior erit
uir? Ecce, q; seruūt ei nō sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatē. Quāto magis
hi q; habitāt domos luteas, q; terrenū habēt fundamentū, cōsumētur uelut d timea? Deus
angelis ipsis peccātibus nō pepercit, nec seductoribus & ipostoribus qdē parcat. Aut
nō peccit angelis peccātibus: quāto minus & falsis doctoribus & ipostoribus parcat.
Vbi enim bene fictissimi Dei munere ingrati illi spiritus abusi sunt in superbiā, ē
caelo deturbati sunt ad inferos, ubi detinētur in uinculis ad ultimū illud magnū iudiciū
usq; in quo aeternae dānationis iudiciū suscipiēt: ita et ipostores debitas luēt poenas,
huius horredī supplicij āplicationē facit, quod Deus de angelis suis sumpsit, ut impo-
storibus incutiāt timorē, dicēs, Rudentibus, id est, funibus crassis, ueluti nauticis, aut, ut
Græcis legitur, catenis. Vt enī sensibilibus sunt sensibilia, sic spiritualibus spiritualia
sunt uincula. Inferni, id est, caliginis detractos, in tartarū tradidit cruciandos: hoc est
in eo loco detineātur, qui d caelo ad ima cōtinetur, cruciādos in iudiciū referuari: qd
adhuc nō sunt extremæ dānationi & punitioni subiecti, sed extremo iudicio reserua-
tur, in quo de carcere caliginis trāsaturi sūt ad iudiciū tenebrarū exteriorū, et supplē-
ciū ignis aeterni. Quod nisi certō expectarēt, nequaquā presente Christo, Matt. 8. cla-
masēt, Quid nobis & tibi IESV fili Dei? Venisti huc ante tēpus torquere nos? Et nisi
trāsaturi essent ad illud supplicij ignis, dominus nō diceret, Matt. 25. se in illa die di-
cturū ijs qui d sinistris erūt, Discedite d me maledicti in ignē aeternū, q; paratus est dia-
bolo & angelis eius. Hic ergo casus, & hoc iudiciū argumēto esse debet falsis doctori-
bus & sacræ Scripturæ deprauatoribus, ne in tam horrendū (si sapiunt) incidant exi-
tium. Possunt hi funes intelligi impiorum peccata, iuxta dictum Sapientis, Proverb. 5.
Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

Angeli mali ē
caelo deturbati

Rudentes.

Vincula spiri-
tualia.
Caliginis loc⁹
in quem ange-
li detruſi.
Demones refer-
uati in iudiciū
extremum.

Funes angelo-
rum & hereti-
corum.

Et originali Mundo non pepercit, &c. Secundo argumento perseuerat
ostendere hereticos nō inultos mansuros. Hic locus desumptus est ex Gene. 7. Si Deus

non pep-

non pepercit Mundo originali, id est, antiquo & primæuo, quod seductores & impo-
stores haberet plurimos, sed custodiuit, id est, seruauit octauū Noe (qui non solus, sed
cū octo animabus octauus seruatus est) præconē, nuntij & Ecclesiasten diuinæ iusti-
tiæ. Cū enim Arcā appareret, horribatur ad poenitentiam. Huius uita et mores erant
aliorum institutio. Et, ut ait Augustinus 99. epistola, fabricatio seu apparatus Arcæ
erat ipſius Patriarchæ Noe predicatio. Deus longanimis diſtimularat multis annis
illius seculi impietate, si fortē exhortatione Noe ad poenitentiam redirent. Sed dum per-
tinaciter in suis delictis sordeſcerēt, superinduxit diluuium Mundo impiorum, id est,
hominibus impijs. Quia tunc (ut dicitur Gene. 6.) Omnis caro corruerat uiā suam.
Dicit Apostolus, Si primæuo seculo seductores & ipostores plurimos habenti non
pepercit Dominus, sed seruatis octo pijs, funditus deleuit impios: Certē nec impijs &
seductoribus, imō & per ipsos seductis, parcat. Quemadmodum enim primæuum illud
seculum satis tempeſtiue monuerat per ipſum Noe: ita & nunc satis opportunē per
Apostolicos uiros iustitia Dei & Gratia Christi docetur. Qui si contemnantur, ut
Noe, poena commerta & supplicium de contemptoribus sumetur.

Originalis mū-
dus.
Noe Octauus
pæco diuinæ
iustitiæ.

Arcæ Noe fa-
bricatio erat
pædicatio.

Mundus im-
piorum.

Pentapolis pu-
nita.

Ignis & sul-
phur ē caelo.

Poma quæ so-
lo tactū in cine-
rem uertuntur.

Et ciuitates Sodomorū, &c. In idē cum superioribus redit hoc exemplum,
ex 19. Gene. desumptum. Si quinq; illis ciuitatibus ob ſcedissimas uoluptates ac ignomi-
nias non pepercit, sed igne & sulphure de caelo pluente in fauillam ac cinerem rede-
git: nec parcat ijs, per quos nomen Dei blasphematur. Delectam Pentapolim, ait Beda,
operuit maris mortui inundatio, relictis aliquot adiacētibus illius incendij terris nihil
fructus producentibus. Sapient. 10. Hęc iustum d pereuntibus impijs liberauit fugien-
tem, descendente igne in Pentapolim: quibus in testimonium nequitiae fumigabunda
constat deserta terra, & in certo tempore fructus habentes arbores. Refert uenerabi-
lis Beda has arbores poma aspectu pulcherrima producere, quæ si quis gustandi gra-
tia carpsert, statim in cinerem & fumum rediguntur: in illius tam uehemētis incendij
signum & monimētum. Legi in Ludouici Rom. Patricij nauigatione. Superſunt (ait
cap. 10. primi lib. cū de Sodoma & Gomorrha urbibus mentionem facit) adhuc col-
lapsarum urbium uestigia, diuinæq; iræ testimonium. Circum urbes regio arida incul-
taq; squallet humo, nullius ferax, aquarum præsertim expers. Vescebantur olim illi
manna: & cum diuino munere abusi fuissent, uapularunt uerbere atrocissimo.

Incendij pēta-
poleos est pu-
blicum exem-
plum.

Voluptatis
exitus.

Exemplum eorum, &c. Ista permoueat & terreant impios oportet. Vocat
Apostolus hoc Pentapoleos excidium publicum exemplum, atq; Sodomitas funditus
euersos, ut omnibus impijs exemplo sint: nimirum quod Deus iustus impijs & impo-
storibus non sit parsurus, si impiam uitam uixerint, & in ea procaciter perseueraue-
rint. Quare et si uoluptas multis arideat, et multa in fronte habeat quæ maxima car-
nalibus pollicetur: in recessu certē nihil præter fumum ac ignem aeternum relictura
est. Hoc facile conijcies, si illius genium & naturam agnoueris ex tam horrido Sodo-
morum excidio, ubi nihil præter cinerem, fumos & fauillas conspicies.

Impietatē sem-
per ſua ſequi-
tur ultio.

Auxiliū d Deo
opportuū.

Lot iustus,

Et iustum Lot oppressum, &c. Post declaratū impiorū exitium & poenas
cōmeritas: nunc de piorum liberatione differt. Quæadmodum Deus non finit, ut cui-
quam sua impietas sit impunita, licet aliquando longanimis ad poenitentiam pro sua bo-
nitate expectet: ita nec cuiquā sua innocētia frustra est, sed licet aliquot dies pios ten-
tari sinat, nouit tamen ipsis tēpore opportuno adesse, & eos d malis eripere. Exemplo
erit Iob, quem Dominus eripuit (Liberauit iustum Lot, qui hospitalitate qua angelos
suscepit (ut est in Genesi) Deo placuit, Hebr. 2. 13.) ab iniuria, id est, uiolentia nefario-
rum,

rum, qui irruerunt in domum eius, & luxuriosa conuersatione, quae innominata est, execrabilis & abominabilis. Lege 19. cap. Genes.

Pij blasphemij in Euangelium excruciatum.

Aspectu enim & auditu iustus erat, &c. Nō solēt pij opprobrijs, & ijs, quae aduersantur Euangelio, delectari, sed maxime excruciarī. Quod et iusto Lot obtigit. Iustus erat aspectu & auditu. Oblectabatur solū audire & uidere sancta, & quae ad pietatē faciebāt. Sed hic habitabat apud eos nefarios Sodomitas, qui iniquis operibus. hoc est, nefaria uita cruciabāt, angebāt animā iustam ipsius Lot, de die in diē, hoc est, quotidie. Id est, grauiter discruciabatur q; uiuēs & familiā suā habens pudicā, inter illos scelestissimos & impios sodomitas, cogereetur quotidie uidere & audire quae nollet. Ad hūc modū qui hodie iusti sunt, sensus, ut Lot, habent nō ualētes tā molestas ignominias uidere sine animi cruciatu. Vidēt sectas, sectarū hereticarū fautores, adulteria publica pro uirtute haberi, suppilatā & euersam magna ex parte Ecclesiā, ferē omnia sancta prostitū, plus honoris & loci ipsi ambitioni, quā zelō & cultui Dei exhiberi, & multa id genus, qbus ad suā libidinē, uoluptatē, lucrū & quāstū abutūtur impij; quae neq; piorū oculi, neq; aures, neq; animus ferre queūt: unde illis magnus suggeritur cruciatus. Magna iusti Lot cōmendatio, qui flagitiosorum scelestissima uita non potuit a puritate uitae diuellī: cum tamen scriptum sit, Cum peruerso peruerteris, sed inter imperfectos perfectē, et inter impudicos pudicē uixit, nullisq; scandalo fuit. Quare non abs re tantam illius iustitiā silentio praeterire noluit noster Apostolus.

Dei sapientia & prouidentia.

Nouit Dominus pios de tentatione eripere, &c. Pios cōsolatur, ne putent Deum iustorū & impiorum immemorē, quōd impij regnare uideantur. Nouit Dominus, ac si diceret, Ea est domini Dei sapientia, bonitas, & iustitia, ut nouerit quid, quando & quomodo regenda faciendā ue sint omnia, imō quid cuiq; debeat, quantum cuiq; concessum, quantum quisq; progredi peruenireq; debeat, quatenus & quousq; furere debeat effrēnis impiorum licentia. Quare tempore opportuno eripiet Dominus & liberabit pios de periculorum quantumcunq; magnorum afflictionibus, dicente Propheta, Cum ipso sum in tribulatione, eripiā eum, & glorificabo eum. Nouit uerō reseruare iniquos cruciandos in diem iudicij. Non quōd ante extremū illum diem non crucientur, sed amplius tunc tradentur cruciandi: quia corpore & anima cruciabuntur. Rerum tunc uertentur uices. Nam qui hic afflictabantur pij, gaudio & beatitate ad saturitatem fruuntur: impij uerō aeternis excruciantur supplicijs. Huc pertinet parabola de diuite epulone & Lazaro, in sinu Abraham, Luc. 16.

Impios referuari cruciandos in diē iudicij.

Magis autem eos qui post carnem, &c. Post nefariam illam sodomitarū conuersationem & eius punitionem explicatam, redit ad falsos doctores, impostores, & eorum affectas, qui carnis uoluptatem sequentes, sese maculant in immunditia. hoc est, sese foedis uoluptatibus oblectant, & libidinis coeno conspurcant. adsit castis auribus reuerentia. Nouit autem Dominus magis, id est, amplius eruciandos eos qui ambulat post carnem in concupiscentia immunditia. hoc est, ait Beda, qui pro reatu suae corruptionis maiora in iudicio quā generales iniqui tormenta patientur.

Heretici superbi.

Dominationemq; contemnunt. Redit ad notas & putidas impostorum cicatrices explicandas, quibus facilius uitari possint. Superbi sunt, & dominationem, id est, Apostolos, & Reipub. magistratus, in quibus IESVS Christus potestatis & dominationis autor relucet, contemnunt & spernunt, imō optimos quosq; criminantur, & conuicijs incessunt.

Audaces, sibi placentes, &c. Temerarios et superbos dicit, qui sua audacia quauis

quauis nefaria intrepidi audent, ducti philautia, hoc est, sui amore & complacentia, praefratti, duri & intractabiles fiunt, neque Episcopis, neque magistratibus obedire uolentes, sed sibi nimis placentes non metuunt introducere sectas. hoc est, seditiosi fiunt, & auertunt ab obedientia magistratuum, quos possunt, autoritate publica praeditos non modo contemnunt, sed etiam iniurijs & maledictis proscindunt. Hoc uidetur Petrus his significare, impostores huiusmodi duros esse, praefratos & intractabiles. Iuratus ille IESVS Christi Orator Paulus, Roma. 15. aduersus huiusmodi clamat. Debemus autem (inquit) nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque uestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem. Etenim Christus non sibi placuit, &c.

Heretici intractabiles, & philauti.

Blasphemantes. Dum, quae diximus, agunt, blasphemant id est, maledicta & criminationes quasdam coaceruant aduersus Apostolos Dei, summos magistratus, & ipsum Euangelium. Obscurantes enim Euangelium, Christum & eius gloriam obscurare nituntur. Quo fit ut peccatum ad mortem incurant, dum magistratus functionem, ut impiam, damnant, quod Cataplistae faciunt. Rursus qui magistratus legibus aequis non obtemperant, ut qui sectas introducunt, quibus seditio frequens suboriri solet, blasphemant.

Heretici blasphemii.

Cataplistarum error.

Vbi Angeli fortitudine & uirtute, &c. Grauitatem aeternae damnationis aperit, argumento a maiore ad minus negatiue per collationem malorum Angelorum sumpto. Cum Angeli, subaudi, mali & damnati, sint maiores fortitudine & uirtute. id est, robustiores sint natura, & potēiores uiribus, quā sint homines, non portant, id est, non sufferunt, seu uix ferre ualent, iudicium execrabile, id est, damnationem sententiamq; ob execrabilem blasphemiam, aduersum seipsos pronuntiatum. quanto intolerabiliora erunt ipsis pseudapostolis Euangelicae ueritatis deprauatoribus, blasphemis & maledicis uiris, certo parata tormenta & supplicia, quae illos manent? Ex his colligimus tormentorum uarios esse gradus, iuxta illud Deuter. 25. pro mensura peccati erit & plagarum modus. Particula, Vbi, uidetur colligere Apostolus huiusmodi impostores malis Angelis haudquaquam ab similes, quibus ut in superbia fuerūt, sic erunt & in poenis confortes. Nempē ut illi Deum, a quo omnis potestas est, contempserunt: ita hi magistratum, qui non nisi ex Deo est, blasphemant, & impudenter inhonorant.

Vt Angeli mali non impunes manserunt, ita neq; blasphemii exitiū euadēt.

Tortorum uarij gradus.

Hi uerō uelut irrationabilia pecora, &c. Eleganti collatione carnales & blasphemantes brutis ac pecoribus comparat: ut quae superius de his perditissimis inceptauit, absoluat. Hi nebulones & blasphemii uiri sunt uelut pecora, animalia irrationabilia, id est, rationis expertia, naturaliter, id est, natura genita, atque in hoc posita, ut ad praedam nata tantum esse uideantur. Nam ut bruta solo sensu ducta in pabulum feruntur, cuius gratia ignoranter in captionem & perniciem incidunt: ita hi magistri erroris, nati sunt. hoc est, inclinati & deputati suis blasphemijs in captionem, id est, seruitutem, & in perniciem, id est, exitium pessimum. Blasphemantes in his, quae ignorant, id est, ignorantibus interim uim fidei & ueritatem Euangelicam, gratia cuius de Apostolis & ueris Ecclesiasticis turpiter obloquuntur. Peribunt in corruptione, id est, corruptae & putidae suae doctrinae dignas referent poenas. hoc est, caeci facti: quia uiam ueritatis reliquerunt, eligentes uiam abominationis & erroris, in praecipitum ruent et peribunt, in morem brutorum ignorantium laqueos, quibus capta pereunt.

Blasphemii brutis non ab similes.

Percipientes mercedem iniustitiae. Merentur suorum errorum laqueis capi, & ex propria iniustitia funibus circumligati, qui tam superbe ipsos magistratus

Merces iniustitiae.

x contem

Pseudodoctores merces.

contemunt, perire. Et ut iniustitie studuerunt, ita iniustitie mercedem, eternas uidelicet poenas, recipient. Hoc premium Paulus Roma. i. explicuit dicens, Turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Peccatum in se poenam habet, quare et in hoc seculo et in futuro mercedem sui erroris recipiunt carnales illi, tam seditiose doctrine preceptores.

Magistri errorum dicuntur maculae.

Voluptatem existimantes, dei delicias, coinquinationis & maculae. Graecis legitur nominandi casu, non paterno, Coinquinationes, et sensus longe facilius redditur, et uehementior est sermo. Hi magistri erroris haeretici, non solum coinquinati et maculati, sed sunt ipsemet coinquinationes et maculae, quibus alios coinquinant et maculant. Horum tanta est caecitas, tanta est malorum ingluuius, ut existiment uoluptatem lasciuam et impudicam uitam (cuius finis aeterna mortis tenebra) delicias dei. id est, uoluptatem diurnam, quae die exercetur, et honesta a studiosis uiris habetur. Suis praeterea erroribus disseminatis et imposturis corradunt pecuniam, quam rei tam obsecrae impendunt, et turpiter absumunt. Exuunt omnem pudorem, existimantes filiciter secum agi, si etiam propalam lasciuiae indulgeant. Aut si placet uti genitiuis illis, dicitur: Tanta est horum haeticorum caecitas et uesania, ut existiment uoluptatem coinquinationis et maculae, id est, delectationes carnales et foedas, delicias dei. id est, loco honestarum deliciarum, quae die fieri solent, habendas esse. Obseruat Beda in hunc locum duplicem esse uoluptatem: quandam bonam, quae diurna dicitur, qua sancti delectantur in Domino. Psal. 35. Delectasti me Domine in factura tua. Et, Torrente uoluptatis tuae potabis eos. Est et uoluptas nocturna, qua reprobi ad perficienda tenebrarum opera peruerse delectantur. Eccles. 18. Post concupiscentias tuas non eas, et a uoluptate tua auertere.

Impudica pro pudicis a pseudopostolis habentur.

Voluptas bona & mala.

Delicijs affluentes, in conuiujs suis luxuriantes uobiscum. Voluptuose et lasciuiae uitae petulantius et abundantius indulgetes, siue delicijs affluentes, luxuriantes in conuiujs suis. id est, inter sua conuiuia, quae charitates et dilectiones uocant, crapulae et uentri indulgebant. uobiscum, hoc est, uobis presentibus. Hos uocat Iudas in epulis suis maculas conuiuantes. Vide quae in eum locum Iudae scripsimus. Quo fit, ut nunquam non madeant uino, et crapula distenti sint, et libidine foeda ardeant. Ac dici potest dum in conuiujs suis comessantur, insultant uobis, ac male precantur uobis in erroribus suis.

Impostorum maculae.

Oculos habentes plenos adulterij, &c. Amplificat impostorum maculas. Quos ut uiuacius exprimat, non dicit hos libidinosos, sed habentes oculos plenos adulterij. id est, plenos moechationibus, quales praese ferunt adulterae mulieris oculi. hoc est, in hoc toti sunt, ut nihil aliud spectent, quam adulteria et res uenereas. Est enim oculus lasciuiae mentis index. Et incessabilis delicti. id est, qui non cohibentur a peccando. pellicietes, id est, qui pelliciant et inescant animas instabiles, quae huc illuc ue diuertunt explendae uoluptatis gratia. Non abs re maculas et coinquinationes hos impostores uocauit. Nam non satis est, quod ipsi sint mali, nisi et alios in consortium suae luxuriae pertrahant. Videtur alludere Apostolus ad aucupes, qui inescationibus quibusdam in rete pelliciant aues. Sic isti computationibus, et conuiujs quibusdam fidem aliquorum sibi astringunt.

Oculi adulterij

Oculus est mentis index.

Maculae quaedam sunt impostores. Aucupum mos.

Cor exercitatum avaritia habentes. Post carnis crimina damnata, crimen avaritiae execratur. Habentes (inquit) cor exercitatum avaritia. id est, rapinis et imposturis, quibus exbursant et euacuant infirmorum bursas. hoc est, rapaces et auari adeo

Impostores auari et rapaces.

adeo sunt, ut nihil non dicant faciant ue etiam aduersus ueritatem et Euangelium, quae sunt gratia. Huc pertinet, quod dicebat Sapiens Ecclesiastici 10. Nihil est iniquius, quam amare pecuniam. Hic enim et animam suam uenalem habet.

Maledictionis filij. Id est, execrabiles sunt, et morte digni. Ad hunc modum dicebat Dauid 1. Regum 26. ad Abner, Viuit Dominus, quoniam filij mortis estis uos, qui non custodistis dominum regem uestrum.

Execrabiles pseudopostoli.

Derelinquentes rectam uiam errauerunt, secuti uiam Balaam ex Bosor, &c. Causam illius execrationis et maledictionis adducit, exemplo est saecris, Numeri 22. cap. sumpto. Gratia quaestus et lucri, nihil non turpe et lasciuum operati sunt blasphemantes, et aduersus ueritatem loquentes, suis imposturis a uia recta multos diuerterunt. Secuti sunt uiam, id est, ritum uiuendi et doctrinam Balaam. Qui mercede conductus, et gratia lucri uenit, ut malediceret ijs, quibus benedixerat Dominus. Qui Balaam, amauit mercedem iniquitatis, id est, qui consuluerat inique agendum. Pro malo illo consilio, mercedem seu munera a Balac rege accepit. Consuluit enim qua uia a Balac decipi posset populus Dei. Sed habuit correptionem suae uesaniae, id est, suae insaniae et malignitatis. Nam subiugale animal Asina (quae natura muta est) uirtute Dei loquens in hominis uoce, hoc est, uoce humana, et in modum hominis loquens, prohibuit, representit insipientiam prophetae Balaam uolentis maledicere populo Dei. Quemadmodum uesania et insipientiam Balaam representit Asina et brutum: Ita tanta est haeticorum, imo et quorundam magnatum tum in Ecclesia tum in Repub. uesania et execrabilis uita, ut tum pagani tum plebei detestentur illorum insipientiam. Et quod grauius est, ut dementiam auari et corrupti prophetae olim corripuit asinaxita et quosdam prophetarum successores avaritiae studiosissimos, contempti et infimae sortis homines, honesta et humili uita arguunt: atque plus eruditionis ex his, quam illis consequitur Respublica.

Quatuor impostores. Balaam doctrina.

Vesania. Asina uoce hominis loquuta.

Hi sunt fontes sine aqua. Varijs allegorijs impostorum genium et naturam differit. Quemadmodum sterilis et exhaustus fons inutilis est, nil praeter inane nomen habens: ita et pseudomagistri inutiles et uani sunt sine doctrina doctorum titulos, ut fons sine aqua, ueri fontis nomen, falso praese ferunt. Videntur promittere doctrinam salutis, quam nullam habent, sed purae faeces et sordes sunt, quas pro purissimo ac Euangelico fonte epotandas fallaciter offerunt. Quo fit, ut cum neochristiani et pseudodocores relicta ueritate Euangelica nouam eruditionem Ecclesiae sponsae Christi aduersantem confinxerint: qui ueritatis sitibundi sunt, id apud eos inueniant, quod apud fontem sine aqua. Reperias lutum, sordes, et faecem. Dereliquerunt enim IESVM Christum fontem aquae uiuae, et foderunt sibi cisternas, quae aquas non retinent salutare.

Fontes sine aqua.

Neochristianorum technae.

Et nebulae turbinibus exagitatae, quemadmodum nebulae terrae, stientis et aride copiosioris pluuiae refrigerium promittunt: ita et qui doctoris, aut magistri nomine insignitur, spem quandam doctrinae et salutis conferendae, anxij et afflictis conscientijs pollicetur. Sed ut nebulae illae exagitatae turbinibus, id est, uarijs tum uentis tum procellis euanescent, et ne guttulam quidem aquae dant: ita hi falsi doctores, spe uana anxias et salutis appetentissimas conscientias lactant. Obserua cum dicit, Nebulas turbinibus, id est, procellis et tempestatibus, non aura et placido uento agitari: notat pseudopostolos agitari, non afflatu Spiritus sancti, sed procella turbinis et spiritu maligno.

Nebulae agitatae non ab similes neochristianis.

Quibus caligo tenebrarum referuatur. Horrendum exitium illis minatur. Non manebunt impunes. Nam ut lucem Euangelicam suis tenebris ac erroribus obscurare studuerunt: ita caligo illa tenebrarum perpetua illos excipiet apud inferos.

Pseudopostoli maligno spiritu afflati.

Pseudodoc-
torum superbia
& uenenum.

Superba enim uanitatis loquentes, pellicunt, &c. Allegoriam sua
periorexponit. Superbi uidentur multis in locis plucere, id est, plus quam decet præ-
dicare: sed tonitrua sunt eorum uerba & grandines: quæ fructus terræ inficiunt, imò
conterunt, hoc est, bonos à recta uia auertunt. Sunt enim loquentes superba uanitatis, id
est, fistulosa uanitatis uerba sonant, egregia & maxima quæ uis magnificis pollicitationi-
bus pollicentes. Quibus Horatianum illud percommode adaptari potest, Parturient
montes, nascetur ridiculus mus. Pellicunt, id est, inescant in desiderijs carnis luxuriæ, cõ-
cupiscentijs & carnalibus lasciuijs eos, qui paululum effugiunt, id est, eos, qui iam cõpe-
rant ab ipsis ad puritatē uitæ deficere. Siue qui iam cõperant relinquere delicias Mundi,
ut Euangelium sequerentur. Aut qui paululum effugerant à recto. Quis nesciat usu-
ram, adulterium, uenale iudicium, furtum, homicidia, & id genus peccata esse mortifera,
nec illa posse nisi salutarī pœnitentiæ sacramento, & sanguine I E S U Christi expiari?
Sed pseudopostoli nescio qua adulatione & carnis concupiscentia eos, qui uolunt iuxta
uera pœnitentiæ functionem ambulare, allestant & demulcent. Rursus eos, qui conuer-
santur in errore infidelitatis, promittentes illis suis discipulis per uoluptates inescatis &
pellestis libertatem, id est, omnium delictorum remissionem, etiam nulla restitutione rap-
torum facta: quam potestatem ipsi nõ habent, licet magnificis uerbis resonent se id au-
toritatis habere, cum ipsi pseudopostoli sint, serui corruptionis, id est, carnis & uolupta-
tis. Aut promittunt libertatem, scilicet carnis, illis licitam: quam multis imposturis, ho-
minibus iam suapte natura ad carnem plus satis propensjs, facile suadent. Quis enim nõ
libenter audiat, Manducemus & bibamus, & in æternum regnabimus?

Imposture
pseudodo-
ctorum.

Seruituti addi-
cti erant bello
capiti.
Homo inter
spiritũ et carnẽ
constitutus.

A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Hac generali
sententia alludit ad ius gentium, quo licebat bello captos seruituti addicere. Inter spiritum
& carnem conflctantes sumus constituti. Si uicerit spiritus, spiritales sumus. Si car-
no, carni addicti sumus mancipia, & eius arbitrio uiuimus. Sed pseudodoc-
tores carnalem impuramq; uitam & uiuunt & docent. Ergo serui sunt carnis, ex cuius libidine du-
centur necesse est.

Peccati et pseu-
doprophetarũ
affinitas.
Nouatianorũ
error.

Si enim refugientes coinquinationes Mundi, &c. Si quis hunc lo-
cum explicandum censuerit de peccato in Spiritum sanctum, nõ magnopere reclamaue-
rim, tum quòd hic locus aliquot notis habeat, quæ propè istum sensum indicent & euin-
cant, ut his absimilia non sint, quæ Paulus Hebr. 10. Voluntariè peccantibus, & c. & 6.
cap. impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & c. edisserit. Tum quòd multam affi-
nitatem habeat peccatum in Spiritum sanctum & pseudopropheta. Non applaudit hic
locus Nouatianis, qui lapsis pœnitentiam negabant: sed grauitatè peccati pseudoposto-
lorum, & eorum, quos seduxerant, docet, à cõsuetudine peccandi deterrens. Si refugien-
tes coinquinationes Mundi, id est, postquam refugerunt à peccatis. In cognitione, id est,
per ueram pœnitentiam & fidem in dominum nostrum & saluatorem I E S U M Chri-
stum. His rursus, quasi dicat, Hi tamen iterum inuoluti peccatis superantur, posteriora
peccata, in quæ rursus inciderat, facta sunt deteriora, id est, grauiora prioribus, quæ an-
te pœnitentiam cõmiserant. Alludit hoc loco ad ea, quæ Christus proponebat Matt. 12.
& Luc. 11. cap. de immundo spiritu exeunte ab homine.

Peccatum ex
scitiã grauius
est.

Melius enim erat illis non cognoscere uiam iustitiæ, &c. Argu-
mento per collationem sumpto docet, quòd grauius peccant, qui sciẽtes peccant. Melius
erat, id est, præstiterat, & minus malum erat illis non cognouisse uiam iustitiæ, id est, ue-
ritatem Euangelicam: quam post agnitionem, id est, receptam et intellectam ueritatem,
retror-

retrosum conuerti, id est, attentionem & animum reuocare ab eo, id est, ab eruditione
& ueritate, quæ tradita est, sancto mandato & instituto. Deterret hic locus à consuetu-
dine peccandi. Deinde aperit doctos, & qui pluribus maioribusq; beneficijs à Deo do-
nati sunt, indoctis, & ijs, qui paucioribus gratijs ornantur, grauius peccare. Huc perti-
net, quod Christus Luc. 12. dicebat, Seruus qui cognouit uoluntatem Domini sui & non
fecit, uapulabit multis: qui autem nõ cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis.

Contigit enim eis illud ueri Prouerbiij, Canis reuersus ad suũ
uomitum, & Sus lota in uolutabro luti. Priorem paræmiã ex 28. cap.
Prouerborum: Alteram uerò de suo accepit. Inter animantia, duo immundissima, ca-
nem & suem adduxit, ut uinacius obscenitatem impostorum explicaret, quorum ge-
nius & natura multum affinitatis cum cane & sue habent. Canes resorbent, quod euo-
muerunt: Et sues, qui pedibus margarita conculcant, & protinus ad cœnum & lutum
recurrunt: ita & illi faciunt, qui post uomita & purgata in pœnitentiæ lauacro pecca-
ta, rursus ea resorbent, & in uolutabrum cœni & peccati recurrunt, suis cupiditatibus
seruientes, & margaritarum, hoc est, uerbum Dei aspernantur. Atq; ut canis resorpta sua
sorde, putidior fortiorq; fit, & sus uolutabro luti sordidior redditur: ita qui relicta
ueritate redeunt & incidunt in uolutabrum peccatorum, sordidiores fiunt, atq; grauior-
is sceleris reos sese constituunt. Quia ipsam, quam flendo, & in CHRISTVM fi-
dendo impetrare potuerunt ueniam, contemnunt, & in sorditiem peccatorum sese, ma-
iore cæcitate præcipites inuoluunt.

Peccandi con-
suetudo pessima.

Canis & sus
immundissima
animalia.

DICTIO.

PSEVDOPROPHETA, unica dictio est composita, quam uulgus illitera-
tum diuidit. Nec significat prophetam mendacem, sed qui falso nomine propheta uoce-
tur, cum non sit. Sicut pseudopostoli, qui sibi uendicant Apostoli titulum falso.

Pseudoprophe-
ta.

SECTA, à sector sectaris. A Græcis dicitur heresis, nomen odiosum usu nostro
factum: quoniam his accommodatur, qui non unam Ecclesiam catholicam sequuntur,
sed sua iudicia suasq; priuatas sectas.

Secta.

RVDENS, rudentis, tam masculinum, quam fœmininum est: significat funem
nauticum.

Rudens.

TARTARVS singulariter, pluraliter uerò Tartara, locus infernalis dicitur.
At Tartarum neutri generis sœx uini dicitur.

Tartarus.
Tartarum.

PRÆCO, est qui iussu magistratus publice aliquid ore denuntiat, qui auctio-
nem facit, & qui audientiam in theatris indicabat. Hos quoq; Curiones uocatos legi-
mus. Hinc præconium, laus, Græcè encomion.

Præco.
Curiones.
Encomion.

DIEM de die ducere, est rem in longum protrahere.

Diem de die
ducere.

EXECRABILIS, detestabilis, abominabilis, & plenus maledictione.

Execrabilis.
Pernicies.

PERNICIES dicitur mors. unde perniciosus pro mortifero. A perneco uenit.

Pellicio.

PELLICIO, pellicis, pellexi, pellectum. blandiendo decipio:

VESANVS, penultima producta, uecors, crudelis, furiosus. unde Vesania,
crudelitas.

Vesanus.

PROVERBIVM, est sermo ad uitæ rationem conducibilis, moderata qua-
dam obscuritate, multam in se continens utilitatem. Vel, est sermo, rem manifestam ob-
scuritate tegens. Græcè paræmia, uel parabola dicitur.

Prouerbiũ.

VOLUTABRVM, penultima producta, est locus cœnosus, ubi sues & por-
ci uolutantur.

Paræmia.
Parabola.
Volutabrum.

De nouissimis temporibus.

2. ad Tim. 4. a
2. ad Tim. 3. a
Iudæ 1. f

Exech. 12. f
Verba impiorum de promissionibus Dei.

Dies Domini.
1. ad Thes. 5. a

Apoc. 21. a
Iia. 65. c. 66. g

Roma. 1. a

Epistola Pauli.

Hanc ecce uobis charissimi secundam scribo epistolam, in quibus uestram excito in comonitione, synceram mentem: ut memores sitis eorum, quæ prædixi, uerborum à sanctis prophetis, & Apostolorum uestrorum præceptorum Domini & saluatoris; hoc primum scientes, quod uenient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes, Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc uolentes, quod cœli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei uerbo: per quæ ille tunc Mundus aqua inundatus perijt. Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodẽ uerbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominũ. Vnum uerò hoc non lateat uos charissimi, quod unus dies apud Dominũ sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Non tardat Dominus promissionẽ suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter uos, nolens alios quos perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti. Adueniet autẽ dies Domini ut fur: in quo cœli, magno impetu transigent, elementa uerò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint: quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent. Nouos uerò cœlos & nouam terrã, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi, hæc expectantes, satagite, immaculati & inuolati ei inueniri in pace: & Domini nostri longanimitatem, salutem arbitramini, sicut & charissimus frater noster Paulus secundam datam sibi sapientiam scripsit uobis: sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his. In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur fratres, præscientes, custodite ne insipientium errore traducti excidatis à propria firmitate: crescite uerò in gratia & in cognitione domini nostri & saluatoris IESU Christi. Ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis. Amen.

Hanc

Ecce iam in quibus per quas, priorẽ scilicet & alteram istam, Prædixi] prædicta sunt, Apostolorum uestrorum, &c. I mandati nostri, qui sumus Apostoli Domini, & saluatoris, quod per nos illius Apostolos accipitis.

Prius olim.

Patfenter agit longanimitas est Reuertij uel recipere, aut completi, aut uenire.

Properantes, &c.] accelerantes aduentum. Et pmissa] iuxta pmissum In quibus, &c.] iusti habitabunt Nam pñ post resurrectionem sunt uicuri in cœlo. Satagite] date operam, Inuolati] irreprehensibiles Sicut et in om. &c.] etiam in omnibus ferè epistolis loquens de his. Deprauant] detorquent. Fratres, præscientes, cust.] dilecti, postea q̃ præmoniti estis, caute insipientium] uerborum.

Hanc ecce uobis, &c. Extremam manum huic & priori epistola imponere & ualedicere cupiens, adducit quorsum hæc de pseudopropheta & magistris mendacibus scripserit, ut maxime attentis sint ad scripturas, tum prophetarum, qui de fide & pietate Christiana pronuntiarunt, tum eorum, qui similia his, quæ utraque epistola scripsit, dixerunt. Charissimi, ecce scribo uobis hanc secundam epistolam. Cum dicit secundam, meminit prioris. Quare relatiuum sequens, quibus, utranque comprehendit epistolam, priorem & posteriorem. In quibus, subaudi, epistolis priore & hac posteriore excito, id est, extimulo & exhortor hac commonitione uestram mentem synceram, id est, puram in fide. Hac suauiloquentia suorum animos conciliat, & ad audiendum attentissimos facit. Est optimi Ecclesiastæ non solum docere, hoc est, ignorantes illuminare, sed etiam perpetuo exhortari, id est, etiam promotos & doctos ad pietatem inflammare, & eorum animos excitare.

Vt memores sitis eorum, quæ prædixi, &c. Quo consilio has scripsit epistolas exprimens, proponit à quibus hæc acceperit: ut nouis in Euangelio tyronibus plus autoritatis asserret, quod multorum testimonijs esset confirmatum, quàm quod ex unius tantum schola asserretur. Iste est huius loci sensus: Hæc, quæ scribo, magna ex parte decerpta sunt ex prophetis & uerbis IESU Christi. Nam hi multa de pseudopropheta & temporibus extremis prædixerunt. Non dubito (ait Petrus) quin syncera fide sitis, & alieni ab impostorum doctrina: sed hæc scribo, ut memores sitis posthac eorum uerborum, quæ prædixi, à sanctis prophetis. hoc est, quæ ex propheticis literis disserui. Et ut sitis memores uerborum Apostolorum uestrorum, id est, eorum, quæ nos uestri Apostoli præmonuimus. Memores, inquam, sitis præceptorum, id est, mandatorum domini & saluatoris. id est, quæ Christus in Euangelio tradidit. Aut si placet, dicamus ad hunc sensum: Vt memores sitis non solum prædictorum à prophetis, sed etiam mandatorum, quæ à nobis Apostolis domini & saluatoris accepistis. quibus præmuniti in ueritate recepta perseverare possitis: ne quouis modo pseudoprophetarum (quos illi uenturos, sed cauendos præmonuerunt) lenocinio & blandiloquentia inescimini, inescati corrupamini. Iuxta hunc sensum ordinandus est textus: Vt memores sitis eorum, quæ prædixi à sanctis prophetis, & ut sitis memores præceptorum, id est, mandatorum, Apostolorum uestrorum, quæ uestri Apostoli uobis nuntiauerunt, domini & saluatoris. id est, qui Apostoli, non sunt pseudopostoli, sed sunt Apostoli domini & saluatoris. id est, qui ad uos non à seipsis, sed à domino uenerunt, ut non sua somnia, sed quæ à domino saluatore acceperunt uobis bona fide annuntient.

Hoc primum scientes, quod uenient in nouissimis diebus in deceptione illusores, &c. Postea quàm prædictis multa autoritate & utilitate fidem conciliauit: Nunc de impijs posterioris temporis pseudopropheta, necnon de eorum corruptissimis moribus, iniquisq; consilijs ac impuris sermonibus differit: ut præmuniti fideles ab illis caueant, & in puritate uitæ ambulent. Primo iaculo istos nebulones ferit, hos uocans illusores. Illudunt Euangelio, & suo lusu ledunt, nõ solum, quod quidam lusus uideatur Euangelium & uerbum Domini, sed etiam, quod quibusdam illusionibus, id est, prestigijs & imposturis fallunt simpliciores, & infirmos decipiunt. Iuxta proprias concupiscentias ambulantes, id est, prostituunt uitam suam. Nam cum fidem & uerbum Dei existiment lusus esse, Euangelium pro iocis habeant necesse est, ut neq; intellectu recta intelligant, neque uoluntate, recta uelint: sed uoluptatem pro uita, & libidinem pro ratione habeant. Omnia in eis prostituta sunt. Est eorum animus fornicationibus oblitus, turpiter

Scopus epistolæ Petri.

Mens syncera.

Docere. Exhortari.

Autoritas ex multorum testimonijs confirmata uim et robur habet persuasionis.

Impostorum & pseudoprophetarum nota. Illusiones.

Pseudoprophetarum mens profututa.

turpiter uiuunt, solam sequuntur cupiditatem. Neque his contenti, docent ac dicunt, quæ ad solam faciunt uoluptatem, non sine magno & contemptu & derisu Euangelij.

Mimesis.

Dicentes, ubi est promissio aut aduentus eius, &c. Mimesis est, id est, eorum, quæ ab alijs dicuntur, enarratio. Enarrat enim Petrus, quæ illi dicturi sunt. Dicentes, id est, dicunt illi impostores: Vbi est promissio aut aduentus eius, &c. Ironice, grauiter & audacter ista pronuntiant, quibus omnia fidei & religionis Christianæ mysteria abnegant & rident. Non absimilia sunt horum uerba his, quæ Sapientia 2. de impijs enarrat Sapientia. Dixerunt (inquit) impij cogitantes apud se non rectè, Exiguum, & cum tædio est tempus uitæ nostræ, & non est refrigeriū in fine hominis, & nō est qui agnitus sit reuersus ab inferis. Quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus. Paulò post sequitur, Venite ergo & fruamur bonis, quæ sunt, & utamur creatura tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso & unguentis nos impleamus, &

Impiorū uerba & uoces blasphemæ.

non prætereant nos flos temporis. Coronemus nos rosis antè quàm marcescant, nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Qui consimilia non rectè cogitabant Christi doctrinam abnegantes, addunt, Vbi est promissio eius? scilicet Patres ad iudicium, quasi dicant, Nulla & uana est. Rationem adducunt: Nam ex quo patres nostri dormierunt, id est, mortui sunt, sic omnia ab initio creaturæ, id est, ab orbè condito perseuerant, eodem semper ordine protrahuntur & permanent. Mortui (dicunt) sunt patres, ne unus quidem redijt, qui nuntiaret nobis post hanc uitam aliam superesse. Nihil prætereant renatum est. Eadem semper uidetur Mundi facies. Vices sunt nascentium & morientium. Quare cum ista sic habeant, Quid expectatur, iudicium an resurrectione? Viuamus lautè dum hic uiuunt. Et quæ nobis termitamenta iudicij adducunt, spectra sunt, & sole minæ, quibus nos & decipiunt, & in seruitutem pertrahere nituntur. Deus neque curat, neque respicit nos. Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Quid nostra refert de ieiunijs, fide, sanctimonia, & immortalitate dicere? Ista missa faciamus, uiris hypocritis & seipos affligentibus relinquamus. Agite, protrahamus noctes & dies euacuandis cyathis, de poculis, cōiuijs & formosis puellis uerba faciamus. Quid nobis illa religio noua & Christiana nuper inuenta, emolumenti attulit? Nihil certè. Dum uoluptuose olim uiueremus, potaremur, scortaremur, succedebant omnia pro uotis & animi sententia. At uerò cum huiusmodi nugigeruli & obstreperi quidam nunc de fide, immortalitate, Mundo spernendo inueteratam occidunt cantilenam, & quedam de amplectendo Euangelio intonat, nihil non aduersum nobis accidit. Quare præstat uoluptati operam dare, quam philosophiam illam Euangelicam amplexari. Hactenus impostorum uerba. Huiusmodi sunt quorundam, porcorum uerius, quàm hominum, blasphemæ uoces, quibus cum iudicium negat, & ipsum Deum, qui uerax est in promissis, negat, & ipsam mortuorum resurrectionem, ad iudicium enim expectatur omnium resurrectio. Negant & ipsum Deum iustum. Inustus enim uideretur, si non esset futurum iudicium & præmium, tam pijs, quàm impijs, pro ratione operum fidei & perfidiæ cuiuslibet paratum. Adimūt postremò omnem spem, qua hic durant pij, & Deo seruiunt. Cum mortalitatem animæ suo errore sua uel blasphemiam afferere uidentur, hi re uera peccant peccato in Spiritum sanctum, & in profundum malorum inciderunt, qui ueritatem ipsam oppugnant, & nolunt exemplo rerum præteritarum futura intelligere. Ex typo ueritatem, ex umbra lucem, & ex diluculo diem, ut sequentibus aperit Apostolus.

Impiorum tandem ultio.

Latet enim eos hoc uolentes, quòd cœli erant prius, &c. Illusorum & impostorum blasphemias uoces repressurus, & eorum orationem omni ex parte nasum

nasum ac temerariam audaciam habentem, confutaturus, ostendit diuinam iustitiam non omnibus dormiuisse semper, sed de omnium seculorum impijs semper sumpsisse supplicium. Quemadmodum accepto uerbo Dei Noe apparans Arcam suæ salutis gratia, prædicebat interitum uniuersæ carnis, & seculi illius finem, qui luxurijs & uoluptatibus indulgentes uiderunt Arcam fabricari, cuius architectura futuræ & iamiam instantis diuinæ uindictæ index, ad poenitentiam tamen securos illos & oscitabundos nebulones non inuitauit: sed in concupiscentijs perseuerantes, manserunt increduli, donec finis uniuersæ carnis, iuxta uerbum Domini aduenit, & innouatus est Mundus. Ita continget & ipsis illusoribus ac impostoribus nouissimi temporis: quorum typus & figura fuerunt ij, qui increduli fuerant tempore Noe. Illorum prædicator, Noe: istorum Apostoli & Apostolici uiri. Illorum exitium, aqua diluuij: istorum execrabilis exitus & perditio, ignis. Latet enim eos hoc uolentes, id est, his illusoribus non est excusationi locus, quòd ignorantia laborent: quia latet eos uolentes, id est, uolunt & affectant nescire. Cœli erant prius, olim erant ab exordio Mundi. Et terra de aqua, id est, extra aquam, & per aquam, id est, super aquam, uerbo Dei consistens iuxta sententiam Dei dicentis, Genesis 1. cap. Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt, in locum unum, & appareat arida, & factum est ita. Item 4. Esdræ 6. Tertia die imperasti aquas congregari in septima parte terræ: sex uerò partes siccasti & conseruasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata à Deo & culta. Verbum enim tuum præcessit, & opus statim fiebat. Super aquam apparuit terra uerbo Dei. Psal. 135. Qui firmauit terram super aquas. Per quæ, scilicet uerbum Dei, cœlos, aquam, & terram, ille tunc Mundus, id est, uiuentia temporibus Noe, præter clausa in Arca, inundatus est aqua, id est, interierunt inundatione aquarum. Nam per uerbum Dei præcipuè, per apertas catarractas cœli, & per ruptos in terra fontes inundatione aquarum Mundus ille periit, qui fuit tempore apparatus Arce. His uerbis Apostolus refellit impostorum & illusorum blasphemiam, dicentium quòd Mundus semper eodem modo perseuerauit. Ex quo enim (aiunt) Patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ. Rogabis quos hic uocat cœlos? Cùm cœlos dicit, non intelligit de corporibus cœlestibus, in quibus planeta & stellæ sunt: sed cœlum siue cœlos uocat locum hunc aërium, à terra siue aqua usque ad supremam illam partem aëris, ubi uenti & nubes & procellæ & turbines fiunt. Sicut etiam Scriptura dicit in multis locis, Et intonuit de cœlo Dominus. Daniel. 3. Benedicite aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, domino. Rursus Psal. 148. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini. Et in Scripturis legimus, Aues cœli & uolatilia cœli, quum manifestum sit, aues in aëre uolare. Et Dominus, cùm de nubibus loqueretur, Luc. 12. Faciem cœli & terræ (ait) nostis probare. Rursus Matth. 16. Et rogauerunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis. Ait illis, Facto uespere dicitis, Serenum erit, rubicundum est enim cœlum. Et manè, Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli dijudicare nostis. Et hoc non solum Scripturarum consuetudine, uerum etiam nos sermone communi hunc aërem, cœlum appellamus. Nam cùm de sereno & nubilo querimus, aliquando dicimus, Qualis est aër? Aliquando, quale est cœlum? Dicuntur ergo hoc loco cœli quicquid à terra & aqua in sublime oculis facile peruium est & penetrabile uisu. Atque hunc totum ambitum aërium aquarum inundatione dicit Apostolus periisse, hoc est, Mundum hunc aquis diluuij deletum esse, & interijisse tempore Noe: Excreuit enim aqua, ut sanctus Augustinus ait, & totam istam capaciatem, ubi aues uolitant, occupauit.

Noe prædicator.

Cœli qui dicuntur.

Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem uerbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum, Collatione interitus præteritorum, ad futurorum deletionem pulchrè conuertit sui instituti propositionem, Deum iudicaturum pios & impios, ipsiq; seculum per ignem.

Cœli repositi. Cœli autem, qui nunc sunt, & terra repositi sunt eodem uerbo, id est, Deus peracto diluio reparauit hunc ambitum & locum aërium: & terram, ut beneplacitum est illi, discooperuit ab aquis. Iob 14. Posuisti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Nunc hi cœli, & ambitus aërius, uidentur, & perseverant hætenus, durabuntq; usque in diem iudicij. In quem diem, reseruantur comburendi igne conflagrationis impiorum & illusorum hominum. dicente Propheta Psal. 96. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Quare, erubescant, & conturbentur uehementer omnes illusores & impostores isti, dicentes, Vbi est promissio aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. Certissimum est, ut non perseverauit Mundus, sed euersus est aqua, tempore Noe, qui figura est futuri, & postea cœli & terra reposita sunt auctoritate iudicis illius immittentis diluuium: ita nec ipsi perseverabunt, sed funditus peribunt, cum per ignem perdentur impij, sicut olim perierunt per aquam. Est ergo excipienda magno honore coronis illa ab Ecclesia celebriter toties pronuntiata, Per eum qui uenturus est iudicare uiuos & mortuos & seculum per ignem.

Cœli repositi.

Impiorum exitium.

Promissis stat Deus.

Dies & mille anni nihil ad æternitatem.

Deo omnia præsentia.

Vnum uerò hoc nō lateat uos charissimī, quòd unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Confutat & funditus euertit illusorum & pseudoprophetarum blasphemias, dicentium, Vbi est promissio, aut aduentus eius? Diu iam expectatum est iudicium illud. Docuit Petrus, & argumento à diluio sumpto confutauit quod dixerant, Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. Nunc uerò aperit Dominum promissis stare, licet diu expectemus. Cum certissimum sit, diem iudicij & uindictæ tempus certò uenturum, parum admodum refert serius an maturius ueniat. O charissimī, non uos lateat hoc unum, id est, hoc scitote, quòd unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. hoc est, dies & mille anni nihil ad æternitatem, quo ad procrastinationem, tarditatem aut accelerationem: quia respectu æternitatis, mille anni, imò centum millia annorum supputantur dies unus. Omnia tempora, præsentia, præterita, & futura, præsentia sunt Deo: æquè omnia cognoscit atq; unum diem. Quare Deo neque tarditas neque procrastinatio ulla est. Nobis pro iudicio nostro quedam longa, quedam breuia uidentur. Sed Deo neque breue quicquam est, neque longum. Stat suis promissis, nihil respiciens nostram cupiditatem, nihil remoratus breues longasue horas, sed suum sequitur consilium æternum. Videtur ad hæc facere quod Psal. 89. dicitur, Ne auertas hominem in humilitatem. quasi dicat, Tu Domine es, qui redigis hominem in cinerem. Et contra, tu dicis, Conuertimini filij hominum. hoc est, respicite & redite in integrum. quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam, id est, sicut dies hesternæ quæ præterijt. & custodia in nocte, id est, excubiæ nocturnæ, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. id est, Te dissipante eos, somnus fiunt, ac subito sicut scœnum mutantur. Manè sicut herba transcat, &c. Ac si diceret, Vt scœnum manè floret & crescit, & serò excisum arescit: ita te irato consumimur, & in furore tuo perimus. Hæc prædicta sunt ab Apostolo, ut non tam pios in aduersis durantes consolaretur, quam etiam uoluit intelligamus impios non mansuros impunes.

Non

Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit, propter uos, nolens aliquos perire, &c. Viris pijs expectationem lenit, & tedium moræ depellit: insinuans tamen seuerissimam poenam & ultionem uiris impijs & sacri Euāgelij osoribus. Non tardat Dominus promissionem suam: id est, ne per horam quidem ultra tempus definitum iuxta suum consilium differt quod promisit. Sicut quidam existimant, hoc est, Quòd Dominus diem iudicij nondum declarat. Quòd tempus uindictæ procrastinat Dominus, nemini id sit argumento, siue nemo ita interpretetur (ait Petrus) quasi ipse Dominus nunquam sit uenturus ad iudicium: quòd impij nunquam luent commeritas poenas. Sed Dominus patienter agit, id est, longanimis est, propter uos nolens aliquos perire, sed ad poenitentiam reuerti, id est, hac longanimitate omnes inuitat ad poenitentiam, nolens aliquos perire, quia uult omnes saluari. Id est, omnes ad salutem hortatur, nemo nisi à seipso perit. Non ergo contra Deum murmuremus, si tardius ad uindictam uenerit, si leuis & benignus est erga etiam aduersarios nostros. Meminerimus quòd Deus, non solum Deus ultor est, sed Deus misericors & longanimis sit, qui neminem temere opprimit, sed cuiuslibet poenitendi spatium concedit. Quòd si hostes nostri ad poenitentiam redeunt, illis condonemus, & letemur pro ouibus in caulas Domini redditis & restitutis. Quòd si hostes hac Dei longanimitate abutantur, hoc certò sciamus, quòd diuina uindicta tarditatem supplicij grauitate compensat. Huc pertinet quod Roma. 2. scribitur, An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

Longanimis Deus.

Deum uelle omnes saluari.

Poenitentia loci cuiuslibet conceditur.

Adueniet autem dies Domini ut fur. Apertis & nudis uerbis diem iudicij magni aperit. Certissimè futura est, sed illius præfixam horam & determinatam ignoramus: quia inexpectatus aderit. Taceant illusores illi obstrepentes, Vbi est aduentus eius, quasi uerò non sit futurus, quòd præfixum tempus eius & determinata hora, non sint præcognita: quia ut nocturnus fur obrepit. Matth. 24. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi solus Pater. Ideo & uos estote parati: quia qua nescitis hora filius hominis uenturus est. Act. 1. Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. 1. ad Thessalonic. 5. De temporibus autem & momentis fratres, non indigetis ut scribamus uobis. ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita ueniet. Cum enim dixerint, Pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugiet.

Iudicij magni dies certissima, sed incongnita.

In quo cœli magno impetu transient. Horrendis uerbis diem iudicij describit Apostolus. In quo die (quum dies ille aderit) cœli transient magno impetu. Cœlos, ait Augustinus lib. de ciui. Dei 20. capite 18. istos aëreas intelligamus, quorum locum ac spatium tunc aqua crescendo superauerat. Istos utique imos, non supremos: ubi sol & luna & sydera constituta sunt, ignis illius horrendæ & magnæ conflagrationis, uehementi impulsu commouebit, atque à statu, quem nunc habent, deficient. Quia magna erit hominum commutatio, uocat Apostolus diem perditionis, quamuis eorum natura in æternis poenis mansura sit. Possunt hæc intelligi de corporibus cœlestibus, quòd ad similitudinem impulsorum, magno impetu transibunt, non à substantia, sed à motu.

Iudicij magni descriptio.

Cœlorum transitus & conflagratio.

Dies perditionis.

Elementa uerò calore soluentur. Quatuor elementis igne, aëre, aqua, & terra Mundus consistit, quæ conflagratione illa consumentur, non quo ad substan-

Elementorum conflagratio.

2 2 tiam

tiam, sed quo ad missionem, quam habent adiunctam. Remanebunt enim elementa pura. Horum opera & motus cessabunt, his neque generatio neque corruptio continget: aberit illorum mutua alteratio.

Terra autem, & quae in ipsa sunt opera, exurentur. Ne reliquias quidem sordium & inquisitionum relinquet ignis ille. Terra illo igne purgabitur splendebitque ut aurum. At plantae, arbores, bruta, ac reliqua quae corruptibilibus etiam iuxta praecipuas partes conflantur, exurentur & consumenturque.

Cum igitur haec omnia dissoluenda sint, quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem caeli ardentis soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Ad pietatem & sanctimoniam hortatur argumento per collationem sumpto. Cum haec, supple, elementa omnia sint dissoluenda, id est, per ignem sint purganda, quae tamen nihil punitione dignum commiserunt, nihilque peccarunt: Quales oportet uos esse, id est, quantam operam adhibere, quantum ue admitti debetis, in sanctis conuersationibus & pietatibus, id est, fructificare in operibus fidei & charitatis. Expectantes, id est, spe uiua ducti: & properantes, id est, accelerantes, non quod minuatis tempus, sed affectu & zelo pio & urgente ducamini in aduentum diei Domini, id est, pietatis operibus expectetis diem Domini, id est, diem uniuersalis iudicij, ut inueniamini sanctimonia & puritate uitae splendidi: quum ante tantum IESV Christi iudicij uiuorum & mortuorum tribunal sistendum erit, per quem diem iudicij caeli, subaudi aerijs, ardentis, inflammati igne conflagrationis, soluentur, expurgabuntur, & a statu suo deficient. Elementa uero tabescent, id est, liquefcent, & a sua functione ac uirtute deturbabuntur ardore ignis, id est, urgentissima & uehementissima aestuantia.

Nouos uero caelos, &c. Animos neque despondeamus neque remittamus, quod haec inferiora, caelos, elementa, & terrestria haec omnia soluenda esse audiamus. Nam promittuntur nobis meliora, si uitam loco promisso dignam duxerimus. Nempe noui caeli, hoc est, beatorum sedes iustis parantur. Ergo studendum est iustitia. Noua terra, nempe terra uiuentium. Ergo puritatem uitae exerceamus. Et promissa ipsius, qui promissit, Volo pater ut ubi ego sum, ibi sit & minister meus. In quibus caelis iustitia, id est, Christus, & qui iustitia Christo adherent, habitant, diuinitate fruentes. Isa. 65. Ecce enim ego creo caelos novos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor: sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum in his quae ego creo. Quia ecce ego creo Ierusalem, exultationem, & populum eius gaudium: & exultabo in Ierusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in illa ultra uox fletus & uox clamoris. Non absimilia de his caelis nouis & terra noua scribit Ioannes Apocal. 21. Et uidi caelum nouum & terram nouam (ait). Primum enim caelum & prima terra abiit, & mare iam non est. Et ego Ioannes uidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de caelo a Deo paratam, sicut sponsam ornatam uiro suo. Et audiui uocem magnam de throno dicentem, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quae prima abierunt. Dicitur potest, in quibus caelis iustitia, id est, iusti habitant. Iustitiam per heterosim posuit, pro iustis.

Propter quod charissimi, haec expectantes, &c. Excitat piorum animos

Terra conflagratione purgabitur.

Properare in aduentum Dei.

Dies Domini.

Terrestria omnia igne soluentur. Coeli noui promissio.

Iustitia promissio.

mos, & ex superioribus infert quam attenti esse debeant ad salutem & sanctam promissionem. Cum haec (ait) ita se habeant, & beatitudinis locum uobis apparatus expectetis, speretisque uos illius beati loci incolas, praestat ut aduentum magni Dei, & ob oculos tam horrendum iudicium habentes, ita quod reliquum est uitae, tam pure uiuatis, ut uenienti Domino, cum lampadibus ardore charitatis relucentibus, obuiam parati ueniat. Propter quod. Cum tam magna sint uobis per Christum apparatus, expectantes haec promissa, satagite, id est, adnitamini, siue in hoc toti estote, inueniri ei, id est, cum uenerit ille inueniat uos immaculatos & inuiolatos, hoc est, irreprehensibiles & incorruptibiles in pace conscientiae, hoc est, secura & tranquilla conscientia reperiamini, cum dies illa uenerit horrenda & terribilis impijs, pijs uero amica & desiderata per fiduciam in Christum.

Et domini nostri IESV Christi longanimitatem, salutem arbitramini, &c. Viris pijs tedium parere non debet dilatio aduentus Domini, hoc apud se meditentur, & agnoscant longanimitatem, id est, patientiam Domini nostri IESV Christi esse salutem, id est, quod haec dilatio protrahitur propter peccatores, quos sua longanimitate & benignitate ad salutem inuitat. Sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit uobis, secundum datam sibi sapientiam, id est, secundum Spiritus donum receptum, dicens Ro. 2. An diuinitas (inquit) bonitatis eius, & patientiae, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de ijs, id est, de quibus ego scripsi uobis, de aduentu Domini, de fide, spe, charitate, religione Christiana, & omnium functione. Rogabis fortasse, Vbi est epistola Pauli ad istos? Respondeo, Paulus ad Ephesios, Colossenses, & Laodicenses, qui sunt Asiani, scripsit: ad quos hic Apostolus scribit. Imo & his adscribenda est epistola ad Galatas, quos in fronte prioris epistolae noster Apostolus salutatur. In quibus epistolis Pauli, sunt quaedam intellectu difficilia, quia non humano sensu, sed spiritali intelliguntur. Quae, id est, quorum difficilem sensum, quidam indocti, id est, in religione & scripturis aut nihil aut parum exercitati deprauant, id est, corrumpunt, non solum scripta Pauli, sed & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem, id est, ad suam damnationem. Nullus est enim uel noui uel ueteris testamenti liber, in quo non multa peruersè intellexerint haeretici. Sed & ipsas saepe scripturas a suo statu peruerterunt, uel demendo, uel addendo, uel mutando quae cunque perfidia illorum dictasset. Sicut constat Arrianos (ait Beda) de Euangelio erasisse quod saluator ait, Quia Deus spiritus est. Quod nolebant credere quod spiritus sanctus Deus esset omnipotens. Indoctos uocat & instabiles, quia neque lumen scientiae, neque mentis stabilitatem habent. Quare sanctissime hortabatur Hilarius sensum scripturis non esse inferendum, sed e scripturis petendum. Hic locus arguit arrogantiae & superbiae eos, qui optimorum uirorum libros lectione dedignantur: nihil approbantes nisi quod scripserint. Petrus Pauli epistolas & legit & fidelibus commendat. Daniel uir desideriorum, quo non sapientior alter, prophetarum, in primis Ieremiae orationes legebat.

Vos igitur fratres, praescientes, custodite ne insipientium, &c. Breuissima sententia omnia penè constringit, quae fusius in tota epistola scripsit. Igitur, quasi dicat, Ex his omnibus colligamus o fratres, Vos praescientes, id est, estis praemoniti, & didicistis quae est uera religio, quae falsa, quales sint illiusorum & impostorum note: Superest nunc ut custodiatis haec a nobis tradita, & in eisdem perseueretis firmi & immobiles, ne excidatis a propria firmitate, id est, a fide & Christiana pietate tradu-

Dies horrenda pijs desiderata.

Dies iudicij dilatio pijs non est molesta. Longanimitas Dei. Pauli sapientia.

Haeretici scripturas corrumpentes.

Arrianorum insania.

Scripturis sensus non est inferendus. Libri doctorum lectione non dedignantur.

Et, id est, cum alijs abducti errore insipientium, id est, nefariorum, qui multifarios introducent errores, scripturas ad sensum carnis trahentes. Cauete ab huiusmodi impostoribus, Spiritum CHRISTI amplectentes, qui non deseret uos tempore & auxilio opportuno.

Crescite uero in gratia, &c. Quod Paulus Ephes. 4. hortatur ut faciamus, dicens, Veritatem autem facientes, charitate crescemus in illo, per omnia, qui est caput, Christus: hoc nobis precatur Apostolorum princeps, Cum augmentum gratiæ in illa eminenti scientia filij Dei domini & saluatoris nostri IESU Christi nobis optat. Proficiamus in fide uiua, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij Dei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Cui est gloria & nunc & in diem æternitatis, id est, in secula seculorum. Amen.

DICTIO.

Syncerus. SYNCERVS, pro puro, integro, incorrupto & immaculato.

Dormire. DORMIRE, pro mori accipi Hebræis non infrequens est. Et mortui dormientes dicuntur secundum Augustinum ad Honoratum epistola 120. propter futuram euigilationem.

Cælum. COELVM, Habitaculum & magnificentia Dei dicitur, quia perpetuum est, nec corrumpitur sicut hæc inferiora. Scriptura uocat fines cælorum, quos Horizontas

Horizon. nostri uocant. Matth. 24. Et congregabunt electos eius à quatuor uentis, à summis cælorum usq; ad terminos eorum. Etiam cæli nomine, scriptura complectitur omnia quæ sursum sunt, aërem, ignem, & hæc inferiora. Cælum interdum accipitur pro rebus cælestibus & diuinis. Columnæ cæli dicuntur terra ac montes, quibus iuxta puerilem opinionem incumbere uidentur. Iob 25. Columnæ cæli contremiscunt. Sunt & aliæ significantiæ iuxta tropos Scripturæ.

Columnæ cæli.

EPISTOLAE PETRI SECUNDAE, FINIS.

BIOANNIS

EPISTOLA

PRIMA.

STATVS EPISTOLAE.

Hortatur fideles ut uitæ puritate & mutua charitate Christum totius puritatis & Charitatis fontem exprimant.

LOCI INSIGNES.

- 1 Totum Christi negotium paucis perstringit. I. II. III.
- 2 Fidem in Christum congenitam sibi habere puritatem uitæ docet. II. III.
- 3 Vita æterna per Christum, qui est lux uera. I. II.
- 4 Annuntiatae ueritati indiuulsi hærendum & Antichristos fugiendos. II. III. IIII.
- 5 Probandos esse spiritus. IIII.
- 6 Fratibus syncerè seruiendum, eosq; re ipsa, non uerbis tantum, diligendos. II. III. IIII.
- 7 Profundum malorum & peccatum ad mortem. V.

B. IOANNIS EPISTOLA PRIMA.

Deus lux est, & nos tenebræ. CAP. I.

Vita æterna p
Christum.

QUOD fuit ab initio, quod audiui-
mus, quod uidimus oculis nostris, quod
perspeximus, & manus nostræ cõtre-
ctauerunt de uerbo uitæ, (& uita ma-
nifestata est, & uidimus, & testamur,
& annuntiamus uobis uitam æternam,
quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.) Quod uidi-
mus & audiuius, annuntiamus uobis, ut & uos so-
cietatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum
Patre & cum Filio eius I E S V Christo. Et hæc scribi-
mus uobis ut gaudeatis, & gaudium uestrum sit ple-
num. Et hæc est annuntiatio quam audiuius ab eo,
& annuntiamus uobis. Quoniam Deus lux est: & te-
nebræ in eo non sunt ullæ. Si dixerimus quoniam so-
cietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus:
mentimur, & ueritatem non facimus. Si autem in luce
ambulamus, sicut & ipse est in luce: societatem habe-
mus adinuitæ, & sanguis I E S V Christi filij eius emũ-
dat nos ab omni peccato. Si dixerimus quoniam pec-
catum non habemus: ipsi nos seducimus, & ueritas in
nobis non est. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est
& iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet
nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non
peccauimus: mendacem facimus eum, & uerbum eius
non est in nobis.

Sanguis Chri-
sti. Hebr. 9. d
1. Petri 1. d
Apoc. 1. b
3. Reg. 8. e
2. Paralip. 6. g
Proverb. 20. b
Ecd. 7. c
Omnes pecca-
tores.

Ioannis enco-
mion.
Cerinthiani.
Christi diuin-
tas.

Quod fuit ab initio. Totus charitate & amore feruens sacer ille I E S V
Christi Protonotarius & scriba Beatissimus Ioannes Apostolus statim ab exordio be-
neuolentiam & auditoris attentionem captat, cum dicit se nihil noui allaturum, sed id
quod fuerit ab initio, nihil que dubij, sed rem compertissimam, latum scilicet Euange-
lij nuntium. Atque primo uerbo Cerinthianos, Hebionitas, & horum omnium scholam,
ne in Christum blasphemam loqui, temerario ausu præsumant, aternitatem & diuinita-
tem I E S V Christi enarrat. I E S V S Christus filius uirginis Mariæ ab initio erat.
Nolite asserere hunc non esse Deum. Cauete pronuntietis hunc cõpisse, quum Angelus
Gabriel

Fuit Jerat.
Et uita & pro-
Nā, more He-
bræorum.
Et societas]
hæc autē socie-
tas nostra est.
Si dixerimus]
more Hebræo-
rum subaudi-
tur particula il-
latiua, proinde
si dixerim⁹ &c.

Gabriel uirgini Mariæ nuntiaret Dei Patris uoluntatem. Fuit certè ab initio filius
Dei. Ab initio est. Sed nihil ante initium. Est igitur Deo patri coæternus. Hæc eadem
sunt quæ 1. cap. sui Euangelij dicit, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud
Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum. Est filius ab ini-
tuo seu principio, hoc est, a Patre, qui est principium filij. Pater enim æternus se-
ipsum intuens ac intelligens, dicitur intellectualiter proferre & gignere quod de se
& in se uidet & intelligit, ut pote sui ipsius notionem seu conceptum ac uerbum,
quod uerè dicitur Filius Dei, in quo omnia Patris plenissimè relucet ac splendent.
Propterea Filius uera, naturalis, & perfecta est Dei Patris imago. Atque cum tota
Deitatis plenitudo in ipso consistat, uerè est Patri consubstantialis, & coæternus. Fa-
miliarior esse solet prior huius loci interpretatio, Ab initio, hoc est, ab æterno. Græ-
cis legitur ἄρξ, id est, erat, sicut in Euangelio, In principio erat uerbum. Atque ad
hunc modum legit Augustinus locum hunc enarrans, Verbum in q̄, hoc est, erat, nota est
æternitatis. Hæc nota, seu hoc nomen non est illi ab effectu inditum, ut creator, sed
ab essentia. Quod significantissimè Ioan. s. cap. Christus expresserit. Priusquam nasce-
retur Abraham, ego sum. Est enim Deus uita & esse omnium. Siquidem per ipsum ui-
uimus, mouemur & sumus.

Christus filius
ab initio.
Pater generas.
Filius Dei.
Filius uera Pa-
tris imago.
Æternitatis no-
ta uerbu erat.
Nomē filij ef-
fentiale & ab
effectu.
Deus uita o-
mniū.
Christus ho-
mo.

Quod audiuius. Pronuntiata & firmiter asserta I E S V Christi diuini-
tate & æternitate, quam uerus fuerit homo Christus, modis omnibus explicat. Quia
uerbum caro factum est, et habitauit in nobis. Qui nobis inuisibilis erat, factus, ad idq̄
expositus est, ut sensibus ipsis experiremur, non esse quid fictum. Audiuius hunc lo-
quentem, & uerba pronuntiantem, tum Ierosolymis, tum alijs plerisque locis quum
Dei Patris sui uoluntatem nobis audientibus explicaret. Audiuius, inquam, in huma-
nitate assumpta uerbum Patris, propter unionem uerbi & personæ Filij Dei ad huma-
nitate. Huius unionis gratia factum est, uera modò annuntiamus dicentes, Deum au-
diuius, tetigimus, uidimus, & huiusmodi. Christus enim Deus uerus, & homo uerus
est. Audiuius & nos aure fidei & spiritali pronuntiatum Euangelium dicente Paulo
Roma. 9. ex Isaie 53. Domine, quis credidit auditui nostro? ergo fides ex auditu: audi-
tus autem per uerbum Christi. Sed dico, Nunquid non audierunt? ait Paulus. Et qui-
dem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Verbi et huma-
nitate unio.
Idiomatū com-
municatio.
Fidei auris.

Quod uidimus oculis nostris, quod perspeximus. Scio quam rece-
ptissimum sit apud omnes, quod dici solet, Plus ualet oculatus testis unus, quam auriti
decem. Propterea ne solo aurium testimonio me suffultum existimetis, addo &
fortissimum ueritatis manifestandæ propugnaculum, Vidimus oculis nostris. Gram-
matici hanc loquutionem, Vidimus oculis nostris: uitiosam existimarent, dicen-
tes Pleonasmum, id est, adiectionem unius dictionis superfluum, quale est illud
Vergilianum, Sic ore loquuta est, & His auribus hausi. Sed hætenus in sacris lite-
ris neq; superfluum quicquam, neq; quod reijciendum ueniat, offendi. In sacris repe-
tita dictio, atq; eiusdem adiectio, piū ac uehementem zelum & affectum indicant: ut
in Psal. Domine Dominus noster. Et, Deus Deus meus. Aut quoniam per oculos per-
petuo idiotismo Hebræi mentem et cor intelligunt, ut Gene. 12. cap. Et displicuit hæc
res ualde in oculis Abraham. dicito hoc loco, Ioannem hac usum loquutione, qua non
modò piū zelum & affectum uehementer manifestandi Christum explicaret, sed
etiam quam amplè fuerit Christus illi expositus, Quem non solum uidit oculis
illis corporeis, sed & internis, ut puta mentis & cordis. Adiecit Euangelista, Quod
per spe

Testis oculati-
us.
Pleonasmus.
Sacre literę ni-
hil superfluum
habent.
Virtus dictio-
nis repetitæ in
sacris.
Oculus quid
in sacris si-
gnat.

Christus ab Apostolis persep-

persepeximus. Quasi dicat, Non solum simplici quodam visu & intuitu uidimus: sed in hoc etiam expositum est quod ab initio erat, ut ipsum spectaremus & contempleremur, multo etiam tempore cum illo uersati, ita ut manibus nostris hunc palpauerimus.

Christus manus contra-

Et manus nostrae contrectauerunt. Contrectauit Thomas contactu, quo plane nobis aliquid sensu maius exhibuit, nimirum resurrectionis ueritatem aperuit, cum apposita manu lateri I E S V Christi, clamauit, Dominus meus, & Deus meus.

Verbum uitae.

De uerbo uitae. Haecenus auditorem & attentum & beneuolum reddit, quorum dicit se nihil uel noui uel dubij, sed praecleara, magnifica, & quae ab aeterno fuisse, adlaturum: nempe de uerbo uitae, hoc est, Patris uiuentis. Aut, uita, id est, quod non solum uita est, sed a quo omnis uita ratio pendet. Aut, quia uerbo Christi pascuntur fideles, Ioann. 6. Verba quae ego locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Audi & vitam ipsam, quum Satanam argueret, dicentem Matth. 4. Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Quod ergo ab aeterno fuisse, seque uidisse & audiuisse, manibusque contrectasse dicit, est uerbum uitae, id est, I E S V S Christus.

Vitae manifestatio.

Et uita manifestata est. Manifestata est autem nunc, ait Paulus 2. ad Timot. 1. per illuminationem saluatoris nostri I E S V Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem uitam & incorruptionem per Euangelium. Cesserunt tenebrae, apparuit lux Mundo, mors absorpta est in uictoria. Vita manifestata est, id est, Verbum caro factum est. ipsumque Euangelij mysterium orbi reuelatum est. Panis ille angelorum, qui nos latebat, factus est cibus uiatorum, expositus est sensibus nostris & oculis ipsis. Itaque post assumptam humanitatem licuit audire, uidere, perspicere, & manibus contrectare. 1. Ad Timoth. 3. Et manifeste est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est gentibus, creditum est in Mundo, assumptum est in gloria.

Vita manifesta, id est, uerbum caro factum.

Epanaphora. Hebionitarum error. Et particula, pro ideo.

Et uidimus & testamur, & annuntiamus uobis uitam aeternam. Epanaphora seu repetitio est. Redit enim ad idem, ut se de uerbo uitae dilucidius expediat, & facilius resellat Hebionitarum, Marcionis, Apellis & aliorum huius sectae Hereticorum impia dogmata. Hi asserebant Christum coepisse esse in uirgine, nec ante uirginem fuisse. Particula Et, secundo loco posita, nota est illationis, pro Ideo, sicut illhic, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum. Sed quid testaris o Apostole

Apostoli praedicant uitam orbi restitutam.

Dei? Respondet, Annuntiamus uobis uitam aeternam, id est, praedicamus uobis I E S V M Christum, per quem orbi reddita est uita aeterna. Ut in Euangelio scriptum est, Ioann. 17. cap. Haec est uita aeterna, ut cognoscant te Deum uerum, & quem misisti I E S V M Christum. Is uita est, non temporalis sed aeterna. Credentibus, & fiduciam in se habentibus Christus uita est, quam concedit & largitur aeternam.

Credentibus Christus est uita.

Aeternitatis nota est uerbum erat. Filius apud Patrem.

Quae erat apud Patrem. Verbum erat, nota est aeternitatis. I E S V S Christus Dei Filius secundum diuinitatem (ut doctorum uerbis utar) aeternaliter fuit in Patre & cum Patre. Quia personaliter a patre distinguitur, immanenter ab ipso egreditur, substantialiter idem cum ipso censetur. Haec aperta sunt ex primo Ioann. cap. Verbum (inquit) erat apud Deum. Rursus eodem cap. Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. & Psal. 35. Apud te est fons uitae. Haec omnia indicant Filium Patri consubstantialem & coaeternum.

Christus xxxiii. annis cum hominibus uersatus.

Et apparuit nobis. Assumpta humanitate triginta tribus annis uersatus est cum hominibus, non sine copiosa miraculorum multitudine, quae ueridici & spiritu afflati

Euang

Euangelistae magna ex parte scriptis mandarunt. Quinetiam & post resurrectionem quadraginta diebus de regno credentibus apparens est familiariter colloquutus. 1. Corinth. 15. Tradidi enim uobis in primis quod et accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia uisus est Cephae, & post hoc undecim: deinde uisus est plus quam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt: deinde uisus est Iacobo, deinde Apostolis omnibus. Nouissime autem omnium, tanquam abortiuo, uisus est & mihi. Haec clausula eadem est cum illa, quam primo cap. sui Euangelij dixit, Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius. De quare pluribus differit Paulus in Philippens. 2. cap.

Christi familiaris colloquutio post resurrectionem.

Quod uidimus & audiimus, annuntiamus uobis. Repetit ut amplius doceat. Decies enim (ait ille) repetita placebit lectio. Quae de Christo uobis annuntiamus, uerissima & probatissima esse scimus. Nempe haec omnia palam uidimus, & audiimus. hoc est, Vidimus & audiimus I E S V M filium Dei hominem factum, inter mortales uersantem, & uitam mortuo Mundo restituisse. Haec diffusius sequentibus explicabit.

Repetitio gratia & uulgaris.

Ut & uos societatem habeatis nobiscum. Occupatio est consolatoria. Nolite animum despondere, quasi uos infeliciores nobis arbitremini, quod Dominum perinde atque nos, non uideritis. Nobis & uobis commune est sodalium, eadem societas, eadem fiducia dealbamur. Nimirum communem habemus fidem, eademque alimur fiducia, quae eundem consequemur fructum. Quisquis es, qui Dominum non uides, tamen credis in eum, beatus es. Multi uiderunt, qui nihilo minus abierunt retro. Ioan. 6. Thomas experiri uoluit, non aliter crediturus. Dicebat ille, Non credam, nisi digitos meos misero in locum clauorum. Benignitate sua Dominus se illi palpandum praebuit. Statim ille exclamans dixit, Dominus meus, & Deus meus. Tangens hominem, confessus est Deum. Cui Dominus respondens, nobis qui ipsum in dextera Patris sedentem manu non contrectamus, sed fide tangimus, miram & suauem reliquit consolationem. Quia uidisti me Thoma (ait Dominus) credidisti. Beati qui non uiderunt & crediderunt. Firmiter ergo fide teneamus, quod his nostris oculis non uidemus. Quia illi nuntiant qui uiderunt, his credamus, ut & nos societatem habeamus cum illis: Non ergo minus te assequiturum putaueris quia Dominum hic non uidisti, modo sincera & integra fide uitam hanc duxeris. Obserua Ioannem hoc loco docere primo Ecclesiae inferendos, qui Deo coniungi & societatem cum illo inire desiderant. Addiscant fidem, & doctrina illa imbui studeant, quam discipuli ab ipsa in carne degente ueritate perceperunt, & sanctissimis traditionibus haecenus religiosissime obseruatae, reliquerunt. Clare hic ostendit Ioannes, se neque ad quaestum, neque ad ambitionem inanemque gloriam captandam Euangelicum munus suscepisse. Nam non uestras (inquit) opes ambio, sed uestrae consulo salutis. Cupio enim uos esse collegas & coharedes illius aeterni boni per me uobis annuntiat. Ad hunc modum facit Paulus 2. Corinth. 1. Parcens uobis non ueni ultra Corinthum, non quia dominamur fidei uestrae, hoc est, dominamur uobis nomine fidei, sed adiutores sumus gaudij uestri. Haec metaphora sumpta est ab his qui alios in hereditatem aut functionem quampiam communibus commodis aut incommodis admittunt. Quae in re tantum abest sua quarant, ut magis sua alijs communicent. Haec uirtus uocatur communio, amicitia & societas.

Sanctorum sodalium. Fiducia Christianorum alimonia.

Thomas dubius quid nobis profuit.

Fidei fructus.

Ecclesiae inferendi sunt Christiani fieri uolunt.

Doctrina fidelium.

Traditiones sanctorum obseruandae.

Ioannis animus erga Arianos.

Communio amicitia & societas sanctorum.

Et

Et societas nostra sit cū Deo patre, & IESV Christo filio eius.

Societas duplex. Hæc societas non est humana. Cauete hanc cōtemnatis, existimantes eam esse, quā cum hominibus solūm pace iungimur, sed quā Deo, animo, mente atque adeo hic fide uiua indiuisē uiuimus, & post hanc uitam cum eo aternū uiuētis, beamur. Audi IESVM Christum sodalitiū hoc Ioan. 17. explicantē: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos. Item, Non pro eis (subaudi Apostolis) rogo tantūm, sed pro eis qui credituri sunt per uerbum corū in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat Mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum ego, & illi mecum sint, ut uideant claritatem meam quam dedisti mihi. 1. Corin. 1. Fidelis Deus, per quem uocati estis in societatem filij eius IESV Christi domini nostri. Quemadmodum Patris & Filij mutuus amor & amborum nexus est Spiritus sanctus inseparabilis ab eisdem, & uere Patri & Filio consubstantialis, æqualis & co-æternus, atq; unum est cum illis: ita & ab hoc amore, seu a Spiritu sancto dona recipiamus (recipiemus autem si in fide uiua postulauerimus) quibus ita uinciamur, ut Christo semper adherentes, uitā tandem fruamur aeterna.

Gaudij plenū. Et hæc scribimus uobis ut gaudeatis, & gaudium uestrum sit plenum. Quo posteri hanc meam de uerbo Dei uitāq; aeterna doctrinā certiore habebant, uolui & uobis & illis absentibus, hoc ipsum scriptis significare, imō & mea syngrapha obsignare, ut gaudeatis, & gaudium uestrum plenum sit. hoc est, non ob aliam causam uobis IESVM Christum annuntiamus, quam ut conscientia tranquillā, uitā aeternā participes efficiamus. Iam gaudetis & gloriamini, quod IESV Christi designati estis discipuli. Ducimini quadam gloriatione, in spe gloriæ filiorum Dei. Quæ spes non uos confusibiles reddet. Quoniam post hanc uitam nihil in uobis uidebitur præter gaudium, nullus illhic metus, nulla tyrannis: sed plena perfectaq; charitas, et maxima unitas. Videbitis Deum sicuti est. Istud erit plenum gaudium. Omnia illhic læta & tranquilla. Psal. 15. Adimplebis me lætitia cum uultu tuo. Et Psal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Ad hæc nos hortatur Christus Ioan. 16. Petite & accipietis, ut gaudium uestrum sit plenum. Huius tam copiosi gaudij IESVS Christus causa est. Hoc nobis suo sanguine acquisiuit, eō ascendit cœlos, ut eo frueremur, & gaudium nostrum adimpleretur. Audi quid rogans Patrem Ioan. 17. dixerit, Nunc autem ad te uenio, & hæc loquor in Mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Ut gaudium uestrum plenum sit, id est, ut consequamini plenam uestri animi quietem & pacem. Qui enim fide uiua adheret Christo & eius promissionibus, pacatam & tranquillam habet conscientiam, ex qua consurgit gaudium, quod nec nouit nec capit caro.

Gaudij carni incognitum. Et hæc est annuntiatio, quam audiuimus ab eo, & annuntiamus uobis. Huc respicit & tendit nostra prædicatio, quam ab ipso Christo habemus & didicimus, uobisq; annuntiamus: nempe,

Status primæ epistolæ Ioan. Quoniam Deus lux est. Iste est status totius huius epistolæ, Deus lux est. Atq; is uerē Christianus, Deiq; filius est, q̄ in luce uerē ambulat. Suapte natura Deus ipse est lux, nihil mali, nulla boni penuria in eo offendi potest. Sunt ergo omnia alia a Deo tenebræ. Nam quæ Deo iuxta essentiam cōpetunt, nulli creaturæ aptari possunt, nisi id Dei gratia & dono fiat. Relucet igitur Deus in suis creaturis. quæ de se sunt tenebræ, Ioan. 1. Et lux in tenebris lucet. Hanc lucē consequimur, dum Christū ample-

Canon theologus.
Creaturæ de se sunt tenebræ.
Luces cōsequē ærmodus.

xamur Euangelium suspicimus, & eius gloriam nostris præponentes operibus nos ipsos abnegamus. Tenebræ sunt Dei ignorātia: lux, Dei cognitio. Tenebræ, malum: lux, ipsum bonū. Tenebræ, peccatum: lux, gratia. Tenebræ, infidelitas: lux, fides. Tenebræ, caro: lux, spiritus. Tenebræ, falsitas: lux, ueritas. Tenebræ, Mundus: lux, Deus. Ad hæc faciunt quæ Christus Ioan. 12. dixit Apostolis nondum Christum plenē agnoscentibus, Adhuc modicum, lumen in uobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non uos tenebræ comprehendant. & qui ambulat in tenebris, nescit quō uadat. Dum lucē habetis, credite in lucem, ut filij lucis sitis. Hæc lux illuminat omnem hominem uenientem in hunc Mundum. Metaphoricē Deum dicit lucem. Quemadmodum enim luce nihil purius, nihil quod magis exhilaret: ita Deo nihil mundius aut optatius. Contra, ut tenebris nihil tristius: ita peccato nihil foedius, horribilius & tristius.

Et tenebræ in eo non sunt ullæ. Hæc oratio indicat uitæ puritatem. In IESV Christo nihil impurum ac facinorosum, sed pura & sancta omnia.

Si dixerimus quoniam societatem habemus cū eo, &c. Explicat quid uelit ex prioribus intelligere, nempe ex definitione Dei. Deus est lux. Si quis dicat se Deo coniunctum, hoc est, fidem, mente animoq; Deo esse unitum, & uersatur in tenebris, hoc est, impiam uiuit uitam, is planē mentitur, & ueritas in ipso non est.

Si autem in luce ambulamus, &c. Elegantiſſima Antithesi ex oppositis membris eandem rem explicat, ut clarius quæ antè tam sublimiter differuit, auditores intelligant. Atq; hoc peculiare est huic Apostolo, ut in Euangelio eius 3. cap. Qui credit in eum, non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei. In hoc exemplo uidere potes eandem rem ostendi, sed subinde clarius & apertius. Simili ornatu hoc loco eandem rem ingerit. Cū Deus sit in luce, imō sit lux ipsa, & inierimus foedus cum Christo, necesse est ut pro nostro modulo ita ambulemus in luce. Hoc est, factis illud comprobemus oportet, nempe societate mutua, hoc est, cum Deo & Deus nobiscum, & similiter inter fratres sit. Quod Christus expressit Matt. 7. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. & Paulus 2. Corin. 6. Quæ communicatio Christi ad Belial? aut luci ad tenebras? Obserua, Ambulamus in luce, dum Christo fide uiua adherētes bonis & studiosis operibus proficiamus. Deus autem cū perfectissimus sit, nihil perfectum sibi acquirit, quare neq; hoc modo proficit, neq; in luce ambulat. Propterea Ioannes hunc dicit esse in luce, qui idem semper lucens & immutabilis in sua ipsius splendidissima ueritate, luce & gloria immobilis permanet. Psal. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Consistentes peccata nostra, nosq; peccatores & tenebras, IESVM uerō lucem, eadem fide adherentes statim inimus societatem cum Deo.

Et sanguis IESV Christi, &c. Videtur ab instituto suo digredi, quū de peccatorum remissione differit. Sed occupatione urgentissima facit satis ijs, qui fortassis obijcerent, Deus est purus, & est lux clarissima, nos uerō tenebræ, & in peccatis geniti. Cū itaq; nulla sit cōmunicatio iustitiæ ad iniustitiā, quā fieri potest, ut nos malorum lerna, foedus & societatem ineamus cum Deo? Respondet, id non fieri nostro merito, nostris uiribus, sed sanguine IESV Christi. Quare in hoc foedere incundo, non sunt spectandæ nostre uires, sed gratia diuina, qua salui facti sumus. 1. Corin. 6. & sanctificati & iustificati. Hic sanguis filij Dei expurgat nos a peccatis nostris, sanctificat nos. Deoq; societate & amicitia perpetua iungit. Huc pertinet quod Paulus dicit, nos per Christum habere aditum ad Patrem, Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam

Tenebræ. Lux.

Dei definitio.

Antithesis.

Societas mutua cum Deo.

Ambulare in luce. Proficere.

Societatem inire cum Deo.

Sanguinis Christi uirtus.

ipsius per redemptionem quæ est in Christo IESU, quem proposuit Deus propitiatorum per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ. Nomine sanguinis IESU Christi intelligit passionem ac mortem Christi. Observa. Peccatum dixit numero singulari, intelligens omnium peccatorum colluicem, non unius hominis aut ætatis, sed omnium & hominum et temporum. Peruenusta ergo synecdoche est usus, cum genus pro omnibus speciebus posuit. Atque plus quiddam expressit singulari quam multitudinis numero. Si enim plurali numero dixisset Peccata, potuisset cogitari certa quadam, & non omnia, ablata esse.

Christi passio & mors.
Peccati nomine tota peccatorum colluicem dicitur.
Synecdoche.
Numeri lingularis uirtus.
Superborum fraenum.
Hominis abiectio.

Peccatores sumus & peccatum habemus.

Peccatum in membris.
Cõcupiscentia.
Pronitas ad malum dicitur peccatum.

Dei gloria est nostri iustificatio.

Peccatum in membris.

Peccata leuia.
Peccatis leuibuscõstat magnaum.

Peccatores dicimur licet iusti.

Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, &c. Eleganti occupatione occurrit ijs qui cristas erigunt, tactantes suam munditiam, cum illo Pharisæo, cuius meminit Christus Luc. 18. Homines sumus nihili, terreni, in peccatis concepti, ad malum proni, in membris nostris peccatum & concupiscentiam spiritui resistentem sentientes, Rom. 7. cap. Nunc autem iam non ego operor, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam uelle adiacet mihi: perficere autem bonum, non inuenio. Non enim quod uolo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem, uolenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorum hominum: uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Cum Paulus multa et abundanti gratia a Deo donatus in se peccatum profiteatur, quid superbis? quid animi elatione inflatus audes effutire, te esse iustum, & nullum in te peccatum? Observabis interim, peccatum hoc in membris a Paulo pronuntiatum, non dici peccatum actuali culpa nostra, sed originali a primo parente contractum: cuius peccati culpa baptismo deleta est, remanente tamen cõcupiscentia, & ad malum pronitate, quam Paulus uocat peccatum. At licet quis hoc maxime sit stimulatus, si in Christum fidit, iustificatus multa & amplissima a Domino gratia donatur. Qui ergo se peccatorem non profitetur, seductus in grauiusimum incidit peccatum, Quodq; uerè est, talemq; sese esse uelit nolit, non agnoscit, impie & mendaciter dissimulat. Confiteamur ergo nos nihil aliud esse, quod nostrum sit, quam peccatores: quod si iustificati sumus, hoc nostrum non est, sed ipsius Dei, & id uerè sentiamus cum Paulo Roma. 3. Quod omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. hoc est, ut glorificent Deum, qui solus miseretur, iustificat, & a peccatis liberat, & eius gloria est, misereri & iustificare peccatores etiam gratis, sua gratia & misericordia.

Et ueritas in nobis non est. Si dixerimus, a membris nostris & a carne, ueritas Adæ reliquias abesse, & semine peccati nullum inesse, reuera seducimur, & nihil religionis ac pietatis in nobis est. Beato Augustino uidetur hic locus de minutis peccatis intelligendus. Quia (ait ille) non potest homo, quandiu carnè portat, non habere uel leuia peccata. Sed ista leuia quæ dicimus, noli cõtemnere: si contemnis, quando appendis, ex paucis, quando numeras, leuia multa faciunt unum grande. multæ guttæ implent flumen: multa grana faciunt massam. Opus est humilitate, quæ confessio est, qua cõfitemur nos peccatores: ipsa est humilitas, non ut dicamus illud lingua, quasi propter arrogantiam, ne displiceamus hominibus si nos iustos dixerimus. Faciunt hoc impij & insani. Scio quidè quia iustus sum, sed quid dicturus sum ante homines? Si me iustum dixerò, quis ferat? quis tolret? Apud Deum nota sit iustitia mea, ego tamen dicam me peccatorem,

catore, non quia sum, sed ne arrogãtia odiosus inueniar. Hæc ille. Obserua, quod ait, Quoniam peccatum non habemus, & non dixit, Quoniam non peccamus. Tametsi non peccemus, est tamen in carne peccatum inhabitans, ut supra adnotauimus. Ductus fiducia in Christum & eius misericordia iuxta promissum quo promisit omni pulsanti se aperturum & donaturum ueniam, iudicare possum me gratiam consequutum. Ne tamen arrogantia quadam intumescam coram hominibus, dicam me peccatorem: inò & coram Deo in horrorem etiam præteritorum, dicam, Tibi soli peccaui, &c. Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam, &c. Facit hæc Ioannis autoritas aduersus Pelagij errorem, qui paruulos omnes sine peccato nasci, & electos in hac uita tantum proficere posse asserbat, ut sine peccato existant. Impossibile nanq; est (ait uenerabilis Beda) quemlibet sanctorum non aliquando in minimis peccatis, quæ per sermonem, per cogitationem, per ignorantiam, per obliuionem, per necessitatem, per uoluntatem, per surreptionem committuntur, lapsum incurere, nec tamen iusti esse desistunt, quia citius a reatu, Domino opitulante resurgunt. Hæc ille.

Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Docuit quam studiosi esse debemus, ne arrogantia quadam & animi elatione pronuntiemus nos non habere peccatum, ne in illum Pharisæi morbum incidamus, Luca 18. Non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiã hic Publicanus. Hæc pronuntians peccatum peccato addidit. Sed cum peccatū humilitate & tui abiectione agnoscis, teq; talem profiteris, ne sordescas, ad confessionem pœnitentialem tanquam ad salutis anchoram recurrendum est. Confiteare peccata tua. Sequere publicanum illum, qui a longe stans nolebat nec oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suam, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis (ait Christus) descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Quia omnis qui se exalbat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Fidelis est Deus & iustus, Suapte natura uerax est: ergo seipsum negare non potest, 2. Timoth. 2. cap. Fidelis sermo. Nam si cõmortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus: si negauerimus, & ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet: negare seipsum non potest. Hæc commune testificans coram Domino. Hactenus Paulus. Et ad Rom. 5. Spes autem non confundit. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Audis ne hoc loco Paulum pronuntiantem nos nihil frustra expectaturos iuxta IESU Christi promissum, quod multis locis Scripturæ manifestat quam sit nobis fidelis. Obserua. Non est quod uanum & inane dixeris, Confiteri peccata ad emundandam conscientiam apud Deum, qui etiam citra confessionem corda purificat & perscrutatur: Cum hoc loco beatus Ioannes peccatorum confessionem fidelitati diuinæ commiserit, & attribuerit. Quasi diceret, Quia Deus promisit ueniam cõsistentibus, & fidelis est in seruandis promissis: Non confundetur apud Dominum quisquis est qui sua peccata confitebitur. At ne obicceris, in his actum iustitiæ necessarium esse: addit, Iustus est. Hæc iustitia non hominum, sed Dei est, qua sanguis IESU Christi emundat nos. Christus sui sanguinis effusione meruit nostrorum delictorum remissionem Matt. 27. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hæc actio, & sacri illius corporis exhibitio, actus est iustitiæ, quia satisfactorius & meritorius his, quibus applicatur. Huius litationis uis & efficacia nobis exhibitur liberalitate & gratia IESU Christi, & non nostris meritis impenditur. Hoc

Fidelis iudicat se esse in gratia.

Pelagianorum hæc.

Iusti manentes iusti labuntur.

Morbus pharisæus.

Confessio pœnitentialis.

Promissa Christi firma.

Iustitia in pœnitentia.

Pœnitentiæ sacramenti satisfactio & meritum cõiunctum.

est, non

et non nostris meritis, sed IESU CHRISTI munificentia iustificamur, et peccata nobis condonantur. Et id est quod subiungit Apostolus, Ut remittat nobis peccata nostra, &c. Non nos remittimus. Hæc sunt quæ CHRISTVS nos docuit, ut oremus Patrem, dicentes, Matthæi 6. Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Ab omni iniquitate, non a parte, aut media, sed omni. Quem enim sanat Deus, perfectè sanat. Iniquitatem putauerim dici, eam animi prauitatem, qua scilicet boni saniq; nihil agere libet, et quæ nostra sunt tantum cum iniuria aliorum querimus. Cum dicitur, fidelis et iustus, id est, uerax et constans. Iustitia hoc loco non accipitur pro ea uirtute, qua æquum discernimus ab iniquo, sed pro constantia et ueritate qua pactis et promissis stat, id que quod dicit facit.

Iniquitas.
Fidelis & iustus Deus.
Iustitia.

Scripturæ factæ autor Deus.
Filius iræ naturalis sumus.

Verbum ueritatis.

Peccatum non dissimulandum.

Mendacem Deum facere quid est.

Si dixerimus quoniam non peccauimus, Deus sacra Scripturæ ueridicus autor multis locis nos non modo mendaces, sed et peccatores, et in peccato nos esse pronuntiat. Si ergo asseuerauerimus nos non peccasse, aduersamur ei, et uerbo eius, qui per prophetam Psalmo 115. dixit, Quia omnis homo mendax. et ad Romanos 3. Omnes peccauerunt, et egent gloria Dei. Ergo ut ueracem testemur Deum, ut uerbum eius, quod est ueritatis uerbum, in nobis maneat, confitemur nos nihil aliud esse, aliud uere habere quod nostrum sit, quam peccatores. quod si alij sumus, hoc non a nobis, sed Dei beneficio et gratia habemus. Necesse est dicamus nos et peccatores et peccasse. Atque quemadmodum insanabile fuerit uulnus, quod perito medico resectum non fuerit: ita peccatum ei inexpiabile fuerit, qui coram Deo dissimulauerit.

Mendacem facimus eum, et uerbum eius non est in nobis. Mendacem facimus Deum si negauerimus nos peccasse: non quod æterna ueritas mentiri possit, sed quod ueritati Dei non credentes, ipsa re testamur quod Deum non credimus uera dixisse. Credentes ergo Deum ueracem, dicimus nos peccasse, et peccatores esse. Quia dicit ille in Scriptura, Omnes peccauerunt, et egent gloria Dei.

CONCILIATIO.

QUID hic beatus Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus: Cum infra cap. 5. dicat, Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum. Ioannes hoc capite dat diligentissimam operam, qua ostendat nos nostra natura immundos, et hanc nostram uitam a uetere homine et peccato in membris usque adeo oppugnatam, ut sine leuibus peccatis, et minutis offensis non possit diu produci, a quibus Deo opitulante facile resilimus. Quod autem illic dicit, natum ex Deo non facere peccatum: docet charitatem, ac Dei dilectionem, neque fratris odium, neque quod mandatis Dei aduersetur, admittere. Tolerat tamen aliquantisper leuia et minuta peccata, quæ statim uel sua presentia suo uel afflatu et uirtute extinguit.

Vita nostra in peccatis.

Charitatis puritas.

SECUNDA CONCILIATIO.

SPECIEM pugnantia habere uidetur hic locus, explicans filium Dei uitam æternam: cum eo qui est Ioannis 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscât te, solum Deum uerum, et quem misisti IESUM Christum. Filius suapte natura est uita æterna, a qua pendet uita nostra, seu fructio, qua non solum fruemur filio, sed et ipsa gloriosa trinitate Patre, Filio, et Spiritu sancto.

Vita æterna.

DICT

DICTIO.

LVCIS nomine quandoque Scriptura significat conscientie tranquillitatem, ut Michæ 7. cap. Cum sedero in tenebris, Dominus lux mihi educet me ad lucem. Accipitur pro diuino afflatu et Dei fauore, sicut et afflictio et miseria, tenebrarum nomine significatur. Psal. 36. et Isaiæ 6. cap.

Lux.

Tenebræ.

Verbum Dei obseruandum, et mundus negligendus.

CAP. II.

Et ipse est id est, propter ipsum propitius et placatus nobis redditur, omnibus condonando peccata:

Perfecta est, et perfecta Deum diligit.

Et scandalum, &c. id est, nemini offendiculum est.

Propter nomen eius. id est, propter ipsum.

Infantes, id est, filii.

Superbia factus.

Filii mei, hæc scribo uobis, ut non peccetis. Sed et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem IESUM Christum iustum, et ipse est propitius pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius Mundi. Et in hoc scimus, quoniam agnouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum, et mandata eius non custodit: mendax est, et in eo ueritas non est. Qui autem seruat uerbum eius: uerè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere: debet sicut ille ambulauit, et ipse ambulare. Charissimi, non mandatum nouum scribo uobis, sed mandatum uetus, quod habuistis ab initio. Mandatum uetus, est uerbum quod audistis. Iterum mandatum nouum scribo uobis, quod uerum est et in ipso, et in uobis: quia tenebræ transferunt, et uerum lumen iam lucescit. Qui dicit se in luce esse, et fratrem suum odit: in tenebris est usque adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum: in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quod eat: quia tenebræ obæcauerunt oculos eius. Scribo uobis filii, quoniam remittuntur uobis peccata propter nomen eius. Scribo uobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Scribo uobis adolescentes, quoniam uicistis malignum. Scribo uobis infantes, quoniam cognouistis patrem. Scribo uobis iuuenes, quoniam fortes estis, et uerbum Dei manet in uobis, et uicistis malignum. Nolite diligere Mundum, neque ea, quæ in Mundo sunt. Si quis diligit Mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne, quod est in Mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia uitæ, quæ non est ex Patre, sed ex Mundo est. Et Mundus transit, et concupiscentia eius. Qui autem facit uoluntatem Dei, manet

Aduocatus noster Christus.

Cognoscere Deum.

Manere in Deo.

Mandatum uetus.

Mandatum nouum.

Ioan. 13. d & 15. b

Lumen Christus.

Diligere fratrem.

Odiū fratris.

Remissio peccatorum.

Diligere Mundum.

Concupiscentia

Superbia.

A in æter

De antichristis

in æternum. filioli, nouissima hora est. & sicut audistis quia Antichristus uenit: & nunc Antichristi multi facti sunt. unde scimus, quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt: sed non erant ex nobis. nam si fuissent ex nobis: permanissent utique nobiscum, sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis. Sed uos unctiōnem habetis à sancto, & nostis omnia. Non scripsi uobis, quasi ignorantibus ueritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex ueritate non est. Quis est mendax, nisi is, qui negat quoniam IESVS est Christus: hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium. Omnis qui negat Filium: nec Patrem habet. qui confitetur filium: & Patrem habet. Vos quod audistis ab initio, in uobis permaneat: quia si in uobis permanerit, quod audistis ab initio, & uos in Filio & Patre manebitis. Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, uitam æternam. Hæc scripsi uobis de his, qui seducunt uos. Et uos unctiōnem, quam accepistis ab eo, maneat in uobis. Et nō necesse habetis ut aliquis doceat uos: sed sicut unctio eius docet uos de omnibus, & uerū est, & non est mendacium. Et sicut docuit uos, manete in eo. Et nunc filioli manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in aduentu eius. Si scitis quoniam iustus est: scitote quoniam & omnis, qui facit iusticiam, ex ipso natus est.

Unctio Spiritus sanctus doctor Christianorum.

Natus ex Deo.

Emphasis diminutiuus gaudet.

Peccatū habere, & peccare, non idem. Peccare.

Filioli mei, hæc scribo uobis, ut non peccetis. Specimen Apostolice est lenitatis paterni spirans amorem. Patrem enim se proficitur. Beatus Ioannes eorum, quos uerbo ueritatis in Christo genuit, dicens, Filioli mei. Que uox Emphasim habet, quam frequenter diminutiuus explicamus. Preoccupat Apostolus Ioannes, ne fortassis dicant, Si ueritas Dei nostri commendatur, quod fatendum sit semper nos peccatores esse: peccandum erit nobis, ut ueritas Dei nostris grandescat peccatis. Absit hoc, ait Ioannes. Non scripsi uobis hæc ut ad peccandum uos incitarem, sed potius ut uos à peccato retraherem. Hoc negotium beatus Paulus pluribus explicat Roma. 3. & 6. Scribit ergo hæc ut cautos nos reddat, & ne peccemus, ne ue peccatum ipsum, quod nobis insitum habemus, in actum uenire permittamus. Non dicit, Nolite habere peccatum. Sed, ut non peccetis. Qui enim fieri potest, ut non habeamus peccatum, quandiu ueterem hominem circumferimus? Portamus autem hunc, & membris nostris insitum habemus, quandiu uitali hac uescimur aura. Sed peccare, est peccatum ipsum in actum erumpere: seu, ut ab Augustino definiri solet, Est dictum, uel factum, uel concupitum contra legem Dei. Iacobi 1. Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum uero cum consummatum fuerit, generat mortem. Vult ergo diligentissimam nauemus operam iuxta Pauli exhortationem,

Sed 7 subaudi, excierunt.

Nec Patre habet. Id est, negat etiam patre. Vos quod audistis id est, in uobis igitur maneat, quod audistis ab initio.

Et uerum est, &c. Id haud dubie omnibus in rebus uerū est, quod docet uos spiritus sanctus. Et sicut et, pro igitur. Et non confusum, &c. Iur non pudeat nos cum ipse aduenienti occurremus.

nem, 1. Corinth. 10. Tentatio uos non apprehendat nisi humana, id est, ea sola, quam humana infirmitas ad integrum declinare non potest. Neque in hoc conflictu animos despondeatis. Nam fidelis Deus est, qui non patietur uos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere.

Auxilium Dei opportunum.

Sed & si quis peccauerit, aduocatū habemus, &c. Intellego aperte homines uos esse, id est, infirmos & fragiles. Quod fit, si quis humana fragilitate peccauerit, non animum despondeat, desperatione nulla ducatur, speret ueniam, nō suas uires respiciens, sed seipsum abnegans, se totum effundat in IESVM Christum, qui ad dexteram Dei Patris sedens noster est patronus & aduocatus, mediator & reconciliator apud misericordiarum patrem. Tametsi propter iniustitias nostras uenia indigni sumus, ille tamen iustus est, qui pro nobis ueniam suo sanguine meruit. Et hanc nobis impartit sua immensa misericordia, de immundis mundos faciens. Iob 14. Quis potest facere mundum de immundo conceptū semine? Non ne tu, qui solus es? Non dicit Ioannes, Habetis sed, habemus. Maluit enim se peccatorum numero adscriptum pronuntiare, ut Christum haberet aduocatum, quam arrogati supercilio de se magnifice presumere, & pernicioso exemplo simplices ab Euangelica illa humilitate & modestia (quam tam studiose suis uoluit commendari Christus) abducere. Cum dicit iustum, meminit illius magni iudicij, in quo Christus rex in maiestate sua iudicaturus est exacto iudicio omnes in conspectu apparituros, separans hædos ab ignis.

Humana fragilitas. Spes uentæ. Christus aduocatus noster.

Peccatorū numero Ioānes se adscribit.

Christus iustus

Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, &c. Christum esse aduocatum explicat, cum dicit esse propitiationem pro peccatis. Nam sua perlitatione Deum placatum et propitium reddidit. Obserua particulam Et, hoc loco accipi pro Nam, aut, Etenim. Christus est aduocatus, etenim est propitiatio. Aut, Nam est propitiatio. Propitiatorium operculum erat Arcæ Tabernaculi, Christum prefigurans, qui nostrorum est prauorum facinorū expiator effectus. Ob id dicitur propitiatio, operit enim multitudinem peccatorum, pro quibus satisfacit. Nec pro unius & alterius, sed totius Mundi peccatis Christum propitiationem esse tradit. Is enim est in quo Patri complacitum est uniuersam inhabitare diuinitatis plenitudinem, & per eum reconciliare cunctis erga se pacificatis per sanguinem eius, siue quæ in terra sunt, siue quæ in cælis. Colos. 1. Christus secundum diuinitatem peccatorum nostrorum propitiator dicitur: quia nobis condonat cum Patre, cuius æqualis est potestas. Sed secundum eandem diuinitatem nō dicitur propitiatio pro peccatis nostris, sed secundum humanitatē. Id est, est causa remissionis peccatorum nostrorū. Obtulit enim semetipsum pro nostra expiatione. Et hæc est causa meritoria & instrumentalis, ut præclare doctorum schola tradidit, in quantum homo redemptor, Dei & hominū mediator. Ad hæc facit, quod Paulus dicit 2. Corinth. 5. Deus erat in Christo Mundum reconcilians sibi. In quantum per Christum hominem fecit hanc reconciliationem. Habuit certè IESVS Christi humanitas ex unita sibi diuinitate idoneitatem satisfaciendi pro genere humano quodammodo infinitam. Tantum uigoris & efficacie exhibuerunt abundantes diuitie Dei in eo, ut abundè meruerit, & feliciter reconciliauerit quotquot peccatū Deo fecerat inuisos. Iustificamur ergo munere fauoris eius gratuiti, id est, beneficio redemptionis, quæ cōtigat nobis per IESVM Christum, quem Deus unicum uniuerso orbi proposuit propitiatorem. Querunt aliqui, Christus orat ne uoce, an solum miseratione sine uoce? Scio uenerabilem Bedam in hunc locum asseuerare, Christum non orare uoce. Sed, tanti uiri pace, dicere ausim, Et miseratione, & uoce orare, et interpellare. Ad Hebr. 7. Hic autem eō quod maneat in æternum, sempiternum,

Propitiatio pro peccatis nostris Et particula, pro, nam. Propitiatorij.

Christus propitiator.

Oblatio Christi secundū humanitatem.

Christus redemptor.

Reconciliatio hominis per Christum.

Humanitatis Christi uirtus.

Christus orat ne uoce pro uobis.

habet sacerdotium. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper uiuens ad interpellandum pro nobis. Ad Rom. 8. Quis est, qui condemnet? Christus IESVS, qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiã interpellat pro nobis. Tantum abest, ut ille condemnet, cum interpellat pro nobis.

Et in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, &c. Rhetorica occupatione exhortationem continuat, sequentia superioribus connectens. Digressionem fecit ab eo loco, Et sanguis filij eius IESVS Christi, &c. obiter differens de peccatorum remissione. Nunc uerò de puritate uitæ tractare orditur, præoccupans impiorum obiectionem. Dicit enim impius in corde suo, Si pro omnibus satisfactum est peccatis, tam præteritis, quam presentibus & futuris, impune ergo & liberè peccabo: quia unico Christi sacrificio omne peccatum est expiatum. Sed has blasphemias retundit Apostolus, dicens, Certissima Christiani hominis nota est, scire & cognoscere Dominum, hoc est, mandata eius obseruare. Est enim Christum cognoscere re ipsa Christianum esse. Aduerte, Est quadam Dei cognitio nuda, et sola apprehensio speculatiua, quam uel ipsi demones habet, de qua Paulus Roma. 1. Cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis. Est & altera Dei cognitio, quam uiuam dicimus fidem, habens inuictam & perfectam charitatem sibi annexam. Quæ non secus ab inuicem separantur, quam lux, illuminatio & calor ab inuicem. Hanc qui habet cognitionem, notam habet Christianismi, & pignus Spiritus in corde suo, ob signatus Spiritu promissionis sancto. Locus hic est à causa. Ex hac enim cognitione sequitur mandatorum obseruatio.

Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Cognoscendi uerbo explanat, quæ dixit in idem conuenire, Deum cognoscere, & mandata Dei seruare. Ergo auersio à Dei mandatis, contraria est Dei cognitioni. Cauendum igitur Christum crebro iactare, pronuntiare se CHRISTVM cognoscere, & interim uerbum eius negligere. Quoniam is planè mentitur, & ueritati ex diametro aduersatur, non secus atq; is, qui respondens & uerba pronuntians, ait se non loqui, & uocem non emittere.

Qui autem seruat uerbum eius, uerè in hoc charitas Dei perfecta est. Pulchra admodum repetitione utitur non tautologia uitio, quæ dici solet diuersorum uerborum eandem rem significantium inculcatio, sed ad maiore dictorum explanationem, & uehementiam. Quemadmodum, qui crebro se cognoscere Deum iactat, & iussa eius non seruat, is mendax est: ita qui præcepta seruat uerè in eo est charitas, id est, amicitia, societate & fœdere Deo iunctus est. Aut dici potest in hunc sensum, ut dicatur, Quisquis uerbum Dei seruat, in eo est charitas Dei perfecta, id est, ille uerè fidelis, & perfectus est. Ad hunc modum figura erit dicta hysteronlogia siue hysteron proteron, id est, sententiæ cum uerbis ordo mutatus, siue præpostera loquutio, hysteron, id est, ultimum, proteron prius, ut in 2. Aeneidos, Moriamur, & in media arma ruamus. Pro, in media arma ruamus, & moriamur. Idem, Postquam altis tetigit fluctus, & ad æquora uenit. Nam prius ad æquora uenit, quam tetigit fluctus. Ita & hoc loco, Prius fidelis est, & fidem habet, quam mandatorum fiat obseruator.

In hoc scimus, quod in ipso sumus. Elegantissima Epanalepsi, hoc est, repetitione cum maiore rei explanatione utitur. Dixerat enim prius, Et in hoc scimus, quoniam cognouimus eum. Idem nunc repetit post probationem, dicens, In hoc scimus, quod in ipso sumus. Et quod paulò antè dixit, Quod cognouimus eum: nunc clarius pronuntiat, Quod in ipso sumus, hoc est, huic societate, amicitia, & fœdere cõiuncti sumus.

Qui

Impiorum blasphemæ uoces.

Christiani hominis signum. Cognoscere Christum. Cognitio Dei multiplex.

Mandatorum obseruatio.

Tautologia.

Verbum Dei seruari.

Hysteronlogia Hysteron proteron.

Epanalepsi.

Esse in Deo.

Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Præcedentium elucidatione continuat, adducens argumentum ab exemplo. Constat nos esse Christianos, si ad ipsius Christi exemplum uitam nostram instituerimus, & quemadmodum ille ambulauit, ambulauerimus. Dicit enim ille in Euangelio, Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Item, Si quis mihi ministrat, me sequatur. Item, Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Sequamur ergo præceptorem sedentem ad dexteram Dei patris, & nos suo spiritu docentem, & dicentem in Euangelio, Quoniam mitis sum & humilis corde. Hunc imitationis modum per suum spiritum in nos transfundit & immittit, quem modum humanus sensus neq; attingit, neq; ueri speculi imaginem assequitur. Sunt enim huiusmodi mysteria abscondita à sapientibus huius seculi & paruulis reuelata, ut in priore ad Corinth. Paulus abundè docet. Hanc imitationem IESVS Christi haurire poterimus ex sacro Euangelio, ex sacra IESVS Christi doctrina nobis per suam Ecclesiam Spiritu afflata & directam, expressa tanquam ex fonte diuino, de quo qui uerè & piè biberit, fiet in co fons aquæ uiuæ salientis in uitam æternam. Si ergo Christianus es, age, Christum magistrum uitæ & moribus, hoc est, fide, charitate & innocentia uitæ imitare. A maioribus semper modio esse pronuntiatum, Omnem Christi actionem nostram esse institutionem, non quod mortuum suscites, aquam in uinum protinus uertas, aut quadraginta dies ieiunij & inedia superes. Nam ea, quibus diuinitatem demonstrare uoluit, sub hac regulam non cadunt. Sed ea, quibus uitæ puritatem & innocentiam commendauit. Fieri non potest ut quis mortalium ita ambulet sicut Christus ambulauit. Sed pro nostro modulo, & iuxta uim gratiæ nobis à Deo concessæ. Obserua uerbum Ambulandi, pro Conuersandi, modo usurpatum. Et cum dicitur à Ioanne, Qui dicit se in eo manere: allusum est ad uerbum CHRISTI Ioan. 14. Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus.

Charissimi, non mandatum nouum scribo uobis, &c. Peruenusta occupatione refellit obiectionem quorundam, qui Apostolos reddebant inuisos, quasi sua prædicatione rebus nouis neglectis maiorum traditionibus studerent. Propterea Apostolus ait, Quod mea hac exhortatione ad uitæ puritatem & Christi imitationem propono, nihil noui affero. Nempe uos ab initio audistis uerbum hoc, & hanc exhortationem, hoc est, didicistis & audistis in lege & Prophetis. Quid enim ille legisperitus magistro uitæ se legere respondit? Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Et proximum tuum sicut teipsum. In his duobus præceptis uniuersa lex pendet, & Prophetæ. Hoc ipsum est, quod uobis pronuntio, eò tendit tota Scriptura, nimirum ad commendandum mutue charitatis inter omnes studium. Hoc istud est mandatum, mea exhortatio, quam audistis. Obijcies fortasse, cum eadem sit doctrina, idem præceptum ante CHRISTVM natum, quod & post Christum natum: ut quid ergo homo factus est? Quid nobis nascendo contulit filius Dei ò Apostole?

Iterum mandatum nouum scribo uobis, quod est uerum in ipso & in uobis, &c. Ea parte (inquit) qua Christus est exhibitus, mandatum est nouum, noua nempe est Christiana prædicatione. Quia omnia in lege & prophetis contenta, in filio Dei uera sunt, imò & in nobis, per huc certiora & perfectiora exhibita sunt. Moses umbra & tenebræ, Christus corpus, lux, & ueritas. Lex enim per Moysen data est, Gratia autem & ueritas per IESVM Christum. Qui spiritu Christi ducuntur, ueritatem hanc amplectantur (tantum abest ut hanc expectent) & præcepta diligunt, agnoscentes

Christiani Christum formam uitæ habent. Ioan. 13. b Ioan. 12. d Ioan. 13. b

Matth. 11. d

Mysteria abscondita per ecclesiã reuelata.

Christi actio nostra est institutio.

Christi imitatio. Ambulare pro conuersari.

Ioannis doctrina non est noua.

Christiana religio ueteris est & tamen noua. Christi et Moysi collatio. Ioan. 1.

scentes IESVM Christum umbras & typos antiquasse, atque adeo legi satis fecisse, ut amplius lex queri non possit, quod illi quicquam debeatur. Hunc esse sensum comprobant uerba, quae sequuntur, Quoniam tenebrae transferunt, & lumē uerum iam lucet, hoc est, Maiores nostri sub lege & prophetis typos & umbras habuerunt: nos uero lumen ipsum, nempe Christum ipsum exhibitum. Quem amplexatus uir ille insigni pietate senex Simeon dixit, Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, Quod paraſti ante faciem omnium populorū, Lumen ad reuelationē gentium, & gloriam plebis tuae Iſraēl. Quidam ad hunc modum interpretantur, mandatum de dilectione uetus est ab Abelis tempore ad hanc usque tempora à multis obseruatum: At exhibitio tam feruentis dilectionis, qua quis etiā pro inimicis uitam profundit, noua est praedicatio, dicente Domino Ioā. 13. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem sicut dilexi uos. Hoc nouum mandatum probatum est primò in IESV Christo, qui pro nobis, cum adhuc inimici eius essemus, mortuus est. Atque id est, quod hoc loco Apostolus ait, Quod est uerum in ipso, scilicet Christo, qui hanc tantam dilectionem sacrosancti sui sanguinis pretio exhibuit, atq; in eo probatum est hoc nouū mandatum: & in uobis ipsius imitatoribus dono & gratia eius probabitur. Est re uera donū Dei, pati pro Christo, ut autor est Paulus in Philip. 1. cap. Quia uobis donatum est pro Christo, nō solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. Audi Paulum hoc dono insignitum audacter pronuntiantem Colof. 1. Adimpleo ea, quae desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Hæc indicant quanto charitatis seruore astuauerit Paulus ad huius noui mādati exercitium. Quod & ueri imitatores IESV Christi pro uirili assequi studeant. Magis mihi probatur prior sensus, propter sequentia uerba, ut adnotatum est.

Mandatum uetus & nouum.

Mandatum nouum.

Christiana religio quibus constat

Esse in luce.

Odiū fratris.

Animus quibus occæatur.

Morum parentes unicuique ætati congruæ.

Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, &c. Eandem rem uarijs modis effert, docens Christianam religionem non solum sinceritate uitæ, sed & mutua dilectione constare. Accepta occasione argumentum à luce sumit. Dixit paulò antè Legem, typos, & umbras cessasse, rem uero adumbratam exhibitam esse. Hoc est, ipsam Christum, quem lucem appellat, alludens ad id quod dicit ueritas Ioan. 8. Ego sum lux mundi. Qui sequitur me non ambulat in tenebris. Qui dicit se in luce esse, hoc est, Christum & lucem Euangelicā sibi illuxisse, & fratrem suum odit, hoc est, illi non succurrit, & rationē eius nō habet, etiam si grandia iactet & mira eloquentia Christum efferat, in tenebris est usque adhuc, hoc est, Christo amicitia & scedere non est iunctus, imò extra Christum lucem ipsam est. Obserua hoc loco metaphoram lucis & tenebrarū. Quæ admodum luce intelligit Christi cognitionem: ita tenebris notat cæcitatem & ignorantiam. Quemadmodum, qui fratrem diligit, in luce Christo ambulat, neminiq; offendiculo est: ita qui fratrem odit, impingit, non aliter, quàm qui in tenebris ambulat. Occæcant enim animum ira, inuidia, & fratris odium, non secus atq; tenebræ oculos. Elegati metaphorā utitur significationem deflectens à corpore ad animum. Simili allegoria usus est Christus Matth. 6. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totū corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Scribo uobis filioli, quoniam remittuntur uobis peccata. Fusiore & abundantiore sententia repetit de Christiana religione, quam paucis superioribus perstrinxit, morum parentes, & potissima Euangelicæ doctrinæ capita cuiuslibet ætatis hominibus congrua scribit, ut doceat se non studere rebus nouis, sed repetere, quæ antiqua & diuina sunt. Tres distinguit ætates, puerorum, seu filiorum, iuuenum & senum,

num, & unamquamq; bis ponit, tribuens quod unicuiq; congruit. Primo ergo loco filios seu pueros, qui per inscitiam labuntur, salutat, felices, felici illo sydere pronuntians, quo illucescit illis gratia remissionis peccatorum, nec solum ijs, qui iam cœperunt peccare, sed his, qui adhuc cunabula exercent, illucescit lauacro regenerationis, quo filij Dei designantur, donanturq; tribus illis comitibus, fide, spe & charitate. Impossibile est enim sine fide Deo placere, Hebr. 2. cap. Solent, quos in Christo genuerunt Apostoli, uocare filiolos: ut Paulus Galatas, Filioli mei, inquit cap. 4. quos iterum parturio donec formetur in uobis Christus. Aut filiolos dicit in fide tenellos, & qui adhuc solidiore cibo uesci nequeunt. Eiusmodi erant, de quibus loquitur Hebr. 5. Facti estis, quibus lacte opus est, non solido cibo.

Puerorū infilitutio.

Baptizatis tres theologice uirtutes insinuat. Filioli qui dicuntur.

Nomē pro uirtute.

Nomine Dei in scriptura Deū intelligimus.

Propter nomen eius. Propter nomen, non Ioannis, Pauli, Apollo, aut cuiuslibet alterius, qualis qualis fuerit creatura illa, ne diuisus uideatur Christus, & creaturæ adscribatur, quod soli Deo competit. 1. Corinth. 1. Diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis? aut in nomine Pauli Baptizati estis? quasi dicat, Non. Sed propter nomen eius, id est, in uirtute & merito Christi. Act. 4. Hic est lapis, qui reprobatus est à uobis edificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Obserua. Oraciones istæ, per nomen eius, propter nomen tuum, uel in nomine tuo, & huiusmodi, ab Hebræis deriuarunt, atq; eundem sensum habent, quem nostræ familiares, Oro tuam maiestatem, tuam reuerentiam, maiestati, reuerentiæ, uel præstantiæ tuæ placeat. Et quemadmodum Christus Ioan. 17. dicit, Manifestaui nomen tuum, perinde est ac si diceret, Manifestaui te. Ita & cum dicimus, Libera nos propter nomen tuum: ac si diceremus, Libera nos propter temetipsum. Ad hunc modum dicebant Apostoli Matth. 7. Non ne in nomine tuo prophetauimus? hoc est, non ne per te, tuo nomine & uirtute prophetauimus? Similiter in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: id est, in uirtute Patris & Filij & Spiritus sancti. Dei ergo nomine in Scriptura ipsum Deum & maiestatem eius ac gloriam designari constat, Psal. 8. Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum. Item, Deus in nomine tuo saluum me fac.

Esse ab initio.

Deuter. 32. a Agg. 22.

Adolescentes. Satanas iuuenibus maxime insidiatur. Lubrica ætas.

Verbū Dei robur iuuentutis.

Scribo uobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Nolo uos insalutatos relinquere, quorū ætas eò in Christiana religione promouit, ut iam multos fidei filios procreasse facile crediderim, quos uel sola præsentia & morum integritate instruere, & cibo cælesti enutrire potestis. Datum est uobis ardua & solida fidei docere, ut puta quòd IESVS Christus est ab initio. id est, Deus est & cœternus Patri & Spiritui sancto. Huius disciplinæ tam arduæ, cuius estis iam idonei auditores, uelim uos memores esse. Cognouistis enim eum, id est, IESVM, qui est ab initio, id est, ab æterno cum Patre & Spiritu sancto. Patrum nanq; est antiqua meminisse ac nosse, illaq; minoribus explicare, dicente Scriptura, Interroga patres tuos, & annuntiabunt tibi. Scribo uobis adulescentes, quoniam uicistis malignum. Qui iactis in fide fundamentis adulescunt, proficiunt, accessionem & incrementa fidei faciunt, adulescentes iure dici possunt. Nulli hominum ætati Satanas æquè insidiatur, atque iuuenili, quod ea ætas ijs abudet, quibus uitia aluntur. Propterea maiores nostri ætatem hanc lubricam dixerunt. Indiget ergo hæc ætas armis aduersus Satanam. Quæ Paulus copiose descripsit Ephes. 6. cap. Adulescentes ergo uocat, qui solido uescientes cibo, hoc est, uerbo Dei, ualent robore (Ex Dei enim uerbo robur est iuuentutis Euangelicæ) uincuntq; malignum. Hæc uirtus resistendi, hæc uictoria non uiribus nostris, ut ne quis gloriatur, sed gratiæ

Membra corporis Christi.

gratie Dei adscribenda est. Solet enim Christus in sui corporis membra uim & robur infuere: huius corporis partes sumus fide illa uiua, qua Christo foedere & amicitia iungimur. Considerate, quia adolescentes estis, ait Augustinus. Pugnate ut uincatis, uincite ut coronemini, humiles estote, ne cadatis in pugna. Malignum, id est, diabolium. Graecis est, illum malum, nimirum Satanam, additur articulus Emphasin indicans.

Malignus.

Scribo uobis infantes, quoniam cognouistis patrem. Hæc repetita exhortatio Apostolum ostendit multo & pio zelo ductum. Pueros & infantes in Christo, humiles Spiritu, qui quod magis sese abnegant, eò altius Patrem Deum cognoscunt, & aternitatis arcana profundius contemplantur. Quæ abscondita sunt a sapientibus & prudentibus huius seculi, & reuelata sunt paruulis. Patrem regenerationis, id est,

Filij Dei.

Deum cognouerunt. Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Prius solum patrem carnalem agnoscebant, sed eo, qui ab initio est, illis illucescente, ut ex Deo nati, Patrem cœlestem adorant. Facit enim Pater ille cœlestis per omnia, quod solent parentes ad amantem præstare liberis. Producit enim, fouet, nutrit, conseruat, protegit, condonat, regit & sanat. Psal. 103. Sicut miseretur pater filiorum, ita miseretur Dominus timentibus se.

Paternus animus erga filios

Scribo uobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Ut agnoscamus quam magnum, inestimabile & nobile sit donum diuinæ cognitionis, secundò ob oculos ponit cognitionem hanc, quam nullis uerbis satis commendare possumus. Fortasse offendi uos (ait Apostolus) quòd paulò ante humili quodam nomine hunc nuncupauerim, nempe patrem. At non terrenus pater, sed cœlestis, & quem ab initio cognouistis, hoc est, aternam substantiam, uitam & lucem. Graecis est, Scripsi: non, Scribo.

Scribo uobis iuuenes, quoniam fortes estis, &c. Secundò conuertit sermonè ad adolescentes, quibus prius scripsit solum illos uicisse illum malignum & Satanam. Sed non explicauerat, quòd hoc loco addit, nempe uictoriæ neruum & uim, quæ est fortitudo, hoc est, constantia Christiana, quam maxime in nobis uerbum Dei parit, fouet, corroborat, & conseruat: quæ maxime commendata fuit in Patriarchæ Ioseph singulari continentia, Genes. 39. Hoc uerbum Dei internum est, & afflatus Spiritus sancti, fides, timor Dei & eius religio. Verbo præteriti uicistis, pro futuro uincetis, est usus, figura Enallage, quæ immutatio est. Quia Enallage pulchrè usus est Lucullus Imperator, qui antè quam aduersus Mithridatis & Tigranis copias pugnare cœpisset, clamauit, uicimus milites. Nondum uicerat, qui nondum pugnare cœperat. Sed uidebatur uicisse, qui uincendi occasionem nactus erat. Ita & hoc loco Apostolus iuuenes uicisse dicit, qui uincendi rationem habent, nempe Christum carnis & maligni uictorem. At id est, quòd dicit, Et uerbum Dei manet in uobis. Ista est fortitudo uestra, hoc robur uestrum, quo robusti & fortes non solum resistitis, sed & uincitis.

Victoriæ neruus in conflictu spiritali. Constantia Christiana. Verbi Dei uis.

Enallage. Lucullus.

Verbum Dei in nobis manere.

Nolite diligere Mundum neque ea, quæ in Mundo sunt. Digressione usus docuit doctrinam hanc & religionem Christianam de fide & mutua dilectione tractantem, non esse nouam, sed uetustam & sacrosanctam: nunc redit ad institutum, & puritatem uitæ commendat, retegens quibus labefactari potest. Prima fronte ostendit Mundum, id est, homines impios, & ea, quæ sunt ipsius Mundi ad impietatem allicita, cuiusmodi sunt concupiscentiæ, fugienda esse, nulloque foedere & amicitia nos debere illis coniungi. Qui fieri potest, duo ex diametro contraria in idem coalescant? Aduersantur & pugnant inuicem amor Dei & amor Mundi. Dei amor purus est, spiritalis &

Mundus per hominibus et impietate.

lis & uiuificans. Amor Mundi impurus, carnalis, mortem inferens: Qui ergo fieri potest ut qui Deum amat, simul & Mundum diligat?

Si quis diligit Mundum, non est charitas Patris in eo. Ne puritati uitæ studeamus, pro uirili mundialis amor obstat, & qua fieri potest uia, ab amore Dei nos reuocat. Ergo Patris nostri (quem ab initio esse cognouimus) amor natura ipsa carni & Mundo aduersatur. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Non ergo patri Deo charus est, qui diligit Mundum, & ea quæ in eo sunt, cuiusmodi sunt concupiscentiæ.

Mundialis amor Deo aduersatur. Galat. 5. d

Quoniam omne quod est in Mundo, concupiscentia carnis est, &c.

Apertius probat quòd dixerat, in eo non esse Patris charitatem & uitæ puritatem, qui Mundum diligeret. Omnia quæ ex Mundo sunt impura sunt, nihil ergo commune habet Mundus cum Deo, qui purus & sanctus est. Studium Mundi foedum & abominabile est. Quòd do cet ex tribus, quibus summam omnem uitiorum colluuiem, eandem que ex Mundo esse colligit. Quicquid uitij est in Mundo, hoc est, inter seculi amatores, Aut est concupiscentia carnis, ut foeda carnis cupiditas, & carnalia desideria. Aut concupiscentia oculorum, qua omnia flagitia, quæ externis sensibus, uisu, auditu, tactu, gustu, & olfactu concipiuntur & fiunt, intelligit. Hoc est, summa habendi cupiditas insatiabilis & inexpugnabilis. Ecclesiastæ 4. Non satiantur oculi auari diuitijs. Ecclesiastici 14. Insatiabilis oculus cupidi. Aut superbia uitæ, id est, fastus & ambitio, quæ est uanorum honorum, ut regnandi, dominandi in Mundo uanissima cupido. Quicquid reuera animalis homo agit, Aut propter foedas carnis cupiditates, aut propter inexplebiles diuitias, aut propter ambitionem uanam agit. Ergo non est in eo Dei charitas, qui Mundum amat. His tribus insultibus nemo nescit Adam tentatum & uictum. Primò, appetitu cibi prohibiti. Secundò concupiscentia oculorum, desiderio sciendi bonum & malum. Tertio, superbia uitæ. Huic enim dictum est a Serpente, Eritis sicut dii. Christum uerò tentatum a Satana, sed uictorem. Primò, cibo. Dic (ait Satanas) ut lapides isti panes fiant. Secundò, concupiscentia oculorum, hoc est, curiositate uidendi si è pinna demissus ab angelis susciperetur. Cum dictum est, Mitte te deorsum. Tertio, inani iactantia, Cum Satan illi ostendit omnia regna Mundi, uolens adorari. At hæc non erant ex Deo. Propter quæ confusus abiit Satanas, Christo manente uictore. In quo uictoria nostra est, si iun-cera & uiua fide huic perpetuo adhaerimus.

Mundi impuritas. Studium mundi foedum.

Concupiscentia carnis. Concupiscentia oculorum.

Superbia uitæ.

Animalis hominis scopus.

Adæ tentatio triplex. Christus tentatus sed uictor

Victoria nostra in Christo.

Mundus transibit & concupiscentia eius. Dehortatur à carnalibus desiderijs, uitæ puritatem suadens argumento ab utili & inutili sumpto. Mundus, inquit, transibit & concupiscentia eius. Inutile est Mundo inherere, qui nihil usquam in orbe uel firmum uel satis tutum habet, ut docet Ecclesiastes, Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Mundus, id est, homines mundani & animales transibunt & morientur, quorum uita est uelut bulla aut uapor, autore Iacobo 4. cap. Quæ est enim uita uestra? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Aut Mundus transibit, cum in die iudicij per ignem in meliorem mutabitur figuram, ut sit cœlum nouum & terra noua. Transibit & concupiscentia eius. Quia tempus patrandæ luxuriæ, uel committendi peccati ultra non erit. In illa enim die peribunt omnes cogitationes eorum. Si ergo Mundum secutus fueris, cum Mundo & transibis & peribis. Vide quam inutile & damnosum sit sequi Mundum. Quis nesciat toties iam maxima esse mutata, imò funditus euersa esse felicissimarum gentium regna? Summos uiros è summis magistratibus deturbatos? Opulentissimos ad extremam redactos esse pauperiem? Est ergo uanum

Mundo nihil inhiamus.

Uitæ humanæ breuitas.

Mundi uanitas.

Mundo adherere. Quare Apostolus his subijcit quod contrarium est, nempe

Voluntatem Dei facere.

Qui autem facit uoluntatem Dei, manet in æternum. Voluntatem Dei faciunt, qui uia fide Christo adherent, & qui uitam suam ad exemplar Christi quam proxime componunt. Hi non transibunt, sed permanent cum Christo perpetui.

Fidelium ornatu.

Hi peccato & Mundo moriuntur, uiuunt autem Deo. Hi in luce ambulant, relictis tenebris. 1. ad Thessal. 4. Hæc est enim uoluntas Dei, sanctificatio uestra. In his nullus fætor mundialis, sed odor suauissimus ex thure spiritus, oratiõe sancta, & casto corde corã Deo.

Mali uitandi suasio.

Filioli, nouissima hora est. Vt deterere à falsa doctrina possit, digressione quadam, & ea quidem breuissima, uititur, cohortans ad multam uigiliam & ad constantem perseuerantiam in religione Christiana. Atque quemadmodum patres filiorum studiosissimi quoddam imminens periculum suis ostentare solent, si mandatorum fuerint negligentes: ita & Apostolus ad hunc modum, quos in Christo genuit, quodam terrore auocat, ut à falsa doctrina caueant, dicens, Nouissima hora est. Id est, instat dies illud iudicij, dies ille horribilis. Quis dicat, Mementote obsecro uos omnes ante tribunal IESU Christi sistendos esse, illius que uoce uel damnandos uel absoluidos, qui omnia nouit, etiam cogitatus uestros. Quare nobis diligenter uigilandum est. Simili est usus loquutione Paulus Roma. 13. Hora est iam nos de somno surgere. Aut nouissimam horam uocat

Nouissima hora.

tempus presens, uices gerens illius nouissimi temporis, quo insignis ille religionis Christiane hostis, seditiones & tyrannidem supremam in Euangelium IESU Christi exercet. qui iam his temporibus, ut præclare Paulus 2. ad Thessal. 2. mysterium operatur iniquitatis. Quo fit ut nouissimam horam dixerit hoc tempus Ioannes, quo discipuli illius magni Antichristi legatione funguntur, impietatem in Euangelium exercentes.

Antichristi tyrannis.

Et sicut audiuitis, &c. verbo presentis temporis uititur propter prophetiæ certitudinem. Tanta est enim Prophetiæ uirtus & certitudo, ut Prophetæ quod futurum est uerbo presenti explicent. Hic tropus frequens est in Dauide & alijs. Nota & signum illius magni & extremi iudicij est aduentus illius insignis hostis, qui bestia magna, filius perditionis, homo peccati, Idolum à Daniele 11. Paulo 2. ad Thessa. 2. & alijs Prophetis dicitur. Illius regnum maximè abominandum, quo uirtus, gloria & maiestas Christi supra modum blasphemabitur, contemnetur, & propemodum abolebitur.

Prophetiæ certitudo.

Nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia nouissima hora est. Tametsi Antichristus ille insignis furcifer nondum uenit, tamen præambulones eius uenerunt. Per Antichristos omnes Dei hostes & Euangelicæ doctrine aduersarios, ueritatis obscuratores: tenebriones & impostores intelligit. Si rogaueris quos hoc loco intellexerit Apostolus Antichristos, facillè agnosces si Chronica & prima Ecclesiæ historiographos Tertullianum, Irenæum, & Eusebium cõsulas. Deprehendes enim Simonem magum & Menandrum à sectatoribus suis loco Dei adoratos, Saturninum, Basilidem, Carpocratem, Cerinthum & Hebionem, Christi uel diuinitatem uel humanitatem negantes, Ioannis temporibus floruisse. Vnde ex his pulchrè Ioannes colligit, Quia nouissima hora est.

Iudicij extremi hora. Antichristi nouissima.

Antichristi præambulones. Antichristorum nomina.

Antichristi & heresiarchæ tempore Ioannis.

Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Ex circumstantia quadam indicat qui fuerunt illi, dicens, Ex nobis prodierunt. Occupat. Diceret aliquis: Si Christiani fuerunt, & sacro loti sunt baptisate, Quare nos ab illorum doctrina absterres? Respondet, E nobis prodierunt. Quasi dicat, Versati in castris Christi baptizati sunt, sed transfugæ facti sunt, & à fide & uera religione descuerunt, à Christo ad Antichristum defecerunt. Solo nomine & titulo Christianorum numero recensiti sunt, sed

Transfugæ heretici.

sed

sed nunquam uerè crediderunt. Nam nunc produnt quales fuerunt: cum à pastoris uoce nunc abhorreant. Ex nobis quidem exierunt, hoc est, sunt à patribus progeniti. Asiani sunt generis nostri: Sed non sunt è nobis. Id est, non ducuntur eodem animo & affectu quo ducimur. Secundum carnem sunt fratres, sed nõ secundum religionem & pietatem. Hæc eadem sunt quæ pulchrè obijcit Paulus Israëlitis profitentibus se Abrahamæ filios, Roma. 9. Non enim omnes qui ex circumcisione sunt Israël, hi sunt Israëlita: neq; qui semen sunt Abrahamæ, omnes filij.

Fratres secundum carnem.

Nam si fuissent ex nobis, permanissent utique nobiscum. Ab ipsius religionis Christianæ natura docet hereticos non esse recensendos inter ueros Christianos. Nam si in albo & numero Christianorum fuissent post agnitam ueritatem, neq; illam oppugnassent, neq; euertere conati fuissent, sed exemplo Petri in suscepta semel professione perstitissent. Ioann. 6. Dixit ergo IESVS ad duodecim, Nunquid & uos uultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. De his qui post agnitam ueritatem eandem oppugnant, amplè scripsimus in capite sexto, ad Hebræos.

Permanendam in euangelio.

Sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. Post cribratum triticum necesse est ut uentiletur palea. Deo permittente cum adueniunt tentationes, occasione quadam uentorum expelluntur foras ueritatis oppugnatores: apparent enim palea, & non grana, quæ probantur & adseruantur. Huic simile est quod scribit Paulus 1. Corinth. 2. Nam oportet & hereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in uobis. Idem diligentissimè tractauit Paulus secundæ ad Timotheum secundo. Similiter & Tertullianus in præclaro illo suo opusculo de proscriptionibus hereticorum.

Hereticorum à fidelibus expulsi.

Sed uos unctiõnem habetis à sancto, & nostis omnia. Timendum forsasse erat, audito tanto periculo & malo quam maximo ab hereticis imminente, ne animos desponderent. Quare hos consolatur, annuntians neq; doctorem abesse qui ueritatem doceat, neq; consolatorem longè abiisse, qui in aduersis tutetur & solatio sit, si religioni Christianæ & doctrine ipsius spiritus sancti indiuisè adhaerint, qui omnia, quæ ad salutem faciunt, pandit & manifestat. Charitas enim diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, Roma. 5. Ioan. 14. Ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, spiritum ueritatis, quem Mundus non potest accipere, quia non uidet eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum: quia apud uos manebit, & in uobis erit. Et paulò post ait, Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia quecumq; dixero uobis. Propterea ait, Et nostis omnia. Quod dictum putauim per synecdochen. Nam fideles quæ scitu sunt necessaria ad salutem consequendam intelligunt. Multa sunt, quæ ignorasse profuerit. Audi sapientem Ecclesiasti. 3. Altiora te ne quesieris. & Noli altum sapere, sed time. Idem copiosissimè tractat Paulus Roma. 2. & 1. Corinth. 2. cap. Vnctio spiritalis est, ait Augustinus, cuius sacramentum est in unctiõne uisibili.

Doctor fidelibus præsentissimus.

Nosse omnia.

Vnctio spiritalis.

Non scripsi uobis quasi ignorantibus ueritatem, &c. Præoccupat. Dicitis forsasse, Si omnia nouimus, & didicimus ab unctiõne: Quid hac tua institutione indigemus? Respondit, Intellego uos scripturas didicisse, & rerum diuinarum non esse imperitos. Sed hac mea exhortatione & institutione uolui uos excitare, ut frequentius

Meditatio sacrarum literarum utilissima.

rerum diuinarum meditatione, in religione Christiana promoueat. Dicit enim Propheta Prouerbiorum primo, Audiens sapiens sapientior erit.

Mendaces extra caulas Christi sunt.

Et quoniam omne mendacium, &c. In uoce mendacii et ueritatis res pro personis accipit. Omne mendacium, id est, Viri mendaces non sunt ex ueritate, id est, de consortio uere fidelium. Hic Tropus metonymia est. Probat hoc loco Apostolus eleganti syllogismo à repugnatis sumpto, Hæreticos, etiã quãlibet magna iactantes, non esse de coetu Christianorum. Qui mendax est (inquit) ex ueritate non est. Sed qui negat IESVM esse Christum, ille mendax est. Ergo quisquis negat IESVM esse Christum, ex ueritate non est. Dicuntur negare IESVM esse Christum, qui in eo omnẽ nostrã redẽptionis et salutis causam non querunt. Similiter qui eius aut diuinitatem aut humanitatem negant.

Quid negare Iesum esse Christum.

Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium. Omnis qui, &c. Amplificatione nunc aperit quos intellexerit Antichristos. Antichristus, dictio est composita ex uerba particula aduersatiua et Xristos. Qui ergo uel humanitati uel diuinitati Christi aduersantur, hi Antichristi sunt. Pater et Filius unum sunt. Ego et Pater (ait ille) unum sumus. Qui ergo negauerit Filium, necesse est et Patrem neget. Pater et Filius relativi dicuntur. Sunt ergo simul natura. Vna est Patris et filij uoluntas, una potestas et facultas. Nã sicut Pater suscitatur mortuos et uiuificat, sic et Filius quos uult uiuificat. Ioã. 5. Idẽ honor. Qui nõ honorificat Filium, nõ honorificat Patrem qui misit illum. Qui negat IESVM esse Christum, negat Patrem, qui de IESV testatus est Matth. 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complaceui, ipsum audite. Negat et Filium, qui Patrem negat. Ille enim Ioã. 17. de Patre et seipso ait, Hęc est autẽ uita aeterna, ut cognoscant te solũ Deum, et quẽ misisti IESVM Christum. Optimo ergo iure fit, ut qui negauerit Filium, Patrem perdat. Et qui confessus fuerit Filium, Patrem habeat. Hęc docentur à Christo Matth. 10.

Antichristus quis dicitur. Pater & filij æqualitas & unitas.

Voluntas una patris & filij. Honor unus patris & filij.

Hæresum antidotum est uerbum Dei. Verbum Dei uirtus.

Pater filio pre-nominatur. Interdum filius patri.

Permanere in patre & filio.

Promittere promissionẽ.

Christus uerus in patre & filio est.

Vos quod audistis ab initio, &c. Post enarrationem et demonstrationem Antichristi, conclusionem subdit, qua hortatur ut neglectis nugis et Antichristorum nauis, in uera et pia religione persistant: quam ab Apostolicis et prophetis scriptis didicerunt. Omnium Hæresum antidotum est uerbum Dei, quod in animo seruatum fructum producit centesimum. Internum enim habet fidelis hospitem et doctorem, eum qui 1. Corinth. 3. solus incrementum dat Ioan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum uenimus, et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos nõ seruat. Filium Patri pre-nominauit, nõ quod maior Patre sit: Sed id factum putato, ne Arriani aut huiusmodi ex hoc sibi insamendi sumerent, dicentes, Quod Pater maior sit filio. Quare modò Patrem modò Filium pre-nominare sacra scriptura solet. Aut quia Christus filius dixit, Nemo uenit ad Patrem nisi per Filium. Nullus diuinæ celsitudinis gloriam uidebit, nisi qui per sacramenta humanitatis, quam filius suscepit, renatus est. Obserua. In patre et filio permanere siue esse, est uita aeternæ consortem esse.

Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis Vitam æternam. Utilitatem et fructum ex seruata uita puritate demonstrat, eleganti Tropo usus, Promisit promissionem, hoc est, promisit Vitam æternam, quam promisit his qui perstiterint in religione Christiana. At quia his explicatur donum, intelligimus Spiritum sanctum. Quo fit ut persuasionis Christianæ obseruator maneat in Patre, Filio et Spiritu sancto. Hanc promissionem promisit ipse filius, qui est ipsa ueritas, Ioannis sexto, Hęc est uoluntas patris, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, et credit in eum, habeat Vitam æternam, et ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Et rur

Et rursum, Oues meæ uocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego uitam æternam do eis, et non peribunt in æternum.

Hęc scripsi uobis de his qui seducunt uos. Repetitione frequentatur, ut quod in auditorum animos inducere nititur, melius et tenacius imprimat. Nõ ob aliam causam scripsi uobis, quod in luce ambuletis, ut quod ab initio audiistis, in uobis maneat, quam ut à seductoribus, et nouis Antichristorum inuentis uos abstrahã, et uitæ puritatem cognoscentes eandem amplectimini per IESVM Christum, quem ab initio esse annuntiaui uobis. His reuera facile cognoscetis qui à nobis exierunt, et ex nobis non sunt.

Et uos unctionem quam accepistis ab eo maneat in uobis.

Occulta antithesi dehortatur à lucifugis et impostoribus, non à spiritali disciplina et ipsius spiritus illuminatione, quam ut sequantur et monet et hortatur. Quia cum in filiis Dei unctio et ipse spiritus solet manere, reliquum est ueri filij dent operã, ut semper maneat spiritus ille, qui ut perpetuus est ueritatis doctor, ita eius doctrina perpetuo durat. Figura usus est Alleotheta, quæ est accidentium contra artem positio. mutatione enim casus dixit, Vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in uobis. Ad hunc modum usus est Vergilius, Vrbem quam statuo uestra est.

Vnctio i Christianis.

Alleotheta,

Et non necesse habetis ut aliquis doceat uos. Sed sicut, &c. Particulam et, putauerim illatiuè accipiendam pro Vnde, aut Ergo. Ac si diceret, Vos spiritum sanctum unicum ueritatis doctorem habetis: ergo non est necesse alienos habeatis præceptores. Sed unctio et spiritui obedientibus hoc unum uelim esse persuasum, Quod uera et infallibilia sunt quæcunq; ille spiritus tradiderit. Atq; id est quod subdit, Et uerum est, et non est mendacium. Ac si diceret, Spiritus ille uerax est et infallibilis, quem Christus dicit nobis uera et infallibilia traditurum, qui etiam semper nobiscum sit permanens, ut non putetis hunc abesse ab his qui Christo fidẽ adherent, et ab eodẽ toti pendent. Vnctionem externam in multis sacramentis accipimus, ut indicem unctiois internæ, quæ est donum spiritus sancti, sine quo nihil eorũ, quæ caelestia sunt, percipimus. Animalis enim homo nescit quæ sunt spiritus. 1. Corinth. 2. Obseruandum, Si quis in fide uacillet, probatos præceptores et doctores, si adsunt, consulat. Hos enim in Ephes. 4. cap. Paulus eò constitutos esse docet qui suam operam darent ad consummationem sanctorum, in opus ministerij in ædificationem corporis Christi. Quod si abfuerint, Dominus non relinquet clamantem ad se. Propè enim est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate, Psal. 144. De his adnotauit 2. Conciliatione in s. cap. ad Hebræos.

Et particula p unde, ergo.

Spiritus uerax & infallibilis.

Et sicut docuit uos, manete in eo. Repetitionibus gaudet Apostolus, ut tenacius inculcet, et tanquam nomina nostra et digitos nostros memoria teneamus, quod hic concludit: maneamus in religione Christiana, et puritate uitæ, relictis doctrinarum nouatoribus et Antichristis.

Repetitionis uis.

Et nunc filioi manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, &c. Argumento à iudicij extremi horrore, metu et pœnis sumpto, hortatur ut perseuerent in puritate uitæ. Est enim idem, in Christo manere, et ambulare innocentissime. Adhuc hoc loco Apostolus his quæ præceptor Christus Marci s. dictabat. Qui enim me confessus fuerit, et uerba mea in generatione ista adultera et peccatrice, et filius hominis confitebitur eũ cū uenerit in gloria patris sui cū angelis sanctis. Habere fiduciam dicimus, hoc est, spem et liberam confidentiã, hoc est, nõ attoniti, nõ pudificati

Manere i Christo & purè uiuere idem est.

Fiduciam habere.

seu pudore affecti, spe inuicta & uiua cum tremore illo (ut dici solet) filiali ductamur ad eum, quem cum uenientem uidebimus, nullo afficiemur pudore, non confundemur, sed iuxta eius promissum ab eodem leti gloriose & feliciter excipiemur.

Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam, &c. Arguere uidetur Apostolus eos, qui cum magna & admiratione digna de Dei iustitia commentarentur, tamen scelestissimam & impurissimam uiuebant uitam. Propterea perseverat hortari ad uitae puritatem argumento sumpto a natura rei. Quasi dicat, hoc inditum est a natura ut filij parentum naturam referant: ergo, id est, quia iustus est, & hoc scitis, necesse est ex Deo renatum, hoc est, si delem, esse iustum.

CONCILIATIO.

IOANNES pugnantiā dicit cum docet & hanc Asianis dicitur epistolam, ait, Non necesse habetis ut quis uos doceat, unctio enim docebit uos. Respondeo, Apostolus inuit spiritum sanctum sic nobis adesse, ut rogantibus non sit defuturus. In his magnum uidetur seruandum esse sacramentum. Nam sonus uerborum nostrorum aures & eorum meringam attingit & percudit: sed magister spiritalis est intus. Voce & uocis strepitu admonemus: Si non sit intus qui doceat, inanis est uox nostra, & indocti redeunt auditores. Si audieritis agricolam Paulum 1. Corinth. 3. plane audietis & discernetis externum ab interno, preceptorem. Ego plantaui (ait) Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Interior ergo magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Magisteria externa sunt adiutoria quaedam, & admonitiones. Cathedram in caelo habet, qui corda & inflamat, & docet. Propterea internus magister dicit Matth. 23. Nec uocemini magistri, quia magister uester, unus est, Christus.

Magister internus. Magisteria externa.

DICTIO.

Advocatus. Paracletus.

ADVOCATUS, ab aduoco, qui alteri adest in causa, hoc loco Graecis est Paracletus, id est, patronus, consolator. Inter patronum & aduocatum discrimen facit Valla. Vide si iuuat. Aduocare Hebraei utuntur aliquando pro consulere, iuuare & defendere, quemadmodum & Latini. Isaie 59. Non est qui aduocet iustitiam.

Malignus.

MALIGNUS, qui difficultatem sui ostendit, hoc est, qui asper, difficilis, inuidus, auarus est.

Antichristus.

ANTICHRISTVS Latine contra Christum & contrarius CHRISTO filius perditionis.

Mundus uarijs modis usurpatur.

VVS huius dictionis Mundus, peculiaris est apud beatum Ioannem pro infidelibus, ut, Mundus me odit. Itē, Nō rogo p. Mūdo. et Dominus ad discipulos, Ego elegi uos de Mūdo. Et, Mūdo me odio habet. de reprobis differēs. Secus est quod Ioānes dicit 6. cap. Sic Deus dilexit Mundū ut filiū suū unigenitū daret. Itē, Et dat uitā Mūdo, id est, omnibus electis ubi ubi gentiū agant: propterea predicatur saluator Mūdi, id est, Ecclesiae catholice. Hoc in capite Ioānes accipit pro rerū terrenarū ambitione, dicens, Nolite diligere Mundū, &c. Hunc Mundū dicebat in se crucifixū Paulus ad Galat. ultimo, Per quē mihi Mūdo crucifixus est, & ego Mūdo, hoc est, gloriā, opes, delicias, & huiusmodi, quae ad Mundū spectāt, propter Christū ut stercora duxi, & nihili feci. Cōsueuerūt sacrae literae iniqua opera, & qui haec operātur, Mundū dicere, ut illud, Nō estis de hoc Mūdo, id est, ex ordine eorū qui mūdāna pertractāt. Mūdi spiritus dicitur humana sapiētia. 1. Corinth. 2. cap. Nos autē nō spiritū huius Mundi accepimus, sed spiritū qui ex Deo est.

Hora.

HORA pro tēpore ipso accipitur. Hora est nos iam de somno surgere, Roma. 13. respici

respicit enim, Ecce nūc tempus acceptabile. Aliquando pro ultima aetate seculi, uel nouissimis diebus, ut hoc loco, Nouissima hora est. Iuxta illud Pauli 1. Corinth. 10. In quos fines seculorum deueniūt. Quō fit ut plenitudo temporis a Prophetis similiter & tēpus regni Christi significetur per nouissimos dies, Isa. 2. & Matth. 4. Sancti olim in tāto timore uixerunt, quasi ipso die ducendi essent ad iudicē, & omnē diē pro nouissimo habuerunt, sequuti consiliū sapientis, Recordare nouissima, & in aeternum non peccabis.

Nouissimus dies.

TROPOLITANA scriptura Vngere significat in regem constituere. Vngendi uoce Hebraei omnem cultum ciuiliorem & humaniorem intelligunt, ut 2. Regum 12. Surrexit Dauid, & unctus & lotus est. Luc. 9. Vnxit oleo caput. Vnctos etiam sanctos sacerdotes & reges frequens appellat scriptura. Vnctio spiritum sanctum significat, similiter & operationem & donum eius.

Vngere.

Vnctionis uox

IESVS Hebraicē, σωτηρ Graece, Saluator uerò Latine dicitur, eò quod cūctis gentibus in salutem missus est. Messias Hebraicē appellatur, quia totius prophetiae sacerdotalis & regiae eminentia diuinitus insignitus est. Nam messias dicitur unctus Latine, uel Christus Graece. Christus uel Pontificale uel regium nomen est. Nam prius & pontifices unguento chrisimatis consecrabantur & reges, sed illi uelut mortales & corruptibiles ungebantur. Hic uerò sancto spiritu perunctus, & supra omnes electos. Hanc unctionem praesignauit Isa. 6. cap. dicens, Spiritus Domini super me, propter quod unxit me. Si delectat legito beatum Cyprianum, in explanatione symboli Apostolici. Vocatur uerbum, quia semper in Patre & de Patre, & nihil sine eo Pater iussit & fecit. Virtus, quia proprie de Deo est, & omnis potestas Patris in ipso consistit. Sapiētia, quia non aliunde quam a Patre ueniēs credētibus arcana caelestia reuerauit. Dexterā, quia per eum omnia opera diuina perfecta & absoluta sunt. Brachiū, quia in ipso non modò omnis uirtus, sed etiam omnia continentur. Sunt & alia huiusmodi nomina quae suis locis explicantur.

Iesus. Messias.

Christus.

Iesus cur uerbum. Iesus cur uirtus. Iesus cur sapiētia. Iesus cur dextera. Iesus cur brachium.

Qui ex Deo est, filius Dei nominatur, & est, CAP. III

VIDETE qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & simus. Propter hoc, Mundus non nouit nos: quia non nouit eum. Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas. Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, nō uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut diff

Charitas Dei.

Spes. Sanctificatio.

Ita. 53. c. 1. Petri 2. d.

Ioan. 13. d.

Sanctificatio purificat se, id est, dat operā sanctimonie iuxta praecipū Leuitici, Sancti esto, quoniam, &c.

ut dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei, et filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum, quoniam hæc est annuntiatio, quam audivistis ab initio, Vt diligatis alterutrum. Nō sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius, maligna erant, fratris autem eius, iusta. Nolite mirari fratres, si odit vos Mundus. Nos scimus quoniam transiit ius de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit: manet in morte. omnis qui odit fratrem suum: homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet uitam æternam in se manentem. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius Mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clausit uiscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. In hoc cognoscimus quod ex ueritate sumus: & in conspectu eius suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos: fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus. Et hoc est mandatum eius, Vt credamus in nomine filij eius IESU Christi: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius: in illo manet, & ipse in eo. & in hoc scimus quoniam manet in nobis, ex spiritu quem dedit nobis.

Ioā. 3. d. & 5. b
Cain
Genes. 4. b

Supra 1. b
Leuit. 19. d

Charitas Dei
in nos.
Iacob. 2. c

Ioan. 15. a

Ioā. 5. d. et 17. a
Ioan. 13. d. &
15. b

Manere in deo

Dilectiois mutue
com-
mendatio.

Vidite qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & simus. Singulari commendatione Dei beneficentiam & eius admirabilem in nos dilectionem effert, argumento sumpto ab ijs quæ nobis natura sunt insita. Dixit præcedente capite nos ex Deo natos. Ne ergo huius tam admirabilis beneficii immemores simus, hortatur ut uicem rependamus. Natura enim comparatum est ut uicissim diligamus qui nobis benefecerunt. Sed pater ille celestis sua immensa & ineffabili

In hoc] id est,
hoc indicio de
prehenduntur.

Corda nostra]
cordibus no-
stris.

bili gratia dedit nobis filium suum factum hominem: cuius beneficio nominamur, hoc est, sumus filij Dei. Quod si filij eius: ergo ipse nobis pater est, nosque hæredes illius, & coheredes IESU Christi. Obserua. Dare charitatem, est beneficentiam exhibere, & dilectionem re quapiam admirabili commendare. Præclarum est illud opus, in quo commendat suam misericordiam, quando nos miseros & maledictos; suos designat filios. Sunt qui putant uerbum Simus, superfluum, quod hic non sit discrimen inter nuncupari & esse. Quia hic loquitur de nomine quod a Deo tribuitur. Aut simus, dictum est, ne quis parum esse putaret nominari. Quod indicat Augustinus scribens, nam qui uocantur & non sunt, quid prodest illis nomen?

Propter hoc Mundus non nouit nos, quia non nouit eum. Occupatione præuenit, ut tacite obiectioni faciat satis. Dicent fortasse, Credimus nos & nominari & esse filios Dei: Sed interim multas & uarias tum corporis tum animi afflictiones patimur. Respondet, Non potest non uos odio prosequi Mundus. hic enim animalis est, uos uero spirituales. Animalis homo (ait Paulus 1. Corint. 2.) non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia est enim illi, et non potest intelligere quia spiritua-liter examinatur. Amplificat hunc locum Christus Ioan. 15. & 16. Pau. 2. ad Timoth. 3. & Iacobi 4. Simile est quod 4. Reg. 9. scribitur. Principes uiso discipulo Elisæi dixerunt ad Iehu, Quid uenit insanus iste ad te? Horum interitum & maledictionem prædicit Propheta Sapient. 5. Hi sunt (dicent) quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improprij. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce, quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.

Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Singulari consolatione hortatur ad tolerantiam & pressuram pro Euangelio ferendas. Filij IESU Christi sumus: ergo ambulandum sicut & ille ambulauit, ut illius uestigia sequuti eod ueniamus, ubi quietissimam cum illo agamus uitam. Non animos despondeamus, sed in pressuris uel durissimis pro nomine Patris nostri duremus, quæ ad id, quod nobis apparebit, impares sunt. Existimo enim, ait Paulus Roman. 8. quod non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Non dissimili consolatione hortabantur Paulus & Barnabas Acto. 14. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Huc accommodabitur illud Pauli, 2. ad Timoth. 2. Si commortui sumus, & conuiuemus. si sustinebimus, & conregnabimus. si negauerimus, & ille negabit nos. Facit ad huius loci explicationem quod scribit Paulus ad Coloss. 3. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo.

Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Rogabis fortasse, Quid futuri sumus? Respondet, Cum apparuerit, similes ei erimus. Hoc est quod Paulus ad Coloss. 3. dicit, Cum autem Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc similes ei erimus, morbis, affectibus, uarijs corruptionibus liberati, non solum his, sed & morte absoluti perennes erimus. Ad Philipp. 3. Nostra autem conuersatio in cælis est: unde etiam saluatorem expectauimus dominum nostrum IESUM Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ figuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem uirtutis suæ, quæ etiam possit subicere sibi omnia.

Charitatem
dare.

Nominare &
esse, idem.

Mundus ani-
malis.

Mundialium
uerba aduersus
pios.

Afflictorum con-
solatio.

Filio Dei resur-
gentes erunt si-
miles.

Videre Deū sicuti est.

Corpus nostrū cōfigurātū corpori claritatis Christi.

Christus beatorum speculū uerum.

Sanctificare se.

Error dicentū suas blasphemias nō peccata, sed morbos. Euangelij contemptores.

Peccatum facere.

Iniquitas.

Misio filij dei ipsa filij Dei appa- ruisse, quid. Christus cur apparuit.

Quoniam uidebimus eum sicuti est. Tunc uidebimus eum sicuti est, quando ad satietatem aeterna felicitate & gloria fruemur. Quod ille indicauit, dicens Ioann. 12. Volo pater ut ubi sum ego, illhic sit & minister meus. Cum illhic erimus post reassumptum corpus, configuratum erit corpus humilitatis nostrae, hoc est, terrenum, & mortale, corpori claritatis suae, hoc est, nos, qui ut palmites adhaesimus uiti, quā Pater agricola plātauit, in eademq; nos putat et purificat, tanta illustratione resurgentes apparebimus per Christum & in Christo, ut nihil formae aut figurae in nobis adpareat quod nostrum sit, sed omnia ipsius erūt Christi. Imò quicquid gloriae in nos transfundetur, id non aliunde, quā ex sola ipsius Christi gratia, fiet. Videmus nunc (ait ille 1. Corint. 13.) per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Videbo in Christo apertissime quae hic fide assequebar. In illo me mortuum peccato cōtemplabor, meam resurrectionem & iustificationē perspiciam, redemptionem meam intuebor, hereditatem & promissiones experiar, nihilq; ab illa super benedicta Trinitate nisi per Christum nobis communicabitur. Ipse enim caput, nos uerò membra, quae gratijs suis copiosissime ditabit, ut eo ad saturitatem fruamur, fiatq; quod desiderabat Propheta, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Psal. 16. De his multa agit Paulus 1. Corint. 13. Philip. 3. Coloss. 3.

Et omnis qui habet hanc spē in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Collatione quadam ex praedictis declarat quibus indicijs illius felicitatis consortes nos futuros deprehendere possumus. Qui in Christo sperant, & norunt uitam illam caelestem hac longē praestantiorē, atq; intelligunt quā purus est Deus, neminemq; cum eo, nisi purum, posse cohabitare, sanctificant se, id est, abstinēt a uitijs & concupiscentijs, puram uitam uiuentes. Perpendamus ergo, qui ad tantam hereditatem adoptati sumus ne omni impuritate in dies coinquinemur.

Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Inuehit & confutat eos, qui titulo & nomine tenus se sanctos ostentant, suisq; blandientes sceleribus, corruptissimos mores & publica crimina, infirmitates quasdam & morbos appellitant. Qui ergo caelestem illam uitam norunt, sibiq; in hac colluue & sentina malorum placent & sordescunt non infirmi, sed sacri Euangelij contemptores, & Christianae religionis proditores nuncupandi sunt, non autem Christiani. Hoc loco fecere peccatum, usurpat pro persistentia in peccato & iniquitate, quae est ex perfidia.

Et peccatum est iniquitas. Tollit omnem excusationis occasionem, ugens uehementer ne dicant se solum infirmitate quadam & morbo affectos, cum tam sceleratam uitam uiuunt. Quasi uerò peccatum pro infirmitate & errore humano accipiatur. Hoc istud uestrum iudicium corruptissimum est, nolite ita sentire (ait) Quia peccatum est iniquitas. Hoc est, illa in impuritate uestrae uitae perseuerantia, summa est iniquitas, & religionis Christianae euersio ex perfidia procedens.

Et scitis quia ille apparuit ut peccata tolleretur. Hortatur singulari quadam parēnesi ad uitae puritatem & innocentiam, argumento sumpto ab ipsa filij Dei missione, qua dicitur factus homo. Et scitis quia ille apparuit, id est, Filius Dei est factus homo, ut peccata tolleretur, id est, hostia corporis sui peccatum ipsum aboleret & expiaret. Cuius exemplo & uirtute fideles non modo se in dies a peccatis expurgarent, sed ne minimis quidem maculis uel tantillum se sordidari sinerent. Huc adduci potest quod Ioannes Baptista testimonium perhibens

bens de Christo ait, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata Mundi. Tollit peccata mittendo quae facta sunt, & adiuuando ne fiant, ut tandem eo fruamur, ubi peccatum committi non potest.

Et peccatum in eo non est. Tacite obiectioni respondet Apostolus. Quereres forsasse, Quomodo potuit peccata Mundi portare? Respondet, Quia peccatum in eo non est. Tot & tanti homines (ut Bedae uerbis utar) in Mundum uenere, perfecti, sed eorum nullus peccata tollere potuit Mundi, quia nullus sine peccato esse potuit in Mundo. Haec ille. Christus autem purus & innocens uenit in Mundum, ut peccata nostra tolleret, mortisq; destrueret imperium: Qui de Spiritu sancto cōceptus sine peccato, ex pura uirgine sine peccato natus, conuersatus in Mundo sine peccato, moriens sine peccato, morte sua destruens peccatum, illudq; cruci affigens, Qui solus peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, Isaia 53. & 1. Petri 2. per gloriam Patris aduersus peccatum, reluctantiibus etiam inferorum portis gloriosus resurrexit, & resurrectionem suam quadraginta diebus (ligatis peccato & carne) manifestans, tandem ascendit in caelum, ad dexteram Patris, ubi deglutiens mortem, facit ut non imputentur nobis peccata, ipse aduocatus & Pontifex noster.

Omnis qui in eo manet non peccat. Qui fide Christo adheret, non peccat, hoc est, non impuram uitam uiuit. Quod si aliqua infirmitate impegerit, protinus pedem retrahit. Fieri non potest, lucem & tenebras eundem occupare locum. Ergo qui in luce ambulat, in tenebris nō est: Sed ambulans in luce in Deo manet: Fit igitur ut qui in Deo manet, neq; peccet, neq; in tenebris ambulet.

Et omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. In Deum IESV Christum non credit, qui iniquam uitam agit, & peccat. Repugnant enim inuicem, & mutuo digladiantur fides uiua, qua Deum & uidemus & amamus, & peccatum. Metaphora usus est ab externo ad internū, cum ait, Non uidit eum, nec cognouit eum. Id est, nec est in eo, nec eius negotium uerē intellexit. Ex uera enim IESV Christi cognitione nihil quod Euangelio & pietati aduersetur procedere potest. Qui enim gustant & uident quā suavis est Dominus, nequaquam se peccando a uidenda eius gloria segregant. Dicit potest uisio & cognitio fidei, qua iusti etiam in hac uita Deum uidere delectantur, donec ad ipsam speciem apertae uisionis eius in futuro perueniant, de qua paulo ante dixit, Quoniam uidebimus eum sicuti est.

Filioli nemo uos seducat. Auditorum animos excitat exclamatione quadam. Videns Apostolus aduersariorum insidias, tela, machinationes, & huiusmodi aduersus uitae puritatem, timet ne somno torpeant auditores, & desidia quadam ab instituto reuocentur, propterea clamat, Cauete ne ulla res uos seducat. Huc forsatis pertinebit quod Paulus 1. Corint. 15. post hanc Epicurorum sententiam, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. subiunxit, Nolite seduci. Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Alludit hac exclamatione ad eam quam Christus Matt. 13. expressit, Qui habet aures audiendi, audiat. Filiolos uocat, ut patrem cognoscētes a paterna dilectione non deficiant ad seductores.

Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Eleganti quadam antithesi ab effectu sumpta hypocritarum technas & fucum arguit, qui uerbis & quodam uocis garritu iustitiam suam & pietatem ostentant & commendant, non autem opere. Dicit Apostolus in hunc sensum, Qui facit exercetq; fidei opera, & uita sua imitatur cum qui factus est nobis sapientia & iustificatio & sanctifica-

Christus peccata nostra tollit.

Christus purus sine peccato.

Christo adherens nō peccat.

Manēs in Deo non peccat.

Peccans nō credit in Christū. Fides uiua.

Fidei uisio & cognitio.

Filioli mores patris induāt.

Hypocritarum nota.

Iustitia opere & uerbo commendanda.

Sicut particula imitatione notat. Sanctus dominus suapte natura.

Iustus homo.

Natura neque ex Deo neque facta natura sumus. Opera indicant quales sumus.

Diabolus iniquitatis origo.

Diabolus non desijt peccare.

Diaboli opera dissoluit Christus.

Diaboli opera dissoluere quid est. Diabolo autore quae mala mundum subintrouerunt.

Semen diaboli.

Semen Dei.

Natus ex Deo non peccat.

Peccare non potest ex deo natus, quo modo intelligitur.

io & redempto. i. Corinth. i. Is iustus est: non autem is, qui solo uerbo iustitia commendat, ad eum modum quem Christus Matt. 5. reprobatur. Dico autem uobis (ait) quia nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Particula sicut, imitationem & similitudinem dicit, non ueritatis adaequationem. Nam scriptum est, Non est sanctus ut est Dominus. Ille sanctificat nos, sicut & ipse sanctus est, sed ille sanctus suapte natura & aeternitate, nos fide & gratia iusti sumus sicut & ille. Sed ille ipsa incommutabili perpetuitate, nos iusti credendo in quem nunc enigmaticè uidemus, ut aliquando clarè uideamus.

Qui facit peccatum, ex diabolo est. Quemadmodum iustus dictus est, qui pura uita iustum Deum imitatur, & puram uiuit uitam: ita qui diabolum corruptissimis moribus imitatur, peccat, & legis diuinae transgressor constituitur. Non ergo natura facit hos aut illos esse ex Deo, aut ex principio tenebrarum qui aduersatur Deo, sed gratia aut peccatum, & huius aut illius imitatio. Natura autem in medio est. Quod si rogaueris, quibus indicijs agnosceremus hunc aut illum ex Deo aut diabolo: id facile agnosces, si opera & imitationem diligentius cognoueris. Perseuerat enim in antithesi ab Autore & factorum similitudine sumpta.

Quoniam ab initio diabolus peccat. Sicut Deus iustus iustitiae & puritatis uita Pater & origo est: ita diabolus totius iniquitatis origo & Pater. Per ipsum enim coepit esse peccatum. Vt us est uerbo praesenti Peccat: quia ex quo coepit diabolus peccare, nunquam desijt, neque praesentium poenarum grauitate, neque futurarum motu coercitus.

In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli. Amplificatione confirmat, quantum aduentus Christi & eius incarnatio diaboli uires demoliat. Non solum factus est homo Christus, ut lumine sui aduentus tenebras & peccata profligaret, sed etiam ut opera diaboli dissolueret & aboleret. hoc est, ut princeps huius Mundi diabolus eijciatur foras, & nusquam in castris & fidelium consortio appareat. Autore diabolo mors, peccatum, & impietas in Mundum subintroierunt: sed per Christum iterum abolita. Roma. 5.

Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Perueniunt antithesi generationem generationi, semen semini, uerbum uerbo, & opera operibus opponit: qua facilius manifestet quibus indicijs agnosceremus filios regni a filijs perditionis. Malum & nocentissimum semen seminauit malignus, quo nati sumus peccatores. Sed exijt a Deo pater filius qui seminaret bonum semen quo renasceremur, & illius seminis uim & uirtutem seruaremus, qua, prima semina & opera illa a maligno nobis immissa & suggesta eradicarentur, ut puram uiuentes uitam, ex Deo nati & diabolo mortui manifestemur. Et id est quod dicit Apostolus, Peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet. alludens ad seminis naturam, quam ea referunt quae ex eo nascuntur. Semen Dei, est uerbum Dei. unde Paulus dicit i. Corinth. 4. Per euangelium ego uos genui. Quemadmodum enim ex semine frumenti in terra non nascitur oliua: ita nec ex semine Dei in homine nato ex Deo nascitur peccatum, imò ne nasci quidem potest. Propterea subiungit Apostolus, Et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Hoc est, facultas peccandi non procedit a diuino semine, & diuina illa natiuitate, qua renati sumus, & filij Dei nuncupamur. Sed utrunq; id est, peccare, & posse peccare, est ex nobis. Aduersus illos

illos facit hic locus, qui se a Deo habere predicabant, tum peccare, tum posse peccare: quasi uerò autorem peccati facerent Deum. Semen bonum est uerbum Dei, uirtus, & ueritas. i. Petri i. Simpliciter ex corde inuicem diligite attentius, renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per uerbum Dei uiui & permanentis in aeternum. Semen diaboli, est peccatum, mors, caro, concupiscentia, & huiusmodi.

In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Eorum, quae superius dicta sunt de puritate uitae, epilogum facit. Constat operibus & factis qui filij Dei, qui uero filij diaboli sint. Nam ut fructus naturae seminis refert: ita & qui filij Dei sunt, religione & uitae puritate patrem Christum referunt. Qui uero filij Diaboli, iniquitate & sordida uita patrem diabolum exprimit. Filij Dei sunt non natura, sed gratia: filij diaboli sunt non natura, sed peccato & imitatione. In illis semen bonum a bono, in his semen malum a malo. Illis fides ex uerbo Dei: in istis peccatum ex uerbo diaboli. Vita fidem sequitur, mors peccatum. Illi lucē, hi tenebras habitant. Illorum aspectus laetus & iucundus, horum horribilis & tenebricosus.

Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum. Collatione quadam confert iniustum ei qui non diligit fratrem, ut ex negatiuis manifestentur affirmatiua. Eundem quippe uocat non iustum, & non diligentem fratrem suum. Ergo quemadmodum non iustus ex Deo non est, & non diligens fratrem ex Deo non est: ita iustitiam faciens ex Deo est, & diligens fratrem ex Deo est. Facere iustitiam, est esse iustum, & ex Deo esse, & esse in eo. Diligere fratrem suum, est imitari eum qui est uera dilectio, atq; penè inimitabilem exhibuit charitatē. Hunc, quem Ioannes uocat fratrem, Christus Lucae 10. uocat proximum.

Quoniam haec est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. Non frustra super pectus Domini decubuisse fertur Ioannes, qui studuit & didicit sui preceptoris IESU Christi doctrinam exactissime imitari, excitat auditores ad charitatem, argumento a summa & origine religionis Christianae sumpto, simul reddens causam superiorum de puritate uitae, & mira arte trāsiciens ad alteram Epistolae partem de mutua dilectione, probans tum ueteris tum nouae legis testimonijs non solum puritatem uitae esse notam Christiani hominis filijq; Dei, sed charitatem mutuam. Tanta est uis mutuae dilectionis, ut si etiam montes transferas, & absit dilectio, nihil habeas. Hanc habeto, & legem implesti, Rom. 10. Alludit hoc loco Ioannes ad eum docendi modum, quem Christus Ioann. 13. docuit. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes: quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Obserua, sicut ille in Euangelio dicit, In hoc cognoscent, & c. ita & Ioannes hoc loco dicit, In hoc manifesti sunt filij Dei. Et sicut ille dicit, Mandatum nouum, & c. id est, praecipuum in quo omnia essent comprehensa: ita & Ioannes ait, Haec est annuntiatio quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum.

Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna, & c. Post definitiones, ut solent optimi Rhetores, exemplum proponit, quo magis moueat, & apertius doceat, Qui iusti sunt, qui iniusti, qui filij Dei, & qui filij diaboli, illos ab effectu commonstrans. Occidit Cain fratrem suum Abelem iustum. Inuidia erat in Cain, ergo aberat charitas, quae suapte natura non emulatur, non agit perperam. i. Corinth. 13. Deprehēdes ergo facile opere ipso Cain fuisse ex diabolo. Diabolus enim

Peccati autor non est Deus.

Opera indicant quales & cuius sumus filij.

Natura neque Dei neque diaboli sunt filij. Filiorum Dei & diaboli nota.

Iustus & diligens frater idē.

Iustitia facere.

Frater pro proximo.

Dilectionis commendatio.

Charitatis mutuae commendatio.

Legis impletio, dilectio.

Exempla mouent.

Opere cognoscuntur filij cuius sint.

Cain iniustus.

Abelis opera. inuidendo deiectus est. Cecidit, & inuidit stanti. Hunc imitatus Cain, designatur filius diaboli. Abelis opera & innocentia ostendunt iustum: ergo ex Deo natum, & Dei filium. Ad Hebr. 11. Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consequutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Similiter & sancti martyres nulla alia causa cæsi sunt, quam iustitie defendendæ gratia. De his legito 1. Petri 4. cap. Abel omnium iustorum figura fuit: Cain autem, omnium mundanorum, & eorum, qui sunt de massa perditionis, est typus. Opera hoc loco posuit Apostolus pro omnibus affectibus & studiis malis.

Abel iustorum figura. Cain iniustorum typus. Opera pro affectibus.

Nolite mirari fratres, si odit uos Mundus. Consolatur eos, qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, argumento sumpto ab ipsa temporis circumstantia. Cum ab initio quo cepit Mundus, impius persequutus est, odit, et occidit pii, non est quod in magnam admirationem uos his nostris temporibus adducere debeat, si pios ab impijs afflictos uideritis. Multorum exemplis discimus quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14. Obserua quam dissimilis sit piorum atq; impiorum amor. Pius solam infidelitatem & opera ipsa impij odit, non autem naturam & substantiam, quam saluam desiderat: imò omnia profundere paratus est, ut impium Christo lucrificat. Impius uero non modò opera iusta odit, sed & pij naturam & substantiam euertere magnopere contendit. Ea est natura & ingenium ipsius Mundi & filiorum eius. Mundum accipit pro dilectoribus Mundi.

Piorum & impiorum distinctus amor. Pij charitas. Impij malignitas. Mundus pro impijs.

Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Suauissimam consolationem adducit, ne, qui a Munda afficiuntur, animos despondeant: sequutus preceptorè in Euangelio Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Tanta est nostre salutis certitudo, ut quod futurum est iam nos esse consequutos fidenti animo dicamus. Propterea Apostolus neq; dixit, opinamur: sed, scimus: neq; Transferimur: sed, Translati sumus de morte ad uitam. Ad hunc modum locutus est Christus Ioannis 1. Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam eternam, & in iudicium non uenit, sed transit a morte in uitam. Ut autem eò perueniamus, addit conditionem, Quoniam diligimus fratres. Vbi obseruabis particulam Quoniam, pro dūmodo, usurpanti: ut sit sensus, Nos translati sumus de hac morte temporali ad uitam illam beatificam, quoniam, id est, dūmodo, aut, si modo uerè & piè credamus. Signū enim ueræ fidei est charitas, ait Paulus 1. Timot. 1. de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Eleganti figura hoc loco usus, quam hysteron proteron dicunt, de qua paulò antè diximus. Prius diligamus oportet quam transferamur.

Vitæ piorum certitudo.

Qui non diligit, manet in morte. Pulchra admodum antithesi hortatur ad charitatem, deterrens ab odio, argumento a rebus deploratis & pœna sumpto. Si affirmatio causa est affirmationis, & negatio causa negationis. Si dilectione transferimur ad uitam, odio, seu non dilectione, transferimur ad mortem, & mortem incurrimus. Huc spectat quod Christus Ioannis 1. dicit, Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato uestro.

Omnis qui odit fratrem suum homicida est. Et scitis, &c. Nolite putare crimen esse leue, odisse fratrem. Bis reuera peccat: Quia non solum mandatum de proximo diligendo transgreditur: sed & alterū, quo cauetur, Non occides. Ex quo iterū est in morte. Homicidam dictū putauerim eleganti tropo, auxesi, id est, augmento. Quo

Odiū fratris graue est peccatum. Auxelis.

to. Quo tropo dicimus occisum qui sit cæsus, exanimatum qui dolore affectus, & reuixisse, qui spem receperit. Quod si quæris, qua ratione hunc homicidam dixerit Ioannes, allusit ad id quod Christus Matth. 5. dicit, Auditis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Per odium intelligit omnia quæ post se trahit odium, siue sint cædes, prodisiones, inuidiæ, lites, & huiusmodi. Ex his colligimus deliberatam & destinatam uoluntatem a Deo reputari pro ipso facto, & opere. Huc fortassis pertinebit quod fecit Dauid 1. Reg. 3. Aequa enim pars erit descendētis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter diuident. Hi laesi erant relictī, & ad præliandum inutiles, qui tamen iure sortiti sunt æquam partem cum his qui egregie conflixerant. In morte manere enim intelligimus, qui uitam scelestissimam & flagitijs omnibus prurientem agit, ex quibus confatur mors. Apostolus ergo probat elegantī syllogismo eum, qui oderit fratrem, manere in morte. Omnis homicida non habet uitam eternam in se manentem: sed qui fratrem seu proximum odit, homicida est. Ergo qui fratrem odit, non habet uitam in se manentem.

Occisus pro caelo.

Odiū nomen.

Manere in morte.

Homicida non habet uitam in se.

In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Perueniēta occupatione præuenit, & respōdet ijs, qui fortasse rogabunt, Quis modus, quæ ratio est charitatis Christianæ? His IESVM Christū imitandum proponit per omnia, huius negotij absolutissimum exemplar uita nostra charius nihil hic ducimus. Sed ut ille pro nobis animam seu uitam dedit, ita & animas nostras pro fratrum salute profundere debemus. Allusit ad id quod Petro enarrabat Christus Ioann. 2. Petre, pasce oues meas. Hæc pronuntians Christus insinuabat summam illam dilectionem, quæ pro fratribus animam Petrus esset positurus. Nam statim ad illa uerba addidit Christus, Cum iuuenis esses, præcingebas te, & ibas quò uolebas: cum autem fueris senior, alius te præcinget, & tollet te quò tu non uis. Hoc autem dixit (ait Euangelista) significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cui dixerat, Pasce oues meas: doceret eum ponere animam pro ouibus suis. Huc pertinet quod dixit ille Ioan. 13. Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Atq; id præcepit Ioan. 13. Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos.

Charitas Dei.

Animam seu uitam pro fratrum salute profundenda.

Petri mors a Christo designata.

Qui habuerit substantiam huius Mundi, &c. Hortatur, & excitat ad misericordiam proximo præstandam. Cum exemplo Christi uitam pro fratre & proximo exponere debeamus: quanto magis substantiam nostram, id est, facultates nostras, res profecto labiles, caducas, & quibus amissis aliæ instaurantur, elargitæ autē in pauperum subuentionem diuitias parant non interituras. Quod si fortasse apud te intellexeris, quid mea refert? Quid ad me attinet meam exbursare pecuniam, ne frater molestiam patiat. Si hæc senseris, Charitas Dei diuinitus inspirata, & ad exemplum Christi formata non est in te. Non es ergo ex Deo natus, sed in tenebris ambulans. Eleganti metonymia utitur, usurpans uiscera pro misericordia ipsa & affectibus ipsis in uisceribus & præcordijs, iuxta Platoniorum sententiam, sed in habentibus. Viscera dicuntur omnia interiora hominis, ut sunt præcordia, cor, pulmo, iecur. Non dissimile huic loco perleges Iacob. 1. & Luca 16. de diuite & Lazaro.

Substantiæ nostre nomine quid designatur.

Viscera pro misericordia. Platoniorum sententia.

Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere & ueritate. Hypocritarum omnem excludens docet quicquid negotij uera habet charitas. Non solum uerbo, sed opere: Non solum lingua, sed & ueritate mutuam exercere debemus dilect

Dilectio nō fī-
sa habēda est.

dilectionē. Hāc sententiā Iacob. 2. amplificat dicēs, Si autē frater aut soror nudi sint, et indigeāt uictu quotidiano, dicat autē aliquis ex nobis, illis, Ite in pace, calefacimini et saturamini: non de deritis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

In hoc cognoscimus quod ex ueritate sumus, & in conspectu eius suadebimus corda nostra. Beatus Augustinus hunc enarrans locum legit ad hunc modum, Et in hoc cognoscimus quia ex ueritate sumus, et corā ipso persuademus cordi nostro. Quia si malē senserit cor nostrum, etc. Enumerat commoda,

Dilectōis mu-
tue fructus.

quæ ex mutua charitate consequimur, argumento sumpto ab utili et honesto. Primus fructus est, Ex ueritate sumus, id est, ex Deo nati sumus, et filij Dei nūcupamur, si officia mutue charitatis præstiterimus. Secundus fructus erit, Et in conspectu eius suadebimus corda nostra: id est, cum ille apparuerit, et ante eius tribunal steterimus,

Spes non con-
fundit.

pacata et tranquilla erit nostra conscientia, et nihil sibi conscia, sed ea ductabimur in Christum fiducia, qua in conspectu eius non reddemur confusi. Non enim solet spes filiorum Dei confundere, Roma. 5. Lucidius dici potest, Suadebimus corda nostra, id est, placati erimus in cordibus nostris. Cor autem affectuum sedes pro ipsi ponitur affectuum motibus.

Conscientiæ
clamor.

Quoniam si reprehenderit nos cor nostrū, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia, Receptissimū est quod dici solet, Conscientia, mille testes. Cōscientia eam habet uim, qua semper, ubi ubi fuerimus, reclamat aduersus sceleratissimum facinus, siue foris, siue domi fueris. Hæc te ipsum quoquod uertat sequitur, accusat, reclamat, non quiescit, reprehendit, ut resurgamus ad uitam, extimulat quæ sunt pacis. Non putauerim quempiam lapsū posse resurgere, quem in malis nulla sequitur conscientia reprehensio. Sunt reuera huiusmodi homines uiui sepulti, qui uidentes cæci sunt et non uident: audientes surdi sunt, qui spiritū ipsum non exaudiunt.

Homines uiui
sepulti.

Duratio in ma-
his p̄cludit uia
ad uitam.

Sed huiusmodi longa in malis et peccatis continuata affectio, et a Deo auersio omnē eis præcluserunt uiam ad IESUM Christū ueram lucem. Quod si quis ueluti exigua contēnit, credatque conscientia motus supprimi ac dissimulari posse, intelligat quod maior est Deus corde nostro: id est, est Deus etiam ipsorum affectuū et cordis, qui ipsius cordis abdita rimatur, adeoque nouit omnia, ut hunc nihil etiam secretorum lateat. Huc pertinet quod scribitur Psal. 93. Usquequo peccatores Domine, usquequo peccatores gloriabuntur? Effabuntur, et loquentur iniquitatem: loquentur omnes qui operantur iniustitiam? Populum tuum, Domine, humiliauerunt: et hereditatem tuam uexauerunt. Viduam et aduenam interfecerunt: et pupillos occiderunt. Et dixerunt, Non uidebit Dominus: nec intelliget Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo: et stulti aliquando sapite: Qui plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit gentes, non arguet: aut qui docet hominem scientiā? Dominus scit cogitationes hominum quoniam uanæ sunt. Quidam in hunc sensum interpretantur. Quod si conscientia nostra nos accuset, et condemnet, Dominus qui omnia nouit, scit, quem nihil latet, fortior est, qui liberet et saluos faciat.

Deus corde no-
stro maior.

Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. si mutua præstiterimus dilectionem, exhibuerimusque mutue charitatis officia, non accusabit nos cōscientia, sed fiduciā habemus ad Deum, hoc est, cōueniemus cum Deo, et liberè agemus cum eo. Non enim simulatione quadā et hypocrisi mutua exercuimus dilectionē. Hoc certè opponit his qui dicebāt, Deum aliqua cōscientia arcana ignorare, ob id liberè cum Deo agere non possunt, reclamāte illorum

illorum conscientia.

Et quicquid petierimus, accipiemus ab eo, &c. Ex obseruantia et exhibitione mutue charitatis resurgit alius fructus ab enumeratis: nempe, Quæcunque petierimus accipiemus ab eo. Ista est fiducia et certitudo, quam apud Deum habemus, quod nobis in fide petentibus nihil denegabit. Ista sunt, quæ Apostolus a præceptore dicit super peccus recubans, et in Euangelio scripta Matth. 6. et 7. Ioannis 15. et 16. Addit causam, propter quam accipiemus ab eo: Quoniam mandata eius custodimus. Neque solum causam addit, sed et dictorum probationem adducit. Ac si diceret, Qui uerè diligunt, omnia quæ a Deo petunt, accipiunt. Nos diligimus, ergo omnia accipimus, quia diligimus. Idem enim est præcepta seruare, et diligere.

Fiducia quam
apud Deū ha-
bemus.

Præcepta ser-
uare & dilige-
re, idem.

Et hoc est mandatum eius, ut credamus, &c. Occupatio est. Rogabit aliquis de quo præcepto intelligat, quum dixit, Quoniam mandatum eius custodimus. Respondet, Totius legis Christianæ summam in duo capita colligens, in fidem, qua agimus cum Deo, et charitatem, qua inseruimus proximo. Itaque dicit ad hunc modum, Et hoc, subaudi mandatum fidei, est mandatum eius, hoc est, Dei, ut credamus, et c. Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei. Quo præcepto uniuersum Trinitatis et incarnationis mysterium credendum comprehenditur. Et diligamus alterutrum, et c. Hoc est, mutuo diligamus exēplo Christi præipientis Io. 15. Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem, sicut et ego dilexi uos.

Legis Christia-
næ summa.

Fidei mandatū

Charitatis mā-
datum.

Et qui seruat mandata eius, in illo manet, et ipse in eo. Est hic peculiaris uera obseruantia mandatorum Dei fructus, quod Deus manet in eo. hoc est, Qui Deo fidit, et proximum diligit, signum et indicium habet, quod uerè cum Deo consentit, et uerus Christianus est.

Mandatorum
obseruator deū
habet.

Et in hoc scimus, quoniam manet in nobis, ex Spiritu, quem dedit nobis. Altero iudicio et nota docet nos Christianos esse, qui puritati uite studemus. Hoc est, quod testificatur Spiritus sanctus in conscientia nostra, quod sumus filij Dei, Roma. 8. Ipse enim Spiritus, testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Est ergo proximum argumentum, Deum in nobis manere, quando Spiritus Dei datur nobis. Nam Roma. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. 1. Corinth. 2. Nos autem non spiritum huius Mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis. Qui Christi sunt, spiritum Christi habent. Spiritum Christi habemus, quando Christum summæ charitatis exemplar imitamur.

Spiritus sancti
testimoniū, et
Christiani sum-
mus.

CONCILIATIO.

PUGNANTIAM paucis interiectis habere hic uidetur Apostolus dicens, Qui natus est ex Deo, non peccat. Et si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et ueritas in nobis non est. Præter ea, quæ in adnotatis scripsimus, subscribam uerba Augustini lib. 2. contra epistolam Parmeniani cap. 7. Qui rectissime sapiunt, intelligunt quemlibet hominum, quamuis iam pro consorcio societatis humanæ non absurdè dici possit iustissime uiuere, non tamen posse esse sine aliquo uitio, quandiu caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem. Quamuis enim, in quantum ex Deo nati sumus, non peccemus, inest tamen adhuc, quod ex Adam nati sumus, quia nondum absorpta est mors in uictoria, quod etiam in corporum resurrectione promittitur, ut omnino beati et immaculati et incorrupti simus, qui iam secundum fidem filij Dei sumus, sed secundum spe ciem nondum apparuit quid erimus. Nondum enim re, sed spe salui facti sumus.

D

Hactē

Hastenus ille. Idem libro 2. de peccatorum meritis & remissione, contra Pelag. cap. 8. Nunc ergo ei (ait ille) & similes esse iam coepimus, primitias habentes spiritus: & ad huc dissimiles sumus, per reliquias uetustatis. Proinde in quantum similes, in tantum regenerante spiritu, filij Dei: in quantum autem dissimiles, in tantum filij carnis & seculi. Illinc ergo peccare non possumus. Hinc uero si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, donec totum transeat in adoptionem, & non sit peccator: & quæras locum eius, & non inuenias. Hæc ille.

CONCILIATIO II.

QVID hic Apostolus dicit, Qui facit iustitiam, iustus est, sicut ille iustus est. Cum Sapiens dicat, Non est homo, qui faciat bonum & non peccet. Ergo omnes ex diabolo sunt, quia omnes peccant. Respondendum, Ex nobis peccamus, sed gratia Dei adiuti iustitiam & opera bona agimus, & iusti dicimur. Qui peccat, ex diabolo est, non creatione, sed imitatione. Quod si contingat electum peccare, is dicitur iuxta presentem iustitiam & imitationem ex diabolo esse, non autem secundum æternam prædestinationem, qua hunc Deus ad beatitudinem habendam ordinauit. Ad hunc modum dicendum est de præscitis, qui ad tempus iusti sunt, quando amicitia ipsi Deo iuncti sunt, ex Deo sunt secundum presentem iustitiam, non autem secundum æternam prædestinationem.

Electi secundum presentem iustitiam, aut æternam prædestinationem.

DICTIONO.

FRATRES uocat Apostolus ex more Hebraico, quos uocamus uicinos, nepotes, consobrinos. Quomodo & Christus Iudæis frater factus est secundum carnem. Iob 19. Fratres omnes mei a me elongauerunt. Similiter sanguine iunctos Hebræi fratres dicebant, etiam eos, qui sunt unius prosapie & familie, licet gradu sanguinis differant. Genesis 14. Et audiuit Abram, quod captus esset Lot frater eius. Cognati erant Abram & Lot. Christiani principio nascentis Ecclesiæ discipuli & fratres appellabantur: Antiochiæ coeperunt dici Christiani.

Fratri uox.

Christiani primo dicti fratres

LEX est Dei uoluntas. Iubet siquidem, quæ eligenda faciendæque sunt, & prohibet contraria. Omnis itaque ratio recte & pie uiuendi, lex & institutio Dei iure uocatur, siue ea animo solum inscripta sit, siue etiam literis excepta. Dicitur mandatum, quod continet quæ nobis Deus obseruanda mandauit. Vocatur ab Hebræis testimonium uel oraculum, quia de uoluntate Dei nobis testatur.

Lex quid est.

Mandatum.

PECCATVM dicitur hoc capite uoluntate, id est, legis transgressio & prauaricatio, summa uidelicet iniquitas, cum sciens & uolens pereat.

Peccatum. Iniquitas.

DIABOLVS Hebræicè pollet Satan. Significat autem utrumque, aduersarium & calumniatorem. Huius studia Iob 1. & 2. cap. plenius describuntur, qui totus in eo est, ut nobis aduersetur & noceat. Vnde Petrus ipsum ultimo Epistolæ suæ prioris, rugienti leoni, obambulanti, & quærenti, quem deuoret, similem facit.

Diabolus.

HOMICIDAE nomine, ueniunt inuidi, auari, immisericordes.

Homicida.

FREQUENTER in sacris literis Anima capitur pro ipsa Vita in quantum corpus uiuificat, atque uegetat. Iob 1. Animam eius ne tangas. Id est, uitam Matth. 6. Ne sitis solliciti animæ uestræ. id est, ne curetis pro uita uestra, quid manducetis, &c. Item, Non ne anima est plus, quam esca: id est, non ne anima corpus ipsum uegetans, aut non ne uita præstat escæ: Similiter & hoc loco utitur Apostolus, Quoniam ille animam suam posuit pro nobis.

Animæ nomine quid intelligimus.

Cauendus

Cauendus Antichristus: & proximus diligendus. CAP. IIII.

Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudo-prophetæ exierunt in Mundum. In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus, qui confitetur IESVM Christum in carne uenisse, ex Deo est: & omnis spiritus, qui soluit IESVM, ex Deo non est. Et hic est Antichristus, de quo audistis quoniam uenit, & nunc iam in Mundo est. Vos ex Deo estis filioli, & uicistis eos. quoniam maior est, qui in uobis est, quam qui in Mundo. Ipsi de Mundo sunt: ideo de Mundo loquuntur, & Mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum: audit nos, qui non est ex Deo: non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum ueritatis & spiritum erroris, Charissimi, diligamus nos inuicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in Mundum, ut uiuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo uidit unquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. In hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos uidemus & testificamur, quoniam pater misit filium suum saluatorem Mundi. Quisquis confessus fuerit, quoniam IESVS est filius Dei: Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus, & credidimus charitati, quæ habet Deus in nobis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc Mundo. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas, foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet. qui autem timet: non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum: quoniam Deus prior diligit

Spiritus quomodo probandi.

Antichristus.

Ioan. 6. f.

Natus ex Deo. Charitas Dei.

Ioan. 3. b

Ioan. 1. b 1. Timoth. 6. b

Confiteri Christum.

In hoc cognoscitur] cognoscit] uel cognoscite Spiritum Dei. Soluit Iesum] non constituitur Christum in carne uenisse, Venit] presentis temporis, Ipsi de Mundo] ex Mundo, ex affectu Mundi cuius sunt.

In charitate:] cum charitate. In, pro Cum: Poenā] cruciatum.

lexit nos. Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum: & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, quem uidet: Deum, quem non uidet, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligit & fratrem suum.

Ioā. 13. d. 15. b
Ephes. 5. a

Spirituū probatio habēda.

Spiritus nomine quid intelligitur.

Lupi rapaces. Hæreticorum index. Pseudopropheta.

Doctrina cum defectu recipienda.

Spirituū inquirerendorum modus.

Confiteri.

Iesus est persona in diuinis.

Confessio Christiana.

Doctrina orthodoxa.

Regula probanda spiritus.

Soluere Iesum.

Charissimī nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint. Præmonuit spiritum Dei in ijs, qui beneficentiam diligenter excoluerint, manere, nunc occasione & argumento à sine sumpto, differit de spirituum probatione, adhortans ne cuius spiritui credant. Erant enim Ioannis temporibus, qui sua mendacia spiritus titulo commendabant. Per spiritum, dogma, sensum, & mentem doctoris intelligit.

Quoniam multi pseudoprophete exierunt in Mundum. Cauete (ait) uobis. Quia quod prædixit præceptor noster, & uerebamur, accidit. Attendite (inquit) à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis uuas, aut de tribulis ficus? Pseudopropheta dicit Apostolus, qui cum re uera non sint prophetae, aliquam tamen propheticam præ se ferunt speciem. Et hæc est causa, propter quam non omnem doctrinam sine defectu recipiant uiri catholici.

In hoc cognoscitur Spiritus Dei, &c. Occupatio est. Rogabunt fortasse simplices, Quomodo probandi sunt spiritus, siue dogmata, & doctrinae, an ex Deo, an hominibus sint? Respondet, Regulam & modum inquirendi præscribens, Omnis spiritus, qui confitetur IESVM Christum in carne uenisse, ex Deo est. Hæc uerba multam uim & grandem sensum continent: quæ diligentius meditanda ueniunt. Confitetur, qui indubitatè et certissimè rei, de qua fit confessio, innititur, eamque palam uerissimam esse pronuntiat. Hoc explicatissimè declarat Paulus Rom. 10. Hebr. 11. & Matth. 10. Cum dicit IESVM Christum in carnem uenisse, in primis uult intelligamus IESVM uenisse, id est, hominem factum esse, & antè quam uenerit, fuisse. Est ergo necesse, fateamur IESVM esse personam in diuinis, hoc est, esse filium Dei, Patri consubstantialem, & coæternum. Venisse in carne, hoc est, hominem induisse, nobiscum uersatum esse, uerè, et non simulatè induisse infirmitates nostras citra maculam, propterea mortuum esse, & resurrexisse, atque hac uia nos redemisse, & Patri reconciliaisse, ad quem ascendit. In eo uno esse uerum sacerdotium, pontificatum, redemptionem, salutem, & ueritatè æternam, id est, redemptionem, salutem, & ueritatè æternam. Hæc est doctrina orthodoxa. Qui hæc docèt, sunt ex Deo. Ex his colligendū est, Apostolum docere non solum IESVM uenisse in carne, quasi de humana tantum natura loquutū putauerimus: sed de toto Christo secundum utranque naturam & humanam & diuinam. Nam unus est in duabus manens diuersis substantijs, iuxta Symbolum Athanasij, Vnus est Christus, non cōuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus, inquam, non confusione substantiæ, sed unitate personæ. Nam sicut anima rationalis & caro unus est homo: ita Deus & homo unus est Christus. Ista est regula, qua probandi sunt spiritus.

Et omnis spiritus, qui soluit IESVM, ex Deo non est. Peculiarè est huic Apostolo contrariam sententiam priori subiungere, ut clarius & apertius loquatur, & scribat quæ animo concepit. Omnis spiritus, qualis qualis ille fuerit, qui soluit IESVM, id est, separat à IESV aut diuinam, aut humanam naturam, non est ex Deo

Deo. Hoc facit aduersus hæreticos, quorum alij Christo sic tribuebāt humanā naturam, ut adimerent diuinam: Alij sic tribuebant diuinam, ut adimerent humanam: Alij semihominem uolebant, sic tribuentes corpus humanum, ut negarent illi fuisse animā humanā.

Et hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam uenit, & nunc iam in Mundo est. Exemplo dilucidius exponit, quod superius secundo capite dixit, Et sicut audistis, quia Antichristus uenit, & nunc Antichristi multi facti sunt. Existimo temporibus Apostolorum factum Antichristi olfactū, eiusque multam uim cepisse, sed nunc consummatam esse, & omnino ferè absolutam. Historijs docemur Turcicā suasionem ex Arrij & Nestorij hæresibus collectam magnis blasphemijs Christum proscripsisse. Nunc uerò pastores quosdā Ecclesiæ laruos uidemus mercenarios, quæstui unice studentes, suppilatam Dei Ecclesiæ, eandem tributariam. Et, quod deterrimum est, tanta hæresi magna ex parte quosdam obæcatos esse, ut in hanc inciderint blasphemiam, quam ipsum Christum sciderint, à sacro altari expulerint, sacrosancatam Missam deleuerint, altaria euerterint, diuorū cultus et imagines sustulerint, uota et monasteria uiolauerint. Quid? quod huiusmodi multis in locis impunè non liceat? Prò dolor, hi quorum interest ueritatè annuntiare tacent, magis corpori & uitæ studentes, quam Deum, qui & animam & corpus perdere potest, immentes. Et hic est Antichristus, hoc est, hic ille est Antichristi spiritus cum meretrice illa magna, de qua meminit Ioan. Apocal. 17. Cuius doctrina & spiritus aduersatur doctrinae Dei, & suæ sponsæ Ecclesiæ, ad quam recurrentum esse, cum de re quapiam controuertitur, nemo orthodoxus dubitauerit. Cuius autoritatè docet Paulus 1. ad Timoth. 3. Hæc tibi scribo, fili Timothee, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesiæ Dei uiui, columna & firmamentū ueritatis. Ergo cum sit columna & firmamentum ueritatis, ad hanc, tanquam ad anchoram, accedendum est, ut tuti hoc mare nauigemus in doctrina, quam à Spiritu direttore infallibili, & nõ ab alio, habet. Non est, quod animos despondeamus, cum tam deformem laruam uidemus. Solatio nobis erit, quod Paulus Rom. 11. dicit, Non repulit Deus plebem suam, quam præsciuit. An nescitis in Elia, quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deū aduersum Israël? Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & querunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinū responsum? Reliqui mihi septem millia uirorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquæ secundū electionè gratiæ, factæ sunt. Hactenus ille.

Vos ex Deo estis, filioli, & uicistis eos. Consolatoria adhortatione mitigat sermonem, quo fortassis perterriti, & magno in discrimine constituti uidebatur audientes, Et hic est Antichristus, &c. Dixi multos esse in Mundo Antichristos, sed nihil apud uos poterunt: iam illos uicistis. Quasi dicat, Non est, quod solliciti sitis, quibus armis illos expugnetis. Estis enim filij Dei, à quo Spiritum ipsum in pignus hereditatis accepistis: qui cum sit paracletus & ueritatis doctor indefessus & constans, non permittet uos ductari omni uento doctrine. Tantum abest, ut non uincatis, qui uerè uicistis. Verbo præteriti uicistis, usus est, pro uincetis: ut alacriores & paratiores reddat filiolos suos ad quæuis, etiam durissima pro Euangelio ferenda. Obseruabis. Quicumque uincit Antichristos, non ex se uincit, sed quia ex Deo est. Hæc uictoria, uirtus, & donum Dei est, ut ne quis gloriatur.

Quoniam maior est, qui in uobis est, quam qui in Mundo. Nolite gloria quadam uana & humana inescari, cum uideritis uos uicisse Antichristum: id non uirtute uestra, aut uiribus factum est, sed ipsius spiritus gratia & dono in uobis manentis

Turcica origo.

Hæreticorum nota.

Ecclesiæ ueritatis columna.

Filij Dei uictores Antichristi.

Victoria in Antichristi à Deo

nentis : qui maior est, quam diabolus cum toto Mundi satellitio. Ille creator, hic creatura. Ille dominus, hic seruus fugitiuus & transfuga. Ille lux, hic tenebra. Ille robur & fortitudo, hic imbecillitas, imò hic ligatus est mille annis, Apoc. 20. Ille uobis datus est in defensionem & conseruationem iuxta promissum Patris nostri IESV Christi, Ioã. 14. Si diligitis me, mandata mea seruate: & ego rogabo Patrem, & alium paraclitum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, Spiritum ueritatis, quem Mundus nõ potest accipere, quia nõ uidet eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit, et in uobis erit. Huc pertinet, quod dicebat CHRISTVS Ioã. 16. In Mũdo presurã habebitis: sed cõsidite, ego uici Mundũ. Nolite ergo tam anxie solliciti esse pro defensione: cum is in uobis sit, cuius presidio uires & astutiam istorum expugnabitis.

Ipsi de Mundo sunt, ideo de Mundo loquuntur, &c. Eleganti admodum antithesi eos, qui ab Euangelio recedunt, quòd hereticos, & eorum sectatores multitudinem & prosperitate ualere uideant, reprimit, causas utriusq; obseruantia spiritalis & mundialis adducens. Doctrina Euangelica è cœlo est: sunt ergo Euangelici doctores, cœlestes. Quò fit, ut paucos in Mundo ostendamus ueri Dei cultores, Mundus enim è terra terrenos & lucifugas habet sectatores. Hi quod placet Mundo & spiritui aduersatur, loquuntur: illi quæ Mundi sunt aspernantes, docent cœlestia: quos nõ mundiali, sed solo Dei spiritu ducti audiunt. Qui enim ex Deo est, dicebat CHRISTVS, uerba Dei audit. Ioannis 8.

In hoc cognoscimus spiritum ueritatis, & spiritum erroris. In hoc, id est, per hoc, ut puta per hæc signa, quæ nobis parent, uidemusq; quosdã oblectari cum de Christo & eius religione fit mentio: alios uerò Christianam pietatem odisse: cognoscimus qui ex Deo sunt, qui uè ex Mundo & Antichristo. Quicquid negotij habet probatio spirituum, doctrinarum, & dogmatum, paucis hæcenus disseruisse sufficiat.

Charissimi, diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Digressus erat ab instituto, ut paucis absolueret de probandis spiritibus. Nunc redit ad explicandas charitatis partes, eiusq; ingenium & naturam, argumento à causa sumpto. Qui sunt ipsius Dei, necesse est cum Deo communicent, qui sua pte natura charitas est. Deus enim Pater effulgens in seipso seipsum cognoscit, & generat filium, à quibus est & effulgentia procedens, quæ est Spiritus sanctus, amor, & nexu utriusq;, qui totũ illuminans Mundum, ea charitate nos inflammat, uel effulgẽtia nos in fide illuminat, quæ filium IESVM uerè cognoscimus, per quem ad Patrem accessum habemus & saluamur. In his rogo te, quisquis es, legito si quid est, quod charitas esse non possit. Est ergo Deus ipsa charitas. Sed quæ Deo secundum naturam & ingenium cõpctunt, nulli creaturæ conueniunt ex natura. Fit ergo ut charitas omnis sit à Deo.

Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Pulchra antithesi docet charitatem omnem à Deo esse, effectumq; ipsius charitatis non ab alio, quàm à Deo querendum esse. Natura ipsa comparatum est, ut filij, parentũ mores, & animi dotes referant. Si charitatis opera & beneficentiã exercuerimus, id argumentum est, nos representare Patrem, imò ueros esse filios illius, qui charitas est. Generamur & dicimur filij Dei per charitatem, si illam & habuerimus & exercuerimus. Obseruabis interim, Apostolum nominaſſe Deum charitatem per auxesim, id est, augmentum, qui non modò est charitas, sed etiam absolutum charitatis exẽplar. Eadem ratione hominem prostituta impudentiæ appellamus impudentiã, hominem impense clementẽ, clementiã. Deum summè charum ipsissimam charitatem iure nuncupamus. Addidit, Et cognoscit Patrem

Spirituales Spiritalia trahant.

Charitas ex Deo. Deus charitas est. Trinitatis opera interna.

Dilectione nascimur ex Deo

Auxesis.

patrem, quia refert, & indefesso beneficentiæ exercitio ostendit se habere Deum Patrem, quem & uerbo & opere proficitur. Huc pertinet, quod Paulus ad Galat. 4. dicit, Nunc autem cum cognoueritis Deum, imò cogniti sitis à Deo. Non quòd antea Deus hos non cognouerit: sed quòd illis Deus innotuerit, dederitq; illis gratiam, qua cognouerunt Deum. Quia si quis est, qui caret, neq; Deum cognoscit, neque imitatur.

Qui non diligit, non nouit Deum, quoniam Deus charitas est. Alteram partem antithesis addit, Charitas & dilectio mutua sunt à Deo: atque qui diligit, ex Deo natus est. Ergo qui mutua non exercent dilectionem, neq; Deum cognoscunt, neque ipsius imaginem referunt. Tenebræ lucem non patiuntur. Sed qui non diligit, in tenebris ambulat. non est igitur Dei cognitio (quam Apostolus lucem dicit) in eo, qui non diligit.

In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. Dixerat Deum ipsum non solum charitatem esse, sed etiam esse ipsius charitatis causam efficiẽtem. Quod exemplo, & ipsi actis probat, alludens ad id, quod in Ioan. 3. dicebat charitatis autor, Sic enim Deus dilexit Mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Quibus indiçijs, quibus uerebus magis pretiosis potuit Deus erga nos charitatem suam manifestare? Commendatur Abraham, quòd filium unicum Deo obtulerit. At non interijt, Quantò magis commendabimus Dei in nos charitatem? Qui Deus Deum filium suum unigenitum nobis impendit, iustum moriturũ pro iniustus & impijs, tradidit, inquam, hosti & Mũdo impio summum decus cœli, suasq; illas gratissimas delicias in mortem, ut à mortis tyrannide erueremur. Quæ alia inuenta est, inueniri uè potest ardentior charitas? nulla cõrtè. Subiunxit, Ut uiuamus per eum. Ille enim Ioan. 10. ait, Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant. Perieramus, morte occupabamur, & peccato illo primi parẽtis interieramus. Resurgẽdum ergo erat, non per hominem purum, quia omnis huiusmodi mors ipsa est: sed per eum, qui Deus & homo est. dicens in Euangelio, Ego sum uia, ueritas & uita. Qui credit in me, non morietur in æternum.

In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Auget & amplificat totum charitatis Dei in nos negotium, non sine occupatione, qua tacitè respondet ijs, qui existimarunt missionem hanc filij Dei ad nos, suis meritis factam. Non est quod quis cristas erigat, tribuens suis uiribus, quòd Filius Dei factus sit homo. Nam prius nos dilexit Deus, quam hunc dilexerimus: imò nostra in Deum dilectio originem habet ab ipso Deo, qui charitas est. Non nostris meritis salutem nostram & iustificationem nobis comparauimus. Nam, ut Paulus ait Ephes. 1. Elegit nos in ipso ante Mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per IESVM Christum in ipsum: secundum propositum uoluntatis suæ. hoc est, secundum suum beneplacitum. Quod subiunxit, amplificatio est eius, quod prædixit, Quoniam filium suum unigenitum misit Deus in Mundum, ut uiuamus per ipsum. Beatus Augustinus hunc enarrans locum, legit, Et misit filium suum litatorem peccatis nostris. Litatorem, id est, sacrificatorem. Sacrificauit pro peccatis nostris. Vbi inuenit hostiam? Vbi inuenit uictimam, quam puram uolebat offerre? Aliud non inuenit, seipsum obtulit. Hæc ille.

Charissimi, si sic Deus dilexit nos; & nos debemus alterutrum diligere

Cognoscere Deum.

Dilectionis uirtus.

Charitas Dei in nos.

Filij Dei missio gratuita.

Litator Christus.

diligere. Hortatur exemplo Christi ad non uulgarem, sed ardentissimam & flagrantissimam charitatem. Id natura comparatum est, ut filij parentes imitentur & referant. Cum ergo nos tam impensè Deus dilexerit, ut etiam proprio filio non pepercerit, sed pro nobis illum tradiderit: iustissimum est ut Patrem imitemur, hoc est, ut mutuo diligamus. hoc est, ut non modo substantiam egentibus largiamur: sed & si necesse fuerit, uitam ipsam profundamus. Hanc charitatem docuerunt hi, quorum mentionem Paulus Roma. 16. facit. Saluate, inquit, Priscam & Aquilam adiutores meos in Christo IESV, qui pro anima mea suas ceruices supposuerunt, quibus non solum ego gratias ago, sed & cunctæ Ecclesiæ gentium.

Deum nemo uidit unquam. Nolim putetis (ait Apostolus) charitatem hanc, cuius hic negotium tracto, pendere à uisione Dei, quasi uerò non possimus dilectionis beneficentiam exercere, nisi Deum ipsum uiderimus. Ille lucem habitat inaccessibilem. Estque uerum, quod Exodi 33. scriptum est, Non uidebit me homo, & uiuet. Deum nemo uidit unquam. Res est inuisibilis Deus: sicut scriptum est Isaia 64. ait Paulus 1. Corin. 2. Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, que preparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Oculus noster spiritalis esse debet. Erit igitur ipse spiritus, qui illuminabit nos, ut uideamus pura illa fide, quem postea uidebimus sicuti est. Non ergo Deum queramus oculo nostro corporeo, qui corde querendus est. Quemadmodum, qui solem ipsum indispositis oculis non intuetur, ita qui Deum uidere desiderant, oculum, quo conspiciant, præparent necesse est. At quis iste oculus? Respondeat lux ipsa Matt. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Deum, id est, ipsam diuinam essentiam, seu ipsam diuinitatem nemo uidit. Quòd si alicubi legamus Deum à prophetis uisum: id certè sub forma uel specie aliqua factum, qua sese uoluit hominum oculis ingerere. Multa de his perleges apud Ambrosium libro de incarnatione Domini. & Tertullianum in opere aduersus Praxeam pro sacrosancta Trinitate edito.

Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. Quando hic uersamini, non est, quod queratis diuinitatem hic uidere. Non enim uult ille uos hic beatos, & uisione illa beata frui, aliò abeundum est. Sat sit uobis si intellexeritis Deum in nobis manere, hoc est, nos fœdere & amicitia Deo esse coniunctos. Qui autem sic coniunctus est Deo, quomodo potest sine Deo esse? Imò quomodo non illum habere hospitem? Si diligamus inuicem, id est, si mutuam inter fratres & proximos exercuerimus charitatis beneficentiam, id si fiat, charitas eius in nobis perfecta est. id est, mutua nostra charitas certissimum signum est diuinæ amicitie in nobis, quæ nos instruit & apparat ut operemur, & mutuam exerceamus dilectionem. Et id est, cur perfectam hic uocat. Nam qui diligit, ex Spiritu Dei diligit, hic autem Spiritus Dei coniungit Deum homini, & hominem Deo.

In hoc cognoscimus, quòd in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Amplificat & clarius docet, quæ paulò antè dixit, Deum in nobis manere, & charitatem eius in nobis perfectam esse. In hoc, id est, ex hoc cognoscimus, quòd in eo manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Vnde scis, quia de spiritu eius acceperis? Res non est uisibilis. Hæc coniunctio, qua Deo unimur, non corporea est, non subest oculorum iudicio: spiritalis est, ob id solum pijs nota est. Sed interim interroga uiscera tua: quæ si apparatus & instructa esse senseris ad beneficentiam, si plena intellexeris charitate, id tibi proximo sit argumento, te habere spiritum Dei, huiusmodi enim exercitia à spiritu sunt. Huc pertinet, quod

Paulus

Dilectio mutua.

Deus res inuisibilis.

Oculus spiritalis & corporeus. Deus corde querendus.

Deum nemo uidit unquam.

Deum in nobis manere quod est.

Charitas perfecta in fidelibus.

Vinculum Dei & hominis.

Signum quo cognoscimus Deum in nobis manere.

Paulus Roma. 5. dicit, Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.

Et nos uidimus & testificamur, &c. Ne pugnantia dixisse alicui uideretur, redit ad id quod dixerat, Quoniam filium suum unigenitum misit Deus in Mundum. De cuius tamen fortasse dignitate uidetur non nihil detrahere, quod subiungit, Deum nemo uidit unquam. Quasi uerò ex his conijcere posset quispiam Christum non esse Deum. Nos (inquit) uidimus his nostris oculis tum corporeis tum spiritalibus IESVM Christum, & uirtutem eius, propter quam testificamur hunc à patre missum, & esse Mundi saluatorem. Nempe hunc uidimus, uirtutes & miracula operantem, mortuum, & resurrexisse, uersatumque esse nobiscum post resurrectionem quadraginta diebus. Testificamurque de ijs, quæ tum ipse, tum eius spiritus coelitus ad nos demissus, admandauit nobis. Hunc uidimus celos ascendentem: quem testificamur ad Patris dexteram sedere. Non uiderat Apostolus diuinitatem ipsam: Sed quia Deus humanam naturam induerat, hinc dicunt se Deum uidisse. Similiter & propheta, qui sub aliqua specie Deum uiderunt. Propter assumptam humanitatem & unitam diuinitati, huiusmodi loquutionibus catholicè utimur. Vidimus Deum in sacrosancta Missa. Parochus tulit Deum ad ægrotum. Deum recepimus. & alij permultis sic loquendi formulis non absimilibus his, quibus dicimus Deum natum de Virgine, passum, mortuum, sepultum, & resurrexisse. Potest huius clause sensus non solum ad personam Christi referri, ut ostensum est: sed etiam ad totius Euangelij negotium. Eritque sensus, Euangelizamus uobis IESVM Christum uitam, salutem, propitiationem, & redemptionem Mundi. At quæcunque de eo prædicamus, certissima & uerissima esse testificamur. Illa enim scimus compertissima esse.

Quisquis confessus fuerit, &c. Hortatur ad perfectam confessionem, quæ nulla hereticorum machina & fraude poterit expugnari, nec persequentium infidelium tormentis conuassari, neque ullis carnis blanditijs demoliri. de qua abundè Paulus in fine s. cap. Ad Roma. Confitendum est uerbis & factis, IESVM esse filium Dei, esse Deum & hominem, iustitiam, salutem, & propitiationem Mundi. Hanc confessionem caro non suggerit, sed ipse spiritus, qui habitat in te. Hanc certissimam persuasionem qui habet, in Deo est, & Deus in eo manet. hoc est, uerè Christianus est, Deumque non solum sibi præsentem, sed & in se habitantem, propitium, & benignum habet.

Et nos cognouimus & credidimus, &c. Non solum mihi probatissima et exploratissima sunt quæ docui de fide in IESVM filium Dei: sed & certissima sunt quæcunque de charitate uobis annuntio. Quòd si quis rogauerit me, Quæ hæc:

Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, &c. Probat quod dixit. Ex operibus ipsis certissimum est, Deum esse charitatem, ut iam multis aperuimus. Qui ergo mutuam beneficentiam & charitatem exercet, hoc est, qui flagrantissimè proximum propter Deum amat, & fidelem se exhibet, necesse est, hunc in charitate manere. Ergo & in Deo & Deum in eo. Fidelis enim est, seipsum negare non potest. Promisit se mansurum in eo, qui pietatis officia exercuerit. Qui diligit me, ait ille, sermonem meum seruabit. Ego, & Pater meus ad eum ueniemus, & mansorem apud eum faciemus.

In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Quia sicut ille est, et nos sumus in hoc Mundo. Duo certissima signa adducit, quibus perfectam & absolutam charitatem ostendit: uocans perfectam charitatem non solum dilectionem mutuam, sed etiam ipsam religionem Christianam, quæ fide & charitate absolvitur. Habere fiduciam in die iudicij, est, non

E timere

Deum uiderit apostoli, et propheta.

Cōmunicatio idiomati propter unitam diuinitatem humanitatem.

Confessione perfecta de Christo fructus.

Charitatis perfecta signum. Charitas perfecta.

Fiducia in die iudicii
Vita nostra Christo con-figuranda.
 timere ne ueniat dies iudicii, sed expectare firma & incōcussa cōscientia aduentū magni Dei. Quia sicut ille est, & nos sumus in hoc Mundo, hoc est, quādiū hic sumus, tandiū instituatam uita nostrā ad eius exemplū & imitationē. In ea persistamus fiducia, quae fundamentum habeat ipsum Christum: ut quemadmodum nihil est nisi mera erga nos charitas, ita & in hoc Mundo in eandem erga ipsum charitatem transformemur, hoc est, totī charitate ardeamus. Sicut ille facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: ita & nos in hoc Mundo diligamus non solum amicos, sed & inimicos, beneficientes etiam ijs, qui persequuntur nos. Duabus ergo certis notis deprehendemus an ueri simus Christiani. Prima, si non timuerimus, sed inconcussē expectauerimus diem iudicii. Certa enim est spes, quae non confundit. Secunda, si instituerimus uitam nostram ad imitationem IESU Christi, ut purē & castē hanc uitam traiciamus.

Poenā timore
Timor seruilis
Charitas sine timore quid est
Hypocritarum tericulum.
Sanctorum impostura.
 Timor non est in charitate: sed perfecta charitas, foras mittit timorem. Ex cōtextus circūstantijs manifestum est de quo timore loquitur Apostolus. Subiungit enim, Quoniam timor poenam habet, id est, cruciatum. Accipere uidetur timorem pro desperatione quadam, & conscientia inde se sibi curis anxia. Charitatem uerō pro ea uiua fide, qua Deo eiusq; promissis indiuisē adheremus certi, absque ulla desperationis nota. Iste ergo erit Apostoli sensus, Qui uerē Christianus est, cognoscens & amplexans magnum illud & amabile beneficium, quo Deus misit filium suum propitiationem pro peccatis, nunquam animum despondet. Nam in eo est charitas & Christiana religio absoluta, quae mittit foras timorem, id est, pacificat conscientiam. O meram consolationem! O uerbum suauē aduersus quos conscientiarum carnifices, qui quae stui studentes nihil aliud, quam gladius, ignem perpetuum, demones, & cruciatu, & huiusmodi euomunt, ex quibus nullus fructus: sed magna conscientiarum perturbatio, & frequens desperatio. His uolunt uideri sanctissimi terroribus, ut muneribus salutati profiteantur mirabili arte & cauteriata conscientia suam imposturam, qua à paruulis & simplicioribus, propter ea quae foris parent, sanctuli uocantur: qui re uera sunt ea sepulchra dealbata, de quibus multa agit Christus in Euangelio. Quare docenda est haec absoluta charitas, ad fugandos huiusmodi impostores. Haec omnem adinet conscientiae inquietudinem, hac consequentur fiduciam in die iudicii, territationes illorum continent. Pacem enim ex illa uiua fide consequentur. Roma. 3. Iustificati ex fide pacem habemus ad Deum. Huc pertinet quae dicebat Christus Ioan. 4. Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum. Et Ioan. 6. Ego sum panis uitae. qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in aeternum. Obiter dictum putauerim, quendam esse timorem, quem filialem dicunt, qui est obseruantia & studium mandatorum Dei, & eius reuerentia, de quo Prouerb. 2. Initium sapientiae, timor Domini. Habens hunc timorem nihil poenas & tormenta ueretur. Omnia amore domini ductus agit, intelligens & cognoscens quod qui sunt Domini, nihil habent commune cum illis terculantibus & spectris. Hunc timorem Latini reuerentiam uocant. De hoc timore abundē scribit Ecclesiastes cap. ulti. Tremor saepe cum timore solet coniungi, ut Psal. 2. & apud Paulum frequenter. Est & timor seruilis, quo quis mandatorum obseruantiae studet solum propter cruciatu uitandos. Hic uidetur delectari culpa, & solius poenae fugiendae gratia operari. Est & nocturnus timor uerē seruilis, ubi omnia aguntur in infidelitate, in mera obliuione & contemptu Dei, quasi non sit aliquis. Vnde fit iusto Dei iudicio, ut impius, semper sibi male conscius, quum Deum filiali timore non timeat, tamen omnia uel tuta timeat, uelut Cain, qui proprie hoc

Timor filialis.

Tremor timoris comes.

Timor seruilis
Timor nocturnus.

Cain timore nocturno ductus

hoc timore nocturno adsciebat. Vnde Psal. 13. Non est timor Dei ante oculos eorum. Illic trepidauerunt timore ubi non erat timor. Et Prouerb. 28. Fugit impius nemine persequente. Et Psal. 34. Fiat uia illorum tenebrae. Hoc nimirum est, quod Deuter. 28. dicitur, Quod si audire nolueritis uocem Domini, palpabitis in meridie, sicut palpare solet caecus in meridie. Hunc timorem, tanquam omnium malorum lernam, uitemus. Est & alius timor à natura insitus, cuiusmodi sunt primi nostri motus & affectus. Hunc indifferenter, hoc est, neque bonum neque malum dicunt.

Quoniam timor, &c. Amplificat & docet quae charitati aduersantur, argumēto ab ingenio et natura ipsius timoris sumpto. Charitas & dilectio letam & pacificam reddunt conscientiam: timor uerō tristitiam, tormentum, & cruciatum suapte natura affert. Ergo is, cuius adhuc conscientia ringitur, uarijsq; curis & scrupulis (ut ita dixerim) angitur, non est in charitate perfectus, hoc est, nondum se totum Deo & eius magnae prouidentiae cōmisit. Agedum, Qui fieri potest, angatur & pungatur tua conscientia cum Deo religiosē adheres, credens eum fidelem esse, qui non possit negare quicquam in fide petentibus? Hic est, de quo Paulus Romano. 8. dicit, Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ergo si huic adhaeris, non est qui accuset, qui tuā pungat conscientiam. Proprio non pepercit filio propter nos, sed stans promissis hunc tradidit nobis, cum illo tradens omnia pacifica & leta, nempe mortem & eius laqueos fregit, clausos caelos aperuit, Satanam, & eius ministros ligauit. Qui ergo absolutam habet charitatem, non angitur, non cruciatur, non desperat: sed latus uersatur in mandatis Dei, in quibus uolet nimis.

Nos ergo diligamus Deum, &c. Summā totius negotij charitatis, ad quam tam diligenter animos accedit, breui epologo nunc perstringit. Quemadmodū lux oculū ad uidendum attrahit: ita & dilectio, qua nos diligit Deus, ad sui amorem nos allicit. Concludit ergo, nos habere charitatem, non à nobis, sed ex Deo, atque uim dilectionis esse Spiritum sanctum. Vnde enim diligeremus, nisi prius ipse dilexisset nos? Hinc in Euangelio dicit, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos.

Si quis dixerit, &c. Hypocritam & uerborū fucum omnē abijcit, ostendēs Deū neq; uerbis magnificis, neque ijs, qui ardentissimā dilectionem multis ostētant, delectari, sed opere ipso charitatis. Non enim proximi inopia & inedia uerbis & magnifico sermone, sed opere & exhibita beneficentia leuatur. Ridiculum certē uidetur, cum quis magnifica pauperi & egenti precatur, quem interim egentē dum uidet non iuuat, nihil praestat, cum possit. Hunc mendacem nō abs re dicit. Adeo enim dilectionē Dei et proximi Apostolus uult unita esse, adeoq; inter se cognata, ut neutra sine altera esse queat.

Qui enim non diligit fratrem suum quem uidet, &c. Quam cōiuncta sint dilectio Dei & dilectio proximi, collatione & comparatione familiari probare contendit. Natura ipsa fit, & ita inditum est, ut quae praesentia sunt, magis nos moueant, quam quae nunquam uidimus, sed ea solo auditu eorum accepimus. Fratrem hīc uidemus, Deum autē fide solum & imagine enigmatica cognoscimus. Qui ergo fratrem ad imaginem Dei creatum, quem uidet, non diligit, quomodo id, quod non uidet, & in fratre representatur, amabit? Qui enim odit imaginē, necesse est & id non amet, cuius est imago, hoc est, ipsam ueritatem. Si diues fueris, uiderisq; fratrem inedia laborantem, & nō dederis ei quo releuet inediam, uideris durus, inhumanus, totus alius à Deo, qui est benignus, pius, & misericors. Hoc tuum opus indicat, palamq; testatur te neq; Spiritum Dei

E 2 habere

Timor naturalis.

Charitas perfecta nō habet timorem.

Conscientia fidelis parata.

Dilectio Dei et proximi unita & cognata.

habere, neque ipsum Deum & proximum diligere.

Legis & prophetarum summa.

Et hoc mandatū, &c. Occupat summarū legis & prophetarū adducens. Dicit aliquis, Quid obstat diligere Deū, etiā si nō diligo fratrem? Respōdet, Quādo ita placitū est Patri nostro Deo: Quid multis est opus, ut reclames? Omnia Dei mādata in hoc tota sunt, ut diligamus Deū & proxīmū. Et qui Deū diligit, proximi dilectione illud cōprobet necesse est. Agē, quī fieri potest, diligis eū, cuius odisti mandatū? Quis est qui dicat, Diligo regē, sed odi Leges eius? Inseruiamus ergo omnes Domino, nō titulo tenus et nomine, sed seria & flagrantissima charitate, qua ueri Christiani & sinus & nonni: emur.

CONCILIATIO.

NON cōueniūt, Perfecta charitas foras mittit timorē: Et quod scribitur Psal. 18. Timor domini sanctus permanet in seculū seculi. Respōdeo, Apostolus hoc loco mētionē facit de actu timēdi: Qui sicut nō est in patria, ita nō est in pfecta huius uia charitate. Propheta uerō loquitur de effectu timoris filialis q̄ est, reuerēter se habere ad Deū. Hic effectus est in patria, in qua tremūt potestates. Similiter & hic his q̄ pfectā habet charitatē.

Timoris effectus in charitate perfecta.

SECUNDA CONCILIATIO.

QVID hic pronuntiat Ioannes, Deum nemo uidit unquam: cum dicatur Iacob uidisse Dominum facie ad faciem? Respondeo, His omnibus Apostolus eō tendit, ut ne quis corporeum aut uisibile quippiam in Deo statuatur, imō uerū esse quod scriptū est, Deum à nemine mortalium unquam conspectum esse. Quod propheta Deus uisus dicitur, forma & specie assumpta, illud factum esse nemo dubitat.

Facies Dei in scripturis uaria signat.

OBSERVABIS interim quōd facies Dei in Scripturis diuina cognitio dicitur ea ratione, qua per facie cōspectam quisq; cognoscitur, ut de homine noto dicimus, facie quidem hominem noui. Ita orando Deum dicitur, Ostende nobis faciem tuam, id est, da nobis cognitionem & intelligentiam tui. Sic & uestigia Dei dicuntur, quōd iam nunc Deus in fide & per speculum cognoscitur, 1. Corinth. 13.

Vestigia Dei

Similitudo dei

SIMILITER Dei similitudo uel species & facies pro eodē accipiūtur, Psal. 17. et alibi pro reuelatione, scilicet Dei cognitione, in qua est omnis beatitudo sita. Vnde dicitur facie Moysi, cognitionē Legis: cōtrā facies Christi intelligētia est ueritatis Euangelicæ, et fides in Christū. Ad hūc modū in Scripturis cū de Deo dicitur, Facie ad facie: significatur manifesta & certissima Dei cognitio et ostēstio: ut Deuter. 5. Facie ad facie loquutus est nobis in mōte. Id est Deus nobis usque adeo euidētia uerba fecit, et signa exhibuit quæ corā uidimus & audiuius, ut nemo negare possit, quin Deus reuera fuerit. Ita & Iacob affirmat se uidisse Dominū facie ad facie, Gene. 23. Cū tamē uerū sit, Deum nemo uidit unquā. Nā tāetsi Numeri 12. dicat Dominus mentionē faciēs de Moysi, Ore enim ad os (ait dominus) loquor ei. Palā & nō per enigmata & figuras Dominū uidet. Tamē idē Moyses cupit uidere gloriā Dei & facie eius, & audit, Nō uidebit me homo & uiuet. Aut dici potest, Priuilegia paucorū nō facere legē. Gregorius Nyssenus in uita Moysi docet, Deū uidere, est ipsum corde & animo sequi quocūq; ducat, cuius cognitio omnē trāscēdit naturā. His addit ille, Ob facie Deū homo nō uidit, sed in posterioribus, ut quisquis uult uenire post eū, sequatur eū, et sequēdo, nō facie, sed tergū aspiciat. Propterea dictū est à Moysi Gen. 16. Vidi posteriora uidētis me: hoc est, aliqua forma qua placuit illi apparere, Dominū uidi. Hæc cognitio est à posteriori dicta iter Philosophos, quā etiā dicūt cognitionē, quia est: & nō, quid est. Quia ergo sub ea specie panis et uini in sacramēto altaris est Iesus Christus Deus uerus et homo, receptissima sunt ab orthodoxis hæ loquutiones, uidi Deū i Missa. Tulit Deū parochus ad egrotū. Dcū, quē i Missa uidi, adorauī. De huiusmodi loquutionibus legito diuū Algerū aduersus Berengarium.

Deum uidere quid est? Posteriora Dei uidere.

Cognitio quia est.

DICTIO.

SPIRITVS e'leganti metonymia significat reuelationē, siue dogma, non ipsum tantum Dei spiritum. Est spiritus bonus, est malus & mendax. In hoc capite spiritum dixit Apostolus, pro doctrina, sensu, & mente doctoris.

Spiritus accipit.

Fides triumphat de Mundo.

CAP. V.

OMNIS qui credit quoniam IESVS est Christus, ex Deo natus est. & omnis qui diligit eū qui genuit: diligit & eum qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei: cū Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas Dei, ut mandata eius custodiamus; & mandata eius grauiā non sunt. Quoniam omne quod natum est ex Deo: uincit Mundum. & hæc est uictoria quæ uincit Mundum: fides nostra. Quis est qui uincit Mundum, nisi qui credit quoniam IESVS est filius Dei: hic est qui uenit per aquam, & sanguinem IESVS Christus. non in aqua solū: sed in aqua & sanguine. Et spiritus est qui testificatur quoniam Christus est ueritas. Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum & spiritus sanctus. & hi tres, unū sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua & sanguis. & hi tres, unum sunt. Si testimonium hominum accipimus: testimonium Dei maius est. quoniam hoc est testimonium Dei quod maius est: quoniam testificatus est de filio suo. Qui credit in filium Dei: habet testimonium Dei in se. Qui nō credit filio: mendacem facit eum. quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de filio suo. Et hoc est testimonium, Quoniam uitam æternā dedit nobis Deus, & hæc uita, in filio eius est. Qui habet filium Dei: habet uitam. qui non habet filium Dei: uitam non habet. Hæc scribo uobis: ut sciatis quoniam uitam habetis æternam qui creditis in nomine filij Dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad Deum, Quia quodcūque petierimus secundum uoluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicq; petierimus: scimus quod habemus petitiones quas postulauimus ab eo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat: & dabitur ei uita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

Nasci ex Deo, habere fidē in Christum.

Matth. 11. d Fides. Victoria. 1. Corinth. 15. g

Hæc est enim] Id est, charitas qua diligimus Deum,

Qui uenit] id est, qui ostēdit se uenisse, quū ex latere ei' læcca perfosso in cruce fluxit aqua & sanguis non sine miraculo, cuius meminit Ioan. Et spiritus] & pro præterea. Vnum sunt] in unū sunt. (Sic quædā exēplaria Græca.) id est, unū & idē testantur Habet testimo. &c. Id est, spiritū sanctū qui testimonium fert illi de Deo.

Qui habet filium] id est, qui credit in filium Dei.

Quia quodcūq;] Quod si aut quid.

Ioan. 3. d Testimonium dei de Christo. Vita æterna.

Petere à Deo in fide.

Peccas ad mortem.

Qui genit⁹ est ex Deo, seruat scriptum. Non peccaret.

Fides a Deo. Idola.

Fidei summa. Iesus est Christus.

Fidei uirum fructus sunt opera. Credunt daemones, credit Petrus, sed disreenter. Fides sine operibus non saluat. Fidei uirum, filia.

Christi uox. Regum & pontificum libertas.

Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. Scimus quoniam ex Deo sumus: & Mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius Dei uenit: & dedit nobis sensum ut cognoscamus uerum Deum, & simus in uero filio eius. Hic est uerus Deus: & uita aeterna. Filioli, custodite uos a simulacris. Amen.

Omnis qui credit quoniam IESVS est Christus, ex Deo natus est. Sententia est elegans, qua summam & caput fidei esse dicit, ut credamus IESVM esse Christum: id est, Messiam. Hoc quisquis ex animo & dilectione confessus fuerit, ex Deo natus est, imò a Deo doctus, fidelis, et filius Dei dicitur ab Apostolo. His manifestè docet quam cõiuncta sit fides charitati & dilectioni. Multos audio dicentes, Credo: Sed fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei uiuæ ipsa dilectionis exhibitio est, dicente Paulo ad Galat. 5. Fides, quæ per charitatem operatur. Sunt ergo opera fructus & rami fidei. Et his ueri dicimur Christiani. Non quomodo daemones, qui credunt & contremiscunt. Iacob. 2. Qui dixerunt, Tu es Christus filius Dei uiui. Quod & Petrus pronuntiavit, & respondit Christo roganti, Quem me esse dicunt homines. Tu es Christus filius Dei uiui. Petrus Christianus credit, Daemones non Christiani credunt, sed alia & alia ratione. Respondet Petrus IESVM esse Christum, ut hunc amplexetur. Daemones uerò, ut a se abigant. Nam dixerunt, Quid nobis & tibi est: quid uenisti ante tempus torquere nos? Hoc lubes propositum uolui paradigma, quo agnoscamus fidem sine dilectione non mereri fidei nomẽ. Fides filias habet innocentiam & charitatem. IESVM esse Christum, est esse Messiam, utraq; enim uox idem significat. Christus uox communior & frequentior, Christus, id est, unctus. Olim reges & pontifices inungebantur. Proprium Regum erat liberare & seruare: Pontificum hostijs & donis Deum placare.

- Iesum esse Messiam in Lege promissum.
- Iesum regem & sacerdotem.
- Iesum in Mundum uenisse.
- Iesum Mundo prestitisse quæ boni reges suo populo debent.
- Iesum sanctam instituisse legem, & tyrannicam soluisse.
- Iesum oppressam libertatem & dirutam restituisse.
- Iesum simoniacos, ementes & uendentes e templo, ut qui rex templi esset, eiecisse.
- Iesum pharisaicam superstitionem exturbasse.
- Iesum Dei Patris gloriam annuntiasse.
- Iesum se Deo patri obtulisse, ut nos a tyrannide mortis & peccati liberaret.
- Iesum per gloriam patris a mortuis surrexisset.
- Iesum tanquam aeterni regni regem & sacerdotem aeternum caelos ascendisset.
- Iesum ad dexteram Patris sedere, aduocatum & interpellantem pro nobis.
- Iesum post ascensionem, promissum Patris spiritum ad suos misisset.

Nasci ex Deo. Non hic agit Apostolus de prima illa natiuitate seu creatioe, qua dicitur creasse omnia Deus

Deus. Ea enim omnium gentium est communis, sed de noua, & ipsis peculiariter exhibita beneficentia, qua nos sibi Deus regenuit, & peculiaris indulgentiae nutricatione tanquam unice charos filios educauit, & docuit nos, ipsum ut patrem inuocare. Quod tamẽ nulli possunt, nisi quos huc fiducia erigit spiritus ille adoptionis, spiritus Christi, qui cordibus nostris persuadet Deum uelle nos filiorum loco habere, atque iam excitat, ut sicut Patris loco eum habemus, sic & patris nomine adellemus. De hac natiuitate Christus pluribus egit Ioan. 3. ubi Nicodemum instituit, & ait, Nisi quis renatus fuerit, &c. De modo & ratione huius natiuitatis uide quæ scripsimus in 1. cap. ad Roma. in dictio. 1.

Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo. Aperit fidem hanc & de Christo confessionem non subsistere sine dilectione & charitate, argumento a similitudine & humano more sumpto. Natura ipsa constitutum est, & ita ab hominibus obseruatum uidemus, ut si quis patrem diligit, filium quoque patris nomine diligit. Hoc si inter homines obseruatum uidemus, multo minus ab eo recedendum est instituto erga Deum & filios eius. Omnes in Christum credentes unicum habent patrem: ergo omnes credentes, fratres esse oportet ab uno patre progenitos. Sed impium ualde fuerit & inhumanum si quis fratrem uterinum oderit, aut percusserit. Neesse igitur fuerit, si quis patrem dilexerit, ut ab eo natum diligit. Vini itaque & effectum ueræ fidei exprimit. Non enim otiosa est fides uiua, sed bonorum operum ferax.

In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, &c. Nota, qua cognoscimus utrum nos diligamus filios Dei nec ne, est dilectio Dei. Quod si rogaueris, Quid est Deum diligere? Respondet, Est mandata Dei seruare. In idem enim redeunt, Seruare mandata Dei, & Diligere Deum. Quare uidetur mihi particula, &, hoc loco expositiua dici pro Id est. Cum Deum diligamus, &, id est, mandata eius faciamus.

Hæc est enim charitas Dei, ut mandata eius custodiamus. Confirmat quæ de Dei dilectione præmisit. Dilectio Dei est mandatorum eius obseruatio. Nam charitas Dei, id est, ipse Deus in Euangelio dicit, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Probatio enim dilectionis est exhibitio operis.

Et mandata eius graua non sunt. Occupatio est. tacite enim obiectioni satisfaciunt. Dicit aliquis, Non possunt facile custodiri mandata, adeo ardua sunt & difficilia. Respondet, Graua non sunt, sed facilima. Nam qui mandata tradidit, dixit, Iugum meum suauis est, & onus meum leue.

Quoniam omne quod natum est ex Deo, uincit Mundum. Et hæc est uictoria quæ uincit, &c. A causa docet quam facilia sint mandata Dei, quoniam omne quod natum est ex Deo: id est, omnis qui credit IESVM Christum saluatore, & redemptorem, uincit Mundum: id est, concupiscentiam omnem, siue carnis, siue oculorum, & superbiam uitæ. IESVS Christus sua passione & resurrectione uictor triumphans suis nos uictoribus & triumphis honorauit, dicente Paulo, Donans nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. Qui mortuus est, non amplius moritur: & cui mors ultra non dominabitur, dedit suæ mortis & resurrectionis uim & efficaciam fidei uiuæ & sacramentis, ut quemadmodum ille mortuus Mundo uictor resurrexit: ita fide in illum Mundo & tyrannide eius mortui, uictores resurgamus, & Deo uiuamus

Credentes fratres.

Diligere deum est Dei mandata seruare. Et pro, id est.

Mandata dei facilia.

Nasci ex Deo.

Coloss. 2.

Victores Christiani aduersus Mundum.

mus. Propterea fit, ut fidem uiuam habēti mādatorum obseruatio non sit grauis & difficilis. Nempe scutum habet inuincibile. Hęc est uictoria nostra, & Deus suo munere in nobis uincit, ut ipsi soli tribuatur gloria. Non est quod credas hanc fidem, qua uincimus Mūdum, esse quicquā in anima otiosum, sed id ipsum in anima uirtutē & potentiā à Deo habet, ex qua uitę puritas & charitas nascuntur, euadimusq; uictores aduersus ea quę Religioni Christianę aduersantur. Est enim fides illa ueluti propugnaculū inexpugnabile. Nō est cū hoste pugnandū hasta, sulphure, bombardā, & huiusmodi: his nunquā Mūdum uicturi sumus, sed fide, quę in nobis imperatrix sedet, cuius opera, iussa, & mandata exequuntur. Dicebat Marci I. uictor ille I E S V S Christus, Si potes credere, omnia possibilis sunt credenti. Et continuo exclamās pater pueri cum lachrymis aiebat, Credo Domine: adiuua incredulitatem meam. Audiamus Paulū ad Philipp. 4. Scio & humiliari, scio & abūdare, ubiq; & in omnibus institutus sum, & satiari & esurire, & abundare, & penuriā pati. Omnia possum in eo, q me cōfortat. Fidei uim et energiā pluribus docuit Paulus ad Hebr. 11. Vbi uidebis quomodo à creato Mūdo serui Dei fide uicerint Mūdū.

Victor mundi.

Quis est qui uincit Mūdum, nisi qui credit, quoniam I E S V S est filius Dei. Pateatquam paucis demonstrauit, fidem illam uiuam, non esse uanam, quam Peripatetici persuasione dicunt, sed Dei donum in anima, habens uim & potentiam à Deo ad ueram mandatorum Dei obseruationem: Nunc proximis & firmis argumentis probare accingitur quod I E S V S est filius Dei, uerus Messias. Atque hoc pertinet ad id quod summam dixit, Omnis qui credit quoniam I E S V S est Christus, ex Deo natus est. Primo ergo loco demonstrat qua nota, quo uē indicio cognoscemus nos posse Mūdum uincere. Qui credit quia I E S V S est filius Dei, is uim & efficaciam habet uincendi Mūdum. Nam paulo antē dixit, Omnis qui natus est ex Deo, uincit Mūdum, sed credens uiua fide quod I E S V S est filius Dei, natus est ex Deo. Ergo credens uiua illa fide quod I E S V S est filius Dei uincit Mūdum.

Hic est qui uenit per aquam & sanguinem I E S V S Christus. Rationes adducit, quibus nititur probare quod I E S V S sit Christus, hoc est, Messias in lege promissus. Iste uidetur mihi esse sensus, Hic est qui prænuntius saluator Mundi à scripturis sanctis uenturus erat per aquam: id est, qui uerus homo, uerē baptizandus erat in aqua, ad ueritatem nostri baptismatis & nostrę regenerationis. Et hoc est illum uenisse per aquam. Et per sanguinem: hoc est, uerē passus & mortuus est, in remissionem peccatorum nostrorum. Credimus enim remissionem peccatorum in sanguine eius. Sine sanguinis effusione non fit remissio, ait Paulus ad Hebr. 9. cap.

Venire per aquam.
Venire per sanguinem.

Ioannes baptista solum in aqua.
Baptizati à Ioanne rebaptizandi.

Baptismi uirtus.

Non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Christus non per aquam solum uenit, ut ostenderet se non esse legalem mundatorem, aut uictorem sordium carnis. Sed per aquam & sanguinem uenit, ut declararet se esse noui testamenti mundatorem & uictorem sordium conscientię. Ioannes baptista solum in aqua pura baptizauit. Dicebat ille, Ego baptizo uos aqua. Quasi diceret, iste non est uerus baptismus regenerationis: solum est ueri baptismi figura & typus. Baptizati enim solo Ioannis baptismate post Christi mandatū, baptizandi erāt baptismo Christi. Sed I E S V S Christus uenit non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Hoc est, in aqua habente uirtutem sanctificatiuam ex eius sanguine. Baptismus enim uices crucis & resurrectionis Christi gerit. Ad Roma. 6. cap. An ignoratis fratres, quia quicumq; baptizati sumus in Christo I E S V, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriā Patris; ita & nos in nouitate

uitate uitę ambulemus, & c. Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per I E S V M Christum saluatorem nostrum. Huc pertinet quod ad Ephes. 5. scribitur, Mundans Ecclesiam lauacro aquę in uerbo uitę, & c. Cum aquā dicit, Contemplabitur spiritalis, non solum baptismum Christi, sed & omnia, quę Christo baptizato circa Iordanem contingere. Eadem ratione per sanguinē: non enim solum qui è latere Christi mortui effluisit, sed quicquid circa crucem Christi miraculosum euenit, interpretabitur.

Aqua baptismi
Sanguis Christi effusus.

Et spiritus est qui testificatur quoniam Christus est ueritas. Testem omnium quę dicit adducit spiritū sanctū, de cuius testimonio legitur Ioan. 1. Vidi spiritū descendente quasi columbā de cęlo, & mansit super eū. Et ad Roma. 1. Qui prędestinatus est: id est, declaratus est filius Dei in uirtute secundū spiritū sanctificationis. Testificatur in quā, quoniam Christus est ueritas: hoc est, q Christus uerē est filius Dei, uerus mediator Dei, & hominū, uerus humani generis redeptor et reconciliator. Propterea subiūxit Baptista dicēs, Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quę uideris spiritū descendente & manente super eū, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego uidi, & testimonium perhibui qd hic est filius Dei. Cum dicitur, Est ueritas: id est, uerax. Aut dici potest, Christus est ueritas. Quę promissa sunt, et in lege sunt adumbrata, uerē præstita & exhibita sunt in Christo. Propterea post coenā dixit suis, Ioan. 15. Cum uenerit paracletus, quę ego mittā uobis à Patre, spiritū ueritatis, qd à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Testatus est quoniam omnia in Christo cōpleta et uera essent. Gręcis est, Quoniam spiritus est ueritas. ac si diceret, spiritus est qui hęc de Christo testificatur. Ergo huius testimonium recipiendū est. Quia spiritus sanctus est ueritas, hoc est, uerax. Vrget mirū in modū Apostolus, quoniam testimonium spiritus sancti adducit, manifestius enim erat, quā ut à quoquā negari posset. Nam linguarū, uirtutū & operationū miraculum in dies magis ac magis omnibus constabat.

Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cęlo, & c. Solent qui negotium aliquod ueluti in foro tractant, de quo aut dubitatur aut controuertitur, testes producere, ut manifestatis quę proposita sunt, cōuincantur aduersarij. Propositū est, uerum esse quod I E S V S est Christus, hoc negabāt multi lucifugę. Quod ergo negabant illi, probaturus, testimonium è cęlo producit. Tres sunt, quos primo loco, omni, ut dici solet, exceptione maiores adducit in testimonium, Pater, uerbum, & spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Horum testimonium non adducit ad probandam unam essentiā trium personarum, sed ad scendū testimonium quod I E S V S est Christus, uerus Deus, & homo. Hi sunt, qui unum uerę diuinitatis infallibili testificatione testimonium perhibent. Pater è cęlo testatur, Hic est filius meus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Filius dicit, Ego sum uia, ueritas & uita. Et spiritus sanctus in specie columbę super I E S V M sedens testificatus est, quod hic est filius Dei. Alludit ergo ad morem non modò legis diuinę, Deuteron. 17. sed & gentium cunctarum, quo firmum & certum habetur quicquid duorum aut trium testimonio corroboratur.

Testimonium è cęlo quod Iesus est Christus.

Et tres sunt qui testimonium dant in terra, & c. Quomāmodum qui restituendę bonę famę dat operā, per turbas solet producere testes, quò res integrior reddatur: ita & Apostolus eleganti prosopopœia aliud in terra, hoc est, inter res nobis familiares testimonium producit cū priore cōsentiens, & idē testificans. Nā si testes non cōsentiant, uanum prorsus est testimonium. de ijs loquens tanquam personę sint & loquantur. Spiritus, id est, anima Christi, quę ad inferos uisura patres descendit.

F Aqua

Spiritus.
Aqua.
Sanguis.

Aqua etiā & sanguis dedere testimonium, quoniā I E S V S est ueritas, quādo de latere eius in cruce mortui manarunt. Quod sic profecto nō accidisset, si uerē homo non fuisset. Idq; factum est ante passionē, quando factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terrā. Hæc tria sunt unum, nō natura eiusdē substantiæ, sed eiusdē operatione mysterij. Græcis est, ad unum, id est, ad eandem rē, ad idem testimonium. Ambrosius & Beda spiritū accipiunt hoc loco pro spiritu sancto. Nā spiritus mentē renouat, aqua proficit ad lauacrum, sanguis spectat ad pretium. Spiritus enim nos per adoptionem Dei filios fecit, sacri fontis unda nos abluit, sanguis Domini nos redemit.

Si testimonium hominū accipimus, testimoniū Dei maius est. Comparatione a minore ad maius ducta confirmat quæ de testimonijs est loquutus. Si quis magnum presidi putat deferendum esse honorē, maiore certē regem excipiet. Ad hunc modū hoc loco, Magnū est Davidis hominis testimoniū, quod de filio Dei perhibet, dicēs, Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Et ex persona ipsius filij, ait, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Itemq; ex persona Patris loquētis de Filio, Ipse inuocabit me, Pater meus es tu. Deus meus, & susceptor salutis meæ. Pater meus, quia ego filius Dei. Deus meus, quia ego homo. Susceptor salutis meæ, quia ego passurus, & a morte saluāndus sum. Et ego, inquit, primogenitū ponam illum, excelsum præ regibus terræ. Magnū, & omni acceptione dignū est testimoniū diuinū, quod quātum est, tu ipse uideris, quo Deus ipse testatur, hoc quod uolumus & dicimus, nempe I E S V M esse Christū, atq; adeo esse filiū Dei. Matth. 3. Et ecce uox de cælo, dicēs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui. Sunt & alia testimonia, quæ in Actis leguntur, in missione Spiritus sancti. Spiritus sanctus testatus est de Christo, ut docēt uerba Apostolorū. Itē in trās figuratiōe. Et cū audita est uox, Et clarificauit, & iterū clarificabo. Ioan. 12. Et hoc est testimoniū maius omni humano testimonio. Huc pertinet quod scribitur 2. Petri 1. Accepit a Deo patre honorem & gloriā, uoce delapsa ad eum huiusmodi a magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus.

Testimonium
Dei in se habe
re.

Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Elegati mentonymia uitur accipiēs testimoniū pro ipsa re testata, hoc est, pro ipsa redēptione & salute tam certis testimonijs cōfirmata. Qui credit in filiū Dei, hoc est, qui recipit testimoniū Dei de suo filio, & huic per fidē uiuā adhaeret, is habet testimoniū Dei in se: id est, is habet id, de quo testatus est Deus. hoc est, ipsam uitā, & redemptionem habet in seipso. Allusit Apostolus ad id quod scribitur Ioan. 5. Amen amen dico uobis, quia qui uerbū meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitā æternā. Dicit potest ad hūc sensum, Testimoniū Dei habet in se, qui exercet opera illius fidei, qua filio Dei adhaeret.

Cognitio amo
re prior.

Qui non credit filio, mendacem facit eum, &c. Aptissima antithesi prosequitur quod iā cœpit, qui testimonio Dei credūt, & qui minus. Qui credit in filiū Dei, dixit ille, testimonium Dei approbat, & ueracē Deum esse credit. At qui non credit I E S V M esse uitā & salutē nostrā, arguit Deum mendacij: quia non credit in testimonium. Prius est ut cognoscamus, quā amemus. Prius ergo est ut cognoscamus quis & qualis est Christus ex testibus & testimonijs, ut eo cognito illi adhaereamus. Quod si huic non adhaerimus, testes non recipimus, & eos mendacij arguimus. Nā si cuius testimonium recipio, ueracem hunc puto: sin minus, ego neq; illum ueracē neq; testimonium uerum esse duco. Est ergo uerē blasphemus, qui testimonium de Filio salute nostrā non recipit: quia Deum, qui suapte natura uerax est, mendacij arguit.

Et hoc est testimonium, quoniam uitam æternam dedit, &c. Exponit

Exponit apertissimē quid nobis cōferat hoc testimonium de filio Dei, argumēto sumpto a cōmodo & utili. Et hoc est testimoniū, quasi diceret, Diuinum testimonium nō id solū est quod testificatus est Deus de filio suo, quis qualis ue est, sed etiā testificatus est de dono nobis collato per filiū: hoc est, quod Deus dedit nobis uitā æternā. Ut intelligamus quod dando filium, dedit uitā æternam: quia uita æterna est in ipso filio. Ut quæadmodū dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui credimus in nomine eius, id est, in ipso filio, & nō extra ipsum, filij Dei nuncupamur: ita & uitā æternam habemus in ipso & per ipsum: ne quis glorietur sibi datā, quasi nō in Christo acceperit. Electio nostra est in Christo, omnia in Christo, et per Christū a Deo cōsequimur. Extra Christū nihil, præter tenebras. Quare unica est hostia I E S V S Christus, qua nobis placatur Pater, & recōciliatur: Et in qua, & per quam omnia abundē consequimur. Dedit uitam æternā participatiuē (ut ita loquar) quam quisquis consequutus est, iam cœlestem uitam uiuit, quandoquidem uiuit iam non ipse, sed uiuit in eo Christus.

Eligimur in
Christo.

Qui habet filium Dei, habet uitā, &c. Frequēs est apud hunc Apostolū Antithesis, qua facilius cōmonstrat quod probandū assumit, ne parū dixisse uideretur, dicens uitā esse in Filio, addidit ipsum filiū esse uitā. Sicut enim Pater habet uitam in semetipso, sic dedit Filio habere uitā in semetipso. Quod autē habens filium illustretur hac uita, quæ cōmunis est Patri & Filio, dicitur Ioan. 17. Pater, uenit hora, clarifica filiū tuum, ut filius tuus clarificet te, sicut dedisti ei potestatiē omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis uitam æternā. Hæc est autē uita æterna, ut cognoscant te solum uerū Deum, & quē misisti I E S V M Christum. Qui ergo habet, id est, credit in filiū Dei, habet uitā æternam, adeo omnis in Filio habitat diuinitatis plenitudo. Qui uerō nō habet, id est, nō credit in filiū, uitā nō habet, adeo extra hūc nō est ulla alia salus.

Salutis nostræ
certitudo.

Hæc scribo uobis, ut sciatis, &c. Breuis admodum & utilis est repetitio, qua nō solū omnia, quæ per totā epistolam disputauit, summam repetit, sed & causam totius epistolæ scriptæ adijcit, & ad perseverantiam hortatur, ut credentes in I E S V M cōfirmet, certosq; de salute reddat. Multi enim tenebriones crāt eo tēpore, qui Euangeliū obscurare pro uirili nitebātur, annūtiantes temerario et impudētī ausu, I E S V M nō esse Christū, nō esse Deum, nō esse eum esse, in quo spes omnis sita sit, & ex quo nostra pēdet salus. Hos ne audiāt, sed ut in fide & mutua dilectione perseuerēt, hortatur. Hæc scribo uobis, ac mea syngrapha has literas obsignauit, ut et minores uestri eadē discant, quæ uos his meis literis docco: ut & uos, & quotquot futuri sunt, sciatis, id est, certiores sitis de uera salute, neq; quicquā dubitaueritis de uita æterna, quā habetis credētes in I E S V M, quæ creditis esse Christū, Messiam, Filium Dei, de quo testimonia audistis. Vos, inquit, qui creditis, qui credere pergitis, & in fide perseueratis, Creditis in nomine filij Dei: id est, Innitimini diuinæ eius uirtuti. Hæc eadē sunt quæ Christus Ioan. 17. rogabat Patrem: non pro eis autē rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbum corū in me, ut omnes unū sint, sicut tu Pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint, ut credat Mundus quia tu me misisti. Obscrua quā suauem habeat consolationē quod addit, Sed & pro eis qui credituri sunt. Cōtextus iuxta Græca exemplaria ad hunc modum habetur, Scripsi uobis qui creditis in nomine filij Dei, ut sciatis quod uitam æternam habetis, & ut credatis in nomine filij Dei. Hæc manifestant quā studiosē hortatur Apostolus ad perseverantiam.

Et hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, Quia quodcumq; petierimus secundum uoluntatē, &c. Cōfirmat & consolatur credentium

animos, argumento ab utili & cōmoditate sumpto. Quēadmodum si quis thesaurum indeficientē atq; inexhaustū domi haberet, letus & hilaris uiuere, atq; utramuis paginā fortuna uolueret, nihil unquā sibi ab inopia metueret indeficientis illius sui thesauri fiducia: ita qui uerē adhæret filio Dei, fiduciā habet, hoc est, thesaurū incorruptibilē, in quo sunt omnes thesauri sapiētiae et sciētiae Dei absconditi. Cuius custos omnia, nostra causa, etiā uitā profudit. Liberius ergo & cōfidentius fidēdū est, nos nō passuros repulsam, si petierimus id, cuius gratia uitā propriā dedit: hoc est, si salutē nostrā, aut aliquid ad salutē pertinēs, in nomine filij Dei petierimus. Et id est quod dicit, si petierimus secūdū uolūtātē eius, nos nihil frustra petituros. At ne dubitaueris quonā pāto petendū fuerit. Spiritū habes, qui postulat, id est, postulare facit, & docet, gemitibus inenarrabilibus. Rom. 8. Atq; istae sunt ipsius Spiritus sancti partes, parere in nobis fiduciā obtinēdi a Deo quicquid petierimus secūdū uolūtātē Dei. Hęc fiduciā naturali quadā sequela indicat amicitia & fœdus inter Deū & nos. A ueris enim amicis liberius & cōfidentius petimus, a quibus seruata ratione honesti omnia impetratos nos confidimus. Et hanc rationē honesti explicat dicēs, Secundum uolūtātē eius.

Petere secūdū
Dei uolūtātē.

Fiducia in
Deum.

Dei uoluntas.

Est enim Dei uoluntas, lex omnium eorum, quae honesta, rationabilia, & iusta dicimus. Ex his colligitur quod omnibus persuasum uelim: Quicquid in hac uita (quod ad salutē facit) in fide petimus, reuera impetramus. Nā si quod iussit ut peteremus illū rogamus, nemo dubitauerit quā impetremus. Iussit autē Matth. 6. Primum querite regnū Dei, & iustitiā eius. Ergo si quae ad salutē, & ea, quibus ad regnū prouehamur, roga uerimus, certū est, nunquam nos repulsam passuros. Et id est, quod Apostolus hoc loco dicit, Secundū uolūtātē eius. Certi sumus de illa uolūtate, Primum querite regnū Dei: quā & in oratione Domīca explicuit ut peteremus. Adueniāt regnū tuū. Ergo sup his tantum plenā nos & indubitabilem iussit exauditionis habere fiduciā, quae nō nostris cōmodis, nec solatijs tēporalibus, sed Domīcae cōgruāt uoluntati. Spirituales, Spiritū habent illū docentē quid petendum, quid ue non appetendum. Audi uerbū suauē, Pater audit nos, in nomine Filij, hoc est, uirtuti Filij innixi petētes habemus eū, qui a Patre nunquā passurus est repulsam, sed semp exauditus est pro sua reuerētia. Quare cōfidentius p̄nūtiandū est in sacrosancta Missa, Praeceptis salutariibus moniti, et diuina institutiōe formati audemus dicere, &c. Quid latius, qd̄ augustius et iucūdius dici potest, quā quod omnipotens ille Deus audit nos, id est, sese nobis promptū & benignū impedit, & omnino talem, qualē se fœdere & amicitia nobiscū per suum filiū iunxit?

Et scimus quā audit nos quicquid petierimus, &c. Vim & energiā illius fiduciā Christi māifestat a fructu, quē uirtuti diuinae inmitēs cōsequimur. Primus est, Cum petimus in noīe Filij, Pater nos exaudit. Secūdus fructus, Nō solum nos audit, sed & petitiōes, quas postulamus ab eo, habemus. Hoc est qd̄ Christus in Euāgelio dicit, Io. 15. Ut quodcūq; petieritis Patrē in noīe meo, det uobis. Nō solum ergo exaudit, sed et petita quoq; elargitur, dūmodo petierimus secūdū uolūtātē eius. i. si sanctē s̄cta postulauerimus. Ex his colligimus, Quae petētes nō ipetramus, iutilia nobis iudicāda esse. Quare oīa pro uolūtate Dei referēda sunt, q̄ sancta & bona est, intelligēs & largiēs quae nobis profutura sunt. Hęc est enim uolūtās Dei sanctificatio uestra. 1. ad Thess. 4.

Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortē, petat, & dabitur ei uita, peccanti non ad mortem. Fructus uiuē fidei et orationis perseverat clarius explicare, ut doceat nos, nō solum nobis, sed & fratribus posse prodesse: non quod alter pro altero credere possit, hoc est, quod mea fides tibi sit satis ut cred

ut credere dicaris, sed q̄ multum ualet deprecatio iusti assidua, Iacob. 5. Si quis (ait) cognouerit fratrem peccare peccatum non ad mortē, hoc est, per infirmitatē & lasciuā aut impudicā uitam, ita tamen ut ueritatem Euāgelicā cognitam neq; contemnat neq; oppugnet, petat, & dabitur ei uita. id est, impetrabit ut cōuertatur & in melius mutet uitam. Huius peccata uenialia & minuta, sine quibus non trāsgitur hęc uita (ad eō infirmi sumus) si fuerint, oratione Domīca, aqua benedicta sancta aspersione, aut pietatis officijs delebuntur. Si uerò mortalia, sacramentali pœnitentia emundabuntur.

Peccatum per
infirmitatē.

Peccatorū ue-
nialium remis-
sio.

Et peccatum ad mortem, non pro illo dico ut quis roget. Quēadmodum in aegrotis, quorum alij sunt medicabiles & sanabiles, qui cura adhibita cōualescunt, alij uerò sunt qui aegrotantes neq; seipsos iuuant, neq; ab alijs adiuuari sustinent, morbumq; alioqui facillē curabilem ipsi sibi perpetuum faciūt: ita quidā peccato aegrotant, quo uel sua uel fratris cura leuantur. Alij uerò in grauissimis peccatorum suorum morbis ita sibi placent, ut neq; sua neq; fratrum opera curēt ex turpi illo turpitudine cœno emergere. Et hi ad mortē usq; peccāt impœnitentes. Cuiusmodi sunt quos in meretricio, & usuris moribundos uidere est. Pro his quādiu uiuunt rogandum esse instigat charitas. Sed si in hoc statu animā exhalasse illos cognouerimus, non crediderim pro ijs rogandū esse. Est peccatū ad mortē grauissimum, quod est in Spiritum sanctum, perfidia & ueritatis cognita oppugnatio, de qua Christus in Euāgelio Ioā. 8. Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato uestro. Pro huiusmodi nō audet Apostolus extēdere fiduciā impetrandi uitam, non tamen orare pro eis prohibet. Nā non dicit affirmatiuē, pro illo dico ut nō roges: sed a negatione incipit, nō pro illo dico ut roges. Est enim hoc peccatum in Spiritū sanctū irremissibile, id est, ualde difficile ut remittatur. Propterea deuotus ille Bernardus addidit, sed gemas. Non pro illo dico ut roges, sed gemas si forte gemitus penetret quō oratio non praesumit tendere.

Ignantia quo-
rundam peccā-
tium.
Peccatum ad
mortem.

Oppugnatio
ueritatis agni-
tae mortalis.

Peccatū in Spi-
ritum sanctum.

Omni iniquitas peccatum est. Quicquid praeter fas & ius fit, iniquitatē dicit, & est peccatū. Simile huic uidetur quod Paulus Rom. 14. dicit, Omne quod nō est ex fide peccatū est. Quidā addunt sequentē textū, Et est peccatū ad mortē, explicādi gratia de qua iniquitate intelligat. Oppugnatio cognita ueritatis, qualis erat Pharisaeorum aduersus Christū, est iniquitas & peccatū ad mortē, id est, irremissibile peccatū. Ex his uidetur mihi dicēdū quod in 10. cap. ad Hebr. scripsi. Voluntarie enim peccatibus, &c. Post agnitā Christi ueritatē si uoluntarie peccauimus: id est, de industria peccatorū pœnitere nolumus, aut si usq; ad finē in peccatis permanemus & immorimur, uel si ex certa malitia agnitā ueritatē impugnamus, peccamus peccato ad mortē. Vide illhic locū. Ex his quae Apostolus scribit facillē repudiatur inepta Stoicorum sententia, asserentū, omnia peccata esse paria, & aliud alio nō esse maius aut grauius. Quos sequutus est Iouinianus haereticus astruēs nullā nuptiarū & uirginitatis esse distantiam, nullamq; maiorē abstemijs & ieiunantibus retributionē, quā opiparē epulantibus.

Iniquitas.

Stoicorum error
Iouiniani er-
ror.

Scimus, quoniam omnis qui natus est ex Deo, non peccat. Apertius loquitur de quo peccato ad mortē intelligit, nempe de perfidia & incredulitate. Peccamus, & in multis offendimus omnes: Sed qui ex Deo sunt nati, habent in se unde peccatum procedere nequit. Aut non peccat ille ex Deo natus peccato ad mortem, seu finali impœnitentia. Petrus ex Deo natus fuit, peccauit quidem & lapsus est, sed non peccato perfidiae & finalis impœnitentiae. Existimo Apostolum hoc loco uelle insinuare finalem impœnitentiam electos Dei non lasuram.

Perfidia est pec-
catū ad mortē.

Electi peccato
ad mortem nō
lædentur.

Sed generatio Dei conseruat eum, & malignus nō tangit eum.

Apertius indicat causam, propter quā, qui ex Deo nati sunt, non peccant peccato ad mortē. Nā in illis est propugnaculū fortissimū, & diligēs custodia, quae est generatio Dei: id est, fides uiua, & uitae innocētia, quā etsi saepius inquietet Satanas, euertere tamen nō potest. Tētauit quidē Petrum & Dauidē, sed neq; irretiuit, neq; cuertit. Gratia Christi, qua renati sunt fideles, cōseruat eos, qui secundum propositum uocati sunt sancti: Atq; id est, quod dicebat Christus Ioann. 17. Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi ego custodiui, & nemo ex his periit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. Itē 10. cap. Oues meae uocē meā audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitā aeternā do eis, & nō peribunt in aeternū, & nō rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi manus omnibus est, & nemo potest rapere de manu Patris mei. Et malignus nō tangit eum, tantū abest corruptat ex Deo natū, ut ne illum quidē tangat. In quo uerbo Tangere, cl. gās miosis figura obseruari potest, hoc est, diminutio, quae fit cum sermone deest aliqd quod minus plenus sit. Ut cum dicimus eū attigisse qui pulsauit, lesisse qui uulnerauit. Ad hūc modum dicit, Nō tangit: hoc est, nō uincit & supprimit. Minus est tāgere, quam uincere.

Malignus non tangit electū & ex Deo natum. Miosis.

Scimus, quoniam ex Deo sumus, & Mundus totus in maligno positus est. Elegāti collatione d. cōtrarijs causam reddere uideatur, cur Satanas eos nō tāgat. Nos, qui Christiani, et ex Deo nati sumus, nō euerimur a maligno, sed toti Deo & studemus & innitimur: Mūdus uerō, id est, q. fidei & puritati uitae nō studet, incūbunt solūmodo in ipsum malignū, & principē suū nō modō audiunt, sed etiā sequuntur & pessum eunt. Quēadmodum enim Deus omnū bonorū fons et origo est: ita omnū malorū lerna est diabolus. Ex his colligimus, Apostolū adhortari ut cuius sint filij, nempe Dei, meminerint: ideo nihil commune habent cum illo malo, id est, Satana.

Mundus in malo ligno positus.

Epistole Ioannis summa.

Sensus.

Et scimus quoniam filius Dei uenit, &c. Fortissimū & inexpugnabile aduersus omnes haereticos propugnaculū adducit Apostolus, Epilogū faciēs & summā omnū corū quae per totā epistolam differuit. Christus est uerus Dei filius. Pater Christi IESVS domini nostri uerus est Deus. Venit filius Dei sempiternus temporaliter in mundū, id est, humanā induit naturā, qui erat in Mundo, & per quē factus est Mundus. Neq; aliā ob causam, nisi ob nostrā salutē, ut darct nobis sensum, id est, intelligentiā: hoc est, instituit nos, ut uera religione imbuti nunc uerū Deum cognoscamus, & in religione Christiana uiuamus. Nemo enim (ait Beda) sine diuina cognitione ad uitam uenire, nemo Deum cognoscere, nisi ipso docente poterat, quēadmodū dicit Ioan. Nemo nouit Filium nisi Pater, & cui uoluerit Filius reuelare: subaudi, Patrem & Filium. Vtrūq; enim Filius reuelat, qui in carne uisibilis apparēs diuinitatis arcana per Euangelium suum Mundo patefacere dignatus est. Et sumus in uero Filio, id est, in conuimus, in eo ambulamus, & hunc sequimur, cognoscentes, credentes, & confitentes hunc illum uerū esse, cui soli innitendum est, ut uita fruamur aeterna. Vnde subiungit:

Esse in filio Dei.

Christus uita aeterna.

Hic est uerus Deus & uita aeterna. Arriano non est locus fugae, si hac legitur, IESVS Christus est ille uerus Deus, qui per essentiam est uita aeterna, nobis uerō obiectiue est uita aeterna. In illo enim nostrā crit beatitudo, qui in illo electi sumus, & per illum nihil non impetramus.

Spiritus Christi in nobis.

Idololatriae origo.

Filioli, custodite uos a simulachris. Amen. IESVS Christus dedit nobis sensum, hoc est, misit suum Spiritum in nos, ut eius gratia nobis illucescente cognoscere mus eum qui uerus est Deus. Quem si amplexi fuerimus & uerē cognouerimus, deficiet omnis idololatria, quae frequens est, & nascitur ex Dei ignorantia atq;

contra

contemptu. Fidelis nemini, praeterquam uni Deo, fidei. Nemine itaq; nisi unum Deum, colit & ueneratur. Quare commodam appendicem fini epistolae adponit, adhortans filios suos, quos in Christo genuit, ut caueant a simulacris. Nam qui uerē didicerāt, IESVM esse Christum & uitam aeternam, in quem omnem spem reponendam inteligerent, non solum faciliē ab idololatria cauere poterant, sed & uitare impostores, tenebriones, & malignos, & quotquot gloriae Euangelicae aduersantur.

CONCILIATIO.

QVID hic Apostolus dicit, & mādata eius grauiā nō sunt: cum scribatur Matt. 7. Quam angusta porta, & arcta uia est, quae ducit ad uitam. Item Psal. 16. Propter uerbala laborū tuorū ego custodiui uias duras. Et Apostolus Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnū Dei. Respōdet uenerabilis Beda, Quae natura sua dura sunt & aspera, spes coelestium praemiorum, & amor Christi facit esse leuia. Durum nanq; est persecutiones pati propter iustitiā, sed & hoc facit suauē, quod ipsorū qui sic patiuntur, est regnum caelorum.

II. CONCILIATIO.

QVOMODO qui orant pro peccatoribus ut conuertantur, dicuntur dare uitam, cum solius Dei hoc sit. Respondeo, Vsitatissimum est schēma. Nam Dare usurpamus pro Impetrare. Idq; quod impetrauimus, dedisse uidemur.

FINIS EPIST. I. IOANNIS.

IOANNIS SECUNDA.

ARGUMENTVM EIVSDEM.

Mulieri Electae nomine gratulatur Apostolus Ioannes quod Christianam religionem receperit, in qua ut perseueret, & ab haereticis caueat, adhortatur.

Sunt qui hanc epistolam Ioanni presbytero non Apostolo adscribant. Vt cunq; uariant ingenia, contendantq; non esse Ioannis Apostoli, Ego tamen & hanc & sequentem Ioannis Apostoli esse credo. Nihil enim in hac scribitur quod non legatur & in prima, eundemq; cum illa spiritum habeat, & ingenium Ioannis Apostoli sapiat. Ad hac facit generalis consensus Ecclesiae hanc nomine Ioannis recipientis.

LOCI INSIGNES.

- 1 Non quauis re, sed sola Euangelij promotione gaudendum.
- 2 Notae, quibus impostores & Antichristi deprehendantur.
- 3 Puritas uitae, & innocentia à Charitate.
- 4 Confortium haereticorum omnino fugiendum.

CAP. I.

natis] filiis

ENIOR, Electae dominae & natis eius, quos ego diligo in ueritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognouerunt ueritatem, propter ueritatem quae permanet in uobis, & uobiscum erit in aeternum: Sit uobiscum gratia, misericordia, pax à Deo patre, & à Christo

Christo IESV filio Patris in ueritate, & charitate, Gauisus sum ualde quod inueni de filiis tuis ambulantes in ueritate, sicut mandatum accepimus a Patre. Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum nouum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata eius. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis; quoniam multi seductores exierunt in Mundum, qui non cõfitentur IESVM Christum uenisse in carnem, hic est seductor & Antichristus. Videte uosmetipsos, ne perdati, quæ operati estis; sed ut mercedem plenam accipiatis. Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi; Deum non habet. Qui permanet in doctrina; hic, Patrem & Filium habet. Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non affert; nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis. Ecce, prædixi uobis; ut in die Domini non confundamini. Plura habens uobis scribere; nolui per chartam & atramentum, spero enim me futurum apud uos, & os ad os loqui; ut gaudium uestrum plenum sit. Salutant te filij fororis tuæ Electæ.

Ioan. 15. b

Seductor, Antichristus.

Permanere in doctrina Christi.

Ioanes cur Senior dictus.

Ecclesiarum præfeci seniores.

Electa domina.

Nati Electæ.

Senior. Exordio hoc nomen suum inscribit, ut solent, qui epistolas scribunt, ipsis salutationibus nomen præfigere. Quod se nominat seniorē, non Ioannem, id factum putant propter uocationē & officium. Uocatione quidem, qua usitatissimum et receptissimum erat apud omnes Asianos Ioannē uocari seniore. Quod nomen plenum esset autoritate & dignitate Apostolica præter uenerandam eius canitiē. Similiter officio. Nam qui Ecclesiasticam præfecturam exercebant, Seniores dicebantur, quod maturo consilio, senili prudentia, & morum gravitate, quæ usui essent suæ Ecclesiæ omnia gererent. Ad hunc modum Apoc. 4. cap. dicitur, Et super thronos uiginti quatuor seniores sedentes, circumamicti uestimentis albis. Similiter & Petrus 1. Pet. 5. Seniores ergo, qui in uobis sunt obsecro, consenior & testis passionum Christi, &c.

Electæ dominæ. Dicunt quidam hanc Electam non esse aliam ad quam scribit Apostolus, quam fidelem Ecclesiam, quam dominam uocat, quod sit sponsa IESV Christi. Et ut persistat Apostolus in metaphora & allusione, uocat membra Electæ, Ecclesiæ natos. Sancta erat mulier nomine Electa (quæ glossa ordinaria Babyloniam dicit) quæ ob Euangelij ueritatem & Spiritum Christi in ea diffusum, & innocentie uitæque puritatem, & in sanctos pietatem, maxime ab Apostolo Dei diligebatur. Quam nobilem & magna in seculo fuisse autoritate indicat, cum dominam uocat.

Nati Electæ. Et natis eius. Non solum natura filios, sed etiam, quos doctrina & exēplo puræ uitæ in Christo genuerat, omnes uocat Apostolus natos Electæ.

Quo sego diligo in ueritate. Horū beneuolentiā conciliat, & ad audiendum att

in eo subaudi, mandato ambuletis.

ne perdati, I uel ne perdamus, uel, ne per eant, quæ operati sumus.

futurum I uenturum ad uos.

dum attentissimos reddit, cum dicit, se non fictē, ut omnem hypocrisim damnet, sed in ueritate illos diligere, hoc est, sincerē, uerē & ex animo hos diligo.

Et non ego solus, sed & omnes, qui cognouerunt ueritatem. Animos illorum erigit, & ad amplius ueritatis studium amplexandum allicit, dicens, se non solum, sed & plerisque esse coadiutores pietatis, qui eodem charitatis seruire in illos ductentur. Solet enim charitas suos unico uincire uinculo, ut communis sit omnium membrorum & in tristitia & in letitia sensus, dicente Paulo 1. Corinth. 12. Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Propterea dicit, Omnes qui cognouerunt, id est, uerē & sincerē receperunt ueritatem, id est, ipsum Christum & eius doctrinam, hi omnes unum sunt in Christo, & mutuō diligunt. Non ergo est solus Beatus Ioannes, qui natos Electæ diligit; sed & quotquot sunt de corpore Christi. His mirum in modum perterret hæreticos, qui hos & Electæ filios ab Euangelica ueritate auertere nitentur. Cum auditur charitatis exercitus, unitas, unus animus, una uoluntas omnium catholicorum, qui sunt una domus, una familia in Christo uictore & euerfore omnium tum heresum tum hæreticorum.

Charitatis uinculum.

Christianorum domus & exercitus qualis.

Propter ueritatem, quæ permanet in uobis, &c. Causam adducit tantæ dilectionis, cum ait, Propter ueritatem. Quasi diceret, Ideo diligo, quia Christianæ pietatis & ueritatis cultores sunt. Atque ut hos magis in pietate & charitatis exercitio confirmet, dicit ueritatem in illis inexpugnabilem esse, cum eam aternū in illis permansuram asseueret. Ac si dicat, Non existimetis tu & filij tui uos imbelles & pusillos esse aduersus Euangelij obscuratores: quia in uobis est ipsa ueritas, quæ nunquam suis desuit. Atque tam uobis est præsens, ut aternū sit uobiscum permansura.

Sic uobiscum gratia, misericordia, &c. Cum seruiorem charitatis, & fidei zelum illis tanti fecerit, magna eisdem precatur, existimans indignum esse, rebus exilibus & parui admodum momenti ditissimos donare. Maxima liberalitatis sunt dona, Gratia, Misericordia & Pax. Gratia, inquam, id est, remissio peccati. Misericordia, id est, auxilium in afflictionibus. Et pax, id est, Dei fauor ubique præsens cum tranquillitate conscientie. Quid maius, melius ue potest illis precari? Duo sunt aduersarij, qui nos cruciāt, Peccatum, & conscientie stimulus. Sed hæc duo monstra Christus uicit & conculcauit in hoc seculo. Qui ergo hæc habent, uerē diuites putauerim. Nomen Dei interim, à quo hæc dona pendent, largiunturque, explicat, blanda quadam appellatione Deum patrem nominans, quod facilius excitentur, si quid nobis desuerit, ut Patrem rogemus, qui nihil suis recte petentibus est denegaturus. Rursus ut Cerinthum, Arrium, & huiusmodi lucifugas confutaret, qui minorem Filium Patre & inferiorem dicunt, dicit, & à Christo IESV filio Dei. IESVS Christus est Dei filius, est uerus Deus equalis Patri suo, à quo, sicut & à Patre, impetranda sunt hæc dona. Nam Ioan. 5. dicebat ueritas, Quæcumque Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Gratia ergo illis precatur, ut in illis operetur mutua beneficentia, misericordiam, ut Christum absolutissimum misericordie exemplar imitati, misericordes re & nomine nuncupentur. Pacem, ut & internam & externam, & temporalem & aternam, tanquam ueri pacis filij, consequantur. Precatur hæc omnia illis in ueritate, hoc est, ut ueraces sint ad omnem hypocrisim prosligandā parati. Et in charitate, hoc est, semper pro suo & laudabili more mutuam charitatis beneficentiam exercent. Summa huius exordij est, Ego senior Ioannes scribo hanc epistolam Electæ fidei dominæ, huicque precor gratiam, pacem, & misericordiam, & ut in ueritate & charitate perseveret.

Gratia, Misericordia, Pax.

Peccati & conscientie stimulus aduersarij nostri.

Cerinthiorum hæresis.

G Gauisus

Gaudendum de promotione Euangelij.

Gauius sum ualde, quod inueni de filijs tuis ambulantes in ueritate. Amicis plurima impartitis salute uehementer gratulatur, docens quibus de rebus maxime sit gaudendum: Nempe, cum multos ab errore ad ueritatem Euangelicam reuocatos, multumque in religione Christiana promouisse uideamus, iure optimo gaudeamus & letari possumus. Hoc exemplo ad letitiam commonebat Propheeta Isa. 54. Letare sterilis, quae non parit, erumpe & clama, quae non parituris, quia multi filij desertae magis, quam eius, quae habet uirum. Huc pertinet parabola Christi de oue perditâ, & filio prodigo, Lucae 15. Gaudet Apostolus, quod repererat aliquos Electa filios & domesticos, qui, relictis impostoribus & tenebrionibus, ueritatem fuerant amplexi, eam, inquam, ueritatem, quae non humanitus tradita est, sed quae à Deo Patre per doctrinam Euangelicam. Haec enim & sola esse solet omnis uerae doctrine regula.

Doctrinae officii regula.

Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum nouum, &c. Hortatur ut constanter perseueret in mutua charitatis beneficentia, argumento sumpto ab ipso autore, & re ipsa non noua, sed antiqua. Quae scribo tibi, o Electa, nolim existimes me mea auctoritate ueluti noua quaedam attulisse. Dominus est, qui & hortatur ad hanc perseuerantiam, & eandem praecipit. Qui perseuerauerit in finem usque, hic saluus erit. Neque quicquam, quod nuper domi meae nati, aut inuentum sit, adduco, sed quod ante multos annos admandatum est, & per Christum restitutum. Quod praecipit nouo quodam & inaudito exemplo Christus impleuit, iustus pro iniustus, innocens pro nocentibus, mortuus. Istud ab initio admandatum est iam multis annis, illius mandati obseruantia floruit, hoc istud est mandatum, quod scribo, ne quis omitat ob oculos pono, ut diligamus inuicem.

Dilectionis mutuae praecipit.

Et haec est charitas, ut ambulemus secundum mandata eius. Occupatio est cum appendice praecedentis sententiae interpres. Dicit aliquis, Ignoro quae sunt charitatis & mutuae dilectionis partes. Respondet, Natura & ingenium charitatis Christianae est, ut seruet mandata, eod tendit charitas, ut diligatur Deus & proximus. Omnia enim autore Paulo Roma. 13. mandata ad charitatis & dilectionis officium & naturam reducuntur. Plenitudo ergo Legis (inquit Paulus) est dilectio. Videtur hoc loco alludere Ioanes ad ea, quae Christus dicebat Io. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur à Patre meo, & ego diligan eum, & manifestabo ei meipsum. Rursus 15. cap. Manete in dilectione mea. Si praecipita mea serua ueritis, manebitis in dilectione mea sicut & ego praecipita Patris mei seruaui, & maneo in eius dilectione. Et eodē cap. Hoc est praecipitū meū, ut diligatis inuicē, sicut dilexi uos.

Legis plenitudo dilectio.

Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio in eo ambuletis. Repetitio est, qua frequenter utitur Apostolus, ut charitatis studium magis in animis nostris imprimat. Hoc est mandatum uetus & nouū, quod ab initio esse audistis, ut in eo ambuletis, hoc est, mutuam exercentis dilectionē. Vetus est, quia ante Moysen in animis hominum scriptū, & per Moysen in Lege literis mandatum, & recens à Christo absolute restitutum. Natura ipsa constitutum est, ut filij Patrem referant. Pater noster IESVS Christus summam exercuit dilectionē: Ambulemus ergo per Christi uestigia, ut patre referamus. In eo ambuletis: id est, in mandato de dilectione uiuatis & perseueretis.

Mandatum uetus & nouum.

Quoniam multi seductores, &c. Animos excitat ad uigilantiam, & ad indiuisè amplexandum charitatis studium, argumento à causa sumpto. Dicit Electa, Quare tanto seruiore, tam sollicitè nos urges ad charitatis & dilectionis studium? Quia (inquit) seductores & impostores lucifuge exierunt in Mundum: non quod non essent in Mundo, sed exierunt, id est, prius latebant, nihil mali proximis afferentes, nunc uero modis omnibus

Exire in Mundum.

omnibus student, & parato sunt animo, quò uobis imponant, et à ueritatis uia abducant in errorem. Aut, Exierunt in Mundum, quia ut superiore epistola 2. cap. dictum est, Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis. Ideo necesse est uos esse cautos, uigiles, & diligentes, ut horum technas uitetis, & in uera religione & dilectione pergatis. Occupat postea haec tacite obiectioni respondens. Dicent Electa & filij, Doce nos quibus notis & indicijs agnoscamus hos tenebriones & Antichristi praambulones. Quisquis (inquit) non docuerit IESVM esse Christum, hoc est, illū Messiam in Lege promissum, & quem propheta uenturum praedixerant. Item, IESVM uenisse in carne, hoc est, factum hominem, hic est seductor & impostor: ab huiusmodi caute uobis. Illa sunt signa, quibus agnosceatis à quibus est uobis cauendum.

Signa cognoscendorum haereticorum.

Hic est seductor & Antichristus. Exegetis siue explanatio est superioris sententiae. Illa signa, quae praenotauimus cognoscendi gratia seductores & Antichristos, referunt spiritum illius magni seductoris, & insignis hostis, qui aduersaturus est Christo & eius doctrinae. Futurus quidem est ille magnus hostis, cuius membra iam coeperunt. Nempe, exierunt haeretici & seductores in Mundum, quibus autoribus incipiat abominandum illud regnum, quo uirtus, gloria & maiestas IESVS Christi supra modū blasphemetur & contemnatur. Hi sunt Antichristi, hic est spiritus ille seductor & Antichristus, qui aduersus IESVM Christum insurgit, & extollit se supra Deum.

Exegetis.

Antichristi membra & praambulones.

Videte uosmetipsos, ne perdatiis quae operati estis, &c. Elegans est & como da haec oratio (Videte uosmetipsos) ad comonendos excitandosque animos. Alludit ad scripta apud Ezechielem 18. argumento sumpto à damno. Si aduerterit se iustus (ait ille) à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid uiuet? Omnes iustitiae eius, quas fecerat, non recordabuntur. Ita & ad hunc modum uidetur Apostolus hic dicere, Vigilet unusquisque, & sibi caueat, ne si uiam charitatis, quam est ingressus, reliquerit, perdat omnem fructum eorum, quae hactenus bene gessit. Sed studeamus ut neglectis seductoribus & Antichristis, plenam mercedem tandem accipiamus: hoc est, ut plenum gaudium illud consequamur, quo clarè Deum uideamus. Quod non fiet, nisi in finem usque perseuerauerimus. Matth. 10. & 24. Qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit.

Operum commendatio.

Mercis perfectitiae plena.

Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet, &c. Delectatur hic Apostolus frequentissima antithesi, qua facilius suum aperiat institutum. Hic locus est à causis. Qui Euangelio & religioni Christianae aduersatur, causa est, propter quam Deus recedit ab eo. Contra, qui Euangelio fauet, & se Christianum re & doctrina proficitur, Christum uerè induit, Patrem & Filium habet, Ioan. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruaabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum uenimus, & mansionem apud eum faciemus. Hic recessus ab Euangelio, si frequens fit, in profundum malorum detrudit, à quo qui redierint paucos inuenias. Pergamus ergo in ueritate & dilectione, ut Patrem & Filium hic habeamus, quo tandem perseuerantes perfruemur cum his, qui in libro uita scripti sunt.

Christum induere.

Profundū malorum ex recessu ab Euangelio.

Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis. Totus astat Apostolus aduersus haereticos conseruandi gratia, quos habet comendatos, praecipiens haereticorum, quale quale fuerit, consortium fugere, & constantissime in religione Christiana perseuerare. Quisquis est, qui aduersus hanc doctrinam, id est, doctrinam Euangelicam pronuntiauerit

Ioannis seruator erga discipulos

Haereticorum
olifactus facti-
dus.

tiauerit, **Cauete ab hoc maligno, quem neq; uelim in domum uestram & sodalium ue-
strum recipi, neq; uos cum eo colloqui.** Tam enim foetidum est illius maligni uirus, ut uel
solo olfactu praesentes inficiat. Quid non poterit uel modico tactu non labefactare, &
statim non inficere? Corruptunt bonos mores colloquia praua. Propterea subiungit:

Haereticus ne fa-
luratio quidem
debetur.

Qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis.
Argumentatur à damno, alludens ad illud, quod Ecclesiastici 13. scribitur, **Qui tetigerit
picem, inquinabitur ab ea.** Et qui cōnuicauerit superbo, inducet superbiam. Usque adeò
nihil haereticus debetur, ut praecipiat Ioānes, neque in domicilium & hospitium admit-
tamus, neque obuium in uia salutauerimus. Timendum enim est ne in domum admissus, fa-
miliam suo conuictu inficiat, & pro beneficentia communicati hospitij repēdat malefici-
cium. Atque è saluatione nascatur colloquium, quo euertatur sana doctrina. Quare hos
magis, quàm ethnicos & publicanos, reijciamus oportet. Hos nō Apostolos, sed uenien-
tes uocat, alludens ad uerbum IESV Christi Ioan. 10. Quotquot uenerunt, id est, non
missi sunt, fures sunt & latrones. Ieremiae 23. Non mitebam prophetas, & ipsi curre-
bant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. His seductores loquuntur ex seipsis,
ideo sancte & uerè non loquuntur. Vnde Ioan. 8. ne Apostoli ex seipsis loquerētur de-

Haereticus dicit
uenientes & fa-
res.

Loqui ex se,
malum est.
Apostoli spiri-
tum receperunt
ne ex se loque-
rentur.

dit eis spiritum suum, de quo ait, Non enim uos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris
uestri, qui loquitur in uobis. Et rursus, Ego dabo uobis os & sapientiam, &c. Propterea
nomen suae functionis à Deo sortiti sunt Ioannes & socii eius. Dicti sunt & uocati, Apo-
stoli, illius magni Apostoli & pontificis IESV Christi domini nostri. Cùm dicit, &

Doctrina Chri-
sti.

Aue, notat col-
loquium fami-
liare.
Ioannes in bal-
neis Cerinthū
notauit.
Marcionis uer-
bum ad Ioāne-
Satanae primo-
genitus.

hanc doctrinam, intelligit doctrinam Christi, quae in prophetarum & Apostolorum liti-
ris comprehensa est. Similiter per domum, intelligit uniuersam cohabitationem: sicut per
Aue, colloquia familiaria. Refert uenerabilis Beda ex Polycarpo martyre Smyrnaeorū
Episcopo & Ioannis discipulo, Contigit aliquādo apud Ephesum Ioānem Apostolum
lauandi gratia balneas ingressum, ubi deprehensio & uiso Cerintho haeretico, protinus
exclamauit Ioānes, Fugiamus hinc, ne & balnea ipsa corruant, in quibus ueritatis osor
Cerinthus se lauat. Idem Polycarpus narrat, Marcioni haeretico roganti Ioāne agno-
sceret se, Respondit Ioannes, Agnosco agnosco primogenitum Satanae. Haec indicant
Ioannem factis & re ipsa probasse quae docuit. Ne Aue ei dixeritis: id est, ne dixeritis
illi salutem, aut, ne iusseritis illum saluere.

Ioannes Aſa-
nos omnia ad
salutē docuit.

Ecce praedixi uobis, ut in die Domini non confundamini. Oc-
cupatio est, quae ea anteuertit, quae obijci poterant, diluens omnem Electae & suorū ex-
cusationem. Nolite in posterum excusationi locum dare, quod non fueritis praemoniti.
Omnia, quae sunt ad salutē, uos docui, quibus notis cognoscatis haereticos ostēdi, & hos
ut fugiatis praemonui. Imò cum fratre meo Paulo Act. 20. ausim dicere, Nihil subtraxi
uobis utilium, quod minus annuntiarem uobis, & docerem uos publicè, & per domos te-
stificans omnibus in Deum poenitentiam & fidem in dominum nostrum IESVM Chri-
stum. Meminit illius supremi iudicij, & ob oculos ponit, ut illos alliciat ad puritatē ui-
tae, alludens ad id quod Ecclesiastici 7. scribitur, In omnibus operibus tuis memorare no-

Judiciū uocat
dies Domini.

uisissima tua, & in aeternum non peccabis. Quod diem uocat Domini, quia nihil tunc
opertum, quod non reuelatur: eo facit haec exhortatio, ut intelligant, quam studiosè am-
plexari debeant charitatem & religionem Christianam: in qua si uixerint, & perseue-
rauerint, nihil uerebūtur diem illū iudicij, sed ut superiore epistola 4. cap. dixit, In hoc
perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij: id est, inconcus-
sam & tranquillam habebimus conscientiam in illo die: propter eam charitatem, quae nō
admittet

admittet timorē illū, qui semper perterret, & auertit, ne promissis Dei stemus. Erit tamē
reuerētia magna ad Deum, quam nostri filialem timorē appellāt, qui nihil molestiae con-
scientijs pijs affert. Componamus ergo uitam nostrā ad exemplar ipsius Christi innocen-
tissimi: Quē si induerimus (induemus autē, si in eum fidamus, & spem omnē collocaue-
rimus) nō confundemur eo die magno, quo tribunal IESV Christi omnes spectabūt,
sed quae expectauimus donabuntur aperte, & fruemur Deo tanquam eius heredes, &
IESV Christi coheredes. In ipso enim & per ipsum omnia nobis uerè contingent.

Plura uobis scribere nolui per chartam, & atramentum. Pluribus
lubens uellet cum illis agere Apostolus. Qui quoniam intelligit plus energiae ad persua-
dendum in uoce esse, quàm scriptura, ob id sese excusat.

Vox scriptura
uiuacior.

Spero enim me futurum apud uos, &c. Ne quid molestiae illis pareret,
quibus cum tam paucis ageret, pollicetur se uisurū illos, ubi praesens praesentes alloque-
tur, & multa illos docebit, quae omnem molestiam ex corū animis depellant. Propterea
dicit, Ut gaudium uestrum plenum sit. Non isthuc proficiscar, ut dominū tyrannidem ue-
exerceam, aut pecuniā uestram emungam, sed ut plenè gaudeatis. Completur gaudium,
cū omnes fidei & Euangelij negotium intelligimus, & illud per charitatem exerce-
mus. Tanto feruore charitatis hos Apostolus diligit, ut malit doctrinam charitatis illo-
rum committere mentibus, quàm chartis. Quid ergo nobis profuerit uidisse, audiuisse, et
legisse doctrinam Christi, Apostolorum, & Prophetarum, atramento, chartis, & mem-
branis exaratam, nisi menti nostrae indiuisè adhaerit, & scripta fuerit, eandemq;
transferamus in uitae puritatem & mores nostros?

Ioannis bene-
uolentia erga
suos.
Gaudiū plenū.

Salutant te filij sororis tuae Electae. Ex more scribentium salutationem
appendit, qua docet, quàm studiosus fuerit familiae Electae. Cuius autem fuerit Electa, pa-
rum refert tam curiosè inquirere.

DICTIO.

AMBVLARE, ire est, sed metaphoricè significat uiuere seu conuersari, Psal.
Ambulans in uia immaculata, hic mihi ministrabat. Rom. 8. Nihil damnationis est his,
qui non secundum carnem ambulant, id est, carnaliter non uiuunt. Vnde uia in Scriptu-
ris dicitur quicquid agimus & uiuimus, Psalm. 1. Quoniam nouit dominus uiam iusto-
rum. Ambulare coram Deo, est uelle placere Deo, & innocenter uiuere.

Ambulare.
Via.

ANTICHRISTI nomine non solum illum futurum insignem Euangelij ho-
stem intelligimus, sed etiam totum illud concilium male contra uerbum Dei docentium,
& sub praetextu pietatis gregem Dei seducentium.

Ambulare corā
Deo.
Antichristi
uox.
Doctrina Chri-
sti quae dicit.

DOCTRINA Christi ea est, quae comprehenditur in Prophetarum & Apo-
stolorum scriptis.

FINIS EPIST. II. IOAN.

IOANNIS

TERTIA.

*

Breuis est haec epistola, sed in breuitate hac mira est gratia. Et breuitas sua habet my-
steria, in quibus cum nihil Ioanne indignū cōtineatur, imò nihil legatur, quod nō refe-
rat ipsius Ioannis & phrasim & spiritum, credo hanc esse Ioannis. Ad haec facit, quod
Ecclesia hanc nomine Ioannis legit, cui subscribit senatus ille Sorbonicus Parisiensis.

Caio Corinthio gratulatur, quod tam beneficium in CHRISTI pracones, & tam constantem religionis Christianae defensorem sese exhibeat, arguens Diotrephen impietatis, & Demetrium commendans.

LOCI INSIGNES.

- 1 Beneficentiam ueritati coniunctam, uerae fidei fructum esse demonstrat.
- 2 Nemo iusta laude fraudandus.
- 3 Exemplis excitandi animi.

CAPVT I.

Sanctum desiderium.

ENIOR Caio charissimo, quem ego diligo in ueritate. Charissime de omnibus orationem facio prosperè te ingredi & ualere, sicut prosperè agit anima tua.

Gauisus sum ualde uenientibus fratribus, & testimonium perhibentibus ueritati tuae: sicut tu in ueritate ambulas. Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in ueritate ambulare. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuae in conspectu Ecclesiae: quos benefacies, deducens dignè Deo. Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes à gentibus. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi: ut cooperatores simus ueritatis. Scripsissem forsitan Ecclesiae: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc si uencro, commonebo eius opera, quae facit: uerbis malignis garrìes in nos, & quasi non ei ista sufficiant: neque ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia eiicit. Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui bene facit, ex Deo est: qui malè facit, non uidet Deum. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa ueritate. sed & nos testimonium perhibemus, & nosci quoniam testimonium nostrum uerum est. Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi. Spero autem protinus te uidere, & os ad os locuemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta tuos nominatim,

Diotrephes.

Demetrius.

Orationem facio] Opto ut prosperè agant & rectè ualeant, id est, sicut animo bene habes ira opto per omnia bene habere. Maiorè, &c.] Maius his non habeo gaudium, fideliter facis] id est, rem facis tua fide dignam. Pro nomine, &c.] quemadmodum par est eos facere, quos Deo seruiunt.

Commonebo] indicabo. Garrìes in nos] mentiens de nobis, nec his contentus, ipse non suscipit, &c. De Ecclesia] de congregatione.

Habui] habebam.

Senior

Senior. Hac Epigraphe nomen explicat ab officio & autoritate, tollens omnem leuitatis suspensionem. Sunt reuera Seniores, qui maturo & praemeditato iudicio, non autem leui & subita sententia, ut solent adulescentes, res ipsas, de quibus controuertitur, componunt. Quare in prima illa Ecclesia Episcopi, & Ecclesiarum praefecti iure optimo Seniores dicebantur.

Episcopi Seniores.

Caio charissimo. Eximia Caius laus, quod charissimus dicatur illius, quem sacra Scriptura Dei amicum pronuntiat. Hic Caius creditur esse Corinthius, beati Pauli hospes, & à Paulo baptizatus, Roma. 16. & 1. Corinth. 1.

Caio Pauli hospes.

Quem ego diligo in ueritate. Nihil simulationis in uiro sancto legi potest. Quem charissimum dixit, fide amare nequit. Sed hunc diligit in ueritate, id est, sincere & ex animo diligit. Est enim charitas & religio Christiana sine omni hypocrisi.

Simulationi non est locus apud sanctum.

Charissime, de omnibus orationem facio prosperè te ingredi, &c. Ab utili & commodo conciliat, & attentissimum reddit Caio. Haec saluatio uideatur diuersa esse à consueta salutatione Apostolica. Videtur mihi ad hunc modum intelligenda: O Cai charissime, orationem facio, id est, opto te ingredi & ualere prospere de omnibus, id est, opto omnia tua bene feliciterque succedere. Sicut prosperè agit anima tua, id est, non aliter, atque anima tua, seu homo tuus internus prosperè agit in omnibus bonis caelestibus, quibus ornatus est. Huic precatur eam felicitatem, quam hic dicunt summam, sit mens sana in corpore sano. Quidam uertunt in hunc sensum: Opto ut quemadmodum omnia tibi feliciter & pro animi tui sententia succedunt, ita & omnibus tuis domesticis & familiaribus bene beateque contingat.

Gauisus sum ualde uenientibus fratribus, &c. Perseuerantiam Caius in ueritate & religione Christiana commendat Apostolus. Cui congratulatur de liberali hospitalitate, quam in fratres exercet, quemadmodum accepit à uiris fide dignis, qui non solum receptissimam esse ueritatem apud Caio dicunt, sed & eundem in ueritate ambulare, hoc est, piam agere uitam, & mutuam in fratres exercere beneficentiam absque furo & simulatione, id est, iuxta ipsius ueritatis regulam, uerè & ex animo omnia in fratres agere testificantur.

Caius laus.

Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in ueritate ambulantes. Omnia uerba haec eò tendunt, ut moueant affectus, & beneuolentiam concilient. Patrem se offert cum blandis uerbis & suauibus filios suos uocat. Praeceptores suo quidem modo funguntur uice parentum. Ut enim hi formam corporis, ita illi formam animi generant. Est autem forma Christiani animi, fides uiua, seu fiducia in Christum. Cor enim hac fiducia ornatum, quod propter Christum sumus iusti, habet ueram formam Christi, quae paratur ministerio uerbi, 1. Corinth. 4. Per Euangelium ego uos genui. Verbum procedit ex ore praedicantis ministri, attingens cor audientis. Ibi adest Spiritus imprimens cordi uerbum, ut illi assentiatur. Hoc modo omnis pius praedicator pater est, qui per ministerium uerbi generat formam ueri Christiani. Dicit Apostolus se multo persusum gaudio cum audit suos filios non parum promouisse in puritate uitae. Maiorem horum non habeo gratiam, &c. id est, maius his non habeo gaudium, quam ut audiam filios meos in ueritate ambulare. Quid proderit, sciuisse ueritatem, nisi in ea ambulauerimus? Est autè ambulare in ueritate, piam uitam uiuere, & in charitate mutuam exercere beneficentiam. Simul explicat causam, propter quam uiris pijs sit gaudendum, cum audimus fratres non parum, sed copiose in doctrina Euangelica promouisse. Huc pertinet, quod Christus enarrat Luc. 15. Angelos gaudere de peccatoribus ad poenitentiam conuersis.

Praeceptores uice parentum funguntur. Christiani animi forma.

Praedicator dicitur pater.

Ambulare in ueritate. Gaudendum cum Euangelia obseruatur.

Charis

Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, &c. Hic

Nemotusta lau-
de fraudandus.

Euangelii gra-
tis nuntiatum.
Ecclesie Prime-
ritus.
Pauperum sub-
sidium in prima
eccl. lesia.
Prædicatores
adiuti.
Catos paucos
hec gras habet.
Auari aduersus
Dei præcones.

Peregrinatio p
Euangelio com-
mendatur.

Opera nostra
apud Christum
reponenda.

Christum reci-
pit, qui uerbi
nuntios recipit.

Euangelizabāt
gratis in prima
ecclesia.

locus ad gratulationem facit, ostendens neminem iusta laude fraudandum. Liberalitate m
Caij in pauperes sanctos nō solum commendat, sed et quā celebris facta sit coram tota
Ecclesia ab ijs qui benignè à Caio excepti sunt, prædicat. Ex his manifestum est, multos
temporibus Apostolorum fuisse uiros zelo pio ductos, qui huc illucq; circumibant, ni-
hilq; non facientes, omnia ferebant prædicandi Euangelij gratia, idq; gratis, ut non dite-
scerent, et res suas auctiores redderent, sed ut gloria I E S V Christi plurimum promo-
ueret. Hi quibus ne gata erat gratia Verbi, Christi præcones et Apostolos suis iuuabant
opibus, ne quid Verbi nuntijs deesset, in quorum albo primus erat Caius, qui ex hoc loco,
et Roma. 16. apparet fuisse uir opulentissimus, omnia in gratiam Euangelij profundens.
Vitam hodie multos Caios haberet hæc etas, qui libèter studia pietatis uiuaret. Sed pro
dolor, omnes auaritiæ student, adeoq; cura Verbi periclitatur, ut quibus ministrorū Ver-
bi cura commissa est, miseros egere sinant, ridiculos faciant, nihil minus curantes, quā
suam ipsorum functionem, atque quo plus habent, eo minus abundant. omnia enim in lu-
xum et uoluptates abeunt. Tantumq; abest quicquam docendi munus habentibus conse-
rant, ut ab alijs collata, iam olim inuideant, præripiantq;. Hos per suam gratiam reducāt
Dominus ad pietatis studia, atq; ad magni illius Caij liberalitatem et beneficentiam ex-
ercendam. Gratulatur ergo Ioannes Caio de hospitalitate et beneficentia, quam spectan-
te Ecclesia annuntiauerant, quos exceperat hospitio Caius. Fideliter facis quicquid ope-
raris in fratres, id est, rem fidelem et Christianam facis, imò eādem rem in tuto collocas,
cum beneficentiam exerces in fideles et Christianos, ne quid desit fratribus isthac trans-
euntibus. Et hoc in peregrinos. Quasi dicat, Omnibus quidem debemus beneficentiam, sed
præcipuā uerbi Domini ministris, quos hic peregrinos nūcupat, quod eō peregrinaren-
tur, quod annuntiaretur Euangelium, et abundantius promoueret I E S V Christi doctrinā.

Quos bene facies deducens dignè Deo. Commendat Caio hos peregrini
nos et Christi præcones, argumento ab utili et honesto. Plurimum laudis consequeris,
ò Cai, si postea quā hos suscepisti hospitio, eosdem deducens dignè Deo, id est, eosdem
uatico munieris. Aut si in domum tuam deduxeris, et benigne foueris. Dignè Deo, id
est, in laudem Dei, cuius gratia hanc beneficentiam facis et exerces. Aut, dignè Deo, id
est, si uatico hos instruxeris dignè Deo, id est, ut uerbi ministros decet, quotutò possint
aliò se transferre, et ne quid in uia illis desit. Huc pertinet Pauli ad Timoth. exhortatio,
Zenam (inquit) legisperitum et Apollo sollicitè præmitte, ut nihil illis desit. Quod ope-
ratus benefacies, id est, operas tuas in tuto repones, nempe apud Christum dicentē Mat-
thæi 25. Amen dico uobis, Quādiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes à genti-
libus. Causam reddit non malè collocatæ beneficentiæ. Intelligis, ò Cai, Cui benefi-
centiam hanc impenderis, re uera Deo. Nam pro nomine Christi profecti sunt, hoc est, ut
uerbum Dei annuntient, et gloria I E S V Christi abundantius promoueat. Reponis ergo
apud Christum ista operatus, quem recipis, quos ille nutrit recipiens. Dicebat ille
Matth. 10. Qui uos recipit, me recipit. Videtur hic locus de Christi nuntijs et præco-
nibus huc illuc ue gratia promulgandi Euangelij proficiscentibus intelligendus, non de
his, quorum bona ab infidelibus proscripita erant, propter uerbum sequens, nihil accipien-
tes à gentilibus. Gratis Euangelizabant exemplo Pauli et aliorum, ne quod offendicu-
lum daretur Euangelio. 1. Corinth. 9. Sed non usi sumus hac petestate, sed omnia sustine-
mus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis, quoniam qui in sacrario
operant

operantur: quæ de sacrario sunt edunt? Et qui altario deseruiunt: cum altario partici-
pant? Ita et Dominus ordinauit his, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio uiuere.
Ego autem nullo horum usus sum. Non desunt, qui locum interpretantur de his, quorum
bona proscripita erant, ut à fide ad idololatriā desisterent. Tantum abest aliquam à gen-
tilibus gratiam acciperent, ut ab illis profligati, in exilium relegarentur.

Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, ut cooperatores si-
mus ueritatis. Hortatur ad piam in pauperes beneficentiam, argumento ab utili et
finali mercede sumpto. Miram habet gratiā Apostolus Ioānes, qui cum sodalibus dixerat
Christo, Ecce nos reliquimus omnia, et sequuti sumus te, et c. nunc se opulentorū numero
adscribit, dicens, Nos debemus suscipere huiusmodi uiros bonos. Gratiā à fratribus ac-
ceptam indigentibus communem faciebat, intelligens nihil defuturum uiris pijs gloriam
Christi promulgantibus. Atq; ut ad hanc liberalitatē et munificentiam reddat alacriores,
se in sodalium eorū, qui diuites erant, iungit. Nos ergo, qui intelligimus Euangelij mini-
strum mercede dignum, debemus hunc recipere, et ijs, quæ habemus, adiuuare eundem.
Non distimili exhortatione Paulus Act. 20. maiores Ecclesiæ Ephesiorum alloquutus est.
Post multa addit ille, Argentum et aurum, aut uestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis:
quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ.
Omnia ostendit uobis: quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos: ac meminisse uer-
bi domini I E S V, quoniam ipse dixit, Beatius est magis dare, quā accipere. His addit
Apostolus præmiū et mercedem, ut cooperatores simus ueritatis. Veritas ipsa nos dono
Spiritus ornat, sine quo ad hæc non exercetur munificentiā. Quare post receptum ipsius
Spiritus donū operamur, cooperari dicimur gloriam Deo adscribentes, qui nostro operi
mercedē repedit, Matth. 10. Qui recipit uos, me recipit: et qui me recipit, recipit eū, qui
me misit. Qui recipit prophetā in nomine prophete, mercedē prophetæ accipiet. Et qui reci-
pit iustum in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Et quicūq; potū dederit uni ex minimis
istis, calicē aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: amē dico uobis, nō pdet mercedē suā.

Scriptissem forsitan Ecclesiæ: sed is, &c. Causatur Apostolus cur per-
sonæ singulari et priuata, non autem Ecclesiæ hanc destinarit epistolam. Scripsissem
Ecclesiæ, sed frustra, quando quidem obstat Diotrophes. Hic primas usurpabat in Repu-
blica, in qua debebat Caius. In hoc accusat Apostolus hæresim, linguæ petulantiam, ambi-
tionem, inhumanitatem, et in fratres tyrannidem. Hic membrum erat Antichristi, et o-
mnium hereticorum improborumq; hominum exemplum, qui semper moliuntur quicquam
aduersus Euangelium. Quod non scribit reseruat declarandum in aduentum suum.

Propter hoc si uenero, commonebo eius opera, &c. Perseuerat pin-
gere Diotrephen, cuius improbos mores detecturum se minatur, ubi primum aduenerit:
propter hoc, quia ille impostor est et inhumanus, si uenero, indicabo eius uirulentiam et
technas, quibus aduersari solet doctrinæ nostræ. Qui suæ linguæ petulantia et garrulita-
te non contentus Dei uerbū annuntiantes deturbare, prohibet ne benignè excipiatur pe-
regriini, et communicati hospitij officium à fratribus accipiant. Hic locus explicat optimi
Pastoris officium, uidelicet nihil condonare, aut cōuiuere impostoribus et uiris aduersus
I E S V Christi doctrinā armatis. Et de Ecclesia eijcit, id est, de cōgregatione expellit. Et
si fieri potest, curat ut exulet frater, tam capitale est huius tyranni aduersus ueritatē odiū.

Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Elegans est
ad ueritatem exhortatio, cui nihil præscribere potest consuetudo, quæ in rebus malis uero
titulo abusus dici debet. Hoc certè exigit ueritas, cui nemo præscribere potest, nō spatium

Fidelibus com-
municata be-
neficentiā.

Paulus labore
manuū sibi ne-
cessaria acqui-
rebat.

Merces reci-
pientium Euā-
gelicos uiros.

Diotrephes
perniciosus.

Pastoris opti-
mi partes,
Ecclesia.

Consuetudo
præscribere nō
potest aduersus
ueritatem.

Veritatis en-
ergia.

temporum, nō patrocina personarum, non priuilegium regionum. Vincit semper ueritas, nulla unquam consuetudine obliteranda. Dominus enim noster I E S V S Christus se ueritatem non consuetudinem cognominauit. Hæc ergo dicit Apostolus, ut præseruet Caium ab offensione, tametsi non particulari, sed generali sententia, quod intendit, pronuntiet. Quasi dicat, Sunt tibi cognita, quæ molitur & agit Diotrepthes, caue tibi, non inueteris malum, sed quod bonum est. Quod si quis tibi obijciat, multo tempore obseruatum esse & cōsuetudine longa ualere, quod Diotrepthes docet, nihil huiusmodi præscribere potest ueritati, Quam amplexaberis, si imitatus fueris, quod bonum est, non quod malum.

Filiorum regni
& perditionis
notæ.

Qui benefacit, ex Deo est, &c. Peruenusta antithesi docet, quibus notis filios regni à filiis perditionis distinguemus. Nulla est cōmunicatio luci ad Belial. Qui ex charitate operatur & bene de fratribus meretur, ex Deo est. Deus enim charitas est. At non solum ex Deo est, sed etiā uidet Deum: quem tametsi oculo corporeo non uidet, hunc tamen oculo interno & spiritali contemplatur & uidet. Alterum antitheseos membrum addit, Qui male facit, non uidet Deum. Qui fratrem odit, Qui Euāgelicæ ueritati aduersatur, cum Dei pugnat beneficentia, Deum neq; uerè cognoscit, neq; uidet, neq; posthac occæcatus uidebit, nempe in tenebris ambulat & in peccatis totus sordescit. Ex his colligimus, peccatum, & uitæ puritatem non posse simul subsistere, ergo contraria sunt. Ista enuntians meminit illius extremi iudicij, ut deterreat à doctrina Diotrepthis, qui erat omnium hæreticorum exemplum maximè fugiendum.

Exemplorū uis
& energia.

Demetrio testimonium redditur ab omnibus, &c. Scripturæ sacræ hoc pro more habent, ut animorum morbos exemplis leuent, ac eisdem medeantur. Excitant non mediocriter piorum animos, malorum exempla, & eorum, qui suo malo euidenti perierunt. Hominis tyranni Diotrepthis exēplum posuit, ut ab huiusmodi caueamus. Nunc ut Caij & piorum animos confirmet, optimi uiri Demetrii exēplum adducit. Neesse est dicamus hunc Demetrium absolutissimæ & integerrimæ uitæ uirum fuisse: Cum omnes pij admirentur, probent, & laudent illius fidem & uitam Euāgelicā: imò & tacentibus hominibus ipsa adhuc ueritas, seu spiritus Christi testimoniū perhibet de huius uiri perfectione & integritate: id est, opera huius uiri indicant, quā feliciter in eo habitet uirtus Christi & spiritus eius. Deniq; & hic noster Apostolus, qui adulari nō nouit, magna de hoc uiro perhibet. Huius uiri mores si induerimus, à ueritate non recedemus.

Vox plus per-
suasionis habet
quam literæ.

Multa habui tibi scribere, &c. Eadem sententia hanc claudit Epistolam Ioannes Apostolus, qua & priorem. Non uult pluribus agere cum Caio, ne forsatis intercipientur à Diotrepthe & aduersarijs literæ: Aut quia eam non præ se ferunt energiam literæ, quam uox habet.

Pax.

Spero autem protinus te uidere, &c. Ne molestus amicis & fratribus Christianis uideretur, quod tam breui Epistola se saluatos uiderent, pollicetur se uisurum Caiū, ut mutua fide, mutuis ue & presentibus colloquijs cōsolationē accipiat. Atq; præsens, si quid fuerit molestiæ fratribus auferat, confirmaturus eosdē in fide I E S V Christi.

Pax tibi. Caio bene precatur. Tranquilla sit tua conscientia, nihil tibi molestiæ afferat Tyrannus ille Diotrepthes. Omnia succedant feliciter pro animi tui sententia.

Salutant te amici. Ista sunt amicitie & charitatis plena argumenta. Non ego solus sum, qui tibi pacem precor. Sunt & mecum fideles, qui te in Domino amāt. Nolunt hac mea epistola te insalutatum esse. Bene beateq; tibi precantur.

Saluta amicos nominatim. Iste est singularis amicitie in Ioanne feruor. Quasi dicat, Nolim in genere omnes amicos meo nomine à te salutari, sed nominatim salutabis.

lutabis. Fecerisq; mihi multam gratiā, si singulis per te dictū audiuerim, Bene tibi precatur Ioannes. Videtur Apostolus exercitum et copias fidelium explicare, cum ex utraq; parte amicos, quasi uno animo ductos, & paratos ad gloriam Christi dicit, ut perterreat Diotrepthen aduersarium, & si fieri potest à cathedra pestilentie deturbet.

DICTIO.

VERITATIS nomine Scriptura frequenter ipsum Deum nobis explicat, qui summè incōmutabilis & uniformis est, Interdum synceritatem & integritatē uitæ. Vnde Ezechias dicebat, Memento Domine, quomodo ambulauerim coram te in ueritate. Misericordia comitem habet ueritatē. Misericordia gratis promittit, Veritas uerò promissionem implet. Veritas Euāgelij est, exhibitio promissionum in ipso explicatarum.

Veritatis uox.

Misericordia
& ueritas comi-
tes.

DIOTREPHTHES, Græca uox, dicitur à loue nutritus, à Dios Iouis, Trepho, nutrio. Proprium est mali & insolentis uiri.

Diotrepthes.

DEMETRIVS, proprium nomē uiri pij ac religiosi hominis, cui testimonium pietatis & probitatis ab omnibus redditur. Demetrius Cerealis interpretatur, à Cerere, quam gentiles Deam frumenti putabant. Seleuci filius, 1. Machab. 7. 4. Nomen etiam Argentarij cuiusdam, Act. 19. c.

Demetrius.

CAIUS, lingua Latina prisca interpretatur dominus. Latinum est, nomen uiri Macedoniensis, Act. 19. hospes Pauli, Rom. 16. Cui testimonium integerrimæ uitæ hac epistola Ioannes perhibet.

Caius.

ORATIONEM facere, pro optare, hoc cap. dictum est.

Orationem fa-
cere.

FIDELITER facis, id est, tutum reddis, siue in tuto collocas.

Fideliter facere

FINIS TERTIÆ EPISTOLÆ
BEATI IOANNIS.

B. I. V. D. A. E.
EPISTOLA.

*

ARGUMENTVM EIVSDEM.

Hortatur Iudas frater Iacobi Alphæi sanctos in religione Christiana perseuerare: quam uult bonis operibus exprimant, alijs quoque adiumento sint, ne quicquam infirmis desit, caueant autem sibi ab impostoribus, quos hic describit, certum ipsis exitium interminans.

LOCI INSIGNES.

- 1 Ad uitæ puritatem hortatur.
- 2 Notæ quibus impostores & hæretici deprehenduntur.
- 3 Occæcationem impiorum describit.
- 4 Malorum exitium, & bonorum præmium.
- 5 Morum parænesis.
- 6 Nouissima tempora ab Apostolis prædicta.

De temporibus
nouissimis &
negantibus gra-
tiam Christi.

IVDAS IESV Christi seruus, frater
autem Iacobi, his qui sunt in Deo pa-
tre dilectis, & Christo IESV conser-
uatis & uocatis, misericordia uobis &
pax & charitas adimpleatur. Charis-
simi, omnem sollicitudinem facies scri-
bendi uobis de communi uestra salute, necesse habui
scribere uobis, deprecas supercertari semel tradita san-
ctis fidei. Subintroierunt enim quidam homines (qui
olim prescripti sunt in hoc iudicium) impij, Domini
nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum do-
minatorem, et dominum nostrum IESVM Christum
negantes. Commonere autem uos uolo, scientes semel
omnia, quod IESVS populum de terra Aegypti sal-
uans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit: An-
gelos uero, qui non seruauerunt suum principatum,
sed dereliquerunt suum domiciliu, in iudicium ma-
gni Diei, uinculis eternis sub caligine reseruauit. Sicut
Sodoma & Gomorra, & finitima ciuitates simili mo-
do exornicatae, & abeuntes post carnem alteram, facti
sunt. exemplum, ignis aeterni poenam sustinentes, simi-
liter & hi carnem quidem maculat, dominationem au-
tem spernunt, maiestatem autem blasphemant. Cum
Michael Archangelus, cum diabolo disputans alterca-
retur de Moyse corpore: non est ausus iudicium infer-
re blasphemiae, sed dixit, Imperet tibi Deus. Hi autem
quacunque quidem ignorant, blasphemant, quacun-
que autem naturaliter tanquam muta animalia norunt,
in his corrumpuntur. Væ illis, qui in uia Cain abie-
runt, & errore Balaam, mercede effusi sunt, & in contra-
dictione Core perierunt. Hi sunt in epulis suis, macu-
lae conuiuantes, sine timore, semetipsos pascentes, nu-
bes sine aqua, quae a uentis circumferuntur, arbores au-
tumnales, infructuosae, bis mortuae, eradicatae, fluctus
feri maris, despumantes suas confusiones, sidera erran-
tia. Quibus procella tenebrarum seruata est in aeternum.
Prophetauit autem & de his septimus ab Adam, Enoch,
dicens, Ecce uenit dominus in sanctis millibus suis, fa-
cere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios
de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impietate
egerunt, & de omnibus duris, quae locuti sunt contra

Angeli.

Numeri 14. f

Sodoma.
Genes. 19. e

Michael.
Zachar. 3. e
Eccl. 2. 1. d

Cain.
Genes. 4. b
Balaam.
Numeri 22. d
Numeri 16. a
1. Pet. 2. d

Enoch ppheta
Apoc. 1. b

Dilectis,] fan-
tificatis, Per
Deū patrē fan-
tificati sunt, &
per Iesum Chri-
stum seruati &
uocati:
Adimpleatur]
multiplicetur.
Omnem solici-
&c.] tātu mihi
fuit studiū scri-
bēdi ad uos de
cōmuni salute,
ut nō potuerim
nō scribere uo-
bis.

Suum principa-
tum] suam ori-
ginem,

Dominationē]
dominos,
Maiestatem,
&c.] in potesta-
te peditos tma
ledicta conge-
runt.
Cum] At quā
Non est ausus,
&c.] Nō est au-
sus illi impin-
gere notam ma-
ledicti,
Imperet] incre-
pet.
Illis, qui] illis,
quonia] in, &c.
In errore] in fe-
dutionem, uel
in deceptione
mercedis, qua
decept' fuit Ba-
laam, effusi sunt,
In epulis] in di-
lectionibus ue-
stris, uel inter
charitates, con-
uiuia pauperi-
bus appata,
Autumnales,]
autumno mar-
cescentes
Fructus feri]

unde efferat
in sanctis] cum
sanctis.

eum peccatores impij. Hi sunt murmuratores, queru-
losi, secundum desideria sua ambulantes, & os eorum
loquitur superbiam, mirantes personas quastus causa.
Vos autem charissimi, memores estote uerborum, quae
predicta sunt ab Apostolis domini nostri IESV Chri-
sti, qui dicebant uobis, Quoniam in nouissimis tempo-
ribus uenient illusores, secundum desideria sua ambu-
lantes in impietatibus. Hi sunt, qui segregant semet-
ipsos, animales, spiritum non habentes. Vos autem cha-
rissimi, superaedificantes uosmetipsos sanctissimae no-
strae fidei, in spiritu sancto orantes, uosmetipsos in dile-
ctione Dei seruate, expectantes misericordiam Domi-
ni nostri IESV Christi in uitam aeternam. Et hos qui-
dem arguite iudicatos, illos uero saluate, de igne rapien-
tes. Alijs autem miseremini in timore, odientes & eam
quae carnalis est maculatam tunicam. Eius autem, qui po-
tens est uos conseruare sine peccato, & constituere ante
conspicuum gloriae suae immaculatos in exultatione in
aduentu domini nostri IESV Christi, soli Deo salua-
tori nostro per IESVM Christum dominum nostrum,
gloria & magnificentia, imperium & potestas ante om-
nia secula, & nunc, & in omnia secula seculorum.
Amen.

Arguite iudica-
tos,] commise-
ramini dijudi-
cantes, uel cum
dijudicamini,
Carnalis] ex
carne.

Nouissima te-
pora predicta
ab Apostolis.
1. Timoth. 4. 2
2. Timoth. 3. 2
1. Pet. 3. 2
De correctio-
ne.

Iudas IESV Christi seruus, frater autem Iacobi, his qui sunt in
Deo patre, &c. Hac inscriptione, cum ex persona sua, tum ex ipso Apostolatus offi-
cio, auditorum sibi animos conciliat, atque deuincit. Ne quae enim illius nominis, quod habuit
cum proditore comune, offenderet infamia, officium suum et legationem proponit. seruū
se esse Dei, manifestans quod quacunque nunc agit, non sua sponte agit, sed Dei mandato.
Itaque quae Dei, non quae sua sunt, querit. Modis omnibus se seruū Christi exhibuit, ut
qui illi uiueret, omnia illi operaretur, illi animas lucraretur, illi in Perside tandem marty-
rio spiritum reddiderit. Quia multi erant Iudaei, ideo ad differentiam aliorum addit, Iuda-
cobi frater. Lucas enim sexto capite Iudam Iacobi appellat, quem alij Thaddaeum. addit
etiam ad discrimen alterius Iudaei Apostoli, sed filij perditionis.

Iudas seruus
Dei.

Seruus Christi
modis omnib'
Iudas martyr
in Perside.

Iudas filij per-
ditionis.

His, qui sunt in Deo patre, dilectis, & Christo IESV conser-
uatis & uocatis. Designat fideles, quibus hanc destinat epistolam. Solet Paulus in-
scriptionibus summam Euangelij prae-notare. Quod et hic obseruat noster Apostolus.
Vocatis, id est, electis Dei. Qui sunt electi Dei? dilecti in Deo patre. Qui sunt dilecti in
Deo patre? conseruati in Christo IESV. Nam cum natura nostra impuri essemus, et
filij irae: misericors Deus filium suum misit in carnem, qui nos sanguine suo redemit, et
lauit, eripiens nos e lacu Satanae, et in filios adoptans conseruauit nos in seipso, et Deo
patri reconciliauit consecrauitque sibi in peculium. Atque id est, quod dicit, In Deo patre
dilectis, et in Christo IESV conseruatis.

Vocati.
Dilecti in Deo
patre.
Conseruati in
Christo.

Misericordia uobis, & pax, & charitas adimpleatur. Ista sunt ma-
xima

Misericordiae nomine Pater ostenditur. Pacis nomine filius intelligitur. Charitatis nomine Spiritus sanctus designatur. Misericordia augeri in nobis. Pax. Charitatis. Adimplere.

xima et plane diuina, quae fratribus precatur, ut accessione faciant, et augetur in illis, apertissime insinuans trinitatem ipsam, à qua nihil non bonum. Misericordiam dicens, Patrem ostendit, qui à Paulo 2. Corinth. 1. dicitur, Benedictus Deus, et Pater domini nostri IESU Christi, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis. Pacis nomine Filium indicat. Ipse enim est pax, qui fecit utraq; unum, Ephes. 2. Charitate Spiritum sanctum explicat. Caritas enim diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, Roma. 5. cap. Tria ergo hæc, misericordiam, pacem, et charitatem petit ab ipsa trinitate ipsis sanctis augeri et multiplicari. Misericordia gratia Dei est, quam auget Pater coelestis, quando nostri misertus remittit peccata, et liberalius omnia nobis condonat. Sequitur Pax, quae tranquillam et pacatam conscientiam reddit, dans pacificum cum omnibus conuictum. Augetur et in his charitas, quae est legis plenitudo. Adimpleatur, id est, multiplicetur et augeatur.

Charissimi, omnem, &c. salutatis fratribus captat beneuolentiam, adducens causam, quae ipsum ad scribendum impulserit. Charissimi, hoc uerbo auditorum animos sibi conciliat. Omnem sollicitudinem faciens. Videtur esse huius loci germanus sensus, Non solum laboraui, et omnem operam diligentissimam dedi gratia ad uos scribendi de communi uestra salute, id est, de fide et doctrina Euangelica, quae omnibus una et communis est. Verum etiam necesse habui: id est, necesse fuit scriberem propter pseudapostolos, de precans supercertari semel tradita sanctis fidei: id est, obsecro uos ut fide uera semel à Christo et Apostolis tradita, perscueretis. Vel, obsecro uos ut uestris laboribus auxilio sitis fidei et doctrinae Christianae, quae semel data est sanctis, id est, Christianis, ne ab impostoribus seducantur. Sanctis, quia ad sanctitatem data est fides. Semel autem, quia semel à Christo tradita est, nec est repetenda traditio, sed perpetuo seruanda. Hortatur ergo Apostolus, ut per fidem semel datam, et omnem nostram operam auxilio sitis ipsi sanctis, quod magis proficiant in fide et doctrina Christi.

Subintroierunt enim quidam homines (qui olim praescripti sunt in hoc iudicio) impij, &c. Nolite admirari, quod uos sum hortatus quasi ad singulare certamen, et ut parati sitis adiuuare sanctos uestris laboribus in fide semel tradita, et ab eisdem recepta. Propterea ad uos ista scripsi, quoniam furtim et clanculum ingressi sunt quidam impostores, qui non solum negant dominum IESUM, sed etiam lucem Euangelicam obscurare nituntur, uertentes ipsam gratiam fidei in occasionem lasciuiae. Qui olim praescripti sunt in hoc iudicio, id est, qui iam olim praefigurati, et ad hanc condemnationem designati sunt, uel quos Deus ab aeterno prauidit tantum scelus perpetraturos, et uicturos scelestissimam uitam. Ideo descripti sunt in hoc iudicio, id est, Deus decreuit illis hanc poenam scilicet aeternam. Ista libero arbitrio non derogant, non enim cogit, aut necessitate aliqua compellit diuina bonitas ut ista faciat: Sed quod uidet hos tandem facturos, solum annuntiat, et poenam, quam illorum miser exitus meretur, explicat. Videtur Apostolus ad morem iudicum alludere, qui sicariorum et huiusmodi flagitiosorum hominum nomina et perpetrata ab eis facinora in titulos uis publicis erigunt, per compita illa affigentes in indelebilem perpetuae infamiae notam, atq; in librū (quem rubrum nuncupant) eadem diligentissime inscribentes, ut alijs cedant in exemplū. Huiusmodi impostores Apostolus teterrimis depingit coloribus. Primo loco impios dicit, qui dedignantur Deum colore, hoc est, Deo non credunt, non fidunt, non metuunt, ei se non committunt, ipsius potestati et uoluntati nihil deferunt, id est, non agnoscunt Deum. Est ergo impietas (ut Basilus dicit) in Deum peccatum, et infidelitas, hoc est, peruersa opi-

Salus communis

Fides semel data seruanda.

Veritatis obsecratores.

Praescribi in iudicio.

Libertum arbitrium praedestinatione non tollitur.

Impostorum nota. Impij qui dicuntur. Infidelitas.

ni

nio de Deo diuinisq; uerbis et operibus. Secundò dicit, praescriptos in damnationem, hoc est, praeseferentes titulum et iudicium, quo iam iudicantur uarijs poenis addicendi. Aliam notam in illis obseruat, Hi gratiam Dei transferunt in lasciuiam carnis, hi sunt Nicolaitae, qui praetextu charitatis uxores faciunt communes. Hac etate apud quosdam hic error conualuit. Non pigebit recensere, quod inter illos factum scio. Cuidam roganti mutuam proximi beneuolentiam, ut puta concederet in proximam noctem uxorem, quod spiritu admonitus esset, ut cum illa dormiret, Respondit uir, Tu tuo spiritu admonitus, ut cum mea uxore dormias: Ego uero meo spiritu moneor, ut te hoc meo pugione interficiam. Vide quam ridicula et abominanda pariat heresis. Sunt et alij, qui pietatis titulo hominibus ad peccandum procliuius indulgent. Quos Paulus 2. ad Timoth. 3. describit: Erunt homines seipos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemij, parentibus non obediētes. Et paulo post dicitur, Voluptatum amatores magis, quam Dei, habentes quidem speciem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis. Sub occasione religionis agunt turpia. Quapropter in luxuriam transulisse eos dicit gratiam Domini, libertate parta, et per Euangelium annuntiatam abutebantur ad turpitudinem ac peccandi licentiam, putantes ob remissionem peccatorum per Euangelium annuntiatam omnia sibi licere. Propter quod et audacius et impudentius peccabant, recedentes in seruitutem, à qua per Christum exempti erant. Ista operantes negant solum dominatorem et dominum nostrum IESUM Christum. Obseruabis interim, solum dominatorem et dominum IESUM dicens. Est enim Pater solus dominator et dominus. Similiter et Spiritus sanctus. Nam dictio exclusiua in mysterio Trinitatis adiuncta nominibus tam essentialibus, quam communibus relatiuis ad extra (ut ita loquar) non excludit aliam personam. Ideo has concedimus ueras esse propositiones, Pater est solus dominus, filius est solus dominus, Similiter et Spiritus sanctus. Quamcumq; enim in eadem sancta et indiuidua Trinitate personam nomines, solus Deus est. Sola dominatrix est tota ipsa Trinitas, Pater, Filius, et Spiritus sanctus.

Commonere autem uos uolo, scientes semel omnia, quod IESUS, &c. Hortatur sanctos ad opera fidei uiuam experimentia, argumento ab exemplis sumpto. Iure optimo arguuntur, qui Christum uerbis confitentur, factis uero negant. Propterea non satis est dicere et palam profiteri nos liberatos esse sanguine Christi, et donatos libertate Euangelica: necesse est, ut uitam Christo dignam uiuamus, fidem nostram operibus aperiamus, et alijs simus auxilio, ne quorum hic mentionem facit Apostolus, exempla sequamur, et in praecipis cum illis ruamus. Obserua huius Apostoli miram dicendi gratiam, qua auditorum captat beneuolentiam. Vos (inquit) scientes semel omnia. Quasi diceret, Nolo uos docere, qui omnia ad salutem necessaria scitis, et didicistis semel, ita ut eadem uos docere non sit necesse: mea solum intererit, idq; factum satis putauerim si uos commonefecero, uel ob oculos ueterum exempla reposuero, quae tanquam nomina uestra et digitos retinetis. Primo loco collationem facit et confert hos impostores cum his, qui post suscepta à domino beneficia, post liberationem ab Aegypto, in gratitudine multa murmurauerunt aduersus Dominum, quemadmodum olim hic IESUS Christus, quem praedicamus uobis (Quia Hebr. 13. IESUS heri et hodie ipse et in secula) ne putetur hunc dixisse Iesum filium Naue olim exseruitute Aegyptiaca per diuisum et apertum maris rubri alueum, et per desertum multis miraculis et gratiarum copia populum Israeliticum in terram promissionis deduxit: Ita hic ille Deus nos exseruitute

Praescripti in damnatione.

Nicolaitae.

Philauti.

Christus solus dominator.

Regula theologica. Exclusiuae distinctiois acceptio in mysterio trinitatis.

Fides sine operibus mortua.

Christus heri et hodie.

Baptismus.
Terra pmissa.

uitute diaboli per lauacrum regenerationis, hoc est, per baptismum uim mortis & resurrectionis Christi habentem, nos lauit à peccatis omnibus. Et ducit nos ad terram promissam, hoc est, ad uitam eternam. Simili collatione dicatur, Quemadmodum illis, qui in deserto obmurmurauerunt, qui idololatriæ, epulis, & impudiciæ seruierunt, non profuit liberatio illa ab Aegypto, sed ceciderunt multa millia: ita nihil nobis profuerit, prædicare Christum & redemptionis nostræ mysterium, si uitam uiuamus impuram & impiam. Secundo, id est, postea: id est, cum seruasset Dominus illos, postea eos, qui non crediderunt, perdidit. Quia iustus iudex (ait Beda) nonnullos culpis exigentibus & nunc & postmodum percutit. His etiam percutit hæreticos diuinitatem Christi negantes, cum dicit IESV dominum eduxisse populum, & ostendens, quia nõ à partu Virginis principium habuit, sed iuxta mysterium sui nominis ad saluationem credentium Deus est, atq; ita credentes propitijs saluat, ut etiam iustus damnet incredulos.

Pseudodoctores exemplo malorum Angelorum caueant. Angeli mali puniti.

Angelos uerò, qui non seruauerunt suum principatum, &c. Manifestat impostores & falsos doctores diuino iudicio puniendos. Argumentum ab exemplo sumptum, à maiori ad minus aptatum est. Si Deus Angelis excidentibus à tanta dignitate, qua donati erant, non pepercit: ne impostoribus quidè parcat. Exaggerat horum supplicium, quod Deus de Angelis sumpsit, ut terrorem incutiat falsis doctoribus & impostoribus, usurpans more Hebraico iudiciũ pro pœna & iusto supplicio. Quemadmodum Angelis nihil profuit consortes factos esse diuinitatis, sed ubi se à Deo auertunt, è cœlo deturbati sunt ad inferos: ita nihil nobis profuerit, quod sanguine Christi redempti fuerimus & multis donati bonis, nisi in pietate & uita Christo digna manserimus. Non seruauerunt suum principatum, id est, suum decorem & ornatum, in quo creati sunt, sed dereliquerunt suum domicilium: id est, sua superbia è cœlesti loco deturbati sunt: & Deus reseruauit eos sub caligine, id est, sub aère caliginoso, ipsi uinculis, id est, ad æternam uincula, in iudicium magni diei, id est, in pœnam illam manifestandam, quando omnes sistendi sunt ante tribunal IESV Christi, qui in sua maiestate sedes iudicaturus est uiuos & mortuos. Aut, reseruauit eos sub caligine ad uincula æterna ducendos in iudicium magni diei, ait Beda, Non quod grauiter non puniantur nunc, sed grauius in iudicio uniuersali torquebuntur. Nomine caliginis intelligit aërem. Vnde Paulus nuncupauit potestates aërias, aduersus quas est nobis colluctatio, Ephes. 2. & 6. Hic locus caliginosus à cœlo ad ima continetur, ubi deputauit illis Angelis Deus carcerem usque ad magnæ diei iudicium, quæ est dies nouissima, & dies iudicij, de qua Propheta Soph. 1. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiae, dies calamitatis & miseriae, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulae & turbis, dies tubæ & clangoris, super ciuitates munitas, & super Angelos excelsos. Quod autem ab illo aère caliginoso trāsituri sint ad ignem perpetuum, & uincula illa tenebrarum argumento esse uidetur, quod Christo Matth. 8. dixerunt, Quid nobis & tibi IESV fili Dei? uenisti huc ante tempus torquere nos? Atq; nisi illhinc ad ignem illum magnum transituri essent, non diceret Christus, quod pronuntiauit Matth. 23. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. Non intelligas uincula laqueos esse ferreos, sed uim ipsam diuinam illhic continentem, quos pœna æternæ addixit. Et hac uirtute ligatæ & detentæ erunt eorum uirtutes operatiuæ & intellectiuæ: ut enim sensibilibus sunt sensibilia, sic spiritualibus spiritualia sunt uincula. Magnum diem uocat, qui merita omnium discutienda coram magno iudice comprehendit. Diem præterea dicit, quia nihil eo die occultum, quod non reuelatur. Atque tam manifesta erit impostorum condemnatio, ut palam clamaturi sint se iusto

Christianum nomen sine pura uita uanum est. Principatus.

Caligo.

Dæmones reseruari in iudicium puniendi. Aëria potestates. Caliginosus locus. Dies iudicij.

Laquei demonum.

Vincula & carceres demonum. Dies magnus. Iudiciũ magnũ cur dies uocat.

Dei

Dei iudicio damnatos. Faxit Deus ad dexteram cum ouibus reponamur. Amen.

Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, &c. Alio exemplo manifestat, quam pœnam incurrant, qui gloriam Dei, et beneficia à Deo suscepta in suam transferunt luxuriam. Quemadmodum quinq; illæ ciuitates Gene. 19. enumeratæ execrabilis suæ cõcupiscentiæ grauissimas pœnas deerunt, igne è cœlo demisso absumptæ: ita qui deficiunt à Christo ad Mundũ & eius cõcupiscentiã, non aliter expectent iudiciũ ignis æterni, quàm illi iudicium ignis temporalis: qui tamen illis initium pœnæ & figura erat ignis æterni, quo punientur qui domini beneficijs abutuntur ad uitæ turpitudinem. Non enim effugient iudicium Dei.

Pentapolis puniata.

Beneficia Dei in luxuriã uertentes grauius puniuntur.

Similitèr & hi carnem quidem maculant, &c. Occupatio est. Rogabit aliquis, Quibus notis deprehendi cognosci ue possunt impostores illi? Respondet, Quæ pentapolicæ, seu quinq; ciuitatum incolæ, quos sulphureus ignis extinxit, hoc faciunt nebulones isti & falsi doctores, Antichristi membra & præambulones. Primò carnem quidem maculant, id est, totos se dedunt & ingurgitant uoluptatibus, stupris, & comestationibus. Neq; his solum contenti sunt, sed etiam dominationem spernunt, id est, præfectos Reipublicæ, & magistratus, quantiquanti fuerint, ipsum quoque IESVM (à quo est omnis dominatio) cum Apostolicam dignitatem non reuerentur, sed modis omnibus aspernantur. Nec solum spernunt, sed etiam maiestatem blasphemant, hoc est, maledicta coaceruant in Apostolos & Euangelistas, summos & maximos à Deo ordinatos magistratus, quos cum blasphemijs lacefferunt, in Christi maiestatem ipsam peccant. Quò fit, ut blasphemia multa infecti peccatum ad mortem incurrant. Dicit tamen, Maculant, ut respondeat ei, quod prædixit, Domini nostri gratiam transferentes in luxuriam. Addit, Dominationem spernunt, iuxta quod dixerat. Et solum dominatorem negantes. Deinde maiestatem blasphemant: ut respondeat dicto, dominum nostrum IESVM Christum negantes.

Notæ abuten-tiã gratia Dei.

Dominationẽ spernere.

Blasphemare maiestatem.

Cum Michaël Archangelus, cum diabolo disputans altercatur de Moyse corpore, &c. Multa amplificatione grauitatem illius sceleris blasphemiae ostendit, adducens exemplum illius disidij, quod inter bonos & malos Angelos de corpore Moyse factum est. Cum initum esset disidium inter Archangelum Michaelem & diabolum de corpore Moyse, multisq; conuicijs ageret diabolus, quæ quæ ferre non posset Michael, statim in blasphemiam & conuicia non prorupit. Sed moderatè respondit, Imperet tibi Deus. Benignum & dulce est istud responsum, à Deo est, omnem Deo tribuens gloriam & iustitiam. Ex his intelligimus turpissimũ & iniquissimum esse, quæpiam uiris autoritate & dignitate præminentibus maledicere. Quæ-runt multi, unde hic Apostolus acceperit hanc disceptationẽ Michaëlis cum diabolo. Sed credant, non aliã quærentes autoritatẽ, quàm huius Apostoli Iudæ receptissimã.

Michaelis & diaboli disidium de corpore Moyse.

Magistratibus maledicere turpissimum.

Hi autem quæcunq; quidem ignorant, blasphemant; &c. Exaggerat scelus illud blasphemiae. Tantum abest in uiros pios blasphemandum sit, ut ne in diabolum quidem, aut in uiros infimos sit illud audendum, sed exemplo Michaëlis iudicio Dei relinquendum. Nihilominus tanta peccatorum caligine obtenebrantur miseri impostores, qui Dei beneficentiam in suam uertunt uoluptatem, ut quæcunq; ignorant, hoc est, quæ fidei sunt, suo sensu apprehendere uelint, & nequeant, ob id ignorantes, illa blasphemant, id est, negant, & inhonorant, uidelicet quod Christus sit Messias, filius Dei, coæternus patri. Imò etiam uiris uerè Christianis & pijs detrahunt: nec his contenti, quæ neq; nouerunt, neque intellexerunt in optimo quoque,

Blasphemorũ cæcitas.

I falso

falso criminantur, tantaq; uoluptate corrupti sunt, ut more brutorum in sua ducantur desideria. Alludit ad id, quod a Davide dictum est Psal. 48. Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Multa huiusmodi leges Roma. 1. & 2. Pet. 2.

Væ illis, qui in uia Cain abierunt, & in errore Balaam, &c. Eleganti collatione confert ferè omnium seculorum seductores his impostoribus, qui docendi auctoritatem sibi uendicant, reiectis doctoribus Euangelicis. Affert ergo (ut melius impostores depingat) ex sacris literis sceleratissimos & perditissimos uiros, Cain, Balaam, & Chore. Primò in uiam Cain ingressi sunt, apud quem fratricidium & inuidiam didicerunt. Nam quemadmodum Cain fratri Abeli uitam puram inuidit, & ob id eundem occidit: ita hi blasphemii, latrones, et fulciferi uiros purioris uitæ & religionis Christianæ studiosissimos ex inuidia persequuntur, mores Cain sui præceptoris imitati. Addit his nouum genus sceleris, Et in errore Balaam mercede effusi sunt. Hi decepti, illaqueati & occæcati uitio sui præceptoris Balaam, id est, auaritia, donis, & quaestu, mercede effusi sunt: id est, meruerunt in aliud sceleris genus incidere. Quia in omne facinus prolapsi sunt, ut iam quod malum & facinus grande est pro uirtute ducant. Sicut Balaam donis & auaritia corruptus est ab Ammonitis & Moabitibus, ut populo, cui Deus benedixerat, malediceret, & hac auaritia errauit maledicens populo Dei: ita hi Antichristi præambulones suo quaestu & auaritia errant, & in graue labuntur facinus, maledictis petentes uiros in religione Christiana ambulantes, quibus IESVS Christus benedixit. Cum dicit, Mercede effusi sunt: id est, effusi sunt deceptione mercedis Balaam. Vocans deceptionem, mercedis corruptelam, qua data mercede Balaam cõductus fuit, ut malediceret populo Dei. Qui nihil sibi temperant, sed ad omne scelus parati in omne facinus prolabantur, effusi dicuntur. His horrendum minatur exitium, adducens exemplum Chore. Quemadmodum Chore factiosus & ambitiosus sacerdotium usurpare uoluit, magnam cõcitans factionem aduersus Moysen & Aaron, statimq; cum suorum coniuratorum exercitu a terra dehiscente absorptus est uiuus, & ad inferos descendit: ita & hi ueritatis oppugnatores, qui sua impietate aduersus magistratus sanctos consilia parant, ab unitate Ecclesiæ recedunt, & maiestatem ambiunt, mores Chore induerunt, propterea hos manet poena illa, quam sua ambitione consequutus est Chore. Væ, nota est maledictionis. Non hic maledicere intendit Apostolus, sed illis maledictionem, ut caueant prænuntiat.

Hi sunt in epulis suis maculæ conuiuantes, sine timore semetipsos pascentes. Ad huius loci explanationem necesse est consuetudinem primæ Ecclesiæ ex historijs adducamus. Solebant uiri pij zelo & charitatis affectu in quendam locum munera ad pauperes refocillandos mittere, fiebantq; non raro conuiuia, ut pauperum leuaretur inedia, quæ uocabant Charitates & Dilectiones. Videtur hic noster Apostolus sensisse de his epulis seu conuiujs, quæ Charitates dicebantur. Sensus igitur est, Hi sunt in epulis suis maculæ conuiuantes, id est, hi inter suas charitates & conuiuia maculæ sunt: id est, indulgent crapulæ & uentri. Et sine timore, id est, intrepidè, pascentes semetipsos nullius imperio parentes, sed suo arbitratu luxuriosè uiuèntes. Qui inter honesta charitatis & frugalitatis exempla temperantiam suo conuiuio docere deberent, insigniorem sceditatem ostendunt, dum malo exemplo proximos corrumpunt, & piorum muneribus ad refocillandos pauperes oblati & misis abutuntur ad luxuriam & crapulam suam sine timore.

Nubes

Cain pseudopolarum exemplar. Genes. 4

Nume. 23 Balaami uitium. Mercede effusi.

Deceptio mercedis.

Effusi qui dicuntur. Chore ambitio. Nume. 16. 26 Antichristorum exitium.

Conuiuia charitates & dilectiones.

Maculæ in conuiujs.

Nubes sine aqua, quæ, &c. Parabolis & similitudinibus seductores huiusmodi depingit, affrens colores euidentissimos & uiuacissimos, quibus horum lineamenta ad uiuum explicet. Prima similitudine, uagos & uento leuiore ostendit, Vocans illos, nubes sine aqua, &c. Quemadmodum nubes sine aqua nullum imbrem terra affert, sed solum uento agitur: sic & huiusmodi impostores nullam afferunt gratiam ijs, quibuscum uersantur, sed sola ambitione, quaestu, carnis & diaboli suggestionem huc & illuc impelluntur.

Arbores autumnales, infructuosæ, &c. Eleganti metaphora huiusmodi impostores & Antichristi præambulones uocat arbores autumnales, quæ extremo autumno florent, præter temporis rationem. Et id esse solet agricolis proximum argumentum, quo iudicant eas mox emorituras: iam enim emarcescunt. Ad hunc modum huiusmodi impostores florere uidentur, hoc est, uitam parum Euangelicæ doctrinæ respondentem uiuunt, sed marcescunt: Et quod simpliciores & infirmi magnum expectabant, nihil non ridiculum uident. Ex his nascitur ridiculus mus. Propterea infructuosas dicit arbores. Tantum enim abest proximis fructuosi sint, ut ne sibi quidem profint. Atq; ut infructuosæ, bis mortuæ arbores dicuntur: ita & hæretici bis mortui sunt, mortui quidem ipsi Deo, mortui proximo, cui nihil uitæ ignaua sua & crapulosa uiuendi consuetudine afferunt. Optimo ergo iure sunt arbores eradicata, auulsæ de corpore Christi (qui est uita) & deleti de libro uiuentium. Omnis enim plantatio, quam non plantauerit pater meus, eradicabitur. Quo fit, ut deplorati sint homines non aliter, quam eradicatae arbores, quibus nullam reuirescendi spem præ se ferunt.

Fluctus feri maris, despumantes suas confusiones. Elegans & peruenusta est hæc similitudo. Quemadmodum ferociente mari fluctus feri sunt, & in altum unde scæuientes feruntur: ita et hi tenebriones aduersus ueritatem tumultus & factiones mouent. Atq; ut agitata undæ, quod scæuior est tempesta & procella, eò magis sordes despumant: ita hi nebulones sua factione, ambitione, clamoribus, seditione nihil aliud moluntur, quam suas sordes, hoc est, suam infamiam, imposturam, & dedecus ostentare. Hac similitudine alludit ad id, quod scribitur Isaia 57. Impij autè quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum.

Sidera errantia. Vt solent septem illi erratici planetæ nouum & nouum occasum ortum uel semper facere, nunquam eodè loco manentes, interdum enim uersus Capricornum seu brumam declinant, ascendunt aliquando ad Cancrum seu æstiuale solstitium, modò repetunt mediam zonæ æquinoctialis lineam: ita & huiusmodi impostores ad eò tenebris obsepuntur, ut in deuita semper abeuntes nunquam rectam & eandem docendi uiam obseruent. In circuitu enim impij ambulant. Psal. 11. Sed philautij sunt sibi placentes. Videntur sibi Stella, hoc est, doctores & magistri illuminati. Sed quia inconstantes sunt, & suos affectus relicta ueritate sequuntur, imprudentes naufragij faciunt.

Quibus procella tenebrarum seruata est in æternum. Hæreticorum exitium adducit, docens, hos nequaquam iudicium Domini euasuros. Ac si diceret, Videntur nunc regnare: sed hos magna poena manet. Quibus procella tenebrarum, id est, caligo tenebrarum siue specus tenebrarum illis appata est. In quam cum Satana æternum puniendos tradet Dominus. Huc pertinent, quæ a propheta narrantur Psal. 39. Cadent super eos carbones, in ignem deijciet eos. Psal. 10. Pluet super peccatores laqueos, ignis, & sulphur. & spiritus procellarum pars calicis eorum.

Prophetauit autem & de his septimus ab Adam, Enoch, &c.

I 2 Prophe

Nubes sine aqua.

Arbores autumnales.

Arbores infructuosæ. Hæretici bis mortui.

Deplorati homines.

Hæretici sunt fluctus feri maris.

Planete erratici.

Magistri illuminati.

Procella tenebrarum nebulosus perdet.

Enoch propheta.

Prophetiam Enoch in testimonium adducit, ostendens impostores illos iudicium Dei non euasuros. Testimonium hoc ex apocryphis est: sed nihil in eo, quod non in sacra & canonica Scriptura ad uerbum reperiatur, si diligenter perscruteris Scripturas. Non propterea persuasum uelim hanc epistolam inter apocryphas Scripturas reponendam esse. Scio ex distinct. 15. c. Sancta Roma. quid apocryphum dici debeat. Sed tanta est huius Apostoli autoritas, ut uerum asserere debeamus quicquid hac epistola pronuntiauerit. Neque id proximum debet esse argumentum, si quid ex apocryphis adductum est, statim esse reiiciendum. Nam uitio non uertitur beato Paulo, quod citauit Menandri, Epimenidis, & Arati testimonia. 1. Corin. 15. ad Tit. 1. Act. 17. Non ergo uertant uitio si hoc produxerit testimonium beatus Iudas. Apocrypha fortassis, ad quos scribit noster Apostolus in pretio erant. Voluit ergo illis aliqua ex parte inseruire, & hac potissimum ratione, ut illos Christo lucraretur. Beda ait librum illum falsum ipsi Enoch adscriptum, quod multa contineret fabulosa. Quid si non ex illo aurum collegit Apostolus, sed ex alio aliquo libro apud Hebræos, non ab illis reiecto, sed approbato, tametsi non esset de canone legis citauit, aut ex alio, cuius autor fuerit ipse Enoch, quem e Mundo Deus transtulit. Tertullianus in primis doctus, & uetus status obseruanda studiosus, dicit librum Enoch prophetae ab ipso Noë in Arca seruatum esse, & ad tempora usque Apostolorum peruenisse, Hebræos autem post Apostolorum per totum orbem peragracionem occultasse, aut flammis tradidisse, quod uehementior esset ad perhibendum testimonium de IESU uero Messia, iniuste per impios Iudæos condemnando. Hæc dicta uelim saluo meliore iudicio, cui semper paratus sum subscribere.

Deus facta omnium iudicaturus. Sancta millia dicunt Angeli.

Hoc testimonio Iudas docet, quod nulli dubium esse debet, Deum scilicet & dicta & facta nostra iudicaturum. Ecce uenit, id est, accedit, tanta est certitudo futuri iudicij, ut uerbo presenti utatur. Cum sanctis millibus, id est, Angelis. Hoc enim loquendi modo exprimuntur Angeli, Danielis 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assidebant ei. Idem obseruatur Apocalyp. 5. Huc pertinet locus ille Matth. 25. Cum autem uenerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem, &c. Facere iudicium contra omnes, id est, condemnare omnes, scilicet impios, quos arguet impietatis & maledictorum & blasphemiarum, quæ hic dura uocantur. Vocatur septimus ab Adam iuxta supputationem & catalogum Genes. 5. 1. Paralip. 1.

Facere iudicium

Enoch septimus ab Adam.

Note & colores quibus cognoscuntur heretici.

Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, &c. Proprios ueluti colores depingit, quibus facile cognosci possunt hereticorum studia. Primo murmuratores sunt. Toti in hoc sunt, ut carni facilius faueant, clam detrahunt & maledicunt. Secundo querulosi sunt, id est, amant criminari, accusare, schismata & factiones excitare, nihil oderunt magis, quam quietam & pacificam uitam. Addit his scelus magnum, quo cæcitas ipsa nascitur, secundum desideria sua ambulantes, nihil non faciunt, modo ad carnis illecebras faciat. Vis uno uerbo horum morbos & maculas absoluã? Repleti sunt omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, pleni inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, susurriones, detractores, Deo odibiles, contumeliosi, superbi, elati, inuictores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositi, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Os eorum loquitur superbiam, id est, sunt superbi, tument superbia, nescio quæ de religione & uirtutibus crepant, omnia tamen fucatis uerbis, & animo ficto. Mirantes personas quæstus gratia, id est, adulatores & palpones sunt miratur personas, id est, multis

Roma. 1

multis & magnis titulis ornant personas mēdaciter et adulanter, ut uentri & quæstui faciant satis: nihil huiusmodi uiris perniciosius: tacent ueritatem, occacantes sua adulatione, quos in sui amorem, ut sibi solum placeant, alliciunt.

Vos autem charissimi, memores estote uerborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis, &c. Post enarrata exempla, similitudines, & parabolas, quibus corruptissimos hereticorum mores & exitialem finem docuit, nunc adducit, quæ de eisdem Apostoli comouerint. Cauebitis facile ab horum imposturis & corruptis moribus, si quæ sancti Apostoli domini nostri IESU CHRISTI admonuerunt ob oculos habueritis, & tenaci memoria seruaueritis. Si rogaueritis, de quibus Apostolis hæc sunt intelligenda, facile cognosces Petrum & Paulum significasse. Nam quæ hic dicuntur, eadem scribuntur 2. Pet. 3. 2. ad Thef. 2. 1. ad Timot. 4. & 2. ad Timoth. 3. & 4. & ad Tit. 1. Multa huius generis scripsit Paulus in omnibus epistolis. Obseruabis interim hunc Apostolum libenter usurpasse & citasse coapostolorum scripta, ut reprimat multorum arrogantiam, qui aliorum opera & bene dictis uti nolunt, quod nihil rectum putent, nisi a seipsis prodierit. Cum tamen nihil dictum, quin dictum prius. His addit duas notas, quibus impostores agnoscerimus. Hi sunt, qui congregant semetipsos, id est, seponunt se ipsos a religiosis & pijs uiris, contra sanam doctrinam disidia mouentes: Animales sunt, id est, spiritus Christi in illis locum non habet, qui toti in hoc sunt, ut carnis desideria faciant.

Congregare semetipsum. Animalis.

Vos autem charissimi superædificantes, &c. Morum paranefes adducit, adhortans ut in religione Christiana oratione & uita, quæ Christo respondeat, perseuerent. Quasi diceret, Iacta sunt fundamenta nostræ fidei. Nempe fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus IESUS. Hoc istud fundamentum iactum est in uobis, Christum recepistis. Superædificate lapides uiuos & pretiosos, id est, opera charitatis & pietatem sectemini, ut crescatis in templum Dei, in quo habitat IESUS CHRISTUS. Quod quia uestris uiribus comparare non potestis, addite his uestris operibus orationem: in Spiritu sancto orantes, eleuate mentem ad Patrem nostrum IESUM, qui dabit Spiritum suum, quo spirituales efficiemini, nihil cum Mundo commune habentes. Addendum est charitatis uinculum, uosmetipsos in dilectione Dei seruate, id est, Deum in primis honorate, & mutuam exercete dilectionem, ut uinculo charitatis unum efficiamini cum Patre IESU CHRISTO.

Charitatis uinculum.

Expectantes misericordiam Domini, &c. Hortatur ad perseuerantiã, argumento ab utili & proposito retributione sumpto. Expectantes, id est, foueat uos spes illius misericordie Dei, qua donabit uos uita æterna, durate etiam in aduersis, quæ ad tempus sunt, & magna uos manet præmia. Spectate finem omnibus propositum, & aduentum illius magni diei: in quo si fideles & misericordes inuenti fuerimus, misericordiam & uitam æternam consequemur. Si quis rogauerit, dum hæc expectantur, quid agendum faciendum uel est, ut duremus, fidamus Christo, & uitam ducamus confessioni nostræ respondentem, hoc est, seruiamus Deo ex animo in conscientia bona & fide non ficta.

Spes.

Et hos quidem arguite iudicatos, illos uero saluate, de igne rapientes. Dixerat in charitate perseuerandum: nunc quæ sint partes & officia charitatis aperit. Hoc ipsum est charitatis ingenium, ut cupiat omnes seruare, & uicē statumque miserabilium et perditissimorum hominum doleat. Et hos quidem arguite iudicatos, id est, Quos in tantum scelus demersos, ut firè nullã de eorum salute spem habeamus,

Charitatis genius.

sed iam iudicatos & insanabiles ex perditissima uita conijcimus, hos arguamus, impetiosè illorū audaciā & temeritatē reprimamus, ut si ad poenitentiam redire recuserint, saltem alios ad suæ turpitudinis imitationē non alliciant. Hos cōmiserari oportet, & quodā dolore uices eorum miseris desistere. Quod fecisse uidemus uiros maxima autoritate & religione præditos, Samuēle & Ieremiā. Huius Threnos legimus, quibus conspiciere licet, quā acerbè excidium Ierosolymitanum defleuerit. Samuel autē magna cōmiseratione lapsus et ruinā Saulis luxit. Illos uerò saluate de igne rapiētes. Quasi dicat, Nō satis est illa, quæ diximus, pietatis officia exercueritis, hoc est, deploratos uiros euitaucritis, nisi omnē dederitis operam, & diligenter aduigilaueritis, ut Christo lucrificatiis, quos adhuc esse curabiles cognoueritis, hos de igne æterno eripietis. Hoc fiet se de iudicio Dei, de igne æterno (ē quo eripiētur si sapuerint) de Sodoma & uarijs incendijs propter delicta cœlitus emissis mentionem feceritis. Duro nodo durus cuneus adhibendus est. Urgete ergo & compellite illos metu & minis iudicij Dei.

Alijs autem miseremini in timore. Quidam sunt ea imbecillitate humana & fragilitate afflicti, ut faciliē suos sequatur affectus, & pereant, hoc est, meliores sunt, qui a peioribus uincuntur ex mutuo sodalicio & cōsortio. Sunt tamē ea natura dociles, quæ faciliē recipiant doctrinā si quis hortatur ad pietatem. Horum misereri debetis, hoc ipsum cōsiderātes, quia natura fragiles sumus. Si hos preserit aduersitas consolare, si rerum inopia cogit et urget ad turpia, leua inopiā. Si malorum persecutio stringit exēplis hos hortare ad patientiam, proponens præmium illud Matth. 5. Quoniam ipsorum est regnum cœlorū. Hæc omnia, quæ prædiximus, charitatis officia exercenda sunt in timore Dei, non illo seruili timore, sed filiali, pio & casto, quo reueremur Deum, & omnia agimus propter illum, tametsi nullæ essent pœnæ propositæ.

Odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam. Eleganti metaphora tunicā maculatam dicit exuuiis ueteris Adæ, cōcupiscentias & opera carnis. Est ille homo uetus & fermētum nequitie, quod odisse debemus, nō fratrem & proximum. Huic tunice maculatæ cōtraria est tunica nuptialis, hoc est, fides uiua, quæ quæ habet, uerè induit dominum nostrum IESVM Christū. Dicitur potest in hūc sensum, odio habere debemus nō solum inhonestā & turpia carnis opera, sed etiam uestem a carne cōtaminatam, id est, omnem rem turpem & carnalem. Quare quidam ex his, & quæ paulò antè dicta sunt, dicunt hunc esse huius loci germanum sensum, ut alios mansuetudine trahant ad Christum, habita ratione personarum, alios metu deterreant a peccando, & oderint non ipsos homines, sed inhonestos & turpes affectus, quos hinc uestem carnis maculatam uocat. Quæ carnalis est, id est, quæ a carne sordidata est.

Ei autem, qui potens est uos conseruare sine peccato, &c. Magna quadā iubilatione extremā manum huic suæ epistolæ apponit, ostēdens nos esse, quibus nihil uirium & potestatis tribuendū est, sed soli Deo, qui potest omnia. Nos enim peccauimus omnes, & egenus gloria Dei. Qui solus potest nos conseruare sine peccato, hoc est, qui nos purgat, & perseueratiæ uires cōcedit ad bona opera. Et cōstituire ante conspectum, & c. id est, qui potens est nos cōstituere, hoc est, efficere per Christum, ut irreprehensibiles appareamus in conspectu eius, quando uel animam efflabimus, uel ad horrendum & tremendum illud iudiciū abeundum erit. Cum exultatione, id est, is erit, qui reponet coronam iustitiæ, hoc est, coronā uitæ et præmium a certantibus fideliter, in perseueratiā & fide uiua expectatum. Soli Deo, quia cetera omne bonū ab illo mēdicant, saluatori nostro, qui saluos nos fecit per IESVM Christum.

Ieremię fletus.
Samuel.

Eripere de
igne æterno.

Charitatis mu-
tuæ beneficen-
tia.

Tunica macu-
lata.

dominum nostrum, qui factus est nobis sapiētia & iustitia & sanctificatio & redemptio. Gloria, id est, famæ & nominis claritas, magnificentiā quæ magnarum rerum est operatrix, imperium, potestas omnibus imperandi & præcipiendi, & potestas faciendi omnia. Huic sit laus & gratiarum actio in secula seculorum, Amen.

CONCILIATIO.

QVID hic Apostolus secundò punitos dicit cum ait, IESVS populum de terra Aegypti saluans, secundò eos, qui non crediderunt, perdidit: Cum scribatur Nahum primo cap. Non consurget duplex tribulatio. Aut iuxta interpretationē septuaginta, Non uindicabit Dominus bis in idipsum. Respondeo, Non punit bis idem peccatum Deus. Sed si cepta est pœna pro aliquo delicto, a quo non resurgit, sed perseuerat peccator, augetur pœna quæ duplex esse censetur.

DICTIO.

IUDAS, quæ Matthæus nominat Lebbaeum cognomento Thaddæum, frater fuit Iacobi Alphæi, hoc est, minoris Iacobi, Simonis Chananæi & Ioseph Iusti, ex matre Maria Cleophae natus, ut ex Egesippo illius temporis historiarum scriptore uidere licet. Frater Domini dictus, quod illi simillimus esset, uel quod ipse & Dominus filij fratrum putarentur. Hunc Lucas 6. cap. Iudam Iacobi uocat. Erat enim quadrimomus, Iudas, Iudas Iacobi, Thaddæus & Lebbaeus. Hic adhuc uiuebat si Eusebio Egesippum citanti credimus, Domitiani temporibus, aliquot annis post sublatos Domini Apostolos, cum uideret se in corruptissima tempora incidisse præuidens in spiritu quid futurum esset, scripsit hanc epistolam, in qua multa mutuauit ex secūda Epistola Petri. Quod nouum uideri non debet, cum uideamus Prophetas posteriores priorum libros perlegisse, & multa illorum usurpasse, & in sua transtulisse scripta. Iudas a confessione nomen accepit.

IUDICIUM, causæ actionem coram iudice significat, & sententiæ promulgationem. Interdum pro pœna quæ addicta est peccanti a iudice.

SODOMA, ciuitas Syriae Genes. 20. interpretatur secretum eorum, siue calx aut cementum eorum.

GOMORRA, ciuitas Pentapoleos ad orientalem plagam terræ Iudæ sita in uicinia Sedon Genes. 19. interpretatur populus rebellis.

FIERI exemplum, id est, proponi in exemplum.

ALTERCOR, significat mutuo iurgia iactare, criminari, & clamosè insinuari, & quasi aduersam partem tueri. Dicitur & Altercor.

BALAA M filius Beor Ariolus, hic cōductus fuit ut malediceret populo Israël. Balaam corruptela mercedis siue pecunia, Numeri 22. Iosue 13. Est & nomen ciuitatis. 2. Paralip. 6. interpretatur uetustas populi, siue sine populo.

BLASPHEMO, media longa, Græcum est, significat execror, maledico, & uerbis calumniam infero, dignitatiq; & honori alterius derogo. Hinc blasphemia est maledicentiæ. Et Blasphemus maledicus.

FINIS.

Omnia iudicio ecclesiæ submissa sunt.

INDEX EORVM, QVAE

IN HOC OPERE

CONTINEN

T V R.

*

A Berrantes in uiam reducendi.	57	larant.	7.11.121
Abel iustorum figura.	206	Afflictioibus probatur discipuli Christi.	8
Abelis opera.	206	Afflictionibus pij durantur, in religione	
Abraham rex. 90. pater credentium	30.	perseuerantes.	9
amicus Dei uocatus.	31	Afflictiones a Deo, non ut perdat, sed ser	
Abraham sinus.	117	uet & sanet.	13
Abstinentia.	143. 148	Afflictiones sunt communes Christo &	
Accedere ad Deum.	84	pauperibus.	24. 69
Acceptio personarum fugienda.	23	Afflictiones piorum temporaria.	140
Adam genuit nos morti.	16	Affliguntur innocentes ob aliorum pec	
Ad tentatio triplex.	193	cata.	129
Adimplere.	246	Agricolae in repurgado agro diligentia.	18
Adolescentes.	191	Agricolae spes, & in duris expectatio.	51
Aduetus Christi nobis expectandus est.	47	Agnus typicus.	73
Aduetus Domini.	51	Agnus ante mundi constitutionem praeco	
Adulteri: Adulterium.	41	gnitus.	74
Adulteratum.	46	Allcotheta.	197
Adulterium pro idololatria.	46	Altercor.	255
Aemulationes & contentiones uitandae.	33	Ambitio & Auaritia praesentissima ue-	
Aduocatus.	198	nena.	134
Aduocatus noster Christus.	185	Ambulare.	238
Aeriae potestates.	248	Ambulare pro conuersari.	189
Aeruginare.	48	Ambulare in luce. 181. in ueritate. 239. 20-	
Aegrotus fidat promissis Christi.	56	ram Deo.	237
Affectus carnis.	147	Amicitia mundi. 39. amicitia uera.	76
Afflicti Dominum inuocent.	9	Amor non est sine cognitione.	67
Afflicti adest Deus, impietate ulturus.	51	Amor fraternus. 75. 148. eius partes.	76
Afflictorum suauis consolatio.	66	Amor piorum & impiorum distinctus. 206	
Afflicti secundum uoluntatem Dei.	130	Anabaptistarum error.	52
Afflictorum libera confessio.	132	Angeli.	244
Afflictio pro pia causa laudabilis.	129	Angeli, Diaboli.	154
Afflictio ob malifacta non meretur lau-	129	Angeli, mali e caelo deturbati.	158
dem.	129	Angeli in mysteria Christi prospicere de-	
Afflictio primo a populo Dei.	129	syderant.	70. 78
Afflictiones. 60. earum scopus.	127	Angulus, 84. Angularis lapis.	87
Afflictiones indices disciplinae Christia-		Animae nomine quid intelligimus.	220
nae.	100	Animam commendare Deo iure depositi. 130	
Afflictionum Christi testis Petrus.	132	Animam, seu uitam, pro fratrum salute pro-	
Afflictiones propter Christum pios exhi-	207	fundenda.	207
		Animam.	

INDEX

Anima, pro animo religioso.	93	Auari temeritas.	47
Anima mundo iuncta adultera est.	41	Auari semper aculeo punguntur.	48
Animi Christiani forma.	239	Auari aduersus Dei praecones.	240
Animi inconstantis descriptio.	10	Auari thesaurisant sibi carbones flam-	
Animus quibus occaecatur.	190	meos.	48
Animalis.	38. 254	Auaritia malorum radix.	133
Antichristus.	186. 198. 211. 232.	Auaritia comites.	134
Animalis hominis scopus.	193	Aucupum mos.	162
Annona.	48	Aue, notat colloquium familiare.	236
Antichristus quis dicitur.	196	Autoritas ex multorum testimonijs conflata	
Antichristi uox.	237	uim, & robur habet persuasionis.	167
Antichristi tyrannis.	194	Auxesis.	28. 207. 214
Antichristi & Antichristorum nomina.	194	Auxilium diuinum omnibus praesto.	150
Antichristi praambulones.	194. 235	Auxilium a Deo opportunum.	159. 187
Antichristi, & haeresiarum tempore 10a-		B abylon.	140. 141
nis.	194	Balaam.	155. 246. 255
Antichristorum exitium.	250	Balaami Doctrina 163. Eius Vitium.	250
Antithesis.	88. 181	Baptismus.	76. 91. 248
Anulus infigne uirtutis.	24	Baptismus uarijs modis accipitur.	120
Apostolus. 61. Apostoli nomen unde.	144	Baptismata multa.	118
Apostoli nihil ex suo elegerunt.	61	Baptismi energia, uirtus, uis, & effica-	
Apostoli in mysteria Christi excurrere so-		cia.	118. 224
liti.	74	Baptismi, & arcae Noe symbolum.	117
Apostolica autoritas.	61	Baptizato nomen imponitur.	61
Apostolica functio ad obedientiam.	71. 151	Baptizatis tres theologicae uirtutes in-	
Apostrophe.	89	fusa.	191
Appropriare Deo.	42	Baptizati a Ioanne, rebaptizandi.	224
Aqua.	226	Beati in afflictionibus durantes.	128
Aqua baptismi.	225	Beati in spe.	112
Aras inimici subuertere.	91	Beatitas non ex metallo conflata.	12
Arbores infructuosae. 252. autumnales.	25	Bella.	39
Arca Noe.	105	Benignitas, & liberalitas Dei.	9
Arca Noe fabricatio, erat praedicatio.	159	Benefacta.	130
Aristocratia.	95	Beneficia Dei in luxuriam uertentes, grae	
Arma spiritalia.	125	uiter punientur.	249
Arma aduersus diabolium.	139	Beneficus.	112
Arrius.	156. 157	Bibere ad numerum fixum est.	130
Arrianorum insania.	173	Bithynia.	79
Arrogantia.	110	Blasphemare maiestatem.	250
Asia.	79	Blasphemorum caecitas.	250
Asina uoce hominis locuta.	163	Blasphemos arguit Petrus.	149
Asinarij.	94	Blasphemias suas non peccata sed morbos	
Asperio sanguinis Iesu Christi.	62. 79	esse dicentium error.	202
Athletarum mos.	135	Blasphemi exitium non euadet, quemadmodum	
Auari bis miseri.	48	nec angeli mali impunes manserunt.	161

K Blas

I N D E X

Blasphemi brutis non absimiles.	161	Charitas Dei in nos.	200, 215
Blasphemo.	255	Charitas ex Deo.	214
Bona omnia à Deo.	126	Charitatis mutuae beneficentia.	255
Bonis abutuntur, qui sui obliuiscuntur.	40	Charitatis mutuae commendatio.	205
Bonitas operis externi est ab interno.	30	Charitatis uis & genius. 125, 254. Functio. 111. Vinculum. 254. Mādātū. 209.	
C acitas humana.	149	Puritas.	184
Capiti bello addicti erāt seruituti.	164	Charitas perfecta in fidelibus. 216, 217. nō habet timorem. 219. eius signum.	217
Cain. 200. 245. typus & exemplar iniustorum, ac pseudapostolorum. 206, 250		Charitas sine timore quid.	218
Cian timore nocturno ductus.	218	Charitatem dare.	201
Caip' Pauli hospes. 239. 243. Caij laus. ibi.		Charitas tegit peccata.	57, 125
Caios paucos hæc ætas habet.	241	Charitas omnium actionum spiritualium forma.	125
Caligo. 248. Caliginus locus, in quem angeli detrusi.	158, 250	Charitatis nomine Spiritus sanctus designatur.	246
Calumniari.	113	Charitas operationum lux & uita est.	26
Candidis uestiri regale erat.	24	Charitas omnia complectitur.	26
Canon theologus.	180	Charitas caput legum.	26
Canis & Sus immundissima animalia.	165	Charitas est uita omnium Charismatum. 148	
Capillatura.	120	Chirurgos fuisse Apostolos qui dicunt, errant.	53
Capitis partes, & functio.	109	Chore ambitio.	251
Cappadocia.	79	Christus filius Dei dilectus.	152
Caro. 61. 77. afflictiones fugit, 7. nunquam credit. 124. eius malitia.	123	Christus filius ab initio.	177
Caro accusatrix.	115	Christus Rex, & Sacerdos, 90. Lux, 92. Lucifer, 153. Vita æterna.	230
Carnis gloria scenum.	12	Homo. 117. Messias. 88. Samaritanus. 55. Propitiator, Redemptor, 187. Veritas. 225. Immaculatus, 73. Victor mortis, 19. Solus dominator. 247.	
Carnis uiuere, eidem mori.	122	Aurifex, 8. Aduocatus noster. 187. Iustus, 187. Exemplum nostrum, 80. Doctor, & redemptor,	152
Carnem & eius tyrannum per Christum uincimus.	65	Christus uerbum ueritatis & uita.	17
Carnis mortificatio fit crucis meditatione.	122	Christus beatorum speculum uerum.	202
Carnis nihil ex spiritu.	81	Christus gloria.	23
Carnalia desideria.	80, 93	Christus uerus in patre & filio est.	196
Carnalium excusationes.	14	Christus solus hostia pro peccato.	73
Castificatio animæ.	75	Christus pulsat fores, id est, animum nostrum.	150
Catabaptistarum error.	161	Christus cur apparuit.	202
Causa, sine qua non.	13	Christus purus sine peccato.	203
Cerinthus à Ioāne notatus in balneis.	237	Christo adherens non peccat.	203
Cerinthiani. 176. eorum hæresis, & error.	7, 233.	Christus peccata nostra tulit.	203
Cessandum à peccatis.	121		
Ceti.	38		
Chayrus.	140		
Χαίρεσσι.	21		
Charitas.	121, 143, 148, 246		
Charitas Dei.	199, 207, 211		

Christus

I N D E X

Christus ab apostolis per spectus.	178	Christianus regiam exercet dignitatē.	90
Christus manibus contrectatus.	178	Christiani hominis signum.	188
Christus xxxiij. annis cum hominibus uersatus.	178	Christianus sollicitus de salute.	146
Christus in dextera Dei patris.	118	Christiani non prophari, sed electi.	89
Christus mortuis euangelizatus.	124	Christiani Christum formam uitæ habent.	189
Christus supra omnem creaturam.	120	Christiani. 113. Primò dicti Fratres.	210
Christus angelis maior.	120	Christianorum domus & exercitus qualis.	234
Christi beneficia exemplum uitæ, & redemptionis.	114	Christiana profectio crucem habet comitem.	100
Christus omnium peccatorum purgatio.	115	Christianæ religionis osiores.	94
Christus cur tam serò in mundū uenit.	74	Christianæ religionis scopus.	18
Christus ut homo suscitatus.	74	Clemens, Petri amanuensis.	81
Christus spes, & gloria nostra.	75	Cicatrix.	103
Christus omnia arma aduersus hostes habet.	122	Clauis ad resellendam concupiscentiā.	102
Christus positus in ruinam & resurrectio nem multorum.	38	Clerus.	134, 141
Christus fidelibus est resurrectio: incredulis autem lapis offensionis.	38	Coæqualis fides.	144
Christi uox.	222	Cælum. 174. Cœli qui dicuntur.	169
Christus orat' ne uoce pro nobis.	187	Cœli repositi.	170
Christus mortificatus carne.	116	Cœli noui promissio.	172
Christus spiritu uiuificatus.	116	Cœlorum transitus & conflagratio.	171
Christus uisit in ferro triduo suæ mortis.	116	Cœptum fieri pro absoluto habetur.	31
Christus tentatus, sed uictor.	193	Cognitio Dei uiua.	145
Christus heri, & hodie.	247	Cognitio Dei in nobis crescat, donec in cœlo illo fruamur.	145
Christus peccatum non fecit.	101	Cognitio Dei multiplex.	188
Christus agnus nos redemit, & lanis coopteruit.	100	Cognitio Dei, uiua fides.	146
Christus prior fecit, quod faciendum docuit.	129	Cognitio prior amore.	226
Christi uirtus. 119. Diuinitas.	176	Cognitio quid est.	220
Christi apparitio.	135	Cognoscere Deum. 185, 215. Christū.	188
Christi actio nostra est institutio.	189	Columna cœli.	174
Christi imitatio.	189	Comestiones.	123, 130
Christi familiaris colloctio post resurrectionem.	179	Communicatio idiomatū propter unitam diuinitati humanitatem.	217
Christi & Moysi collatio.	189	Cōparatio & Aequiparatio in legis transgressione quid.	26
Christi plenam ætatem attingere.	148	Comparatiuus pro positiuo.	153
Christum inducere.	235	Compati.	110
Christum diuidunt heretici.	157	Compotatio.	130
Christo præsentē, euanescent tyranni carnis.	115	Comus.	130
Christi proprietates.	115	Conciliati per Christum.	115
		Concordiæ solutio.	136
		Concupiscentia.	5, 39, 182, 183
		Concupiscentia duplex.	147

K 2 CONC

I N D E X

Concupiscentia parit peccatum.	14	Creaturae de se sunt tenebrae.	180
Concupiscentia primas habet in contentiosis.	40	Credentes fratres.	223
Concupiscentia carnis, & oculorum.	193	Credentes in Iesum sunt electi.	89
Concupiscentiarum antidotum	75	Credentes in Christum sacerdotes sunt.	90
Conditiones ad curam episcopalem necessariae.	133	Credentibus Christus est uita.	178
Condonata omnia per Christum.	63	Credentes ad tempus.	9
Confessio, 47. Confessio Christiana.	212	Credentibus non inest fluctuatio.	137
Confessio poenitentialis.	153	Credetes sunt hic aduenae, et peregrini.	93
Confessionis perfectae de Christo fructus.	217	Credunt Dæmones, credit Petrus, sed disferenter.	222
Confiteri, 212. Confiteri Christum.	211	Crucis, & eius fructus, cōmendatio.	8. 115
Confundi.	87	Cruce Christi non offenduntur pij.	87
Congregare semetipsum.	253	Cruce Christi frenum carnis.	116
Cōsciētia bona. 113. eius interrogatio.	118	Cultus internus curandus.	107
Conscientia Dei, pro iusta causa.	99	Culpa nostra non est in Deum reijcienda.	13. & 15
Conscientia fidelis parata.	219	Cupiditates sunt seminaria cōtentionū.	40
Conscientiæ flagellum.	113	Cupiditatum exercitus.	40
Cōsciētiæ remorsus quomodo abijcēdi.	119	Curiones.	165
Consenior Petrus.	132	Cutem curare non licet.	49
Conseruati in Christo.	245	D Aemon non cogit, ut inuiti peccemus.	120
Consilia aeterna per Christum manifestata.	74	Dæmones credunt Deum.	23. 30
Confortes diuinæ naturæ fieri.	147	Dæmones reseruati in iudicium extremum.	158. 248
Constantia Christiana.	192	Dandum hilariter.	126
Constantia in rebus agendis habenda.	11	Debitum ex animo persoluendum.	97
Consuetudo præscribere non potest aduersus ueritatem.	241	Deglutire. 121. Deglutire mortem.	119
Contemptus, uenenū pacis et amicitiae.	97	Deierare.	58
Continet, uerbum neutrum.	86	Deliciae mundi, stercora sunt pijs.	120
Conuersationis honestæ fructus.	93	Demetrius. 238. eius laus.	242
Conuersationis aduersus Christianos.	94	Democratia.	95
Conuicia conuicijs non refellenda.	124	Deplorati homines.	45. 251
Conuicia ferre, est magni animi.	128	Desideria.	123
Conuiuia, charitates, & dilectiones.	251	Desinere à peccatis.	122
Conuiuificari Christo.	63	Desperati, & perditii.	94
Cor simplex.	76	Detrahere.	46. 81
Cor, sedes affectuum.	20. 208	Detractores. sr. Detractio.	39
Cor primum uiuens.	107	Detractio species homicidij.	81
Cor nostrum sterile.	22	Detractio uenenum concordiae.	43
Corpus nostrum configuratū corpori claritatis Christi.	202	Detrahens fratri bis peccat.	43
de Correctione.	245	Deus Iesu Christi.	63
Corruptio mundi fugienda.	147	Deus, nomen naturæ.	63
		Deus charitas est.	214
		Dei	

I N D E X

Dei definitio.	181	Diei iudicij dilatio pijs nō est molesta.	173
Deus est lux. 180. Vita omnium.	177	Diem de die ducere.	165
Deus immutabilis.	16	Dies perditionis.	171
Deus Zelotes. 41. & Zelotypus.	42	Dies & mille anni nihil ad aeternitatem.	170
Deus suis præsto esse solet.	41	Dilectio Dei, & proximi, unita & cōgnita.	219
Dei sapientia, & prouidentia.	160	Dilectio non ficta habenda.	208
Dei uoluntas.	228	Dilectionis mutuae fructus.	208
Deus omnium bonorum fons.	15	Dilectio mutua. 216. Eius uirtus.	215
Deum uidere, quid.	220	Dilectionis mutuae cōmendatio.	200. 205
Deum nemo uidit unquam.	216	Dilectionis mutuae præceptum.	235
Deum in nobis manere, quid. 216. & quo signo id cognoscamus.	ibidem	Dilectio, est impletio legis.	205. 235
Deum uiderunt Apostoli, & Prophetæ.	217	Dilectio comes spiritus.	148
Deus pauor, & terror noster.	113	Diligere, & seruare præcepta, idem.	209. 223
Deum magnificare, & glorificare.	113	Diligere sicut seipsum, qualiter intelligatur.	25
Deus non est difficilis, & inexorabilis.	10	Diligere fratrem 185. Mundum.	185
Dei nomine in scriptura Deum intelligimus.	191	Dilecti in Deo patre.	245
Deum habere curam de nobis.	137	Diotrephes. 238. perniciosus.	241. 243
Deus corde querendus.	216	Disciplinatus.	37. 38
Deus facta omnium iudicaturus.	252	Dissidia.	126
Deus corde nostro maior.	208	Ditescendum in Deo.	138
Deus omnium bonorum autor.	140	Diues. 5. Diuites.	22. 46
Deus intentator malorum.	14	Diuites mundi.	25
Deus cur dictus Dominus Sabaoth.	49. 93	Diuitiæ. 48. Diuitiæ ueræ.	107
Deus res inuisibilis.	216	Diuitiæ per Christum.	147
Deo omnia præsentia.	170	Discalus.	104
Deus, magis patrem, quam dominum se dici uoluit.	98	Diuitiæ Christianorum.	92
Deus genuit nos.	16	Diuitiæ Dei, per Christum mundo manifestatae.	63
Deus mortificat, ut uiuificet.	21	Diuitiarum genius.	11
Diabolus.	141. 210	Diuitiæ floribus similes.	11
Diabolus iniquitatis origo.	204	Diuortium ob contemptam religionē.	106
Diabolus non desijt peccare.	204	Docere.	167
Diaboli opera dissoluta à Christo.	204	Docentes non syncerè, grauius puniuntur.	34
Diaboli opera dissoluere, quid.	204	Docendi munus non ambiendum, sed uocatione obeundum.	34
Diaboli circuitus, & decipulae.	138	Doctior fidelibus præsentissimus.	195
Diabolus aduersus diffidentes solum uim exerit & præualet.	139	Doctores.	132
Diaboli, & Leonis collatio.	138	Doctorem opera ceteris placeant.	134
Dictionis repetitæ in sacris, uirtus.	177	Doctrina Christi.	38. 236. 237
Dies iudicij. 250. incognita est.	142	Doctrina orthodoxa.	212
Dies horrenda pijs desiderata.	173		
Dies domini.	166. 172		
Dies occasionis. 50. Dies magnus.	248		

I N D E X

Doctrina fidelium.	179	aternam prædestinationem.	210
Doctrina omnis sit à spiritu.	126	Electa Domina.	132
Doctrina Ioannis non est noua.	189	Electiois conditio.	89
Doctrina episcopi uim habet ad regimen gregis.	131	Eligimur in Christo.	227
Doctrina omnis regula.	234	Eleemosyna.	28
Doctrina falsa origo.	40	Elementorum conflagratio.	171
Doctrina non prohibetur, sed doctrinarum multitudo.	34	Elias.	47
Doctrina cum delectu recipienda.	212	Emano.	38
Dolus. s. Dominatio.	160	Emphasis diminutiuis gaudet.	186
Dominationem spernere.	249	Enallage.	15
Domus Dei.	85. 130	Encomion.	165
Domus spiritualis.	79. 85	Enoch propheta.	244. 251
Dona à Deo.	5	Epanatepsis.	188
Donatistarum insania.	114	Epanaphora.	178
Dormire.	174	Epanodus.	11
Dotes animi quæ meliores.	107	Episcopus.	103. 132
Duodecim tribus.	7	Episcopus est pastor.	103. 132
Duplex animo.	5. 43	Episcopus sit omnis modestiæ exemplar.	134
Duratio in malis præcludit uiam ad uitam.	208	Episcopi uigilia.	133
Dyscoli.	99	Episcopus liberalis.	133
E cclēsia.	241	Episcopus auaritia induit latronis & tyranni nomen.	134
Ecclesia ueritatis columna.	213	Episcopum agere.	133
Ecclesiæ primæ ritus.	240	Episcopi seniores.	239
Ecclesiarum præfēcti Seniores.	232	Episcoporum studium, & functio.	132. 134
Ecclesiæ, & uxoris symbolum.	109	Epistola Iacobo adscripta uerè est Iacobi.	
Ecclesia maior est seruo seruorum Dei.	133	6. Eius epistolæ scopus.	13. Status. 18
Ecclesia optimos habeat præfides.	135	Epistola Pauli.	166
Ecclesiæ inferendi sunt, qui Christiani fieri uolunt.	179	Epulæ spirituales.	83
Ecclesiastes certus esse debet de uerbo quod docet.	34	Erat, nota aternitatis.	177. 178
Effectus cognoscitur animus.	40	Eripere de igne aeterno.	253
Effusi, qui dicantur.	250	Errantes oues.	103
Electi fiunt iustitia Dei, & sanctificatio.	145	Esse in Deo.	188
Electus. s. Electi.	61. 89	Esse in filio Dei.	230
Electus Christus.	84	Esse in luce.	190
Electorum ordo.	149	Esse ab initio.	191
Electi non peribunt.	104	Et particula, pro ideo. 178. pro, id est. 223	
Electi peccato ad mortē nō ledētur.	229	pro, unde, ergo. 197. pro nam.	187
Electi etiam ex gentibus.	92	Ethnicorum amentia.	96
Electi secundum præsentem iustitiam, aut		Euangelium uerbum est ueritatis, seu uerax.	17
		Euangelium suscipiendum.	6
		Euangelium comitem habet spiritum.	19
		Euangelium est clauis gratiæ & misericordiæ Dei.	71
		Euang	

I N D E X

Euangelium plus aliquid supra Moſen exigit.	71	mortua.	29. 247
Euangelium explicat quod facit satis ad salutem.	146	Fides semel data, seruanda.	246
Euangelij certitudo.	151	Fides uera & sola est, quam uiuam dicimus.	28
Euangelium gratis nuntiatum.	240	Fides absq; charitate indigna est fidemine.	29
Euangelij contemptores.	202	Fides operibus ornata.	71
ab Euangelio nemo arcetur.	144	Fidei summa est Iesus Christus.	222
Euangelizabant gratis in prima Ecclesia.	240	Fide eadem, qua & patres saluamur.	117
Exclusiue dictionis acceptio in mysterio trinitatis.	247	Fides, & Asperſio sanguinis Christi idem.	62
Execrabilis.	165	Fidei certum præmium.	67
Exegeſis.	84. 87. 235	per Fidem ad salutem peruenitur.	68
Exempla mouent.	205	Fides loco & tempore exerit opera externa.	32
Exemplorum uis, & energia.	242	Fides pro clypeo habenda.	113
Exemplum fieri.	255	Fidei ratio reddenda ob iustas causas.	113
Exhortari.	167	Fides piorum tentationibus, uelut aurum igne probatur.	13
Exhortatio ad poenitentiam.	43	Fides uiua forma est Christiani animi.	76
Exhortatio ad arma aduersus hostes sumenda.	138	Fides operibus consummata.	31
Exire in mundum, 235. Exitus.	51	Fides & Spes, sine Charitate nihil.	148
Expectando hæreditatem, custodimur uirtute Dei.	65	Fidelis, & iustus Deus.	130. 184
F Abulæ doctæ.	151. 154	Fidelis iudicat se esse in gratia.	183
Facies Dei, uaria significat.	220	Fidelibus communicata beneficentia.	241
Facies Christi.	220	Fideles sunt sacerdotes.	90
Facie ad faciem.	220	Fideles empti & acquisiti.	91
Facere iudicium.	252	Fideles omnes in Christo oblatis, ut Israëlitæ in Leui.	17
Fauor Dei.	112	Fidelis omnia Dei beneuolentiæ committit.	
Feruor, pro afflictione.	127	Fidelium ornatus.	194
Festinare.	87	Fideles loco Iudæorum suffecti.	89
Fides.	60. 61. 67. 83. 143	Fideles uix immunes sunt à tribulationibus.	130
Fides ad Deū. 146. Fides à Deo.	222	Fideles decet esse patientes.	100
Fides uiua. 30. 203. eius fructus. 148. 179		Fidelis, est templum Dei.	85
Fidei uiuæ genius, energia, uirtus, 29. 72. 115. 118.		Fidelis, fit lapis niuus, & ædificatio spiritualis.	85
Fides otiosa.	30	Fideliter facere.	243
Fidei auris.	177	Fiducia, io. Fiduciam habere,	197
Fides uiua custos nostra.	65	Fiducia ad Deum.	41. 209. 228
Fidei uiuæ filia.	222	Fiducia pro anchora in afflictionibus habenda.	10
Fidei mandatum.	209	Fiducia, Christianorum alimonia.	179
Fides sine opere, ficta est.	222	Fiducia	
Fidei uisio & cognitio.	203		
Fides sine operibus non est fides. 22. sed mortua.			

I N D E X

Fiducia in die iudicij.	218	Gloriandum non esse in rebus uanis.	45
Filius Dei.	177. 192	Gomorrha.	255
Filius uera patris imago.	177	Gradatio.	147
Filium Dei apparuisse, quid.	202	Gradus aetatum spiritualibus sunt profectus uirtutum.	83
Filiorum Dei & Diaboli notæ.	205	Gratia, 145. 233. Gratia, est Dei fauor.	62
Filij obedientie.	79	Gratia Dei ab utentium notæ.	249
Filij Dei missio gratuita.	215	de Gratiam Christi negantibus.	244
Filij Dei uictores Antichristi.	213	Gratia in quam positi erant Iudæi.	88
Filij nomen essentiale, & ab effectu.	177	Gratia, pro laude, & gloria.	99
Filij iræ natura sumus.	184	Grege Christi episcopo commissus.	133
Filius apud patrem.	178	Gula mater libidinis.	50
Filioli qui dicantur.	191	H ereditas incorruptibilis.	64
Filioli patris induant mores.	203	Hereditas conseruata, & abscondita eadem.	64
Finis rerum omnium.	125	Heretici intractabiles, & philanti.	162
Firmi fide.	139	Heretici blasphemii.	161
Fontes sine aqua.	163	Hereticorum à fidelibus expulsio.	195
Fortitudo euangelica à Deo.	66	Heretici scripturarum corruptores.	173
in Fortuna prospera, aduersa uel, quid agendum.	53	Hereticorum notæ.	213. 252
Fratris uox.	210	Hereticorum index.	212
Fratres secundum carnem.	195	Hereticorum cognoscendorum signa.	235
Frater pro proximo.	205	Hereticorum olfactus foetidus.	136
Frater dicuntur Christiani.	148	Heretico ne salutatio quidem debetur.	236
Fraternitas.	97	Heretici dicuntur Venientes, & Fures.	236
Fraternitas minor amicitia.	110	Hereticorum exitium.	157
Functionum omnium scopus.	127	Hereticorum luxuria.	157
Fundamentum solidum Christus.	84	Heretici auari. 157. Superbi.	160
Funes Angelorum, & hereticorum.	158	Hereticorum iudiciū iam olim paratū.	158
Filiorum regni, & perditionis notæ.	242	Heretici bis mortui.	251
G alatia.	79	Heretici fluctus sunt feri maris.	252
Gaudium plenum.	180. 237	Hebionitarum error.	178
Gaudium carni incognitum.	180	Hieremie fletus.	253
Gaudendum de promotione euangelij.	234	Homo cordis, Homo absconditus,	107
Gaudendum & ludendum temporale.	43	Homo regentis, ut esset creaturarum præstantissima.	16
Gaudendum cum Euangelium obseruatur.	239	Homines uiui sepulti.	206
Genitus ex Deo, seruat seipsum.	222	Homines suo malo, nō autē à Deo mali.	17
Geniti à Deo per uerbum.	6	Homo inter spiritum & carnem constitutus.	164
Geniti ex Adamo peccatores.	63	Homines carne & peccato consuti.	101
Gentes, sunt infideles.	93	Humana frugalitas.	187
Gloria. 256. Gloria magna.	152	Humana creatura.	94
Gloria Dei, est iustificatio nostra.	182		
Gloria reuelanda.	132		
Gloriandū quod ob Christū patimur.	129		
Glorificare.	129		

Humana

I N D E X

Humanitatis Christi uirtus.	187	Impatientie incendia.	11
Homicide.	131. 210	Impius. 131. eius malignitas.	206
Homicida non habet uitam in se.	207	Impij qui dicantur.	246
Honore pro pretioso.	87	Impios reseruari cruciandos in diem iudicij.	160
Honore inuicem praeueniendum.	136	Impiorum exitium. 170. Impiorum uerba & uoces blasphemæ.	168. 188
Honor homini debitus.	104	Impiorum uerba de promissionibus Dei.	166
Honor quibus deferendus.	25. 97	Impiorum peruersæ cogitationes.	168
Honor debitus regi.	98	Impietatem semper sua sequitur ultio. 159 & 168	
Honorum partitio iuxta merita.	24	Impostorum notæ.	246
Honorare proximum, quid.	97	Impostores quaestuosi.	163
Honor, pro omni genere officij.	97	Impostores auari, & rapaces.	162
Honorificentia Christi.	84	Impostorum maculæ.	162
Hora.	198	Improperare.	10
Horizon.	174	Impudica pro pudicis à pseudapostolis habentur.	162
Hospitalitas.	121. 125	Infantia Christi.	82
Hospitalitatem implere.	126	Inanis homo.	30
Hostiæ uiuæ.	85	Incipere, pro continuare.	150
Humilis, 110. Humilitas animi.	82	Incolatus, 79. Incolatus Dei.	79
Humilitas. 131. 136. eius fructus. ibidem & 43.		Incontaminatus.	64. 73
Humiliationi studendum.	ibidem	Indigena.	104
Humiliare.	46	Infideles non sine Dei misericordia uiuunt.	92
Hypocritæ.	43. 81	Infantes.	79
Hypocritarum notæ.	203	Infidelitas.	131. 248
Hypocritarum & dolij uacui symbolū.	30	Infirmitas.	47.
Hypocritarum terculamenta.	228	Infirmitas medela.	53
Hysterologici.	188	Iniquitas.	184. 202. 210. 229
Hysteron proteron.	188	Iniuria tandem non manet inulta.	102
I acobus Alphaei & frater dñi.	21. 255	Iniustus casu.	205
Iacobus multinomius.	6	Inserere.	22
Iacobi institutum: eiusq; animus erga Iudæos: q; & eisdē peculiaris apostolus.	7	Inspector alienorum.	129
Idiomatum communicatio.	177	Institutio omnium officiorum.	110
Idolum.	123. 222	Inuidia morbus animi grauissimus.	81
Idolorum cultus nefarius.	123	Inuidia Cain.	81
Idololatriæ origo.	230	Inuidiæ nutritrix, famulæ, & comites.	81
Ieiunium.	125	Inoculatio.	22
Iesus, 199. Iesus est persona in diuinis.	212	Inuocare nomen super nos, est uocari, & non uari.	25
Iesus, cur uerbum, uirtus, sapientia, dextera, brachium.	199	Ioannes baptizauit solum in aqua: & qui ab eo baptizati, rebaptisandi sunt.	224
Illusores.	167	Ioannis encomion.	176
Imbecillitas humana.	34		
Immarscibilis.	64. 135		
Immiscricors misericordiā nō meretur.	27		
Impatientia malorum.	148		

L Ioannes

I N D E X

Ioannes omnes Asianos ad salutem docuit.	236	Iustitia, 184. Iustitia Dei,	17
Ioannis erga suos benevolentia.	237	Iustitia in poenitentia.	183
Ioannis feruor erga discipulos.	235	Iustitia pro iustis.	172
Ioannis animus erga Asianos.	179	Iustitiam facere.	205
Ioannes cur senior dictus.	232	Iustitia opere et uerbo commēdāda.	204
Iouiniani error.	229	Iustificatio et renascentia.	76
Ira quid.	17	Iustificatio nostra.	31
Ira rationem ne praecoccupet.	17	Iustificatio nostri Christo debita.	145
Ira fomes impatientiae.	17	Aborandum esse.	137
Isaiae locus explicitus.	82.87	Lac, 79. Lacti inest nutriticis genius,	82
Iudas.	255	Lacte nutriri.	82
Iudas seruus Dei.	245	Lapsus Doctoris turpissimus.	34
Iudas martyr in Perside.	245	Laqueo suspensus speret.	129
Iudas filius perditionis.	245	Laquei demonum.	248
Iudae Galilaei error.	99	Lapis, 84. Lapis Christus: lapis uiuus.	79.
Iudaei et gentes per Christum iuncti.	87	83. et solidus.	86
Iudaeorum dispersio unde.	76	Lapides uiui.	84
Iudaeorum caecitas, et error.	88.94	Lapis reprobatus Christus.	88
Iudaeorum quorundam error.	94	Lapis offensionis, et petra scandali.	87
Iudicium.	28. 255	Lasciuorum mores.	49
Iudicium, id est, afflictio incipiens a domo Dei.	129	Laude iusta nemo fraudandus.	240
Iudicium uocatur, Dies domini.	236	Lectio sine Dei amore inutilis.	75
Iudicij extremi nota.	194	Legatus Christi.	61
Iudicium magnum cur dies uocatur.	248	Letitia ex fide.	60
Iudicij magni dies certissima, sed incongnita.	171	Lex quid, 210. Lex duplex.	95
Iudicij magni descriptio.	171	Lex imperat principi.	95
Iudicium de proximo, Deo committendum est.	44	Lex naturae.	108
Iudicium solius Dei est, et quibus id demandat.	44	Lex libertatis: Lex seruitutis.	27
Iudicium temerarium fugiendum.	44	Lex tota implenda.	22
Iudicandi per legem libertatis.	27	Lex et Propheta in Christo conueniunt.	152
Iurare, 47. 58. Iurare licet,	52	Lex prophetiam, ut lucernam habeat.	153
Iurare non assuescamus.	53	Lex iudex est, 25. Lex regia.	26
Iurare per creaturam.	53	Lex perfecta libertatis.	19
Iustus homo.	204	Lex Dei est speculum.	19
Iuramentum a domino receptum.	52	Legis, et euangelij functio.	51
Iuramentum ex se non est malum.	52	Legi satisfactum a Christo.	73
Iuramenti liciti circumstantiae.	52	Legis et prophetarum summa.	220
Iustus uix saluabitur.	130	Legis Christianae summa.	209
Iustus nihil deest.	111	Lex spiritus uis liberat nos a peccato.	19
Iustus, et diligens fratrem, idem.	205	Libertas, 80. 155. Christiana.	97
		Liberalitas et Benignitas Dei.	9
		Liberum arbitrium praedestinatione non tollitur.	246
		Libri scriptorum monimenta.	150
		Libri doctorum lectione non dedignandi.	177
		Limbus.	

I N D E X

Limbus.	117	Magisteria externa.	198
Lingua.	6. 105	Magistri errorum dicuntur maculae.	162
Lingua mentem non praecurrat.	17	Magistros plures fieri, quid.	34
Linguae unam, aures uero duas, cur homini natura dederit.	17	Magistri illuminati.	251
Linguae petulantia unde oritur.	17. et 20	Magistratus sunt a Deo.	94. 96. 127
Linguae uitium describitur.	33	Magistratus tria genera.	94
Lingua coercenda.	35. et 36. 111	Magistratus gladium habet.	96
Linguae coercens, perfectus est.	35	Magistratibus maledicere turpissimum.	249
Linguae uis et energia.	35	Magnificentia.	254
Lingua igni non ab similibus.	35	Malum, pro poena.	51
Linguae cohibitio difficilima.	35	Mala quae Diabolo autore in mundum subintroierunt.	204
Lingua index est animi.	36	Malis artibus non utendum.	40
Linguae duplici laborat malo.	36	Mali uitandi suasio.	194
Linguae usus in aedificationem datus.	36	Malorum profundum, ex recessu ab euangelio.	235
Litator Christus.	215	Malignus.	192. 198
Litera aurem ferit, spiritus autem cordibus insidet.	19	Malignus non tangit electum, et ex Deo natum.	230. Maligna potestas.
Liur.	103. 104	Malitia.	81
Liur Christi, sanitas nostra.	103	Mancipia.	98
Locuples.	120	Mandatum.	210
Locus publicae functionis.	24	Mandatum uetus et nouum.	185. 190. 234
Longanimis Deus.	171	Mandata Dei facillima.	223
Longanimitas Dei.	173	Mandatorum obseruatio.	188
Longanimitas Dei maiorē obstinatis adducet poenam.	50	Mandatorum obseruator Deum habet.	209
Lot. 155. Lot iustus.	159	Manere in Deo.	185. 200
Lubrica etas.	191	Manere in morte.	207
Lucerna.	144. 154	Manere in Christo, et pure uiuere, idem est, 197. Manes in Deo, non peccat.	203
Lucernam incendere.	154	Manichaeus.	157
Lucernae lucentis, et Scripturae collatio, et Symbolum.	153	Mansueto uiro non repugnat moderata ira.	46
Lucifer.	154	Manus, pro quolibet negotio.	46
Lucrum ex re honesta non damnatur.	134	Manus habere.	43
Lumbi mentis.	60. 70	Manutentans.	154
Lumbos succingere.	70. 79	Marcionis uerbum ad Ioannem.	237
Lumborum cingulum, castificatio.	75	Marcus euangelista.	140
Lumborum cinctura.	79	Marinae beluae mansuescunt.	38
Lumen Christus.	185	Mariti.	105
Lupi rapaces.	212	Martyres.	100
Lux. 181. 185. Lux Deus.	176	Matrimonium non dissoluitur religione impari.	106
Lucis consequendae modus.	180	Matrimonij commendatio.	109
Luxuria.	123	Matrimonialis conuictus pacificus.	109
Macula in conuiujs.	251		
Magister internus.	198		

I N D E X

Media ad gloriam.	62	Modestia, & Sanctimonia.	98
Meditatio sacrarum literarum utilis.	195	Mæchor.	33
ma.	195	Monarchia.	94
Membra corporis Christi.	192	Morosuli.	110
Membra pro homine.	40	Mors. 5. Mors, ubi abest Christus.	86
Mendax.	166	Mors Christi uita nostra.	103
Mendaces extra caulas Christi sunt.	196	Mors ipsi Petro prænuntiata à Christo.	151
Mendacem Deum facere, quid?	194	Mori ipsi peccato.	102
Mens sincera.	167	Mortificati carne.	115
Merces perseuerantiæ plena.	235	Morum paræneses unicuique ætati congruæ.	190
Merces honorum operum.	149	Morum probitas plus ualet quàm doctæ disputatio.	106
Merces episcoporum bene præsentium.	135	Moyse scriptura de Christo.	89
Merces iniustitiæ.	161	Mulieres non doceant.	106
Merces recipientium euangelicos uiros.	241	Muliebris luxus reprehensus.	107
Mercede effundi.	250	Mulierum ornatus quales esse debeât.	107
Mercedis deceptio.	250	Mulier sanctæ in exẽplũ propositæ.	108
Mercedis fraudatores.	49	Mulier uasculum infirmum.	109
Merces ante solis occasum reddenda.	49	Mundus originalis.	159
Merces detenta clamat ad dominum.	49	Mundus impiorum.	159
Mercenarij.	133	Mundus in maligno positus.	230
Meritum Christi.	12	Mundus, pro impijs.	206
Merita legis euangelicæ iuxta quæ iudicabimur.	27	Mundus animalis.	201
Mesoromafides.	95	Mundialium uerba aduersus pios.	201
Messias.	199	Mundus semper auersatur pios.	63
Metalepsis.	87	Mundus fallax.	64
Michael. 244. Michaelis & Diaboli dissidium de corpore Moyse.	249	Mundus uarijs modis usurpatur.	198
Microcosmus.	90	Mundus, pro hominibus, & impietate.	192
Mimesis.	30. 44. 168	Mundialis amor Deo aduersatur.	193
Miosis.	230	Mundi impunitas, & uanitas.	193
Miracula fiunt, nomine Iesu inuocato.	75	Mundo nihil infirmius.	193
Misericordia.	22. 28. 60. 233	Mundi studium foedum.	193
Misericordia magna.	63. 91	Mystæ Comi.	130
Misericordiam augeri in nobis.	246	Mysteria abscondita per ecclesiam reuelata.	189
Misericordia et Veritas comites.	56. 244	Natus ex Deo.	186. 211
Misericordia iniustitiæ præstat.	28	Natus ex Deo non peccat. 204. & quomodo intelligendum hoc. ibidem	
Misericordia pro misericorde.	28	Nati ex Deo, cuius gratia merentur esse heredes?	119
Misericordiæ noiẽ pater ostenditur.	246	Nati ex Deo, adhuc reliquias ueteris Adæ habent in carne.	93
Misericors.	110	Nasci ex Deo, est habere fidem in Christum.	221. 223. & 150
Misericors miserator dominus.	52		
Miseria.	58		
Miseria duplex: Miseria pro pœna.	43		
Missi. 144. Missio filij Dei.	202		
Modestus.	110		

Nasc

I N D E X

Nascimur ex Deo dilectione.	214	Oleum	47
Nati Electæ.	232	Oleum oliuarum, ab episcopo sanctificatum, est materia unctionis.	56
Natiuitas Christiana.	77	Oleum signum promissionis.	56
Natura neque ex Deo, neque satana sumus.	204. 205	Oleum signi mysterium.	54
Nebula agitæ non ab similes neochristianis.	163	Oligarcha: Oligarchicus.	95
Negare Iesum esse Christum quid?	196	Opera. 6. 116. Opera bona.	103
Neochristianorum technæ.	163	Opera nostra apud Christum reponenda.	240
Nicolaitæ.	247	Operationum nostrarum fructus.	38
Noë.	155	Opera indicant quales sumus. 204. & cuius sumus filij.	205
Noë octauus præco diuinæ iustitiæ.	159	Opera sunt media ad finem electionis.	149
Nomen Christianum sine pura uita uanum est.	248	Operibus electione nostrâ firmamus.	149
Nominare, & esse, idem.	201	Opera Abrahæ habenda.	147
Non peccare.	222	Opera pro affectibus.	206
Nosse omnia.	195	Opera Abrahæ per fidem.	23
Notæ impostorum & pseudoprophetarum.	167	Opera Rahab per fidem.	23. 31
Notas aliorum cur potius, quàm nostras reprehendimus.	19	Opera necessaria ad coronam.	147
Nouissima hora. 194. Nouissimus dies. 199		Operum commendatio.	236
Nouissimum tempus.	79. 166	Opera legalia non iustificabant.	73
Nouatianorum error.	164	Opera indicia electionis.	143
Numeri singularis uirtus.	182	Operans ex Charitate saluus fiet.	150
Nuntios uerbi recipiẽs, christum recipit.	240	Opus internum aliquando tanti fit sine externo, atq; cum externo.	31
Nubes sine aqua.	250	Oppugnatio ueritatis agnitæ, mortalis.	229
Obediencia.	71	Oratio.	39. 47. 121. 123
Obedire est credere.	71	Oratio Christi.	180
Obedire Deo.	79	Oratio in fide Deo accepta.	10
Obedire Christo, est à spiritu.	62	Oratio inefficax.	10
Obediencia charitatis.	75	Orationis uiuæ efficacia.	10
Oblatio Christi secundum humanitatẽ.	187	Orationis impedimentum.	109
Obtreçtatores.	81	Oratio sine fide, mortua est.	10
Occisus, pro caso.	207	Orationem facere.	243
Oculus domini.	120	Oratio assidua multum habet energiam.	57
Oculus est mentis index.	162	Oratio afflictis anchora.	53
Oculi adulteræ.	162	Orandum iuxta Dei, non nostram uoluntatem.	10
Oculus, quid in sacris signat.	177	Orator.	135
Oculi Dei super iustos.	112	Osculum charitatis signum.	140
Oculus spiritualis, & corporeus.	216	Osculum mulieribus apud Romanos, olim interdictum.	140
Odijs nomen.	207	Osculum sanctum.	141
Odijs fratris.	185. 190	Prædicta a Moyse prædicata, in lege gratuita completa.	89
Olium fratris graue est peccatum.	206		
Offendens in uno, fit omnium reus.	26		

L 3 Parac

I N D E X

Paracletus.	198	Peccatum in conspectu Dei.	49
Parergon.	62. 74	Peccata in cœli pro uindicta clamata.	49
Paruuli sensu.	82	Peccatum, & conscientia stimulus, aduersarij nostri.	233
Pasio & mors Christi.	182	Peccatum non dissimulandum.	184
Pascere. 132. Pastoris nomen.	133	Peccatum in membris.	182
Pastor Christus.	81	Peccata leuia.	182
Pastoris optimi partes.	241	Peccatis leuibus conflatur magnum.	182
Pastores, sunt ouium conductitij.	135	Peccatum per infirmitatem.	229
Pastorum princeps Christus.	135	Peccatorum uenialium remissio.	229
Pater luminum.	15	Peccatum ad mortem.	229
Pater filio prænominatur, interdum filius patri.	196	Peccatum in spiritum sanctum.	229
Patris & filij æqualitas & unitas: uoluntas una, & unus honor.	196	Peccantium quorundam ignauia.	229
Pater generans. *	177	Peccatū habere, & peccare, non idem.	186
Paternus animus erga filios.	192	Peccare. 186. Peccatum facere.	202
Patria piorum.	92	Peccatū iacere super humerū Christi.	115
Pati propter Christum.	105. 128	Peccati et pseudoprophetarū affinitas.	164
Pati pro re iusta. 129. Pati iustè.	80	Peccati nomine tota peccatorum colluies dicitur.	182
Patientia.	52. 143. 148	Peccati autorem non esse Deum.	205
Patientia Iob decantatissima: qua & septuplo locupletior factus.	52	Peccatores sumus, & peccatum habemus.	182
Patientia Dei.	117	Peccatores sumus omnes.	19
Patientia confirmandus animus.		Peccatorem reducere in uiam.	47
Patientia fructus est fidei.	8	Peccatorum numero Ioannes se adscribit.	187
Patientia exemplar Christus.	100. 101	Peccatores dicimur, licet iusti.	182
Patientia Christi.	101	Peccat nemo inuitus.	120
Patientes propter iustitiam.	112	Peccans ad mortem.	221
Patientia commendatio à Cypriano: cuius ius comes perseuerantia.	8	Peccans non credit in Christum.	203
Patientia gratia à Deo.	128	Peculium domini.	89
Patientia itur ad cœlum.	51	Peierare.	58
Paulus labore manuum sibi necessaria acquirerebat. 241. Pauli sapientia.	173	Pelagius. 157. Eius heresis.	183
Pauperes.	22	Pelagianorum insania, & error.	9. 157
Pauperes in mundo, sunt diuites.	24	Pellicio, is.	165
Pauperes spiritu Christo similes.	12	Pentapolis punita. 159. & 250. cuius indiduum est publicam exemplum. ibidem	
Pauperū subsidium in prima ecclesia.	240	Poma quæ solo tactu in cinerem uertuntur.	159
Pax.	62. 145. 233. 242. 246	Peregrinus. 104. Peregrinorū mos.	93
Pacis nomine filius intelligitur.	246	Peregrinatio p̄ Euāgelio cōmēdatur.	240
Peccatum.	5. 210	Perficere legem quid.	26
Peccatum ex scientia grauius est.	164	Perfectum opus habere.	9
Peccandi consuetudo pessima.	165	Perfidia est peccatum ad mortem.	229
Peccatum in se pœnam habet.	162	Permanere in patre & filio.	196
Peccata abolita in carne Christi.	124		

Perman

I N D E X

Permanere in doctrina Christi.	232	Populus Dei, est electorū ecclesia. 92. 104
Permanendum in Euangelio.	195	Posteriora Dei uidere, quid.
Pernicies.	165	Potationes.
Perseuerantia comes patientia.	8	Præceptores uice parentū funguntur.
Perseuerantia fructus.	9	Præceptorum optimorum mos.
Pertimere perturbationem.	108	Prædicare.
Petere à Deo in fide.	221	Prædestinatio.
Petere secundum Dei uoluntatem.	228	Prædicator dicitur pater.
Petra scandali.	89	Prædicatores adiuti.
Petens accipit. 46. Petendū fide,	5	Prædicatores uerbi non nutriti.
Petentibus dat Deus, quæ danda cognoscit.	41	Prædicatio Noë.
Petrus Cephas. 61. Iudæorum doctor. ibidē		Prænuntiare.
Petrus mortuus adhuc in epistolis loquitur.	151	Præscribi in iudicium.
Petri sermo à prophetis prænuntiatus.	153	Præscripti in damnationem.
Petrus, quibus iubere potest, obseruat.	132	Præsidibus, & à rege missis parendum.
Petri mors à Christo designata.	207	Premio non est hic locus.
Petri Epistolarum scopus.	167	Premium nostrum per fidem certum tenemus.
Petrus ob quam causam scripserit Epistolam priorem.	140	Preces impiorum, clamores dicuntur.
Petrus consors gloriæ reuelanda.	132	Presbyteri.
Petri animus erga Asianos.	151	Presbyteros hortatur.
Pharisæorum temeritas.	101	Pretiosus.
Pharisæorum error de iuramento.	52	Pretium redemptionis inestimabile.
Pharisæus morbus.	183	Primogenita sunt domini.
Philauti.	247	Principium rerum omnium est Deus.
Philargyria.	48	Principum ius.
Philoxenia.	125	Principibus parendum.
Photinus.	157	Principatus.
Pij blasphemij in Euāgelium ex cruciantur, 160. Pij charitas,	206	Probatas.
Pietas.	143. 146. 148	Probatio fidei.
Planetæ erratici.	251	Probandi spiritus regula.
Platonicorum sententia.	207	Procella tenebrarū nebulones perdet.
Pleonasmus.	177	Procliu sumus omnes ad peccandum.
Pleonexia.	48	Proficere.
Pluuia matutina, & serotina.	51	Promittere promissionem.
Pœna in timore.	218	Promissa Christi. 147. Firma.
Pœnitentia locus cui libet conceditur.	171	Promissis stat Deus.
Pœnitentia sacramentum satisfactionem, & meritum continet.	183	Pronitas ad malum, dicitur peccatum.
Ponteropolis.	141	Propheta.
Pontus.	78	Propheta & patrū & nostri præceptorum res sunt.
Populus, & non populus.	92	Propheta certitudo.
		Propheta, dicitur uidens.
		Propheta non sunt committenda iudicio humano.

Prophe

I N D E X

Propheticus sermo.	153	Regeneratio.	60
Prophetiæ interpretatio à spiritu.	153, 154	Regula theologa.	247
Prophetiarum tractandarum modus.	154	Religio, 6. Multiplex.	20
Propitiatio pro peccatis nostris.	187	Religio Christiana uetus est, & tamen noua.	189
Propitiatorium.	187	Religio Christiana quibus constat?	190
Profelyti.	62	Religio Christiana certissima.	68
Profopocia.	29	Religio omnis uana, quæ Christum ducem non habet.	71
Prouerbum, Farœmia, Parabola.	165	Religionis Christianæ partes.	149
Providere.	133	Religiosus.	20
Prudentes.	125	Remedium utriusq; fortunæ.	92
Psalms est laus Dei.	53	Remissio peccatorum.	185
Psalmi. cxvij. locus declaratus.	87	Renasci, 61. Renati ex Deo.	63
Pseudopostolorum superbia & uenenum, & imposturæ.	164	Renascetiæ nūquā obliuiscatur fidelis.	92
Pseudopostoli execrabiles 163. maligno spiritu afflati, ibidem		Repetitio grata & utilis.	179
Pseudodoctorum merces.	162	Repetitionis uis.	197
Pseudodoctores exemplo malorum angelorum caueant.	248	Resipiscenti redeunt & profunt peccato perditæ bonæ.	32
Pseudopropheta.	165, 212	Responsio sit modesta.	113
Pseudoprophetarum mens prostituta.	167	Responsio delectum habeat.	113
Pseudopropheta nunquam defuerunt populo Dei, 156. Et quibus notis cognoscantur, ibidem.		Resurrectio quid Apostolis significat.	110
Puellorum genius.	82	Resurrectionis fides.	118
Puerorum institutio.	191	Resurrectio totum Euangelij negotiū comprehendit.	63
Pugna Abrahæ immolantis filium.	31	Resurgentium status.	116
Pupilli.	6, 21	Resurgentes similes erunt filio Dei.	201
Purgatio ueterum delictorum.	149	Reuelatio Iesu Christi.	67
Puritas uitæ, electionis filia.	149	Rota natiuitatis.	35
Puritatis uitæ commendatio.	147	Rudentes.	158, 165
Q Vasi, pro vt.	71	Sacerdotium sanctum.	85
Quomodo, particula admirati.	146	Sacerdotium hostiæ.	85
R Abab meretrix.	31	Sacerdotalis functio duplex.	85
Rationabile.	31	Sacerdotium duplex, priuatum, & uniuersale.	89
Reconciliatio hominis per Christum.	187	Sacerdotium regale, 80. Iudaicū,	90.
Redemptio per solum Christum.	115	Sacerdotis regalis, seu Christiani functionio.	92
Redempti sanguine Christi.	61	Sacramentarij.	157
Refrænare.	22	Sacræ literæ attentè legantur.	18
Reges, & Principes.	80	Sacræ lectio speculò comparata.	18
Regis functio.	90, 95	Sacræ literæ nihil superiorem habent.	177
Regis prudentia, & beneficentia.	96	Salus, 60. Salutis certitudo.	64, 227
Regum & pontificum liberalitas.	222	Salus ex Dei gratia nobis contingit.	74
Regalis sacerdos, 90. regale sacerdotiū,	89	Salus communis, 240. Salutis reuelatio,	68
Regnum.	94	Salutis	

I N D E X

Salutis nostræ tempus prænuntiatum.	68	Scribentium ritus.	144
Salutem nemo inuitus consequitur.	135	Scriptura suppleta.	31
Saluari omnes uult Deus.	171	Scripturis non est inferendus sensus.	173
Samaritana mulier.	106	Scriptura quibus soleat esse suauissima.	83
Samuel.	253	Scriptura sacræ autor Deus.	184
Sancti.	61, 72, 90	Scriptura incogitanter legenti superficies est, legenti uerò attentè, lex est perfectæ libertatis.	19
Sanctus est dominus suapte natura.	204	Sectæ.	126, 165
Sanctorum communio, amicitia, & societas.	179	Sectæ & pseudopropheta.	154
Sancti in mundo non sunt de mundo.	21	Seculum.	21
Sanctificare Christum.	105	Seditiosi ad satanæ pertinent regnum.	38
Sanctum desiderium.	238	Sed magis, particula est corrigentis.	149
Sanctæ millia, dicuntur angeli.	252	Seducitor.	232
Sanctificare se.	202	Seges sementis naturam refert.	76
Sanctitatem habere.	113	Semen Dei.	204
Sanctificatio.	62, 199	Semen Diaboli.	ibidem
Sanctificatio spiritus.	62	Semen euangelicum.	18
Sanctificationis methodus.	75	Semen corruptibile.	77
Sanctorum imposturæ.	218	Seminandum semper in ecclesia Dei.	38
Sanguis.	226	Semysij.	94
Sanguinis Christi effusio omnium peccatorum satisfactio.	73	Seniores iunioribus præferendi.	136
Sanguis Christi effusus.	225	Senioribus honor.	135
Sanguis Christi, 176. Eius uirtus.	181	Senum functio.	135
Sapientia duplex,	9	Sensus non inferendus literis sacris: sed ab ipsis petendus est.	34
Sapientia creata.	9	Seruus, 155. Seruus Dei.	7
Sapientia cœlestis, pudica, pacifica, mansueta, modesta, 37. Suadibilis, plena misericordia, plena fructibus bonis.	38	Serui Baptizati, non eximuntur à seruitute.	96
Sapientia à Deo petenda.	5	Seruus Christi modis omnibus.	245
Sacra.	105	Seruitus multiplex.	144
Sara probæ mulieris exemplar.	108	Seruitus nõ aduersatur Christianismo.	98
Sara typus fidelium scœminarum.	108	Seruitutis origo: & ante uini usum non erat.	98
Saræ filia.	109	Si, particula affirmatiua.	83
Sarcasmus.	36	Sicut, particula imitationem notat.	204
Sarmentitij.	94	Sicut, particula, proportionem denotat.	25
Satanas iuuenibus maxime insidiatur.	191	Similitudo Dei.	220
Satanæ primogenitus.	236	Simulatio est filiorum ad patres.	98
Scala electionis.	149	Simon.	154
Scandalum passiuum.	88	Simulatores.	81
Scandalum Phariseorum.	88	Simulationi non est locus apud sanctum.	
Scientia.	143, 148		
Scientia uera & solida.	109		
Sciens grauius peccat.	45	Sion.	86
Scortatio.	131	Sistremma.	95

I N D E X

Soboles, est seges reipublicæ.	106	Substantiæ nostræ nomine quid designatur.	207
Sobrietas.	70. 125	Summa Euangelij.	75
Sobrietas fructus fidei.	70	Summangularis lapis.	84
Sobrietas comes uigiliæ.	125	Superbia.	185
Societas duplex.	180	Superbia uitæ.	193
Societas mutua cum Deo.	181	Superbis Deus resistit.	136
Societatem inire cum Deo.	181	Superborum frænum.	182
Sodalitium diuinum.	180	Sufurriones.	81
Sodalitium sanctorum.	179	Sylvanus Petri amanuensis.	140
Sodoma.	155. 146. 255.	Symbolum episcopi & pastoris.	133
Solicitudo filia diffidentie.	138	Syncerus.	174
Solicitudo absit a fidei.	137	Synecdoche.	182
Soluere Iesum.	212	Subditi Deo.	39
Sophismata.	154	T abernaculum.	143. 154
Sophocles.	45	Tabernaculum pro corpore.	151
Spes.	199. 253.	Tartarus, Tartarum.	165
Spes uiua quid.	64	Tautologia.	188
Spes ducti aduersus tenebras uictores sumus.	64	Tela, quibus diaboli referenda iacula.	139
Spes Iudeorum uana.	64	Temperantia.	148
Spes in Christo.	60. 61	Tempora nouissima.	65. 74. 244
Spes uiua in nobis ueluti sementis.	63	Tempora nouissima prædicta ab Apostolis.	245
Spes uiua, pro spe uitæ.	63	in Tempore.	137
Spes non confundit.	208	Tenebræ. 181. 185. Tenebrarum uia	72
Spes ueniæ.	187	Tentatio: Tentationes.	5
Sperare perfectè.	79	Tentationis duplex genus.	13. & 21
Spiritus.	226	Tentat Deus, ut sciat: hoc est, scire faciât.	13
Spiritus testimonium de Christo.	225	Tentari fideles, non est nouum.	139
Spiritus sanctus amor patris & filij.	180	Tentatorum, & pro Christo afflictorum consolatio.	139
Spiritus intellectum illuminat & uoluntatem excitat.	30	Terra promissa.	249
Spiritus Christi in nobis.	230	Terra conflagratione purgabitur.	172
Spiritus probandi, 212. & quomodo.	211	Terrestria omnia igne soluentur.	172
Spiritus nomine quid intelligitur.	212	Testis oculati uis.	177
Spirituum inquirendorum modus.	212	Testimonium Dei de Christo.	221
Spiritus uerax & infallibilis.	197	Testimonium Dei in se habere.	226
Spiritus acceptio.	221	Testimonium è cælo, quod Iesus est Christus.	225
Spiritus sanctus.	60	Testimonium spiritus sancti, quod simus Christiani.	209
Spirituales spiritalia tractant.	214	Thesaurus Christi, & terrestris.	73
Stoicorum sententia, 32. & Error.	229	Thomas dubius, quid nobis profuit.	179
Suadere corda nostra, quid.	208	Timor.	
Suadibilis.	39		
Suauietas Euangelij, & inescatio.	83		
Subditorum functiones.	135		

I N D E X

Timor.	105	Verbum Dei, est antidotum hæresum.	196
Timor Dei. 97. eius genius.	98	Verbum Dei seruare.	188
Timoris uirtus.	99	Verbum institum.	18
Timor seruilis.	72. 98. 228	Verbi, & humanitatis unio.	177
Timoris effectus in charitate perfecta.	220	Verbum uitæ.	178
Timor nocturnus. 218. Naturalis	219.	Verbum est uterus cœlestis.	76
Filialis.	218	Verbum Dei uiui.	76. 77
Timor Cain, & Iudæ nihil amoris habet.	98	Verbo domini regeneramur.	16
Timere timorem.	112	Verbum ueritatis.	16
Timentibus Deum nihil nocebit.	112	Veritatis uia unica est.	157
Timonis dictum.	134	Veritatis uox.	243
Tinea.	58	Veritatis obscuratores.	246
Titulus humilis gratus.	7	Veritatis energia.	242
Tormentorum uarij gradus.	161	Veritatis oppugnatores.	168
Traditio uana.	73	Vesania.	163
Traditiones sanctorum obseruandæ.	179	Vesanus.	165
Transfiguratio Christi.	152	Vestigia Dei.	220
Transfigurationis Christi testes.	132. 152	Vestimentum uarietas damnata.	107
Transfiguratio omnia mysteria Christi continet.	152	Victoria.	221
Transfuge hæretici.	194	Victoria in Antichristum à Deo.	213
Transgressiones aliæ alijs grauiores.	26	Victoria nostra in Christo.	193
Trinitatis opera interna.	214	Victoriæ neruus in conflictu spiritali.	192
Trinitatis opera indiuisa.	74	Victores Christiani aduersus Mundum.	223
Tremor timoris comes.	228	Victor mundi.	224
Triumphus perseuerantiû in fide uiua.	150	Videre Deum sicuti est.	202
Tunica maculata.	254	Vidua.	6. 21
Turcica origo.	213	Vigilia.	121. 125
Tyrannus, Tyrannis.	94	Vigilia Christiana.	71
Tyranni Leonibus similes.	138	Vigilandum esse.	138
Tyranni, & eorum uerba minacia.	112	Vindicta Deo commissa.	102
Tyrannidem mundi non timent pij.	67	Vinculum Dei, & hominis.	216
V alentini uirus.	156	Vincula spiritalia.	158
Velle uitam.	111	Vinculum pacis. 125. Charitatis.	232
Venire per aquam, per sanguinem.	224	Vincula & carceres dæmonum.	248
Verbum Dei. 61. Eius uis. 192. Virtus.	196	Vini & crapulæ sordes.	123
Verbum Dei in nobis manere.	192	Vinolentiæ.	123. 130
Verbum Dei Permanens, non mutatur, sed transformatur nos.	77	Vires humanæ nihil, nisi adsit uirtus Dei.	65
Verbum euangelizatum.	78	Vires mundi eneruatæ per Christum.	64
Verbum Dei gustandum.	83	Vir caput mulieris.	106. 109
Verbum Dei robor iuuentutis.	191	Vir calamistratus fugiendus.	106
Verbum Dei est uerus.	119	Vir duplex animo.	11
Verbum Dei purum.	126	Viri optimi ecclesijs præficiendi.	134
		Viri boni est, prospicere sibi et familiæ.	40

I N D E X

Virtus.	143. 148	Vnctionis aegrotorum energia.	54
Virtus & gloria Dei, est filius.	146	Vnctionis uox.	199
Viscera.	110	Vnctio in Christianis.	197
Viscera, pro misericordia.	207	Vnctiones in ecclesia.	55
Visitare.	21. 137	Vnctio aegrotantium. 55. eius minister, ibi-	
Visitatio impiorum.	22	dem. integritas, ibidem. materia, 56. esse	
Visitacionis dies.	93. 136	etus. 56. forma.	55
Vita aeterna.	64. 184. 221	Vnctione recipientis qualis debet esse affe-	
Vita, & salus per solum Christum.	86	etus.	55
Vita nostra Christo configuranda.	218	Vnctioni aegrotorum adsint preces.	55
Vita piorum certitudo.	206	Vnctio cum fide facienda.	56
Vita nostra uapor.	39	Vnitas, principium numeri.	126
Vita ex Dei uirtute.	146	Vniuersitas iniquitatis.	38
Vita hominis bulla & uapor.	45	Vocati qui dicantur.	91. 245
Vita hominis super terram militia est.	122	Vocari in Christo.	140
Vita humana ueluti flos est.	12	Vocari, pro esse.	96
Vita nostra in peccatis.	184	Vocatio operibus confirmanda.	149
Vita coelestis incorruptibilis.	64	Voluntas Dei erga nos.	122
Vita breuis est.	66	Voluntas gentium.	123
Vita aeterna per Christum.	176	Voluntas Dei, pro re necessaria.	114
Vita humanae breuitas.	193	Voluntatis lucerna est intellectus.	30
Vita manifestatio.	178	Voluntatem Dei facere.	194
Vita manifestata: id est, uerbum caro factum.	178	Voluptas bona & mala.	162
Vitam orbi restitutam praedicauerunt apostoli.	ibidem	Voluptatis exitus.	159
Vita tempus exiguum.	125	Volubrum.	165
Viueri iustitia.	80	Vox scriptura uiuacior.	237
Viui & mortui.	124	Vox plus habet persuasionis, quam litterae.	242
Vitium doctoris facile in alios manat.	34	Vt, particula admiratiua.	146
Vnanimitas in quouis conuictu.	110	Vultus domini.	120
Vngere.	199	Vultus natiuitatis.	19
Vnctio.	186	Vxores, 104. earum functiones. 106. 109	
Vnctio spiritus sanctus doctor Christianorum.	186	Vxores cohaerentes sunt uitae aeternae. 109	
Vnctio spiritalis.	195	Zelus.	39
Vnctionis sacramenti uirtus.	53	Zelum excitare.	39
Vnctionis sacramenti nomina.	54	Zelotypia.	41
Vncti aegroti ab apostolis, sanabantur. 53		Zelotypus, & Zelotes est Deus.	42

FINIS.

Priuilege du Roy.

RANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, au Preuost de Paris, Bally de Mascon, Seneschal de Lyon, & à tous noz autres iusticiers, officiers, & leurs lieutenans salut. Nostre cher & bien amé maistre Sebastien Gryphius imprimeur ordinaire de nostre uille de Lyon, nous a fait dire & remonstrer qu'il estoit apres à imprimer les Commentaires de maistre Claude Guillaud, docteur en Theologie, sur les Epistres saint Pol, & les sept Canoniques des Apostres, lesquelles il exposeroit & feroit uolentiers mettre en uente, à ce qu'ilz soient publiez & manifestez à un chacun aymant les lettres diuines, pour en prendre fruit et utilité, mais il doute que apres qu'ilz auront este ueuz & manifestez, comme dict est, aucuns libraires & imprimeurs s'efforcent de les uouloir imprimer & uendre: En nous humblement requerant à ceste cause que nostre plaisir foyt luy octroyer que pour le temps & terme de quatre ans prochainement uenans, à commencer du iour & date de ces presentes, autres imprimeurs que luy ne puissent imprimer ne uendre lesdictz liures. Pource est il, que nous inclinans liberalement à la supplication & requeste dudict maistre Sebastien Gryphius, Auons permis & octroyé, permettons & octroyons, & nous plaict de grace speciale, que durant le temps & terme de quatre ans, de la date que dessus, il puisse & luy loise imprimer lesdictz liures tant de foys que bon luy semblera, sans ce que durant ledict temps autre que luy les puisse imprimer. Sy uous mandons, & expressement enioignons, & à un chascun

de uous, sicōme à luy appartiendra, que de noz presens
grace, cōgé, permission & octroy, uous faictes, souffrez
et laissez ledict maistre Sebastien Gryphius iouyr et user
plainement & paisiblement ledict temps de quatre ans
durās, en faisant, ou faisans faire expresses inhibicions &
deffences de par nous, sur certaines et grās peynes à nous
à applicquer, & de perdition & confiscation desdictz li-
ures, & demande arbitraire, à tous Imprimeurs, Libraires,
et autres que ledict suppliant, que durāt ledict temps
ilz n'ayent à imprimer lesdictz liures, en les cōtraignāt à
ce faire & souffrir par toutes uoyes & manieres deūes &
raisonnables. Nonobstant oppositions ou appellations
quelzconques, pour lesquelles ne uoulons estre differé,
car tel est nostre plaisir. Donne a Lyon le xxviij. iour de
Septembre, Lan de grace mil cinqcens quarāte & deux,
& de nostre regne le uingthuitiesme.

Par le Roy en son conseil estably
à Lyon.

Signé Hurault.

